

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

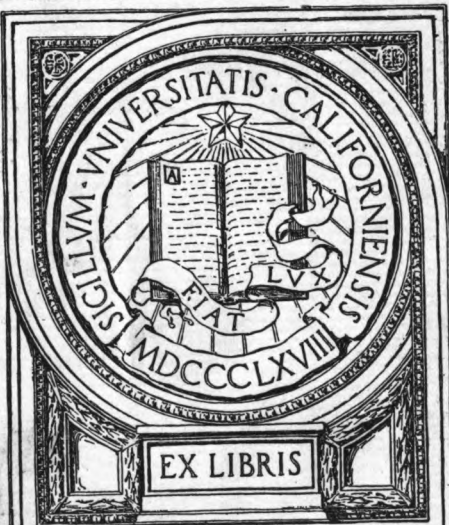
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

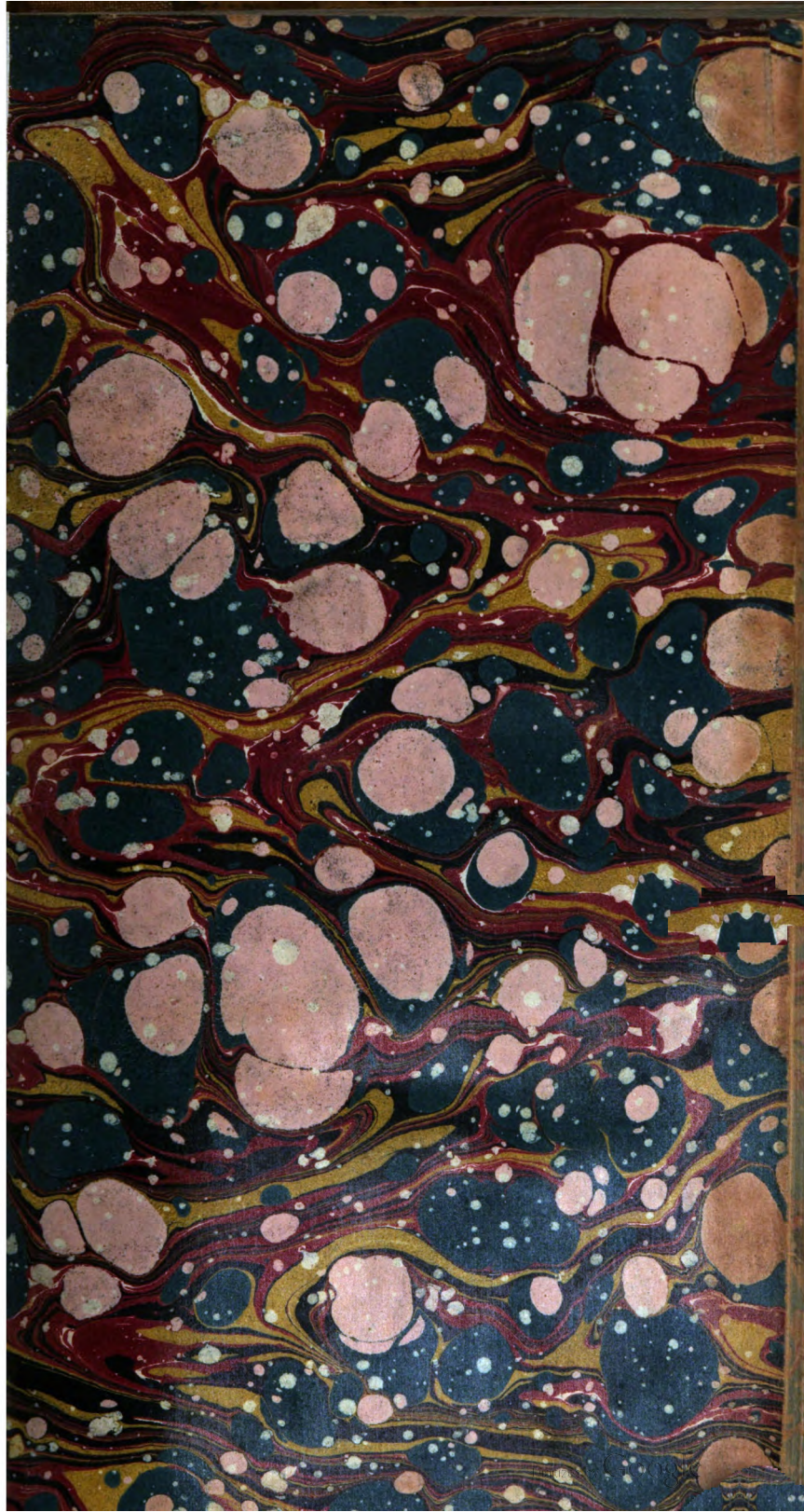

QB 311 242

BOUGHT FROM
Sanford Fund

EX LIBRIS

157

9

C. J. Calvert.
1866.

C. D. Calvert.

coll. by Joh. Schen

MDCCXCVI.

TITI MACCI PLAVTI
COMOEDIAE TRES
CAPTIVI. MILES GLORIOSVS.
TRINVMVS.

IN TIRONVM GRATIAM ET VSVM SCHOLARVM

EDIDIT

FRIDERICVS LINDEMANNVS.

EDITIO ALTERA MVLTVM AVCTA ET EMENDATA.

ACCESSIT LIBELLVS DE PROSODIA PLAVTI EMENDATVS.

LIPSIAE,
SVMPTEBVS I. C. HINRICHSII.
MDCCLXXIV.

PA6568
A4
1844

P R A E F A T I O

E D I T I O N I S R E P E T I T A E.

Postquam anno huius saeculi tertio et vigesimo has, quae nunc repetitae prodeunt, Plauti fabulas edidi; tot ac tam praeclara ingenia in huius poetae comoediis emendandis operam posuerunt, ut hanc editionem secundis curis repetere mihi fuisset optabile, etiam si veteris editionis exemplaria non essent divendita. Quod quum iam dudum usu evenisset, rogassetque iam ante quadriennium bibliopola honestissimus, ut novam editionem curarem; nolebam ego repeti priorem, nisi partes eius omnes ac singulas ad examen revocassem. Quare factum est occupationibus meis ac negotiis ceteris, ut sero tandem ac tarde precibus illius respondere possem. Verum intra ipsum hoc quadriennium tam larga denuo prodiit curarum in Plauto positarum messis, ut multae plagulae novae editionis, prius excusae, essent repetendae, si respicere vellem suo loco omnia a viris doctis disputata. Vnde nata sunt additamenta et quaedam retractationes, quas partim in libello de prosodia denuo excudendo, partim in Addendis et Emendandis recensui.

M270400

Plagularum describendarum sub prelo curam suscepit C. G. Meinhardtus, qui indicem quoque novum confecit, quoniam prioris editionis index vix ullo modo amplius sufficere videbatur. Huic viro doctissimo gratiae a me actae sunt maximae pro cura atque opera in hac editione posita. Ceterum si forte quaedam in hac editione remanserint nondum satis ex omni parte considerata ac vera; cogitent lectores, non posse in hoc omni genere quidquam dici ita certum atque consideratum, ut non post paucos dies reperiantur meliora, maxime priusquam Ritscheliuss thesauros suos publici iuris fecerit. Non dubitavi tamen secundas meas curas in publicum emittere, quum haec editio nunc, quemadmodum olim, non viris doctis edocendis, sed tironibus instruendis sit destinata. Scripsi in Gymnasio Zittaviensi pridie Cal. Iun. MDCCCXLIV.

De prosodia Plauti.

Lingua Latina duas gravissimas subiit mutationes; alteram, quum Graecarum litterarum studium et imitatio Romam in-
veheretur, totusque sermo Romanorum ad Graecorum se non
modo in struendis verbis rationem, sed etiam litterarum pro-
nunciandarum consuetudinem sensim converteret; alteram tem-
poribus Antoninorum, quum effeminata ac prope iam senescente
vi ingenii, depresso diuturna servitute animorum vigore, de-
generata Romae atque in Italia stirpe veteris illius populi
togati, in remotis tantum provinciis, in Africa maxime atque
in Hispania, probabiliū scriptorum aliqui esset proventus,
ipse autem populus Romanus nihil nisi Latine balbutiret.
Prior illa mutatio tanta fuit, ut vix in ulla alia mortalium
lingua simile invenias, nisi velis conferre eam, quam nostra
experta est Germanorum mutationem, introductis Graecorum
et Romanorum metrorum formis. Illius autem mutationis,
quam utrum depravationem an emendationem dicerent, multi
dubitarunt, auctorem et suasorem *Ennium* ferunt, qui pri-
mus Latini sermonis libertatem ad hexametri legem detorsisse
dicitur. Sed iam ante Ennium Graecarum litterarum studium
Romanorum animos incenderat; alioqui enim Ennius non tanto
successu esset gavisus; primusque poeta scenicus ut natione
ita ratione Graecus fuit adeo, ut Suetonius de illustribus
Grammaticis semigraecum eum dixerit. Ne dicam M. Porcium
Catonem, qui censorius dictus est, qui nisi Graece scire iam
usu receptum fuisset, profecto in summa senectute Graece
discere non coepisset. Ex quibus intelligitur, iam ante En-
nium Graecarum litterarum studio animos et linguas Roma-
norum ad recipiendam Graecam consuetudinem satis fuisse
praeparatos, Ennium vero rem perfecisse. Igitur Graeci ser-
monis et graecissandi consuetudo, quanquam eius non sunt
immunes scriptores antiquiores, tamen magis structuram oc-
cupat, quam pronunciationem et quae ei est coniunctissima,
prosodiam; minime vero in vulgus transierat, sed doctiorum

hominum erat propria. Quapropter peculiarem quandam et litterarum appellationem et prosodiam reperimus apud scenicos Romanorum poetas, quippe qui, tametsi ingruente iam Graeca consuetudine scripserint, ad volgi tamen aures se componere et communi sermone uti deberent.

Vetus autem illa prosodia, qua utuntur Plautus, Terentius et si qui sunt alii scenici poetae, quorum fragmenta tantum ad nos pervenerunt, inter quos ipse Ennius, et qua inter recentiores Phaedri fabulae Aesopiae scriptae sunt, hoc maxime differt a recentiori, quae ad Graecae linguae rationem se composuit, quod suprema eius lex et norma in accentus moderamine est posita. Accentus autem est certa regula ad deprimendas aut elevandas unius vocis syllabas, ut veteres definiunt Grammatici, sive ut diligentius dicamus, est rhythmus genus illud, quod non discrepantibus temporum particulis, hoc est, syllabarum varia quantitate, sed solo ictu spiritus et vocis intensione, vel quod eodem redit, elevatione cernitur. Vocis autem elevatio in una alterave unius verbi syllaba nulli alii rei servit, nisi significandae ei syllabae, quae maxime est significabilis, sive in qua summum est ad vocabulum intelligendum pondus atque momentum. Huius elevationis vicissitudo in verbis pronunciandis rhythmum aliquem efficit, qui diversus est ab eo numero, qui oritur syllabarum correptione et productione. Quo rhythmum quum nullus sermo hominum possit carere, magnam eius in Latino quoque sermone vim esse, nemo erit, cui mirum videatur. Sed duo omnino inveniuntur linguarum humanarum genera, quorum alterum sonoris et flexibilibus terminationibus singula decorat vocabula, alterum aut nullas aut paucas et brevissimas vocabulorum habet terminationes. Quare fit, ut alterum magis in deflexionibus ac terminationibus, alterum in syllabis principalibus potius accentum ponere sit necesse. Nam tametsi, rem universe si consideraveris, syllabae principales ubique atque in omni sermone requirere videntur accentum; in linguis tamen, quae canoris vocabulorum terminationibus gaudent, longo usu effici videtur, ut sensim magis terminationes accentu insigniantur, quippe quae vocem in fine morari et intendi sua natura iubeant. Quare, ut hoc obiter addam,

feri solet, ut, quum unius vocabuli ultima syllaba producenda est, saepe proxima a fine elevetur, voce veluti novam vini colligente, ut ad ultimam longam pronunciandam sufficiat, quod saepe fieri videmus in sermone Graeco.

Mirum vero accidit, ut in Latino sermone utraque ratio voculandi — nam hoc verbo utuntur veteres Grammatici — coniuncta sit et veluti confusa; ita quidem, ut licet vulgo recte praecipitur, terminationes habere accentum in omnibus longioribus vocabulis, nunquam vero ultimam syllabam acui, tamen accentus aliquoties etiam ultimam occuparet syllabam, ultra tertiam autem a fine in longioribus vocabulis saepe adscenderet et saepe principalem syllabam acueret. Etiam hoc nobis observasse videmur, esse aliquot vocabula, quae quum lingua Latina antiquitus in solis principalibus syllabis haberet accentum, hanc normam retinuerint aut inter recentiorem et antiquiorem pronunciationem fluctuent. Quocirca impeditam ac difficilem reddi de accentu linguae Latinae disputationem ac doctrinam, nemo erit, quin intelligat.

Ceterum de accentu haec tenenda sunt. Accentus Latinorum vocabulorum non adscendit ultra syllabam a fine quartam. Tertia a fine servat accentum, quum penultima est brevis natura; quarta vero plerumque habet accentum, quando penultima et antepenultima breves sunt; cuius tamen generis vocabula maxime omnium fluctuant inter antiquiorem et recentiorem consuetudinem, ita ut saepe idem vocabulum modo tertiam modo quartam a fine acutam habuisse inveniatur. Ultima in quibusdam vocum generibus habet accentum; plerumque degravatur. Penultima acuitur, quoties aut vocalis natura aut positione producit; non acuitur, quoties corripitur, nisi in disyllabis. Longa penultima non acuitur, vel quando ut supra dictum, ultima recipit accentum, quod raro fit, vel quum ex antiquiore voculandi ratione magis significabilis antepenultima eum sibi deposcit; ita ut non raro inter secundam ac tertiam a fine, prouti vel antiquior vel recentior consuetudo praevaleat, fluctuet accentus.

Huius autem accentus in vetere prosodia, quae est Plauti atque Terentii et praeterea Phaedri in fabulis Aesopiis, haec est vis atque efficacia. Primum omnes syllabae natura vel

a *

positione longae, quae accentum non recipiunt, maxime in thesi metrica, ancipites redduntur, ita ut in versibus iambicis, trochaicis, creticis et bacchiacis longa syllaba indifferenter pro brevi, hoc est, spondeus pro iambo et trochaeo, molossus pro cretico et bacchio ponatur. Veluti Terent. Andr. prol. 25.

Vt p̄rnoscātis ēcquid sp̄i sit r̄licuom;

in quo v. unica est syllaba natura brevis cum sequenti longa purum iambum efficiens; Plaut. Mil. I, 1, 57.

Virtute et f̄orma et f̄uctis invicissumis;

ubi ultimus tantum iambus purus est; Plaut. Captiv. Cat. I.

Sp̄ctatōres ad pudicos mōres facta haec fabulast;

ubi praeter penultimam una tantum brevis est; Terent. Ad. II, 1, 31. Benth.

*Egon dēbacchātus sum autem, an tu in me? m̄tte ista
ātque ad rēm redi;*

in quibus praeter duplicem anacrusim et penultimam nulla est brevis syllaba; Plaut. Capt. II, 1, 18. ibid. 21. 46.

'Vnum exorāre vos;

Nōs concedāmus huc;

Fiunt; nunc ūt mihi;

Plaut. Epidic. III, 1, init.

'Exspectando ēxedor;

Idem Cist. IV, 2, 26.

'Oculis tuis investigāns, astute aūgura;

in quibus omnibus aut molossi pro creticis, aut, quod eodem redit, syllabae longae ancipites sunt; Plaut. Most. I, 2, 16. 18. 2.

Auscultate, argūmenta dūm dico ad hānc rem;

Aedēs quom extemplō sunt parātae expolitae;

Argūmentaque in pectus mūlta institivi;

Idem Bacch. V, 2, 6, 7, 15.

At p̄l nident, hūit sordidae ūmbae vidēntur;

Attōnsae quidem ūmbae;

Cogūntur quidem intro.

Syllabae breves natura, quae accentum non recipiunt, non producuntur, nisi sub finem vocabuli nonnunquam, ubi ultima in arsi ponitur et sub ictum cadit, de quo genere paullo post

videbimus. In his vero brevibus, quae accentum habent, eo artificio utuntur poetae, ut eas sub ictum sive in arsi collocare studeant; qua re efficitur, ut excepto fine versuum iambicorum et exceptis interdum disyllabis priorem corripientibus, semper pronunciatio verborum vulgaris cum mensione versuum concordet. Veluti cf. Ennium Fragm. ed. Hess. p. 234.

Ex ópibus summis ópis egens, Hectór, tuae.

Terent. Ad. V, 4, 24.

Blánde dicere aut benigne fúcere, quando huc próvocat.

Plaut. Aul. I, 1, 3. 4.

Nam cúr me miseram vérberás? Vt misera sis,

Atque út te dignam, mála, malam aétatem éxigas.

Mutatur autem accentus aut certe obscuratur, quando ultima syllaba liquescit sive eliditur; tum enim accentus plerumque, nec tamen semper, in proxime antecedentem syllabam retrahitur; veluti Plaut. Asin. II, 2, 18. *aétatem ambo*; Captiv. II, 2, 13. *sécede huc*; ibid. 49. *meúm nobilitatem óccultare*; ibid. 105. *ómnia óptata afferant*; ibid. III, 1, 96. *sérvate istum*. Haud raro tamen etiam contrarium invenitur, ut diximus; veluti Plaut. Captiv. III, 4, 12. *sérvitútem sérvivisti in Alide*; et saepissime alibi; Terent. Heaut. I, 1, 67. *Ambo áccusándi*; *etsi illud inceptúm tamen*. — In fine versuum iambicorum, aliorumque, qui in clausulam finiunt iambicam, anceps syllaba penultima respuitur, quare in disyllabis et quadrisyllabis saepe mutatus accentus deprehenditur, saltem vocabuli accentus cum ietu metri non consentit. Veluti: *dicitó meó patri*; *operám dabám*; *tantispér voló*; *parvi preti*; *nón dici potést*. Ceterum mutatio accentus videtur tantum esse, non revera est, ubi syllaba accentu notata in thesi pedum eorum latet, qui in sedibus iamborum imparibus, trochaeorum paribus spondeos aut anapaestos efficiunt, veluti Plaut. Asin. I, 1, 6. *Vt tibi superstes úxor aetatém siet*. Ibid. v. 20. *Vbi vivos homines mórtui incursánt boves*. Ibid. I, 3, 35. *Pérididici istaec ésse vera dámmo cum magnó meo*. Ibid. I, 3, 80. *Nón omnino iám perii*; *est relicuom quo pereám magis*. Mil. II, 2, 19. *Própter amórem suum ómnis crúciбус cóntubérna'is dari*. — Haec in universum de accentu eiusque momento in vetere prosodia praecepta sunt.

Sequuntur iam leges singulae, quibus utuntur poetae, qui veterem prosodiam habent, in versibus facitandis.

De ultimis syllabis.

Ultimae syllabae si sunt breves, produci in versu non possunt, nisi in versibus asynartetis, quando sub ictum cadunt. Sed rectius dicas, metrum ibi indifferentem syllabam admittere. Aliquoties tamen etiam brevis ultima ponitur pro longa, ubi metrum indifferentem syllabam non admittit, quod plerumque accidit in syllabis finalibus verborum, in omnibus vocabulis, quae littera *r* terminantur, haud raro quoque in iis, quae in litteram *m* et in breves vocales desinunt, si syllabae ultimae in arsi collocantur. Sic saepe apud Scenicos, saepissime tamen apud Plautum, *feceris*, *faxis*, ultimam producunt; sic syllabae verborum finales *at*, *et*, *it* longam syllabam repraesentant, quemadmodum saepe etiam apud Augusteae aetatis poetas, quando in arsi ponuntur, velut Horat. Sat. I, 9, 21. *subiit onus*; sic forma vetus infinitivorum *dicier*, *loquier*, *monerier*, ultimam nusquam corripit; sic *machinor* Plaut. Captiv. III, 3, 15. *eminor* Idem, ibid. IV, 2, 11. *experiór* Mil. III, 1, 39. *moriuntur* Trin. II, 4, 139; sic *dicite* Plaut. Captiv. III, 5, 79. *ultimus. accedito*. Idem ibid. prol. 11. *promere* Mil. III, 2, 36. *Saureum uxor tua* Asin. I, 1, 72. *optumum* Mil. I, 1, 49. *liberum* Epid. III, 4, 62. *maledicere* Terent. Andr. prol. 23. De quo omni genere cf. Kampmann. Annotatt. ad Plauti Rud. ab init. Quare non dubium est, recte se habere vulgatam lectionem Mil. IV, 6, 29, *desideret, exspectet*, ubi male correctum: *desideret, expe'essat*. Neque hoc solum in iambicis et trochaicis versibus invenitur, verum etiam in creticis et bacchiacis, velut Captiv. IV, 2, 2. *auctior est*; Trin. II, 1, 4. *exercitor; familiam* Trin. II, 1, 28. *fugat ipse* Trin. II, 1, 38. — Hic non sunt praetereunda vocabula disyllaba, quae penultima brevi ultimam producunt, quaeque apud Scenicos pyrrhichium plerumque efficiunt, non nunquam vero monosyllaba sunt, haud raro tamen etiam, ut vulgo, iambum praebent. Huc pertinent *domi, dari, dedi, brevi* Mil. IV, 2, 3.; *heri* gen. Mil. II, 4, 9.; *meri* Mil. IV, 2, 86.; imperativi *roga, ama, habe, iube,*

tace, mane, Curcul. I, 3, 3. Cas. II, 6, 32. *cave, vide, abi, adi, redi*, ex quibus quaedam etiam apud poetas Augustae aetatis correpta ultima inveniuntur, ut *vale, cave, vide, iube*. Quare videlicet pro proceusmatico est Mil. IV, 6, 68 et alibi. Contra *uti* coniunctio ultimam nunquam corripere videtur, quare Plaut. Captiv. II, 1, 58. scribendum erit: '*Atque ut, qui fueris* cet. Vtrum *iubes* pro pyrrhichio sit, merito in dubium vocatur, quare fortasse Mil. IV, 8, 4. legendum est: *Quid vis? Quin tu intus iube exferri omnia, isti quae dedi*. Nunquam ultimam producit *ego*, nisi ubi omnis alia brevis pro longa ponitur.

Polysyllaborum ultimae, sive natura sive positione longae sunt, plerumque producuntur, raro corripiuntur, idque maxime in lyricis. Sic *gaudiis* pro dactylo est in numero anapaestico Trin. V, 1, 2. 5; *maxime* pro dactylo in anapaesticis Mil. IV, 2, 34; *impera* dactylus item in anapaesticis Mil. IV, 2, 41. Sed *gaudiis* etiam in trochaico numero pro dactylo est, nisi forte locus vitium traxit, Captiv. IV, 2, 60.

Pól moerores mi ántevortunt gaúdiis. Nón ita ést, scies; quare fortasse legendum:

Pól moerores mi ántevortunt gaúdiis. Non ita, scies: aut, si videtur, *Non est, scies*, aut *Ah, non itast*, om. *scies*. Syllabae *us* et *is* finales breves sequente consonante plerumque brevem efficiunt syllabam; et ubi eadem syllabae cum formis verbi substantivi *es* et *est* coniunguntur, plerumque unam constituunt ancipitem, ut *opust* pro *opus est*; *similist*, pro *similis est*; *versatu's* pro *versatus es*; *facili's* pro *facilis es*. Idem accidit in syllabis finalibus longis *es, as, os*, ut *veritast* pro *veritas est*; *diest*, pro *dies est*; *labost* pro *labos est*. Idem porro in syllabis finalibus in *m* desinentibus locum habet, ut *otiumst, arduomst*. Quo in genere adhuc dubitatur, utrum *opu'st, facili's, versatu's, otium'st* cet. scribatur, an *opust, facili's's, versatus's, otiumst*. Mihi tutissimum videtur, sine omni coronide scribere *opust, versatus, otiumst*, ita ut in secunda persona *es* significanda duplex scribatur, veluti Mil. III, 2, 13.

Eho, tú, sceleste, qui illi suppremu'ss, eho.

Nam si *suppremu's* scripseris, cur ultima producat, non in-

telligitur; et si *suppromuss*, alio signo non est opus. Similis locus est Epid. II, 2, 101.

'Et placet. Tum tu igitur oalide quidquid acturúss age. Monosyllabae voces, si sunt natura longae, h. e. longa vocali utuntur, variam habent observationem. Primum collocari possunt in thesi iambicorum, trochaicorum, creticorum et bacchiacorum; ubi alias brevis requiritur syllaba, veluti Poen. III, 3, 14.

Vilám qui nésцит, quá devéniat úd mare; sed in huiusmodi locis omnis generis longa syllaba, si accentu careat, pro brevi poni solet. Tum in clausulis iambicorum, ubi purus iambus requiritur, nunquam brevem syllabam repraesentare monosyllaba longa possunt, quare nunquam versum finire possunt iambicum tales formulae, velut *in te sum, tú qui mi, hánc quae sit, in re quam*; sed ne alia quidem in his clausulis longa syllaba admittitur, quare videndum, utrum *factúrus sim* ferri possit, quod nunc legitur Mil. IV, 4, 47.

Quid ubi ero exornátus? Quin tu dicis, quid factúrus sim, pro quo facile legi possit:

Quid ubi ero éxornátus? Quin tu dic, quid fúcturús siem Videntur tamen in his familiaris sermonis formulis, quae frequenti in usu erant, aliquid sibi indulsisse poetae scenici, qui sermonem quotidianum imitantur. Sic *rupturus sum* Captiv. prol. 14. Sic *nullus sum* Merc. I, 2, 104. Contra Stich. IV, 2, 43. *camus tu* sine dubio mendosum. Sed Rud. I, 2, 15. legendum:

Patér, salveto; úmboque adeo. sálvos sis, admisso hiatu; et Bacch. II, 2, 15. cum vulgata legendum:

Si non inventast, minus valet, moribundus est, non *moribundusque est.* Praeterea notandum, voculam *sit* nonnunquam pro longa esse, veluti Milit. II, 2, 89. ibid. IV, 4, 49. V, 4.

Denique polysyllaborum ultimae breves ita nonnunquam sub ictu collocari solent, ut cum sequentis vocabuli brevi initiali unam longam efficiant, veluti Capt. I, 1, 36.

Nullá iuventutis spés est, sese omnes amant. Atque ita *tuté tibi* Captiv. II, 3, 11. *ipsé sibi* Captiv. III, 1, 1. *comminisceré oedo* Mil. II, 2, 73. *ancillulá tua* Mil.

III, 3, 38. *ceterá rape* Trin. II, 2, 14. *obiteré neque* Mil. III, 1, 25. *essé videatur* Trin. III, 2, 3. *sine doté sine* Trin. III, 1, 4. *usqué modo* Trin. IV, 1, 8. *Illuricá facies* Trin. IV, 2, 10. In versibus autem asynartetis mediis ultimam brevem saepe longam repraesentare, propterea non mirum est, quod ibi admittitur syllaba indifferens, ut Mil. III, 3, 53.

Mihi dés, quiéscas céterá || *Ní ludificáta lépide;*
et saepe ita alibi.

De syllabis penultimis.

Syllabae penultimae, quod ex superioribus intelligitur, si natura aut positione longae sunt, accentum plerumque recipiunt et producuntur; sin breves, nunquam possunt produci, quamvis accentu iuvante. Saepe vero ictus arsium in breves incidunt penultimas, quod maxime sub initium versuum iambicorum locum habet, quando sequitur ultima aut natura brevis aut pro brevi habita. Sic si quando versus iambicus incipiat a vocabulo *omnia*, acuenda erit penultima sive ictu notanda, ut apud Plaut. Mil. IV, 7, 21.

Omnia composita sunt, quae donavi, ut ferat
Trin. I, 2, 16.

Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse idem.
Rud. II, 6, 29.

Piscibus in alto, crédo, praebent pábulum.
Longae vero syllabae penultimae eademque accentu praeditae, est, ubi corripí videantur, neque tamen revera corripuntur. Quod hic iterum monemus, supra iam a nobis commemoratum, ne quis tironum putet discedi unquam a lege, ex qua syllabae, quae accentum habent, si longae sunt, ubique in versu producuntur. Accidit illud plerumque in sedibus iambicorum imparibus, trochaicorum paribus, uti diximus, veluti Terent. Andr. prol. init.

Postquam poeta sensit scripturam suam.

Saepe autem penultimae longae in locum brevium succedunt, quando accentus propter elisionem ultimae retrahitur, ut in huiusmodi creticis: *sécede huc, cóncede huc*. Amant poetae scenici in hoc genere si bis ponitur idem vocabulum in hunc modum variare accentum; veluti Terent. Eunuch. prol. 27.

Si id est peccatum, peccatum imprudentiast.

Aulul. II, 7, 7.

Superi incoenati sunt et coenati inferi.

Alia est ratio, ubi longa penultima corripitur posito accentu in antepenultima, quae ratio apud Plautum longe frequentior est, quam apud Terentium. Praeivit in hoc genere Ennius Fragm. ed. Hessel p. 270.

Palum mutire plebeio piaculumst;

ubi metri ratio longam syllabam non admittit. Plaut. Captiv. II, 2, 8. *praesenti pecunia.* Ibid. I, 1, 23. *nonnullum periculumst.* Ibid. I, 2, 89. *subducam ratiunculum.* Rud. I, 1, init. *abduxi negotiis.* Asin. II, 2, 32. *virgarum lascivia.* Mil. II, 6, 22. *Nisi mihi supplicium virgarum de te datur,* ubi *virgeum* emendatum est, quod probabilitate non caret, licet non sit necessarium. *privabo portorio* Asin. I, 3, 7. *argento concredidi* Men. V, 1, 2. *argento marsupium* Men. V, 7, 53. *vicinos impertio* Pseud. I, 5, 41. *sumebus primoribus* Bacch. IV, 4, 24. *perturbat penissime* Most. III, 1, 127. pro quo apud Priscianum editur: *pervortit p.* — Cas. IV, 1, 20. *Novi ego, illas ambas estrices; corbem cibi.* sic ibi legendum. Poen. V, 6, 4. *addicam Agorastocli.* Men. I, 5, 51. *respectus itendidem.* Stich. I, 3, 40. *praekonis compendium.* Merc. prol. 10. *Mercator Macci Titi.* Merc. prol. 6. *humanis querimonias.* Men. II, 2, 55. *Vulcani violentiam.* Stich. II, 1, 28. *Decent secundas fortunas superbiae.* Poen. prol. 27. *infantes minutulos.* Poen. prol. 7. *fecistis sapientius.* Rud. IV, 5, 5. *speravi neque credidi.* Referendus quoque huc est usus, ex quo longa penultima in trochaicorum initiis admittitur, ubi pro puro, qui ex lege requiritur, trochaeo, spondeus ponitur, accentu et metri ictu in prima syllaba, hoc est, vocabuli antepenultima, collocato, velut Captiv. II, 2, 85.

Privatam medici Menarchi;

Ibid. III, 4, 115.

Subrufus aliquantum crispus;

Mil. III, 1, 102.

Imprudem quia nil abstulerit;

Ibid. III, 1, 116.

Abducunt ad exta;

Ibid. IV, 8, 26.

Téntabám, spiraret, an non;

Ibid. IV, 8, 30.

Cónserví, conservaeque ómnes;

Trin. II, 1, 31.

Cántrícés, cistéllatríces;

Trin. III, 2, 97.

Fúlmentás iubeám suppingi;

Asin. II, 1, 13.

Cónsuadént; certum, hércle, est;

Ibid. II, 2, 11.

Lárgitúr pecúlium, ómnem;

Ibid. II, 2, 84.

'Extempló fació facétum;

Ibid. V, 2, 86. 88.

'Ecastór coenábis hódie;

Dícebám patér tibi, ne.

Sic *venibunt* bis et *venibit* semel Men. V, 9, 96 seqq. *Súblectos* Rud. III, 4, 44. *Póstremo* Bacch. III, 6, 41. *'Argentum* Pseud. I, 3, 61. *'Antiquom* Curc. V, 1, 1. *Cón-templent* Merc. II, 3, 72. *Iúnionem* Amphitr. II, 3, 200. ed. m. *'Incedunt* Curcul. II, 3, 10. *Réspndit* ibid. II, 3, 54. *Tríginta* ibid. II, 3, 65. *Déduco* ibid. II, 3, 82. *Prómistin'* ibid. V, 3, 31. *Póstremo* Cas. II, 6, 24. *Cómpressan'* ibid. II, 6, 53. *Póstremo* Cist. II, 1, 56. *'Argentum* Epid. II, 2, 67. *'Extemplo* Bacch. III, 3, 37. *Quápropter* Most. I, 3, 116. *Tríginta* ibid. I, 3, 142. *Quápropter* Most. III, 2, 140. *'Vxori* Men. II, 3, 67. *Réponsant* Men. IV, 2, 57. *Bárbatum* ibid. V, 2, 101. *Me ábduxit* ibid. V, 9, 81. Sed satis exemplorum esto.

Itaque verba omnis generis, composita pariter atque simplicia, quae penultimam radicalem habent longam et quae eam in flexione producant, in hunc modum eandem pro correpta admittunt.

Huc etiam pertinent syllabae penultimae tertiae personae pluralis perfectorum in *erunt*, quae apud recentiores quoque haud raro correptae inveniuntur, ut: *tulerunt fastidia menses* Virg. Eclog. IV, 61. *excidērunt vigilacis furta Suburae* Propert.

IV, 7, 15. et saepe alibi. Atque ita Terent. Eunuch. prol. 20. *póstquam Aedíles émerunt*. Apud Plaut. Mil. II, 1, 39. recte restituisse videtur *vóluerunt* in fine iambici versus Bothius. Trin. II, 4, 149. *égerunt caste suam*. Captiv. I, 1, 18. *rédi-erunt*. Phaedr. Fabb. IV, 19, 16. *ábierunt*. Plaut. Trin. III, 2, 16. *trádiderunt*. Poen. sc. ult. 5., quae vulgo habetur supposita: *pérrierunt? domo*. Bacch. IV, 9, 4. *subégerunt*. Similiter *dórmierunt* Poen. prol. 21. *méruerunt* Most. I, 3, 124.

Denique in vocibus disyllabis, quarum sive natura sive positione longae sunt ambae syllabae, aliquoties ictus versuum in ultimam incidit, quod ubi eodem in versu saepius accidit, vitium est, quod emendatione indigere locum indicat. Excipiuntur sedes iambici versus impares, trochaici pares, ubi elegantia numerorum habetur, longam disyllaborum priorem in thesi collocare, veluti Aulul. I, 1, 15. *quíd rerúm geram*. Ibid. I, 2, 17. *Cultrúm secúrim*. Ibid. II, 2, 12. *Quoi ego iím linguám praecídám*. Rariora vero sunt talia Aulul. II, 4, 44. *Cocum égo dicó. quid tu áiis? sic sum ut vides*; qui versus fortasse sic emendandus est: *Cocum équidem díco. quíd tu áiis? sic sum ut vides*. Capt. I, 1, 18. *Sumús; quandó res*. Capt. I, 2, 2. *Heri quós emí de praéda dé quaeestóribus*, ubi fortasse scribendum: *Hérí quos émi dé praeda á quaeestóribus*. Ibid. I, 2, 9. *Satis ést; nunquám*, ubi fortasse verbis transpositis legendum: *Satis ést; postílla núnquam póssis préndere*. Captiv. III, 5, 42. *Nec ést quisquám mihi*, ubi fortasse legendum: *Nec est mihi quisquam*, admisso in seqq. hiatu. Mil. II, 6, 3. *núno intúst in aédibus*, ubi fortasse verba transponenda: *intust núno in uédibus*. Mil. II, 6, 73. *Fateór. Quidní fateáre*, quod excusationem habet, si scriptum legas: *Fateór. Quid ní fateáre*, diremptis voculis *quid ní*. Mil. III, 2, 8. *quóm stertús quasi sórbeas*. Mil. IV, 3, 2. *nám nulló pactó potest*.

Disyllaborum vocabulorum quae corripiunt penultimam, non possunt ita collocari, ut ictus in penultimam incidat, nisi ultima pariter est brevis. De quibus apud Terentium hanc legem obtinere vidit Bentleius in schediasmate de metris Terentii p. 18. ut in prima et tertia dipodia iambicorum semper, in secunda fere nunquam statueret vocabulum disylla-

bum, quod corripiens penultinam, ultimam sub ictu collocaret. Igitur rarissimi apud Terentium huiusmodi sunt versus:

Persuásit nox, amór, vinum, adolescentia.

Scelestá ovem lupó cõmmisi; dispudet.

Saepe vero apud Plautum huiusmodi iambici versus reperiuntur: Captiv. IV, 1, 3.

Laudém, lucrúm, ludúm, iocúm, festivitátẽ, férias.

Ibid. I, 1, 34.

Quod égo quidem nimis quam cupio ut impetret.

Ibid. I, 2, 5.

Sinito úmbulare si foris, si intús volent.

In clausula tamen iambicorum, ubi purus necessario requiritur iambus, apud Scenicos vocabulo disyllabo versum terminari, cuius penultima brevis sit, tam est usitatum, ut exempla in omni pagina reperiri possint permulta. Contra in tertio iambo nonnihil dubitationis interdum relinquitur, velut Captiv. III, 5, 10.

Tuús sum; tu hás quidẽm vel praecidí iube;

ubi potius legerim:

Tuús sum; tu hás quidem vél mihi praecidí iube.

Cuius similis est versus Captiv. III, 5, 99. quem sic pronuntiandum existimo:

Satís sum sémel decéptus, non ita:

Satis sũm semel decéptus.

De syllabis antepenultimis.

Antepenultima, sive natura sive positione longa, si penultima est brevis, accentum habet, quapropter in versu necessario producitur atque sub ictum est collocanda. At vero etiam quum ipsa est brevis, plerumque sub ictum cadit et cum sequente brevi penultima pro una habetur longa; quae lex tantam habet vim, ut, quo saepius ea observetur, eo suaviorres efficiantur numeri. Igitur optime se habet versus huiusmodi: Plaut. Trin. I, 2, 137.

Quid fũit officium meũm me fũcere, fũc sciam.

Rariores sunt versus tales:

Videó nimió iam mũlto plũs quam vólueram.

Quo longe suavior est ad numerum:

Vixisse nímio sátiust iám quam vívere.

Nunquam autem tales fecit versus Plautus:

*Magis quam id reputó, tam mágis urór, quae méus
fílius turbávit;*

qui versus sic est pronunciandus:

*Mágis quam id réputo, lám magis úror, fíliús quae
méus turbávit.*

Neque recte se habent numeri hoc in versu:

Omnia me mála conséctantúr, omnibus éxitiis intérii;
sed legendum est:

'Omnia mé mala cónsectantur, ómnibus éxitíis intérii.

Quapropter versus iambicus Captiv. II, 1, 2. sic erit scribendus et pronunciandus:

Decét pati ánimo id aéquo; si id faciétis lévior lábör erit;
quem versum male sic exhibui in hac editione:

Decet id pati ánimo aequó; si id faciétis leviór labós erit.

Sed haec omnis observatio de his maxime vocabulis est intelligenda, quae sunt trisyllaba itemque de vocibus, quarum syllaba principalis a fine tertia est. In longioribus vero, quorum quarta a fine vel quia principalis est vel ob aliam causam acuitur, haec ipsa sub ictum collocatur, modo ne antepenultima natura sit longa. Quorum vocabulorum tantus est numerus, ut hic eorum usus constans sit dicendus, rarior vero, et pro exceptione habendus contrarius. Sic igitur plerumque pronunciatum invenimus apud Plautum et Terentium: *árietem, cúlamilas, cúpitibus, céleriter, cápídilas, bène-ficus, málevolus, dóciliör, fídicinam, fácilius, fácínoris, fámília, húriolus, málitiam, húbueris, métuero, mülíeris, míseritus, míseria, méminero, mémoria, lápidibus, lútibulum, múrítumis, óperuit, pélagio, pósuero, pípererat, plácuimus, rélicuom, reliquiae, répudiat, récubuit, réperies, sócietas, símiliter, státuimus, valuerim, vólüero, vítuperant, várietas, tetigerit* et multa id genus alia. Ex quibus intelligitur, nullum non genus vocabulorum, tribus proximis a terminatione syllabis correptis, nam extrema brevis sit an longa, nihil differt, hac ratione prolatum esse, ut quarta a fine, ipsa brevis, acuatur, reliquae omnes degraventur, a qua vocatione nonnunquam tamen disceditur, atque ad usitatum ac-

centum redditur. Veluti Bacch. IV, 8, 2. *retineat mulierem*, ubi utrumque genus coniunctum legitur. Captiv. III, 4, 92. *repéries*. Ibid. V, 4, 25. 26. *memóriam*. Sed rariora haec sunt. Longe saepius vocalatio fluctuat in eiusmodi tetrasyllabis, quarum prima vel positione vel natura longa est, duae sequentes corripuntur. Itaque toties legas *áccipias* quoties *accípias*, toties *ingénio* atque *ingenio*, *ímpérium* atque *im-périum*, *flúgitium* atque *flugítium*. In hoc tamen genere tenendum, ubicunque puro iambo opus est, veluti in extremo senarii pede, nunquam posse tetrasyllabum eiusmodi vocabulum poni, cuius quarta a fine longa sit, propterea quod omnis anapaestus in fine iambicorum vitiosus est, quare quemadmodum vitiosus est versus Epid. IV, 3, 19.

Pláne hic ille est, qui mihi in Epidauró primus pudícitiam,
qui potius sic scribendus:

Pláne hic ille est, qui in Epidáuro primus pudícitídm mihi;
sic etiam vitium inest in hoc versu Epid. IV, 3, 18.

Certo ea est, quam in Epiduuro paáperculam memini
comprimere,
qui sic scribendus:

Cérto east, quám memíní comprímere in 'Epidauró
paupér culam.

Neque minus pravi sunt numeri Epid. IV, 2, 27.

Mihi illam ut trámíttás argéntum áccipias,
qui versus mutilus est et sic scribendus:

Mi illam út tramíttas; árgentum áccipiás licet.

Sed longiora etiam vocabula, quorum tres a terminatione proximae sunt breves, saepe ad hanc normam se componunt et accentum in quartam a fine recipiunt, ut *multigénéríbus* Captiv. I, 2, 56. *aequánimitas* Terent. Adelph. prol. 24. *mendacíloquius* Trin. I, 2, 163. *incúbuerim*, *interpósuero*, *depósuimus*. Ac sponte intelligitur, quum, ut vidimus, ea quoque vocabula, quae quartam a fine vel natura vel positione habeant longam, eam accentu notare possint, ut *pértegito*, *múltiloquus*, *múltibíba*, *confidéntiloquus*, ad eandem quoque normam pronunciata esse talia: *dívítiae*, *súrripuit*, quae tamen quando in fine iambicorum leguntur, synizesim patiuntur, et *dítíae*, *súrpuít* enuncianda sunt. Verum tamen haec

ipsa voculatio argumento est, antiquitus in his vocabulis quartam a fine habuisse accentum, quare apud Horatium: *Quae me surpuerat mihi*. Huc etiam pertinet verbum *pórrigere*, quod *pórgere* pronunciatum aliquoties reperitur apud Plautum, cuius imperativum *porge* pro eo quod est *porrige* legimus Pseud. II, 4, 18. De quo genere synizesis quoniam mentionem fecimus, verbo tangenda erunt huiusmodi vocabula, ut *mánipulus*, pro quo plerumque *mániplus*, *véhiculum*, pro quo fere semper *véhiclum*, dicitur, quo etiam referendum est *populus* cum derivatis, quod saepissime, maxime vero in casibus obliquis contractum reperitur, ut *pōpli*, *pōplo*. *Periculum* cum derivatis in contractione non aliter dicitur, nisi *períclum*, propter longam *i* vocalem.

De reliquis syllabis,

ac

de longiorum vocabulorum usu prosodiaco in universum.

In vocabulis plurium syllabarum reliquae syllabae praeter tres a fine plerumque ad communem Augusteae aetatis prosodiam se componunt; nonnunquam tamen ab ea recedunt et, si breves sunt, produci non possunt, si longae, nonnunquam corripuntur. Eas vero omnes ita in versu ordinare metroque aptare solent poetae, ut accentus quatuor ultimarum non laedatur, hoc est, recte sub ictum cadat. Ab hac tamen regula, ut supra iam indicavimus, excepti sunt versus, ubi syllabae accentum servantes in trochaicorum pares, iambicorum impares sedes incidunt. Nam quum his in locis collocari possint syllabae acutae et saepe collocentur, non posse ictum cum accentu verborum consonare ex eo intelligitur, quod iambicorum arsis in altera spondei syllaba, trochaicorum in priore collocanda est. Itaque quum recte se habeant huiusmodi versus iambici:

Cladés, calúmitás, intempéries in nostram ádvenit domum;
et versus trochaici tales:

Ei beneficium béne merénti nóstro mérito múnere;
tamen non minorem habet laudem hoc genus:

Neque déprecátio perfídiis méis nec málefactis fugíst;

vel:

Quod cū salūte eius fiat, ita se dēfētīgarīt velīm;

vel:

Tibi commēdo spēs opēsque meās. mandāvistī satis.

vel:

Nēque te cōmmeruisse cūlpam, nēque me advōrsatū tibi.

In quibus vv. vocabula *mālefactis*, *dēfētīgarīt*, *mandāvistī*, *advōrsatū* non possent his ictibus notari, nisi in trochaeorum pares in iambicorum impares sedes inciderent, quo factum est ut veri accentus in thesibus delitescerent.

Haec observatio ad aliam nos ducit quaestionem quae est de prosodiae moderamine atque usu in longioribus vocabulis. Satis enim ambiguum videri potest, qua ratione a poetis scenicis versui accommodanda sint vocabula huiusmodi, veluti *calamitatem*, *cruciabilitatibus*, *adulescentem*, *assimulabitur*, *familiarium*, *investigādo*, *dissimulavero*, *indiligenter*, *intelligentia*, *adulescentulo*, *stultiloquium*, *supparasitatur*, *incommoditate*, *praecantatrici*, *interpellatio*, et quae multa sunt alia. Ex quibus *calamitatem*, *adulescentem*, *assimulabitur*, *familiarium*, *dissimulavero*, *adulescentulo* non admodum sunt dubia, quanquam *adulescentem* in anapaesticis numeris dici posse facile intelligitur. Sed vix credas dici et pronunciari *cruciabilitatibus*, veluti Plaut. Cistell. II, 1, 3.; *investigando* Plaut. Mil. II, 2, 107. *indiligenter* Mil. I, 1, 28. *stultiloquium* Mil. II, 3, 25. *supparasitatur* Mil. II, 3, 77. quicum conferas *supparasitor* Amphitr. III, 4, 10. *intelligentia* Terent. prol. II, 23. *incommoditate abstinere* Mil. III, 1, 49. *praecantatrici*, *coniectrici*, *hæriolæ* Milit. III, 1, 99. *interpellatio* Trin. III, 2, 86. Pro quibus omnibus alia pronuntiatio requiritur ex pedestri et familiari loquendi consuetudine: *investigādo*, *cruciabilitatibus*, *indiligenter*, *stultiloquium*, *supparasitatur*, *intelligentia*, *incommoditate*, *praecantatrici*, *coniectrici*, *interpellatio*. Sed de his hactenus.

Aliam exceptionem admittunt elisiones. Quas quum supra viderimus mutare verborum accentum, id ipsum in longioribus quoque vocabulis accidere non mirum videri potest. Ex quo genere illud est, quod in superioribus vidimus *investigando* *esperam sumam* Mil. II, 2, 107. Alia sunt huiusmodi:

b

*Fortis aliquántillum étiam quód gusto id beat.
Neque spúrcidici ínsunt vérsus immemorábiles.
Méam nobílitatem óccultáre et génuS et dívitiás meas.
Mácilento óre, naso acuto, corpore albo, oculis nigris.*

Referam hoc loco de his vocabulis formisque vocabulorum, quae apud veteres alius prosodiae fuisse intelliguntur, cuius generis sunt primum genitivi *íngení*, *aúxili*, *cónsili* et quaecunque sunt eiusdem commatis, quae apud Scenicos nunquam *ingénii*, *auxílii*, *consílii* prolata inveniuntur. Cf. quae a nobis notata sunt ad Milit. II, 4, 11. Commemorandi sunt porro genitivi et dativi quintae declinationis formae, ut *díe*, *fácie*, *fide*, pro *diéi*, *faciéi*, *fídei*, quod postremum apud priscos producta etiam penúltima invenitur, *fídéi*. Tangendae h. l. sunt quoque penúltimae productae in vv. *Hectóris*, *Castóris*, *Hannibália*, *Hamilcáris*; veluti Cic. Tuscul. diapp. I, 44. in versu Ennii:

*Víli, videre quód me passa aegérrume,
Hectórem curru quádriugo raptárier.*

Et eiusdem apud Gellium IV, 7.

Quíque própter Hállnibális cópias conséderant.

Ad hoc genus pertinent formae verbi *fieri*, *r* consonam habentes, quae apud Scenicos plerumque i prima producta leguntur, veluti Mil. III, 2, 43. Notanda quoque est penúltima in v. *ibidem*, quae apud Plautum non nisi correpta legitur. Trin. I, 2, 166. Ibid. II, 4, 10. Vocula *es*, secunda persona verbi *esse*, saepe apud Plautum producitur. Aliquoties etiam voces inveniuntur, quarum apud priscos prosodia duplex, ut *liquidus*, quod apud Lucretium in eodem versu quantitatem mutat, ut lib. IV, 1252.

Crassaque conveniunt liquidis et liquida crassis.

Huc referenda sunt vocabula *coturnix* et *Acheruns*, quorum prius nescio an ubique apud veteres primam producat; cf. notata ad Captiv. V, 4, 6. De altero loquitur Herm. ad Eurip. Hecub. init. et uberius *Alfredus Fleckeisen* in Exercitt. Plautinis pag. 34 sqq. His accedit in vocabulis Graecis, nominibus maxime, Graecus accentus. Itaque quum Graeci *Φίλιππος* pronunciarerint, Latinorum Scenici poetae plerumque in prima syllaba accentum posuerunt, et *Phílippi*, *Phílippo*, *Phílippis*

pro *Philippeis*, *Philippum* adeo pro *Philippeorum*, pro tribrachis acceperunt. Eodem etiam pertinet, quod aliquoties apud Plautum legitur *Aétoli*, cuius pronuntiationis fortasse causa est, quod Graeci ultimam huius nominis accuere solebant *Αἰτωλοί*, unde factum, ut apud Latinos mediae syllabae quantitas obscuraretur.

Quae nunc iam reliqua sunt nobis observata, his complectamur sex capitibus, ut primum de *positione*, tum de *hiatu*, tum de *elisione*, porro de *synizesi* tum de *diaeresi*, denique de *enclisi* dicamus.

De Positione.

Positio quum sit duarum vel plurium consonarum concursus, hanc vim habens, ut syllaba ea ratione orta producat, apparet, ita pronunciari vocabula nonnunquam posse, ut vis positionis minuat et syllaba corripiatur. Quod ipsum apud veteres Latinorum poetas, maxime apud scenicos, factum esse non mirum est, quod illi ipsi poetae familiarem loquendi consuetudinem sunt imitati. Itaque factum est, ut primum omnia vocabula, quae in familiari sermone sunt frequentissima, veluti pronomina, adverbia quaedam usitata, vocabula substantiva usu quotidiano multum frequentata, positione neglecta saepe reperiantur. Pertinent huc *ille* et *illic*, *iste* et *istic*, cum adverbis inde natis, *ipse* cum formis reliquis, *hicce* cum formis reliquis adverbisque, ut *huc* sequente consona; *eccum*, *eccam*, *eccillum*, *eccillam*, de quibus tamen duabus postremis formis dubitari licet, *intus*, *intra*, *intro*, *interim*, *nempe*, *unde*, *inde*, *ergo*, *quippe*. De *intus*, *intra*, *intro*, *interim*, vocum correptione dubitatum est. Sed velim comparent vv. docti haec exempla:

Trin. IV, 5, 9.

Séd intus nárrabó tidi.

Mil. III, 1, 17.

Quód intus méditati sumus.

Cas. III, 3, 24.

'Ego intus quéd factóst opus.

Curcul. IV, 1, 25.

Séd interm forés crepuére.

Mostell. V, 1, 45.

'Ego interim hanc aram occupabo.

Stich. V, 4, 23.

Sed interim strâtegus nôster.

Aulul. III, 3, 3.

'Ite sũne nũnc iam intro omnes et coqui et tibicinas.

Fortasse eodem etiam modo pronunciandum, quod legitur Aulul. II, 8, 23.

Nimirum occidôr nisi ego intro huc prôpere prôpero currere.

Stich. IV, 1, 29.

Deos salutatum atque uxorem mudo intro devorlor domum.

De vuculis *nempe*, unde, inde correptim prolatis fuerunt qui dubitarent, non recte dicentes. De voce *nempe* correpta cf. quae notavimus ad Trin. II, 2, 52. adde Brixium in quaest. de prosodia Plauti et Terentii pag. 19 sq. De vv. *inde* et *unde* adeatur idem Brixius in eodem libello pag. 22. 23. Simili modo *périnde* pro tribracho est Terent. Heaut. I, 2, 21. Pseud. II, 1, 4. Stich. I, 2, 43. Non idem constat de v. *exinde*, quod nusquam penultima correpta legitur, quod equidem sciam. De v. *ergo* correptim pronunciata non dubitatum est, quanquam rara sunt exempla, veluti Mil. IV, 2, 18.

Quid ergo hanc dubitas colloqui.

Quippe duobus locis Plauti correptum reperitur, quare de eius correptione dubitatur. Cf. Brix. libello citato pag. 18. Autem quoque pro pyrrhichio esse significavi in notis ad Trin. II, 2, 52. Sed post Brixii curas in hac re investiganda positae non videtur exemplum superasse praeter unum: Stich. II, 1, 59.

Quot potiones mĩlsi; quot autem prandia.

Quo tamen loco Brixius legendum censet: *quot item prandia.* — De prima correpta in v. *omnis* iure dubitari potest. Nam Mil. III, 1, 66. quum vulgo legatur:

Lepidiorem ad omnes res, nec qui amico amicus sit magis; praestabit scribere:

Lepidiorem ad res omnes, nec qui amicus cett.

hiatu in v. *lepidiorem* admisso. Contra Trin. III, 1, 21. multum praestabit pronuntiatio:

Quoi tuam quom rem credideris, sine omni cura dormias.

Ad vocabula, quae propter frequentem usum quotidiani ser-

monis positione neglecta pronuntiari solebant, referenda sunt talia, ut *māgistrātus*. Amphitr. prol. 74. *fēnestra* Mil. II, 4, 26. cf. notata a nobis ad hunc locum; Casim. I, 44.

Quid fūcies? Cōcludere in fēnestram firmiter.

Rud. I, 1, 6.

Illūstriōres fēcīt fēnestrasque indidit.

māgister, Epid. IV, 2, 22.

'Epidicūs mihi māgister fūvit. Pérīi, clāustrum pérulī.

Sic quoque prolata esse inveniuntur *vóluptas*, *vóluntas*, *vénustas*, *vétustas*. Quae ratio ita est usitata, ut contraria et legitima sit multo rarior, veluti Mil. IV, 4, 26.

Válo; volúptatēm mecūstor mi ímperas cet.

Quam usitata fuerit correctio penultimae in v. *voluptas* ostendit locus Mil. III, 1, 46.

Néque dum exáruī ēx amoénis rébus ét volupáriis.

Retulerim huc quoque v. *libertas*, quod hoc accentu legitur Rud. V, 3, 38. (4, 38. Reiz.)

Sálvoa sūm lena labúscit; libértas porténditur.

In hunc eundem venit censum verbum *esse*, quod saepissime pro pyrrhichio est, et *est*, quod saepe corripitur. *Esse* pro pyrrhichio est Milit. IV, 2, 2.

néque esse hīc étiam dūm sciam;

Trin. II, 2, 61.

Nūl morór eum tēbi esse amicum cum elusmodī virtútibus; et saepe numero alibi. Neque solum *est* verbum simplex, verum etiam formae compositae *opust*, *adest*, *inest*, *potest*, *abest*, quibus etiam accedunt *quid est*, *is est*, *id est*, *istat*, correptim pronunciantur. Cf. quae notavimus ad Milit. II, 3, 40. Praeter ibi notata, alia quaedam addam exempla. Veluti Trin. II, 2, 78. *is est immūnis*. Mik IV, 2, 82. *quid est*, ut *lūdo*? Rud. IV, 4, 16. *Quid est? quā dē re litigátis*; Trin. III, 2, 71. *is est honós*. Trin. II, 2, 42. *istat amor*, ad quem locum vide quae adnotavi. *Estis* quoque pyrrhichium censeri, ibidem dixi. Trin. III, 3, 2. *pōtēst fieri prorsus*. Mil. III, 1, 38. *inest in hóc amússitáta*.

Accentu quoque urgente quaedam positiones obscuratae esse inveniuntur, ut Amphitr. I, 1, 2. *Iuvéntutis máres qui*

sciam. Terent. Andr. I, 1, 39. *Sine invidia laudem*. Plaut. Trin. II, 4, 55. *Forētūrium esse amicum*. Trin. II, 3, 7. *Suae senectūti is ueritrem hiemem parat*; nisi forte ibi legendum: *Suae senectae is eet*. Trin. II, 1, 25. *illā pendentem ferit*, qui duo sunt cretici. Mil. IV, 2, 100. *gubernābunt*. Captiv. V, 5, 3. *nec argenti*; Cureul. V, 2, 15. *quod argentum*; de qua correptione cf. Kampm. V. C. in dissertatione de rebus militaribus Plauti pag. 39. Porro Trin. II, 1, 60. ubi pro vulgata: *in hac astutia*, legerim *hac in astutia*. Trin. III, 2, 105. *in tabernaculo*. Huc maxime referenda sunt verba composita, quae a praepositionibus *ad*, *in*, *ob*, incipiunt atque in syllaba sequenti accentum servant, ut Trin. IV, 2, 124. *quod accepisti a Chūrmide*. Bacch. IV, 9, 146. *praedu onustus Incēderem*, ubi tamen Ritschelius scripsit *cederem*. Mil. III, 3, 23. *lepide hērcle ornatu incēdit*, ubi tamen fortasse scribendum: *lepide hērcle ornatā incēdit*. Mercat. IV, 4, 33. *Cur h'o adstamus? quin abimus? incōmodi*, ubi tamen legendum videtur: *quin abimus commode?* Mil. II, 5, 51. *ego obtruncabo extempulo*. Trin. III, 2, 89. et ibid. 38. *in ocoultō*. Men. II, 3, 82. *ante solis oocasum* ubi tamen fortasse legendum: *ante solem occasum*. Magis mira sunt *quid obsecras me* Mil. II, 6, 61. in medio verum, cui conferas: *Sed quid, obsecro hērcle, factumst*; ita enim legendum; nisi forte pronunciandum: *Sed quid obsecro hērcle*. Simili ratione legebatur olim et nunc legitur in hac editione Trin. II, 2, 43. *Quid exprobrās*; sed ibi Cod. Ambr. reser. exhibet *Exprobrās bene quod fecisti*.

Cf. quae dixi ad Trin. III, 2, 38. *Exercitus* primam correptam habet tribus locis Amphitr. prol. 152. ibid. 149. et I, 3, 6. *exemplis* primam corripit Rud. II, 3, 40.

Peculiares correptiones admittunt verba, in quibus positionem efficiunt *muta cum liquida*, aut ubi *liquidae* plures concurrunt, veluti in his, quae *l* duplicem habent. Sic, ut ab hoc genere ordiamur, *satēlkites* legitur Trin. IV, 1, 15. *expēllēctili* Poen. V, 3, 26.

Tace atque parce muliebrī expēllēctili; *expapillato* Mil. IV, 4, 44. *simillimae* Asin. I, 3, 88.

Portitorum simillimae sunt ianuae lenoniae.

cf. Becker. V. Cl. in Antiquit. Plautin. pag. 15. Non tamen aliae liquidae duplicatae positionis regulam laedunt, quare versus Mil. II, 2, 68. sic legendus est:

'Interolūdo inimicis cōmmeātum, tibi muni viam.

Neque unquam positio neglecta est in duplici s, ut videbatur Beckero l. c., qui putabat, vocabulum *lassitudo* primam syllabam habere correptam. Versus enim, quem ex Captiv. V, 4, 4. sic scriptum ponit,

'Vbi labōre lassitudo ōmnist exigenda ex pectore, ita potius legendus est:

'Vbi labōre lāssitudo est exigūda ex cōrpore.

Accensenda tamen videtur huic generi vox *illico*, cuius primam syllabam, licet accentu notatam, tamen corripuisse aliquoties putem Plautum; ut Epid. III, 1, 7.

Scivi equidem in principio illico nullam tibi esse in illo cōpiam.

Mil. IV, 2, 40.

Aliquā miki partem hodie operae des dānque tandem;
illico adēsdum;

sic enim ibi legendum. Trin. III, 2, 1. ubi *Stū illicō* pronuntiandum videtur.

Referendum huc quoque erit nomen *Achilles*, quod media correpta ponitur Mil. IV, 2, 64. *Age mi 'Achille fiat, quōd te orō* cet.

De muta cum liquida eiusque positione neglecta satis diligenter exposuit *Julius Brixius*, vir doctissimus, in Quaest. de Prosodia Plauti et Terentii. Is ostendit, vocabula et formas *pātris*, *pātri*, *pātrē* cum reliquis nunquam productam habere priorem, similiterque *lūcrum*, *volūcris*, *epīcrocus*, *lācrum*, *sacrum* cum compositis; excipitur tamen *sacres* Rud. 4, 5, 18; *mediōcris*, quare Mere. II, 1, 13. in fine senarii pronuntiandum est *mediōcriter*; *sōcrus*, *rēcree*, *ludīcrum*, *alācrem*, *celēbrem*, *tenēbrae*, *colūbra*, *fabro*, *fabriola*, *prōbrum*, *fēbris*, *lagūbris*, *mulicēbris*, *illecēbra* cum similibus compositis *elecēbra*, *latēbrae*; excipiam tamen adv. *latebrose*, quod Trin. II, 2, 3. in bacchiaco numero positum aliquam mihi videtur habere excusationem a lyrico dictionis genere, ut versus legendus sit, quemadmodum nos edidimus:

Latebrose me dñs tuo consp'ctu occultábo;
nam quod Brixius pag. 37. legendum suavit:

Latebróse med dñs tuo cet

propter vim eneliticam pronomini *me* ferri non posse existimo;
lābris, lābra, lībri cum reliquis formis; Pseud. I, 5, 131.
ubi legendum, *Quasi cum in libró scribuntur cālamó lītterae.*
cerēbrum, exterēbrare, supra, Cyprus, stūprum, cāpra, rē-
primo, rēprehendo, āpri cum reliquis formis, *manūpretium,*
manūbrium; ut recte restitutum sit ex Cod. Ambr. rescr.
Epid. IV, 2, 89.

Is etiā s'se s'pere mēmorat; málleum

Sapiētiórem vidi excūssó manūbrio;

emendatione vero opus est in v. Aulular. III, 4, 12.

Si id palam fecisset; exēmi ex manu manūbrium.
parcīpromus, impētro, obstētrix, Amphītruo, quare Amphitr.
I, 2, 9. pronunciandum est:

Complebo atque ómnem 'Amphītruónis fámiliam,
ut hiatus sit ante nomen proprium; ibidem autem II, 1, 45.
sic scribendum:

Néque tibi, 'Amphitruo, istuc mītrum mágis vidétur, quám mihi;
Erētria, tonītrus, pātrare, merētrix, ūtrum cum formis af-
finibus, *penētro,* qua de caussa Trin. II, 2, 1. scripsimus
secundum codd. lectionem in hac editione

Quo illic homo fóras se penetrávit ex aedibus,
ut *foras* sit pro monosyllabo; *lātro, ianītrix, excētra, barā-*
thrum, mīgro, perēgrinus, flāgrum, flagūtriba, intēgri cum
reliquis casibus obliquis, *pīgri* cum formis affinis, *podā-*
grosus, nīgri cum formis reliquis, *spissīgradus, rēgredī,*
āgri cum formis reliquis, quare Trin. II, 4, 159. scribendum
est ex Cod. Ambr.

Lepide hérocle ego hóc agro hūnc seném deterrui;
dūplex, dūplum, triplex, dūplicare cum affinis et compo-
sitis, *quadrūplum* cum affinis, *locūples, pōplus, pēplum,*
manīplares cum affinis omnibus; *Sosīcles, Stratippōcles,*
Callīcles, Agathōcles, Sophōclīdisca, Agorastōcles, rēcludo,
ubi tamen exceptio notanda videtur Captiv. IV, 4, 10.

Cellás refrégit ómnes íntus réclúsitque armárium;
hippōdromus, quare Cist. II, 3, 8. legendum:

Dico tui, quò pacto eam ab hippódromo viderim

Herilem nostram filiam sustollere;

Scelēdrus, nucifrangibulum. Hæc omnia magna sedulitate et vix satis laudabili industria collegit Brixius in libro quem iam indicavimus: De prosodia Plauti et Terentii.

Peculiares quasdam correptiones admittunt vocabula dissyllaba et trisyllaba ab initio versuum posita, maxime in iambicis, ubi anacrusim faciunt, in quibus persæpe et positiones negliguntur et longæ vocales corripiuntur. Idem etiam in trochaicorum initiis locum habere videtur. Veluti Captiv. prol. 22.

Enimvero dī nos quāsi pilās hominēs habent.

Terent. Heautont. V, 5, 1.

Enimvero Chremēs nimis graviter cruciat adulescētulum.
Captiv. IV, 2, 97.

Abi in malām rem; ludis me. ita me amābit sāncta sātūritas.

Trin. I, 2, 72.

Vidētque ipse ad paupertātem prótractum esse se.

Merc. IV, 4, 21.

Te odisse æque atque ānguis. egon istūc dixi tibi?
nisi forte scribendum:

Odisse te æque atque ānguis. egon istūc tibi?

Trin. III, 2, 105.

Dēdī, repōscam, ut hābeam mēcum quòd ferūm viāticum.

Mil. II, 2, 53.

Dedi mercatōri;

Merc. V, 2, 5.

Vitam amicitiam civitatem lætitiām ludum iocum.

Pseud. I, 4, 6.

Neque ad detexundam telam certos terminos.

Ibid. I, 4, 13.

Atque ego huic iam pridem me datūrum dixeram.

Ibid. I, 4, 15.

Verum is nescio quo pacto præsensit prius;

nisi forte verum omittendum est. Ibid. I, 5, 83.

Quapropter te expertem amoris nati habuerim;

quem verum tamen mendosum esse puto. Ibid. I, 5, 127.

Quí me argénto circúmvórtant? quís me audácior.

Rud. prol. 35.

Senex, qui húc Athénis éxsul vénit;

Ibid. I, 1, 5.

Ita omnis de tecto déturbavit téguas.

Captiv. prol. 39. ubi edidimus:

Huius illo, hic illius hódie fért imáginem;

ubi fortasse legendum est:

Huius illo, hic illius hódie fért im.;

Ibid. prol. 49.

Ut in sêrvitúte hic;

Ibid. I, 1, 2.

Eo quia invocátus;

Ibid. I, 1, 3.

Scio absúrde dictum;

Ibid. I, 1, 15.

In occúlto, míseri

Ibid. I, 2, 2.

Hérí qués emí de præda dé quæstóribus;

ubi fortasse legendum:

Hérí qués émi dé præda á quæstóribus.

Ibid. I, 2, 30.

Quis híc lóquitur? 'Ego qui tuó moeróre máceror.

Ibid. II, 2, 84.

Séd is privátam sêrvitútem;

Ibid. III, 4, 2.

Nunc énim vero óccidi.

Ibid. III, 5, 40.

Quid sit hóc negóti.

Trin. I, 2, 14.

Bene, hercle, ést illam tibi bône valére et vívere;

sed Cod. Ambr. resc. om. alterum *bene*, quare legendum:

Bone, 'hercle, ést illam tibi valére et vívere.

Rud. IV, 1, 4.

Sed uxór soeléstá;

Ibid. IV, 1, 13.

Sed ad prándium;

Terent. Eunuch. I, 2, 51.

Nuper etus frater;

Terent. Eunuch. II, 2, 2.

Quid interest?

Mil. I, 1, 55.

Quid tibi ego dicam quod omnes mortales sciunt;

Ibid. II, 1, 33.

Quam herus meus amabat;

Ibid. II, 4, 9.

Heri concubina est haec quidem;

Ibid. II, 5, 31.

Quid hic tibi in Ephesost negoti;

Ibid. II, 6, 28.

Quodque concubinam herilem;

Ibid. III, 2, 49.

Sed in cella erat paullum loculi nimium lubrici;

Ibid. IV, 7, 14.

Nunc ego hanc arcesso;

Trin. I, 2, 92.

Dedisti hoc pacto.

Atque sic etiam initiis anapaesticorum, velut. Mil. IV, 2, 30.

Brevi an longo sermone;

et ibid. v., 86.

Meri bellatores gignuntur;

Ibid. 82.

Quid est? ut ludu?

Ibid. 29.

Sed hic numquis adest?

Notandum porro est, saepe numero in fine vocabuli vim positionis tolli, si vocabulum in consonam terminatur, subsequente voce, quae a consona incipit, velut *apud forāmet, quidem pol;* Trin. II, 1, 15.

postulat cōnecere in plagas;

Ibid. II, 1, 17.

Ab re consuevit blandiloquentibus;

et innumerabilibus aliis locis. Saepissime hoc usu venit in vocabulis in is et us breves syllabas terminantibus, quae syllabas sequente consona apud Ennium aliosque veteres in hexametro etiam heroico corripiantur, ut in illo: *volentibus*

cum magnis dis. Magis tamen mirum est, etiam ultimas syllabas in duplicem consonam desinentes interdum correptas videri, veluti, Persa IV, 4, 11.

Haec ni inde áberunt céntuplex mûrus rébus sêrvandis parumst.,

ubi utrum *centuplus* sit scribendum, ut Brixius volebat, magnopere dubitari licet. Similiter *duplex* Bacch. IV, 4, 2.

Nám duplex hódie fácinus féci, dúplicibûs spoliis sum adfêctus;

ubi minime probabile est, *duplum* scribendum esse.

De hiatu.

De hiatu in versibus Plautinis exposuit accurate et diligenter *Carolus Lingius*, V. Clarissimus, nunc Professor et Rector Gymnasii Hirschbergensis in Silesia, quem virum doctissimum mihiq̃ amicissimum his verbis honorificentissime consalutatum volo. Eius rationes atque observationes, a nemine ad hoc usque tempus refutatas, quippe verissimas, paucis hoc loco recensebimus, additis his, quae postero tempore ab aliis sunt repertae, in quibus omnium maxime operae pretium fecit *Kampmannus* V. Clarissimus, Professor Vratislaviensis, item mihi amicissimus, qui multa circa totam hanc doctrinam scite atque eleganter animadversa disputavit.

Hiatum admittunt primum omnes vocolae monosyllabae, quae in longam vocalem exeunt, ita quidem, ut aut longae maneant, quo loco quaedam eorum fortasse adiectam habuerunt *d* ephelcysticam, aut corripiantur, si sequatur vocabulum a vocali incipiens. Veluti Trin. III, 2, 67.

Tē honestét, me cónlutábit;

Pseud. I, 5, 1.

Si dé damnósis aut si dē amatóribus;

Epid. II, 2, 31.

Obviam órnatae óccurrébant súis quaequae amatóribus; Trin. II, 2, 21. *Quaë égo;* Ibid. II, 2, 29. *Quī homo;* Mil. IV, 6, 7. *Quía tē ádiit;* ubi cf. Fleckeisen. Exercitt. Plaut. pag. 40. qui legendum suadet: *quía adit ád te.* Trin. I, 2, 113. *thesáurum démonstrávit mī in hisce aédis,* ubi tamen transponendum ratus sum: *mi híaco in aedibus.* Sed Trin.

prol. 12. recte legitur: *quī in hisce hūbitat aédibus*. Mil. II, 6, 90. *Sí te dī amant*; Ibid. II, 3, 22. *Sí te dī amant*. Terent. Andr. IV, 3, 6. *mī homo*; Ibid. IV, 4, 5. *Relíquit mē homo atque ábiit*; Idem Eunuch. I, 2, 113. *Noctés diés-que mē ames, mé desíderes*; Idem Eunuch. IV, 1, 1. *'Ita mó dī ament*. Ibid. V, 8, 50. *Néque istum métuas nē amet múl-lier*. Idem Phorm. prol. 27. *Quia prímās partes quī ageť*. Et saepe alibi. Atque ita voculae *me, te, se, qui, quae, quoi, quo, qua, si, ne*, ubi non corripiuntur, sed longae manent. Cuius rationis tam crebra sunt exempla, ut adscribere non opus sit.

Admittitur porro hiatus in fine primae dipodiae iambicorum, ut Asin. III, 3, 41. *Quia ego hūnc amó || et haéc me amat*.

Deinde hiatus invenitur in penthemimere iambico, velut Asin. IV, 1, 14.

Forés occlúsae || ómnibús sint, nīsi tibi.

Nec minus locum habet hiatus in secunda dipodia iambicorum, ut Rud. prol. 7. *Intér mortúles ámbuló || interdus*. Captiv. IV, 2, 44. *Aetoli || agoranomum*. Deinde in hepththemimere iambico, ut Captiv. III, 5, 24.

Dum ne ób malefácta péream, párvī || aestimo; ubi tamen legendum suaserunt: *parvī id aestimo*; certius exemplum est Captiv. III, 5, 6.

At út mihi cónfidénter cóntro || ástitit.

Et Merc. IV, 4, 15, ubi duo hiatus consociati inveniuntur:

Vidére, amplécti || ósculári || álloqui.

Post tertiam dipodiam in trochaicis versibus, ut Cure. II, 3, 55.

Quód tibist, idé m sibi ésse, magnam argenti || inopiam. Captiv. III, 4, 53. *'Atque, ut perspició, profécto iam áliquíd púgnae || édídít*. Hiatus deprehenditur saepe in caesura, idque maxime in tetrametris iambicis catalecticis et acatalecticis mediis, quos metrici propter hanc ipsam causam asynartetos esse voluerunt, veluti Asin. III, 3, 65.

Sed sí tibi víginti minae || argénti próferéntur,

Quo nós vocábis nomine? || libértos, nó n patrónos.

Id pótius; víginti minae || hic insunt in crumína.

Observatur hiatus etiam in caesura creticorum et bacchiacorum

tetrametrorum, qua re hos eodem asynartetes dixerunt, metri, ut Rud. IV, 3, 12.

Sed boni consili || ecquid in te mihi sit. Menaechm. V, 2, 11.

Repente expetit me || ad sese a me ut trem. Saepe admittitur hiatus in thesi secunda dipodiae tamquam ut Rud. prol. 11.

Qui facta || hominum, mores pietatem et fidem. Ibid. prol. 72.

Nunc umbo in saxo, leno || atque hospes simul. Ibid. prol. 10.

Is nos per gentes alium || alia disparat. Quanquam hoc exemplum propter *m* finalem alius est redditum de qua infra a nobis disputabitur. Trochaei quosque in thesi secunda dipodiae hiatus aliquoties admittunt, ut Trin. III, 2, 10.

Atque ego istunc tibi agrum relinqui || ob eam rem. *enixe expeto.*

Ubi Brixius pag. 42. ex codice Ambros. scribendam esse indicavit:

Atque istum ego agrum tibi relinqui || ob eam rem. Hiatus excusatur porro in fine sententiae, ubi maior distinctio, ut Cistell. II, 3, 12.

Age, perge, quaeso. || animus audire expetit. Captiv. III, 3, fin.

Nugas ineptiusque incepo. || haereo. Mil. II, 2, 30.

Dixi ego istuc, nisi quid aliud vis. Voló. || Idem accidit in personarum mutatione, ut Mil. II, 2, 39.

Dicam hospitio || Pe. Euge, lepide; laudo. *comitum tuum.*

Captiv. I, 2, 36.

Ne fle., Er. Egone illum non fleam? ego non defleam. Merc. I, 2, 71.

Qui potuit videre? Ac. Oculis. Ch. Quo pacto. *hiantibus.*

Neque alia est ratio in exclamationibus et interiectionibus, velut Merc. II, 2, 13.

Salve, || o quid agis?

Trin. I, 2, 10.

O amice salve, || átque aequúlis.

Qua de causa etiam post et ante interiectiones *quaeso*, *hercle*, *vah*, *ah*, *o*, *vae*, *heu*, *ehéu*, *nae* et quae sunt similes, hiatus admittitur, ut Captiv. prol. II. *Negat, hercle || illic ultimus*. Nisi fortasse rectius: *Negát, hercle, illic ultimus*.

Nomina quoque propria et ante et post se admittunt saepe hiatus, veluti Aulul. III, 6, 33.

Potúre ege técum hodie, Euclio, volo;

ubi tamen rectius sine dubio scribitur:

Potare ego hodie, Euclio, tecum volo,

ut unus saltem in v. *tecum* hiatus tollatur. Captiv. IV. 2, 52. qui versus ob alios quoque hiatus est memorabilis:

Mé iubés. Sed qui est? He. Respice ad me. Hégió sum. Er. 'O mihi.

Hiatum inveniri in versuum, maxime trochaicorum, initiis auctor est Lingius, ubi verbum, in quo praecipua quaedam vis inest, praepositur, ita quidem, ut tribracho pro trochaeo posito tanta arsi vis addatur, ut hiatus, qui est inter arsim et thesim, non exaudiatur. Veluti Plaut. Merc. V, 2, 4.

Dómī erat quod quaeritábam; sés sodáles répperi.

Quae observatio fortasse non ad sola trochaicorum initia est revocanda, sed in aliis quoque versuum trochaicorum sedibus invenitur, ut Trin. III, 2, 103.

Cássidem in capút; dormíbo plúcidē in tabernáculo.

Animadvertisse sibi videtur Lingius, l. c. pag. 53. seq. hiatus quoque ante v. *homo*, quae fere ut hodiernorum Italorum *uomo* pronunciata esse videatur, hiatus esse admissum, veluti Aulul. I, 2, 33.

Nam nón est vérosimile hóminem paúperem;

qui tamen versus facili transpositione hiatus evitare possit, si scribas cum Bothio: *Nam verosimile non est cet.* Sed multa alia exempla Lingii sententiae adtipulantur, ut Asin. IV, 1, II.

Aliénum hóminem intromittat neminem

Aulul. II, 2, 49.

Vénit hoc mi, Megadóre, in méntem, té éssē hóminem divitem.

Menaechm. III, 2, 24.

Aut tē piari iubē, homo insanantissumo.

Bacchid. IV, 8, 63.

Ne supplicāre censeās, nihil homo.

Rud. I, 1, 43.

Ecquē tu hōminem crispum incānum videris.

Ibid. IV, 5, 3.

Satin si quoi hōmini di ēsse benefactū volunt;

ubi tamen monosyllaba v. quoi sua quosque causa hiatum admittit.

De elisione.

Hiatui contraria est elisio. Ea duplex esse potest, aut συναλοιφή, aut ἐκθλιψις. Synaloepha, quae nonnunquam etiam synizesis (συνίζησις) dicitur, est vocalium positione verborum concurrentium ea pronuntiatio, qua plures vocales, plerumque duae, in unam syllabam coalescunt, singulae tamen, quamquam paulo obscurius, audiuntur, vel novum quendam sonum efficiunt. Quae vocalium veluti collisio, quando in mediis vocabulis invenitur, rerum discernendarum causa a multis Grammaticorum *synizesis* vocari solet, ita ut synaloepha in vocabulorum fine, *synizesis* vero in mediis vocabulis dicatur. *Ecthlipsis* contra, quae proprie Latine dicitur *elisio*, crit vocalis sive syllabae finalis propter sequens verbum a vocali incipiens abiectio, qualis est in lingua Graeca et Germanica, ubi in signum littera abiectae apostrophus apponitur. Hanc rationem plane ignorasse videntur Romani, qui, sicut hodierni Itali, exceptis paucis formulis, et veram elisionem et apostrophum nesciebant. Nam etiam in his vocabulis, quorum littera finalis *m* propter sequentem vocalem elidenda est, ut vulgo dicunt, non vera *elisione*, h. e. *abiectio*, sed collisione et crasi quadam utebantur Latini, cuius rei testimonium exstat apud Quinctil. institt. oratt. X, 4, 39. Atqui eadem illa littera *m*, quotiens ultima est et vocalem verbi sequentis ita contingit, ut in eam transire possit, etiam si scribitur, tamen parum exprimitur, ut: *multum ille*, et: *quantum erat*; adeo ut paene cuiusdam novae litterae sonum reddat. Neque enim expellitur, sed obscuratur, et tantum aliqua inter duas vocales velut nota est, ne ipsae coeant. Hactenus Quinctilianus, quicum sentiunt alii recen-

tiores illo Grammatici, qui illud *m* finale plerumque *m* mutum appellant aut obscurum ei sonum tribuunt. Cf. Priscian. I, 7. tom. I, pag. 37. ed Krehl. Aliud huius rei argumentum est, quod apud Latinos poetas priscos multi inveniuntur loci, ubi syllaba finalis littera *m* terminata non coalescit cum sequente vocali ac nulla elisio admittitur, ex quo genere sunt hi versus. Ennius apud Priscian. I, 7, tom. I, p. 37. Kr. *Insignita fere tum millia militum octo.* Lucret. II, 465. *Nam quod fluvidum est e levibus atque rotundis.* Ad quam rationem innumerabilia apud Plautum et Terentium inveniuntur exempla, ubi nulla litterae finalis *m* elisio admittitur, ut paene toties non elisa, quoties esse elisa videatur. Atque hic primum commemorandae sunt voces monosyllabae in litteram *m* desinentes, ut *hem*, *nam*, *iam*, *clam*, *num*, *cum*, *quom*, *quem*, *quam*, *dum*, *tum*, *rem*. Veluti Terent. Andr. I, 1, 68.

Scias posse iam habere ipsum suae vitae modum.

Ibid. IV, 2, 4.

Orare iussit, si se ames, era, iam ut ad sese venias.

Eunuch. I, 2, 39.

Ego cum illo, quicum tum uno rem habebam hospite.

Ibid. III, 2, 42.

Vna ire cum amica imperatorem in via.

Ibid. III, 5, 15.

Nostine quam amat frater?

Et saepius alibi. Plautus vero etiam saepius, velut Trin. II, 4, 11.

Hem ista ratio maxumast.

Captiv. III, 1, 29.

'Omnes de compacto rem agunt, quasi in Velabro olearii;
ita enim ibi legendum esse videtur. Trin. I, 1, 3.

Nam ego amicum hodie meum.

Mil. V, 2, 7.

*Domo si illaec clam huc transibit, quae huius cupiens
corporist;*

nisi forte antiqua forma *calim* est restituenda, quae eadem videtur redonanda esse Terentio Eunuch. II, 3, 28. ubi legendum:

Flos ipse. Hanc tu mihi vel vi vel calim vel precario.

Milit. IV, 2, 22.

Quēm ēgo hīc audīvi;
quod exemplum si forte videtur dubium, conferatur Trin. II, 2, 16.

Hōminum dūravi. Quia prius me ad plūris pēntravi?
nām hī..

ad quem locum vide quae notavi in hac editione. Poen. V, 2, 94.

Nām haūd repūdīo hospītiū, nēque Carthāginem;
ubi male et contra libros editur *namque haud*. Asin. IV, 1, 24.

Ad eōrum nē quēm ōculos adiiciāt suos.

Captiv. II, 3, 35. *mīhi cūm hōc convēnerit.*

Ex quibus intelligitur, quum in arsi tum in thesi huiusmodi voces monosyllabas in *m* desinentes nullum interdum pati elisionem. Longe tamen frequentiora sunt exempla, quae in arsi positam habeat vocem monosyllabam. Nam Trin. II, 1, 20:

Quōm ēxtemplo sāvī sagittis percūssust;

et ibid. v. 34:

Haec ēgo quōm ago cūm meo ānimo et rēcolo, ūbi
qui egāt quām;

in his quidem et numeri nondum sunt satis ad liquidum perducti et lectio adhuc est non satis certa. Contra Captiv. prol. 24 non videtur dubium esse, recte legi, ut est editum:

Postquām belligerant Aētoli oūm Aliis.

Nihil vero dubii relinquitur in arsi, ubi talia sunt frequentissima: *nām is* est Captiv. III, 4, 48. *iām illic* ibid. III, 4, 61. *nām is illius filium* Mil. II, 1, 33. *iām ego ad tē* Milit. II, 6, 56. *nām ego istām* Mil. II, 3, 9. *nām ego* ibid. v. 31. *dūm ego* ibid. v. 37. *nām illic* ibid. 79. *cūm amatōre* Mil. II, 2, 86. *tām in amici* Mil. III, 1, 145. *tām ēst* Mil. II, 5, 47. *quōm apud hunc* Captiv. II, 3, 52. *quām illi* Mil. II, 3, 80.

In vocabulis longioribus *m* finalis non eliditur in arsi pariter atque in thesi; in arsi rarius, in thesi tum maxime, ubi hiatus alius generis admitti solent. Non elisae in arsi exempla haec sunt, velati: *gratiām habeo tibi*, quae formula apud Plautum aliquoties recurrit. Simile est Captiv. II, 3, 27. *Id petām, id pēsequārque*, quemadmodum sine dubio ibi est legendum. Trin. II, 2, 99.

Dūcere ūxorēm. Sine dōte? Sine dote. 'Vxor'm. Ita.
Asinar. I, 1, 72.

Dotālem sērvom Saūreām uxór tua.

Trin. V, 3, 10.

Miseria úna uní quidem hómīni est áffatim. imo huíc parúmst.

Trin. III, 3, 90.

Mittúm. Eo ego igitur intro ad ófficiúm meum.

Atque ita quoque fortasse defendi poterit lectio vulgata Trin. II, 46. 47.

Bóni sibi haec éxpetunt, rém fidēm honórem

Glóriam et grátíam: hoc probis prétiumst;

ubi cf. quae adnotav. — In thesi non elisae litterae *m* exempla attulerunt, quiqui de *hiatu* scripserunt, *hiatum* esse existimantes, ubi *m* non mutescit sequente vocali; veluti Mil. II, 2, 14.

Adgrédíar hómīnem. 'Estne advórsum? 'Est quasi.

Mil. arg. acrost. 6.

Geminis commúnem clám parietem aédibus.

Captiv. V, 4, 27.

Quási per nébulam, Hégiúnem pátre[m] meúm vocárier.

Ibid. V, 2, 24.

Philocratés per tuúm te Génium óbsecro, éxi; té volo.

Captiv. I, 1, 6.

Estne invocátum, ánnon? 'Est planíssume.

Mil. II, 3, 68.

Scín tu, nállum cómmeátum hinc esse á nobis? Scio.

Trin. III, 2, 33.

'Et tibi núnc proinde ác merére, súmmam hábeo grátiam;

ubi male in hac editione legitur: *summas habeo gratias*. Cf. Asin. I, 2, 17. *'Atque ea sí erant, mágnam habébam ómnibús dis grátiam*, ubi metrum ostendit, singularem numerum legendum esse, pro quo male vulgo legitur pluralis. Atque ita recta etiam singulari numero in eadem formulæ utitur poeta Mostell. II, 2, 1. — Captiv. IV, 3, 7.

Núnc ibo in meam praéfsectúram, út ius dícam lárido;

ubi tamen vide, ne legendum sit: *ius ut dícam lárido*.

Captiv. IV, 1, 5.

Néc quoiquam hómīni supplicáre mé nunc certum ést mihi;

ubi tamen legendum videtur: *mémset núnc certúmst mihi*.

Mil. II, 1, 57.

Apud suum paternum hospitem lepidum senem.

Captiv. II, 3, 38.

Méminero. 'At quam primum; istuc in rem utrique est máxime.

Mil. III, 2, 19.

Neque equidem héminas octo exprómsi in úrcume; ubi tamen legendum videtur: *Neque héminas equidem* e. i. u. Ibid. v. 20.

Neque illic cálidum éxhibít in prándium.

Ibid. v. 43.

Eam plénam átque inánem vldi fíori.

Milit. IV, 9, 2.

Ego nám convéniam illum. Vbiubi est gentium, ubi quidem legi potest *illunc*, ne bis eadem licentia versu locum habeat. Mil. IV, 9, 8.

Facétum púerum. 'Intro te út eas óbsecrat.

Ibid. V, 2.

Fúcite, intérr terram átque coélum út siét; discíndite.

Ibid. v. 7.

Périi. Haud étiam námero hoc dícis. Iámne minem involo?

Ibid. v. 9.

Cúr es áusus súbigitáre aliénam uxórem, impudens?

Trin. I, 2, 121.

Quae míhi mandátast, hábeo, dótem únde dem.

Trin. prol. 9.

Tum hanc mi autem gnátam ésse vóluit ínopiam; nisi forte hic legendum: *Tum hanc autem gnátam mi vóluit in.* In aliis quoque versuum generibus in finale eliditur, atque in ipso quidem medio bacchiaco, velut Captiv. IV, 2, 10.

Move ábs te moram ómnem, Ergásile, atque age hunc rem. Vix tamen aliter, nisi ubi hiatus alius generis quoque admittitur. Minus frequentata haec ratio est in thesi iamborum et trochaeorum illa, ubi hiatus non admitti solet, ut Captiv. IV, 2, 85.

Proín tu déum hunc sáuritáte fúcias tránuillúm tibi; quem versum non mutaverim. Mil. III, 3, 10.

Postquam addibere aurés meae tuam mórā ordíonis;
quem versum noli aliter pronunciare, quam significavi. Fre-
quentissimam esse in versu asynarteto, non est mirum, veluti
Mil. IV, 6, 13.

Veneri pol hábeo grátium, eandémque et óro et quaéso.
Ibid. V, 6, 1.

Hera, éccum praesto militém. Ubi st? Ad laevam. Video.
Ex quibus omnibus intelligetur, qui fiat, ut vocula *circum*,
in compositis, ut *circumine*, *circumagere*, aliisque similibus,
ultimam apud Plaut. et Ter. non soleat elidere. De quo ge-
nere cf. quae dixit Bentleius ad Terent. Andr. I, 2, 31.

Sed redeamus iam ad synaloepham, illam quidem, quam
Grammatici Latini *elisionem* dixerunt. Ea in vetere illo ser-
mone pariter atque apud seriores leni et lubrica quasi vocalium
collisione constabat, ita quidem, ut singulae vocales collisione
audirentur, quamquam obscurius, et unam tantum syllabam
efficientes. Vbi quidem si eadem coirent vocales, veluti *no-
eus*, *si istic*, *fausta ave*, *malo omine*, minus elegans habe-
batur compositio, quamquam haud raro ea invenitur. Cuius rei
causa est, quod syllabae istae non nisi uno sono pronunciari
poterant, ita ut altera plane perire videretur, quod mutilam
reddere orationem putabatur. Diversas vero vocales illo modo
coeuntes non elidebant, uti diximus, sed collidebant, ut,
licet in unam syllabam contraherentur, tamen aliquo modo
discretae audirentur et mixtum quendam sonum proferrent.
Non igitur pronunciabant Latini:

Hi summo in fluctu pendent,
sed potius:

Hi summo in fluctu pendent.
Neque sic:

Quod eg' in propinqua parte amicitiae puto,
sed potius hoc modo:

Quod ego in propinqua parte amicitiae puto.
Plane fortasse, ut hodierni Itali:

Solo e pensoso i diu deserti campi;
non sic:

Sol's pensos'i piu deserti campi.
Vel:

Ove chiusa in un sasso;

non sic:

Ove chius'in un sasso.

Vel:

Intorno intorno alle mie tempie avvolse;

non vero sic:

Intorn' intorn' alle mie tempj' avvolse.

Qua vero ratione et quo artificio has vocalium collisiones pronuntiaverint veteres, fortasse id quoque ab hodiernis Italis optime discere poterimus.

Ip̄sius autem huius rei manifesta satis habemus testimonia, inter quae Ciceronis et Quinctiliani auctoritas supremum tenet locum. Ac Cicero quidem in Oratore c. 23. haec: *Habet ille tanquam hiatus et concursus vocalium molle quiddam et quod indicet non ingratam negligentium de re hominis magis quam de verbis laborantis.* Vbi quanquam de compositione oratoria sermo est, idem tamen etiam in scenica poesi, ubi vulgaris et quotidiana loquendi consuetudo obtinuerit, factum esse, paulo post videbimus. Loquitur autem Cicero aperte de concursu vocalium, qui ex positione verborum oritur, quem *tanquam hiatus* appellat, non *verum*, eundemque dicit molle quiddam habere, hoc est mollem aliquam et lubricam pronunciationem. Et Quinctil. Instt. oratt. IX, 4, 36. *Nam et coeuntes litterae, quae συναλοιφὰι dicuntur, etiam leniorem reddunt orationem, quam si omnia verba suo fine clauduntur; et nonnunquam hiulca etiam decent faciuntque ampliora quaedam, ut: pulchra oratione acta omnino iactare.* Adde eundem XI, 3, 33. *Ut est necessaria verborum explanatio, ita omnes computare et velut annumerare litteras molestum et odiosum.* Nam et vocales frequentissime coeunt et consonantium quaedam insequenti vocali dissimulantur. Atque hanc vocalium in fine verborum cum vocalibus incipientibus sequentium concretionem sive coitionem non apud oratores tantum atque in vita communi, verum etiam in scena vitae imitatrice in usu fuisse, testatur alius Quinctiliani locus ibid. II, 10, 13. *Actores comici neque ita prorsus, ut nos vulgo loquimur, pronunciant, quod esset sine arte, nec procul tamen a natura recedunt, quo vitio periret imi-*

latio, sed morem communis huius sermonis decore quaedam scenico exornant. Neque ullum potest esse dubium, omnem carminum recitationem apud Romanos ita comparatam fuisse, ut et metri ratio audientibus appareret, et collisio vocalium mollis illa ac lubrica audiretur; qua de re consentiunt, quicumque poësim Latinam vel primoribus, ut aiunt, labris tetigerunt. Atque haec satis de elisione.

De Synizesi.

Synizesim dicimus et contractionem duarum vocalium iuxta positarum in mediis vocabulis, et consonantium vocalibus affinium lubricam et mollem pronunciationem, quae ita fit, ut duae syllabae in unam coeant. Quam rem apud Romanos inventam esse, rationem autem variam et multiplicem, multa exstant testimonia. Cicero de Div. II, 40. *Quum M. Crassus exercitum Brundisii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens Cauneas clamitabat. Dicamus, si plucet, monitum ab eo Crassum, caveret ne iret; non fuisse periturum, si omni paruiisset.* Haec manifeste ostendunt, verba haec: *cave ne eus* prolata esse paene ut *cauneas*, unde intelligitur, *cave* verbum per synizesim sonuisse tanquam esset monosyllabum. Ex quo loco primum synizesis genus discitur, quod in verbis, quorum media consona *v* est, reperitur. Igitur voces *avis*, *avus*, *Iovis*, *novus*, *navis*, *cave*, *Davus*, aliaeque eiusdem generis, pro monosyllabis apud Scenicos deprehenduntur. Neque minus in longioribus vocabulis, in quibus duae vocales interposita *v* inveniuntur, una efficitur syllaba, ut *vivit* monos., *vivendo* disyllabum, *divites* dis., *divitiae* tris., *inhiauit* tris., *succreverunt*, quod aut *succrerunt* scribendum aut tribus syllabis pronunciandum; *oblivisci* dis., *exturbavit* tris., *inspectavit* tris., aliaeque id genus multa, quorum tamen omnium usitata quoque et legitima forma ac pronuntiatio haud raro invenitur.

Alterum synizesis genus ea vocabula complectitur, quae mediam habent *i* vel vocalem vel consonam, quorum numerus maior est, quam cuique credibile videtur; quanquam in quibusdam formis horum vocabulorum haec synizesis nunquam usurpata esse videtur. Atque huius quidem generis sunt:

eius, huius, cuius, quous monos.; omnes verbi *aio* formae praeter primam personam hanc ipsam *aio*, ut *ais, aît, aiunt*, quae monos., *aiebam, aiebas, aiebat, aiebant*, quae disyllabae, ac tum *aibum, aibas, aibat, aibat* scribuntur; *diu monos., prius monos., dies* cum formis suis ceteris, monos., cuius contrarium legitur tamen Trin. III, 3, 83. ubi *diei* trisyllabum est:

Diêi témpus nôn vidés? Quid illûm putas;
scio et sciunt monosyllaba, nescio cum formis suis, *dis, diutius tris., dierectus, dierecte* trisyllaba, *consiliarium*, duabus postremis syllabis in unam contractis, nisi forte *consiliarem* legendum Mil. IV, 2, 23. quod est credibile. Nam vocabula quidem *otium, odium, noxius, filius, filia* et similia nunquam per synizesim prolata esse videntur, quamquam apud Virgilium loco notissimo Aen. I, 73. legitur:

Connubio iungam stabili propriamque dicabo.

Contra vocabulum *lien* eiusque derivata semper per synizesim pronunciata esse videntur apud Plautum, veluti Merc. I, 2, 14. Cas. II, 6, 62. Curcul. II, 1, 5. Verum *quiesco* et *quietus* nusquam disyllaba sunt apud Plautum, quamquam nuper fuerunt, qui ita pronuncianda esse existimarent. Nam Epid. III, 2, 2. versus ita est scribendus:

Per hanc quiêto tibi licêt curam êsse; hoc quîdem iam pèriit.
 Atque ita quoque mendosus est versus Most. V, 2, 52. qui sic est legendus:

Pétere; ego illum, ut sit quiétus, vérberibûs subégero.
 Atque ita etiam *obnoxius* et *obnoxiosus* nusquam synizesim patiuntur, ut mihi olim est visum, quare locus Captiv. II, 1, 24. sic legendus esse videtur:

Abîte ab istis. Obnóxiî

'Ambo vobis sumus, própter hanc rém, quom, quae
Vólumus nos, cópiae fácitis nos cómpotes; —

quorum versuum primus est iambicus dimeter, duo sequentes cretici. — Peculiare synizesium genus faciunt verba a *v. iacio* composita, quae saepe apud Plautum alteram *i* abiiciunt, cuius rei vel apud seriores vestigia supersunt, ut Virg. Eclog. III, 96.

Tityre, pascentes a flumine reice capellas;

Atque hoc ipsum *reice* disyllabum legitur apud Plautum Asin. II, 1, 6.

Quin tu abs té socórdiam ómnem reice et ségnitiem ámove.
Reicere pro *reiicere* legitur ex praestantiorum codicum scriptura apud Terent. Phorm. prol. 18. *Eiciat* trisyllabum esse videtur Plaut. Mil. III, 2, 31. *Eiciat* bis legitur uno in versu trisyllabum Ter. Andr. II, 3, 8. *Adicitis* Captiv. II, 1, 8. Atque ita etiam verba *abicio*, *inicio*, *obicio*; unde *abicit*, *inicit*, *obicit* duas priores corripere solent. — Quarendum hoc loco, utrum genitivos in *ium*, ut *omnium*, *litium* et neutra in eandem syllabam desinentia, ut *concilium*, *compendium* duas postreimas pro una enunciari in usu fuerit. Et uno quidem loco *omnium* disyllabum esse videtur, Trin. II, 1, 14.

'Omniū primū amoris ártis, quemádmódum expédiant, éloquar.

Contra in *Mostellaria*, ubi ter eadem formula recurrit, idem vocabulum trisyllabum est. Most. II, 1, 50.

'Omniū primū, Philématium, íntro abi, ét tu, Délphium.
 Ibid. v. 53.

'Omniū primū dum aédes íám face ócclusae sient.
 Ibid. V, 2, 32.

'Omniū primū sodálem me ésse scís gnató tuo.
Litium, quod disyllabum vult esse Brixius in Quaestionibus de Plauti et Terenti prosodia pag. 15 seq., fortasse *litum* scribendum est scripsitque Brixius. *Concilium* trisyllabum esse videtur Captiv. III, 1, 33.

Quí concilium iniére, quó nos víctu et víta próhibeant.
 Simili modo *compendium* Captiv. V, 2, 12.

Stáis facúndus. Séd iam fieri díctis cómpendiū volo;
nisi forte scribendum: séd iam fieri dícta compendí volo.

Non videtur dubium esse, tertias verborum personas in *iunt* saepe per synizesim prolatas fuisse, velut *sarriunt*, quod est disyllabum Captiv. III, 5, 5. et *ambiunt* disyllabum Mil. I, 1, 69.

Tertium genus synizesium est in his vocibus, in quibus *u* non consona sed vocalis eam admittit. Quemadmodum enim *i* ante vocalem per synizesim obscuratum esse deprehendimus, ita etiam *u* prolatum esse nonnunquam suspicio est. Ita sine

dubio factum est in vv. *duellum*, *duellator*, *perduellis*. Cf. Amphitr. I, 1, 99. ed. m.

Perduélles pénetrant se in fugam; ibi nobis animus additust.
Captiv. prol. extr.

Domí duellíque duéllatórés óptumi;
ita enim ibi scribendum est. Amphitr. II, 2, 10.

Sed hoc me beát saltem quóniam perduélis;
qui versus est bacchiacus. Trucul. II, 6, 2.

Mánibus duélli praedicáre sóleo, haud in sermónibus.
Epid. III, 4, 14.

Memoránt apud réges, ármis, ártis duéllica.
Contra duello trisyllabum invenitur Amphitr. I, 1, 39. ed. m.

Duéllo extincto máximó atque internécis hóstibus;
qui versus est iambicus. — Pertinent huc omnes formae nominis numeralis *duo*; cf. Trin. III, 3, 46.

Duas; eas nos consignémus, quási sint á patre.
Truc. II, 2, 52.

Quisquam homó mortális pósthac duárum rerum créduit.
Poen. IV, 2, 73. qui totus locus sic videtur scribendus:

Eódem módo quo sóror illíus áltera Anterástilis.

Séd qui id crédam? quia illas émit in Anactório párvolas
Dé praedóne Sículo. quánti? duódeviginti minis.

Duás illás duódeviginti? et nūtricem earum tértiam.

Numerale quatuor saepe est disyllabum, ut Most. III, 1, 123. Men. I, 3, 22. 23. De verbis *metuere*, *tueri* et similibus magna est dubitatio. Nam *metuebam*, quod huc refert Brixius in Quaest. de Pl. et Ter. prosodia pag. 17. non est trisyllabum, quum praecedens v. *nimis* potius sit monosyllabum Pseud. IV, 1.

Hém, te herole égo circúspectábam; nímis metuebam
mále, no abísses.

Et *tueri* ubi per synizesim proferri videtur, videndum est, ne ad tertiae coniugationis normam inflectendum sit, veluti Trin. III, 2, 85.

'Etiam ob stúltitiám tuám te túeris? málta adómína.
Et Captiv. III, 4, 25.

Vlden tu hunc, quám inimico vultu intúitur? concedi
óptimum est.

Saltem *contui* legitur Most. III, 2, 152. ibidemque v. 154. *obtuerier* sine synizesi et Rud. I, 4, 35. eodem modo:

Videór decórum díś locúm tuérier;

ita enim ibi legendum est, non *viderier*. *Contui* porro legitur Asin. I, 1, 111. et ibid. III, 1, 20. Quare *obtuerere* brevi penultima legendum esse videtur Most. I, 2, 66.

Quid ést? quid tú me núnc obtúere, fúrcifer;
nec minus Bacchid. IV, 4, 17. (29. R.)

Núm qui nummi éxcidere, hére, tibi, quod sic

Térram obtúere? quid vos moéstos tám tristésque cónspicor.
obtuetur tetrasyllabum est Mil. IV, 6, 56.

Dum te obtuétur; interím linguam óculi praécidérunt.

Similiter *obtuerier* sine synizesi obviam est Amphitr. III, 2, 19.

Inimícos sémper ósa sum obtuerier.

Non vero dubia est synizesis in vv. *tuus* cum derivatis, *fui* cum reliquis formis, *suus* cum reliquis. *Imbuas* utrum possit esse disyllabum, magna orta est mihi dubitatio, postquam sententia mutanda fuit de v. *tueri*. Quare corrigenda videntur, quae dixi ad Trin. II, 2, 19. ubi nunc legendum censeo: *neú colas neu imbuas illis ingénium*. Ex quibus omnibus abunde opinor posse intelligi, hoc synizesium genus certis quibusdam arctisque finibus esse circumscriptum.

Quantum synizesium genus complectitur ea vocabula, in quibus *e* vocalis cum sequente quavis in unam syllabam coire solet, quod genus latissime patet. Atque huc pertinent omnes formae pronominis *is*, *ea*, *id* et quae sunt ab eo compositae, ut *ei*, *eum*, *eam*, *eo*, *ea*, *eis*, *eorum*, *earum*, *eidem*, *eundem*, *eandem*, *eodem*, *eadem*, *eisdem*, *eisdem*, *eisdem*, *eisdem*; porro pronomen *meus* et reliqui eius casus; verbum *eo* cum formis suis, quae ab *e* vocali incipiunt, cumque compositis; tum *queo* et *nequeo*; *deus*, *dea* cum reliquis casibus; nec minus nomina quaedam propria, ut *Cleostrata* Cas. II, 6, 41.; postremo etiam *neutiquam*, quod ubique pro tribracho ponitur, et *neuter*, quod pyrrhichius est; similiterque synizesim patiuntur omnia a v. *neuter* derivata.

Quintum genus est verborum, quae a praepositionibus in vocalem desinentibus componuntur, ut *de*, *pro*, *prae*, *se*, aliis, unde *deinde*, *dehinc*, *deest*, *deest*, *deorsum*, *praein*,

proinde, prout, praeut, seorsum vix aliter nisi per synizesim proferuntur. De his nemo dubitat.

Sextum genus complectitur illa verba, in quibus *o* vocalis cum sequenti unam efficit syllabam, ut *coaddito* Cas. III, 1, 4. *Coemtionalem senem* Bacch. IV, 9, 52. *coegi* Ibid. IV, 9, 56. *coepulo* Pers. I, 3, 20. qui versus sic legendus:

Terréster, coépuló te cómpellát tuus.

cohortari, si vera est mea emendatio Amphitr. I, 1, 80.

Septimum genus synizesis conficiunt verba, in quibus litterae *l, m, n, r*, inter duas vocales positae ob liquidiorum ac velociorem vulgi pronunciationem duas syllabas in unam coire patiuntur; quo pertinent alia quoque, quae usu trita ex vulgi sermone in scenicam poesim recepta sunt; notandumque totum hoc genus nonnisi ea vocabula complecti, quae vulgi ore et communi consuetudine frequentissime usurparentur, ut *neminis, nemini, neminem, nemine*, de quo cf. Bentlei. ad Terent. Eunuch. III, 2, 7. et ad Hecyr. III, 1, 1. Adde Plaut. Mil. IV, 2, 71.

Minus ab nemine accipiet. Heu, heú, ecastór, nimis vilest tandem.

Eodem referendae sunt voces *nimis, tamen, enim; boni, bonae, bonum, bonam, bonis, bonos, bonas*; ut Trin. I, 2, 41.

Quia omnes bonos bonasque accurrare addeceat;

Trin. II, 1, 46.

Bóni sibi haec expetunt;

Ibid. II, 2, 22.

Quibús boni dédecoránt se.

Ibid. IV, 1, 3.

Quós penés moi fúlt potéstas, bónis meis quíd foret ét meae vítae.

Terent. Eunuch. prol. 8.

Ex Graécis bónis Latínas fécit nón bonas.

De adverbio *bene* nulla fuit unquam dubitatio, quin sit plerumque monosyllabum. Porro huc trahendae sunt pleraeque formae disyllabae *volo*, ut Captiv. II, 1, 41.

Quando id quod vóles habébis.

Bacchid. I, 1, 50.

Vbi tu lépide vóles tibi ésse, méa rosá, mihi dícito.

*Captiv. II, 2, 93.

Quí tua, quæ tu iússeris, mandáta ita út velis, pérferat.
Eodem loco censendae sunt formae adiectivi *malus* et adverbium *male*, quae omnes saepe sunt monosyllabae; *domus* cum derivatis suis, ut *domi* Mil. II, 2, 98.

Nón domist, ábiit ámbulatum, dormit, ornatur, lavat.
domo Mil. IV, 2, 7.

Dómo si illaéc clam húc transíbit, quae huius cúpiens
córpōrist.

Adde Captiv. prol. 21. Porro vocabula *fores*, *foris*, *foras* haud raro sunt monosyllaba, ut Poen. V, 5, 4.

'Ipse abiit foras, mé reliquit pro átriénsi in aédibus.
Mil. IV, 1, 39.

Vénus me amát. St, áperiúntur fóres; concéde huc
clánculum.

Trin. II, 2, 1.

Quo illic homo fóras se penetrávit ex aédibus.

Stich. IV, 2, 17. 18.

Quíd forás? Foras hércle véro. Qui, malum tibi lassó lubet
Fóris coenáre?

Praeterea aliae quaedam sunt voces disyllabae, quae saepe in unam syllabam coire inveniuntur, ut *dedi* cf. Captiv. II, 3, 4.

Nam ego te aéstumátum huic dedi vígintí minis;
Ibid. III, 2, 12.

Dedi Týndaro; ille abiit domúm; inde illicó praevoútor; nisi forte utrobique pro pyrrichio accipiendum est *dedi*. Pertinet huc etiam vocabulum *miser* et quae inde derivantur formae, *miseria*, *miseritus*, aliaeque, quarum duae priores pro una syllaba saepe accipiuntur. *Heri*, adverbium, utrum sit monosyllabum nonnunquam, dubitari licet. Saltem Captiv. I, 2, 2. sic legendum videtur:

Herí quos émi dé praeda á quaestóribus;
si pro pyrrichio est, plerumque scribitur *here*.

De diaeresi.

Synizesi opposita est *diueresis*. Ea est duarum syllabarum pronunciatio talis, ut, quae in unam commode coeant, brevi priore, in duas longas distractae audiantur, ut *reii* pro

rei, eii pro ei, fuvit pro fuit, et aliae, quae voculae omnes per synizesim sunt monosyllabae, per diaeresim vero pro spondeis ponuntur. Mil. II, 1, 25.

Magnúí réii públicai grútia.

Mil. II, 3, 27.

Iterum sí id vérum est, tu elí cústos ádditus péríeria.

Poen. prol. 110.

Quo génere gnúta, qui paréntes fúverint.

Rud. I, 3, 44.

Libera égo prognáta fúvi máxumé, nequídquam fúvi.

Simili modo *huio* et *quoi* in duas syllabas distractae si pronunciantur, pro spondeis veniunt, ut Rud. prol. 39.

Huic filiúla vírgo péríit párvola.

Asin. prol. 10.

Dicam; huic nómén Graéce Ondógost fábulae.

Bacch. II, 2, 47.

Domíst non métuo, néc quóitquam súpplico;

nisi forte scribendum: *nec ego quóitquam súpplico.* Nam reliqua exempla quae adducuntur a Fleckeisenio in Exercitt. Plautt. pag. 36. satis incerta sunt. Magis certum est quod legitur Menaech. V, 5, 30.

Pérdormisco, sí resólvi argéntum, quóii débeo.

Larua nunquam aliter apud Plautum, nisi trisyllabum invenitur Cf. Mero. V, 4, 20. 22. Cf. quae dixi ad Captiv. III, 4, 66. *Relicuu*s non aliter nisi tetrasyllabum obviam est apud Plautum atque Terentium, quanquam non dubium est, quin a verbo *linguo* sit derivandum. Contra *loquor, sequor* et alia huiusmodi verba cum derivatis nunquam per diaeresim proferuntur, ut nuper visum est Brixio in Quaestt. de Pl. et Ter. prosodia pag. 16.

Genitivum priscum primae declinationis *aquai, familiai, filiai, comoediai, terrai, silvai, publicai* non magis ad diaeresim referam, quam formas verbales *emim* pro *emerim, faxim* pro *fecerim, faxem* pro *fecissem, obieim* pro *obiec-erim, iniexe* pro *iniecissem, dixe* pro *dixissem, dixti* pro *dixisti, promisti* pro *promisisti, immersti* pro *immersisti* Bacchid. IV, 4, 26. *discesti* pro *discessisti, recesset* pro *recessisset, advere* pro *adverissem, conscripsi* pro *conscripisti,*

devinxisti pro *devinxisti*, *emunxisti* pro *emunxisti* Mostell. V, 1, 60. *sensi* pro *sensisti* pro synizesibus habeam, quas syn-copatas verborum formas partim accentui, partim priscae coniugationi tribuendas esse puto.

Diaeresi quoque adnumeranda est formula *nunc iam* quae apud Plautum et Terentium non aliter nisi tribus syllabis profertur. Cf. Brix. in libello de Pl. et Ter. prosodia pag. 45. seqq. ubi qui in dubium vocatur locus Plaut. Captiv. II, 2, 16. sic est legendus:

Nunc senex est in tonstrina; nunc iam cultrum attinet. Similique modo fortasse etiam nonnunquam *hunc iam hinc iam* et *dehinc iam*, et nisi fallor *hic iam* apud Plautum pronuncians est. Cf. Brix. pag. 50. et quae ego notavi ad Captiv. III, 5, 91. — *Siem, sies, siet, sient* diaeresi debentur, nunquam tamen aliter ponuntur, nisi ut prior syllaba semper in thesi lateat. — *Dierecte* et *dierectus* utrum diaeresi debeantur, an ex *di-e-rectus* composita, dubitari licet; tribus syllabis nunquam videtur posse pronuciari, quod ubi fit, scribendum *directus*. Saltem Mostell. I, 1, 8. sic pronuncians puto:

Abi rûs, abi dierecte, abscede ab iânua.

Coena, coenare, coepit aliquoties apud Plautum per diaeresim proferenda esse, Weisii est sententia, qua in re fallitur ille magnopere. Nunquam ita fieri et ratio ipsa evincit, et diligentior locorum consideratio docet.

Instituvi pro *institui*, *constituvi* pro *constitui*, per diaeresim aliquoties apud Plautum poni, disputavi ad Plauti Amphitr. IV, 3, fin. Adde Pseud. I, 5, 136. qui versus sic est legendus:

Quin rûs ut irem, iam heri constitueram.

Posivi vero non est diaeresis, sed prisca coniugationis forma, a verbo *posino*, *posivi*, *positum*, unde postea per syncopam factum *posno*, pro quo in usu remansit *pôno*. Ceterum apud Plautum nulla alia perfecti forma inveniri videtur, nisi *posivi*, de qua re cf. Kampmannus V. Cl. in Annot. ad Rud. pag. 23., quod h. l. obiter monemus.

Hic etiam occurrendum est quorundam virorum doctorum opinioni, qui pronomen relativum *qui quae quod* eiusque formas derivatas ita per diaeresim proferri posse existimant, ut

q et u separatim audiantur. Quod nunquam factum esse apud Plautum, quovis pignore posito contenderim. Quare Rud. I, 3, 33. legendum:

Quaé mihi spés est qua mé velim vivere;
qui versus est creticus. Bacch. II, 3, 65.

Quoniám vidémus aúro insídias fieri;
ubi vulgo male *vidimus*, quare fuerunt, qui *quoniam* tetrasyllabum esse existimarent.

De enclisi.

Accentus quoque inclinatio quanquam magis ad pronuntiandi consuetudinem et verborum struendorum rationem spectat, habet ea tamen nonnihil momenti in prosodia quoque scenica. Nam quum, ut supra ostensum est, scenici poetae atque actores vulgi plerumque pronuntiationem sequerentur; non est mirandum, accentum quoque verborum ad vulgi consuetudinem esse accommodatum inque ea re inclinationem quandam non inauditam fuisse. Atque huius inclinationis exemplum non dubium obviam est in vocula *quidem*, quae et nunquam praeponitur enunciato, sed uni aut pluribus verbis postponitur, et apud Plautum atque Terentium saepe pro monosyllaba est et non raro sequente vocali tota eliditur, sive cum sequente voce coalescit. Rud. I, 1, 3.

Ne dórmientes quidem sinúnt quiéscere.

Trin. I, 2, 20.

Dum quidem hércle técum núpta sit, sané velim

Terent. Eunuch. I, 1, 5.

Si quidem hércle póssis, níl priús, neque fórtius.

Curcul. I, 3, 55.

Sí quidem herclé mihi régnum détur, núquam id pótius pérsequar.

Terent. Andr. I, 3, 20.

Mihi quidem hércle nón fit vérismile, atque ipsis cómentum placet.

Trin. II, 4, 158.

Meus quidem hércle núquam fiet. Sí sapiés quidem;
ubi tamen omittendum censui prius *quidem*, quod saepe additum a librariis suspicor. Trucul. II, 6, 54.

*Quine etidmnum insuper adducas, quae mihi comedint
cibum?*

*Hoc quidem si hercle ingratumst, cedo tu mi istam, puer,
perulam.*

Poen. V, 3, 46.

Ego quidem meus amores mecum confido fore;
nisi forte h. l. *quidem* omittendum. Poen. prol. 122. sic
legendum est:

Et hunc sui fratris filium, ut didici quidem.

Eiusmodi inclinationem passae interdum videntur voces mono-
syllabae tantum non omnes, maxime vero pronomina perso-
nalia, in quibus etiam quaedam disyllaba. Itaque legitur
apud Terentium Andr. I, 5, 5.

Miseram me, quod verbum audio!

Similiter apud Plautum Trin. II, 4, 50.

Meorum me rerum novisse aequomst ordinem.

Atque ita propter me Captiv. III, 5, 44. apud me Mil. II,
6, 112. prater me Mil. IV, 8, 60. erga te Trin. III, 1, 19.
praeter te Captiv. III, 4, 58. propter te Captiv. III, 5, 88.
apud te Mil. V, 43. erga te Ibid. III, 2, 42. inter se Captiv.
II, 3, 60. praeter se Captiv. III, 4, 48. inter se Mil. II,
1, 61. ibid. V, 40. inter eos Trin. III, 1, 13. inter eas
Terent. Hecyr. I, 2, 103. 105. inter se Terent. Hec. I, 2,
117. apud vos Terent. Hec. II, 2, 12. 27. Poen. prol. 62.
inter illud Stich. V, 3, 6. inter nos Poen. I, 3, 31. Magis
vero memorabile est, alias etiam voces monosyllabas ita saepe
accentu inclinato reperiri, ut Terent. Hecyr. I, 2, 119.

Habes omnem rem; pergam quo coepi hoc iter.

Ibid. III, 2, 15.

Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli.

Ibid. V, 2, 21.

Ob eam rem vin ergo introeam?

Terent. Phorm. I, 2, 19.

Cui tanta erut res et supererat? desinas.

Censeo vero, tum demum *res* et *rem* enclitica esse posse,
quando non *rem* quandam distincte notatam, ut *rem milita-*
rem, *rem familiarem*, *rem scenicam* et similia, significet,
verum quando generalem habeat notionem, ut si *res omnis*

pro v. omnia, haec res pro hoc, quare pro cur ponatur. Quapropter in versu Terentiano statim citato Phorm. I, 2, 19 scripserim:

Cui tanta res erat et supererat, desinas.

Sed haec satis disputata sunt. Ceterum quaestio de vetere prosodia, h. e. de prosodia Plauti et Terentii quanquam tempore proximo superiori non pauci scripserunt et multa satis recte animadversa prodiderunt; non pauca restant tamen, quae nondum ad liquidum sunt perducta et vix unquam perducuntur. Sperandum tamen est fore, ut virorum doctorum diligentia ac sagacitas in hoc quoque genere studiorum antiquitatis operae pretium indies maius faciat et multa adhuc ignorata in lucem provocet.

ADDENDA ET EMENDANDA.

- Pag. 8. lin. 14. ab imo pro vv. *esse inscriptionibus* lege: *ex inscr.*
 — 14. — 9. a sup. pro *si intus* lege *si intus* sine ictu priore.
 — 18. — 20. ab imo pro *particula* lege *particulam*.
 — 20. — 15. — pro *carne subula* lege *carne suilla*.
 — 21. — 5. a sup. De hoc versu vide quae disputavimus in libello de prosodia Pl. pag. XVIII.
 — ead. — 21. pro v. *acatalectici*. lege *acatalecti*, quod mendum aliquoties repetitum est.
 — 23. — 3. a sup. De hoc versu cf. quae dixit *Kampmannus*, V. Cl., in dissertatione de AB praep. usu pag. 22. et quae nos diximus in libro de prosod. Pl.
 — ead. — 10. ab imo pro *scriptum* lege *scriptus*.
 — 25. — 10. a sup. pro *Atque uti* lege *Atque ut*.
 — 26. versu 16. De hoc versu vide quae dixit Brixius in libro: De prosodia Plauti et Terentii pag. 49. et quae nos diximus in libello de prosodia Plauti. Scribendum videtur: *nunc iam cultum attinet*.
 — ead. lin. 22. a sup. pro *responderat* lege *respondet*.
 — 32. De versu 76. cf. Brixius in libello citato pag. 33. Scribe: *Scio ego, multos iam lucrum homines luculentos reddidit*.
 — 33. lin. 7. — pro vv. *hominum es homo* lege mutato ictu *hominum es homo*.
 — 35. — 3. a sup. pro *locutionem* lege *locationem*.
 — 37. — 13. a sup. pro *Atte atque ad illum scribe Ad te atque a. i.*
 — 39. — 19. ab imo pro *rure* lege *ruri*.
 — ead. — 10. — — pro numeris 51. lege 53.
 — 46. — 1. in imo marg. pro *oculicrepidae* l. *collicrepidae*.
 — 47. versum 29. sic scribendum puto:
Omnes de compacto rem agunt, quasi in Velabro olearii,
 quanquam V. C. exhibet: *compacto*, sine praepositione.
 Pag. 52. Nan. 26. 32. 35. lege *acatalectus*, *acatalectus*, *acatalecti*,
 pro *acatalecticus*, *acatalectici*.
 — 58. lin. 20. a sup. pro *larua* lege *laruatus*.
 — 64. — 1. in imo m. Quae ibi dixi de ablativo *Acherunti* sic sunt corrigenda, ut *Acherunti* potius intelligatur *casus locativus*.
 — 65. — 1. a supr. De hoc versu cf. Fleckeisen. in Exercitt. Plautin. pag. 40.
 — ead. — 4. a sup. pro *Vel interisse* lege *Vel te int*.
 — 68. — 10. ab imo pro *ultima* lege *ultimam*.
 — 71. — 13. — — pro *Aeviternam* lege *Aeviternum*.
 — 79. — 15. a sup. post v. *unum* tolle comma.
 — 80. — 15. ab imo pro *trochaeo* lege *tribracho*.
 — 81. ad v. 107. cf. Fleckeisen. l. c. pag. 10.
 — 82. lin. 10. a supr. pro *intelliguntur* lege *intelligentur*.
 — 87. — 20. ab imo pro *verveceam*. lege *vervecea*.
 — 90. — 23. — — pro *lapidicinis* lege *lapicidinis*.
 — 97. — 19. — — pro *nuntiāre* lege *nunciāre*.

Pag. 98. lin. 1. in summo m. versum 5. nunc ita legendum existimo:

Arcēssit sērvus suum herum Athenis; écsorat.

— 114. — 1. in summo post vv. *Vt eum* commate interpungendum est, non semicolo.

— 116. — 3. a sup. pro *ne sis lege né sis* mutato ictu.

— 119. — 11. De lectione *sermoni suo* ita nunc indicaverim, ut formam hanc *sermoni* pro ablativo prisco habeam, quemadmodum saepe *igni, carni, furfuri* et similia ablativi sunt apud Plautum.

— 129. — 1. 2. in summo. Ad hos versus cf. quae dixit Ritscheli in prooem. Ind. schol. Vratissl. anni 1839 et Fleckeisen. in Exercitt. Plaut. pag. 39. qui posterior legendum suavit:

*Sed paucis verbis te voló; Palaestrio, óbscró te,
Unde éxit haéc? Vnde nisi domó? Domo? Mé vidé, Te video.*

Quae emendatio magnopere placet.

Pag. 130. De versu 41., quemadmodum de tota hac scena, cf. Ritscheli in praefat. ad Ind. scholar. Vratissl. anni 1839.

Is hunc versum ita scriptum dedit:

Heus, hércle, praesens somniúm; abi intro et cómprecáre.

— ead. v. 46. pro *ubi est*, Ritsch. *ubi ubist*, quod non probo, quum Codd. exhibeant *ubisset*, quod nihil est, nisi *ubist*.

— ead. v. 50. 51. sic scribuntur a Ritschelio:

*Mén eám non vidisse árbitrás? Ne tu hércle séro, opínor
Resípísces. Si ád herum dévenát haec res, peribis púlcre.*

Hermannus vero, solis Cod. Ambrosiani vestigiis inhaerens, appposito versu, cuius reliquias servavit idem Codex:

*Sc. Hanc quam óculis vidi egomet meis, eam quód vidisse céro
Scío, hóc non vidisse árbitráris? Pa. tu hércle séro, opínor,
Resípísces. ád erum si áliquíd huius vénerit, peribis;*

quae, ut recte monuit Ritscheli, non ab omni parte possunt probari.

Pag. 138. lin. 2. a sup. pro *nunc intus lege intus nunc*.

— 139. — 7. — — pro *Nisi mihi lege mutato ictu Nisi mihi*.

— 142. — 15. a supr. pro vv. *At tibi di faciant bene* Fleckeisen. p. 19. legendum censet: *At di tibi faxint bene*.

— 143. — 1. in summo. Ibi delenda est personae Sc. nota. Multo tamen rectius scribendum existimem versibus transpositis:

*Neu videris, quod videris. Sc. Bene mé moneas.
Numquid nunc áliud mé vis? Pe. Ne me nóveris.
Sc. Ita fácere cértumst. Séd satin óratú's? Abit.
Dedit hic mihi vérba.*

— ead. lin. 25. ab imo pro *ut aliae, et lege et aliae, ut*.

— 150. — 3. a supr. Cf. Brix. l. c. p. 31. qui scribendum censet: *méd uti volo libere*, quod non probo.

— 152. — 3. ab imo pro vv. *Tum, quam mittunt munera cett.* totus locus sic scribendus est: *Tum pro vv. qui mihi mittunt munera* Codd. Pall. *quam mittunt m. Vulgo quin mihi m. m. — Ad exta cett.*

— 155. De versu 141. cf. Brix. l. c. pag. 149. qui ita scribendum existimat:

Quique vituperet. Nunc iam istis rébus desisti decet.

— ead. lin. 16. ab imo pro *expatiati scribe expatiati*.

— 157. — 3. — — pro *complectionis lege completionis*.

— 168. ad v. 23. cf. quae dixi in prosodia Plauti pag. XVI. ubi legendum esse conieci: *lepide hércle ornata incedit*.

Potest tamen etiam scripsisse videri Plantus: *Lepido hercle ornatu incedit*. Cf. Mil. IV, 7, 3. *Me amoris causâ hoc ornatu incedere*.

Pag. 179. lin. 8. 9. a supr. pro vv. iam tandem ades illico fortasse legendum: tandem illico adesdum.

— ead. — 13. — pro vv. at te missa est scribe ad te missast.

— ead. — 6. ab imo pro v. *Disyllabum* scribe *dis*.

— 180. — 2. a supr. in verbis Plauti post v. *quisquam* tolle comma.

— ead. versu 64. pro vv. *Age, mi Achille* lege mutato ictu *Age, mi Achille*.

— ead. lin. 26. ab imo pro numeris 52 lege 50.

— 181. — 16. — — pro *spectarat* lege *spectavit*.

— 183. — 7. a supr. lege hoc ordine: *Quam propter mi operant*.

— 185. — 8. lege mutato ictu: *Tu modo istae cura*.

— 192. — 12. a supr. pro vv. *quia te adiit*. Fleckeisen. pag. 40. legendum suadet: *quia adit ad te*.

— ead. — 15. ab imo pro *Similia* lege *simili*.

— 196. — 10. a supr. pro *Mâtier* mutato ictu lege *Mulier*.

— 197. — 14. — — pro *si a mare*, mutato ictu lege *si a m*.

— ead. — 22. — — pro *iubes* fortasse legendum *iube*.

— 199. — 13. ab imo, pro v. *labellis* lege *labris*.

— 204. — 2. a supr. Quae ad hunc versum a me notata sunt de significatione adverbii *numero*, nuper evertere conatus est Fleckeisen. in Exercitt. Plaut. pag. 17. secutus ex parte Müllerum ad Festum pag. 388. Comparatis locis omnibus apparere videtur, *numero* significare *nimis mature*, *prius quam opus est*, *citius quam res fert*, opponique hac significatione adv. *sero*, quod est *tardius quam est opus*. Nam falsissima est Fleckeiseni sententia, qua *numero* significare vult idem quod *nimum*, qua in re non est assecutus Müllerii sententiam. Idem quam de originatione adv. *oppido* tulit sententiam, aliquando, credo, mutabit, si diligentius rem consideraverit. Superiora si vera sunt, locus ille Plauti Mil. V, 7. sic scribendus erit: —
Pag. *Péris*. *Ca. Haud etiam; número hoc dixis. — Iamne in hóminem involo?*

ubi *haud etiam*, ut saepe ponitur eadem vi, atque *nondum*.

Pag. 206. lin. 4. a supr. pro *prosecta* lege *profecta*.

— 213. — 9. a supr. Pessime hunc versum scribi vult Fleckeisen pag. 36. in hunc modum:

Dedi ei gnatam meam, quicum aetatem exigit;

qui numeri sunt perversissimi.

Pag. 216. lin. 9. a supr. Hic versus ex Cod. Ambrosiano ita scribendus est:

Tui bene volentis, si ita es, ut ego te volo.

— 217. — 4. a supr. alterum *bene* ex Cod. Ambr. delendum est, versusque ita scribendus:

Bene hercle est, illam tibi valere et videre.

— ead. — 14. pro vv. *haud scies* ex Cod. Ambr. legendum: *haud nescias*, hoc sensu, ut sit certo *comperias*.

— 223. — 5. ab imo, ante vv. *veluti apud Horatium* addenda verba: *Sed recentiores etiam de commoratione in loco*.

Pag. 230. lin. 17. ab imo pro *fecit lege ferit*.

- 231. — 10. a supr. ictuum notae sunt omisae, quae ita sunt ponendae:

Sunt tamen quos miseris male habes, quos tibi obnoxios fecisti.

- ead. — 7. ab imo pro *devortium lege divortium*.

- 235. ad versum 42. cf. Brix. de prosodia Pl. et Terent. pag. 5. Adde quae diximus in libello de prosod. Plauti pag. XXVI.

- 236. lin. 9. pro *si tu non nevis lege nisi tu non vis*. Cf. Brix. l. c. pag. 20.

- 240. lin. extr. in imo margine. Ad ea, quae ibi disputata sunt de v. *Eccere*, cf. Fleckeisen. l. c. pag. 48. et Müller. ad Festum p. 78.

- 241. lin. 18. a supr. Ad ea, quae ibi dixi de correptione praepositionum *in, con, ad* ante consonas positarum, cf. quae dixi in prosodia Plauti pag. XXVI.

- 251. — 15. a supr. Versus 159. ex Brixii sententia pag. 42. sic est legendus:

Lepide hercle ego hoc agro hunc senem deterrui.

- 253. lin. 7. a supr. Versus 193. sic est legendus:

In ambiguit nunc etiam, quid de hac re fiat.

- 255. lin. 12. ab imo pro *exponit lege repositit*.

- 258. — 6. a supr. Versus 26. ex libro Ambrosiano sic est legendus:

Atque istum ego agrum tibi relinquit cett.

cf. Brix. l. c. pag. 42.

Pag. 258. lin. 14. versus 33. legendus est:

Et tibi nunc, proinde ac merere, summam habeo gratiam.

cf. Asin. I, 2, 17. ubi metrum ostendit, legendum esse:

Atque ea si erant magnam habebam omnibus dis gratiam.

Pag. 258. lin. 4. ab imo pro *Sarciunt lege Sarriunt*.

- 259. lin. 5. a supr. Scribit Brix. l. c. pag. 12. in Cod. Ambr. versum 39. sic esse scriptum:

Pernovi equidem, Lesbontee, ingenium tuum ingenium admodum:

ubi sine dubio pro priore v. *ingenium* scriptum voluit *ingenium*.

Pag. 259. lin. 6. a sup. pro *duo* lege *duae*.

- 260. — 3. a supr. post v. *genus* non puncto, sed commate interpungendum est.

- 261. — 11. ab im. pro *analogium* lege *analogiam*.

- 269. — 13. a supr. non *usque*, sed *usque* legendum.

- ead. — 25. ab imo pro *sententia* lege *sententiae*.

C A P T I V I.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Ergasilus, parasitus.

Hegio, senex.

Lorarius, servus.

Philocrates,

Tyndarus,

Aristophontes,

} Captivi.

Puer Hegionis, cellarius.

Philopolemus, filius Hegionis.

Stalagmus, servus.

Grex.

ARGUMENTVM.

Hegio, Aetolus, homo prœdices, duo habebat filios, quorum alter quadrimus a servo perfido ac fugitivo surreptus, in Elidem translatus ibique venundatus erat; neque per longam annorum seriem, quid eo factum, pater resciscere potuit. Multo post, quum forte bellum inter Aetolos et Elienses esset, alter Hegionis filius, Philopolemus, natus maior, ab Eliensibus capitur. Quum vero etiam Aetoli multos cepissent Eliensium, Hegio servorum mercatum salubri consilio exercere instituit, quo posset filium suum commutando fortasse redimere ab Eliensibus. Igitur multos commercatur captivos, sperans, fore, ut in numero eorum nobilem aliquem reperiat, pro quo filium suum recuperet.

Ab hoc inde loco in scena agi fabula incipit. Inter captivos istos, quos Hegio commercatus erat, forte fuit Philocrates, summo in Elide genere ortus, qui cum servo suo Tyndaro, item captivo et ab Hegione emto, in scenam procedit. Philocrates autem, quocitius ex servitute liberaretur et in patriam rediret, cum Tyndaro, servo suo fidelissimo, nomen et vestem mutaverat, seque servum, illum dominum suum Hegioni nominaverat. Ita factum, ut, quum Hegio consilium suum exsequi vellet et servum Tyndarum hac mente in Elidem ad commutandum filium mitteret, Philocrates mitteretur. Mox accidit, ut alius captivus, quem eundem emerat Hegio, rei ignarus, Tyndarum proderet et Hegioni fraudem factam ostenderet. Quo facto senex, quippe amisso Philocrate de spe filium recipiendi deiectus, ira effervescens Tyndarum in vincula coniectum in lapicidinas abduci iubet. Sed non diu res in suspensio est. Redit Philocrates et secum Hegionis filium Philopolemem, e servitute liberatum, adducit, simulque Stalagmum, servum illum fugitivum ac furem, qui Hegionis filium quadrimum surripuerat et in Elide patri Philocratis vendiderat. Inde accessit Tyndarus, sed ante, quam is advenit, fit palam, ipsum Tyndarum esse istum Hegionis filium, olim quadrimum surreptum. Itaque agnitus Tyndarus in familiam restituitur. Stalagmus autem pro Tyndaro vinculis constringitur, atque ita omnia lætum ex insperato inveniunt exitum.

CAPTIVI.

ARGVMENTVM ACROSTICHVM.

Captūst in pugna Hégionis filius.

Aliūm quadrimum fugiens servus vëndidit.

Patér captivos cōmmercatur 'Alios,

Tantūm studens, ut gnātum recuperēt suum,

5 *Et in ibus emit olim amissum filium.*

Is, suō cum domino vëste vorsa ac nōmine,

Ut amittatur, fēct; ip̄sus plēctitur.

Et is reduxit cāptum et fugitiuū simul,

Indicio quouis aliūm agnoscit filium.

Captivi. Sic inscribendam esse hanc fabulam, non *Captivi duo*, ut olim fuere viri docti qui iuberent, nuper docuit Angelus Maius e Codice Plauti palimpsesto, in quo etiam *Captivi*, non *Capteivi* scriptum exstat. Antiquam scripturam *Capteivi* propterea a poeta argumenti acrostichi praeoptatam esse iudico, quā sic longius ad expositionem argumenti spatium fieret.

Argumentum acrostichum. Haec argumenta olim ferebantur a Prisciano composita. Ea antiquiora esse Prisciano atque fortasse ad ipsa aureae aetatis tempora pertinere, sermonis elegantia docet. Ab ipso Plauto profecta esse opinatus est Lingius in libro de hiatu in versu Plautino, de quo tamen vehementer dubitamus. Sane multae insunt Plautinae elegantiae, sed inde ortae, quod argumenta illa plerumque Plautinis verbis sunt composita atque ex meris constant Plauti centonibus, maximam partem e prologo cuiusque fabulae desumptis. Scite tamen et eleganter hi ipsi centones sunt consarcinati, quamquam propter necessitatem acrostichorum oratio interdum est manca et imperfecta. V. 1. *In pugna Hégionis.* Hiatus legitimus, quem evitare studentes quidam olim scripsere editores: *Captus fuit in pugna*, vitiosum inde oriri numerum non sentientes. V. 2. *Alium* pro *alterum*. Hanc huius vocis notionem, raram quidem, apud ipsum tamen Plautum inveniri, alii viderent. Contra vicissim *alter* pro alio quovis saepe poni, maxime apud Plautum, multi notarunt, e quibus videndus est Wagner. ad El. ad Mess. p. 43. et 73. et Lingius de hiatu in vers. Plaut. p. 57. V. 3. *Alios* pro Eliis sive Eleis sive denique Eliensibus doctica forma. Elenses enim ipsi, quippe Peloponnesii, Dorice loquebantur. Cf. Welcker *Ueber das Satyrspiel* pag. 190. V. 5. *Ibus* prisca forma ad tertiam declinationem flexa, pro *eis*. Videntur enim pronomina *is* et *qui* antiquitus et ad secundam et ad quartam declinationem declinata esse. V. 7. *Ut amittatur.* Videlicet dominus. Oratio imperfecta est et obscura. Fortasse legendum: *Ut ille amittatur.* Ceterum *amittere* pro *dimittere*, ut *ablegare*, Plauto et Terentio frequens. Cf. Terent. Phorm. I, 2, 91. et saepe alibi. De tempore cf. Milit. Gl. II, 1, 53. et Trin. prol. 15. V. 9. *aliūm* pro altero, ut modo diximus.

P R O L O G V S.

Hos quos videtis stāre hic captivōs duos,
 Illi quia astant hīc, stant ambo, nōn sedent.
 Hoc vōs mihi testes ēstis me verū loqui.
 Senex, qui hic habitat, Hégio est, huius pater.
 Sed is quo pacto sērviat suo sibi patri,
 Id ego hīc apud vos próloquar, si operā datis.
 Senī huic fuerunt filii natī duo,
 Aliū quadrimum pūerum servus sarpuit,
 Eumque hīnc profugiens vendidit in 'Alido
 Patri huiusce; — iam hōc tenetis? optimumst.

5

10

Prologus. V. 1. Hos quos videtis. Qui *Vos quos videtis* scripserunt, structuram non intellexerunt. Ea talis est, qualis illa apud Terentium Eunuch. IV, 3, 11. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit*; qualisque illa apud Virg. Aen. I, 574. *Urbem quam statuo, vestra est.* Est, autem frequentissima et notissima Graecae attractionis forma, de qua nemini dubium, qui syntaxin Graecam vel primis labris tetigit. Propter hanc rationem in seqq. non potest legi: *hi stant*, quia accusativo indicatam personam nominativo repeti et supervacaneum et absonum erat. — Ceterum quaeiri possit, cur hic iam Captivi introducantur, cum mox recedant et initio demum actus secundi in scenam redeant. Causa haec videtur esse, quia poetae omnibus modis id agendum erat, ut spectatores discerent et probe tenerent, uter Philocrates, uter Tyrdarus esset. Nomen enim et vestem mutarant.

V. 2. Illi quia astant hic — Sic legi tutissimum esse putavimus. *Illi* voluerunt pro *illuc* positum esse, sed rectius struitur: *quia illi hic astant.* *Quia astant.* V. C. exhibet *qui astant.* Hermannus legendum censuit: *Illi quia astant, hi stant* cett. Non putavimus *astant* mutandum esse. Sic enim Milit. Glor. II, 4, 5. *ubi astas* pro *ubi stas*. Ceterum risum captavit Comicus ex absurdo et est figura, quae Graecis dicitur *κατὰ προσποιήαν*, *Latine sustentatio*.

V. 3. Hoc vos mihi testes. Vulgo: *Vos, vos mihi testes.* Sed nulla est ratio, cur hic repetatur tanta cum emphasi pronomen. *Hoc* est accusativus, ad sequens *verum* referendus.

V. 8. Alium. Vulgo *alterum*. Sed certo certius est, Plautum posuisse *aliū*; sic enim in argumento acrostichio non esset scriptum, nisi ita scripsisset poeta. Idem reponi voluit Acidalius. *Sarpuit* per syncopam accentu verbi adfutam. Vide quae de veteri prosodia huic editioni praemisimus.

V. 9. Vendidit in Alido. Syllabae ultimae in *vendidit* productio excusationem habere possit a sequente nomine proprio. Sed non opus est hac excusatione. Eodem modo Terent. Adelphi Prol. fin. *augeat industriam*; ubi audacissima est Bentleii conjectura. Adde Trin. III, 3, 60. *Et* de hac re Lingius de hiatu in v. Pl. p. 49. Ceterum de syllabis brevibus in fine vocabulorum productis cf. quae diximus in Pros. vet. *Patri huiusce.* Hiatu, quamvis non frequens, et excusari potest, nec est sine exemplo.

V. 10. Iam hoc tenetis? Iocose spectatores in colloquium evocat et deinde, tanquam illi consensissent, pergit: *optimumst.*

Negat, hercle, illic ultimus. — Accédito!

Si nón ubi sedeas locus est, est ubi ambules,
Quando hístrionem cógis mendicárier.

Ego mé tua causa, ne érres, non ruptúrus sum.

- 15 Vos qui potestis ópe vestra censérier,
Accipite relicuom; álieno uti níl moror.
Fugitívus ille, ut dixeram ante, huiús patri,

At statim post non omnes consentientes habuisse fingit; spectato-
rem enim aliquem de ultima cavea sibi acclamare, *non intellectum*.
Inde eum accedere prologus, et, si non propius sedendi locum
inveniat, tecte eum discedere iubet. Sic enim Lambinus exponit:
*si non est locus in cavea, ubi sedeas, alius est extra caveam, ubi
ambules*. Sed non sine caussa quaerit Rostius, in Plautinor. Ca-
ped. Ferculo I. quorum accedere voluerit spectatorem istum pro-
logus. *In scena enim aut proscaenio non nisi actoribus versari lice-
bat; loca vero, unde spectarent; cum antea pro civium ordinibus
discreta non essent, hoc ipso tempore, quo Plauti fabulae doceri
coeptae sunt a. u. c. 559. ex Africani maioris sententia inter sena-
tum et populum divisa fuisse Valerius Maximus II, 4. memoriae
prodidit*. Igitur abscedito scribendum proponit Rostius. In voce
ultimus ob maiorem interpunctionem et pausam interpositam ul-
tima producitur, neque est praetereundus hiatus in hercle. Her-
mannus scribendum censet: *Patri húsce*. Iam hoc tenétis? Aiant;
optumumst. Negás? Negat hercle ille ultimus. Accédito. Sed
videantur, quae de hiatu diximus in Pros. Vet.

V. 13. Inhumanitatem istam prologus excusat additis: *quando
hístrionem cogis mendicárier*. Explicant hoc ita. Histrio, cui
obstreptur, vocem plerumque obtundit clamando. Ravi autem
contracta exsibilatur, atque ita arte histrionica deserta cogitur
mendicare. Simplicius tamen esse videtur hoc: quoniam hístrio-
nem mendici instar, qui ostiatim circumeundo vitam tolerat,
singulorum cogis spectatorum assensum et favorem exorare, et
quasi ostiatim circumeundo interrogare, an unusquisque recte
intellexerit. *Mendicárier* insolens est forma, sed citatur a Nonio
ex Plauti Vidularia p. 138. *Malim moriri meos quam mendica-
rier*. Est autem plane Graecorum *πρωξισθαι*. Non enim *men-
dicare* simpliciter notat, sed *sibi mendicare*. Cf. Radlof. de verbis
irreg. et depon. p. 64. *Tua causa*. Male Lambinus: propter
tuum strepitum. Potius hoc sibi vult prologus: ea de caussa,
ut tu, qui in extrema cavea stas, fabulae argumentum intelligas.

V. 15. *Vos qui potestis*. Oratio ad Quirites, qui in censum
venire possunt. *Ope vestra* i. e. opibus vestris. Vos igitur, qui
tantum possidetis, ut censi possitis. His tecte ostendit, eum,
quem antea obiurgaverat, e proletariorum aut servorum numero
fuisse. Nunc vero se ad cives convertit eorumque favorem ambit.

V. 16. *Accipite relicuom*. Reliquam argumenti partem cum
aere alieno comparat. Ludit igitur in ambigua significatione
vocabuli *relicuom*, quod coniunctum cum verbo *accipite* refertur
ad id, quod est reliquum de argumento. Sed quae sequuntur,
ita continuantur, ac si *reliquum* illud aes alienum vel debitum
significaret. Sic recte Gronovius. Cf. Cistell. I, 3, 40. Nunc
quod *relicuom* restat, volo persolvere, Ut expungatur nomen, ne
quid debeam.

Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.

Hic postquam hunc emit, dedit eum huic gnatō suo
Peculiarem, quia quasi una aetās erat.

20

Hic nunc domi servit suo patri, nec sedit pater.

Enimvero Di nos quasi pilas homines habent.

Rationem habetis, quomodo unum amiserit.

Postquam belligerant Aetoli cum Aliis,

Ut sit in bello, capitur alter filius.

25

Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.

Coepit captivos commercari hic Alios,

V. 20. Fugitivus ille servus, Stalagnus, filium Hegionis quadrimum surreptum in Alide patri alterius ex illis captivis vendiderat; emtor filio eum suo peculiarem addidit, quia eadem fere aetate erant. *Peculiaris servus* est, qui ad proprium alicuius peculium pertinet, qui personae alicuius proprius et veluti addictus est. *Peculium* enim significat eam bonorum partem, quam pater filio, vel dominus servo separatam a suis rationibus utendam fruendamque permittit. Sic *ancilla peculiaris* legitur Mercat. III, 1, 26. Quasi idem quod fere apud Plautum saepissime. Aliquoties etiam apud Terentium, veluti Heaut. I, 1, 93. *Quasi talenta ad quindecim coegi*.

V. 21. Hic igitur filius olim quadrimus surreptus nunc domi servit patri suo, postquam cum domino, cui peculiaris erat, bello captus et a patre Hegione emtus est una cum hero. *Domi* monosyllabum. *Enimvero* gravem habet affirmationem cum significatione nexus causalis: *denn, warlich*. Sic apud Terent. Andr. I, 1, 64. *Enimvero spectatum satis putabam*. Fere idem est *at enim*. *Di nos quasi pilas habent*. Ita nobiscum agunt, uti homines cum piliis, quando ludunt; ita Dii ad arbitrium suum nos huc et illuc iactant. Appositum est illud Graecorum proverbium: *ἄνθρωπος αὐθιγὰς*.

V. 23. Sic alterum e filiis perdidit Hegio. Nam etsi iam ad patrem redux factus erat, tamen eius rei ignarus pater perditum credebatur. Cum vero bellum illo tempore inter Elios et Aetolos esset, alter filius, natu maior, in pugna capitur, atque in Elide venditur Menarcho medico, Eliensi. *Ibidem* ubi prior venditus. Hiatus in verbis *cum Aliis* non offendit; cui qui mederi vellent, scripsere initio versus *posteaquam*. Magis offendit accentus in *Aetoli*, qui si vitiosus, medicina facilis parata, transpositio: *Posteaquam Aetoli belligerant cum Aliis*. Sed Graecus accentus eam, quae huius est loci, pronunciationem vocabuli adiuvaré videtur: *Ἀτταλοί*.

V. 27. Iam pater Hegio, amisso utroque filio, ut unum tamen recuperaret, servorum mercatum instituit, captivosque Elienses commercari coepit, si forte inveniret aliquem domi nobilem, quo posset filium suum mutare. *Qui mutet suum* h. e. pro quo suum accipiat. V. C. Cam. *cum quo*; sed vide infra I, 1, 33. et I, 2, 73. *Hunc suum* filium, quem quadrimum olim surreptum, nunc inciens captivum emerat. Sed narrat post demum prologus, quomodo illum minorem filium inciens Hegio receperit: *et quam audivit* — *emit haec* cet. Non igitur dubium mihi esse videtur, quin versus 29. *Illum captivum; hunc suum esse* nescit,

- Si quem reperire posset, qui matet suum
 [Illum captivum; hunc suum esse nescit, qui domi est.]
- 30 Et quoniam heri indaudivit, de summo loco
 Summoque genere captum esse equitem Aliam;
 Nihil pretio parsit, filio dum parceret:
 Reconciiliare ut facilius posset domum,
 Emit hosce de praeda ambos de Quaestoribus.
- 35 Hisce autem inter sese hunc confixerunt dolam,
 Quo pacto hinc servus suum herum amittat domum.
 Itaque inter se commutant vestem ac nomina;
 Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus;
 Huius illic, hic illius hodie fert imaginem.
- 40 Et hic hodie expedit hanc docto fallaciam,
 Et suum herum faciet libertatis compotem,
 Eodemque pacto fratrem servabit suum,

qui domi est, qui orationis tenorem importune turbat, qui narrationi repugnat et mox dicenda absurde occupat, spurcius sit iudicandus. Igitur uncis eum inclusi. V. C. Cam. *inde audivit*, sed iam Pareus verum restituit, iubente idem Gulielm. Quacatt. in Captiv. I, p. 71. Forma haec *indaudire* frequens apud Plaut. velut Aul. II, 2, 88. Mostell. III, 1, 11. Mil. II, 2, 56. ibid. II, 5, 32. Stich. I, 2, 19. Ceterum in verbis: *equitem Alium* hiatus est legitimus. Quomodo vero Bothius quod recepit *equitem et alterum* intelligat, equidem non assequor. *Filio dum parceret*. Paronomasiae causa ita dixit, pro *filium dum servaret*. Verba *reconciiliare* — *domum* sequenti versui coniungenda sunt, quare ita distinxī. *Quaestores* urbani aerarium curabant et manubias hostium praedasque vendebant. Mores et instituta Romanorum in Graeciam transfert, ut saepe, Plautus.

V. 35. Illi autem duo captivi, quos cum maxime emerat Hergio, hanc excogitarant fallaciam, fortasse iam ex eo tempore, quo capti sunt, ut alter alterius ferret nomen ac vestem atque ita servus heri, herus servi partes ageret, eo quidem consilio ut herus, si fieri posset, prius ex captivitate liberaretur. *Hisce* Sic V. C. Cam. a prima manu, inducta postea littera s. Similiter *Hisce* legitur in utroque Cod. Pall. Milit. II, 6, 6. De qua forma cf. Priscian. XII, 5. Adde Avellin. ad h. l., qui eandem formam esse inscriptionibus vetustis affert, ubi adeo *HEISCE MAGISTREIS* pro *hice magistri*. Paulo calidius Grammaticorum commentum pronunciat illud *hice* nominativum Bestleius ad Terent. Eun. II, 2, 38. *Suum herum* C. V. Cam. Male Bothius scripsit *servum herum* corruptam quorundam Codd. scripturam secutus. *Amittat*, ut supra monuimus pro *a se dimittat*. *Huius illic*. Ita numeros constituimus, non ignari, duriusculos esse. Interim tamen monosyllabum *huius* ferri potest etiam in tali loco, et prima in *illic* fere semper brevis est. V. C. Cam. tuetur lectionem *hic illius*; sed Gu. membr. exhibet *hic huius*, quae lenissima est emendatio. *Docte*; astute dolosum illud consilium perficiet. *Expedire* enim est impedimenta removere, tum exsequi, perficere. Simili metaphora dicunt *dolos*, *consilium*, *negotium explicare*.

Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem,
Imprudens; itidem ut saepe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quam prudens boni.

Sed inscientes suá sibi fallacia

Ita compararunt et confuixerunt delum,

Itaque hi commenti de sua sententia,

Ut in servitute hic ad suum maneant patrem.

Ita nunc ignorans suó sibi servit patri.

Homunculi quanti sunt, quom recogito!

Haec res agetur nobis, vobis fabula.

Sed etiam est, paucis vos quod monitos voluerim.

Profecto expediet, fabulae huic operam dare.

Non pertractate facta est, neque item ut ceterae,

Neque spurcidici insunt versus immemorabiles;

Hic neque periurus leno est, nec meretrix mala,

Neque miles gloriosus. Ne vereamini,

V. 44. *Imprudens.* Is ergo Tyndarus et herum suum Philo-
cratem libertatis compotem reddet et fratrem suum Philopole-
mum, captivum in Alide, hac ipsa re servabit domumque redu-
cet. Hoc vero posterius nulla sua voluntate aut consilio. Sic
saepe *imprudens*, Terent. Hecyr. extr. *Equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem unquam.* Idem signi-
ficat, quod sequitur *insciens*, cuius vis ex opposito *prudens* in-
telligitur, pro quo ante Gruterum *sciens* legebatur. *Sed inscien-
tes.* Particula *sed* orationem supra post v. *imprudens* digressiun-
cula facta interruptam, nunc continuat, quamquam mutata stru-
ctura. Cf. Goerenz. ad Cic. Acad. I, 7. p. 44. *De sua sententia;*
nemine in consilium adhibito alio.

V. 51. *Homunculi.* Tyndarus, longe aliud spectans, sua falla-
cia efficit, ut ad patrem remaneat, quod ipsum voluisset, si
patrem novisset. Cogitans igitur poeta, quam parum homines suis
valeant consiliis, quam aliter saepe res cadat, quam homines
consulant, exclamat: quantilli sunt homines, quam parvi mihi
videntur, quoties in eam cogitationem relabor. *Haec res agetur.*
Hoc igitur est illud, quod a nobis hodie agetur, ut vos delectet.
Haec est ea res, quae vobis hodie fabula agetur.

V. 53. *Sed etiam est.* Addit prologus quaedam de argumenti
genere. *Non pertractate facta est.* Sic scripsi cum V. C. et Pall.
Codd., exponens: non pervulgate, sed novo et singulari modo.
Pertractatus enim est saepe tractatus, quod vero saepe tracta-
tur, fit vulgare et consuetum. Qui *Nam pertractate* legunt, ex-
plicant *diligenter, elaborate.* Quae ratio etsi per se non absurda,
a mss. non firmatur, quorum peiores *Nam* p. exhibent. Scaliger
explicat: *Non lascive, non scurriliter*, quia *pertractare* verbum
in re venerea usitatum. — Versus immemorabiles sunt non digni,
qui memoriae mandentur.

V. 58. *Ne vereamini.* Poeta hoc ait: Ne expectetis proelia
in scena futura. Paene enim absurdum est, postulari, ut appa-
ratus scenae comicae rem tragicam repraesentet. — Populus Ro-
manus iam illo tempore pugnarum inter gladiatores, quam vitae
quotidianae in ludis spectandae cupidior, etiam in scena mono-

Quia bellum Aetolis esse dixi cum Aliis.

- 60 Foris illic extra scenam fient proelia.
 Nam hoc paene iniquum est Cómico chorágio,
 Conári de subito ágere nos Tragoédiam.
 Proin, si quis pugnam exspectat, lites contrahat;
 Valéntiorem náctus adversárium
- 65 Si erit, ego faciam ut púgnam inspectet nón bonam,
 Adeo út spectare póstea omnis óderit.
 Abeó. Valeté, iúdice*s* iustíssimi,
 Domí bellique duéllatores óptumi.

ACTVS I. SCENA I.

Ergasilus.

Iuventus nomen indidit scortó mihi,
 Eo quia invocatus sóleo esse in convívio.

machias spectare cupiebat, cuius rei forsitan gratiam faciebant quidam poetae Plauti aequales. Hinc ironice pro eo, quod dicendum erat *ne exspectetis*, dixit *ne vereamini*. Iniquum igitur est contrarium, adversarium rei comicae. Sequentia hanc rationem firmant. Vulgo *nos agere*, quem ordinem servant V. C. et cæteri Pall. Sed pronomen non suo locó positum esse, metrum docet.

V. 65. *Ego faciam*. Hoc loquendi genus illustravit Scipius Susp. Lectt. I, II. *faciam ut inspectet* circumscriptionem futuri esse dicens; non satis diligenter. Nam *faciam ut inspectet*, sive, *faciam, inspectabis*, quod similiter dicitur, significat: *affirmo tibi, pro certo habeas*, te inspecturum esse. locosa autem est affirmandi ratio. Nam pro eo, quod dicendum erat *fiet ut* —, ioculariter dicit *faciam, ut*; quasi tu dicas germanice: *lass mich nur machen*; aut: *ich stehe dir dafür*. Ita quod necessario aut fortuito eventuitribuendum, sibi arrogat confabulator, quasi ipse efficere possit. Ad eandem rationem explicandum est tritum illud: *Fac ita esse*. Superiorem formulam illustrant hi loci non absimiles: Cas. V, 2, 23. *Cavebunt, qui audierint, faciam*. Amphitr. I, 3, 13. *Edepol, nae illa si istis rebus te sciat operam dare, Ego faxim, te Amphitruonem esse malis, quam Iovem*. Adde Trin. I, 1, 22. *Faxo hand tantillum dederis verborum mihi*. Ovid. Met. XII, 594. *Det mihi se, faxo, triplici quid cuspide possim, Sentiat*.

V. 68. *Domi bellique*. Distinguit Acidalius: *iudices iustissimi domi, bellique* — optimi; falso, ut puto. Nam formula *domi bellique* rectius cohaeret. Appellat autem Quirites domi bellique fortissimos proeliatore*s*, iocum captans nescio quem.

V. 1. Proccidit parasitus sortem suam ridicule deplorans, cum omnino, tum vero hoc tempore, ex quo peregre absit Hegionis filius, miserabilem. *Scortum* se per iocum a iuvenibus appellari dicit, cuius nominis ipse statim rationem reddit. Ludit autem in ambigua significatione vocabuli *invocatus*, quod et *honorifice appellatum* et *non invitatum* notare potest. Inter vina enim, quum talis ludentes more Graeco fausti ominis caussa scorta sua invocare solerent iuvenes eorumque nomina appellare, ut iactus

Scio absurde dictum hoc derisores dicere,
 At ille recte. Nam in convivio sibi
 Amicos tales quom iacit, scortum invocet.
 Recte invocatum, an non? Est planissime.
 Verum, hercle, vero nos parasi planius,
 Quos nunquam quisquam neque vocat, neque invocet,
 Quasi mures semper edimus alienum cibum.
 Ubi res prolatae sunt, quem rus homines eunt;

5

10

redderent felices; hic dicit, se a iuvenibus per iocum, in ambigua notione voc. *invocatus* quaerendum, *scortum* appellatum, quod, sicut scortum, in convivio esse soleret *invocatus*. — Pergit parasitus: quamvis hoc multi sint, quibus absurdum videatur; ego recte dictum existimo. *Derisores* sunt scurrae, qui in conviviliis risus faciendi causa adhibentur; saepe etiam iidem, qui parasi. Hoc igitur sibi vult parasitus: Alii parasi (fortasse sibi metuentes) improbant hunc iocum, imo iocum esse negant. At mihi probabiliter dici videtur.

V. 5. *Estne invocatum, an non?* Estne haec invocatio iusta an vera, cum amator scortum invocet? Pueriliter ludit. Nam plane nihili haec sunt, nisi propter sequentia posita putes. Non enim hoc vult, scortum interrogari, an vere invocatum sit in convivio, tanquam haec sint verba iuvenis inter vina quaerentia, an scortum iam a se invocatum sit; sed hoc dicit: *Quis negare potest, recte dici invocationem, si quis scortum invocet?* Verba *invocatum an non* legitimo utuntur hiatu, quem qui sanare satagebant, in fine versus scripserunt: *plane, planissime, verum iuvenis*. Caeterum *Verum, hercle, verum* V. C. Cam. et vulgo, *verum, hercle, vero*. Cf. Carcul. III, 5. *Verum, hercle, vero, quom vere* Cato apud A. Gellium XIII, 17. *Verum vero inter* amicum atque herbam, ibi vero longum intervallum est.

V. 10. *Ubi res prolatae sunt.* Miseram queritur parasitorum conditionem. Ubi negotia civilia in urbe differuntur feriarum temporibus civesque ditiores rusticum petunt otium, nobis quidem curandum est. *Res prolatae, rerum prolatio*, ut apud ipsum *Plautum*, *Glyceronem* legitur, est *iustitium* et vacatio a rebus in foro *agitatis*, quo tempore urbem relinquere et rus suum petere solebant opulentiores. *Quasi cum caletur* i. e. quum summa aestate *calida* est tempestas, ut ne ros quidem cadat. Sed quid *caletur?* Dictum ut *statur, sedetur, itur*; sed paullo alia ratione. *Deest* Priscianus VIII, 5. p. 378. Tom. I. ed. Krehl., Caprum, *Plautum*, et Probum testes citans, *caleor pro caleo* dixisse veteres. *Passivi* usus non ultra tertiam personam potuit progredi. *Calidum et frigidum*, pro eo quod est *calidum est, frigidum est: hoc est heiss, es ist kalt*. Eiusdem generis est *valetur*, man ist stark, Plaut. Persa II, 5, 8. *Suo sibi succo vivunt*. Supra Prol. 46. *sua sibi fallacia*. Ibidem 5. et 50. *suo sibi patri*. Et sic innumeris locis apud Plautum. Non aliter Terent. Adelph. V, 8. *Suo sibi gladio hunc ingulo*. Gellius V, 10. *Suo sibi argumento confutatus est*. Ex quibus exemplis abunde intelligitur, in hac sententia dativum nunquam a verbis pendere appositis, neque damnum aut commodum, quo quid fiat, indicare, sed ad pronomen possessivum *suum* referendum esse, quod proprietatis habeat

Simúl prolatae rés sant nostris déntibus.
 Quasi quóm caletur, cóchleae in occultó latent,
 Suó sibi succo vívunt, ros si nóñ cadit;
 Itém Parasiti rébus prolatis latent

- 15 In occultó, miseri víctitant succó suo,
 Dum rúri rurant hómines quos ligúriant.
 Prolatis rebus Párasiti venátici
 Sumús; quando res rédierunt, molóssici
 Odiósicique et múltum incommodéstici.
- 20 Et híc quidem, hercle, nísi qui colaphos péрпи
 Potís Parasitus, frángique aulas ín caput,
 Vel éxtra portam trigeminam ad saccúm licet!
 Quod míhi ne eveniat, nóñnullum peréulumst.
 Nam póstquam meus rex ést potitus hóstium; —

vim. Igitur *suus sibi est sibi proprius*. Inde *suo sibi succo est suo ipsorum succo*; *suo sibi patri*, suo ipsius patri.

V. 16. *Rurare*, ut *rusticari*, proprie *rusticum esse*, deinde *otio rustico frui*. Atque ita interpretatur Nonius p. 164. ubi hunc Plauti versum apponit. *Venatici* sunt graciles et macri, ut canes *venatici* esse solent. Iam quoniam canis similitudinem posuerat, ut in imagine perstet, alias canum appellationes ad significandam miseram suam condicionem profert parasitus. Igitur *molossici* edaces, quemadmodum Molossi canes. Videtur tamen hoc vocabulum elegisse poeta propter similitudinem cum voce *molestus*. Iocum amplius persequitur, nova, veluti canum sint genera, verba procudens ab adiectivis *odiosus* et *incommodus*. Quare non opus est, ut quidquam hic mutetur. *Res redierunt* V. C. Cam. et Pall. Peioris notae libri: *rure redierunt*. — *Res redierunt*, quando feriis finitis iustitium sublatum est et negotia forensia repetuntur.

V. 20. *Et hic quidem hercle*. Parasiti, servilis ingenii homines, qui libertatem offa venalem habebant, praeter irrisiones, dieteria, colaphos, etiam ollas sibi in caput infringi per mittebant. Eiusmodi ollae cinere erant repletae, quo, cum frangerentur illae, per totum corpus effuso, maiorem risum exhiberent. *Hic h. l.* est temporis. *In caput frangere*, non in capite, significat: aulam in caput illis frangere, unde accusativus. Vulgata cum Codd. Cam. et Pall.: *Vel ire extra portam trigeminam ad saccum licet*. Quae lectio cum in metrum peccet, alii aliter emendare locum studuerunt, non videntes, v. *ire*, quod ad sententiam supervacaneum, ne suo quidem loco positum esse. Quare tutissimum existimavi, v. *ire* eiicere atque ita et metro et ordini consulere. *Porta trigemina*, quae eadem et *Ostiensis*, dicta a tergeminis Horatiis et Curiatis. Ibi mendicabula egenorum. *Ad saccum* ad stipem colligendam.

V. 24. *Regem* appeffabant parasiti praebitorem suum, qui ob liberalitatem instar regis iis erat. Intelligit autem filium Hegionis illum, qui bello ab Efiensibus captus erat. *Potiri hostium*, in hostium potestatem venire, praedam fieri hostium. *Potire* activa forma apud antiquissimos cum genitivo et ablativo significat *aliquem rei compotem reddere, participem facere*, etiam in re mala. Itaque apud Plautum in *Amphitr.* I, 1, 23. *Eum nunc potivit pa-*

(Ita nunc belligerant Aetoli cum Aliis;
 Nunc Aetolia haec est; illic captus in Alide
 Philopolemus huius Hégionis filius
 Senis, qui hic habitat; quae aedes lamentariae
 Mihi sunt, quas quotiescúmque conspicio, fleo.)
 Nunc hic occipit quaestum hunc fili gratia
 Inhonestum, maxime alienum ingenio suo.
 Homines captivos commercatur, si queat
 Aliquem invenire, suum qui mutet filium.
 Quod ego quidem nimis quam cupio ut impetret;
 Nam si illam recipit, nihil est, quo me recipiam.
 Nulla iuventutis spes est; sese omnes amant.
 Ille demum antiquis est adolescens moribus,
 Quois numquam voltum tranquillavi gratiis.
 Condigne pater est eius moratus moribus.

25

30

35

ter servituti; h. e. in potestatem quasi servitutis dedit, partem fecit servitutis. Rudent. IV, 2, 6. *Piscatu novo me uberi compotuit*. h. e. compotem reddidit, piscatum uberem mihi in potestatem dedit. Sic igitur *hostium potitus* erit ab hostibus captus, quasi possessio facta hostium.

V. 25. *Ita nunc — fleo*. Haec in parenthesi collocanda fuerunt, ut reliqua sic cohaereret oratio: *Nam postquam meus rex est potitus hostium; nunc hic occipit quaestum*. Ita saepe ad confirmationem et explicationem eorum, quae ante dicta sunt, subiungitur. Cic. Epist. ad Att. VII, 2. *Brundisium venimus — ut tua felicitate navigandi; ita belle nobis flavit ab Epiro tenuissimus Ausser et mitis*. Cic. Deiot. 7. *Di te perdant, fugitive; ita non modo nequam et improbus, sed et fatuus et amens es*. Illic captus in Alide. Ita V. C. Cam. et Pall. illic duarum brevium, quare nulla emendatione est opus.

V. 29. *Quas, quotiescúmque conspicio, fleo*. Causa, cur aspectu aedium istarum fiat parasitus, est, quod non amplius coenatum introire potest. *Suum qui mutet filium*. V. C. Cam. et vulgo: *quicum m. f.* iam a Giphano praepositionem electam esse, monet Scoppius Suspect. Lectt. X, 11. Cf. quae supra ad prologi versum 28. Ceterum post hunc versum Acidalius Divv. Plautt. p. 90. interponi iussit sex versus, qui vulgo leguntur scena seq. v. 17—22. Eius rationes tam validae sunt, ut non obtemperare non potuerimus. Quod si Angelus Maius Codicem suum palimpsestum diligentius inspicere voluisset, hoc saltem vidisset in quantumvis contrita pagina, an verum Acidalius viderit. *Nulla est spes iuventutis* sic metro adversante V. C. et Pall. — *Adolescens antiquis moribus* est, qui parasitis est largitor liberalis, ut olim moris fuit iuvenibus. *Antiqua* omnia quibusdam hominibus sunt meliora, et plerumque verissime et iustissima de causa. Sic *antiqua fides, virtus, antiqui* etiam *mores*, semper et ubique habita sunt meliora et votis expetenda. Cf. Plaut. Trin. II, 2, 18. Terent. Adelph. III, 4, 79. *Ipsi homines antiqui* dicti sunt, qui *antiquis moribus* se commendarent. Cf. Cic. pro Roscio Amer. 9. §. 26. Ernest. Clav. Cic. sub voce *antiquus*.

40. Nunc ad eum pergam, sed aperitur ostium,
Unde saturitate saepe ego exii ébrius.

ACTVS I. SCENA II.

Hegio, Lorarius, Ergasilus.

- A**dverte animum sis, tu. Istos captivos duos,
Heri quos emi de praeda, de quaestoribus,
His indito catenas singularias;
Istas maiores, quibus sunt vincti, demito.
5 **S**in te ambulare, si foris, si intus volent,
Sed uti asserventur magna diligentia.
Liber captivus avis ferae consimilis est:
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est; nunquam postilla possis prendere.
10 **Lo.** Omnes profecto liberi lubentius
Sumus, quam servimus. **He.** Non videre ita tu quidem.

Hegio cum servo lorario scenam intrat, eique de amercendorum istorum duum captivorum ratione mandata exponit. V. l. *Sis* vocabulum consuetudine tritum, ex *si vis contractum*, ut *ultis* ex *si vultis*, *sodes* ex *si audes*, quod pro *si audies*. Nam pro *audire* antiquitus in usu fuisse videtur *audere*, tertia coniugatione. Similiter *parere* et *parire* dixisse videntur veteres; ubi tertiae coniugationis forma obtinuit. Habent autem illae tres formulae humaniter iubendi vel excitandi notionem. De accusativo *istos capt.* d. vide quae notavimus ad init. prologi. *Catenae singulares* ex Turnebi interpretatione sunt singularum librorum. Afferit exempla haec: *ballistae centenariae*, quae saxa iaciunt centenarum librarum; *talentariae*, quae saxa talenti pondere. *Si foris, si intus*. Pro eo, quod vulgo dicitur: *sive sive*. Illustrat hanc formulam Scioppius Suspect. Lectt. 1, 21. ubi multa e Plauto exempla. Et variare licet: si — sive; si — seu; si — sive — seu, id quod idem Scioppius demonstrat. Sed uti. Hoc tantum vide, ut probe asserventur. Sic in enunciatis acriorem cohortationem continentibus vel cautionem diligentiam praescribentibus vel mandata altius insistentibus particula ut ponitur omisso verbo, a quo pendeat. Atque ita Graecorum *ὅπως* particulae respondet. Sic Xenoph. Anabae. I, 7, 2. *Ὡς ἀνδρες Ἕλληνες* — *Ὅπως οὖν ἐσσεσθε ἄνδρες ἄξιοι τῆς δουλείας*. Idem Cyrop. IV, 2, 29. *Ὅπως μὴ αἰσχροὶ φανοῦμεθα*. Lucian. dial. Deor. XX, 1. *Ἄντι οὖν, καὶ ὅπως μὴ χαλεπήνῃτε*.

V. 9. *Satis est*. Res acta est, conclamatum est. Proprie: nihil amplius opus, nihil ultro accedere debet. In proximis *seripsi postilla* pro vulgato *post illam*, quod in V. C. Cam. est: *postilla* sic lineola supra scripta.

V. 11. *Non videre ita tu quidem*. Dixerat Lorarius, omnes servos malle liberos esse. Dubitat herus, hoc ex animi sententia dicere Lorarium, quia, quod responsio docet Lorarii, cum posset, se non ab hero redimeret. Respondet Lorarius, nihil se dare posse pro redemptionis pretio; tantum in fugam se dare posse.

Lo. Si nōn est qui dem, mēne vis dem ipse in pedes?

He. Si dēderis, erit extēplo mihi, quod dēm tibi.

Lo. Avis mē ferae consimilem faciam, ut praedicās.

He. Ita ut dicis; nam si faxis, te in caveam dabo.

Sed sātis verborum est; cūra quae iussi, atque abi.

Ego ibo ad fratrem, ad alios captivos meos;

Visām, nē nocte hac quippiam turbāverint.

Indē mē continuo rēcipiam rursūm domum.

Er. Aegrē est mi, hunc facere quaestum carcerarium,

Proptēr sui gnati miseriam, miserū senem.

Sed si ūllo pacto ille hūc conciliārī potest,

Vel carnificinam hunc facere possum perpeti.

He. Quis hīc loquitur? *Er.* Ego, qui tuō moerore māceror,

Macēsko, consenēsko, et tabescō miser.

Ossa atque pellis sūm, miser, macritūdine.

Neque ūnquam quicquam mē iuvat quod edō domi;

Foris aliquantillum etiā quod gusto, id beat.

Scripsimus qui dem ex varia lectione Dominici Baudii, sive ea coniectura est, quam Gronovius in nota ad h. l. prodidit, opinantes, Lorarium ultimam vocem ex heri oratione quidem arreptam ridicule interpretari: *qui dem*. *Qui dem* autem apud Lorarium est unde dem. Reponit herus: Si aufugere conatus fueris, extemplo a me dabitur tibi aliquid, hoc est, magnum malum, ut Comici loquuntur; gravissima poena tibi infligetur. *Avis me ferae*. Citat hunc locum Servius Aeneid. X, 558. sed corrupte: *Avi me ferae similem faciam, ut praedicās*. Verba ita ut dicis continent domini lepidum assensum. Fiet, quod voluisti, faciam te avi ferae consimilem. Namque in caveam h. e. in custodiam te dabo. Sed lepido sermoni terminos ponit herus, servumque abire iubet, qui decedit.

V. 20. *Quaestus carcerarius* est, qui carcere claudendo et aperiendo, hoc est, captivis in carcerem dandis et mittendis exercetur. *Conciliare aliquo*, facere ut quis quo veniat. Sic supra prolog. v. 33. *reconciliare domum*, domum reducere. *Carnificinam facere* est carnificem esse. Sic *argentariam facere*, *haruspicinam facere*, *topiariam facere*, *mercaturam f.*, *praeconium facere*. Haec contra Lambinum monenda erant, qui *carnificinam facere* explicat quaestum ex carnificina quaerere, homines excarnificare.

V. 30. *Quis hīc loquitur*. Nunc demum conspicit Ergasilum Hegio, apud quem ille de sorte sua conqueritur, filique absentiam deplorat: nimirum id alia de causa, quam senex. *Ossa atque pellis sum*. Sic citatur hic versus a Nonio Marcello. Vulgo: *miser a macritudine*. Scaliger et Gulielm. *miser a macritudine* quod a prima manu fuit in V. C. Cam. Neutrum verum. Nam prima in *macritudine* producit. *Miser* monosyllabum, ut saepe. *Flere* parasitum vetat Hegio, eius miseritus, unde vehementius etiam eius dolor pectore prorumpit. *Ne fle* hiatus habet legitimum. De formula *potitus est hostium* exposui ad versum 24. superioris scenae.

- 35 *He.* Ergásile, salve! *Er.* Dí te bene ament, Hégio!
He. Ne flé. *Er.* Egone illum nón fleam? ego non défleam
 Talem ádolescentem? *He.* Sémper sensi filio
 Meo te ésse amicum, et illum intellexí tibi.
Er. Tum dénique hominés nóstra intelligimús bona,
 40 Quom, quae in potestate hábimus, ea amísimus.
 Ego, póstquam gnatus tíus potitust hóstium,
 Expértus quanti fúerit, nunc desidero.
He. Aliénus quom eius incómodum tam aegré feras,
 Quid mé patrem par fácere est, quoi ille est únicus?
 45 *Er.* Aliénus ego? aliénus ille? ah, Hégio!
 Nunquam ístuc dixis, néque animum induxís tuum.
 Tibi ille únicus, mi etiam único magis únicus.
He. Laudó, malum quom amíci tuum ducís malum.
 Nunc hábe bonum animum. *Er.* 'Eheu! *He.* Huic illúd dolet,

V. 43. Alienus si filii mei casum tam aegre tu fers, qualem meum dolorem esse par est, qui eius sim pater? *Alienum* se dici indignissime fert parasitus, quippe cui, quam arcte coniunctus, quam propinquus fuerit Philopolemo, venter clamat. Indignabundus igitur subiungit: *Nunquam istuc dixis, Hegio.* Coniugationis priscae, in qua coniunctivus maxime a recentiori deflectit, nondum omnes formae collectae et recte consideratae sunt. Frequentissimae sunt: *faxis, adaxint, exstinxit, respexis, amassis, curassis, negassim*, quae formae omnes apud Plautum leguntur. Accedunt *amissim, ausim, capsis, excussim, surrepsim*, quae sunt perfecta. Praesentia sunt *carint, comedint, duint, edim, potessit* pro possit, *licessit* pro liceat, *temperint* pro temperant. Plusquamperfecta sunt *faxem* pro fecissem, *taxem* pro tetigissem, *recesset* pro recessisset. Infinitivi perfecti sunt *dixe, duxe, intellexe*, quae formae non tam priscae, quam consuetudine quotidiana syncopatae sunt. Alius generis sunt futura *amasso, capso, liberasso*; unde addita terminatione ere deductus infinitivus est futuri, velut *impetrassere, reconciliassere* pro impetraturum esse, reconciliaturum esse. Demta syllaba *re* formatur imperativus futuri, qui quicquid dicant, priscae linguae vindicandus est. *Incipessim*, pro *incepsim*, inceperim. *Incipessere* futuri infinitivus, *incipesse* futuri imperativus. Sed haec nondum satis pertractata sunt.

V. 49. *Nunc habe bonum animum.* Iam sentire se ostendit Hégio, quasi ille sit dolor, quem de Philopolemi absentia cepit parasitus; inde bono animo esse eum iubet, neque enim sic etiam omnem alienae coenae spem evanuisse. Interpellatloquentem senem parasitus alto suspirio, qua occasione Hégio ad spectatores conversus veram suam de nimio illo Ergasili dolore sententiam aperit. *Edendi exercitus* id quod e seqq. patet, ioculariter dictum pro *edendi copia*. Ea remissa est h. e. amissa, non praesens, non parata, veluti exercitus remissus, non paratus, quum cessarent Romae comitia. — Iam Hégio ad parasitum conversus, metaphora continuata, nullumne, inquit, regem sive malis consulem, ne imagine excidamus, nactus es, qui possit tibi cogendas imperare edendi copias, quas amissas conquestus es? Nam quamquam nusquam hoc dixit diserte parasitus, tamen quae

Quia nunc remissus est edendi exercitus. 50

Nullumne interea nactus, qui possit tibi,

Remissum quem dixti, imperare exercitum?

Er. Quid credis? fugitant omnes hanc provinciam,

Quoi obtigerat, postquam captus est Philopolemus tuus.

He. Non pot mirandum est, fugitare hanc provinciam. 55

Multis et multigenibus opus est tibi

Militibus; primum dum opus est Pistoriensibus.

Eorum sunt aliquot genera Pistoriensium.

Opus Paniceis, opus Placentinis quoque,

Opus Turdetanis, opus est Ficedulensibus; 60

Iam maritimi omnes milites opus sunt tibi.

Er. Ut saepe summa ingenia in occulto latent!

Hic qualis imperator nunc privatus est!

He. Habe modo bonum animum; nam illum confido domum

In his diebus me reconciliassere. 65

in superioribus queritur, ad eandem sententiam redeunt. Nihil deflet parasitus nisi ereptam edendi copiam. Imperabatur Romae exercitus, quum agerentur comitia centuriata. Parasito autem edundi copiae imperantur, quum is aut obsonatum mittitur aut cellarius esse iubetur. Tenendum autem, in eiusmodi metaphoris, comicis maxime, non omnia ac singula premenda, nec omnia ad assem expendenda esse. De verbis singulis pauca notanda. *Habe* duarum brevium, ut saepe *cave, iube, tene*. In verbis *animum* et *eheu* non coalescunt ultimae syllabae. *Dolet huic illud* structura Plauto et Terentio familiaris. Terent. Eunuch. I, 2, 13. *aut hoc tibi doleat itidem, ut mihi dolet*. Plaut. Cistell. II, 1, 20. *Tu iam si quid tibi dolebit, scies qua doleat gratia*.

V. 53. Hanc talem exercitum imperandi provinciam omnes evitare ait parasitus, postquam liberalissimi animi iuvenis Philopolemus sit captus. *Quoi obtigerat*, relatum ad omnes, recte explicat Lambinus: omnes, quisque suo loco, cui provincia obtigisset. Graeci ita frequentius, veluti Euripid. Androm. 180. *στέρηγοισιν, ὅστις μὴ κακῶς οἰκείν θέλαι*. Ceterum Codd. Pall. omnes exhibent *Quod obtigerat*, in quo errore etiam reliqui Mss. consentiunt. Eam rem non esse mirandam, subiicit Hegio. *Fugitare*, non *fugitari*; ex superioribus enim repetendum omnes. *Primum dum*. Zuerst nun. De hac particula cf. quae paullo inferioris monuimus ad versum 71. huius scenae. In proximis eandem ab exercitu ad parandam coenam translationem denuo persequitur. Vocabula *Pistorienses*, *Panicei*, *Placentini*, *Turdetani*, *Ficedulenses* miro lepore a pistoribus, pane, placentis, turdis, ficedulis detorta, tanquam totidem sint civitatum nomina vel gentium, in quibus quaedam cum veris conspirare videntur, ut *Turdetania* Hispaniae regio; *Panam* urbem Samnitium memorat Strabo libro V. *Maritimi milites* proprie copiae navales; sed hic *piscatores* vel ipsi pisces intelliguntur. Ceterum citat versum 61.

Nonius Marcell. p. 482. plane ut apud Plautum nunc legitur.

V. 64. Sequitur causa, ob quam bono animo parasitus esse debeat. Spem enim esse, fore, ut mox redeat Philopolemus.

Nam ecce hic captivum adolescentem 'Alium,
Prognatum genere summo, et summis divitiis:
Hoc illum me mutare, confido fore.

- Er.* Ita di deaque faxint. *He.* Sed num quó foras
70 Vocatus es ad coenam? *Er.* Nusquam, quód sciam.
Sed quí dum id quaeris? *He.* Quia mi est natalis dies;

Reconciliassere prisca infinitivi futuri forma. Inde ductae verbo-
rum desiderativorum formae: *facessere*, *capessere*, *laceessere*, *ar-
cessere*, reliqua, quae primum quidem videntur futura infinitivi
fuisse, deinde, usu iubente, verba primitiva facta sunt. Pro
levavero enim, solenni permutatione litterarum *r* et *s* antiquitus
dici solitum *levavero*, unde *levâso levasso*; pro *petivero*, *petivero*,
petisso; *petisso*. Quod amplius deinde productum etiam flexionem
modorum subiit, quare *turbassitur* Cic. de Legg. III, 4, 11. *iussi-
tur* Cato de R. R. 14. Infinitivi *expugnassere*, *reconciliassere* alii
saepe apud Plautum. *Licessit* pro *liceat* Asin. III, 3, 13. *prohibes-
sit*, *potessit*, *incipessim*, alia huiusmodi sunt praesentia coniunctivi
et licenter procusa esse videntur ad formam futuri exacti illius,
quod in coniunctivi notionem transiit. Cf. quae supra diximus
ad v. huius scenae 46. *Hoc illum me mutare*. Vide supra ad
v. 28. et ad I, 1, 33. — Spei illi parasito ostensae aliud super-
addit, omni spe maius; nam ad coenam eum vocat. Inde pri-
mum interrogat, num iam aliquo invitatus sit, num iam promise-
rit. Negat ridicule parasitus: *nusquam*, *quod sciam*, quasi hoc
tale ac tantum suo ventri beneficium non meminerit, si oblatum
fuisset. *Nusquam* est nullum in locum, ut aliquoties apud Plau-
tum et Terentium. Legitur hac notione apud ipsum Ciceronem
Epist. ad Fam. X, 32. *Finibus meae provinciae nusquam excessi*.

V. 71. Pro vulgatis: *Sed quid tu id quaeris*, reposui *sed qui
dum id quaeris* ducentibus eo MSS., qui fluctuant inter *quiddam*,
quicquid, *quiddam*. Vulgata est ex V. C. Camerar. pro qua an-
tea *quid tam* legebatur. *Quidum* iam a Giphanio probatum habet
auum in Comicis locum et significat *qui tandem*, *quorsum tandem*,
vel qua tandem ratione. Etenim particula *dum* in eiusmodi for-
mulis, ubi enclitica est, perperam vulgo explicant *igitur*, quod
nunquam significare potest. Est autem *dum* particula temporis
demonstrativa, et ita quidem, ut temporis continuationem ad
certum usque terminum denotet. Ut enim *tum* particula demon-
strativa praeteriti, *num* et *nunc* demonstrativae praesentis sunt
temporis; sic *dum* demonstrativa est futuri temporis *his dass*. Et
hoc quidem proprie. Quia vero futurum tempus nihil est nisi
continuatio praesentis, efficitur, ut particula *dum* saepe nihil nisi
coniunctionem indicet praesentis et praeteriti. Ceterum usus for-
mulae *qui dum* frequentissimus apud Plautum, veluti Trin. I, 2,
129. IV, 2, 19. Pseud. I, 3, 101. 103. IV, 3, 22. Amphitr. IV, 2,
12. Et sic alibi. Ubique autem fere idem est, quod *qui tandem*,
non *qui igitur*. Qui particulam *dum* interpretati sunt *igitur*, eius-
modi formulas in mente habuerunt, quales sunt: *primum dum*,
ades dum, *agedum*, ubi satis probabiliter substitui posse videtur:
igitur. Verum hoc non est explicare, aliquid pro alio ponere,
quod sine magno sententiae universae detrimento fieri possit.
Nam ex nativa vocabuli significatione repeti debet, si quid ex-
plicandi causa proponis, quod explicandi vim habeat. *Dum au-*

Propterea te vocari ad me ad coenam volo.

Er. Facite dictum. *He.* Sed si pauxillam potes

Contentus esse. *Er.* Nae perpauxillum modo;

Nam istoc me assiduo victa delecto domi.

He. Age sis, roga. *Er.* Emtam, nisi qui meliorem afferet,

Quae mi atque amicis placeat condicio magis,

Quasi fundum vendam, meis me addicam legibus.

He. Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.

Sed si venturas, temperi. *Er.* Hem vel iam otiumst.

75

80

tem, ut vidimus, particula temporis est, quae, ut subinde nostrum *dann*, futurum tempus eiusque terminum indicat. *Agedum* igitur est *wohlan dann*; *adesdum*, *komm dann*; *primum dum*, *zuerst dann* vel *zuerst nun*; *quidum*, *wie dann nur*, *varum dann*. Te vocari ad me ad coenam. Sic scripsimus e V. C. Cam. pro vulgato: *te vocari ad coenam*, ubi hiatus inest illo loco non tolerabilis. V. C. Cam. exhibet: *te vocari ad te ad nam*, a pr. manu. Sed alterum ad punctis notatum et *t in o* mutatum, teste Pareo.

V. 73. *Facete dictum* invitanti Hegioni respondet parasitus, tanquam voluptas, quam ex Hegionis verbis capit, non in re ipsa, h. e. invitatione illa, sed in formula verborum insit. Nos: *schön gesagt*. Sed si *pauxillum* — *contentus esse*. Errant, qui *pauxillo* scribendum esse putant. Nam *pauxillum* est adverbium, quo vis adiectivi *contentus* circumscribitur, sive, ut loqui solent, restringitur; non *parvo contentus*, sed *paullum contentus*, ein bischen zufriedener. Respondet parasitus, id *pauxillum* perparvum esse, nam istum victum, id est, illud *paullum esse contentum*, domi habeo, nec foris quaerere oportet. Ita haec explicanda sunt.

V. 76. *Age sis, roga*. Haec et proxime seqq. multas virorum doctorum moverunt disceptationes, quas recensere ab hoc nostro consilio alienum est. *Age sis roga*. *Er.* Emtam Codd. Pall. omnes, nisi quod V. C. Cam. *Aje* pro *Age*, teste Pareo. Dicit Hegio: *Age sis roga*, quanti, h. e. quam laute mecum coenare velis. Cui respondet parasitus, nihil curans pretium: *Emta res est*; caute tamen addit: *nisi qui meliorem condicionem afferet*. Formulae sunt in venditionibus solemnes. Rogabantur venditores, ut pretium indicarent; indicato pretio addicebat emtor *emtum est*, sive *emta res est*. Cf. Brissonius de form. et sol. P. R. verbis pag. 491. Appositus est Persae locus IV, 4, 36. *Indica, fac, pretium. Tua merx est, tua indicatio est cett.* Hoc igitur sibi vult parasitus: ego tibi conviva sum addictus, nisi quis amicorum ad lautius convivium me vocaverit. Hoc sensu in seqq. subiicit: sic ego rem transigo, quasi fundum vendam; sic ego me meis addicam legibus, meo modo, mea condicione utar. *Profundum*. locus quaesitus in paronomasia verborum *fundum* et *profundum*. Tu, inquit Hegio, non fundum mihi, non agrum, vendis, sed voraginem quandam inexplebilem, ventrem tuum.

V. 80. *Hem vel iam otiumst*. Ita V. Cod. Cam. atque ex eo vulgata. Correxī olim, prava ceterorum Codd. scriptione, varia illa, adductus: *Hem vis iam? otiumst*. Qua correctione non est opus, quum optimam sententiam praestet, quod habet V. C. Cam. teste Pareo. Dicit parasitus, sibi vel nunc iam otium esse ad coenandum, quippe quod semper esuriat.

He. I módo, venare léporem; nunc íctim tenes.

Nam meús scruposam victus conmetát viam.

Er. Nunquam ístoc viaces me, Hégio, ne póstales;

Cam calceatis déntibus veniám tamen.

85 *He. Aspér meus victus sáno est. Er. Sentiasne éeitas?*

He. Terréstris coena est. Er. Sús terrestris béstia est.

He. Multís oleribus. Er. Cúrato aegrotós domi.

Numquíd vis? He. Venias témperi. Er. Memorém montis.

He. Ibo íntro, atque íntus súbducam ratiúnculam,

90 *Quantillum argenti mi ápod trapezitáum siet.*

Ad frátre[m], quo ire díxeram, mox ívero.

V. 81. Hegio expectare iubet parasitum, donec forsitan lautiores coenam inveniat. Hoc ita profert: *venare leporem, nunc ictim tenes*. Lepus melior praeda, quam ictis. *Ictim* scripsi MSS. vestigia et Laelii Brisciulae coniecturam secutus. V. C. Cam. *nuncirimus*; ceteri Pall. *grim*, *ithim*, *itim*, *retim*, *gim*. Brisciula ait, *ictim* esse mustelae speciem, quae Latino nomine viverra dicatur, infestam lepusculis. Addit, venatores hoc animal habuisse in hunc usum, ut lepores facilius caperent. Et si nihil cepissent, viverram ipsam comedere. Haec etsi minus apta nostro loco videantur, fortasse nec omnino vera, hoc tamen ex iis constare videtur, silvestre animal esse *ictim*, quod, si melior praeda defuerit, a venatore capi soleat. De *ictide* conferendus etiam est Plin. N. H. XXIX, 4. *Conmetat* V. C. frequentativa forma a *commeare*. Firmant lectionem alii Pall., qui *commutat*.

V. 83. Dixerat Hegio, victum suum in locis scruposis querendum esse, h. e. asperum esse; respondet Ergasilus: ne forte postules, ne aequum censeas, ut hac tua oratione me abaterri patiar. Veniam nihilominus, et veniam quidem cum dentibus calceatis, utpote ad asperam istam victus tui viam. Ducta est metaphorá a viatoribus, qui per saxa et loca scruposa ituri calcibus se diligentius muniunt. Sic recte explicavit Pistor.

V. 86. *Terrestris coena est*. Obscurius hoc et quasi per aenigmá prolatum de industria. Quod quum significet coenam nihil, quod non terra natum sit, habentem, *coenam sine sanguine*, ut ait Horatius; illud ad suam rationem interpretatur parasitus de coena e carne subula. Suam enim terrestrem esse bestiam. *Curato aegrotos domi*. Oleribus si tua constat coena, eam aegrotis, quos domi habes, apponito.

V. 88. *Numquid vis*. Officiosa haec et honorifica abeuntium interrogatio, quae simul valedicendi sive abeundi erat signum. Cf. Donatus ad Terent. Eunuch. II, 3, 49. *Abituri, ne id dure facerent, numquid vis dicebant his, quibuscum constitissent*. Sic Terent. Adelph. II, 2, 39. *Numquid vis, quin abeam?* Et saepe numero apud Plautum. Variatur formula: *numquid me vis*, *numquid vis aliud*, *numquid aliud* et similia V. 89. Discedit parasitus. Hegio vero recipit se in aedes, ubi ratiunculam subducere sese oblitus ait. *Subducere rationem* est subductis calculis de summa totius computare. Deinde in universum calculos computare, saepe etiam acceptorum et expensorum rationes comparare.

ACTVS II. SCENA I.

Canticum.

Lorarii, Philocrates, Tyndarus.

Lor. Si di immortales id voluere, vos hanc aerumnam
exsequi,

Decet id pati animo aequo; si id facietis, levior labos erit.

Domi fuistis, credo, liberi;

Nunc servitus si evenit, ei vos morigerari mos bonust,

Eamque herili imperio ingeniis vestris lenem reddere.

Indigna digna habenda sunt, herus quae facit.

Capl. Oh oh oh!

Lor. Eiulatione haud opus est; multam oculis miseriam

Lorarius ille, cui initio scenae antecedentis mandata de captivis dederat Hegio, cum captivis istis scenam intrat. Una procedunt alii quidam de familia, curiosi fortasse, qui quid agerent et quo ducerentur recens emti, cognoscere cupiebant. Scena haec canticum constat. Multa inest affectuum et actionis alacritas. Ex altera parte adstant servi captivos observantes et consolantes, ex altera adstant Tyndarus et Philocrates, primum plorantes; deinde tranquilliores facti seorsim concedunt et inter se soli colloquuntur. Rhythmi huius scenae varii. Primo loco leguntur duo iambici tetrametri acatalectici, quos excipit iambicus dimeter. Hunc sequuntur iterum duo tetrametri, quibus subicitur trimeter. Haec est ratio sex priorum versuum.

V. 1. *Aerumnam exsequi.* Exsequi proprie est ad finem sequi, i. e. ad finem ferre, perferre. *Domi* monosyllabum; *fuistis* disyllabum. *Evenit.* Bona contingere, mala accidere, evenire et bona et mala dicuntur. Haec discrimina tamen non ita observantur, ut semper et ubique consentiant scriptores, nisi quod contingere de rebus adversis non dici videtur. *Servituti morigerari* se ei accomodare, se ad eam componere nec inconsiderate repugnare; sic dicitur *temporibus servire*. — *Mos bonust*, recta vivendi ratio est. *Morem* h. l. poeta paronomasiae causa ad v. *morigerari* posuisse videtur. In seqq. secuti sumus lectionem V. C. Cam. et Pall., qui *Eamque et erili* exhibent, h. e. *Eamque herili*. Sententia est: Eamque ingeniis vestris, h. e. mansuetudine et obsequio, facere lenem, h. e. facilem, non renitentem heri imperio.

V. 7. Epiphonemata *Oh oh oh* extra metrum sunt. Non enim poterant hae eiulationes metro includi. Sequuntur duo tetrametri trochaici catalectici, quos excipit unus iambicus tetrameter acatalecticus. Vulgo legitur: *oculis multam miseriam additis*. At in V. C. Cam. est: *multa oculis multamiraculis* (sic). In his *multa mira* recte reddiderunt *multam miseriam*, ex notissimo scripturae compendio *mira* pro eo quod est *miseriam*. Similiter extrema ex non intellecto scribendi compendio corrupta esse videntur: *aditis*, *achitis*, quod sine dubio non *additis*, sed *adicitis* h. e. *adiicitis* explicandum est. In quo si de prosodia dubites, cf. Mercat. II, 4, 23. *auctarium* *Adicilo vel mille nummum plus quam poscet* cett. De scriptura verbi cf. Laurembergii Antiquar. pag. 7. et me ad Pompeii comm. Artis Don. pag. 74. et Parei lexic.

'Adicitis. In ré mala animo sí bono utare, ádinuat.

10 *Capt.* At nós pudet, quia cúm catenis súmus. *Lor.* At
pígeat póstea

Nóstrum herum, si éximat vínculis,
'Aut solutós sinat, quós argento émerit.

Capt. Quid á nobis méruit scimús nos
Nóstrum officiúm quod est, sí solutós sinat.

15 *Lor.* 'At fugam fingitis. Séntio quam rém agitis.

Capt. Nós fugiamus? Quó fugiamus? *Lor.* 'In patriam.

Capt. Apage, haud nós id deceat,
Fúgitivos imitári. *Lor.* Imo edepol si érit occasio, haúd
dehortor.

Capt. 'Vnum exoráre vos sínite nos. *Lor.* Quidnam id est?

20 *Capt.* 'Vt sine hisce árbitris átque vobis, nóbis
Détis locum loquéndi.

Lor. Fíat; abscédite hinc. Nós concedámus huc.

crit. s. v. Sententia est: Quid lamentamini? Nulla opus est eu-
latione vestra; vultus iam tacitus vestram satis miseriam oculis
spectantium prodit. *Miseriam adiicere* eadem ratione dici vide-
tur atque *animum addere*, et similia.

V. 10. *At nos pudet.* Versum iambicum excipiunt cretici duo,
quorum prior trimeter est alter tetrameter. Amat Plautus in
prosodicis ternum pedum numerum; sic statim post recurrunt tres
bacchii et in hac eadem fabula III, 2, 2. ubi tres cretici. Legi-
tur in Codd. *si vos eximat*, quod et in metrum et in sententiam
peccat; oratio enim sic procedit: *si eximat vinculis, quos ar-
gento emerit.*

V. 13. 14. 15. Tres bacchios sequuntur duo cretici tetra-
metri. *Fugam fingere* est meditari, moliri fugam, struere f. de
qua verbi significatione agit Nonius Marc. pag. 308. M., qui hoc
Lucilli subiungit exemplum: *Sed fuga fingitur, timido vadit pede
percitus.* — *Séntio quam rém agitis*; sic libri. Voluit olim Her-
mannus: *Séntio, quám rem agis*, scilicet metro flagitante, quod
vulgata non turbatur. De structura, quae indicativum pro con-
iunctivo admittit, cf. Epid. III, 4, 20. *Vt, quod ego ad te venio,
intellegas.* Aequae ita frequentissime apud Plautum. Adde Plin.
Epp. VII, 20. *Nescio quo loco iungimur.*

V. 16. 17. Sunt duo trochaici tetrametri acatalectici, quos
excipiunt cretici cum clausula, quae bacchio praeparatur. Etenim
si dubitari possit, utrum v. 19. sit tetrameter creticus, an creti-
cus trimeter cum bacchio, facile praeparatio clausulae evincat,
bacchium esse — *bis nóbis* —, propterea quod eiusmodi clausu-
larum praeparationes apud Plautum non raras sunt. Memorabilior
etiam est locus Rud. I, 5, 5, ubi bacchiaci et cretici numeri ante
clausulam sic mixti inveniuntur, transitum faciente diiambo:

Iubémus te sálvere, máter. Salvéte

Puélle — sed únde vos — íre cum úvida

Véste dicam, obsecro,

Tam móestiter vestítas.

V. 21. Sequuntur duo cretici tetrametri, quos excipit dime-
ter; tum rursus duo tetrametri cum dimetro. Verba *abscédite*

Sed brevem orationem incipisse. *Ph.* Hém mi istuc
Cértum erat. Cóncede huc.

Lor. 'Abite ab istis. *Tynd.* Obnoxii ámbó vobís sumus
Própter hanc rém, quom, quae vólumus nos, cópiæ

25

Fácitis nos cómpotes.

Ph. Sécede huc núnc iam, sí videtúr, procul;

Ne árbitri dicta nostra árbitrarí queant,

Neú permanét palam hæc nóstra fallácia.

Nám doli nón doli súnť, nisi astú colas,

30

Séd malum máximum, si íd palam próvenit.

hinc ad ceterorum servorum turbam; verba autem *nos concedamus huc* ad lorarios spectant. *Incipisse* est imperativus verbi ad formam futuri producti *incipesso, incipessere*. Ceterum *incipesse* ad unum Philocratem dicitur. Verba *Abite ab istis* dicuntur ad servos curiosos, qui nondum de scena decesserant. Syllabae: *Abite ab is* — creticum faciunt; quamvis enim penultima in *abite* proprie producat, corripitur tamen saepe apud Plautum propter vim ictus in syllaba verbi prima. V. 24. *Obnoxii* aut scribendum aut pronunciandum tanquam trisyllabum. Obnoxius est, qui alicui aliquid debet, tanquam ei devinctus. Sic recte Acidalius Divv. Plautt. pag. 481. Proprie enim *obnoxius* dicitur, qui ob noxiam aliquam suam alteri concedit, suo iure non utens, animi conscientia fractus. Hæc nativa significatione saepe apud Plautum, veluti Bacch. V, 2, 80. *Ne obnoxius filio sim et servo*. Poen. V, 4, 18. *Omnia faciet Iupiter, faxo; nam mihi est obnoxius et me metuit*. Inde obnoxii dicuntur a similitudine quadam affectus et condicionis etiam ii, qui alicui aliquid debent, ut hoc loco. Similiter apud Gellium loco nobilissimo lib. VII, 17., qui locus conferendus est totus, in versu Caeciliano:

— *Quanquam ego mercède conductus tua*

Advenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium

Reare: audibis male, si maledixis mihi.

Hæc amplius dicuntur exponunturque ab Acidalio et in Parei lexico Plautino sub v. *obnoxius*, quod cf.

V. 25. *Quom, quae volumus nos, copiae facitis nos compotes*. Sic Hermannus scribi iussit, quo etiam Codicum ducit lectio: *cum quae volumus nos copia ea facitis n. c.* Ordo autem est: *quom eorum, quae volumus, copiae nos compotes facitis*, hoc est: *eorum copiam nobis praebetis. Rei copiam habere* quum dicatur pro *veniam rei utendae impetrare*, amplius hoc produxit Plautus, dicens, *compotem copiae rei facere*. Locutionis asperitas emollitur, quod alter genitivus omittitur:

V. 27. *Secede huc*. Iam sequitur sermo duum captivorum illorum, Tyndari et Philocratis, versibus creticis scriptum quos sequuntur pro affectuum mutatione alia metrorum genera. *Arbitrari* est speculari, ut saepe apud Plautum. Veluti Aulul. IV, 1, 21. *Hinc ego et huc et illuc potero, quid agant, arbitrarier*. Et *arbitrari* interdum speculatorem, *arbitrium* prospectum, atque inde *arbitrari* prospicere, speculari notat. Horat. epist. I, 11, 26. *Non locus, effusi late maris arbitri, aufert*. Verba: *ut hoc sobrie sineque arbitris* constituunt versum iambicum dimetrum, qui transitum facit a creticis ad bacchiacos, qui sequuntur. *Sobrie* est considerate, deliberato consilio.

- Nám si herus tú mihi es, atque ego mé tuum
 Sérvm assimuló, tamen víso opu'st, caúto opust,
 Ut hoc sóbrie, sineque árbitris
- 35 Accúrate agátur, docte ét diligénter.
 Tanta incepta rés est: haud sómniculóse hoc
 Agéndum est. Ty. Ero, út me volés esse. Ph. Spéro.
 Ty. Nam tú nunc vidés pro tuó caro cápite
 Carum ófferre mé meum capút vilitáti.
- 40 Ph. Scio. Ty. 'At scire meménto
 Quando id quod volés habébis.
 Nám fere máxima pars mórem hunc hominés habent:
 Quod sibi volunt, dum id ímpetrant,
 Súnt boni; séd id ubi iám penes sése habent,
- 45 'Ex bonis péssumi et fráudentíssumi
 Fíunt; nunc út mihi té volo, esse aútumo.
 Quód tibi suádeam, suádeam meó patri.
 Ph. Pól ego te, si aúdeam, meúm patrem nóminem;
 Nám secundúm patrem tu és pater próximus.
- 50 Ty. Aúdio. Ph. Et proptérea móneo saépius te, ut mémineris,

V. 39. *Caput vilitati offerre est vitam et salutem vilem quasi ac venalem habere. Vilitas enim proprie est rei venalitas, die Feilheit, quia vilis proprie venalem notat.* Sic Plaut. Trin. I, 1, 10. *Neque quicquam hic vile nunc est, nisi mores mali.* Igitur *offerre caput vilitati*, caput venale habere, sein Haupt zu Markte tragen. *Carum meum caput*, ut Graecorum φίλη κεφαλή, φίλον ἥτορ. Nam continuationem notat orationis a Philocratis verbis interpellatae. *At scire memento.* Dixerat ante Tyndarus, se paratum esse ad sacrificandam pro Philocratis salute vitam suam. Quanti hoc faciendum sit, scire se respondet Philocrates. Cui Tyndarus reponit: memento huius mei beneficii, cum impetraveris, id quod hac nostra fallacia impetratum cupis. Versus sunt huiusmodi: V. 40. est bacchiacus dimeter transitum faciens ad clausulam iambicam: *quando id quod volés habébis*, quae similis est illi in Rud. I, 5, 7. *Tam moéstiter vestitas*; Cistell. IV, 2, 11. *An illác institerit ire*, nam sic ibi legendum. Rud. IV, 3, 23. *Attinet ad té. Quid fáctumst* (cf. Kampmann. Annotatt. ad Plauti Rud. pag. 46), quales sunt innumerae apud Plautum. *Voles* est monosyllabum, ut saepe *velis*. V. 42. Vv. *maxima pars* choriambum pro cretico praestant, cuius rei exemplis non est opus. Ceterum V. 42. est creticus tetrameter, quem sequitur dimeter iambicus, qualis ille in supp.: *Ut hoc sóbrie sineque árbitris*; tum oratio redit ad creticos tetrametros. *Morem ἡθός* non ἔθός. *Penes sése habere* in sua potestate habere, impetrasse. Atque haec est nativa illius praepositionis significatio. *Fraudulentíssumi fiunt.* Sic Hermannus et metro et vero etiam sententia et grammatica ratione flagitante. Vulgo *fraudentíssumi sunt.* — *Volo, esse aútumo.* Lambinus nolentibus MSS. *esse* bis posuerat, quod deinde amplius propagatum est. Nunc metri ratio docuit, frustra fuisse. *Si aúdeam.* Si propter pietatem in patrem id fas esse putem.

V. 50. *Audio.* Versus duo seqq. vulgo turbato metro leguntur:

Nōn ego herus tibi, sed servus sūm; nunc te hoc unum obsecro:
Quoniam nobis Di immortales animum ostenderunt suum,

'Ut qui herum me tibi fuisse, atque esse nunc conservari
velint;

Quod antehac pro iure imperitabam meo, nunc te oro per
precem,

Per fortunam incertam, et per mei te erga bonitatem patris, 55

Per conservitium commune, quod hostica evenit manu,

Nē me secus honore honestes, quam, quom servibas mihi,

'Atque uti qui fueris, et qui nunc sis, meminisse ut memineris.

Ty. Scio quidem me te esse nunc, et te esse me. Ph. Hem

istuc si potes

Memoriter meminisse, inest spes nobis in hac astutia. 60

ACTVS II. SCENA II.

Hegio, Philocrates, Tyndarus.

Ph. Ego revertar intro, si ex his quae volo exquisivero. —

Ty. Non ego, isti, quos ante aedis iussi huc produci foras?

Ph. Edepol tibi ne quaestioni essemus, cautum intellego;

Ty. Andio. *Ph.* Et propterea saepius te, ut memineris, moneo
Non ego herus tibi, sed servus sum; nunc obsecro te hoc unum.
Lenissima transpositione verborum moneo et obsecro trochaicos
tetrametros feci catalecticos, cum reliquis congruentes. V. 53.
Eue pyrrhichius est.

V. 54. Quod antehac. Anapaestus initio trochaici versus pro
trochaeo. Per precem opponitur verbis pro iure. Igitur per pre-
cem est precando, sive potius eundo per preces, auf dem Wege
der Bitte. Ita enim differunt prece et per precem. Te erga pro
erga te, ut haec inter. Memoriter meminisse. Iniuria vituperat
Taubmannus in notis ad hunc locum et ad Asin. III, 2, 38. Lam-
binum, ipse vehementer vituperandus. Memoriam enim esse vult
dexteritatem agendi. Quid hoc sit, non assequor. Sed memori-
ter est prompta et expedita recordandi facultate. Sic Cic. Acad.
II, 19. Si te, inquit, Luculli oratio flexit, quae est habita memo-
riter, accurate, copiose. Illa autem dictionis abundantia memo-
riter memini, si qua est, Plauto tam est familiaris, ut nihil habere
possit offensionis. Sic Amphtr. I, 1, 261. memoriter memorat.
Similiter etiam Afranius in Vopisco, loco a Charisio citato pag. 65.
ed. m. memini memoriter. Ad eandem rationem alia Plautus pro-
pere properans, sapienter sapit, madide madeam, valide valet.
Quae exempla iam a Lambino collecta sunt. Syllabae in hacast —
pro trochaeo sunt; hac enim corripitur.

Revertitur in scenam Hegio, ut ex captivis suis exploret,
quo genere nati sint, et uter eorum nobilis ille sit, propter
quem utrumque emerat. Revertar intro. Haec loquitur retro ad
servorum aliquem, qui eum retinens de negotiis quibusdam aut
mandatis rogaverat. Ne quaestioni essemus. Sic V. C. Cam. a
pr. manu et Codd. Langg. Vulgo: ne in quaestione. Sensus est:

Ita vinetis custodiisque circummoeniti sumus.

5 *He.* Quí cavet, ne decipiatur, vix cavet, quum etiám cave-
tiam quum cavisse ratus est, saepe is cautor captus est.
vero non iusta causa est, ut vos servem sedulo,
Quós tam grandi sim mercatus praesenti pecunia?

Ph. Néque pol tibi nos, quia nos servas, aequomst vito
vórtete:

10 Néque te nobis, si abeamus hinc, si fuit occasio.

He. Ut vos hic; itidem illie apud vos meus servatur finis.

Ph. Captus est? *He.* Ita. *Ph.* Nón igitur nos sóli ignavi
fúvimus.

He. Sécede huc, nam súnť ex te quae sólo scitari volo,
Quárum rerum té falsiloquum mi ésse nolo. *Ph.* Nón eris.

15 Quód sciam; si quíd nescibo, id nescium tradám tibi.

Ty. Nunc senex est in tonstrina; nunc iam cultros attinet.

Cautum esse putem a te, ne quaerere nos opus habeas, cum tam arcte nos custodiri iusseris. *Saepe is cautor captus est.* Capi saepe dicuntur, qui dolo et fraude alterius magnam faciunt iacturam aut aliquantum detrimenti patiuntur. Cf. Epid. III, 3, 23. *Iam ipse cautor captus est.*

V. 10. Monenti Philocrati, se non quaerendos fuisse quia satis sint custoditi, responderat Hegio, tanti eos emtos esse, ut iusta sit causa, cur eos tam sedulo servet et custodiat. Cui iterum Philocrates, non est, inquit, aequum, hoc tibi nos vitio vertere, quod tanta nos diligentia custodis; nec tamen etiam tu nobis id vitio vertere debes, si, ubi fuerit occasio, effugere conemur. V. C. Cam. *aequom stulcio vortere*, h. e. *aequomst vitio v.* In verbis *si abeamus* hiatus deprehenditur, cuius simile exemplum exstat in Trin. I, 2, 8. ut alia multa taceam.

V. 13. *Secede huc.* Primum Philocratem seorsim ducit Hegio, ut de eo exquirat, quod scitu necessarium putat. *Quarum rerum.* Cf. Amphitr. prol. 107. *Quam liber harum rerum multarum siet.* Cistell. I, 1, 33. *Suique omnium rerum nos indigere*, ubi vide Gronov., qui alia affert huius genitivi exempla. *Si quid nescibo.* Vulgo *nescivi*. Illud recepimus de Acidalii sententia, qui existimat scriptum fuisse *nescivo*, id quod revera in V. C. scriptum fuit a pr. m., quod corruptioni ansam praebuerit. Ceterum similis formula Asin. I, 1, 13. *Vt ipse scibo, te faciam ut scias.* In verbis: *id nescium tradam tibi* inest locus. Cum enim dicendum esset: *id dicam tibi me ignorare*, dicit nescium tibi tradam, paronomasiae causa, tanquam *nescium* h. e. id quod nescitur, cum alio communicari possit.

V. 16. *Tonstrina.* Proverbialis locutio etiam nostratibus familiaris, ducta imagine a tonsoribus. Hinc *tondere* saepe idem quod decipere. Sed etiam est, ubi *tondere* idem quod depoculari significet. Vt Bacch. II, 3, 8. Nam duplici ratione dici potest *tondere*; de capillis et barba in hominibus, et de pelle pecudum, in qua quum tondentur, lana privantur. *Nunc iam cultros attinet.* De Philocrate dictum volunt, ita ut sit sensus: *Nunc ille iam cultros seni admotos tenet.* Falsum hoc, puto. Structura est: *Senex nunc iam ad cultros attinet*; sensus: Hegioni res iam

Ne id quidem involucrium inicere voluit, vestem ut ne inquinaret. Sed utrum strictissime attonsurum dicam esse, an per pectinem, Nescio: verum si frugi est, usque admutilabit probe.

He. Quid tu? servusne esse, an liber mavelis, me memora mihi.

20

Ph. Proximum quod sit bono, quodque a malo longissime

Id volo: quamquam non multum fuit molesta servitus;

Nec mihi secus erat, quam si essem familiaris filius.

Ty. Eugepae! Thalem talento non emam Milesium.

Nam ad sapientiam huius ille nimis nugator fuit.

25

ad cultros devenit. Nam *attinere* aliquid etiam sine praepositione *ad* dici de re, quae ad aliam usque pertinet, eamque veluti contingit, in vulgus notum. *Involucrum*, *ωμόλκρον*, linteum illud, quo tonsores humeros tondendorum solent involvere, ne vestis inquinetur. *Vtrum strictissime.* — *an.* *Strictim tondere* est *ἐν χροῖ καίρειν*, proxime ad cutem; *per pectinem* vero, longius a cute; pectine interposito. Formula *utrum* — *ne* — *an* habet nativam disiunctivae interrogationis formam. *Utrum* enim est *πότῃρον*, *welches von beiden*. Iam si *utrum* posuisti, notiones, de quibus interrogatur, nondum interrogandi notula insignitae sunt. Ex notula continetur particulis *ne* — *an*, *an* — *an*. Igitur sic proprie est illa formula composita: *utrum est, an hoc, an illud; utrum est, hocne, an illud?* *Πότερὸν ἐστίν; ἢ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο*; Quae ratio ita deinde emollita et temperata est, ut *ne* vel *an* prius omitteretur, quod etiam omitti solet, cum, quod saepe fit, *utrum* in disiunctivis interrogandi formulis omittitur, velut: *hoc, an illud?* pro *hocne an illud*. Usque continentiam actionis ac perpetuitatem notat. Itaque usque *ammutilabit* wird immer *hinanstümmeln*, h. e. wird ihn recht verstümmeln. Unde fit, ut *vocula usque* etiam rei intensionem significet. — Hactenus Tyndarus, a secedentibus Hegione et Philocrate relictus, secum sive ad spectatores locutus est. Nunc sequitur confabulatio Hegionis et Philocratis:

V. 20. Vt sibi conciliet Pseudotyndari animum eumque ad verum confitendum promptum paratumque reddat, quaerit Hegio, an liber potius, quam servus esse velit, sic nimirum spem manumissionis procul ostentat. Respondet Philocrates, servitutem sibi quidem olim non multum molestam fuisse, sed tamen se male, quod bono sit proximum, quodque a malo longissime absit. *Filius familiaris* Sohn vom Hause; cf. *Asin.* II, 2, 43. Contra non dicitur *pater familiaris*, *mater familiaris*, sed *p. familias*, *m. familias*. Dicitur tamen *filius familias* Cic. pro Coelio, 13. fin.

V. 24. Philocrates, Tyndari servi sui personam e mentitis simulac cum Hegione colloqui coepit, orationem astute et tanquam aliud agens ad servitutem contulerat, quo magis Hegionem circumveniret et facilius. Tyndarus vero, ad spectatores conversus Philocratis astutiam festive miratur, eamque loculariter cum sapientia confundit. Thales, inquit, Milesius, quantumvis sapientissimus, ad huius sapientiam plane nugator fuit; illius sapientia prae ea, quam nunc Philocrates prae se fert, nulla fuit. Et si Thales, qui neque reviviscere neque alio pacto restitui potest, sed si ille talento erui possit, ego non emam, nam hic maius quiddam est, quam Thales fuit. Ad comparationibus inservire, in vulgus no-

'Ut facete orationem ad servitutem contulit;

He. Quó de genere náta'st illic Philocrates? *Ph.* Polyplusio,
Quód genus illi est ínum pollens átque honoratíssimu

He. Quid ipsus hic? Quo honóre est illic? *Ph.* Summo,
atque ab summis viris.

30 *He.* Tam igitur ei quam ia. 'Aliis tanta grátia est, ut praedicas,

Quid divitiae, súnatne opimae? *Ph.* Undé excoquat sevum
senex.

He. Quid pater? vivítne? *Ph.* Vivum, quum índé abiimus,
líquimus.

Núnc vivatne, néc ne, id Oreum scíre oportet scílícet.

Ty. Sálva res est; philosophatur quóque iam, non mendáx
modo est.

35 *He.* Quódd erat ei nomén? *Ph.* Thesaurochrysonicocroesides.

tum. Cf. Parei Lexicon Plautinum in voce *Ad*. Ceterum v. 26. vulgo omittitur v. *ille*, quod primus Bosscha apposuit metri fulciendi causa. Bothius: *nam pol ad omissio ille*. Sed videtur sententia flagitare pronomen.

V. 27. Hegioni de condicione et natalibus captivi illius, quem nobilem putat, interroganti, iocose et fictis nominibus respondet Philocrates. *Polyplusio*, quod genus cet. At nimirum genus πολυπλούσιον nusquam, nisi in Alide, praepollens atque honoratum est! *Atque ab summis viris*. Summo est honore, quique ei contingit a summis viris, non a plebe. Summa enim laus est, laudari a summis viris. Sic ille demum honor est, qui a bonis et magnis viris habetur et defertur. — Tum an *opimae* sint eius divitiae quaerit Hegio. Falsus Tyndarus, propria notione v. *opimae* per iocum accipiens, respondet, tam opimas esse, ut inde sevum excoquere possit etiam senex. Sermo de filio est, non de patre. Sententia igitur: ut Philocrates in senectutem usque satis superque possideat. Errant, qui *senex* h. l. de patre accipiendum putant. *Vivatne, nec ne*. Sic metri causa reposuimus, pro vulgato: *vivat, nec ne*. Ex usitata quidem ratione omittitur interrogandi particula in priore membro, ubi sequitur in altero *nec ne*. Nec tamen desunt exempla, ubi sequente *necne* particula prius membrum habeat *utrum* vel *an* vel *ne*. Caesar de B. Gallico I, 50. *Vtrum proelium committi ex usu esset, necne*. Cic. pro Roscio Com. c. 17. *Quaero enim, poteritne Roscius ex societate partem suam petere, necne*. Cic. Catilin. II, 6. *Quaesivi a Catilina, an nocturno conventu apud M. Leccam fuisset, nec ne*. Tyndarus ad spectatores loqui et sua de illorum confabulatione interponere iudicia pergit. *Salva res est*, non est, quod metuemus periculum, recte procedunt doli, nam non mendax modo est Philocrates, sed philosophatur etiam; tanta arte fraudem dissimulat. In seqq. Bothius nostrum tulit assensum, pro vulgato *Thesaurochrysonicochrysidēs* scribens: — *croesides*. Nos enim nihili esse existimamus repetitionem τοῦ χρυσοῦ in hoc nomine ficto, confirmare autem emendationem videtur, quod terminatione — *croesides* magis patronymicum apparet nomen. Quaerenti Hegioni, an mirificum illud nomen propter divitias inditum, respondet Pseu-

He. Videlicet propter divitias inditum id nomen quasi est.

Ph. Immo edepol propter avaritiam ipsius ac tenaciam
[Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.]

He. Quid tu ais? tenaxne pater est eius? *Ph.* Immo edepol
pértnax.

Quia etiam ut magis nōscas, Genio suo ubi quando sacrificat, 40
Ad rem divinam quibus est opus. Samiis vasis utitur,
Ne ipse Genius surripiat; proinde illis ut credat vide.

dotyndarus, propter avaritiam factum id esse. Vulgo: *propter avaritiam ipsius atque audaciam*. Sed *tenacium*, quod rei magis convenit, et firmatur sequentibus, iam Acidalius legendum viderat; in V. C. Cam. est *avariciam atque audet*, mutilato fine versus, ut saepe in Cod. illo. Ceteri libri: *avaritiam atque audaciam*. Origo vitii in mutilato fine versus, quae saepe fuit causa corruptionis apud Plautum. Versus 38. *nam ille* — nomine insiticius est et furca eiiciendus. Infra enim III, 4, 100 seqq. nescit Hegio verum Theodoromedis nomen, quo tunc demum audito ex Aristophonte, fraudem sibi factam colligit.

V. 39. Tenaciam et avaritiam patris commemoraverat Pseudotyndarus, quod Hegio non e re sua esse intelligens, quaerit: *tenaxne pater eius est?* Cui respondet ille: *imo edepol pertinax*; ludens in nativa significatione huius vocabuli, quod hoc loco est *valde tenax*. Inde scribi nonnulli iusserunt: *pertenax*, qua ratione perit lus. Eius avaritiam ut amplius describat, subiungit: si quando Genio suo sacrificat, vilibus utitur vasis, ne, si aurea aut argentea sint, ab ipso Genio surripiantur. *Vasa Samia* sunt testacea, fictilia. Celebrata est terra Samia apud Veteres et vasa ex ea confecta per omnem antiquitatem memorantur. Cf. Cic. pro Murena 36. Plaut. Menaechm. I, 2, 65. ubi cuidam monenti, ut ne graviter pulset fores, alter respondet: *metuis, credo, ne fores Samiae sint*. Adde Auson. Epigr. VIII, 1. *Fama est, fictilibus coenasse Agathoclea regem, Et mensam Samio saepe onerasse luto*. *Genio sacrificare* dicuntur, qui ut Genio indulgeant, epulantur et convivia instituunt. Nam *Genius* est Deus congenitus, dictus a prisco *genendi* vocabulo; v. Scaliger ad Festum v. *geniales Dii*, p. 438. ed. m. Erat igitur proprie Genius non tam tutelarior uniuscuiusque hominis deus, quam potius melior et divina eius natura quaedam. Inde factum, ut quicquid mansuetius, hilarius, et beatae deorum vitae propius humana ferret natura, Genio tribueretur, atque eius auctor Genius haberetur. Quapropter *Genio indulgere* proprie est gratificari cupiditati, quae nos beare iubet ipsos. *Genium bonum, meliorem facere*, i. e. propitiare Genium, quod ipsum nihil aliud, nisi se exhilarare. *Vbi quando dictum ut si quando*; indicat autem appositum *quando* raro ab eo fieri propter avaritiam.

Itaque, inquit Philocrates, quum ipsi adeo Genio suo ille diffidat, vide ut aliis credat. *Vide, ut* — proprie cura, quo pacto —; sieh zu, wie. Hoc est *vix*. Sic enim haec formula explicanda est, nec aliter eius generis aliae. Igitur *vide, ut hoc fiat* est pr. cura, qua ratione hoc fieri possit; non enim credibile est fieri, *vix* igitur fiet. *Vide, ne hoc fiat* pr. cura, quomodo hoc non fiat; fieri autem probabile est, *fiet* igitur, *ut opinor*. Similis est ratio formularum: *metuo, ut hoc fiat, metuo ne fiat*.

He. Séquere hac me igitur. Eadem ego ex hoc, quae vult exquaesivero.

Philocrates, hic fecit, hominem frūgi ut facere oportuit.

- 45 *Nam ego ex hoc, quo genere gnatus sis, scio; hic fassus mihi. Haec tu eadem si cōfiteri vis, tua e re feceris, Quae tamen scito scire me ex hoc. Ty. Fecit officium hic sum, Quum tibi est confessus verum, quamquam volui sēdulo Meam nobilitatem occultare et gēnus et divitiās meas,*
- 50 *Hégio; nunc quādo patriam et libertatem pēdidi, Nōm ego istunc me potius, quam te, mētuerē aequom cōsced. Vīs hostilis cum istoc fecit meās opes aequabiles. Mēmini, quom dicto haud audebat; factō nunc laedāt licet. Sēd viden? Fortūna humana fingit arctatque ut lubet.*
- 55 *Mē, qui liber fūeram, servom fecit, e summo infimum. Qui imperare insuéram, nunc altérins imperio óbsequor.*

Nam in his *metuere, timere, vereri* et alia huiusmodi curam cum metu coniunctam significant. Igitur *metuo ut fiat* est *anxie cura*, quo pacto fieri possit: ich habe bange Besorgniss, wie dies zu Stande gebracht werden möge. Hoc est, *vix fiet*, inde metus. *Metuo, ne fiat* significat: *anxia* mihi est *cura*, quomodo non fiat; ich Sorge ängstlich dafür, wie es nicht geschehen möge. *Fiet enim*, ut puto, inde metus. Paulo aliter se res habet in verbo *cavere*, de quo infra, ad Captiv. II, 3, 79.

V. 43. Philocrate dimisso, quem falso servum putat, Tyndarum iam seorsim abducit Hégio, ex eoque idem quaerit, quod ex Philocrate quaesierat, rem de compacto geri nihil opinatus. Ait igitur, sibi omnia iam explorata esse de heri genere et conditione; quae si eadem confiteatur ipse, e re sua facturum. In verbis: *tua e re feceris* in V. C. Cam. et Pall. omittitur praepositio, quae salva sententia omitti nequit. Priscæ edd. aliquot *tua ex re*. — Tyndarus respondet, voluisse quidem suam se nobilitatem occultare, sed quoniam in hanc, quae nunc sit, conditionem delapsus sit, non sperare se potuisse, fore, ut ille, qui, hucusque servus suus, se iam prodiderit, magis suam, quam novi heri auctoritatem revereretur. *Cum istoc fecit meās opes aequabiles*. Pro eo, quod dicendum erat: *cum istius opibus meas aequavit*. Comparatio non relata ad id, quocum comparanda res erat, sed ad remotius aliquid, h. l. ad personam, ad quam illud pertinet. Ita Graeci, maxime in structura comparativi, veluti tritum illud Herodoti ostendit: *πυραμιδα ἀπέλιπετο πολλοῦ ἐλάσσον τοῦ πατρὸς*. Add. Anthol. Graec. Archiae epig. 15. *τίς ἐμῷ γλώσσῃ δικαιότερον*. *Aequabile* quod aequat, aequum est, ut *conducibile*, quod conducit, et sic alia multa. — Satis probabiliter se herum et liberum natum assimilat Tyndarus. Viden', inquit, me, qui liber fueram, servum nunc esse? E summo infimus factus sum. Ita fingit arctatque pro arbitrio fortuna res humanas. *Fingit* in genere Fortunae in mutandis rebus humanis et efformandis negotium notat, *πλάττει*; *arctat* singularem illius negotii speciem, in arctius contrahit, *συστέλλει*; quae amplae res fuerant et opimae, eas in angustiam redigit, atterit. Falsa est igitur Meursii conjectura, saltem non necessaria: *fingit aptatque*.

'Et quidem si proinde, ut ipse fui imperator familiae,
Habeam dominum, non verear ne iniuste aut graviter mi
imperet.

Hegio, hoc te monitum, nisi forte ipse non vis, volueram.
He. Lóquere audacter. Ty. Tam ego fui ante liber, quam 60
gnatus tuus.

Tam mihi, quam illi, libertatem hostilis eripuit manus.

Tam ille apud nos servit, quam ego nunc hic apud te servio.

'Est profecto Deus, qui, quae nos gerimus, auditque et videt.

Is, uti tu me hic habueris, proinde illum illic curaverit.

Bene merenti bene profuerit, male merenti par erit. 65

V. 60. Pergit Tyndarus Philocratis partes belle et compositè agere. Hegionem monet, ut ne severam et gravem suam esse velit servitutem. Cogitet, ait, esse Deum, qui malefacta ulciscatur, benefacta remuneret. Ut se hic tractaret, ita illius filium in Alide habitum iri. *Curaverit*, videlicet Deus. Ceterum utrumque verbum: *habuerit*, *curaverit*, temporis est futuri exacti, cuius ratio in priore satis est manifesta, non item in posteriore. Res paullo altius est repetenda, nec possumus tam leviter ea defungi, ut fecit Goerenzius ad Cic. de Fin. I, 20. p. 99. Futurum exactum, quod dicitur, apud Romanos quadruplicis est usus. Primum ad relativorum temporum seriem pertinet, atque praeteriti temporis relationem ad futurum, sive praeteritum tempus ut futurum cogitatum indicat, quae significatio est nativa et formationi ipsi respondet Cic. Ep. ad Q. Fr. III, 7. *Romam cum venero, scribam ad te*. Deinde actionem futuram momentaneam, sive momentum futuri temporis notat. Cic. de Finib. III, 6. pag. 437. ed. Goer. *Tamen ego quoque exponam, ut perspiciamus, si potuerimus, quidnam a Zenone novi sit allatum*. Cic. Brut. 5. *Ego vero, inquam, si potuero, faciam vobis satis*. Utrobique falsi quid et a re alieni diceret futurum primum *potuerimus* et *potero*, quod utrobique Ernestius reposuit. Nam *potero* statum perennem, durantemque possibilitatis, ut ita dicam, condicionem, permanentem facultatem notaret; contra *potuero* momentum sive punctum temporis, quo quis potest, significat. Sic saepe *dixero*, *videro* apud Ciceronem. Tum singularem habet celeritatis agendi futuro tempore cogitatae notionem, quae cum ea, quam secundo loco posuimus, momentanei futuri notione coniunctissima est, vel potius illam demum parit. Exemplum omni expositione clarius rem demonstrabunt. Terent. Adelph. I, 2, 48. *Si pergis, abiero*. Idem Heautont. I, 1, 55. *Si id non facis, ego — invenero*. Et saepe alibi apud Terentium. Plaut. Epid. III, 4, 78. *Propera fugere hinc — abiero*. Idem Trin. III, 1, 24. Pers. II, 2, 68. Et alibi permultis locis. Denique habet futurum exactum aliquam communis opinionionis vel expectationis significationem, cum, dum aliquid fit sive geritur, aliud diu ante fieri debuisse de communi sententia expectatum esse significare volumus, unde postea universam traxit opinionionis et cogitationis notionem quae alias soli coniunctivo inhaeret. Veluti illud est Cic. de Finib. I, 20. loco supra iam indicato. *Elenim si loca, si fana, si urbes, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, si ludicras exercendi aut venandi consuetudines adamare solemus, quanto id in hominum consuetudine*

Quam tu filiū tuum, tam pater me meus desiderat.

He. Mēmini ego istoc. Sēd faterin' eādem quae hic fassu'et mihi?

Ty. Ego patri meo ēsse fateor sūmmas divitiās domi, Mēque summo gēnere gnatum, sēd te obtestor, Hégio,
 70 Né tuum animum avāriorem fāxint divitiāe meae, Né patri, tametsi ūnicus sum, decēre videatūr magis, Mé saturum servīre apud te sūmptu et vestitū tuo, Pótius quam illi, ubi mīuime honestum est, mēdicantem vivere.

He. Ego virtute Deum et maiorum nōstrum dives sūm satis.
 75 Nōn ego omninō lucrum omne esse ūtile homini existīmo. Scīo ego, multos iām lucrum luculētos homines reddidit; Est etiam, ubi profecto damnum praestet facere, quā lucrum.

facilius potuerit et iustus? Proprie: wie viel leichter wird das haben statt finden können, vel, ut recte Goerenzius vertit, wie viel leichter wird das, sollte man meinen, statt finden können. Quid vero Goerenzius sibi velit, qui ad h. Cic. l. de futuri exacti vī optātiva loquitur, ego non assequor. — Quam ultimo loco posuimus notionem futuri exacti, ea hoc nostro Plauti loco obtinet. Deus, inquit Tyndarus, uti tu me hic habueris, ut credibile est, curatum habebit in Alide. Wie du mich hier wirst behandelt haben, so wird, das steht zu erwarten, ein Gott für jenen dort sorgen. Adde Virg. Aen. VI, 88. Non Simois tibi nec Xanthus nec Dorica castra Defuerint.

V. 67. *Memini ego istaec.* Dicit Hegio, sibi ista omnia in memoria haerere. Tum pergit: sed aliud erat, quod te volueram, ut fatearis idem, quod ille mihi de genere tuo prodidit. Respondet Tyndarus: cave, ne pretium pro me commutando nimium postules; metuendum enim est, ne pater meus magis decorum putet, me hic apud te saturum vivere, quam domi mendicantem, postquam redemptionis pretium patrias opes exhaustit. Eam, quam Tyndarus habet, avaritiae suspicionem non in se convenire, repetit Hegio. Se enim et divitem satis esse et probe scire, praestare interdum damnum facere, quam lucrum. Hoc unum se velle, ut filius suus redux ad se fiat. *Virtute deum et maiorum nostrum.* Vocabulum *virtutis* latissime patet apud veteres Latinos scriptores, Plautum maxime. Significat enim omnem hominis praestantiam, tum potestatem et inde profecta merita, auxilia, beneficia. Igitur *virtus formae* est pulchritudo. Mostell. I, 3, 17. *Merci pretium statuitur, pro virtute ut veneat.* Milit. III, 1, 133. *Virtus deorum est beneficium; hominum, meritum.* Sic Trin. II, 2, 74. *Deum virtute habemus, et qui nosmet utamur, pater, et aliis qui comitati simus benevolentibus.* Ibidem v. 65. *Edepol Deum virtute dicam, pater, et maiorum, et tua, multa bona bene parta habemus.* Persa III, 1, 62. *Pol deum virtute dicam et maiorum meum cet.* Add. Aulul. II, 1, 44. ubi idem versus, qui h. l. recurrit: *Ego virtute deum et maiorum nostrum dives sum satis.* — *Luculenti* dicuntur homines saepe a Comico qui a divitiis clari habentur et illustres; non raro etiam *res ipsae*, divitiae, *luculentae* dicuntur. *Est etiam, ubi.* Graecorum ἔστιν ὅπου, i. e. interdum. —

'Odi ego aurum; multa multis saepe suasit perperam.
Nunc hoc animum advorte, ut ea, quae sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos servit captus Alide; 80

'Eum si reddis mihi, praeterea unum numum ne duis;
'Et te et hunc amittam hinc; alio pacto abire non potes.
Ty. 'Optimum atque aequissimum oras, optimumque homi-
num es homo.

Sed is privatam servitutem servit illi, an publicam?

He. Privatam medici Menarchi. Ph. Pol hic quidem huius 85
est cliens.

Tam hoc quidem tibi in proclivi, quam imber est, quando pluit.

He. Fac is homo ut redimatur. Ty. Faciam; sed te id oro,
Hegio. —

He. Quidvis, dum ab re ne quid ores, faciam. Ty. Ausculta
dum, scies.

'Ego me amitti, donecum ille huc redierit, non postulo.

Verum te quaeso, aestimatum hunc mihi des, quem mittam
ad patrem, 90

Ceterum huc pertinet illud Terentii Adelph. II, 2, 8. *Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.* Verba captus Alide omissa in praep. leguntur in Cod. V. Cam. et Pall. Reliqui libri: *captus in Alide.* Aliter supra I, 1, 26. *illic captus in Alide.* In verbis *praeterea unum* hiatus deprehenditur legitimus, ex legibus versuum asynartetorum repetendus. Cf. Hermann. Elem. doctr. metr. p. 88.

V. 83. Pseudophilocrates Hegionis consilium de commutando filio approbat. Sed ut inveniat, quo pacto illud effectum reddi possit, multa ex Hegione quaerit, et primum utrum *privatam* servitutem in Alide serviat filius, an *publicam*. De servitute *publica et privata* pauca exposita leguntur in Meyeri libello antiqq. Rom. p. 312. Verus Philocrates laetissime audit nomen Menaechmi, quippe clientis sui. Unde facillime effici posse putat, quod optat Hegio et quod utrique captivo acceptum est. *In proclivi est.* Facile est. Proprie *proclive* est inclinatum. Tum in rebus gerendis ea dicuntur *proclivia*, quae iam eo inclinata sunt, ut fiant. Propterea *proclivi* etiam opponitur *planum*, quod iam factum constat, quod iam certum et exploratum est. Inde *ex proclivi planum facere* Rud. IV, 4, 88. hoc est, e re dubia, sed iam cum maxime decernenda et patranda certam reddere vel effectam. Quia vero *proclive* propriam inclinationis notionem habet, ioculariter pergit Philocrates: *tam hoc in proclivi est quam imber.* Quid enim proclivius, quam imber in terram decidens? *Ausculta dum, scies.* Prisciae editiones: *Auscultatum scies vel auscultam, tum scies.* Nostram lectionem, dudum e libris erutam, etiam Prisciani Codd. confirmant, XV, 3. tom. I, p. 623. ed. Krehl. De particula *dum* post imperativos, Graecorum *ὅτι*, v. quae supra diximus ad I, 2, 71. Ceterum in Cod. V. Cam. *auscultam tum scias.* *Vt aestimatum.* Rei aut personae aestimatio hoc affert, ut res aut persona aestimata periculo eius, cui data est, damneque amittatur. Verbi gratia fundus dotalis aestimatus ab uxore

'Ut is homo redimatur illi. *He.* Immo alium potius misero Hinc, ubi erunt induciae, illuc tuum qui conveniat patrem, Qui tua, quae tu iusseris mandata, ita, ut velis, perferat.

Ty. 'At nihil est, ignotum ad illum mittere; operam luseris.

- 95 Hunc mitte, hic transactum reddet omne, si illuc venerit.
Nec quemquam fidiorem; neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis sit servus ex sententia;
Neque adeo quod tuum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,

- 100 Frctus ingenio eius; quod me scit esse erga se benevolum.
He. Mittam equidem istunc aestimatum tua fide, si vis.

Ty. Volo.

Quam citissumè potest, tam hoc cedere ad factum volo.

He. Num quae causa est, quin, si ille huc non redeat, viginti minas

Mihi des pro illo? *Ty.* 'Optima immo: *He.* Solvite istum nunc iam,

marito datus eius periculo, mariti scilicet, perit. Postulat hic igitur Pseudophilocrates, dari sibi Pseudotyndarum aestimatum, ut si in Elidem missus Philopolemi redimendi gratia non redierit, solvat ipse Hegioni, quanti ille fuerit aestimatus. Sic recte Lambinus. *Misero* actionis futurae celeritatem, cito fieri illud, quod futurum praedicatur, indicat. Cf. quae paullo ante de futuro exacto diximus. Vbi induciae erunt, statim mittam, alium quidem. *Illuc tuum qui conveniat patrem* Scioppius susp. lectt. V, 11. omittit *illuc* et pro *conveniat* reponi iubet ex V. Camerar. Cod. *convenit*, coniunctivi formam priscam pro *conveniat*, ut *edam* pro *edam*. Hoc nec opus est neque verum. Omissio particulae *illuc* mihi quoque probabilis est.

V. 93. Vulgo *miseris mand.* at V. C. Cam. *iusseris*, cui consentiunt Pall. omnes. Constructio non est *mandata iubere*, sed *mandata perferre iubere*.

V. 94. Hegio Pseudotyndarum in Elidem mitti noluerat, quae res contra sententiam Tyndari accidit, neque ex re est ut quisque captivi. Persuadere igitur consilium suum Hegioni vehementer studet Tyndarus. Nihil est, inquit, ignotum ad illum mittere. Infinitivus *mittere* est loco subiecti. Ignotum ad illum mittere, frustra est, nihil expedit. *Operam luseris*. Quum qui ludunt, inania peragant, *operam ludere* est inanem consumere, quod alias dicitur, operam perdere. *Servus ex sententia* iucundus, acceptus. Nam quae iucunda, accepta sunt, ex sententia fieri dicuntur. *Audacius*. Audax pericula contemnit. Audacter credere dicitur, qui sine periculi metu, tute ac secure, credit. — Vulgo legitur v. 100: *me esse scit*, atque ita exhibent V. C. et Pall. Vnde fuerunt, qui scriberent: *med esse scit*. Sed ne hac quidem ratione numeris consulitur. Lenissima medicina est transpositio.

Cedit in Tyndari sententiam Hegio, quo facto ita convenit inter utrumque, ut Pseudotyndarus in Elidem mittatur. *Tua fide* est sub tua sponcione, te sponse. *Ad factum cedit* res, quum deliberata ac decreta tandem peragitur. *Optima imo*. Ad Hegionis quaestionem, num quae sit causa, quin viginti minas

'Atque utrumque. *Ty.* Dī tibi omnes omnia optata afferant, 105
Quom me tanto honore honestas, quomque ex vinculis eximis.

solvat, si ille in Elidem missus non redierit, respondendum erat: *nulla*. Sed magis urbanum est *optuma*. Additum *imo* ostendit plenam quidem locutionem hanc futuram fuisse: *Nulla est causa quin fiat, sed optuma potius, ut fiat*. Orta autem illa elliptica dicendi ratio videtur ex frequentissima illa annuendi formula *optume, optimum est*. Cf. quae larga manu et accurata doctrina ad hunc locum notavit Gronovius.

V. 105. Hegio lorariis domo evocatis utrumque captivum solvi iubet et vinculis eximi. Vnde, quod par est, fausta omnia Hegioni apprecatur Tyndarus. *Atque utrumque*. Secesserat enim alter, Philocrates; propterea primum *istum* seorsim nominat, deinde mandatum ad utrumque pertinere addit. Igitur *atque est et vero, aber auch beide*, vielmehr wol beide. Cf. ea, quae Müllerus, Rector et professor Gymnasii Torgani, de usu particulae *atque* diligentissime et perdocte exposuit in praeclara scriptiuncula scholastica, quae inscribitur: *Paucula annotata ad editionem Cornelii Nepotis Bremianam* pag. 9 seqq. Quem libellum quum in paucissimorum manibus versari sit credibile, illam quidem de particula *atque* disputationem, quae huc pertinet, excerptam h. l. apponamus. Sic igitur ille: Composita est coniunctio *atque* ex particula *at* et *que* neque aliud significat proprie, ac nostrum *aber wol*. Quae propria significatio multo usu obscurata est, ita quidem, ut particula *atque* in universum aliquid oppositi, quod non suae naturae necessitudine cum praecedenti coniunctum est, externo tamen vinculo, cogitationum decursu facto, prius dicto annectat; praevaletque in plerisque locis annectendi haec potestas. Nostrates particula *und* quum et in similibus et dissimilibus nectendis utantur, potest ea etiam plerumque ad coniunctionis *atque* significationem germanice exprimendam adhiberi, si modo inhibeas paulum in pronunciando vocem post expressam particulam *und*. Apte vero etiam, ut oppositi significatio distinctius declaretur, addetur particulae nostrae alia: *doch*. — Sed nos, quum aliquid oppositi vel diversi annectimus *progresso*, frequenter etiam dicimus *und dann, und noch*, hisque particulis exprimi potestas coniunctionis *atque* saepe potest. Propterea saepe similis esse videtur particulis *tum et tunc*. — Haec transitionibus inservit, quum is, qui dicat, vel a proposito ad singulas partes vel ab alia orationis parte ad aliam accedat; inde etiam antiquitus habuit similem particulae *statim* significationem. — Restat usus, quo, uti particula *ac*, (quam ex *v. atque* factam ducimus, quemadmodum *nec ex neque*) in comparatione usurpatur. Habet vero, si ad originem huius usus redimus, in comparatione nullam aliam significationem, quam supradictam hanc, qua aliquid oppositi aliquo modo addit. Omnia vero, quae cum aliis prius paullo cogitatis mente coniunguntur, opponuntur iis, oppositaeque simul cum iisdem coniunguntur. Clare nostro sermone possumus id explicare. Sic si Latine dicitur: *hic aliter vivit atque ille*, id proprie est: *Dieser lebt anders und jener*, scil. *lebt anders*; hoc est, *dieser lebt anders als jener*. Eademque est ratio horum cum particula *atque* iunctorum vocabulorum: *contrarius, idem, similis, dissimilis, par, talis; contra, aliter, secus, aequae, iuxta, similiter, pariter, totidem, non magis, non minus*. — Huc etiam pertinet particula *simul*

Hoc quidem haud molestum est iam, quod collus collari caret.

He. Quod bonis beneficit beneficium, gratia ea gravis est bonis.

Nunc tu illum si illo es missurus, dice, monstra, praecipe,
110 Quae ad patrem vis nunciari; vin vocem huc ad te? Ty. Voca.

ACTVS II. SCENA III.

Hegio, Philocrates, Tyndarus.

Quae res bene vortat mihi meoque filio
Vobisque; vult te novus herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te aestumatum huic dedi viginti minis;
5 Hic autem te, ait, mittere hinc velle ad patrem,
Meum ut illic redimat filium, mutatio
Inter me atque illum ut nostris fiat filiis.

atque. Veluti: *accessit simul atque audivit, er kam zugleich hin und hörte es, scil. zugleich.* Hoc est, *er kam hin, so bald er es hörte.* Multo usu istae particulae ita coaluerunt, ut utrumque verbum postponeretur sic: *simulatque audivit, accessit.* Hactenus Müllerus.

V. 107. *Quod collus collari caret.* De masculina forma *collus* conferendus est Nonius p. 200. ubi plura huius formae, atque ex ipso Plauto, exempla afferuntur. Ceterum scripsi *collari*, persuasum habens, vulgatum *collaria* et codicum Langg. *collario* mera libroriorum inventa esse. Non est enim verisimile; poetam tam invenustum composuisse versum, ut penultimam in *collaria* acueret. Nam quod vulgo aiunt, *collaria* esse ablativum, id quidem nimis iocularis est, ut refutatione non indigeat. Si locum haberet, esset accusativus pl. a *collare*. Sed vox *collaria* lexicis exterminanda est. De forma *collare* constat ex Nonio pag. 36., qui hunc Lucilii versum affert: *Cum manicis, catulo, collariquis ut fugitivum Deportem.* *Collarium*, quamquam sine auctoritate, affert Priscianus II, 9, 50. tom. I, pag. 92. ed. Krehl. *Gratia gravis bonis* est bonis repleta, referta, multorum fons bonorum. *Beneficium beneficit.* Male scripserunt et interpretati sunt cum Gronovio alii: *beneficium bene fit*, divisim, h. e. recte fit, iusta ratione datur. Recte comparat Lambinus Graecam dicendi consuetudinem in his et similibus formulis: *πλοῦτον πλουτῆιν, νίκην νικῆιν, τάττειν τάξιν, μάχην μάχεσθαι*, quibus addit Latina plane paria: *machinam machinari, nomen nominare, pugnam pugnare*, alia, Comici maxime usitata. Sed res notas loquimur.

Philocrates, qui inter Tyndari cum Hegione sermonem vel potius, ut videtur, sub finem eius secesserat longius, revocatus, rem uti peracta est, et mandata illuc spectantia accipit. Narrationem bene ominatis verbis incipit Hegio. V. 4. *Aestumatum huic dedi.* Sic V. C. et Pall. et vulg. Fortasse scribendum: *Nam te aestumatum huic dedi ego viginti minis.* Ceterum in vulgata si acquiescas, ultima in v. *aestumatum* non coalescit, et *dedi* monosyllabum est, ut saepe.

Ph. Utróque vórsus réctum est ingeníum meum,
Ad te áque ad illum; pró rota me utí licet.

Vel ego húc vel illuc vórtar, quo imperábitis.

10

He. Tuté tibi a tuopte ingenio prodes plúrimum,
Quom sérvitutem ita fers, ut ferrí decet.

Sequere, én tibi hominem. *Ty.* Grátiam habeo tibi,

Quom cópiam istam mi ét potestátém facis,

Ut ego ad parentes hunc remittam núncium,

15

Qui mé quid rerum hic ágitem, et quid fierí velim,

V. 8. *Vtroque vórsus.* In utramque partem aptum atque idoneum ingenium est meum, quoquo illud veritas, tibi atque illi habile. Citat hunc versum Priscianus XV, 4. tom. I, p. 614. ed. Krehl. *At te atque ad illum.* Cf. Scioppius susp. lectt. V, 11. qui Rittershusium emendasse ait: *ad te adque illum*, ut hiatus in vv. *te adque* remaneat, atque ita vulgo. Necessaria est praepositionis repetitio, quia *ad te atque illum* unam eandemque, non diversam, regionem significat. *Pro rota me uti licet.* Tam mobilis ingenio, quam rota; huc atque illuc vertere me possum, ut poeta ipse explicat. Cf. Epid. Act. III, 2, 35. *Vorsutior es, quam rota figuraris*; ubi cf. Taubmanni notas.

V. 11. Pseudotyndarus paratum suum ad omnia Hegionis mandata peragenda ostenderat animum. Quod ipsi utilissimum fore, reponit Hegio. *Tute tibi a tuopte ingenio prodes plurimum.* Vulgo *T. t. ea tuopte* cet. quod nihili. Praepositionem *a*, *ab*, saepe caussam remotiorem significare, saepe etiam partem rei et loci, unde quid ingruat, notum est. Sic Curcul. I, 1, 51. *Tam a me pudica est, quasi soror sit mea.* Epidic. I, 2, 26. *Ab animo aeger fui.* Aul. II, 2, 9. *male valere a pecunia.* Truc. IV, 3, 59. *ab ingenio improbus.* Et sic saepe apud Plautum.

V. 13. Hegio arcessitum Philocratem ad Tyndarum propius adducit. Nam Philocrates haud dubie non de scena decesserat, sed longius a colloquentibus secesserat. *En tibi hominem.* Sic rescripsi pro vulgato: *hem tibi hominem.* Hoc saepe corrigendum est in his fabulis. Cf. Trin. Prol. 2. *Adest hem illae sunt aedes.* Vbi diu est, quum emendavit Hermannus: *Adest. en i. s. a.* Item permultis in locis, ubi *hem* pro *en* male legitur. Vitium ortum inde, quod in libris antiquissimis *em* scribitur pro *en*. — Gratiam se habere Hegioni testatur Pseudophilocrates, quod sibi potestatem faciat nuncium in patriam ad parentes mittendi. *Gratiam habeo tibi.* Soloece Bothius: *gratias habeo tibi.* De formulis *gratias agere*, *gratiam referre*, *gratiam habere* deque vera earum structura cf. Ruhn. praefatio ad Schelleri lexicon in Batavia editum v. *Gratia*; et Benth. ad Terent. Andr. IV, 4, 31. ubi unicum in toto Latino sermone exemplum, quod *gratias habere* structum ostendit, e Codd. emendatum est. Noli dubitare, recte se habere: *gratiam habeo tibi.* Cf. Mil. gl. V, 32. et alibi. V. 16. *Qui me, quid rerum hic agitem*; Graeca dicendi forma pro eo, quod dicendum: *qui, quid ego rerum hic agitem.* Cf. Buttm. Gr. gr. §. 138. pag. 576. Eius structurae exempla apud Plautum et Terentium permulta exstant. Plautus hoc amplius accusativum duplicem posuit, et omnem rem intulit post superiora: *me quid agitem, me quid fieri velim.*

Patrí meo ordine ómnem rem illuc pérferat.
Nunc ita convenit inter me atque hunc, Tyndare,
Ut te aestimatum in 'Alidem mittam ad patrem.

- 20 Si nón rebitas húc, ut vigintí minas
Dem pró te. *Ph.* Recte cónvenisse sentio.
Nam páter exspectat aut me, aut aliquem núncium,
Qui hinc ad se veniat. *Ty.* 'Ergo animum advortás volo,
Quae núnciare hinc té volo in patriam ad patrem.
- 25 *Ph.* Philocrates, ut adhúc locorum féci, faciam sédulo,
'Ut, potissimúm quod in rem récte conducát tuam,
'Id petam, id pérsequarque córde et animo atque aúribus.
Ty. Fácis ita, ut te fácere oportet; núnc animum adver-
tás volo.
- 'Omnium primúm salutem dícito matri ét patri,
30 'Et cognatis, ét si quem alium béne volentem víderis;
Me híc valere et sérvitutem sérvire huic homini óptumo,

V. 18. Ad Pseudotyndarum iam se convertit personatus Philocrates et rem ita convenisse, ut iam Hegio dixisset, testatur. *Perbitere* priscum vocabulum, aliquoties apud Plautum obvium, aliquoties etiam oblitteratum. De simplici *betere* exponit Nonius pag. 17. *Betere est ire cet.* Composita alia sunt *adbitere*, *interbitere*, *praeterbitere*; quae omnia apud Plautum inveniuntur. De composito *perbitere* cf. idem Nonius, pag. 153. — *Ergo animum advortas volo, quae — volo.* Omissum est, ut saepe, demonstrativum *ea*. Ergo ad ea animum advertas, quae nunciari volo. Unde simul intelligitur, cur coniunctivus non legatur; non enim pendet oratio.

V. 25. Media in scena mutatur numerus et ab iambicis senariis transit ad trochaicos tetrametros, quos Latini trochaicos quadratos appellant. Metri mutatio locum habere solet, ubi orationis mutatur color et affectus. Cf. Hermannus Elem. doct. metr. p. 164. *Quoniam metrum affectionibus animi significandis inservit, quemadmodum ubique consentaneum est, aptum in quaque re metrum eligi, ita, ubicumque mutatur sermonis color, mutari etiam numeros convenit.* Totum locum tirones legere iubeo. Hoc autem Plauti loco quum a vulgari dialogo ad commotiorem et *πάθος* habentem valedictionis sermonem pergat poeta, numeri mutatio metrique iambici ad trochaeos transductio aptissima iudicari debet. *Adhuc locorum.* Loci notatio pro temporis significatione. Sic post id locorum, Cas. I, 32. V. 27. *'Id petám id pérsequárque córde et ánimo atque aúribus.* Sic V. C. Cam. neque aliter codd. optimi quique hunc secuti. Vulgo: *Id petam id persequarque corde et animo atque viribus*, qui versus est nullus. Bothius olim dederat: *Id petessam id persequarque — viribus.* Nemo editorum hucusque vidit, *auribus* verum atque accommodatum huc loco verbum esse. Nam tametsi *animo atque viribus* saepe coniuncta leguntur, teste Burmanno ad Virg. Aen. X, 357; tamen *auribus* h. l. probabilius est scripsisse Plautum, propterea quod *auribus* vel maxime opus erat in hac praeceptione, quam iam daturus erat Pseudophilocrates. Ceterum ultima in *petam* non coalescit et sub ictu collocata producitur. *Servitutem servire*; sic saepe apud Plau-

Quí me honore honestiorem sémper fecit ét facit.

Ph. Istuc ne praecipias, facile mémoria memini tamen.

Ty. Nám quidem, nisi quod cústodem habeo, líberum me esse árbitor.

Dícto patrí, quo pacto míhi cum hoc convénerit

25

De hús filió. *Ph.* Quae memini, móra mera est monérier.

Ty. Ut eum redimat, ét remittat nóstrum huc amborúm vicem.

Ph. Méminero. *He.* At quam primum, istuc in rem utrique est máxume.

tum, ad Graecorum loquendi normam, de qua paullo ante. *Honore honestiorem — facit.* Ut supra Act. II, scen. 2, v. 106. *quum me tanto honore honestas.* Honestus qui honore fruitur. Descendit enim ab honore honestus, ut a mole molestus, a scelere scelestus, a funere funestus, a tempore intempestus et multa eius generis alia.

V. 33. In mandatis ad patrem perferendis Pseudophilocrates personato servo suo etiam hoc dederat, ut se hic apud herum satis liberalem ac benevolum servire, patri nunciaret. Respondet ille, non opus esse isto praecepto, se satis meminisse. *Facile memoria memini tamen.* Hac sermonis abundantia saepe utitur Plautus, ex quodam perspicuitatis studio, quod sermoni communi proprium est. Similia multa inveniuntur, ut, quod paullo ante legimus, *honore honestare*; nec aliter *laudibus laudare, iracundia irasci.* Tamen saepe ultimum sententiae locum occupat, ubi vehementiorem reddit vim oppositionis. Sic paullo post v. 46. *Beneque hero gessisse morem in tantis aerumnis tamen.* Exemplis ipse Plautus abundat. Cf. Parei lexicon s. h. v. Notandum vero est, quoties hunc locum obtineat *tamen*, plerumque ita verba ordinata esse, ut verbum illud, ad quod particula *tamen* vi sua proxime spectat, statim ante hanc ipsam particulam legatur. Igitur Amphitr. I, 3, 44. *Ut quum absim, me ames, me tuam absentem tamen*; part. *tamen* non ad *ames* sed ad *absentem* referenda est, ut sit: *tamen absentem etiam*, h. e. quamvis ego absim. Et sic plane Casinae prol. 63. *Sciens ei mater dat operam absentis tamen.* Ita enim legendum. Cas. I, 17. *Praefeci rure recte qui curet tamen*; quae non sic iungenda sunt: *praefeci tamen*, quod sensus respuit, sed: *qui tamen curet*, h. e. praefeci rure aliquem, qui quamquam ego absim, tamen recte curet negotia mea. Adde supra Capt. II, 1, 84. Terent. Adelph. II, 1, 20. In aliis locis, ubi ultimum locum sententiae occupat ista particula, hoc propterea factum videtur, quod non ad unum sententiae vocabulum, sed totum enunciatum eius via referenda est. Interdum etiam bis ponitur, in principio et in fine sententiae. Plaut. Mil. Glor. III, 2, 51. *Quaeso tamen tu meam partem infortunii, Si dividetur, me absente accipito tamen.* Ubi prius *tamen* ad *quaeso*, alterum ad *accipito* pertinet. V. 35. *Mihi cum hoc.* Hiatus saepe obviuus. V. 36. *Mora mera est monerier*; paronomasia Plauto familiaris, de qua vide quae diximus paullo infra adv. 49. — *Et remittat nostrum huc amborum vicem.* H. e. ut filium Hegionis in Elide redimat redemptumque huc mittat in vicem nostrum amborum. Accusativus *vicem* adverbialiter pro usitatori abl. *vice*. Cf. quae infra monuimus ad Capt. III, 3, 11. *At quam primum, istuc in rem.* Vulgo legitur: *At quam primum poteris, istuc in rem*, atque ita

- Ph.* Nón tuum ta mágis videre, quam ille suam gnatum copit.
 40 *He.* Méus mihi, suus cuique est carus. *Ph.* Númquid aliud
 vís patri
 Núnciari? *Ty.* Me híc valere, et túte audacter dícto,
 Týndare, inter nós fuisse ingénio haud discordábili,
 Néque te commeruisse culpam, néque me advorsatúm tibi,
 Béneque hero gessísse morem in tántis aerumnís tamen,
 45 Néque me unquam déservísse té, neque factis, néque fído,
 Rébus in dubiís, egenis. Haéc pater quandó sciet,
 Týndare, ut fuerís animatus érga suum gnatum átkue se,
 Núquam erit tam avárus, quin te grátiis mittát manu.
 'Et mea opera, si hínc rebíto, fáciám ut faciat fáciлий.
 50 Nám tua opera et cómitate et vírtute et sapiéntia
 Fécisti, ut redíre liceat ád parentes dénuo,

V. C. Cam. et Pall. *Poteris* insulsum, *poterit* a Boxhornio emendatum metrum non emendat. Ergo *poteris* omisi, quod interpretamentum esse, tria argumenta evincunt: primum quod oratio brevior invitabat interpolationem, tum quod hiatus in v. *primum* videbatur additamentum postulare, denique quod neque *poteris* neque *potuero* quae sunt codd. lectiones, satis sententiae est accommodatum.

V. 40. Quaerit Pseudotyndarus, numquid etiam aliud sit, quod patri nunciatur. Respondet verus Tyndarus longiore sermone et ad movendum Hegionis animum satis probabiliter conficto, ut hic tandem lacrimas oboriri sibi sentiat. *Inter nos fuisse ingenio haud discordabili.* Omissum nos. Plena enim oratio est: *nos inter nos fuisse.* Similiter infra v. 60. *amare inter se.* *Haud discordabile*, quod non facile discordat. In seqq. legam: *neque te adversatum mihi.* Hoc etiam sequens versus confirmare videtur, siue potius postulare. *Tamen* vide quae supra monuimus ad v. 33. In verbis *neque me unquam* syllaba *me* non liquescit; in V. C. Cam. h. l. legitur *med.*

V. 46. Tyndarus dum sub persona Philocratis mandata tradit Philocrati, patri perferenda, ipse se supra modum laudat, quod vehementer ioculare est. Addit haec. Quando pater resciscet, quemadmodum tu erga filium suum animatus fueris, non dubium est, quin te gratis manumittat. Vulgo: *quin te gratus emittat manu.* V. C. Cam. *gratils.* Quod quando semel in *gratus* mutatum erat, consequens fuit, ut *emittat* scriberetur, metri restituendi gratia. *Gratis* apud Comicos nusquam locum habere, sed semper *gratils*, tribus syllabis, et legendum et scribendum esse, contendit Bentleius ad Terent. Adelph. IV, 1, 26. quae ratio ab hoc nostro loco confirmatur. In verbis: *faciam ut faciat facilius* *παρονομασία* est, Plauto maxime familiare. Semel tantum monemus, nullum facile esse artificium sermonis, quo non usus sit Plautus ad ornandam orationem suam comicam, in quibus *παρονομασία* et *παρηγγμένον*, quae a rhetoribus dicuntur, frequentissima sunt. Ceterum tirones de paronomasia et paregmeno adeant Iulii Rufiniani libellum de schematis lexeos c. 13 et 14. Adde dissertationem Naekii: *de allitteratione sermonis Latini*, insertam Museo Rhenano III, 3, pag. 324 seqq. Denuo saepe ex

Quóm apud hunc conféssus es et géus et divitiás meas;
 Quó pacto emisísti e vinclis túum herum tua sapiéntia.

Ph. Fécí ego ista ut commémoras; et te méminisse id gra-
 tum ést mihi.

Mérito tibi ea évenerunt á me; nam nunc, Philocrates, 55
 Si égo item memorem quae me erga múlta fecistí bene,
 Nón diem adimat. Nám sī servus mi ésses, nihilo sécius
 'Obsequiosus míhi fuisti sémper. *He.* Di vostrám fidem,
 Hóminum ingenium líberale! Ut lácrumas excutiúnt mihi!
 Videas corde amáre inter se, quántis istic laúdibus 60

quadam sermonis abundantia, quae tamen ad familiaris sermonis colorem adumbrandum permultum valet, additur. Terent. Hecyr. prol. II, 30. *refero denuo.* Idem ibid. IV, 4, 69. *Nam in eandem vitam te revolutum denuo Video esse.* Similiter Graeci αὐ πάλιν, poetae ἀπορρόν πάλιν. Non igitur *denuo redire* est iterum redire, sed quia verbum *redire* non satis graviter videbatur exprimere redeundi notionem, additum est adverbium, notionem aggravans. Sic Germanorum *kehren* est *redire*. Sed vulgo dicimus *zurückkehren*. Hoc tamen non satis habentes, dicimus etiam *wieder zurückkehren*. Nec vitiose loquuntur, qui dicunt: *wiederum zurückkehren.* Quum apud hunc. Hiatus, de quo exposuimus in Pros. v.

V. 54. Servi laudes et merita extulerat Tyndarus, ut sua. Vere illa esse commemorata, seque ita fecisse, respondet ex servi persona Philocrates. Tum idem heri de se merita praedicat. Quae omnia fortasse amicabili et blanda voce pronunciata, movent Hegionis animum et rari inter servum et herum amoris testificatione lacrimas ei excutiunt. *Tibi ea evenerunt.* Ultima in v. *tibi* non eliditur, hiatu lege admisso. *A me tibi evenit* est accepisti a me. Cf. Menaechm. prol. 67. *Me erga* non concrescunt, ut fieri solet in monosyllabis *me*, *te*, aliis. Ceterum de ordine praepositionis vide quae monuimus ad Captiv. II, 1, 55. *Nam si servus mi es.* Vulgo: *meus es*, metro claudicante. Nos Boscham secuti sumus. Bothius: *servus meus sis*, quod temporum ratio refutat. Vide quae monuimus infra ad Captiv. III, 6, 5. *Di vostram fidem.* In his et talibus invocationibus et exclamationibus (veluti *pro deum atque hominum fidem*) *fides* singularem habet notionem, a propria non multum remotam. *Fides* propr. studium servandi promissa. Quum igitur invocant *deorum fidem*, aut promissis non stetisse deos, h. e. expectationi non satis fecisse criminantur, aut, ut fidem servant, hoc est, opem ferant expectant, implorant. Priore ratione cum usu venisset locutio, in exclamandi formulam paullatim cessit, sive interiectionem, qua utebantur, qui vehementer aliquid aut mirarentur aut indignarentur. Miramur enim, quae praeter expectationem sunt, indignamur, quae infra expectationem nobis accidunt. Inde fit, ut formula illa et mirantium sit et indignantium. Modo igitur est deorum invocatio in rebus miraculosis, modo obsecratio in rebus angustis. Ceterum notum illud Quintilianianum praeceptum, numquam dicendum *pro deorum fidem*, nullam habet rationem nisi antiquam consuetudinem.

V. 60. Mirabatur Hegio tantis laudibus praedicatum a servo herum. Ad hoc Philocrates, ille ipse, inquit, herus meus multo

Suum herum servas collaudavit. *Ph.* Pól istic me haud cœtísimam

Pártem laudat, quam ípse meritust, út laudetur laúdibus.

He. Ergo quom optumé fecisti, núnc adest occásio
Bénefacta cumuláre, ut erga hunc rém geras fidéliter.

Ph. Mágis non factum póssum velle, quam ópera experiar
65 pórsequi;

Id ut scias, lovém supremum téstem laudo, Hégio,
Me infídelem nón futurum Philocrati. *He.* Probus és homo.

Ph. Néc me secus unquam eí facturum quicquam, quam
memét mihi.

Ty. Istaec dicta te éxperiri et óperis et factís volo,
70 Et quo minus dixí, quam voluí dé te, ánimum advortías
volo,

maiores laudem meritis est, quam ego ab eo retuli. Centum partibus magis a me laudari meretur, quam ego ab eo laudatus sum. Pergit Hegio: quamquam optime de hero meritis es, tamen nunc demum est occasio cumulandi tua erga herum beneficia. *Quantis* h. e. nam tantis. *Laudibus collaudare, laudibus laudare.* Vide supra ad V. 33. Vulgo: *Quantis laudibus suum herum Servus collaudavit.* *Ph.* *Istic pol hand me* cet. Sed versiculi exitus inficetissimus, et in v. seq. V. C. Cam. exhibet: *Pol istic me haut.* Qua re in sup. versu scribendum existimavi: *quantis istic laudibus.* Excidisse *istic* h. l. probabile est ob idem vocabulum seq. v. eodem loco positum. *Occasio benefacta cumulare.* Infinitivus pro Gerundio, sive, ut diligentius dicamus, infinitivus sine certa ac peculiari casus nota. Cf. Goerenz. ad Cic. Acad. II, 6. pag. 37. *Ratio disputare pro disputandi; materia dicere, pro dicendi.* Cum his tamen exemplis confundi non debet ea ratio, ubi infinitivus pro subiecto est; v. c. quem Goerenzius l. c. male attulit locum Offic. I, 12, 3. *quid ad hanc mansuetudinem addi potest, eum, quicum bella geras, tam molli nomine appellari.* Ordo hic est: Eum, quicum bella geras, tam molli nomine appellari, quid ad hanc mansuetudinem addi potest? H. e. nonne ea est summa mansuetudo? Igitur infinitivus *appellari* est subiectum, *mansuetudo* praedicatum, tanquam si dixisset Cicero: hostem molli nomine appellare summa est mansuetudo.

V. 65. Spondet Pseudotyndarus fidelem se futurum hero suo, neque se id magis cupere ut effectum reddat, quod dicat, quam re enisurum, ut fiat. *Testem laudare* dicitur non simpliciter *nominare, appellare*, ut interpretes voluerunt, sed est *cum laude afferre*, h. e. tanquam probum testem et satis fide dignum citare. Cf. Nonium p. 335. v. *laudare*, qui hunc etiam Plauti versum citat. *Id ut scias.* Fortasse legendum: *id uti scias*, ut *scias* sit monosyllabum.

V. 68. Discessuro Philocrati commendat iterum iterumque res suas Tyndarus. *Experiri dicta operis et factis*, opera et facto tentare et eniti, ut effecta reddas quae verbis promisiisti. Non igitur opus est, quod coniecerunt, *expedire*. Nam *experiri* est experimentum facere, tentare. *Et quo minus dixi* cet. Hoc est, quia hactenus minus protuli, quam illud est, quod te poscere

Atque horano verborum causa cave tu mi iratus fues.
 Sed te quaeso, cogitato, hinc mea fide mitti domum
 aestumatum, et meam esse vitam hic pro te positam
 pignori,

Né tu me ignores, quom extemplo meo é conspectu absces-
 seris;

Quóm me servum in servitute pro te hic dereliqueris; 75

Túque te pro libero esse dúcas, pignus déseras:

Néque des operam, pro me ut huius réducem facias filiam.

Scíto te hinc minis viginti aestumatum mittier.

Fác fidele sis fidelis, cave fidem fluxám geras.

volui, eo magis mihi iam animum adverte. Verba enim *minus quam volui* arctissime iungenda sunt. *Cave tu.* Vulgo *caveto*, contra metrum. Iam Bosscha emendavit. *Cave* duarum brevium est. cf. quae supra monuimus ad I, 2, 49. *Ne tu me ignores.* Ne obliviscaris, ne me quasi tibi ignotum deseras. Sequentia ita cum superioribus nectenda sunt: *cogitato quaeso, te aestumatum mea fide hinc mitti domum, ne me ignores* — *neve tu te pro libero esse dúcas et non des operam, ut cet.* In verbis *viginti aestumatum* hiatus deprehenditur légitimus, de quo cf. Hermannus Elem. doctr. metr. pag. 88. — *Fac fidele sis fidelis.* Vulgo: *fac fidelis sis fidelis.* Non recte se fidelem herum nominat Tyndarus. Auxilium huic loco petendum erat a Nonio, qui pag. 512. hunc Plauti locum citat his verbis: *Fidele pro fideliter.* Plautus *Captivis*: *Fac fidele, cave fidem fluxam geras.* Taubmanus haec fragmentis annumeranda censuit. Sed nimirum facile in hodiernis Nonii libris vitio librarii omitti potuerunt, quae desiderantur. Ceterum hoc tamen constat, Nonium putasse, *fidele* adverbialiter pro *fideliter* positum esse a Plauto. Et vere hoc, neque causa est, cur hic errasse putemus Nonium aut vitioso codice usum esse. Nam etsi nunc quidem non alia exempla in mentem veniunt, quae demonstrent *fidele* pro *fideliter* dictum esse a Romanis, tamen aliorum verborum usum similem habemus, quo nos tueamur. Simili ratione *proclive* positum apud Cic. Tuscc. dispp. IV, 18. *incitataque semel proclive labuntur*, ubi male editur *proclivi*. Plaut. Stich. II, 2, 73. *provenisti futile.* Persius 4, 34. *acre disputat in mores.* Virg. Aen. X, 664. *sublime volans.* Iam rem acu tetigisse mihi videor, Plautum scripsisse putans: *Fac fidele sis fidelis*, h. e., cura, ut fideliter sis fidelis, quod locutionis genus Plauto satis familiare est. *Impudenter impudens* Plaut. Rud. IV, 3, 38. *Inique iniurius* Epid. IV, 1, 24. *Miser miser* Cistell. IV, 2, 21. *Pseudol.* I, 1, 11. *Scite scitus* Cas. III, 1, 8. et eiusdem generis alia. *Cave fidem fluxam geras.* *Cavere* vario modo strui solet. Rem quam fieri potuit brevissime complexi sumus. *Cavere* proprie est Graecorum *κῆδος*, a quo descendit, notatque *curam habere, sollicitum esse*, in Sorge sein, in Kummer sein um eine Sache, cum notione metuendi damni. Igitur *cave facere* est: sollicitudo tibi sit facere; damnum enim metuendum est; cave tibi a faciendo. *Cave, facias* est: cave tibi, facias enim. Hütte dich, du könntest es sonst leicht thun; nisi caveas, facias. *Cave, ne facias* est cave tibi, non facias; thu es nicht; davor hütte dich. *Cave ut facias* contrarium est, da ope-

- 80 Nám pater, scio, fáciat, quae illum fácere oportet, ómnia.
Sérva in perpetuúm tibi amicum me, átque hunc inventum inveni.
Haec per dexterám tuam, te dextera retinéns manu,
'Obsecro, infidélior mihi né fuas, quam ego súm tibi.
Tú hoc age; tu mihi nunc heras es, tú patronus, tú pater;
- 85 Tíbi commendo spés opesque meás. *Ph.* Mandavistí satis.
Sátin' habes, mandáta quae sunt, fácta si referó? *Ty.* Satis.
Ph. 'Et tua, et tua húc ornatus réveniam ex senténtia.
Númquid aliud? *Ty.* 'Ut quam primum póssis, redeas.
Ph. Rés monet.
He. Séquere me, viáticum ut dem á trapezitá tibi;
Eádém opera a Praetóre sumam sýngraphum. *Ty.* Quem
90 sýngraphum?
He. Quem híc ferat secum ad legionem, hinc íre huic ut
liceát domum.

ram, prospice, quomodo facias, habeas sollicitudinem, qua ratione illud effectum reddas. Triff Anstalt, suche es zu thun. Cum his conferri debent, quae supra de structura et notione formularum videre, metuere seqq. ut, ne exposuimus ad Captiv. II, 2, 43. — *Atque hunc inventum inveni.* Recte Lambinus; para tibi Hegionem, iam paratum et quaesitum; si fidem servaveris. Cf. quae ad h. l. dixit Bosscha in edit. Captiv. *Hunc de Hegione, quem monstrat.*

V. 84. *Tu hoc age.* Qui hoc agere iubetur, aliud agere prohibetur. *Aliud agere*, vel *alias res agere*, ut constat, significat, aliquid, quod a re proposita sit alienum, agere, non attendere ad rem, saepe etiam *errare*. Ergo *tu hoc age* est, hoc unice age, intento in rem animo, ne perfunctorie neve oscitanter age, quod agis. Cf. Terent. Eunuch. II, 3, 56. Adde quae infra diximus ad Captiv. V, 1, 10. — Ceterum initio versus *tu* non liquescit. — *Facta si refero.* Si redeo, facta ista et transacta nuncians. *Et tua* ad Hegionem, *et tua* ad Tyndarum. *Ex sententia ornatus*, iis rebus instructus, quibus uterque vestrum me instructum redire vultis. *Numquid aliud.* Vide quae notavimus supra I, 2, 88. *Vt dem a.* Vulgo: *ut dem hinc a.* Sed *hinc* non est in Codd. *Dem* non liquescit. Cf. Herm. Elem. doct. metr. p. 88.

V. 89. Sequi se Pseudotyndarum iubet Hegio ad trapezitam, ut viaticum, et ad Praetorem, ut syngraphum accipiat. Tyndarum verum intro dimittit. A *trapezita* pecuniam sumebant mutuam, si forte numerata non praesto esset. Saepe etiam depositam apud trapezitam numeratam pecuniam habebant, ut inde sumerent, si quando egerent. *Syngraphus* qui sit ipse poeta satis explicat. Sed non intelligitur, cur Tyndarus tam anxie et curiose quaerat: *quem syngraphum?* Fortasse igitur ab isto syngrapho sibi metuebat Tyndarus. *Syngraphus* enim sive *syngrapha* notat etiam chirographum, in quo, de quibus inter duo vel plures convenisset, perscriptum. Metuebat ergo fortasse Tyndarus, ne in isto syngrapho aliquid perscriptum inesset, quod Philocrati sibi quoque damno esset. Fraudis enim conscientia efficit, ut fraudem ubicunque latere suspicemur. *Legio*

Tu intro abi. Ty. Bene ambulato. Ph. Bene vale. He.

Edepol rem meam
Constabilivi, quum illos emi de praeda a quaestoribus.

Expedivi ex servitute filium, si dis placet,

At etiam dubitavi hos homines emerem, an non emerem, diu. 95

Servate istum, sultis, intus, servi, ne quoquam pedem

Efferat sine custodela. Iam ego adparebo domi,

Ad fratrem modo captivos alios invisio meos.

Eadem percentabor, ecquis adolescentem noverit.

Sequere tu, te ut amittam, ei rei primum praeverti volo. 100

ACTVS III. SCENA I.

Ergasilus.

Miser homo est, qui ipse sibi quod edit quaerit, et ad
aegre invenit;

pro exercitu. Caussa in promptu est. Ambulare apud priscos
simpliciter ire, proficisci. Igitur bene ambulato formula bene
precandi profecturo. Cf. Mostell. III, 2, 166. Bene ambulavisti?
quaerentis de incolumitate eius, qui peregre advenit. Trucul. II,
4, 18. ad quem locum cf. Acidalius.

V. 92. Hecio dimisso in aedes Tyndaro paullisper in scena
restit et acta secum reputat. Deinde mandat servis intro clamans,
ut bene servant captivum intro missum, quem Philocratem putat:
Deinde cum Philocrate abiens ad fratrem se pergere ait, ut reli-
quos captivos suos de Philocrate interroget. Quae res ita intelli-
genda est, quod ex Act. III, 2. apparet, ut primum ad trapezi-
tam et praetorem cum Philocrate, deinde dimisso iam illo in
Elidem, tum demum ad fratrem eat. Constabilivi. Cf. Terent.
Adelph. V, 1, 8. Si dis placet. Hoc loco non, ut saepe, ironice
dictum, sed *ἡσυχῆς* rem adhuc *ἡσυχῆς ἐν γούνασι ναιῶσαι* indicat. Sul-
tis cf. dicta ad Capt. I, 2, 1. Tum vulgo: Efferat sine custode.
Versus *ἀμφοτέρωθεν*. Camerarii et Sambuci editiones iam addunt, unde
Bothius non improbabiliiter restituit: Efferat sine custodela; iam
ego apparebo domi. Custodelam dicebant antiqui, quam nunc
dicimus custodiam. Haec Festus p. 39 edit. meae. Neque alibi hoc
vocabulo abstinuit Plautus. Merc. II, 1, 9. Rud. III, 3, 34. Utrobique
nunc scriptum exstat custodia. Sed priore loco versus requirit
custodelam, altero loco non respuit. Etiam apud Apuleium, Plauti
imitatorem, saepius legitur. Ceterum in V. C. Cam. pro efferat
scriptum legitur *ecferat*. V. 99. Eadem est eadem opera, eadem
via, adverbium formatum ut una, hac, illac, qua et similia. —
V. 100. Ei rei primum praeverti volo. Praevortere alicui rei est rem
occupare, vertere se ad rem aliquam prae aliis, agere rem prae
aliis. Mercat. II, 3, 40. Otium non est; mandatis rebus prae-
vorti volo. Id. ibid. II, 3, 42. Rei mandatae omnes sapientes
praeverti decet.

V. 1. Redit parasitus, nihil coenae se invenisse miserabili-
ter lugens. Tum narrationem admodum iocularem instituit de
adolescentibus, qui sibi obvii et consalutati, de compacto, ut

Sed ille est miserior, qui et aegre quaerit, et nihil invenit;
Ille miserimus est, qui, quom esse cupit, id quod edit nōn
habet.

Nam, hērcle, ego huic diei, si liceat, oculos effodiām libens,

5 Ita malignitate oneravit omnes mortales mihi.

Nēque ieiuniosiore, nec magis effortum fame

Vidi, nec quoi minus procedat, quicquid facere occēperit.

Ita venter gutturque resident esuriales ferias.

Illicet parasiticae arti maximam in malam crucem!

10 Ita inventus iam ridiculos inopes ab se segregat.

Nihil morantur iam Laconas imi subelli viros,

Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu et pecunia.

Eos requirunt, qui, libenter quom ederint, reddant domi.

opinatur, omnem invitationem detrectaverant et ne verbulum quidem de coena ad se fecerant. Qua re ad desperationem fere adactus, unam denique sibi superesse spem coenaticam ait; eam se experturum et propterea in portum abiturum. Quae si fefelisset, tum demum ad Hegionis coenam asperam rediturum. *Edit* coniunctivus antiquus pro *edat*. Cf. Trin. I, 2, 65. et quae supra diximus ad Captiv. I, 2, 46. In vv. *id quod edit* addidi *id* metri causa; vulgo abest *id*. *Diem hunc* exsecratur Parasitus, quod infaustus sibi omnem coenandi laute spem abstulerit. *Oculi* tribuuntur diei, quia lucet. Sic *βλάσφημον ἀμείρας* apud Sophoclem Antig. 104. *Malignitate oneravit*; i. e. implevit, malignos et illiberales in me reddidit. Sic *onerare voluptatibus*, *onerare laetitia* comicae phrases et Plautinae. *Fame effortum* diem dicit, quum proprie de se hoc dicendum esset, *fame* veluti *distentum*. *Effert* autem quum proprie dicuntur homines bene saginati et multo cibo referti, ridicule contrarium ponens iocum quaesivit. De fame dicit, quod de largissimo cibo dicendum. Ceterum *ecfer-tum* est in V. C. Cam.

V. 7. Scribendum erat *cui minus procedat*, sive *quoi m. pr.* Nam ad diem omnia transtulit, quae de semet ipso dicit. Sciopius suspectt. lectt. V, 11. defendit *qui* pro *quo* scil. *die*. *Venter* — *ferias*. Residere est quiescere. *Igitur venter gutturque resident ferias*, dictum uti *agunt ferias*. *Esuriales* autem dicuntur, quia esuritioni quasi dicatae sunt. *Illicet* nativa significatione pro *ire licet*; dativus enim pendet a verbo *licet*. Vide quae supra monuimus de hac particula ad I, 1, 22. *Ridiculos inopes* cum Iano Guilielmo scripsi pro vulgato *ridiculos inopescue*, quod in metrum peccat. Ridiculi sunt scurrae, parasiti, qui dum ridendos se praebent, vitam tolerare student. Hi satis apte dicuntur inopes, arme Schlucker. Lacones vocantur ioculariter parasiti, quia Lacedaemonios pueros quotannis solemniter verberari solitos perhibent. Cf. Cic. Tusc. V, 27. Apposite etiam Petronii locum afferunt, Sat. c. 105. *Ego quidem tres plagas Spartana nobilitate concoxi*. Iidem appellantur *imi subelli viri*, inhonestam aedem inter coenam occupantes, imo loco sedentes. Cf. Stich. III, 2, 33. *Scis tu me esse imi subelli virum*. Horat. Epist. I, 18, 11. *Imi derisor lecti*. *Plagipatidae* iocose fictum vocabulum, qui plagas patiuntur, notat. Eiusdem *νόμματος* est *oculicrepidae* et *cruricrepidae*, Trin. IV, 3, 14. *Quibus sunt*

Ipsi opsonant, quae parasitorum ante erat provincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt, 15
Quam in tribu sontes aperto capite condemnant reos,
Néque ridiculos iam terunci faciunt; sese omnes amant.
Namque ut dudum hinc abii accessi ad adolescentes in foro.
Salvete, inquam; Quo imus una ad prandium? atque illi
tacent.

Quis ait: huc? aut quis profitetur? inquam; quasi musi silent, 20
Néque me rident. Ubi coenamus? inquam, atque illi ab-
nuunt.

Dico unum ridiculum dictum de dictis melioribus,
Quibus solebam menstruales epulas ante apiscier;
Nemo ridet; scivi extemplo rem de compacto geri.
Né canem quidem irritatam voluit quisquam imitari; 25
Saltem, si non ariderent, dentes ut restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificari.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios; una res.
Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearii.

verba. Qui verba quidem habent, quibus risum excitent, sed neque penum neque pecuniam, unde coenam dare possint. Nam eos tantum requirunt iuvenes et ad coenam invitant, qui coenam reddant domi, qui iterum invitare possint.

V. 15. Adeo impudenter iuvenes liberales illiberalia tractant negotia, quae ante parasitis mandabantur, quemadmodum, ipsi sontes, non erubescunt reos in iudicio damnare. *In tribu* est in comitiis populi tributis, tributim, ut Livius ait III, 55., in populi iudicio. *Aperto capite*; impudenter. Contrarium est *operto capite*. Caput operiebant, quos alicuius facti dictive pudebat. Sic apud Petronium Ascythus caput operit, ut se videt in lupanar deductum, quod exemplum interpp. ad hunc locum recte laudarunt. Unde inutilis esse intelligitur Dousae coniectura, qui Plautt. expll. I, 17. pro *lenones, laniones*, rescribi iussit. *Atque illi tacent.* De particula *atque* vide quae supra ad II, 2, 105. de Mulleri sententia exposuimus. Est autem h. l. fere idem quod *tum*, da, und da. Cf. etiam Schütz. de doctrina particul. Lat. Ling. seg. 135. Adde quod statim sequitur: *atque illi abnuunt. Quis profitetur*; quis se vel nomen suum profitetur, h. e. quis promittit, se ad prandium me vocaturum. *Menstruales epulae.* Quae mihi in mensem satis essent. Sic recte ad comicae artis rationes Lambinus explicat. *Rem de compacto geri.* Citat Sosip. Charis. pag. 116. ed. meae, ubi Cod. *de compecto. Dentes ut restringerent*; h. e. ut ringerentur, qui risus est violentus et simulatus. Hoc igitur dicit parasitus: ne affectant quidem risum, ne eo quidem numero me habent, ut saltem ridere videri velint. *Compacto* ut paullo ante *de compacto*, sicut *de composito* et *composito*. Atque ita recte dici auctor est Charisius l. c. afferens Afranii versum ex Emancipato: *Te facere compacto omnia.* — Ridicule credit Parasitus, iuvenes istos, quos adierit, de se repudiando inter se composuisse, quod addito exemplo illustrat: *ut in Velabro olearii.* Velabrum locus erat Romae iuxta Aventium montem, ubi olea-

- 30 Nunc redeo inde, quoniam me ibi video iudificáries.
 Item alii Parasiti frustra obambulabant in foro.
 Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.
 Qui concilium iniere, quo nos victu et vita prohibeant;
 His diem dicam, irrogabo multam, ut mihi coenas decem
- 35 Meo arbitrato dent, quom cara annona sit; sic egero.
 Nunc ibo ad portum hinc; est illic mi una spes coenatica;
 Si ea decolabit, redibo huc ad senem, ad coenam asperam.

riorum tabernae, qui olearii mercimonium suum omnes communi et composito pretio vendidisse videntur. *Quoniam* ortum ex *quom iam*, si recte coniicio, causae notionem cum temporis significatione coniungit, valetque: da nun einmal, weil einmal, weil ja, weil nun.

V. 32. Quamquam ante se consolatus erat parasitus, quod alii etiam parasiti frustra in foro obambulassent, tamen iure se ac legibus cum iuvenibus istis immuniticis acturum poenasque iis irrogaturum ait. *De lege barbarica* Rostius in singulari scriptione scholastica egit. Eius sententia, cui accedimus, haec fere est. Quod *legem barbaricam* significari *Romanam* volunt, id quidem non dubium est. Sed nusquam vestigium exstat, et vero re ipsa minime probabile est, peculiarem eiusmodi unquam legem latam esse, ex qua, qui concilium iniissent, quo cires victu prohiberent, in ius vocarentur. Neque credibile est, hoc loco parasitum, qui aperte ex eo, quod factum esse repugnat, risum captat, ad legem aliquam veram respexisse. *Lex* igitur h. l. potius valet de *ratione lege agendi*, das gerichtliche Verfahren, quia saepe eadem lege, qua aliquid prohibetur, etiam agendi in reum ratio praescribitur. Dicit igitur parasitus, se Romano more ius suum persecuturum. Qui mos, nisi omnia fallunt, in eo ponitur, ut causam suam in iudicio populi sive extraordinario disceptari velit. His enim populi iudiciis solemnis erat formula *diem dicere*, pro qua in privato iudicio *in ius vocare* dicebatur. *Diem vero dicere* nemini, praeterquam magistratui, veluti tribuno, quaestori, aedili licebat. Accusationem constituta illa die factam sequebatur *multae poenaeve irrogatio*, hoc est, rogatio ad populum, ut multam poenamve, a magistratu propositam, suo suffragio ratam faceret. — Parasitus igitur quatuor modis ridiculum se praebet. Primum quod lege agere decernit in re, cui, quia voluntaria erat, praestandae nemo erat obnoxius. Deinde quod publicam actionem pro civili instituere vult; actio enim prohibiti et non exhibiti, quo hanc speciem referre possis, inter privatas numeranda est. Porro quod in propria causa iudicat et privatus adeo atque illiberalis homo magistratus munere functurum se dicit. Denique quod stricti iuris actionem cum arbitraria confundit arbitrique provinciam tam severe administrat, ut non ex aequo et bono causam aestimet, reosque, nisi rem actori statim reddidissent, in triplum aut quadruplum, quod summum erat, condemnnet, sed decernat, ut sibi coenas decem dent, cum cara annona sit. Haec tenus Rostius. — *Concilium*; pronuntiandum est: *Qui concilium iniere*, ut *concilium* sit trisyllabum. *Sic egero*. Vide, quae supra diximus de futuro exacto ad II, 2, 64. *Spes decolare* dicitur, quum fallit. Proprie enim *decolare* activum est, idemque, quod per

ACTVS III. SCENA II.

H e g i o.

Quid est suavius,
 Quam bene rem gerere bono público,
 Sicut ego feci heri,
 Quom emi hosce hominés. Vbi quisque vidént
 Eúnt obviám gratulánturque eám rem.
 'Ita me miserum réstitando rétinendoque
 Lássum reddidérunt.
 Vix é gratulándo misér iam eminébam.
 Tandem noli ad praetórem.
 'Ibi vix réquievi, rogo
 Syngraphúm, datur mi; illico

5

10

colum transmittere. Tum vero etiam intransitivi notionem accipit, ut apud Plautum Cas. II, 4, 28. *Si sors autem decolassit.* Sic plane nostrates: die Hoffnung, das Loos ist durchgefallen. Unde intelligitur, male vulgo scribi h. l. *decollabit*, quod quantum differat, iam Gronovius ad h. l. ostendit. *Ad coenam asperam.* Cf. quae supra diximus ad I, 2, 83.

Act. III. Scen. II. Haec scena alterum in hac fabula cancticum est. — Hegio cum Aristophonte, alio captivo Eliensi, progreditur, quem a fratre, apud quem captivos suos asservandos curavit, arcessierat, ut de Pseudophilocrate testimonium ederet. Narrat igitur primum, quantum gaudeat, rem tam bene procedere, tum ceteros suorum congratulationes refert; deinde ut Tyndarum, qui Philocrates est, tandem dimiserit cum syngrapho a praetore accepto indicat; denique ut hunc Aristophontem apud fratrem inter reliquos captivos invenerit, qui nosse se Philocratem Eliensem dixisset, spectatores edocet. Iam Aristophontem ad Tyndarum, qui pro Philocrate remansit, adducit, unde fit, ut mox fraudem sibi factam sentiat Hegio.

V. 1. est dochmiacus monometer, quem sequitur creticus trimeter, qualis supra II, 1, 11. *Nostrum herum, si eximat vinculis.* Bene et bono pro monosyllabis sunt. V. 3. est creticus dimeter; ego enim est pyrrhichius. V. 4. est anapaesticus dimeter. V. 5. est bacchiacus tetrameter, quem sequitur trochaicus trimeter, non infrequens apud Plautum, quem excipiunt tres trochaei, qui quo minus pro duobus bacchiis accipiantur, nihil impedire videtur. V. 8. bacchiacus est tetrameter, quem sequuntur trochaei tres transitum facientes ad glyconeos. V. 11. datur pyrrhichius est. V. 12. est iambicus tetrameter catalecticus, quem alii conicum quadratum appellant. Cf. Herm. Elem. doct. metr. pag. 149. *Dedi*, ut saepe, est monosyllabum. V. 13. bacchiacus dimeter, clausulam continens. Tum sequuntur sex comici quadrati, sive iambici tetrametri catalectici. — *Bene rem gerere publico bono* est rem suam privatam bene, sed ita gerere ut simul reipublicae vel communi civium saluti expediat. Quid illud sit, quod Hegio reipublicae profuerit, obscurum est. Aut tanta arrogantia senex est, ut a rebus suis publicam salutem pendere credat, quod non est probabile, aut, ut Lambinus explicat, quia

- Dedi Tyndaro; ille abiit domum; inde illico praevertor
Domum, postquam id actum est.
Eo protenus ad fratrem mei ubi sunt alii captivi;
15 Rogo Philocratem ex Alide, ecquis omnium hominem norit;
Hic exclamat, eum sibi esse sodalem; dico eum esse apud me,
Hic extemplo orat obsecratque, eum sibi videre ut liceat.
Iussi illico hunc exsolvere. Inde abiit. Nunc tu sequere
Me, ut, quod me oravisti, impetres, eum hominem ut con-
venias.

A C T V S III. S C E N A III.

T y n d a r u s.

Nunc illud est, quom me fuisse, quam esse, nimio mavelim;
Nunc spes, opes auxiliaque a me segregant, spernuntque se.

Philocratem summo loco natum in Elide acceperat, inde rei-
publicae Aetolorum commodum oriri, et fortasse ad pacem inter
utramque civitatem conferre, si ille suis reddatur, sperat. *Vbi
quisque vident.* Vsitatus pluralis ad pronomem *quisque* relatus.
De significatione cf. Amphitr. IV, 3, 14. *ubi quemque adspexero.*
Eminebam. Vix capite prominebam ex gratulationis veluti flucti-
bus. Ita me paene obrutum et quasi sepultum detinebant cives
gratulantes. V. 12. Ad hunc locum haec notavit Hermannus.
*Acidalius, quo nescio an nemo praestantiorum operam in Plauto
collocarit, verba inde illico praevertor (vulgo revortor)
domum, pariterque quae v. 13. post v. fratrem debebantur:
inde abiit; expungenda esse censuit, secutique sunt eum alii.*
*Verissima sane sunt, quae ille disputat; sed si reputasset, inter-
punctione mutata optime omnia procedere, minus confidenter de
hoc re pronunciasset. Sensus verborum hic est: postquam actum
est illud apud Praetorem, statim praevertor domum, id est, non
revertor, sed praetereo domum, ac protinus ad fratrem me con-
fero. Illa vero: inde abiit, quae recte Acidalius delenda esse
vidit, primum omissa in textu et in margine posita, deinde in
loco ab librario aliquo inserta sunt. Ea igitur et mea et re
ipsa indicium faciente v. 18. reposui. Ita Hermannus. V. 15.
Vulgo: ecquis omnium noverit. Tandem hic exclamat; sed tan-
dem ignorant MSS. hominem addidi de conjectura satis certa.*

Act. III. Sc. III. Domum, ubi iam Pseudophilocrates ver-
satur, intraverant Hegio et Aristophontes, quem conspicatus et
cur veniret edoctus Tyndarus, foras se proripit de salute sua
desperans. Sed tamen pro re nata capit consilium astuque rem
persequi decernit, quamvis haesitanter. *Nunc illud est.* Nunc
res in eum deducta est locum. *Segregant spernuntque se.* Recte
Dousa Plautin. expl. I, 18. *spernuntque se* tuitus est, provocans
ad Ennii locum, quem ex Hectoris lytris Nonius servavit pag. 399.
*Melius est virtute ius; nam saepe virtutem mali Nanciscuntur,
ius atque aequum se a malis spernit procul.* Similiter, alia tamen
structura, Mil. Glor. IV, 6, 17. *Ille illas spernit segregatque ab
se omnes extra te unam.* Priscæ quaedam editiones *spernuntque
me; atque ita magna pars Codicum. — Dies unius syllabae.*

Hic ille est dies, quom nulla vitae meae salus sperabilis;
Neque exitium exitio est; neque adeo spes, quae hunc mi
aspellat metum;

Nec subdolis mendaciis mihi usquam integumentum est meis. 5
Nec sycophantiis, nec fucis ullum mantellum obviam est.
Neque deprecatio perfidiis meis, nec malefactus fuga est.
Nec confidentiae usquam hospitium est, nec deverticulum
dolis.

Operta quae fuere, aperta sunt, patent praestigiae.
Omnis palamst res; neque de hac re negotiumst, 10
Quin male occidam, oppetamque pestem, heri vicem et
meam.

Pérdidit me Aristophontes hic, qui intro venit modo.
Is me novit, is sodalis Philocrati et cognatus est.
Neque iam Salus servare, si volt, me potest;
Nec copia est, nisi si aliquam corde machinor astutiam. 15

Neque exitium exitio est. Vulgo: *Neque exsilium exitio est.* Sed iam Pontanus legendum vidit, quod dedimus. *Exitium exitio est* dicitur ad normam illius *salus saluti est* et similium. Hoc enim dicere vult Tyndarus, exitium ipsum sibi iam non esse exitio, ipsam vitae periculum iam non sibi afferre interitum, quia, ut recte autumat, non mortem, sed diuturnos cruciatus sit passurus. *Integumentum.* Sic praeclare Lambinus ex veteri Codice Jo. Tili, episcopi Meldensis; vulgo, mutato etiam verborum ordine: *nec mendaciis subdolis mihi usquam mantellum est meis*, quod et ab metri vitium et fastidiosam eiusdem vocis repetitionem improbandum est. Quapropter non credibile est, Lambinum lectionem tam commendabilem ipsum confinxisse. De *sycophantiis* adeantur lexica Graeca et interpp. ad Fest. pag. 672. *Fucus* pro dictis factisve fucum facientibus. *Praestigiae* fallaciae visum veluti obtenebrantes et offuscantes, tenebras offundentes oculis. Non enim a *praestringendo*, sed a *praestinguendo* deducitur vocabulum, quod est caliginem offundere oculis. Antepetissima apud priscos, uti h. l., producitur, a senioribus corripitur. Alcim. Av. 5, 471. *Praestigiaeque diu nebula fraude peractae.* *Omnis palamst* — *negotium est.* Senarius est, transitum faciens ad numeros trochaicos. *Heri vicem et meam.* Vulgo: *heri vicem meamque*, versu adversante, quem, ut proxime sequentes, trochaicum tetrametrum catalecticum esse decet. *Vicem* accusativus pro usitatore ablativo *vice*, ut *magnam partem, partim, instar*, pro eo, quod praepositione addita dixeris *in partem* (zum Theil) *ad instar*; idque ad Graeci sermonis exemplum, ubi τέλος, τοῦ μέρους, τμήμα et quae sunt reliqua innumera, sine praepositione dicuntur, ipsa accusativi notione illam compensans. Cf. Cic. epist. I, 9, 1. *Nostram vicem ipse ultus esse.* Livius XXXIV, 23. *ne vicem nostram irascaris.* Apul. Flor. pag. 341. *Superne ruat fulminis vicem.* Idem Metam. IX, p. 223. ut, *hercules*, eius *vicem* ego quoque tacitus frequenter ingemiscerem. Apud Plantum saepissime. *Neque iam Salus servare cat.* Senarius aliis rhythmis interpositus. *Machiner* ultimam producit. Cf. Lingius de hiatu in vv. Pl. pag. 46 seqq. et Kampmann. in Anno-

Quàm, malum? quid máchiner? Quid cómmiscar? Máximas, Nugás ineptiásque incepso; haéreo.

ACTVS III. SCENA IV.

Hegio, Tyndarus, Aristophontes.

Quo illúm nunc hominem próripiisse forás se dicam ex aédibus?

Ty. Nunc énim vero occidi; eúnt ad té hostes, Týndare! — Quid loquar? Quid fábulabor? quid negabo? aut quid fatebor?

Res ómnis in incértó sita est; quid rébus confidám meis?

5 Utinám te Di priús pérderent, quam périisti e patriá tua,

tatt. ad Plauti Rud. p. 7. *Quam, malum?* trochaici numeri; quae crebrae numerorum mutationes optime conveniunt animo turbato et ad desperationem adacto. *Maximas nugás ineptiasque incepso.* Vulgo *incipisso*, de Camerarii sententia. V. C. Cam. *incipisse*. Sed versus requirit longam antepenultimam, unde multis arrisit lectio aliquot veterum editionum *incepisse*. Nec tamen hic infinitivus habet, quo referatur, et qui explicetur. Igitur scripserim ego *incepso*, hiatu admisso. Fornia autem est eadem, qua dicuntur *capso*, *occepso*; significatio est actionis futurae momentaneae. Cf. quae supra dicta sunt ad Captiv. II, 2, 64.

Act. III. Sc. IV. Hegio cum Aristophonte domo exit, Tyndarum quaerens, qui terrore perculsus in plateam profugerat. — Versus primus est iambicus tetrameter; alter senarius, qui mutationem numeri praeparat; tertius trochaicus tetrameter acatalecticus, mira veritate vehementiam affectus in Tyndaro exprimens. Vide quae de numerorum mutationibus supra ad II, 3, 15. monuimus. *Nunc enim vero.* De particulae *enimvero* significatione cf. quae supra diximus ad prol. v. 22. Habet enim etiam h. l. gravem affirmationem cum causae indicatione. Versus 4. omisso vulgato *mihi* post v. *fatebor* iambicus tetrameter acatalecticus. *Res mi omnis* Bothius scripsit; sed *mi* otiosum. Qui deinceps sequuntur versus quattuor pariter iambici tetrametri acatalectici. Inde a versu nono incipiunt tetrametri trochaici. — Tyndarus iratus vehementer Aristophonti, a quo sibi non iniuria timet, perditum eum prius fuisse optat, quam patria amissa huc captivus deductus sit. *Perderent*; solemnem imperfecti coniunctivi usus in votis et enunciatis condicionem indicantibus, pro plusquamperfecto, ut perhibent. Sed differt inter imperfectum et plusquamperfectum. Coniunctivus, ut satis notum est, rem tamquam cogitatam enunciat. Ad res, quae ut cogitatae proferuntur, etiam vota et condiciones pertinent. Sed enunciamus cogitata nostra in votis et condicionibus tripliciter. Aut enim significamus nos expectare, quae cogitamus, fieri; aut notamus, nos non sperare, fore ut fiant; aut indicamus neque hoc neque illud, sed simpliciter, ut cogitata, pronunciamus. Quam triplicem coniunctivi notionem ut verbi formis distinguerent, ad tempora confugerunt Romani. Igitur si verbi gratia votum aliquod tuum, quod ad praesens tempus spectat, ac simul indicare velis, spem

Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.
 Occisa est haec res, nisi reperio atrocem mi aliquam astutiam.
 He. Sequere; en tibi hominem, adi, atque alloquere. Ty.
 Quis homo est me hominum miserior?

tibi non deesse, dicas: *utinam fiat!* Sed si indicare velis, nihil esse quod eiusmodi spem faciat, dicas: *utinam fieret.* Contra si votum ad praeteritum tempus spectat, simulque te putasse fieri, vel adeo expectasse, significare velis, dicendum: *utinam tum fieret,* h. e. credo, hoc fieri potuisse et utinam factum sit. Sed *utinam factum tum esset,* cum dicis, significas tacite: at non credo, hoc tum fieri potuisse, vel: at non probabile est, illud tum quidem potuisse accidere. Sin vero dicas: *utinam factum sit,* non indicas, utrum ipsi tibi probabile videatur, potuisse fieri. Eadem omnia valent de enunciatis condicionem indicantibus. In formula *si facias,* latet cogitatio: *suspikor autem te facere velle.* Sed in hac formula *si faceres nunc,* latet cogitatio: *at non credo, te hoc nunc facturum.* Sic in reliquis. *Si faceres tunc;* credo autem te voluisse facere. *Si hoc fecisses;* sed non credo, te facere voluisse. *Si hoc feceris;* pono te hoc facere, sed non curo, an velis facere, nec ne. Cf. Müller de verbo Latino dissertatio scholastica part. I, p. 60. Hoc igitur Plauti loco *utinam perderent* dicendum erat, quia non potuisse fieri, sive non probabile esse, significare absurdum fuisset. Est igitur *utinam te perderent* wenn sie dich doch vernichtet hätten; *utinam te perdidissent,* wenn sie dich doch hätten vernichten wollen. Ad hunc Plauti locum explicandum inprimis appositus est Terentii locus, qui legitur Phorm. I, 2, 69. *D. Non si redisset, ei pater veniam daret? G. Ille indotatam virginem atque ignobilem daret illi? numquam faceret.* Cuius rationem ad normam propositam explanandam tironibus relinquo. — *Res parata* dicitur quae in promptu est et usui proposita. Quae utendo parata sint, ea composite facta et ordinata esse oportet. Igitur *paratum imparatum facere* est res compositas turbare. Menaechn. I, 3, 31. *parata* res de coena apparata dicitur. Stich. IV, 1, 16. *res parata* dicitur res familiaris laute et largiter comparata. Plane geminus locus est Casinae IV, 4, 8. *Perii! istae facient hanc rem mihi ex parata imparatam.* Cf. etiam, quae statim sequuntur, *occisa est haec res,* hoc est, acta res est, conclamatum est. Vt enim *occisus sum* pro *perii* saepe apud Plautum, sic *occisa res* est, in qua nihil spei amplius est reliquum. Vtrumque autem desperationis comicae. *Atror* astutia est plena virium, efficax, et vigore suo timenda. Sic *atrax animus,* virtus atror de terribili vigore et constantia dicitur.

V. 8. Hactenus Tyndarus longe astans secum locutus. Iam propius accedunt hostes. *Sequere. En tibi hominem;* Aristophonti dicit Hegio. *En scripsimus pro vulgato hem.* Cf. notata ad II, 3, 13. Aristophontes Tyndarum oculos avertentem hortatur, ut ad se aspiciat. Non enim par esse, se nunc vitari a conservo suo, quem ipse liber in Elide tam bene noverit. Hegio sibi illud non mirum videri ait, quum Philocrates sit, quem servi nomine Tyndarum appellet. Tyndarus autem, ut agnitionem defugiat, Aristophontem rabiosum esse ait. *Morbus qui sputatur* est morbus comitialis, quo qui correpti erant, sanari posse credebantur, quum inspueretur iis. Cf. Plin. Hist. Nat. X, 23.

- Ar.* Quid istuc est, quod meos te dicam fugitare oculos Tyndare?
 10 *Pr*oque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noveris?
Equidem tam sum servus, quam tu; etsi ego domi liber fui,
 Tu usque a puero servitutem servivisti in 'Alide.
He. 'Edepol minime miror, si te fugitat aut oculos tuos,
 Aut si te odit, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
 15 *Ty.* Hegio hic homo rabiosus habitus est in 'Alide.
 Né tu quod istic fabuletur, aures immittas tuas.
 Nam istic hastis insectatus est domi matrem et patrem. &
 'Et illic isti, qui sputatur, morbus interdum venit.
 Proin tu ab istoc procul recedas. *He.* 'Utro istum a me!
Ar. Ain' verbero
 Mé rabiosum, atque insectatum esse hastis meum memoras
 20 patrem?
 'Et eum morbum mi esse, ut qui me opus sit inputarier?
He. Né verere, multos iste morbus homines macerat,
 Quibus inputari saluti fuit, atque illis profuit.

et XXVII, 3. *Utro istum a me.* *Utro* nativa significatione est *remoto loco, longe*. Deinde fere idem, quod *amplius, insuper*, darüber hinaus, drüber. Proprie igitur ablativus est. Inde adverbium, quod amplius in re aliqua fieri, quam expectari poterat aut quam par erat, significat. Igitur *ultra aliquid facere* dicitur, qui non expectat, dum rogatur, sed ante facit nemine impellente; sponte vero, qui non invitatus facit, quamvis rogatus. Sic sponte nascuntur herbae, quae quasi non invitae, non coactae, crescunt; sponte corpora gravia deorsum feruntur, quod *natura sua* veluti libenter succidunt. In his et similibus formulis non dici potest *ultra*. Contra Terent. Andr. I, 1, 73. *Hac fama impulsus Chremes ultra ad me venit*, non est *sponte venit*, quod preces non excluderet, sed *non rogatus, praeter expectationem*. Idem Eun. I, 1, 24. *Et ultra te accusabit et dabis ultra ei supplicium*. H. e. praeterea, insuper, ut recte ibi explicavit Faernus. Rarior autem est, quae est huius apud Plautum loci ratio, nativa tamen et propria, ubi notat *procul*, Accusativus pendet a removendi, abigendi vi, quae inest enunciato, quasi dixisset: *apage te a me ultra*. Sic Amphitr. I, 1, 163. *Utro istunc, qui exossat homines*. Casin. II, 8, 23. *Utro te amator, apage te a dorso meo*. — *Vt qui me opus sit*. Qui in hac locutione est ablativus pronominis indefiniti, aliquo modo. Vulgo ad pleonasmos revocant. Cf. Asinariae III, 1, 2. *An ita tu es animata, ut qui expers matris imperii sis*; ubi male Lambinus *ut quae* exponit. Adde Bacch. II, 3, 49. *Adeon' me fuisse fungam, ut qui illi crederem*.

V. 22. Hegio Aristophontem putat pudore motum morbum suum occultare. Itaque consolatur eum rogatque, ne vereatur sputari, nam multis hoc salutare fuisse. Vulgo: *atque Aliis profuit*, quae verba Tyndaro tribuuntur. Codices non consentiunt, qui *his, iis, eis, aliis*. V. C. Cam. *liis* sed obscura manus. Nos Bosschae assentimur, qui *illis* dedit et verba Hegioni tribuit. *Quibus saluti fuit atque profuit*. Nota discrimen. *Saluti fuit*

Ar. Quid tu autem, etiam huic crēdis? *He.* Quid ego crēdam huic? *Ar.* Insanum esse me.

Ty. Viden' tu hunc, quam inimico vultu intuetur? Concedi
optumumst. 25

Hégio, fit quód ego dixi; gliscit rabies; cáve tibi.

He. Crēdidi esse insánum extemplo, ubi te áppellavit Týndarum.

Ty. Quín suum ipse intérdum ignorat nómen, neque scit
quí siet.

He. 'At etiam te suúm sodalem esse aibat. *Ty.* Haud vidi
magis.

'Et quidem Alcmaeo átque Orestes ét Lycurgus póstea 30

'Una opera mihi súnť sodales, qua íste. *Ar.* At etiam fúr-
cifer,

Mále loquí mi audés? Non ego te nóvi? *He.* Pol planum
íd quidem est,

Nón novisse, qui ístum appelles Týadarum pro Philocrate.

Quém vides, eum ignóras; illum nóminas, quem nón vides.

Ar. Immo iste eum sese aít, qui non est, esse, et qui vero
ést, negat. 35

est salutare fuit, morbum curavit; *profuit* est non obfuit, nihil nocuit inputari neque corpori neque in hominum existimatione, quod *vereri* videbatur Aristophontes. *Illis* additum ex abundantia an negligentia quadam familiaris et communis sermonis, qui omnia quam fieri potest maxime perspicue eloqui studet. Saepe ita Graeci. Exempla vel apud Homerum frequentissima. Diversum est illud genus Plaut. Cist. IV, 2, 23. *Quae neque illa illi quicquam usui est; ubi quae illa dicitur ut haec illa, hic ille est, qui cet.* Trin. IV, 2, 6. *Qui ego.* Ibid. IV, 4, 16. *Quorum eorum unus surpuerit currenti cursori solum.* De quo loco quemadmodum de Graecorum circa haec consuetudine cf. Herm. ad Soph. Phil. 315. — *Quid ego credam; nempe ex tua sententia. Gliscit rabies,* sensim augescit. *Aibat* disyllabum. *Haud vidi magis;* negationem cum irrisione coniunctam denotat haec formula, quae proprie significat: *non vidi, quod meliori iure sic dici possit,* vel, ut h. l., *neminem vidi, qui magis esset meus sodalis,* nemo minus est, omnium minime ille est. Cf. Amphitr. II, 2, 47. et Taubm. ad h. l. Muret. varr. lectt. 17, 16. (10, 13.) Adde Cic. pro Sextio 51. Plaut. Poen. I, 1, 13. Plaut. Mercat. IV, 3, 24. Dicitur autem *haud vidi magis* et *nihil vidi magis. Et quidem.* H. e. et *nimirum,* ironice, und freilich, natürlich. Ita saepius apud Plautum. *Vna opera.* Eadem opera, eodem modo. Supra III, 1, 28. *una res pro eadem res.* *Opera* quia de sodalitis sermo est. *Alcmaeo, Orestes, Lycurgus.* Nobilissima, quae fabulae nōrunt, insanorum nomina, de quibus adeantur mythographi.

V. 35. Nullo modo Aristophontes Hegioni persuadere potest, Tyndarum esse quicum loquitur. Quapropter acrius instat contendere, Tyndarum non esse, quem ille se praedicet. *Et qui vero est, negat.* Sciopp. suspectt. lectt. IV, 20. ostendit, vero

Ty. Tu enim repertus, Philocratem qui superes verivērbio!

Ar. Pōl, ego ut rem video, inventus, vera vanitūdine
Quī convincas. Sēd quaeso, hercle, agetum aspice ad me.

Ty. Hem. *Ar.* Dīc modo,
Tē negas Tyndarum esse? *Ty.* Nego inquam. *Ar.* Tūn' te
Philocratem esse ais?

40 *Ty.* 'Aio ego, inquam. *Ar.* Tūne huic credis? *He.* Plūs
quidem, quam tibi aut mihi.

Nam ille quidem, quem tu esse hunc memoras, hōdie hinc
abiit 'Alidem

'Ad patrem huius. *Ar.* Quēm patrem, qui servus est? *Ty.*
Et tū quidem,

Servus, et liber faisti; et ego me confido fore,
Si huius huc reconciliasso in libertatem filium.

45 *Ar.* Quid ais, furcifer? ten' gnatum memoras esse liberum?

Ty. Nōn equidem me Liberum, sed Philocratem esse aio.

Ar. Quid est?

hoc loco esse fere idem quod *vere*, h. e. in Wahrheit, ablativus
ergo a neutro *verum*. Res est nota et Plauto usitatissima. Sic
Merc. IV, 1, 19. ubi quaerit aliquis *veron'*, alter respondet *serio*.
Et ita quidem ex certissima Acidalii emendatione. *Tu enim re-*
pertus. Vis ironica particulae *enim* proxime accedit ad cavillandi
notionem, quae est in vocibus *nimirum*, *nempe*, *scilicet*, quibus
contrarium ei, quod dicitur, significatur. Recte scilicet dicis;
tu enim, o ridicule, repertus es, qui Philocratem veracitate vin-
cas. Hoc est, nemo facile me superat veracitate, multo autem
tu minus. *Vera vanitudine qui convincas*. Qui quae vera sunt,
mendaciis convincere studeas. *Te negas* dactylus vel spondeus
pro trochaeo. Nam haud dubium est, quin ultima in *negas* cor-
ripi possit, aut, quod probabilius, *negas* pro monosyllabo sit. Cf.
Most. III, 1, 27. *Negat? negat, inquam; perii oppido, cum cō-*
gito. Terent. Eun. II, 2, 21. *Negat quis? nego. Ait? aio.*
Postremo imperavi egomet mihi. Plaut. Asin. II, 4, 46. *Sed si*
domi est, Demaeneta volēbam. negat esse intus. Aio ego inquam.
Vulgo *Ego inquam* adversante et claudicante metro. Bothius de-
dit *Aio inquam*, admisso hiato. Legendum *Aio ego inquam*. *Aio*
enim a seq. v. *ego* facile absorberi potuit. V. 42. *Qui servus est.*
Ex iuris Romani regula, qua servi cognationis agnationisque
iuribus carebant. Cf. Vlpiani fragm. 12, 3.

V. 45. Aristophontes sensim magis iratus tandem in convi-
cia erumpit, quum audit, Tyndarum promississe, se effecturum,
ut Hegionis filius in libertatem restitueretur. Quid ais,
inquit, tu te filium dicis liberorum parentum et ita commuta-
tionem illius pollicitus es? Respondet ambigue Tyndarus, se non
liberum, sed Philocratem esse affirmans. Ambiguitas in voce
liberum duplex est. Primum hoc sibi velle potest Tyndarus: non
Liberum, deum, me dico, sed hominem Philocratem. Et hoc
videtur illud esse, quod prae se fert Tyndarus. Sed potest
etiam esse: nōn dico me, sed Philocratem, esse liberum. Potest
vero etiam intelligi velle: non iam me liberum dico, sed Philo-
cratem esse, h. e. Philocratis partes agere, quod veritatis spe-

'Ut scelestus, Hégio, nunc iste te ludós facit!

Nám is est servus ípse, neque praeter se unquam ei servús fuit.

Ty. Quía tute ipse egés in patria, néc tibi, qui vivas domist, 50
'Omnis inveníri similes tibi vis; non mirúm facis.

'Est miserorum, ut málevolentes sint atque invidéant bonis.

Ar. Hégio vide sís, ne quid tu huic témere insistas crédere.

'Atque ut perspirió, profecto iam áliquíd pugnae édedit,

Filium tuum quód redimere se ást, id ne utiquam míhi placet.

Ty. Scío te id nolle fieri; efficiam támen ego id, si Di ad- 55
iuvant.

'Illum restituoam huic, hic autem in 'Alidem me meó patri.

Própterea ad patrem hínc amisi Tyndarum. Ar. Quin tute 56
is es;

Néque praeter te in 'Alide ullus servus istoc nómine est.

Ty. Pérgin' servum me éxprobrare esse, íd quod vi hostili 60
óbtigit?

Ar. 'Enimvero iam néqueo continéri. Ty. Heus audin'? quín 60
fugis?

Iam illic hic nos ínsectabit lápidibus, nisi illúm inbes

Cómprehendi. Ar. Crúciór. Ty. Ardent óculi; fune opu'st 61
Hégio.

Viden' tu illi maculári corpus tótum maculis lúridis?

'Atra bilis ágitat hominem! Ar. At pól te, si híc sapiát 62
senex,

ciem praebet spectatoribus. *Ludos facere aliquem*, ludificare, ludere aliquem. Sic *ludos pessimos dimittere aliquem* Rud. III, 5, 12. Vsu enim factum, ut *ludos facere* una haberetur notio, unumque vocabulum, quasi *ludificare*, unde pari modo strui coeptum. Quae ratio deinde sic amplificata est, ut etiam aliud verbum adliceretur substantivo velut *dimittere ludos*, h. e. ludificatum dimittere. *Qui vivas*, unde *vivas*, ut saepe. Cf. notata ad I, 2, 11. *Vide sis*. *Vide* duarum brevium, ut *cave*, *inbe*, *tace*. Cf. not. ad I, 2, 49. *Aliquid pugnae edidit*. Maluit Sciopp. susp. lectt. V, 1. *Aliquid pugnae dedit*, i. e. aliquam technam machinatus est. Citat locum Pseudoli I, 5, 111. *Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius Dabo aliquam pugnam claram et commemorabilem*. Quibus tamen non efficitur, non etiam dici potuisse *pugnam edere*. V. 54. *Ne utiquam* sic divisim scribendum; non enim est dactylus, sed tribrachys, cuius prima syllaba ictu elevatur.

V. 60. Rursum affirmante Tyndaro atque itentidem repente servitutem sibi vi tantum hostili obtigisse, iam se amplius vix continet Aristophontes, quod ipsum eloquitur. Quare Tyndarus Hegionem hortatur, ut sibi a rabioso caveat et fugiat. *Heus audin? quin fugis?* Vulgo: *heus audin, quid ait? quin fugis?* Interpretamentum *quid ait* ipse versus indicat. *Ardent oculi* non ira, sed insania. *Atra bilis*. Μαλαγχολία. Cf. Cic. Tuscul. III, 11. *Pix atra agitet apud carnificem*. Duplex genus

- 65 Pix atra agitet apud carnificem, tuoque capiti inlúceat.
Ty. Iam deliramenta loquitur, laruae stimulant virum.
He. Hércle, quid si hunc comprehendere iusserim? *Ty.* Sapias magis.
Ar. Crucior lapidem non habere me, ut illi mastigiae Cerebrum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.
- 70 *Ty.* Audin' lapidem quaeritare? *Ar.* Solus te solum volo, Hégio. *He.* Istinc loquere, si quid vis; procul tamen audiam.
Ty. Namque edepol si adhibes propius, os denasabit tibi Mordicus. *Ar.* Neque pol me insanum, Hégio, esse creduis, Neque fuisse unquam, neque esse morbum quem istic autumat.
- 75 Verum si quid metuis a me, iube me vinciri; volo, Dum istic iidem vinciatur. *Ty.* Immo enim vero, Hégio, Istic, qui volt, vinciatur. *Ar.* Tace modo; ego te, Philocrates Falso, faciam, ut verus hodie reperire Tyndarus. Quid mi abnutas? *Ty.* Tibi ego abnuto? Quid agat, si absis longius?

cruciamenti pice in servis fieri poterat. Aut enim fervida in nudum corpus destillabatur, aut frigida illinebant corpus, quo incenderent. *Laruae stimulant virum.* Diaeresin requirit versus. Cf. Menaechn. V, 4, 2. Num larua aut cerritus, fac sciam. Nec aliter apud Plautum dici videtur. Cf. Amphitr. II, 2, 145. ubi *laruarum* est tetrasyllab. Adde Merc. V, 4, 20. 22. Casin. III, 4, 2. Aulul. IV, 4, 15. *Larvae* sunt proprie noxiae inferorum umbrae, quae ut nocturna terculamenta hominibus apparent eosque terrore in insaniam agunt. Cf. Apuleius de Deo Socr. 50, 14. *Qui vero ob adversa vitae merita nullis bonis sedibus incerta vagatione, ceu quodam exilio, puniuntur, inane terculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus plerique larvas perhibent.* Contrarium *Manes*. Cf. Martian. Capell. II, 40. Adde Festum in *Larvati*. pag. 88. et 477. ed. m. — *Hercle, quid, si hunc.* Sic fere omnes libri MSS. Camerarius edidit: *Quid, quid, si hunc*, quod in metrum peccat. *Me insanum verbis concinnat.* *Me insanum reddit verbis suis.* Cf. infra Capt. IV, 2, 38.

V. 70. Tandem morae impatiens cum Hegione solo solus colloqui cupit Aristophontes, ut de Tyndaro fraude ei persuadeat facilius, et non a Tyndaro interpellatus. Non tamen statim propius ad se admittit illum Hegio, quippe ab insano sibi etiamnum timens, quamquam rem, sicuti est, iam suspicari videtur. *Procul tamen audiam.* Loquere modo; quamquam procul, audiam tamen. Vide quae supra de vi particulae *tamen* monuimus ad Capt. II, 3, 33. *Creduis*; coniunctivus h. l. est optantis. *Iube* duarum brevium. Cf. supra ad I, 2, 49. *Immo enim vero.* Non me; nam verum est, illum longe rectius vinciri. Habet enim, ut diximus saepe, vocula *enim vero* graviter affirmandi notionem cum significatione causae coniunctam. *Tace* duarum brevium. *Vt verus hodie reperire Tyndarus.* Vt vapules, quemadmodum servi solent; ut tergum tuum hodie sentiat, te esse servum Tyndarum. *Quid agat, si absis longius.* Quid ille agat te absente, cum iam nunc te praesente talia in me audeat. *Absis* indicat

He. Quid ais? quid si adeam hunc insanum? *Ty.* Nugas!

Ludificabitur;

80

Garriet, quoi néque pes unquam, néque caput compérent.

'Ornamenta absúnt; *Aiacem*, hunc quóm vides, ipsúm vides.

He. Nihili facio, támen adibo. *Ty.* Nunc ego omnino óccidi,

Nunc ego inter sacrúm saxumque stó; nec, quid faciám, scio.

He. Dó tibi operam, *Aristophontes*, sí quid est, quod mé
velis.

85

Ar. 'Ex me audibis véra, quae nunc fálsa opináre Hégio.

Séd me hoc primum éxpurgare tibi volo, me insániam

opinionem, fore, ut mox abeat Hegio. Vult enim nunc etiam timere videri insaniam Aristophontis. *Abesses* h. l. absurdum.

V. 80. Nunc demum suspicari incipit, id quod res est, Hegio. Quid ais? Abnutavit tibi Tyndarus? Quid, si adeam hunc insanum? Nondum tamen animum despondet Tyndarus. *Nugas!* ludificabitur, inquit; h. e. nugas tecumaget et ludibrio te habebit. *Garriet*, quoi. Sic *Acidalius*. *Lambin. quo.* Vulgo *quod*. *Garriet* ea, quae, monstri similia; neque pedes neque caput habebunt; monstra loquetur. *Ornamenta absunt.* Ita V. C. Cam. et vulgata. Recte. *Adsint* legendum coniecit Dousa Plautin. expl. I, 19. Tractavit hunc locum Rostius in Plautin. Cupedd. *ferculo III, init.* Is Bothii aliquam coniecturam nuper ab ipso Bothio relictam, recte explodit. De *ornamentis* plura exponit, ex quibus, quae huc pertinet, apponam. *Fuisse peculiarem et suum cuique personae scenicae habitum non solum ex rei natura colligitur, sed plus quam verosimile fit eo, quod pictores, statuarii et nummorum artifices celebrium virorum imagines constanter ad eam, quam fama ferebat et poetarum auctoritas, similitudinem effingebant, nec facile in iis, quae in unoquoque insigniter animadvertentur, quicquam mutabant.* Addit haec de loci universi sensu. *Non agitur hic de discrimine, quod inter Aiacem et alios heroes intercedebat, sed de eo, quod Aristophontes Aiacei et animo et corpore et moribus esset simillimus, si hoc unum exceperis, quod non eodem, quo ille, ornatu armorum vestiumque compareret.* Ita Rostius.

V. 83. Iam Hegio cum Aristophonte concreditur ab eoque fraudem Tyndari certissime edocetur. Quam rem sentiens Tyndarus de rebus suis plane desperat. *Omnino occidi* non est vere, certo occidi, sed totus occidi, omni ex parte perii. Numquam enim *omnino* meram affirmationem indicat. *Nunc ego inter sacrum saxumque.* Integer hic versus fere iisdem verbis in Codice Palimpsesto inventus est ab Angelo Maio loco Casinae in editionibus mutilo, Act. V, 4, 7, ubi nunc octo versus desiderantur, quos produxit, mutilos tamen, Maius. Non rarò et integros versus et hemistichia Plautus alio loco repetiit, mox iisdem mox paucis verbis mutatis. Casinae ille versus est: *Nunc ego inter sacrum saxumque sum, nec quo fugiam, scio.* Ceterum proverbialis locutio e re sacra petita. *Sacrum* enim est victimia, *saxum* quo victima feritur ex antiquissimo veterum more, de quo cf. Livius I, 24. Sensus igitur: in praesenti atque inevitabili periculo sum. V. 87. Vulgo atque in V. C. Cam. *Sed hoc primum me, quem ordinem falsum esse, prosodia indicat.* Ultima in v. pri-

- Néque tenere, néque mi esse ullum mórbum, nisi quod sérvio.
 'At ita me rex deórum atque hominum fáxit patriae cómpotem,
 'Ut istic Philocrátés non magis est, quam aút ego, ~~aut tu~~.
- 90 *He.* Eho, díe mihi,
 Quís igitur illic ést? *Ar.* Quem dudum díxi a principiό tibi.
 Hóc, si secus repéries, nullam cáusam dico, quín mihi
 'Et parentum et libertatis ápuđ te deliquió siet.
He. Quid tu ais? *Ty.* Me tuum ésse sérvum, et té meam
 herum. *He.* Haud istúc rogo.
- 95 Fuístin' liber? *Ty.* Fuí. *Ar.* Enimvero nóñ fuit, nugas agit.
Ty. Quí tu scis? An tú fortasse fuísti meae matri óbstetrix,
 Qui íd tam audacter dícere audes? *Ar.* Púerum te vídī puer.
Ty. 'At ego te vídeó maior maiórem. Hem rursúm tibi!
 Meám rem non curés, si recte fácias; num ego curó tuam?
- 100 *He.* Fúritne huic patér Thesauróchrysónicocroésides?
Ar. Nóñ fuit; neque ego istuc nomen ínquam áudivi ante
 hunc diem.
 Philocrati Theodóromedes fúit pater. *Ty.* Pereó probe.
 Quín quiescis? Dírectum i cór meum, ac suspénde te.
 Tú sussultas, égo miser vix ásto prae formídine.
He. Sátin' istuc mihi éxquisitum est fuisse hunc sérvum in
 105 'Alide?

mum non colliquescit. *At ita me — ut —*; solemnīs Romanorū iurandi fórmula, qua asseverant, non magis aliud optatissimū se optare, aut verissimū verū habere, quam illud quod iurant. Sed res in vulgus nota. *Deorum* disyll. *Deliquio* siet. Salmasius *deliquio* nominativum esse censet, et recte quidem; ut *aestimio*, *aestimum*; *contagio*, *contagium*; *obsidio*, *obsidium*. Enim vero non fuit. Nego, nam revera non fuit. *At ego te video maior maiorem*. Ego non amplius puer te video puerum, et tamen puerilia dicis. *Hem rursum tibi*. Vae tibi iterum; tanquam iam mala apprecatus esset, quod nondum fecerat audiente Aristophonte. V. 99. *Meam rem non cures*; qui scribendum censuerunt *ne cures*, locum non recte intellexerunt aut verba non recte struxerunt. Oratio enim ita procedit: *Si recte facias, meam rem non cures*. Est igitur enunciātum condicionatū, tanquam si dixisset poeta: *Si recte feceris, meam rem non curabis*. Ex qua re intelligitur, vv. *non cures* pro imperativo *ne cura* non dicta esse.

V. 105. Iam res plane ad incitas redit. Quaerit de patre Philocratis Hegio, cuius fictum nomen ante ediderat Tyndarus ad fraudem dissimulandam. Verum nomen edicit Aristophontes, unde rem plane occisam esse intelligit Tyndarus. *Quin quiescis?* *Directum* i. De voce *directum*, quae saepius apud Plautum legitur et variis obnoxia fuit virorum doctorum interpretationibus, non est quod priorum commenta afferamus. Verum vidisse videtur Rostius, ad cuius sententiā etiam nos accedimus. Is in Plaut. cupedd. ferculo III sic fere exposuit. Compositum videtur vocabulum *directus* e duobus verbis, *erigo* et *dirigo* (potius ex *di* et *erigo*; ut diiudicare, divendere, diiungere,

Néque esse hunc Philocrátém? *Ar.* Tam satis, quam nán-
quam hoc inveniés secus.
Séd, ubi is nunc est? *He.* 'Ubi ego minime, atque ípsus se
vult máxime.

Tam igitur ego derúncinatus, deártuatus súm miser
Húius scelesti téchnis, quí me, ut lúbitumst, ductavít dolis.
Séd vide sis. *Ar.* Quin éploratum díco et provisum hóc tibi. 110
He. Cérton'? *Ar.* Quin nihil, ínquam, invenies mágis hoc
certo cértius.

Philocrates iam inde úsque amicus fúit mihi a pueró puer.

unde est, quod duae primae syllabae *die* producuntur) quasi dixeris *dierigo*, et complectitur amborum significationem. Rebus enim quae expanduntur et extenduntur, id accidit, ut simul *erigantur*, h. e. sursum regantur, simul *dirigantur* h. e. in diversum regantur. Inde dirigere non raro etiam est *dissecare*, *diffindere*; atque in ista partium in diversum directione quaerenda caussa, cur verbum *dirigi* de iis rebus dicatur, quae dissecantur. Latini igitur, quando *diirectos* homines dicebant, videntur cruci affixos intellexisse, quae eadem est Nonii sententia pag. 49. non quia, ut hic putat, ad diem erant erecti, sed quia ad palum in terra destitutum et erigebantur, et manibus pedibusque in transversum dirigebantur. Id quod Plautus alibi sic dicit: *Distendite hominem divorsum ac dispendite.* Mil. V, 14. et *dispersis manibus* Mil. II, 4, 7. Ita factum est, ut *diirectum* eodem fere sensu dicerent, quo furciferum; et quum abire aliquem iuberent *diirectum*, intelligerent malam crucem. Quemadmodum autem posterior vox pro quavis mala re adhiberi a Romanis coepta est, ita etiam, quem *diirectum* appellabant, eum omnibus malis dignum esse iudicabant, eoque vocabulo in execrationibus tam libere utebantur, ut non homines solum, sed etiam res, quibus mala imprecabantur, *diirectas* esse dicerent. Hactenus Rostii sententia. *Diirectum* i scripsi, cum vulgo legatur *diirectum cor meum*, i ac s., V. C. Cam. autem i non exhibeat, neque alii Codd. habeant. *Diirectus* ubique apud Plautum est tetrasyllabum.

V. 107. Deceptum se Hegio sentiens, ad quaestionem Aristophontis, ubinam nunc sit verus Philocrates, indignabundus respondet, ubi ego eum minime, ipse vero se vult esse maxime, h. e. apud patrem libertate potitus. Iam pergit: *Tum igitur ego deruncinatus* cet. *Deruncinare* proprie est runcina dissecare, lacerrare. *Runcina* serrae genus, Graecis *ρύγχανη*, *ρύκωνη*, quam alii *dolabram* interpretantur. Dicitur ergo *deruncinatus* ut *dedolatus*, et quod sequitur *deartuatus*, primum de corporis caesione, deinde transfertur ad fraudem, sed verbo ad fraudis ingentem magnitudinem et impudentiam signandam aptissime electo. Ceterum citatur locus a Nonio p. 95. ubi legitur: *Tum igitur ego deunciatatus, deartuatus sum miser.* — Diligentius rem ex Aristophonte quaerere instituit Hegio. *Sed vide sis.* Sed vide, an hoc sit tibi satis certum atque exploratum. *Magis hoc certo certius.* Facilius sermonis abundantia ad rem perspicue indicandam. Sic *magis maior*; Menaechm. prol. 55. *magis dulcius*; Stich. V, 4, 22. *magis maiores nugae*; Poen. prol. 82. *magis contentior*,

He. Séd qua facie est túus sodalis Philocrates? *Ar.* Dicám tibi: Máelento ore, náso acuto, córpore alto, oculis nigris,
 115 *Súbrufus*, aliquántum crispus, cíncinnatus. *He.* Cónvenit.
Ty. 'Ut quidem, hercle, in médium ego hodie péssume pro-
 cesserim.

Vae illis virgis míseris, quae hodie in térgo morientúr meo.
He. Vérba mihi data ésse video. *Ty.* Quid cessatis cómpedes
 Cúrrere ad me, méaque amplecti crúra, ut vos custódiam?
 120 *He.* Sátin' me illi hodié scelesti-cápti ceperúnt dolo?
 'Illic servum se ássimulabat, híc sese autem líberum.
 Núculeum amisi, reliqui pínori putámina.
 'Ita mi stolido súrsum vorsum os súblevare offúciis.
 Híc quidem me nunquam írridebit. Cólaphe, Cordalió, Corax,
 125 'Ita istinc, atque efférte lora. *Lo.* Núm lignatum míttimur?

ACTVS III. SCENA V.

Hegio, Tyndarus, Aristophontes, Lorarii.

Inícite huic mánicas mastígiae.

cui opponitur *avidus minus*; Poen. II, 15. *magis mollior*; Aulul. III, 2, 8.

V. 113. Res extra dubium ponitur, quum Hegio de facie rogat Philocratis, unde agnoscit Hegio, Philocratem verum dimissum esse. Tyndarus autem impensius etiam sibi timet. *Vt quidem processerim.* Plena est oratio: rem iam eo deductam esse apparet, ut me maximo meo exitio hodie huc processisse credam. Perfectum indicat, durare eventum illius processionis. *Vae illis virgis miseris.* Audacior translatio est Amphitr. IV, 2, 9. ubi tergum servi flagitribae *ulmorum Acheruntem* dixit. *Ceperunt dolo.* De verbi *capere* notione supra exposuimus ad II, 2, 6. *Nuculeum amisi* cet. Sic citat Nonius p. 157. Vulgo *nucleum*. Ex eodem fonte est *reliqui* pro vulgato *reliquit*. Ceterum *Nuculeum* et *reliqui* pariter legitur in V. C. Cam. et cett. Pall. teste Pareo. *Offucia* a fucu, qui oblitur. Vt igitur *fucus* pro fraude, sic *offucia* pro fallaciis, quae, veluti fucus faciei, obtenduntur animo. *Sursum vorsum*; ut *deorsum vorsum* apud Terent. Adelph. IV, 2, 36. Vsu enim factum videtur, ut primitiva notio in *sursum* et *deorsum* aliquantum obscuraretur, unde qui diligentius et clarius dicere vellent, vocabulum aliud adderent; motum in locum significans. Sic nostrates discrimen faciunt inter *hinauf* et *hinaufwärts*. Recte tamen monuit Bosscha non apparere, quare magis *sursum* quam *deorsum* sibi os sublitum esse dicat Hegio. Itaque legit *sursum deorsum*, ἀνω κάτω, cuius dictionis usu nihil est frequentius. *Sublinere os*. Tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur. Sic Nonius pag. 45. v. *Sublevit*. *Num lignatum míttimur?* Lorarii, quasi ambigentes, acerbè ad lignationem referunt iussum Hegionis. Nam lignatum euntes, ut par est, securim et lora ferre oportebat.

Act. III. Scen. V. V. 1. lubet Hegio, manicas iniici Tyndaro, ut in lapidinas mittatur. *Inícite*. Versum primum creticum esse

Ty. Quid hoc ést negoti? Quid ego deliqui? **He.** Rogas?
Sartór satorque scélerum; et messor máxime. -

Ty. Non occatorem prius audebas dicere?

Nam sémper occant prius, quam sarriunt rústici.

5

He. At út mihi confidénter contra astitit!

Ty. Decet innocentem sérvum atque innóxiúm
Confidentem esse, suum apud herum potíssimúm.

He. Astríngite isti, súltis, vehementér manus.

Ty. Tuús sum, tu has quidéum vel praecidí iube.

10

Sed quíd negoti est, quámobrem succensés mihi?

He. Quia mé meamque rém, quod in te unó fuit,
Tuís scelestis fálsidicis falláciis

Deláceravisti, deártauvístique opes,
Confécisti omnes rés ac rationés meas.

15

Ita mi éxemisti Philocratem falláciis.

putavi, unde *inícite* prima correpta scribendum fuit, ut exhibet V. C. Cam. Antiquiores editiones vocem *actutum* interpositam habent, ut trimeter iambicus fiat. Qui sequuntur versus, usitati sunt xenarii. Bothius quidem vltiosissimas quasque Codicum lectiones hic coegit, ut monstra versuum pareret nemini, nisi ipsi, cognitorum. *Sartor satorque*. Hoc ordine scripta haec servavit Nonius p. 7. v. *Sartores*. Quod vero idem Nonius *sártorem* a sarriendo derivari pronunciat, hoc Plauti loco in testimonium usus, non animadvertit, Plautum ioculariter loqui. Atque eadem est ratio alterius loci, quem Nonius ex Varronis *περί ἀφροδισίων* libro citat. *Non occatorem*. Quidni me ante occatorem dicere ausus es, quum *sarritorem* et *satorem* dixisti, *messorem* etiam? Fingit Tyndarus, Hegionem dixisse *sarritorem*, quum potius dixisset *sartorem* et *satorem*. Inde subiungit: omisisti *occatorem*; quod dicere *non audebas*. Etiam hoc ridicule. Quidni enim hoc auderet Hegio, cum alia omnia *audet* in Tyndarum? Ordo in verbis: *prius audebas dicere* Nonio debetur. *Sarrire* est sarculo herbas segetibus noxias evellere; quare longe ante *sarritionem* et statim post *sationem* *occatio* locum habet. Ceterum *sarriunt* h. l. disyllabum est.

V. 6. Istam animi confidentiam, qua in tantis angustiis ita locari poterat Tyndarus, indignatur Hegio. Verba *contra astitit* hiatum habent legitimum. Item sequenti versu in verbis *servum atque* syllaba *um* non eliditur, quae ratio minus frequens in ista versus iambici sede. Vide tamen quae de syllaba *um* finali diximus in vetere Pros. Vv. 6. 7. 8. simili modo leguntur Pseud. I, 5, 44.

Bene confidenterque adstitisse intelligo.

Decet innocentem, qui sit, atque innoxium

Servum superbum esse apud herum potissimum.

Deartuvisti. Vide notata ad v. 108. scenae superioris. *Confecisti res ac rationes meas*. Conficere cum sit proprie totum aliquid facere, ut nihil faciendum supersit, in malam etiam partem dici coepit de rebus, quae plane consumuntur, pessumdantur. Sic patrimonium conficere, argentum conficere; et sic apud Cicéron. pro Marcello c. 4. *Nihil est opere et manu factum, quod non conficiat et consumat vetustas*.

- Illam ~~esse~~ servum credidi, te liberum.
 Ita vosmet aiebātis, itaque nōmina
 Intēr vos permutāstis. *Ty.* Fateor, omnia
 20 Facta esse ita, ut tu dīcis, et fallāciis
 Abisse eum abs te, mēa opera atque astūtia.
 An, obsecro hercle te, id nunc succensēs mihi?
He. At cūm cruciatu māxīmo id factum ēst tuo.
Ty. Dum ne ob malefacta pēream, parvi aestīmo.
 25 Si ego hīc peribo, ast ille, ut dixit, nōn redit;
 At erit mi hoc factum mōrtuo memorābile,
 Herūm me captum, ex sērvitute atque hōstibus
 Reducēm fecisse liberum in patriam ad patrem;
 Meūmque potius mē caput perīculo
 30 Praeoptāvisse, quam is periret, pōnere.
He. Facito ergo ut Acherūnti clueas glōria.

V. 19. Ingenue fatetur Tyndarus, rem ita factam esse, ut arguit Hegio. *Abire* dicuntur saepe, qui incolumes evadunt, ut recte notavit Bosscha. Sic Amphitr. II, 2, 227. cum Alcmena Sosiae dixisset: *abin' hinc a me dignus domino servus*; ille vocem aliter interpretatus respondet: *abeo, si iubes*. Hoc est, *aufugio*. Igitur hoc etiam loco *abire* est dominum deserere, aufugere. *Id nunc succensēs mihi*. Accusativus idem, qui est in formulis *gloriarī aliquid, gaudere aliquid, laetari aliquid*. Cf. Mostell. V, 2, 41. *Neque illi sum iratus, neque quicquam succenseo*.

V. 23. Hegio maximos cruciatus minatur, quos parvi se aestimare respondet Tyndarus, dum modo ne merito puniatur. Et si vel maxime pereat, facta sua etiam post mortem memoratum iri. *Dum ne*, sicut *modo ne, dummodo ne, dum quidem ne*. Non dubium est, quin particula *ne* simpliciter apud priscos non valuerit. Exempli innumerabilia sunt, nunc in compositis dictionibus maxime reliqua. *Vsu* tamen factum est, ut *ne* in prohibitis et optativis sententiis retineretur et locum haberet, ubi Graeci $\mu\eta$ ponere solent. Sic *utinam ne, ut ne, modo ne, dummodo ne, dum ne*; et, quod usitatissimum est, *ne simplex* in enunciatis prohibitis pro *ut non*. *Parvi aestimo* hiatus legitimus. *Ast ille, ut dixit, non redit*. Bothius atque ille, pro *ast ille*, scribendum censebat, quod sensum non iugulat quidem, sed non necessarium est. Nam *ast* h. l. differt a sequenti *at*, et fere idem valet quod *contra*, *vicissim*; sed *at* pro *saltem*, tamen ponitur. Sic Liv. X, 19. in formula antiqua: *Bellona si hodie nobis victoriam dūis, ast hic ego templum tibi voveo*. H. e. ego *contra*, ego *vicissim* tibi templum voveo. In verbis: *Herum me captum* secutus sum Bothium. Vulgo: *meum herum captum*, quod contra metrum. *Periculo ponere* dictum ut *morti mittere*, quod paullo post legitur. *Praeoptare potius quam*, ut *malle potius quam*, Cic. in Verr. Div. c. 6; *malle magis quam*, Terent. Adelph. II, 2, 14. *Praesentire prius*, Plaut. Pseud. I, 4, 15. Ad hoc pertinent ea quoque, quae supra ad Capt. III, 4, III. de duplici comparativo diximus. In voce *Acherunti* prima syllaba fere producitur apud priscos poetas. Cf. Hermann. in notis ad Eurip. Hecub. v. 1. Ceterum *Acherunti* ablativus est antiquus omīssa praepositione,

Ty. Qui per virtutem periiit, at non interit.

He. Quando ego te exemplis excruciaro pessumis,
Atque ob sutelas tuas te morti misero,
Vel interissem, vel perissem praedicent,
Dum pereas, nihil interduo, dicant vivere.

35

Ty. Pol si istuc faxis, haud sine poena feceris,
Si ille huc redibit, sicut confido affore.

Ar. Pro di immortales, nunc ego teneo, nunc scio
Quid sit hoc negoti. Meus sodalis Philocrates

40

tanquam sit civitas. Cf. quae diximus infra ad Captiv. V, 4, 1. *Qui per virtutem.* Versus a Nonio citatus p. 422. ubi ita: *Qui per virtutem perit, at non interit.* Scaliger proposuit: *perbitat, non interit.* Sed *perbitat* si indicativus, monstrum est; sin coniunctivus, et metrum violat, nam *perbitare* antepenultima longa est, et vero sensu cassum est, nam coniunctivus locum non habet. Alciat. Parerg. VIII, 14. voluit: *periiit, is non interit*, sed *is* contra librorum auctoritatem infertur. Multi dedere: *peritat, is non int.*, aut: *peritat, non pol int.*; ex arbitrio. Erroris fons fuit non intellecta particula *at* in apodosi, ubi significat *saltem*, tamen. Sic supra v. 26. h. sc. *Si ego hic peribo —; at erit mihi hoc factum mortuo memorabile.* Liv. IX, 1. *Quod si nihil cum potentiore iuris humani relinquatur inopi; at ego ad Deos, vindices intolerandae superbiae, confugiam.* In eiusmodi structura vulgo *attamen* locum habet. Cic. de fin. III, 15. *Sed quamquam negant; — attamen* cet. Conf. etiam Görenz: ad Cic. de Fin. IV, 5, 13. Igitur Nonii lectio vera est, modo pro *perit* scribatur: *periiit*. Accedit, quod frequentativum *perito* incertae est fidei, et uno tantum, quod sciam, Lucretii loco defenditur, III, 710. Ceterum quid differant *perire* et *interire*, indicavit Nonius l. c. his verbis: *perire* levior res est et habet inventionis spem et non omnium rerum finem. Unde simul apparet, non legisse Nonium *peritat*.

V. 33. Dixerat Tyndarus, se nihil curare cruciamenta, quae minitatus Hegio fuisset, quia persuasum haberet, quamvis *periret*, non *interiturum*, sed *memoriam ad posteros propagaturum*. Respondet Hegio: Sive pereas sive tu intereas, sive denique vivere dicaris, nihil mea interest, modo poenas luas. *Excruciaro*. Vulgo *excruciavero*. Bothius de suo: *excruciasso*, vulgarem illam formam *excruciaro* minus usitatam dicens veteribus. At *immolarit* legitur Poen. II, 2. *Adornarit* Rud. I, 2, 41. *Exemplis pessimis* pessimo modo. Sic saepe plurali numero haec vox usurpatur. Bacchid. V, 1. 6. *omnibus exemplis crucior*. Adde Rudent. II, 3, 40. Terent. Phorm. IV, 4, 7. *Ut te quidem omnes Di — malis exemplis perdant.* *Sutelae*, ut Festus (p. 144. cf. p. 679. edit. m.) explicat, sunt astutiae, a similitudine suentium dictae. *Morti misero*; cf. supra ad v. 30. h. scenae. *Nihil interduo*. Ita primus emendavit Dousa Plaut. expl. I, 9. Antea *interdico*, quod in metrum peccat. Ceterum *interduo* est interesse existimo, διάφορον ἡγοῦμαι Trin. IV, 2, 152. Ceterum *qui sis, qui non sis, floccum non interduim*.

V. 39. Iam Aristophontes quid rei sit et cur Tyndarus Philocratem se esse simulaverit, intelligit doletque, tam malam se operam praestitisse homini in herum fidelissimo atque optimo. *Malam alicui operam dare* i. e. non gratam, sed noxiam; nocere, ut nos: jemandem einen schlechten Dienst erweisen.

- in libertate est ad patrem, in patria. Bene est.
 Nec est quisquam mihi, aequè melius cui velim.
 Sed hoc mihi aegre est, me huic dedisse operam malam,
 Qui nunc propter me meaque verba victus est.
- 45 *He.* Votuin' te quicquam mi hodie falsum proloqui?
Ty. Votuisti. *He.* Cur es ausus mentiri mihi?
Ty. Quia vera obsessent illi, quoi operam dabam;
 Nunc falsa prosunt. *He.* At tibi oberunt. *Ty.* Optume est.
 At herum servavi, quem servatum gaudeo,
- 50 Cui me custodem addiderat herus maior meus.
 Sed malene id factum arbitrare? *He.* Pessume.
Ty. At ego aio recte, qui abs te seorsum sentio.
 Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
 Tuus servus faxit, qualem haberes gratiam?
- 55 Emitteresne necne eum servum manu?

V. 45. Hegio iratus, quod ipse, qui rem tam considerate, tam circumspecte se instituisse crederet, tantopere ludificatus sit, quaerit e Tyndaro, qua tandem animi audacia fraudem aggressus sit. Ille fidem erga herum pristinum caussatur. *Votuin'*. Sic plurimi Codd., prisca forma, de qua egit Reuvens. in Coll. Lit. V, 1. *Votare* enim pro *vetare* dicitur ut *voster*, *vortex*, *vortere* et plura eius generis alia. Cf. Plautus Asin. IV, 1, 14. qui locus citatur a Nonio p. 45. v. *Votitum*. *Obsessent*. Vera huius imperfecti vis hac facta comparatione patebit. *Vera offuerant, cui operam dabam* cum dicis, significas, tempus illud, quo vera oberant, iam finitum esse, antequam operam dare coepisti. *Vera oberant, cui operam dabam ubi dicis*, pronuncias, vera offuisse per omne illud tempus, quo operam dabas. Eadem ratio est, ubi coniunctivo uteris in enunciatis condicionem habentibus. *Vera offuissent cui operam dabam* si dicis, hoc dicis, vera tum iam obesse desiisse de tua sententia, cum dabas operam. Contra *vera obsessent cui operam dabam* si profers, hoc significas, per illud tempus, ubi operam dabas, ex tua sententia occasionem nocendi fuisse. Sic supra Captiv. II, 3, 57. *Nam si servus esses, nihilo secius obsequiosus mihi semper fuisti*. Adde Rud. II, 3, 48. *Si amabat, rogas, quid faceret? Asservaret dies noctisque*. — Quoi non liquescit. *Optume est* formula eorum, qui aut contenti sunt iis, quae alter dixerat, aut tranquilli et non curantes ista. Sententia igitur est: Non moror te, non curo minas tuas. Adde quae supra dicta sunt de hac formula ad Captiv. II, 2, 104. Nostro huic loco persimilis est Plaut. Bacch. III, 4, 3. *Illum exoptavit potius? Habeat, optume est. Nae illa illud hercle cum malo fecit suo*.

V. 53. Vt Hegionem, si fieri possit, leniorem reddat et bene volentem, ad paternum eius animum provocat et, si tuus filius, inquit, Philocratis loco esset, haberetque servum; tanquam ego sum, fidelem, quid faceres? Sicine tum mihi succenseres? Faxit est perfectum coniunctivi. Indicat enim Tyndarus, non magnopere se curare, utrum hoc unquam factum sit vel fiat nec ne. Ponit tantum rem, simpliciter. *Emitteresne nec ne*. Cf. quae

Essétne apud te is sérvus acceptíssim^{us}?

Respónde? *He.* Opinor. *Ty.* Cúr ergo iratús mihi es?

He. Quia illí fuisti, quám mihi, fidélior.

Ty. Quid? tu úna nocte póstulavisti ét die,
Recéns captum hominem, núperum, novícium,
Te pérdocere, et mélius consulerém tibi,

Quam illí, quicúm una a pñero aetatem exégeram?

He. Ergo áb eo pétito grátiam istam. — Dúcite,

Ubi pónderosas, crássas capiat cómpedes,

Inde íbis porro in látomias lapidárias.

Ibi quom^o alii octonos lápidés effodiúnt, nisi

Cotídiano sésquiopus conféceris,

Sexcéntoplagó nómen indetúr tibi.

Ar. Per deós atque homines égo te obtestor, Hégio,

Ne tu ístunc hominem pérduis. *He.* Curábitur.

Nam nóctu nervo vínculus custodíbitor,

Intérdius sub térra lapides éximet.

Dia ego húncc cruciabo, nón uno absolvám die.

Ar. Certúmne est tibi istuc? *He.* Nón moriri certíust.

diximus supra ad II, 2, 33. *Essetne.* Usitatus: *nonne esset.* Sed *ne* antiquitus idem quod *non.* Vide quae supra notavimus ad III, 5, 24. Idem enim, quod ibi observavimus in enunciatis prohibitis et optativis factum esse, in interrogativis accidit, ut *ne* simplicem negandi vim haberet. Igitur sic primum usus particulae *ne* in interrogationibus obtinuit, ut *ne* vim negandi retineret pro eo, quod deinde usitatus dictum est *nonne.* Post demum factum est ut *ne* interrogandi signum esset, amissa negandi notione. Ceterum quamvis *ne* prohibitivum et *ne* interrogativum quantitate differant, tamen primitus unum idemque vocabulum fuisse videtur. Adde Cic. de finibb. V, 18. *Videmusne* pro *nonne* *videmus.* Et sic multis aliis in locis. Rem conficit Schaefer. ad Plin. Epist. III, 16, 13; -III, 21, 6; II, 17, 10, et Parei lexicon Plaut. in v. Ne. *Recens captum hominem.* Dedimus hunc versum, quemadmodum citatur a Prisciano III, 3, tom. I, p. 117. et a Nonio p. 143. V. *Nuperum*; omisso *et* ante *novitium*, quod vulgo additur.

V. 63. Non mollitur Hegionis animus. Nunc iam Tyndarus in latomias abduci iubetur. *Gratiam istam*, qualem dixisti te mereri voluisse. *Latoniae lapidariae.* Adiectivum addi videtur, quod *latoniae* paullatim generalem carceris vel loci ad recipientes damnatos notionem traxerat. *Sesquiopus*, unum totum et dimidium operis diurni. Sic *Sesquiulixes*, titulus Satirae Varronianae. Sic *sesquiplaga* et notissimum illud Horatii: *sesquipedalia verba.* *Effodiunt, nisi Cotidiano.* Sic ad optimorum Codd. fidem Bentley ad Terent. Heautontim. IV, 5, 7. secuti dedimus. *Nisi* vulgo versum 67. incipit, claudicante superiore, qui voce *effodint* in vulgaris terminatur, quae vox est nihili. *Cotidiano* vulgo *cotidianus*; Cam. *cotidianos*, atque ita V. C. Cam. Sed Bentley ad Terent. l. c. multa exempla conguessit, quae

- 75 Abducite istum actūtum ad Hippolytū fabrum,
Inbete crassas compedes impingier.
Inde extra portam, ad meūm libertum Córdalum,
In lapidinas facite deductus siet.
Atque hūc me ita velle, dicite, curarier,~
- 80 Ne quī deterius huic sit quam quoi pessume est.
Ty. Cur ego te invito me esse saluum postulem?
Periculum vitae meae stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam, mali.
Etsi pervivo usque ad summam aetatem, tamen
- 85 Breve spacium est perferendi, quae minitas mihi.
Vale atque salve; etsi, aliter ut dicam, meres.
Tu Aristophontes, de me ut meruisti, ita vale,
Nam mihi propter te hoc obtigit. *He.* Abducite.
Ty. At unum hoc quaeso, si huc rebitet Philocrates,
- 90 Ut mi eius facias conveniendi copiam.
He. Peristis, ni hunc iam e conspectu abducitis.
Ty. Vis haec quidem hercle est, et trahi et tradi simul.
He. Ille est abductus recta in phylacam, ut dignus est.
Ego illis captivis aliis documentum dabo,
- 95 Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palam,

satis evincunt, *cotidiano* dici pro *quotidie*, adverbii loco. — Aristophontes misericordia motus obsecrat Hegionem, ne perdat Tyndarum. Cui acerba cum ironia reponit Hegio: *curabitur* h. e. ne amittatur, ne perdat. Quam amphiboliam in verbo *perdere* exposuit Dousa Plaut. expl. I, 19.

V. 75. *Lapidicinae*. Vt homicida ita *lapicida* dictum esse probabile est, non *lapidicida*. Unde simul patet, falsam esse alteram scripturam *lapidicidinae*; quam rem etiam inscriptiones confirmant. Privatas autem fuisse oportet istas *lapicidas*, non libertum iis praeesse dicit, cui mandat, ut pessime habeat Tyndarum. *Dicite* ultima producit in fine secundae dipodiae. Cf. Kampmann. in Annot. ad Plaut. Rud. pag. 3 seqq. — Tyndarus de suo periculo securum se esse ait, stare enim vitam suam Hegionis periculo. Grandi summa emerat Tyndarus, quae summa pessum ibat, si periret Tyndarus. *Post mortem in morte*. Postquam mortui sumus, nihil habet mors, quod metuas. Nam sensus ereptus est.

V. 91. Petierat Tyndarus, ut, si rediret Philocrates, convenire eum liceret. Quare vehementius etiam excaedescens Hegio, illico abduci eum iubet. Sic abducitur. *Hunc iam e conspectu*; haec aut huius habent, aut hunc iam scribendum et pronuntiandum ut *nunc iam*, quod probabilius est. — Solus inde in scena cum Aristophonte restat Hegio, secum reputans sortem suam. *Quod absque hoc esset*. Formula Plauto perquam familiaris et solis Comiciis usitata. Vulgarior forma est: *absque hoc esset, absque te esset*, omisso *quod*, etiam in protasi, ubi si omitti videtur, pro eo, quod dici solet: *nisi hic esset, nisi tu esses*.

Vsque offrenatum suis me ductarent dolis.
 Nunc certumst nulli posthac quicquam credere.
 Satis sum semel deciptus; speravi miser
 Ex servitute me exemisse filium.
 Ea spes elapsa est. Perdidi unum filium,
 Puerum quadrimum quem mihi servus surpuit;
 Neque enim servum unquam repperi, neque filium;
 Maior potitus hostium est. Quod hoc est scelus!
 Quasi in orbitatem liberos produxerim.
 Sequere hac; reducam te ubi fuisti. Nemini
 Misereri certum est, quia mei miseret neminem.
 Ar. Exauspicavi ex vinculis; nunc intellego,
 Redauspicandum esse in catenas denuo.

100

105

Wenn der nicht gewesen, wenn du nicht warst. Quod autem additur ad significandum nexum cum superioribus, eodem illud usu, quo dicitur: *quodsi, quod nisi, quod utinam*. Ceterum notandum est, formulam: *absque hoc esset* in protasi poni, ut iam diximus; veluti apud Terentium Phorm. I, 4, 11. Nam *absque ea esset, recte ego mihi vidissem*. Plaut. Trin. IV, 1, 13. Nam *absque foret te, sat scio in alto Distraxissent* cet. Vocem *absque* in scriptis Ciceronis eiusque aequalium non inveniri, monet Vorstius de Latin. merito susp. 9. Uno adhuc Ciceronis loco superesse hanc vocem Epist. ad Atticum I, 19. nondum affecto a Criticis, monuit Oudendorpius ad Cie. de invent. I, 36. Locum vero istum immendo cubare, quovis pignore contendere velit Oudendorpius. Cf. vero etiam Orell. ad Cic. ad Att. l. c. et Hand. Tursellin. I, p. 67. Adde Ruhnken. dict. ad Ter. p. 228. ed. Sch. et Ramshorn Gr. §. 150, 3. *Offrenati dolis* sunt, qui veluti capistro ori injecto dolis devincti quolibet ductantur. De voce *surpuit* vide quae notavimus ad Capt. prol. v. 8. De formula *potitus hostium est*, cf. notam ad Captiv. I, 1, 24. Adde Herm. in notis ad Euripidis Hecubam v. 277. Ceterum legitur hic Plauti locus apud Nonium p. 498, 21. sed paullo aliter: *Ille alter potitus hostis est. — Quod hoc est scelus*. Scelus pro infortunio dici observavit Bentleius ad Terent. Eunuch. II, 3, 35. Sed recte Bosscha ad hunc Plauti locum monuit, non sic simpliciter dici *scelus* pro infortunio. Nam ubique subesse notionem miseriae e scelere ortae. Addit *scelus et nefas* saepe legi pro calamitate veluti Martial. VII, 14. *Accidit infandum nostrae scelus, Aule, puellae*; iubetque conferri Virg. Aen. II, 229. VII, 307. *Misereri certumst*. Citant hunc versus plures Grammatici; Charis. p. 111. (p. 79. ed. m.) p. 134. (p. 92. ed. m.) Non. p. 143. v. *Nemini*. Priscian. VI, 3. tom. I, p. 228. alius aliter. Recte solus Charisius loco indicato p. 134. (p. 92. ed. m.) *Exauspicare* est auspicium ducere ex aliqua re. Igitur *e vinculis exauspicavi* est initium viae e vinculis duxi, itaque malo auspicio usus huc veni. Allusum est ad disciplinam Romanorum publicam, ubi domi repetebantur a ducibus auspicia, si quid male cessisset in expeditione, eaque repetitio *redauspicare* dicebatur. Sic recte Lambinus et Taubmannus.

ACTVS IV. SCENA I.

Ergasilus.

- I**upiter suprême, servas mé, measque augés opes.
 Máxumas opímitates ópiparasque offérs mihi.
 Laudém, lucrum, ludúm, iocum, festívitatem, férias,
 Pompám, penum, potátiones, sáturitatem, gáudium.
 5 Néc quóquam homini súpplícare mé nunc certum ést mihi;
 Nám prodesse amíco possum, vél inimicum pérdere.
 Ita hic me amoenitáte amoena amoénus oneravít dies.

Redit Ergasilus parasitus a portu, ubi quum aliquid coenae venaturus esset, praeter spem atque expectationem regem suum Philopolemum, Hegionis filium, cum Philocrate et servo Stalagmo, qui servus Hegionis olim filium quadrimum surripuerat, redeuntem ex Alide invenit. — Hic temporum ratio quibusdam non constare visa est. Et sane, quamvis vix decem milliaria geographica ab ora Aetoliae maritima in Elidem conficienda essent; tamen cum rei agenda tempus unius diei spacio contineri fingatur, Philocrates, qui actu secundo dimittitur, quantumvis velocissima celoce vectus, nunc iam redux factus esse non potest, praesertim quum in Elide de Philopolemi redemptione multa essent peragenda et componenda. Sed, ut alii iam monuerunt, non est, quod poetam his temporum finibus coerceamus, maxime in theatro Romano, ubi plebeculae iste Graecarum regionum situs sine dubio ignotus erat. Lessingius quidem optom. XXII. hoc nomine Plautum vehementer vituperat, quod temporum spaciique rationem everterit; sed ille ipse, vir scenica nostratium poesi immortaliter meritis, eiusmodi temporis spaciique rationes in fabula non admodum curandas esse, modo res ipsa et fabulae actio sibi constet, planissime postea docuit. — Ceterum Stalagmum, servum istum fugitivum, Philopolemum in Elide haud dubie iam ante Philocratis adventum agnoverat et capi iusserat, unde nunc quidem vinctum eum secum adducere facile potuit.

De metro priorum quattuor versuum cf. Hermannus Elem. doctr. metr. p. 167. Ubi hunc locum inter exempla citans sic ille: *Singulare est, quod saepe, ubi vel enumeratio aliqua multarum rerum vel alia descriptio ponitur, mutari numerus solet.* Sunt enim iambici duo posteriores versus, quum a trochaicis oratio coepisset. Inde iterum trochaici. Sed inde a versu nono iterum iambici incipiunt. — Alter huius scenae versus citatur a Nonio p. 146. v. *Opimitas.* *Pompa* ut recte notavit Bosscha, intelligitur de longa ferculorum serie, ut in ludis Circensibus ferculorum pompae. *Nam prodesse.* Vulgo *nam vel prodesse*; quod quum metro obsit et commode abesse possit, eiecimus. *Amoenitas amoena amoenus.* Dicendi artificium, de quo supra ad II, 3, 49. diximus, non infrequens Plauto. Adde Amphitr. I, 1, 122. *Optumo optume optumam operam das.* Infra Captiv. IV, 2, 45. *Regum rex regalior.* Cf. Naekii dissertatio de alliteratione sermonis Latini inserta Museo Rhenano III, 3, p. 324 seqq. Compositionis eiusmodi, qualis est in verbis *amoenitas amoena*, exempla e Plauto congegit Lambinus ad hunc locum, veluti: *nitor nitidus*,

Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam.
Nunc ad senem cursum capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse a Dis sibi optat, atque etiam
amplius. 10

Nunc certa res est, eodem pacto ut Comici servi solent,
Consciam in collum pallium, ex me primo ut hanc rem audiat.
Speroque me hunc ob nuncium aeviternum adepturum cibum.

ACTVS IV. SCENA II.

Hegio, Ergasilus.

Quanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mi aegritudo auctior est in animo.

Ad illam modum subitum os esse mi hodie!

Neque id perspicere quivi!

Quod quom scibitur, tum per urbem irridebor. 5

pretium pretiosum, pulchra pulchritudo. — Hereditas sine sacris est plenissima, ditissima, luculentissima. Nam quum apud Romanos sacra quaedam essent gentilicia et familiarum propria, consequens fuit, ut ea in haereditate pecuniam sequerentur et is, qui ex aliqua haereditate pecuniam acciperet, etiam sacra familiae faciunda in se reciperet. Cf. Cic. de Legg. II, 19, 48. *De sacris autem haec sit una sententia, ut conserventur semper et deinceps familiis prodantur et, ut in lege posui, perpetua sint sacra. Haec iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, et his esset ea adiuncta, ad quae eiusdem morte pecunia pervenerit.* Haecenus Cicero. De legg. XII. tabul., quoad iusserint: *sacra privata perpetua manento*, cf. Dirksen. praestantissimum librum: Uebersicht der bisherigen Versuche zur Kritik und Herstellung der Zwölf-Tafel-Fragmente, p. 638. Sacra autem sine sumtu fieri non poterant. Itaque haereditatem minuebant. Qui igitur haereditatem acceperat sine sacris, is iure laetari poterat; emolumentum enim habebat sine detrimento. Haec Lambinus. *Ut Comici servi solent.* Qui gnavi et actuosi haberi vellent, si quid diligentius faciendum incideret, vel ponebant pallium, vel in humeros reiciebant, vel alio modo colligebant. Atque hic fuit fere servorum habitus in Comoedia. locus eo cernitur, quod in scena de scena sermo est, tanquam res vera ac seria ageretur. *Rem audiat*; hiatus, quem evitaturi metrum turparunt. *Aeviternam* antiquam formam restituimus Bosscham secuti, metro flagitante. Sic *aevitas* pro aetate apud Cic. de Legg. III, 3, 9. et alibi.

Sedet alta mente turpis ista fraus Hegioni diuque hominis animum exagitat. Igitur nunc rediens etiam secum expostulat, quod se decipi passus sit. Magis tamen animum pungit, quod ridiculum se videri putat civibus. *Os sublinere*; vide quae supra notavimus ad III, 4, 123. Verba *mi hodie* initio versus quarti posita erant. Sed quum versus sint bacchiaci tetrametri, hic assumenda erant, ut versus deinde quartus clausulam efficeret, ad haec exempla: Terent. Andr. III, 2, 4. Plaut. Most. I, 2, 7. Id. ibid. v. 19. Haec Bosscha. Adde Rud. I, 5, 8. *Tam maestiter vestitas.* Cf. supra ad Captiv. II, 2, 40. *Quod quom scibitur,*

Quom extemplo ad forum advenero, omnes loquentur:

Hic ille est senex doctus, quod verba data sunt.

Sed Ergasilus estne hic, procul quem ire video?

Collecto quidem est pallio; quidnam acturus est?

- 10 *Er.* Move abs te moram omnem, Ergasile, atque age hanc rem
 'Eminor interminorque, ne quis obstiterit obviam,
 Nisi qui sat diu vixisse sese homo arbitrabitur.
 Nam qui obstiterit, ore sistet. *He.* Hic homo pugilatum incipit.

tum. Vulgo abest *tum* claudicante versu. Bosscha addidit *iam*, quod sexcenties apud Plautum excidisse animadvertitur. Sed credibilis est, *tum* excidisse, absorptum a terminatione verbi praecedentis. Amat Plautus ita coniungere *cum* et *tum*, veluti Trucul. I, 2, 88. *Quom amamus, tum perinus.* Cas. I, 1, 51. Bacch. I, 2, 37. *Quom extemplo ut ἐπὶ τὰ χίοντα* Graecorum, pro *simulatque*. Cf. supra II, 3, 74. *quom extemplo — — abscesse- ris.* Et sic innumeris in locis apud Plautum. *Doctus.* Hanc aliorum emendationem stabilivit Dousa Plaut. expl. I, 19. laudato e Plauti Persa loco IV, 4, 45. *Vide sis, ego ille doctus leno paene in foveam decidi.* Frustra vulgatum *ductus* defendit Bosscha.

V. 8. Iam Ergasilum approperantem conspicit Hegio. *Ire*, quod metrum requirit, addidi secundum Bosscham, qui recte monet, haud dubie absorptum vocabulum a sequente syllaba *ui*. *Collecto pallio*; cf. quae scena superiore ad v. 11. notavimus. *Collectum pallium* opponitur *fluido*. Illud est eorum, qui gnavi- ter et celeriter aliquid acturi sunt; hoc eorum, qui otiose de- ambulant. —

V. 10. Vehementer ad risum composita est Ergasili oratio, quae nunc sequitur. Is enim, quum tam laetum et acceptum Hegioni se ferre nuncium sciret, atque inde animo concepisset aliquam speculam, perlato hoc nuncio coenam apud Hegionem sibi futuram apprime lautam, summam prae se fert festinationem, cuius ne quis obvius moram sibi obiciat, crudelissime intermi- natur. *Moram omnem.* Voc. *omnem* interposui Bosscham secutus, cum quod eam in hac locutione frequentissime inveniri scirem, tum quod accommodatissimam esse intelligebam huic Ergasili orationi. Ultima syllaba in *omnem* non liquescens excusationem habet a sequente nomine proprio. *Age hanc rem.* Cf. quae supra diximus ad Captiv. II, 3, 84. — Inde a versu undecimo numerus a bacchiaco ad trochaicum transit, aptissime. Nam sequitur gravissima ac veluti publicae auctoritatis edictio atque intermi- natio, quasi a magistratu aliquo proposita. V. 11. Vulgo laborante metro: *Eminor interminorque ne quis mihi ob. o.* Bosscha dedit: *Eminor atque interminor, ne quis mi obst. ob.* Producta syllaba finalis in *Eminor* satis defenditur exemplis a Lingio in libro de hiatu in versibus Plaut. p. 47 seqq. congestis. Adde Kampmann. in Annot. ad Plauti Rud. pag. 10. *Nam qui obstiterit, ore sistet.* Sistere h. l. est intransitiva notione dictum, quemadmodum *con- siderare*, Trin. II, 2, 25. *Bona multa in tuo pectore considant*, ubi considant est sedem capient, commigrabunt in pectus tuum. Si- militer ergo *sistere* iam non est *statuere*, sed *stare incipere*, sta- tionem capere, sich stellen. Et quod h. l. *ore sistere* dicit Plau- tus, simili modo *capite sistere* profert Curc. II, 3, 8. ubi pariter

Er. Fácere certumst. Proinde ut omnes itinera insistánt sua,
Né quis in hac plateá negoti cónferat quicquám sui. 15
Nám meus est ballista pugnus, cúbitus catapulta ést mihi,
Húmerus aries; túm genu ad quemque ícero, ad terrám dabo.
Déntilegos omnés mortales fáciam, quemque offéndero.
He. Quae illaec eminátio est? Nam néqueo mirarí satis.
Er. Fáciam ut eius diéi locique, meíque semper méminerit; 20
Quí mi in cursu obstítetit, faxo vítae is obstítetit suae.
He. Quid hic homo tantum incipessit fácere cum tantís minis?
Er. Priús edico — né quis propter culpam capiatúr suam —:
Cóntinete vós domi, prohibéte a vobis vim meam.
He. Míra edepol sunt, ní híc in ventrem sumpsit confidéntiam. 25
Vaé misero illi, cuius cibo iste factu'st imperiósior.
Er. Túm pistores scrófpasci, fúrfuri qui álunt. sues,
Quárum odore praéterire nómo pistrínúm potest;

parasitus male sedulus minatur: *Nec quisquam sit tam opulentus, qui mihi obsistat in via — quin cadat, quin capite sistat in via de semita;* qui locus vel propter vocabuli *obsistat* usum huc pertinet. *Platea* correpta penultima semper apud Plautum et Terentium. De *ballistis* et *catapultis* audiendus est Lipsius ad hunc locum. „Duplex instrumentum priscis; quo in hostes emitterent et iacularentur; altero tela vel grandiores sagittas, altero lapides et saxa. Id prius *Catapultam* dixere veteres, hoc posterius *Ballistam*. Plautus hoc ipsum discrimen palam hic ingerit. *Pugnum* enim, qui rotundus, cum lapide ballistario comparat; *Cúbitum*, qui longior, cum telo catapultae. Ita dico *telo*. Nec aliter in his versibus utraque vox capienda, quam pro eo, quod *Catapulta* emittitur, aut *Ballista*.” Ceterum hunc versum citat Nonius p. 552, 15. De *Ariete* itidem instrumento poliorcetico cf. Lipsius Poliorcet. lib. III, p. 109. Meyeri Antiqq. Romm. p. 302. *Ut quemque ícero*. Magnam, quae h. l. est, lectionis varietatem praetereamus. Vulgatum *ieceró* pro quo recepimus *ícero*, et sententiam et metrum pessumdat. *Diéi* dissyllabum est, eius monosyllabum. *Vítae is obstítetit suae*, Vulgo: *vítæ is extemplo obst. s.* Voc. *extemplo*, quae in aliquot Codd. abest, etiam metrum ab se segregat. *In ventrem confidéntiam sumpsit* et quod infra sequitur v. 32. *habet profecto in ventre confidéntiam* iocosé de parasito, pro eo, quod vulgo: *in animum confidéntiam sumpsit, in animo c. habet*. Parasitus satur factus animos recepit et spiritus sumpsit, quasi cum cibo et vino confidentia infunderetur. *Imperiosior*. Alii *impensior*, quod explicant *farctior*. Verum est *imperiósior*, quod recte explicat Bosscha: Vino et epulis calens potius ex ventre, quam animo et fiducia virtutis, adeo confidens ac minax est. Vae igitur misero illi, cuius cibo hanc in ventrem confidentiam sumpsit, sive, cuius cibo factus est imperiosior. *Míra sunt, nisi*, pro *mirum est, nisi*, usitatae Plauto formulae. Cf. Trin. IV, 2, 19. Cas. II, 2, 20. *Míra sunt, vera si praedicás*. De sententia vide quae diximus ad Trin. II, 4, 94. *Pistores scrófpasci*. Sues, quae a pistoribus alebantur, saepe in plateis circumcur-sasse videntur, unde ambulantes et viatoribus molestia creabatur. *Furfuri qui álunt*. Cf. Voss. de Analog. I, 42. qui lectio-

- Eorum si quouisquam scrofam in público conspéxero,
 30 'Ex ipsis dominis meis pugnis excalcabo fúrfures.
He. Básilicas edíctiones átque imperiosás habet.
Sátur homo est, habét profecto in véntré confidéntiam.
Er. Túm piscatorés, qui praebeñt pópulo pisces foétidos,
 Qui advehuntur quádrupédanti crúcianti cantério,
 35 Quórum odos subbásilicos ómnes adigit ín forum:
 Eís ego ora vérberabo sírpiculis piscáriis,
 'Ut sciant, aliéno naso quam éxhibeant moléstiam.
 Túm lanii autem, qui concinnant liberis orbás oves,
 Qui locant caedúndos agnos, ét dupla agninám danunt,

nem *furfuri* e veteribus libris esse ait. Vulgo enim: *qui alunt furfure sues*. *Furfuri* ablativum esse, ostendit idem Vossius l. c. ut in illo Ciceroniano De Nat. Deor. II, 42. *parti miscetur in una*; ubi tamen nunc editur: *partem admiscetur in unam*. Adde Schneider. Lat. Gramm. Formenl. pag. 232.

V. 31. *Basilicae edictiones*; iussa magnifica ac superba. Quicquid enim splendidum, magnificum et imperiosum, βασιλικὸν Graeci dixerunt, quos saepe imitatus est Plautus. Sic *basilica facinora* infra Trin. IV, 3, 23. *basilicus status* Pseud. I, 5, 43. Et alibi persaepe. *Crucians cantherius* videtur mihi pariter ac Lambino, qui equitem cruciat, qui crebra succussatione et agitatione immodica sessori molestus est. *Subbasilicani* qui sub basilicis crebro versantur, ἀγρίατοι, subrostrani, circumforanei, ἀγορὰς περιτρίμματα; homines, qui totos dies porticus conterunt publicas ibique inhabitant. Nostrates simili modo: *Pflastertreter*. In basilicis iudicia etiam habebantur, inprimis centumviralia; cf. Plin. Ep. II, 14, 8. Vnde factum, ut semper aliquid audire ibi et tempus terere possent homines otiosi. Ceterum hic versus citatur a Prisc. I, 7, tom. I, pag. 39. ubi *odos* pro *odor*, ut *arbos* pro *arbor* dixisse veteres docet. Apud Prisc. *adegit* in optt. codd. Vulgo apud Plautum *abigit*, V. C. Cam. *abegit*. *Sirpiculae piscariae* Fischreussen. *Sirpicula* enim vel *sirpiculum* secundum Varronem vocatur a *sirpando* i. e. ligando. Est autem genus canistri viminei ad varios usus.

V. 38. Postquam parasitus, spe coenae confidens et animosus, variis hominum generibus, tanquam aedilis, edictiones cum gravibus minis proposuit, non sine maledictia in singula; ad lanios transit, iisque, exprobrata fraude et crudelitate animi, pariter minatur. De quo loco afferenda sunt, quae Rostius satis diligenter exposuit in descriptione scholastica *de locatione et conductione*. Is primum recte explicat locutionem: *liberis orbas oves concinnare*, quod dictum ostendit more Plautino pro eo, quod vulgo dicitur: *oves liberis orbas reddere*. Quo significetur crudelitas laniorum, cui assueti non dubitent agnos ab ovium mammis abreptos interficere et mactare. Atque ita iam Lambinus ad h. l. Deinde exposito discrimine inter *locationem* et *conductionem* explicataque horum verborum significatione pronunciat, verba: *qui locant caedundos agnos* dicta esse pro eo, quod dici solet: *qui paciscuntur de agnis alii caedendis vendendisque*. Nam *locare* dici eum quoque, qui cum opera praestanda etiam materiam, in qua elaboret, praebeat, soluta ab altero pecunia. Veluti si quis suscipiat vestimenta exercitui praebenda, quum idem

Quí petroni nómén indant vérveci sectário;

'Eum ego si in viá petronem pública conspéxero,

'Et petronem et dómínúm reddam mórtális misérúmos.

He. Eúge, edictiónes aedilícias hic habét quidem,

Mírúmque adeo est, ní hunc fecerunt Aétoli agoránomum.

etiam materiam praebeat vestimentorum, ita ut imperator nil nisi pecuniam solvat, praebitor, etsi is proprie vendat, tamen *locare* etiam dicatur vestimenta. Ratio autem haec est. *Locare* proprie significat in loco ponere, collocare, dare; *conducere* vero idem proprie, quod simul ducere, secum ducere, accipere. Quae propriae horum verborum notiones apud ipsum Plautum reperiuntur. Inde fit, ut qui opus aliquod, hoc est, materiam aliquam efformandam, effingendam, elaborandam alicui tradat, is *locare*, *conducere* vero, qui illud opus suscipiat, operam in effingenda, efformanda, elaboranda materia praestet, dicatur. Locator igitur est rei dominus; conductor *opifex*, qui accepta pecunia laborem praestat. Qui natus istarum formularum usus pro varia rerum condicione varie mutatur, non sic tamen, ut pro conductore locator, pro locatore conductor dicatur, sed ubique primitiva vocabulorum notio permaneat eadem. Sic v. c. quicumque commodum aut in re, aut in opera, aut in opere quaerendum, alicui percipiendum committit, *locator* dicitur, qui accipit, *conductor*. Itaque Gellius Noctt. Att. III, 3. de Plauto ait: *quum ob quaerendum victum ad circumagendas molas operam pistori locasset*. Plaut. Curc. IV, 1, 3. Ornamenta, quae locavi, metuo ut possim recipere. Plaut. Trin. IV, 2, 2. et Asin. prol. 3. 11, qui solvunt histrionibus mercedem, ut artem exercean, *conductores* appellantur. Atque haec etiam caussa est, quod h. l. *lanii*, qui et *materiam* (agnos) et *operam* (mactant enim) pacto inito praebent, *locare* dicuntur. *Agnos caedundos* est agnos, quos caedant, ut caedantur; welche schlachtbare Lämmer liefern. Quae proxime sequuntur: *duplam agninam danunt*, corrupta esse patet. Legendum: *dupla agninam danunt*; Bothius *duplo* scripsit, at nulla auctoritate. *Dupla* est duplum pretium, quod ex Varrone (de R. R. 11, 10.) et Pandectis notum est. Admissa igitur illa emendatione hic loci sensus efficitur: *Lanii, qui spondent se tibi caesuros esse agnos suos certo pretio, cum vero caesos exhibent, duplum pretium postulant*. Ex quo simul apparet, hoc loco Plautino *lanios trium vitiorum insimulari*; in primo versu crudelitatis, in secundo perfidiae, in tertio mendacii. Haec omnia Rostius. Ceterum de formulis *locare* et *conducere* cf. Digest. 19, 2, 1. Gaii institt. III, 142. Brissonius de Formulis cet. pag. 513. *Petro* aries, ovis mas. Sensus igitur est: qui arietum carnem pro vervecina vendunt. *Sectario* Gruterus ad v. *petroni* non v. *verveci* referendum esse ait. *Sectarium* enim esse *admissarium*, qui hinc inde femellas sectatur. Quod violentum videtur. Quare tenenda est priorum interpp. ratio, ex qua *sectarius* est *qui sectis testiculis alitur et saginatur*.

V. 43. Miratur Hegio hominis magniloquentiam eumque agoranomi munere in Aetolia dignum habet. Vulgo *Eugepe*. V. C. Cam. *Eugepae* teste Pareo. Sed iam Cam. edidit, quod versus requirit *Euge*. *Edictiones aediliciae* sunt formulae edicendi aedilium plebeiorum, sive minorum, qui annonae, rebus forensibus et venalibus praefecti erant. Cf. Meyeri Romm. Antt. p. 117. Tum vulgo: *ni hunc fecere sibi*. Sed recte Cod. V. Cam. teste

- 45 *Er.* Nón ego nunc Parasítus sum, sed régum rex regálior;
Tántus ventri cómmeatus méo adest in portú cibus.
Séd ego cesso hanc Hégionem oneráre laetitía senem?
Quí homine hominum adaéque nemo vívit fortunátior.
He. Quae illaec est laetitía, quam illic laétus largitúr mihi?
- 50 *Er.* Heus, héus, ubi estis? 'Ecquis hoc aperit óstium?
He. Híc homo ad coenám recipit se ad me. *Er.* 'Aperite
hasce ambás foris,
Priúsqvam pultando ássulatim fóribus exitium áffero.
He. Pérubet hóminem cólloquí. Ergásile. *Er.* Ergásilum
quí vocat?
He. Réspice me. *Er.* Fortúna quod tibi néc facit, nec fáciat, hoc
Mé iubes. Sed quí est? *He.* Respice ád me! Hegio sum.
55 *Er.* 'Oh mihi!

Scioppio fecerunt omisso sibi. — Aetoli ultimam non elidit. *Agoranonus* magistratus idem muneris habens, ut videtur, quod apud Romanos aediles plebis, quod ipsum nomen ostendit. Raro Plautus Graecos magistratus nominat, quod h. l. magis etiam mirum, quia statim aedilium mentionem iniecerat. Versus: *Tantus ventri* — *cibus* citatur a Prisciano lib. IV, 14. tom. I. p. 269., ubi *cibus* Prisciano genitivus est, quod probat Bosscha, qui *commeatus cibi* dictum putat, ut Pseud. I, 5, 9. *commeatus argenteus*, i. e. *argenti*. Sed non dubito Gronovii sententiae subscribere, qui ita distinguendum censet: *tantus, ventri commeatus meo, adest in portu cibus*, quam structuram Bosscha quam pro Plauti stilo diligentiore putat. Quod quid sit, nescio. Nihil enim aliud voluit Gronovius, quam hoc, structuram esse appositionis, quae ratio satis se commendat. De formula *onerare laetitia aliquem* conferenda sunt, quae supra diximus ad Captiv. III, 1, 5. Voc. *hominum* desideratur in V. C. Cam. et Pall. additum primum a Camerario, recte. *Adaeque fortunatior*. Sic supra Capt. III, 5, 42. *aeque melius*. Lambinus non sine veri specie putat duas easque diversas structuras in unam confusas esse, ita ut *adaeque fortunatior* sit *fortunatior* et *aeque fortunatus*. Nemo hominum neque fortunatior neque aequè fortunatus vivit, quam ille. Videtur haec esse quaedam familiaris sermonis negligentia, qua non satis diligenter distinguere solemus duas diversas loquendi formulas.

V. 50. Iam ad Hegionis aedes accessit parasitus et aperiri iubet. Hegio vero non amplius continere se potest, sed alloquitur hominem, qui veluti per aenigmata, quae affert, coniici sinit. *Heus, heus, ubi estis* — *ostium*. Iambicus senarius apte interpositus trochaicis. *Priusquam pultando assulatim*. Vulgo ante *assulatim* interponitur *vel*, quod iam excluserat Gruterus; neque apparet apud Nonium p. 72. ubi hic versus citatur, sic tamen, ut in fine legatur *exitium dabo*. Ceterum *assulatim*, pro quo in quibusdam Codd. est *assultatim*, non referendum est ad v. *pultando*, sed ad seqq. *exitium afferam*. Recte Nonius l. c. interpretatur *minutatim*. — *Fortuna quod tibi cet.* Hoc est, facere me iubes, quod tibi denegat Fortuna. Ea te non respicit nec respiciet, tu vero me ad te respicere iubes. Frigidus iocus.

Quantum est hominum optime optumorum, in tempore ad-
venis.

He. Nescio quem ad portum nactus's, ubi coenes, eo fastidis.

Er. Cedo manum. *He.* Manum? *Er.* Manum, inquam,
cedo tuam actutum. *He.* Tene.

Er. Gaude. *He.* Quid ego gaudeam? *Er.* Quia ego impero,
age gaudé modo.

He. Pól moerores mi antevortunt gaudiis. *Er.* Non ita ést,
scies; 60

Iám ego ex corpore éxigam omnes máculas moerorúm tibi.

Gaude audacter. *He.* Gaúdeo, etsi nihil scio, quod gaúdeam.

Er. Béne facis; iubé. — *He.* Quid iubeam? *Er.* Ignem
ingentem fieri.

He. Ignem ingentem? *Er.* Ita díco, magnus út sit. *He.*
Quid? Me, vólturi, 65

Tuán' causa aedis incensurum cénses? *Er.* Noli iráscier.

Iúbén' an non iubés astitui aúlas, patinas élui?

Láridum atque epulás foveri fóculis in fervéntibus?

Quantum est hominum. Transposui v. *optime*, ut legitimo in loco positus sit hiatus. Verba *eo fastidis*, trochaicum exitum versus constituunt, quod mendosum. Mauritius Haupt, Professor Lipsiensis, coniecit olim, quam coniecturam sermone praesenti mihi exposuit: *eo fatuus es*, quod magnopere est probabile. Sic Cistell. II, 1, 16. *Eo facetus.* Trucul. II, 2, 17. *An eo bella es.* Nolo tamen diffiteri, *fatui* notionem huic loco non satis accommodatam esse videri, quare tale quid expectaverim, quale est: *eo laetus es.* *Moerores mi antevortunt gaudiis.* Antevertere est proprie vertere aliquid ante aliud, antepone, maioris facere. Tum significatione intransitiva, se vertere ante aliud, h. e. praestare, superare; *moerores gaudiis antevortunt*, superant gaudia. Pro verbis *noli irascier*, quae huic loco non conveniunt, infra autem V. 65. optime se habent, Acidalius posuit: *non ita ést; scies*; quae ingeniosa emendatio apices vulgatae lectionis accurate sequitur, itaque facilitate se commendat. In verbis: *quid iubeam.* *Er. Ignem*; hiatus est tribus de causis legitimus. Cf. Hermann. elem. doctr. metr. p. 88. *Fieri* prima producta. Cf. Hermann. ad Eurip. Hecubam p. 99.

V. 64. Satis mirari nequit Hegio, quid ignem ingentem fieri velit parasitus. Igitur paene irascitur in hominem tam ridicula blaterantem. Ille contra pergit coenae apparatus significare. De *volturio* cf. quae monuimus infra ad Trin. I, 265. Ceterum *volturi* etiam metro iubente scribendum erat; vulgo: *volturie*. Sed etiam V. C. Cam. *volturi*. In verbis *astitui aulas* hiatus est, de quo videatur Hermann. Elem. doctr. metr. p. 88. *Foculis ferventibus.* Voluerunt quidam (v. interpp. ad Festum v. *cocula*) *coculis ardentibus*. Haec enim Festus (pag. 31. ed. meae.): *Cocula vasa aerea coctionibus apta. Alii cocula dicunt ligna minuta, quibus facile decoquantur obsonia.* Contra alii *focula* cum Nonio explicant de nutrimentis. Sic enim Nonius p. 9. *Focula dicta sunt nutrimenta; unde et foculare dicitur ut fovere.* Plau-

'Alium pisces praestinatam abire? *He.* Hic vigilans somniat.

Er. 'Alium porcinam atque agninam & pullos gallinaceos?

He. Scis bene esse, si sit unde. *Er.* Pernas atque ophthalmiam,

70

Hóraeum, scombrum, ét trugonem, et cetum, et melleum caseum.

He. Nominandi istorum tibi erit magis quam edundi copia

tus Persa (I, 3, 24.) *At edes.* Nam iam intus ventris fumant focula. Sed frustra illi, quum consensus Codd. *foculus ferventes* agnoscat, *cocula* ferventia dici non possint, contra Nonii *focula* i. e. nutrimenta hic nullo modo sensus loci admitat. At obstat aliud. *Foculus* primam brevem habet. Cui impedimento removendo vocem sequentem ita scripsit Bosscha, admissa diaeresi: *feriientibus*. Quod non ferri posse videtur. Verum eadem brevis obest in *coculis*. Unde levi additamento rescribo: *foculis in ferventibus*. *Ferventes* autem, non *ardentes* dicuntur foculi, quia carbonibus calefiebant. — *Praestinare* apud Plantum praemere est, i. e. emendo tenere. Sic Paullus e Festo (pag. 122. ed. meae.) Sed videtur praestinare, ut destinare, ab antiquo verbo *stano* deducendum esse, quod statuendi, firmandi habuerit notionem. Itaque *destinare* est defigere, deorsum firmare, stabilire, nativa quidem notione. Sic apud Caes. de b. Civ. I, 25. *Rates anchoris destinabat, ne fluctibus moverentur*. *Praestinare* igitur proprie ante firmare, antea constituere. Unde ad emtiones translatum est, cuius usus sola reliqua sunt exempla, ubi non emere significat, sed ante emtionem pretium constituere, licere; um etwas handeln, einhandeln. Eo tamen differt a verbo *licere*, quod emtionem simul assignificat. Appositus est Appulei locus Met. I, p. 113. Elm. *Et percontato pretio, quod centum nummis indicaret, aspernatus, viginti denariis praestinaui*; Ich erhandelte sie um zwanzig Denare. V. 70. *Scis bene esse, si sit unde.* Bene edere scis, si modo habeas, unde coenam pares. Alii *bene esse* explicant *bene se habere*. Sic poetae apud Graecos non modo καλῶς εἶχειν, sed etiam καλῶς εἶναι dicunt. Sed Romani ubique addunt *mihī*, unde locutio cum Graeca illa comparari non potest. Nec ullus est locus, ubi *bene esse* sic nude dicatur. Igitur prior ratio tenenda est. *Ophthalmia*. Piscis genus ab oculorum magnitudine dictum; fortasse idem piscis, qui apud Plinium *oculata* nominatur. Sed res incerta est. *Horaeus*; salsamenti genus perhibent ex pelamide pisce. Dictum volunt τῆς ὥρας, a verno tempore, quod tum illud salsamenti genus fieri solebat. *Scomber* piscis, e quo garum laudatissimum fiebat. Cf. Plin. Hist. N. 31, 7. 8. *Trugon* τρυγών, piscis, qui apud Romanos *pastina marina* nominatus quibusdam videtur. Alii *trigonum* scribunt, et aliud genus intelligunt, non minus ignotum, quod scilicet *trygon* venenatus fuerit. Sed nihil decerni potest. *Cetos* sive neutrali genere *cete* omnes maiores pisces appellabant Latini, ut Graeci κήτη. Latini etiam *cetum* nom. sing. dicebant.

V. 72. Ridet Hegio parasitum, tantum numerum eduliorum recensentem. *Nominandi istorum* — *copia*. Infinitivus loco substantivi, unde genitivus *istorum* pendet. Sic Terent. Heaut. prol. 29. *Novarum spectandi copiam*. Lucret. V, 1124. *Poculum solvendi tempus*. Ad quem locum plura congestit Lambinus. Etiam

Hic apud me, Ergásile. *Er.* 'Mean' me caúsa hoc cen~~tas~~ dicere?

He. Néc nihil hodie, néc multo plus tu híc edes, ne frustra
sies.

Proin tui tu cotídiani victi ventrem ad me áfferas.

75

~~Hic~~ Quín ita faciam, ut túte cupias fácere sumptam, etsi
égo velem.

He. 'Egone? *Er.* Tu nae. *He.* Túm tu mi igitur hérus es.

Er. Immo béne volens.

Vín' te faciam fórtunatum? *He.* Málim, quam miserúm
quidém.

Er. Cédo manum. *He.* En manúm! *Er.* Di te omnes ádiu-
vant. *He.* Nihil séntio.

Er. Nón enim es in sénticeto, eó non sentis; séd iube

80

Vása tibi pura ápparari ád rem divinám cito,

'Atque agnum afferrí propere unum, pínguem. *He.* Cur?

Er. Ut sácrufices.

He. Cui deorum? *Er.* Mi hércle; nam ego nunc tibi sum
summus Iúpiter.

'Idem ego sum salús, fórtuna, lúx, lætítia, gaúdium.

Proin tu deum hunc sáturitate fácias tranquillúm tibi.

85

apud Livium huius formae exempla reperiuntur. *Mean' me caussa.* Putasne ista mei beandi caussa a me prolata esse? Tum vulgo: *Ne frustra sis.* Desideratur iambus purus in fine versus. Nempe hic edes dactylum efficit pro trochaeo; quare scribendum: *ne frustrá sis. Proin tui tu.* Ordo est ex optimis Prisciani Codd. lib. VI, 14, tom. I, p. 268. Citatur etiam a Nonio hic versus, p. 484. sed corrupte. *Cotidiani victi venter* est quotidiano victui assuetus, quotidiano cibo contentus, non fastidiosus nec epulas opiparas appetens.

V. 79. Erat veterum superstitio, qua credebant, ex quibusdam corporis partium titillationibus et tremoribus omnia duci posse. Quare digiti etiam pro variis saltationibus et trepidationibus varia omnia edere credebantur. Igitur Ergasilus manu Hegionis correpta bonum omen se deprehendere ait, his verbis: *Di te omnes adiuvant;* cui Hegio, se nihil tale sentire, respondet. Pergit parasitus, sed ex absurdo risum captans: *Non enim es in senticeto.* Nihil sentis, non enim es in loco sentibus obsito; scilicet sentes tantum sentiuntur. Ultima syllaba in *apparari* non liquescit. Cf. Hermann. Elem. doct. metr. p. 88. In verbis *propere unum* restituendis secutus sum Bothium. Vulgo *proprium*, in quo vocabulo *propere* latere iam Scaliger suspicatus est. *Vnum* omissum videtur ab iis, qui elegantiae orationis timerent. *Agnus unus pinguis* h. l. dicitur, ut saepe, pro eo, quod vulgo dicitur *unus tantum a. p.*, i. e. unum tantum, sed pinguis. Sic apud Curt. IV, 14, 18. *Vnum animal est, et si quid mihi credis, temerarium et vecors;* h. e. unum tantum a. *Deum hunc* ita pronunciant, ut v. *deum* non elidatur. *Tranquillum facere sibi*, placare, propitiare sibi, propitium reddere. Similiter Cistell. III, 21. *Sic meum tranquillum facere ex irato mihi.* Tum vulgo: *Nunc tu mihi places.* Hoc est, ut explicat Gronovius, nunc aliam coe-

He. 'Esuriat mihi videre. *Er.* Mi quidem esurio, non tibi.
He. Tuo arbitrata facile patior. *Er.* Crédo; consuetus puer.
He. Iupiter te Dique perdant. *Er.* Te, hércle, mi aequum
 est grátias

'Agere ob nunciúm; tantum ego nunc pórtó a portu tibi hui.
 90 *He.* Nunc tu mihi placés. Abi stultus, séro post tempús venis.
Er. Igitur olim si advenissem, mágis tu tum istuc diceres.
 Nunc hanc laetitiam áccipe a me quám fero; nam filium
 Tuúm modo in portú Philopoleum vivum, salvum et sóspitem
 Vidi in publicá celoce, ibidémq; illum adolescéntulum

95 'Aliam una, et tuúm Stalagmum sérvum, qui aufugit dome,
 Quí tibi surripuit quadrimum púerum filiolum tuúm.
He. 'Abi in malam rem! lúdis me. *Er.* Ita me amábit sancta
 Sáturitas,

Hégio, itaque suó me semper cóndecoret cognómine,
 'Ut ego vidi. *He.* Meúm gnatum? *Er.* Tuúm gnatum, et
 Geniúm meum.

100 *He.* 'Et captivum illum 'Alidensem? *Er.* Μὰ τὸν Ἀπόλλων.
He. Et sérvolum.

nandi condicionem nullam circumspectam; nunc nihil vereor, coenam hic fore asperam. Sed oratio tribuenda esse videtur Hegioni, qui ironice loquitur. Acidalius malebat: *Non tu mihi places, eidem Hegioni verba tribuens. Abi duarum est brevium. Olim si advenissem.* Cf. Phaedr. III, 12. *Olim redisses ad splendorem pristinum;* h. e. iam dudum. *Magis tu tum istuc diceres.* Meliore iure hoc diceres si dudum ad te advenissem. Nunc non te decet mihi tam laetum nuncium afferenti coenam denégare lautam.

V. 92. Nunc demum rem eloquitur parasitus, cuius causa tanta celeritate ad Hegionem accurrerat. Exponit de reditu filii. *Celox* navigii genus a celeritate dictum; ut *celeres* et Graecorum κελύς. Cf. Voss. Etym. sub hac voce, et Ruhnken ad Vell. Pat. II, 73. *Publica celox ein Packetbot.* Credere neganti Hegioni rem per sanctam Deam saturitatem lepide adiurat parasitus. *Abi in malam rem.* Sic vulgo atque ita V. C. Cam. *In malam rem* primus scripsit Lamb. quem Bosscha sequitur provocans ad Bentl. ad Terent. Phorm. II, 3, 21. Syllabae *abi in ma* — pro trochaeo sunt. *Condecoret cognomine.* Ita semper satur dicar et sim. De iurandi formula *ita* — ut supra paucis monuimus ad Captiv. III, 4, 89. Adde haec. Saepe omittitur *ut*, et ex sententiarum nexu intelligitur aut aliis particulis compensatur. Veluti Mil. Gl. II, 6, 21. *At ita me di ament, nisi cet.* Particula *ita* in priore membro coniunctivum requirit; sed non rara sunt exempla, in quibus futurum reperitur indicativi. Veluti Terent. Heaut. IV, 5, 1. *Ita me di amabunt, ut nunc Menedemi vicem miseret me.* Quae res non mira videbitur ei, qui, quanta notionis necessitudo inter coniunctivum et futurum intercedat exploratum habet. *Genium meum*, qui mihi instar Genii est. Alias *reges* dici a parasitis praebitores supra diximus ad Capt. I, 1, 24.

V. 100. Dubitanti et itentidem sciscitanti Hegioni pergit Er. gasilus iuramentis affirmare, quae nunciaverat. Mira vero sunt

Meum Stalagmum, meum qui gnatum surripuit? *Er.* Νῆ τὰν Κόραν.

He. Iam diu? *Er.* Νῆ τὰν Πραινέστην. *He.* Vénit? *Er.* Νῆ τὰν Σιγνίαν.

He. Cérton'? *Er.* Νῆ τὰν Φρουσινῶνα. *He.* Vide sis. *Er.* Νῆ τὰν Ἀλάτριον.

He. Quid tu per barbáricas urbes iúras? *Er.* Quia enim item áspærae

Súnt, ut tuum victum aútumabas ésse. *He.* Vae aetati tuae. 105

Er. Quippe quando mihi nil credis, quód ego dico sédalo.

Séd Stalagmus quóius erat tunc nátionis, quom hinc abiit?

He. Sículus. *Er.* At nunc Sículus non est; Bóius est; Boliám terit.

Líberorum quâérundorum cáusa qí, credo, uxór data est.

He. Díc, bonan' fidé tu mi istaec vérba dixistí? *Er.* Bona. 110

He. Dì immortales, íterum gnatus vídeor, si vera aútumas.

ista iuramenta. Subito enim Graece loqui incipit, per Graecos deos iurat, mox per urbes Italicas, quarum nomina Graece effert. Sed cur haec ita? Verum mihi vidisse videtur *Koepkíus* in notis ad interpretationem vernaculam huius fabulae. Ille ad hanc fere sententiam. Postquam parasitus per Apollinem Graece iuravit, *Coram* memorat, quae vox et Proserpinam deam et oppidum Campaniae significare potest. Vide *Plin. Hist. N. III, 5. Cluv. Ital. II, 9. Adde Mannert. IX, 1, p. 640.* Haec duplex nominis significatio ioco, qui sequitur, occasionem praebuisse videtur. Sequuntur enim nomina quattuor urbium Campanicarum, per quas pariter iurat parasitus, quae tamen nihil admittunt ambiguitatis. Atque ita parasitus aut incolis istarum urbium morum asperitatem exprobrare vult; aut urbes istae vere asperae erant aspectu, sordidae et parvae; unde Romanis fortasse in proverbium abierint; aut bello Punico secundo, cum sociae essent Hannibalis, tantopere Romanis invisa facta erant ista oppida, ut eo sensu h. l. dicantur aspera et barbara. Haec ita *Koepkíus*, quibus addi possunt, quae *Rostius* in scripto scholastico *de lege barbarica* de hoc loco scripsit. Is nomina urbium propterea Graece efferri ait, ut palliatæ fabulae personae Romano ore loquentes vere viderentur barbarice, h. e. peregrini sermonis vocabula pronunciare, quamvis ipsa oppida Graecae erant originis. — Ceterum νῆ τὰν Ἀλάτριον scribendum erat pro vulgato: νῆ τὸ Ἀλάτριον, ex consensu optimorum codicum. *Quia enim;* weil nämlich, scilicet quia, nimirum quod. Ita saepe haec iunguntur. Cf. quae notavimus ad *Trin. I, 2, 23. Vae aetati tuae.* Vitae tuae male sit, aetatem tuam miser vivas. Sequentia sic intelligo. Male precatus erat parasito *Hegio*. Respondet *Ergasilus*; nimirum quoniam tu mihi non credis, male mihi erit. Nam si crederes, optime mihi esset, feliciter et beate viverem, quia tum mihi coena semper apud te parata esset.

V. 107. De patria Stalagmi recuperati servi quaerit parasitus. Quorsum? Vt vinctum adesse eum recenti ioco significet. Ambiguitas inest in verbis: *Boíus est, Boliám terit.* Boia enim est collare, quo vinci solebant servi fugitivi. Est vero etiam gentile *Boia*, unde *Boiám terere* obsceno sensu dicitur, quare subiun-

Er. An tu, dubium habébis etiam, sáncte quom iarém tibi? Póstre mo, Hegió, si parva iúri iurando ést fides, Víse ad portum. *He.* Fácere certum est; tu íntus cura quód opus est.

115 Súme, posce, próme quid vis; té facio cellárium.

Er. Nam, hércule, nisi mánticinatus próbe ero, fusti pécito.

He. Aétérnum tibi dápinabo víctum, si vera aútumas.

Er. Unde id? *He.* A me meóque gnato. *Er.* Spónden' tu istud? *He.* Spóndeo.

Er. 'At ego, tuum tibi ádvenisse filium, respódeo.

120 *He.* Cúra quam óptumé potes. *Er.* Bene ámbula et redámbala.

ACTVS IV. SCENA III.

E r g a s i l u s .

Tillic hinc abiit; míhi rem summam crédidit cibáriam. Di ímmortales, iam út ego collos praétruncabo tégoribus!

git: uxor ei data est. Tum vulgo: *An tu dubium.* Sed V. C. Cam. et Pall. *Ain tu dub.* Qua de causa iam Pareus dedit, quae scripsimus. Simili sensu formula aliquoties apud Plautum legitur. Veluti Curcul. II, 3, 44. *Ain tu? Omnia haec in carnario fortane dicis?* Casin. II, 6, 45. *Ain tu? Quia tu es fugitivus, omnes te imitari cupis?* Asin. IV, 2, 3. *Ain tu? Apud amicam munus adolescentuli fungare?* Mostell. II, 1, 36. *Ain tu? Pater? Cedo mi soleas.* Epid. V, 2, 34. *Ain tu? Lubuit?* His omnibus locis interrogatio subest ironica, qua qui utitur, significat, alterum aut non vera dicere, aut supervacua loqui et quae sponte intelliguntur. Nos in simili re: meinst du wirklich? Ist das dein Ernst? *Sancte.* Adhuc enim dubitat Hegio. Reponit Ergasilus: etiam tum non crédis, cum tibi sancte iurem? Antea per iocum iuraverat.

V. 115. Abiens ad portum Hegio, ut ipse se edoceat de nuncii veritate, Ergasilo cellae cibariae copiam facit. Respondet Ergasilus: nisi vera tibi de filii adventu dixi, me fusti pectito. Sed illud: *nisi vera tibi dixi*, ficto ad risum vocabulo ambigue effert. *Manticinatus* de Graeco *μάντις* factum ad normam illius, quod est *vaticinatus*. Manticinari autem cum propter soni similitudinem cum verbis *manducare*, *manticulari*, quod est *furari*, *panticinari*, quod est *pantices implere*, duo significare possit, et *vera dicere* et *ventrem implere*; intelligitur, quam ridiculum dicat parasitus. — Ceterum *nam*, ut Graecorum *γάρ*, saepe ponitur, cum enunciatum omittitur, cui respondeat *nam*. *Fusti pectere* familiaris Plauto locutio. Sic Rud. III, 2, 47. Poenul. I, 2, 145. Ceterum *fusti pro fuste*, ut supra *furfuri*, infra *carni* Capt. IV, 4, 6. Adde C. L. Schneideri Lateinische Grammat. Formenlehre I, p. 229. *Respondeo*; iocus in ambiguitate verbi. Ex oppositi ratione *respondeo* est *iterum spondeo*, sed vulgaris notio praevalet, *responsum do*, quod intelligit parasitus. *Bene ambula et redambula.* Cf. Capt. II, 3, 92.

Abit Hegio. Parasitus secum constituit vi summa hostilem in Hegionis penum impetum facere. *Tegoribus.* Vulgo *tergoribus*. Sed iam Turnebus metri caussa reposuit, quod dedimus, et Lambinus in uno Parisiensium Codd. invenit. Varro ex Turnebi Adv. XXII, 6. emendatione: *Tegus suis, ab eo quod tegit, ut*

Quanta pernis péstis veniet, quanta labes lárido!

Quanta súmini ábsumedo, quanta callo cálamitas!

Quanta laniis lássitudo, quanta porcináriis!

Nam ália si memorém, quae ad ventris víctum conducúnt,
mora est.

Núnc ibo in meam praefecturam, út ius dicam lárido,

Et quae pendent indemnatae pérnae, eis auxilium út feram.

ACTVS IV. SCENA IV.

Puer Hegionis.

Díespiter te Díque, Ergasile, pérdant et ventrém tuum,
Parásitosque omnes, ét qui posthac coénam Parasítis dabit.

perna, a pede sueris. Existimat Turnebus et *tegus* et *tergus* dictum esse a Romanis, eodem sensu. Addit Bosscha Glossariorum testimonia. Glossi Cyrilli: *ἡμίτομον χοίρου, tegus; ἡμιχοίριον, tegus.* Glossae Isidori: *tegora, tegus coria vel posteriora iumentorum.* De significatione verbi *prae truncare* recte exponit idem Bosscha, *detruncari* exstantia, velut caput hominis, *prae truncari* prominentia, velut caput et collum animalium. De masculino *collus* vide quae attulit Nonius p. 200. In seqq. memorabile est paronomasiae exemplum. Cf. quae supra diximus ad Captiv. II, 3, 49. Voc. *absumedo* de suo finxit poeta propter appositum *sumen*. *Sumen* est uber suillum, coenae paratum. *Callus* et *Callum* caro dura et crassa, veluti callosa, maxime lumborum. Similem in verbis iocum ex hoc vocabulo quaesivit poeta in Poen. III, 2, 2. *Callum aprugnum callere aequae non sinam.* Persa II, 5, 4. *Magis calleo, quam aprugnum callum callet.*

V. 7. *Nunc ibo in meam praefecturam.* Vulgo: *Nunc ibo ad praefecturam.* V. C. Cam. teste Pareo: *Nunc ibo ut praefecturam et ius dicam larido.* Non usitatum est *ad provinciam ire*, nisi ubi propinquitas intelligitur; *meam* et *metrum* et sententia requirit. *Ut ius dicam* propter sequentia necessario scribendum est. Ceterum *praefecturae* illo tempore dicebantur civitates Italiae, ad quas regendas praefecti mittebantur. Cf. Festus pag. 204. ed. m., qui sic: *Praefecturae eae dicebantur in Italia, in quibus et ius dicebatur, et erat quaedam earum respublica, neque tamen magistratus suos habebant; in quas legibus praefecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent, quarum genera fuerunt duo. Alterum in quas solebant ire praefecti quattuor — populi suffragio creati; alterum, in quas ibant, quos praetor urbanus quotannis miserat.* — Civitates enim, quae iniquae ingrataeque erga Pop. Rom. fuerant ac fidem datam semel atque iterum fefellerant, ubi primum in potestatem dicionemque sunt redactae, in praefecturae formulam referebantur. Vide interpp. ad Festum pag. 592. ed. m. *Pendent indemnati*, quorum lites sunt pendentes, qui non quidem innocentes, sed accusati et nondum peracti sunt rei. Cum igitur dicit poeta, *quae pendent*, simpliciter accipit, ut solent suspensae in carnario esse pernae; cum addit *indemnatae*, loquitur de iis, ut reis, continuata allegoria. Sic Gronovius ad hunc locum.

Act. IV. Sc. IV. Fuerunt qui hanc scenam ad actum quintum referendam censerent, quod nimirum necessarium sit, ut longius temporis spacium intercesserit inter hanc et superiorem; quo

Cladés calamitasque, intemperies módo in nostram advenit domum. Quasi si ésset lupus esúriens, metui ne in me faceret impetum. Nimisque, hércle, ego illum mále formidabam; ita frendebat

5

déntibus.

Advéniens deturbávit totum cúm carni carnárium.

Arrípuit gladium, praétruncavit tribus tegoribus glándia.

Aulás calicesque omnés confregit, nísi quae modiales érant, Cocúm percontabátur, possent sériae fervescere.

10 Cellás refregit ómnes intus, réclusitque armárium.

Assérvate istunc, súltis, servi; égo ibo ut conveniám senem.

Dicam út sibi penum áliud ornet, síquidem sese utí volet.

Nam in hóc, ut hic quidem adórnat, aut iam níhil est, aut iam níhil erit.

spacio Ergasilus ea omnia patrare potuerit, de quibus conqueritur Hegionis cellarius. Verum recte reponit Koepkius in notis ad vernaculam huius fabulae interpretationem, hanc scenam nullo argumenti vinculo cum sequentibus coniunctam esse, ita ut minus etiam congruens sit, referre eam ad actum quintum. Factam autem inter hanc et superiorem scenam aliquam actionis quietem et intercapedinem, cuius spacium modis musicis explétum esse probabile est.

Intrat scenam servulus Hegionis, fortasse cellarius, ut narret, quae intus egerit parasitus, quaque violentia ad coenam parandam aggressus sit. *Intemperies* tempestatis et coeli vitium, ex quo frigus aut solis aestus, siccitas aut humor immoderate ingruunt. Sic *solis intemperies aut anni* apud Colum. II, 2. *Vti calamitates intemperiesque prohibessis*, formula lustrandi agros apud Caton. de R. R. 141. Quod igitur proprie de agris, sicut *calamitas*, valet, h. l. de damno et interitu totius domus dicitur. *Quasi si esset lupus esuriens*. Vulgo legitur: *Quasi lupus esuriens metui ne in me faceret impetum*, quae a metro pariter atque a sententia laborant. Vulgata expressa est e Cod. V. Cam. Metro alii aliter suppetias tulerunt; sententiae non item. Quae olim edidi: *Quasi si sit lupus esuriens*, a temporum ratione refutantur. Igitur scripsi: *Quasi si esset lupus esuriens*. Formula *quasi si* Plauto perquam familiaris est. Cf. Casin. prol. 46. *Quasi si esset ex se nata*. Trin. II, 4, 8. *Quasi si tu obicias formicis papaverem*; ita enim ibi legendum.

V. 6. *Deturbavit*. Non detulit furca, ut fieri solet, carnes e carnario, sed deturbavit; imo cum carne deturbavit totum carnarium, omnia quae in carnario insunt, *ligna, asseres, restes*, alia. Sic recte Bosscha. De ablativo *carni* vide quae supra diximus ad IV, 2, 116. Adde Schneider. Lateinische Grammat. Formenlehre I, p. 232. ubi tamen hoc exemplum omissum est. *Glandia* colli partes carnosae. Plin. Hist. Nat. II, 37. *Tonsillae in homine, in ius glandulae*; quae item *glandia* dicuntur. V. 9. Vulgo *possent*. Sed metrum repugnat. Quare fuerunt, qui scriberent: *percontabat*, in qua scriptura male cadit ictus: *percontabát*. Quare omittenda visa est interrogandi particula. *Seriae*. Sensus recte exponit Doussa Plautin. expl. I, 20. Voluit hoc poeta. Ergasilus quaesivit ex coquo, an integrae seriae, h. e. dolia fictilia, in quibus carnes sallitae asservabantur, ad flammam calefieri et

ACTVS V. SCENA I.

*Hegio, Philopolemus, Philocrates,
Stalagmus mulus.*

Hovi Disque agó gratiás merito mágnas,
Quom té redducém tuo patrí reddidérunt,
Quomque éx miseriis plurimís me exemérunt,
Quas dúm te caréndum hic fuit, sustentábam,
Quomque húnC conspicio ésse in potéstáte nóstra, 5.
Quomque húnC repérta est fidés firma nóbis.

Philop. Sátis iam dolui ex ánimo, et cura sátis me et lacrum-
mis máceravi.

Sátis iam audiui tuás acrimnas, ad portum mihi quas memorasti.
Hoc agamus! Ph. Quid nunc, quoniam tecum servavi fidem,

coqui possent. *Armarium* cum Turnebo interpretatur promptua-
rium cibi, panis, diversum a carnario. *Cellae* sunt vinariae; *olea-
riae*. Ista autem omnia *penu* conficiunt. *Dicam ut sibi cet.*
Citat hunc versum Priscian. V, tom. I, 196. sed memoriter. Nam
in hoc ut hic. Vulgo, versu laborante: Nam hic quidem. Sed
iam Gryphius emendarat. Bothius uti ex superiore versu in hunc
traduxit, quod non recte fecit. Literarum similitudo in verbis
in hoc ut hic librariis fraudem fecit, ut alterum omitterent.

Act. V. Sc. I. Reperit Hegio in portu filium Philopolemum
reducem una cum Stalagmo, servo illo fugitivo. Accedit Philo-
crates, qui Philopolemum in Elide liberatum patri suo reddidit,
ut Tyndarum suum in servitute relictum liberaret. Ac primum
Dis gratias agit Hegio, cuius oratio bacchiacis numeris per-
scripta est. *Redducem* scripsi pro vulgari *reducem* ad significan-
dam syllabae productionem, quae paullo post v. 10. corripitur.
V. 4. Vulgo: *Quae adhuc te carens, dum hic fui, sustentabam.* Atque
ita V. C. Cam. Quae nec sententiae nec grammaticae structurae sa-
tisfaciunt. Quare adoptavi Acidalii emendationem: *Quas, dum
te carendum hic fuit, sust.* — *Quomque hunc conspicio esse.* Vulgo
abest esse, claudicante versu. Bosscha versui sustentando scripsit
huncce, quod hic locum habere non videtur. Mihi magis Plauti-
num esse videtur, quod dedi. Compertum autem est, eiusmodi
vocalas, quae salvo sensu commode abesse viderentur, in Plau-
tino textu sexcenties omissa a veteribus librariis. *Quomque huius.*
Vulgo: *quomque haec*, quod et nihili est ad sensum et peccat in
metrum. Iam Bosscha emendavit. V. 7. Sequuntur duo trochaici
tetrametri acatalecti, transitum facientes ad trochaicos catalecti-
cos. Vulgo et in C. V. Cam. legitur: *cura me satis et*; in quibus
lenissima medicina videbatur transpositio. Alii *cura me sat et.*
Post *maceravi* in C. V. Cam. comparat hoc, pro quo alii hic, quod
dedit Pareus. Gronovius: *Oh satis iam*, Hegioni omnia continuans,
cuius personae nota ab initio scenae praefigitur. Sed satis iam sen-
tentiae et rhythmus mutatio docent, a v. 7. personae mutationem
esse inferendam.

V. 9. Magnam vim ad movendum animum habet conversio
numeri a Bacchiacis ad Trochaicos. *Hoc agamus.* Omissis praeteri-
tis id quod instat curemus. Cf. quae supra a nobis notata sunt ad

- 10 Tibique hunc reducem in libertatem feci? *He.* Fecisti, ut tibi, Philocrates, nunquam referre gratiam possim satis, Proinde ut tu promeritus de me et filio. *Ph.* Immo potes, Pater, et poteris, et ego potero; et Di potestatem dabunt, Ut beneficium bene merenti nostro merito munerer,
- 15 Sicut tu huic potes, pater mi, facere merito maxime. *He.* Quid opu'st verbis? Lingua nulla est, qua negem, quidquid roges.

Phil. Postulo abs te, ut mi illum reddas servum, quem hic reliqueram

Pignus pro me, qui mihi melior, quam sibi, semper fuit; Pro benefactis eius ut ei pretium possim reddere.

- 20 *He.* Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas, Et id, et aliud, quod me orabis, impetrabis. Atque te

Plaut. Captiv. II, 3, 84. Adde Plutarch. Coriolan. XXV. Ἐοικαν δ Νουμῆος τὰ τ' ἄλλα τῶν ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητὴς γεγονέναι, καὶ τοῦτο παγκρατῶς γε νομοθετῆσαι πρὸς εὐλάβειαν αὐτοῖς. Ὅταν γὰρ ἀρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσι τι τῶν θείων, ὁ κηρυχὲς πρόεισι μεγάλη Φωνὴ βοῶν. Ὅα ἄγα· σημαίνει δ' ἡ Φωνὴ τοῦτο πράττει· προσεχειν καλεῖν οὖσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλλεῖν μεταξὺ, μηδὲ χρεῖαν ἀσχολίας. Erat igitur etiam solemnis haec vox in sacrorum initiis, quum praeco rei sacrae unice intentos animos habere omnes iuberet. — Philocrates iam suum de Hegione meritum commemorat atque inde ad Tyndarum liberandum animum adiicit. *Tecum fidem servavi.* Eodem modo Curcul. I, 2, 49. *Si fidem servas mecum.* In hac et similibus formulis cum singularem habet notionem. Non enim est *ἀμα, σύν*; sed *ἐν, παρά.* Veluti in vulgari illa formula *tecum fui*, pro *apud te fui*. Sic igitur Rud. V, 1, 60.: *Tecum habeto*, pro eo quod vulgo dici solet: *habeaq tibi.* Sic explicandae sunt formulae similes: *tecum oro*, Bacchid. III, 3, 90. *tecum orarem*, Bacchid. III, 6, 25. *Iube petere atque orare mecum*, Asin. III, 3, 72. et 96. *Scin' quid tecum oro, senex?* Rud. III, 4, 68. Adde Casinae II, 5, 16. Atque ita plane etiam nostrates: Er hat bei mir gebeten. Er hat bei jenem gefragt. Bei mir hat er sein Wort gehalten. — *De filio.* Vulgo additur *meo*, quod ab scriptis fere omnibus abesse testatur Pareus. Hiatus in personae mutatione nihil habet offensionis.

V. 12. Dixerat Hegio, Philocratis de se merita maiora esse, quam ut unquam gratiam referre possit satis dignam. Cui respondet Philopolemus, posse id fieri; quomodo fiat, mox Philocrates designat. Tyndarum enim sibi vult reddi. Inde accessi eum ex lapacidinis iubet Hegio. *Di potestatem dabunt.* Pronomen *eam*, quod in V. C. Cam. post v. *Di* legitur, Bosscha eiecit, ob duritiam syllabarum *Di eam* contractionem. Sed pronunciandum est: *Di eam potestatem dabunt.* In seqq. *benemerenti nostro* iungenda esse videntur, h. e. nostro benefactori. *Lingua nulla est.* Deest mihi lingua ad ea neganda tibi, quaecunque postules; nihil prorsus tibi denegare possum. *Roges* coniunctivo, ex lege attractionis quadam. *Pretium* pro mercede saepissime apud Plautum.

V. 20. *Id quod postulas.* Structuram ita expedio. Quod (h. e. propterea quod, eo quod) *benefecisti, tibi gratia referetur; dabitur enim id quod postulas.* Verba *id quod postulas* veluti appositionem faciunt ad superiora. *Atque.* Cf. supra ad Capt. II, 2, 105.

Nōlīm succensére, quod ego irātus ei feci male.

Phil. Quid fecisti? *He.* In lápicidinas cómpeditum cōdidi,
'Ubi rescivi mīhi data esse vērba. *Ph.* Vae miseró mihi!

Própter meum capút labores hómini evenisse óptimo.

25

He. 'At ob eam rem mīhi libellam pró eo argenti né dais.
Grátiis a me, út sit liber, dúcito. *Phil.* Edepol, Hégio.

Fácis benigne; séd quaeso, hominem utiúbeas arcessi. *He.* Licet.

'Ubi vos estis? 'Ite actutum, Týndarum huc arcessite.

30

Vós ite intro; intéribi ego ex hac státua verbereá volo

'Brogitare, meó minore quíd sit factum filio.

Vós lavate intéribi. *Ph.* Sequere hac, Philocrates, me intró.

Phil. Sequor.

ACTVS V. SCENA II.

Hégio, Stalagmus.

'*A*ge tu illuc procéde, bone vir, lépidum mancipiúm meum.

St. Quid me oportet fácere, ubi tu tális vir falsum aútumas?

Fuí ego bellus, lépidus, bonus vir núnquam, neque frugí bonae,
Néque ero unquam; nae tú spem ponas, mé bonae frugí fore.

He. Própemodum ubi loci fortunae tuae sint, facile intéllegis. 5

Si éris yerax, tuúm rem facies éx mala meliúsculum.

Récte et vera lóquere; sed neque vére tu neque récte adhuc

Propter meum caput. Meae salutis caussa, ut saepe. *Gratis a*

me. Vulgo *gratis*. Sed vide, quae diximus ad Captiv. II, 3, 48.

Licet. In assensu et rogati concessione. Trin. II, 4, 116. Locus

ad hunc usum illustrandum idoneus est Rud. IV, 7, 2 seqq. *Ex*

hac statua verbera. Stalagmum significat. Eum *statuam* dicit,

quia mutus astat; *verbera* quasi verberibus plenam, exercitam,

quasi totam e verberibus constantem, aut dignam iis. Frustra

est Bosscha, commendans aliquot codicum lectionem *verveceam*.

Testatur Scioppius d. A. Cr. p. 58. in MSS. esse: *ververe avolo*,

unde quomodo in aliis factum sit *vervece avolo*, *ververce avolo*,

commode intelligitur. Litteram autem *v* saepe in MSS. pro *b*

scribi et notum est satis, et docet idem Scioppius loco citato. —

Jam discedunt lavatum Philopolemus et Philocrates. Hégio cum

Stalagmo restat, ut ex eo percontetur, quid filio suo, quem ille

surripuerat, factum sit.

Act. V. Sc. II. Satis ioculare est, quod Stalagmus hero suo qui ser-

vum acerba cavillatione bonum virum et lepidum mancipium dixerat,

serio affirmat, se neque unquam fuisse, neque unquam fore frugí

bonae; quapropter omnem spem ponat. Hégio ut vera sciscitanti sibi

respondeat, admonet. *Tuum rem facies ex mala cet.* Vulgo et in

V. C. Cam. *Tua ex re facies, ex mala cet.* Quod manifeste vitio-

sum est. Nos ad Bosschae sententiam ex editione Gryphiana

recepimus, quae edidimus. Bothius totum versum eliminandum

censuit, maxime quia idem hisdem fere verbis infra recurrit v. 15.

Sed salvo sensu eum abesse non posse, vidit Bosscha. *Recte et*

vera loquere. Vulgo *recta et vera*. Sed Codd. apud Bosscham,

licet fortasse a correctoribus illatum, verum tamen, *recte* tuen-

Fécisti unquam. *St.* Quód ego fatear, crédin', pudeat, quom autumes?

He. 'At ego faciam ut púdeat; nam in rubórem te totúm dabo.

- 10 *St.* Eia credo ego, imperito plágas minitaris mihi! Tandem ista aufer. Díce quid fers, út feras hinc quód petis.
He. Sátis facundas. Séd iam fieri dictis compendíum volo.
St. 'Vt vis fiat. *He.* Béne morigerus fuit puer; nunc nóa decet. Hóc agamus; iam ánimum advorte, ac mihi, quae dicam, edíssere.

- 15 Si éris verax, tuis e rebus féceris meliúsculas.
St. Núgae istaec sunt. Nón me censes scíre quid dignús siem?
He. 'At ea subterfúgere potis es paúca, si non ómnia.
St. Paúca effugiam, sció; nam multa evénient, et meritó meo, Quia et fugi, et tibi surripui sílium, et eum véndidi.
 20 *He.* Cuí homini? *St.* Theodóromedi in 'Alide Polyplúsio Séx minis. *He.* Pro Di ímmortales, ís quidem huius ést pater,

tur, quod idem optime explicat: *recte loqui* est aperte, sincere, cui opponitur *oblique, tecte*. Sic Terent. Adelph. IV, 3, ult. *Recte et verum dicis*.

V. 8. Se non pudere ante factorum, ait Stalagmus. At, inquit Hegio, te faciam ut pudeat, *nam in ruborem te totum dabo*, h. e. ego tibi totum tergum verberibus rubrum et cruentum reddam. *Quod ego fatear*. Significat, se fassurum, si quis postulet. Unde coniunctivus. *Dice quid fers*. Vulgo: *Dicque quid fers*, sed libri scripti fere omnes *dic quid*, h. e. *dice quid*. Indicativus *fers* ex sermonis familiaris consuetudine et more Plautino. Cf. quae supra notavimus ad Capt. II, 1, 16. Orta formula ex hac: *Quid fers? Dice*. Duo enunciata in unum conflata sunt.

V. 12. *Fieri dictis compendium volo*. Fortasse cum Bothio scribendum, ut aliis in locis: *Fieri dicta compendi volo*. Sic Bacch. II, 2, 6. *Compendi verba multa iam faciam tibi*. Sed in v. *compendium* h. l. duae ultimae syllabae per synizesin efferuntur non insolitam. *Vt vis fiat*. Ita V. C. Cam. et vulgo. Non recte correxit Bosscha e suis Codd. *Quid vis fiat*, cuius iudicio male ego calculum adieceram in sup. editione. Ad ambiguum hanc Stalagmi orationem, sed ad spectatores conversus, sic respondet Hegio: hic bene aliis morigeratus est puer, at nunc senem exoletum non decet. Obscoenum dicit. Tum Hegio ad Stalagnum reversus pergit: *Hoc agamus*, de qua formula vide quae statim diximus ad v. superioris scenae v. 10. *Tuis e rebus*. Codd. prope modum omnes *tuis rebus*, ut vulgo, aut *e tuis rebus*. Prior lectio dabat: *tuas res*. Vide supra ad v. 6. huius sc. *Quid dignus siem*. Accusativus inde, quod *dignus* notionem vocis *meritus* accipit. Solet enim fieri, ut verba, quum in aliorum notionem transeunt, etiam structuram mutant. Igitur *dignus odium* apud Terentium Andr. V, 4, 37., quae lectio ab optimis Codd. et Grammaticis confirmatur. Citatis a Bentleio ad Terent. l. c. adde Pompeium XIV, 4. pag. 174.

V. 20. Iam res omnis palam fieri incipit. Narrat Stalagmus, se filium Hegionis, surreptum quadrimum, Theodoromedi vendidisse, quem Philocratis scit esse patrem Hegio. Quare statim Phi-

Philocratis. *St.* Quin melius novi, quam te, et vidi saepius.
He. Sêrva, Iupitêr supremè, et mē et meum gnatūm mihi.
 Philocrates, per tuūm te Genium obsecro, exi; tē volo.

ACTVS V. SCENA III.

Philocrates, Hegio, Stalagmus.

Hégio, assum; si quid me vis, impera. *He.* Hic gnatūm meum
 Tuō patri ait se vëndidisse sêx minis in 'Alide.

Ph. Quā diu id factum est? *St.* Hic annus incipit vicésimus.

Ph. Falsa memorat. *St.* Aut ego, aut tu. Nām tibi quadrūmulum
 Tuūs pater pecūliarem parvolum puerō dedit. 5

Ph. Quid erat ei nomē? Si vera dīcis, memora dūm mihi.

St. Paegnium vocatū'st; post vos indidistis Tyndaro.

Ph. Cūr ego te non nōvi? *St.* Quia mos est oblivisci hōmībus,
 Nēque novisse, cūius nihili sīt faciunda grātia.

Ph. Dic mihi, isne istic fuit, quem vëndidisti meō patri, 10
 Quī mihi pecūliaris dātus est. *St.* Huius filius.

He. Vīvitne is homo? *St.* Argētum accepi; nīl curavi cēterum.

He. Quid tu ais? *Ph.* Quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius,
 'Vt quidem hic argumēta loquitur. Nam is mecum a puerō puer

locratem ad se evocat. *Quin melius novi.* Confirmat Stalagmus, Philocratem Theodoromedis esse filium. *Quin simpliciter asseverat,* veluti Plaut. Mercat. V, 4, 7. ubi animum advertere iubentialter respondet: *quin tibi ambo operam damus.* In seqq. vulgo legitur *ingenium* pro *Genium*, sed vide Bentl. ad Terent. Andr. I, 5, 54. In hoc Plauti loco plures etiam Codd. *Genium* exhibent. De ultima non elisa in voce *Genium* cf. Hermann. Elem. doctr. metr. p. 88.

Act. V. Sc. III. Domo exit Philocrates. Ab Hegione de Tyndaro rogatus primum Stalagmum falsa narrasse putat. *Quam diu id factum est.* Pro eo, quod dicendum: quam diu est, quum illud factum est. Sic Mostell. II, 2, 45. *Scelus, inquam, factum est iam diu, antiquum et vetus.* Eodem modo struitur *quam dudum.* Trin. III, 1, 7. *Quam dudum, aut ubi istuc actum est.* Et sic saepissime. *Huius filius.* Haec verba Stalagmo assignanda erant. Vulgo: *istic huius filius.* Sed *istic* videtur ortum ex male lecta personae nota *St.* De servo *peculiari* cf. quae notavimus supra ad Captiv. prol. 20. *Quid erat ei nomen.* Saepius ita apud Plautum, verum, ut videtur, in hac tantum formula, ubi de nomine alicuius quaeritur. Sic Mostell. III, 1, 132. *Sed nomen domini quaero quid siet.* Menaechm. III, 2, 33. *Responde, adolescens, quaeso, quid tibi nomen est.* Pers. IV, 4, 71. *Quid nomen tibi est.* — *Memora dum mihi.* De particula *dum* cum imperativo iuncta cf. supra ad Captiv. I, 2, 71. Adde Hermann. ad Viger. §. 185, b. — In seqq. verba *nihili faciunda gratia* non denotant quae nihili fieri potest, sed quae magni fieri non debet.

V. 13. Tandem res aperitur. Philocrates Tyndarum esse ait illum, quem Stalagmus quadrimum vendidisset, quemque ipse a patre suo peculiarem accepisset. Hegionem, ut par est, filio suo male fecisse et eum in lapicidinas coniecisse, vehementer poeni-

- 15 Bène pudiceque éducatá'st úsque ad adolescéntiam.
He. 'Ei miser sum et fórtunnatus, sí vos vera dicitis.
 Eó miser sum, quia male illi féci, si gnátas meu'st.
 'Eheu, cur ego plús minusque féci, illi quam aequúm fuit!
 Quód male feci, crúciór; modo si inféctum fieri póssiet.
 20 Séd eccum; incedit húc ornatus haúd ex suis virtútibus.

ACTVS V. SCENA IV.

Tyndarus, Hegio, Philocrates, Stalagmus.

- Ty.* **V**idi ego multa saepe pieta, quae 'Acherunti fierent
 Crúciamenta; vérum enimvero núlla adaeque est 'Acheruns,
 'Atque ubi ego fui in lápidicinis. 'Illic ibi demúm'st locus,
 'Ubi labore lássitudo est éxigunda ex córpore.
 5 Nam úbi illo adveni, quási patriciis púeris aut monédulae,
 Aút anates, aut cóturnices dántur, quicum lúsent;
 'Idem mi haec advénienti upupa, qui me delectém, data est,

tet. Eheul Cur ego plus minusque feci. Voluit Brunckius *plus minusve*, quicum consentit Bothius, non aliter loqui dicens Latinos. Idem Gronovius dixerat ad Menaechm. IV, 2, 25. Recte hos confutavit Bosscha. Non enim dubitat Hegio, utrum plus an minus fecerit Tyndaro, sed hoc ait, se utrumque, et *plus* et *minus* fecisse, recteque explicat Lambinus: *plus mali minus boni*. — *Modo si pro vulgari ordine si modo*, quod h. l. significat *utinam*. Pariter *utinam modo* dici exemplis ostendit Bosscha. *Ornatus haud ex suis virtutibus*. Non ut meritis affectus. Intelliguntur catenae, quibus vinctus prodit Tyndarus.

Act. V. Sc. IV. Ex lapidicinis arcessitus Tyndarus procedit et primum secum ioculariter depingit aerumnas, quas illic exantlaverit. Tum patrem suum, re, uti acta est, exposita, agnoscit. *Acherunti* pro ad *Acheruntem*, tanquam non fluvii, sed loci sit nomen, ut *Carthagini, ruri*. Cf. Pomp. Gramm. XXVIII, 13. pag. 353 seq. et quos ibi citatos reperies. Adde Servii Gramm. pag. 520. Cf. etiam supra Captiv. III, 5, 31. Verba, quae sequuntur: *Verum enim vero nulla adaeque est Acheruns, atque ubi ego fui*; citantur a Nonio p. 191. ut *Acheruns* etiam femineo genere dici probetur. Sed cf. Voss. de Anal. I, 10. V. 4. Vulgo *lassitudo omni'st ex*. Sed V. C. Cam. *lassitudo est omnis*. At *omnis* et ad sententiam et ad metrum supervacaneum. *Quasi patriciis pueris*. Notum est, pueros et puellas beatiorum Romanorum bestiolas inter res ludicras habuisse. In quam rem apte laudant Plinii minoris locum IV, ep. II. ubi de filio Reguli mortuo sermo est. *Habebat puer manulos multos et iunctos et solutos; habebat canes maiores et minores; habebat lusciniás* (al. lucerinas i. e. oves) *psittacos, merulas; omnes Regulus circa rogum trucidavit*. — *Coturnices* h. l. prima producta, ut apud Lucretium IV, 643. *At capris adipēs et coturnicibus auget*. Apud Ovidium ubique corripitur. *Quicum*. Qui ablativus relatus ad pluralem numerum raro invenitur. Plaut. Aulul. III, 5, 28. *Vehicula, qui vehar*. Adde Cato de R. R. II, 2. *Cola, qui florem demant, tria*. — *Vpupa*. locus in ambiguitate

Séd herus eccum ante ostium, et herus álter eccum ex 'Alidè Rédiit. *He.* Salve, exoptate gnáte mi. *Ty.* Hem, quid, gnáte mi?

'Attat, scio cur té patrem, assimiléssesse et me filium, 10
Quia mi, item ut paréntes, lucis dás tuendae cópiam.

Ph. Sálve, Tyndare. *Ty.* Et tu, quoniam causa hanc aerumnam exigo.

Ph. 'At nunc Ilber in divitias fáxo venies. Nám tibi Páter hic est; hic sérvus, qui te huic hinc quadrimum sárpuít, Véndidit patrí meo te séx minis. Is té mihi 15
Párvolum pecúliarem párvolo puero dedit.

'Illic indicium fécit; nam hunc ex 'Alide huc redúcimus.

Ty. Quíd, huius filium? *Ph.* Intus eccum frátrem germanum tuum.

Ty. Quíd tu ais? Addúxtin' illum huius captivum filium?

Ph. Quín, inquam, intus híc est. *Ty.* Fecisti édepol et recte ét bene. 20

Ph. Núnc tibi pater hic ést; hic fur est totus, qui parvum te ábstulit.

Ty. 'At nunc grandis grándem natu, ob fúrtum, ad carnificém dabo.

Ph. Méritus est. *Ty.* Ego édepol merito méritam mercedem dabo.

Séd dic oro, páter meus tune és? *He.* Ego is sum, gnáte mi.

Ty. Núnc demum in memóriam redeo, quóm mecum recógito; 25

vocabuli. Instrumentum intelligitur ad eruendos lapides, acutum, fortasse *upupa* caput cum rostro referens.

V. 8. Iam Hegionem et Philocratem suum conspícit Tyndarus. Ille salutát, filium nominat. Respondet Tyndarus, illum patrem se nominare haud dubie quia, quemadmodum pater filium, ad aspiciendam lucem se produxerit i. e. e lapidina in lucem eduxerit. Nam Act. III, 5, 72. *sub terra lapides eximere* dicuntur, qui in lapidina sunt. Scio unius est syllabae. V. 12. *Salve Tyndare* cet. Citat Nonius p. 291. ubi tamen *cuius* légitur pro *quoniam*. Vtitur autem hoc versu Nonius, ut ostendat, *exigere* pro *agere* dici, véluti in notissima illa formula *vitam exigere*. Sed *exigere* est ad finem agere; *vitam exigere* ad mortem usque; *aerumnam exigere*, exantlare, tolerare ad finem. *Faxo, venies*. Cf. notata ad Capt. prol. 65.

V. 22. *At nunc*. Vulgo: *at ego hunc*. Sensus requirit *nunc*, versus respuit, si *ego* admittis. Quapropter *ego* expulli, ut *nunc* locum suum obtineat. *Merito meritam*. Prius Bosscha apposuit, recte sane. Exciderat ob similitudinem verbi proximi. Versus requirit. *Pater meus tune es*. Ordo unice verus, quem male mutavit Bosscha. Primum enim est, quod animus pellit, patrem sibi esse inventum. Haec igitur est primaria cogitatio. Secundaria est, Hegionem istum patrem esse. Igitur *pater meus* primum locum obtinent. In seqq. recte dedit Bosscha: *Ego is sum*, flagitante versu. Vulgo: *Ego sum*. V. 25. Vulgo: *Nunc demum in memoriam redeo*,

Nūno edepol demum in memoriam régregior, audisse me,
Quási per nebulam, Hégionem patrem meum vocárier.
He. Ego sum. *Ph.* Compeditibús te quaeso ut tibi sit levior filius,
'Atque hic gravior sérvus. *He.* Certum est principium id
praevórtier.

- 30 Eámus intro, ut áccessatur fáber, ut istas cómpedes
Tíbi adimam, huic dem. *St.* Cui peculi níhil est, recte féceris.

C A T E R V A.

- Spéctatores, ad pudicos móres facta haec fábla est.
Néque in hac subagitationes súnť, neque ulla amátio,
Néc pueri suppositio, nec argénti circumductio,
Néque ubi amans adoléscent scortum liberet clam suúm patrem.
5 Huiusmodi paucás poetae réperiant Comoédias,
'Ubi boni meliôres fiant. Nunc vos, si vobís placet,
'Et, si placuimús, neque odio fúimus, signum hoc múnite:
Quí pudiciťiae ésse vultis praémium, plausúm date.

quum mecum cogito. Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me. Priore versu pro *cogito* scripsi *recogito*, qua mutatione metrum facile sustentatur. Ad formulam: *quasi per nebulam* conf. similis locus Pseud. I, 5, 48. *Sunt quae te volumus percontari, quae quasi Per nebulam nosmet scimus atque audivimus.* Ne vero mireris, versus tam similes copulari potuisse a Plauto, cf. simile exemplum in Milite gl. III, 1, 4. *Vnde inimicus ne quis nostri spolia capiat consili; Vnde inimicus ne quis nostra spolia capiat auribus.* Eiusmodi parallela quandam quasi ampliacionem figurae, quae dicitur *παρρημιον*, exhibent. *Principium id praevortier.* Adverbii loco *principium*, pro eo, quod est usitatus *principio*. Sic Cato de R. R. 157. *Principium te cognoscere oportet. Praevorti aliquid; fere idem quod supra Captiv. II, 3, 100. praevorti alicui rei.* Cf. Miles Glor. III, 1, 170. *Igitur hic quod agitur primum praevorti decet.* — *Cui peculi nihil est.* Acerbe locatur in summo infortunio Stalagmus; tanquam herus aliquid daturum se promississet, subiungit servus: *recte feceris*, quod dare promittis ei, cui nihil peculii est.

Caterva, sive *Grex* omnibus, qui in scena egerant, actoribus constat, qui denuo prodibant omnes in fine fabulae, ut plausum exciperent et populo se commendarent. Sic in fine *Asinariae*, *Casinae*, *Epidici*, *Bacchidum* factum videmus. In fine *Cistellariae* tamen de histrionibus tanquam de absentibus loquitur grex. Sed fortasse unus tantum ex actorum numero rursum prodibat, qui spectatores dimitteret. Cf. G. A. B. Wolf. in scripto scholastico, de actibus et scenis cet. pag. 11. V. 3. *Nec argenti.* Ita vulgata cum C. V. Cam. Bosscha dedit *aut argenti*, ostenditque exemplis, saepe duobus particulis negativis subiungi *aut*. Verum hoc est, sed non opus. *Nec argenti* pronunciandum, ut prima syllaba in *v. argenti* pro brevi accipiat. *Huiusmodi paucas.* Intelligit Graecas, quales, quae pudicae sint, paucas inveniri, ut Latine verti possint, a poetis palliatarum fabularum Romanis.

MILES GLORIOSUS.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Pyrgopolinices, miles.

Artotrogus, parasitus.

Palaestrio, servus.

Periplectomenes, senex.

Philocomasium.

Pleusides, adolescens.

Lucrio, puer.

Acroteleutium.

Milphidippa, ancilla.

Puer.

Curio, cocus.

ARGUMENTVM.

Philocomasium, meretricem Atheniensem, amabat Pleusides adolescens et ipse Atheniensis, non sine mutuae caritatis persuasione. Is cum aliquando Naupactum publice legatus abesset, venit Athenas miles quidam, nomine Pyrgopolinices, seque in matris gratiam donis datis insinuat et Philocomasium habere studet. Mox matre decepta filiam in navem coniecit eamque invitam ipsam et clam matrem Ephesum avehit secumque domi habet. Quod factum Palaestrio, servus fidelis, hero suo Pleusidi Naupactum nunciare decrevit. Itaque parat navem, proficiscitur. Sed navi a praedonibus capta capitur ipse et ab eo, qui se cepit, militi isti Pyrgopolinici dono mittitur Ephesum. Sic igitur praeter expectationem ad amicam herilem devenit, eam agnoscit, dissimulans, qui sit, militi, ab illa item agnoscitur. Iam consilia ineunt clandestina, quo pacto ambo ex militis potestate liberentur. Servus tabellas mittit hero suo veteri Pleusidi, ut Ephesum veniat et amicam militis eripiat. Venit Pleusides atque apud hospitem, vicinum militis, senem lepidissimum, nomine Periplectomenem, devertitur. Ut vero amantes clam convenire possint, parietem in conclavi, ubi Philocomasium apud militem habitat, non insciente Periplectomene, perforat, qui paries communis est inter aedes Periplectomenis et militis. Qua fallacia Pleusides et Philocomasium ita utuntur, ut convenire et amare inter se nunquam habeant satis.

Inde ab hoc tempore res in scena geri incipit. Forte alius servus militis, cui nomen Sceledro, quem Philocomasio custodem addiderat miles, per impluvium in aedes vicini despexerat ibique Philocomasium cum amatore osculantem et amplexantem viderat. Is ne militi rem indicaret, seque ut, quod vidit, non vidiisse crederet, multis artibus efficitur. Quare persuadet servus Atticus conseruo suo, advenisse geminam Philocomasii sororem et cum amatore suo apud vicinum militis devertisse. Haec tamen omnia monent, mature facto opus esse, ne tandem aliquando resciscat miles, quid rerum agatur. Quare hanc fallaciam a Palaestrione

excogitatam, aggrediuntur. Persuadetur militi, ut credat, amari se ab uxore senis vicini Periplectomenis. Quod ut credat, efficiunt opera Acroteleutii meretricis, quae se uxorem Periplectomenis assumulat seque perdit amare militem non illepide fingit. Ille, ut est stolidus et vanus, nihil diffidit, atque ut novos amores tectis suis recipere possit, auctore et suasore Palaestrione Philocomasium dimittit, quae a Pleuside, amatore suo, in naucleri habitum transformato, ad portum abducitur. Sequitur eos mox ipse Palaestrio, quem dono sibi a milite abiens expetiverat Philocomasium. Sic pulchre deceptus miles in graviores etiam insidias incidit. Namque ab ancilla Acroteleutii in aedes vicini invitatus a Periplectomene deprehenditur, foras eiicitur et fustibus dedolatus dimittitur, iuratus ante, se propter hanc castigationem nemini nociturum. Res geritur Ephesi, ut ex superioribus abunde patet.

A R G V M E N T V M.

Meretricem ingenuam déperibat mûtuô
 Athéniensis iúvenis. Naupactum ís domo
 Légátus abiit; mîles in eandem incidit,
 Depórtat Ephesum invítam. Servus 'Attici,
 Ut nûntiaret dómino factum, návigat;
 Capitúr, donatur illi captus militi;
 Ad herum, út veniret 'Ephesum, scribit. 'Advolat
 Adoléscens atque in próximo devórtitur
 Apnd hópitem patérnum. Medium párietem
 Perfódit servus, cómmeatus clánculum
 Qua fóret amantum; géminam fingit mûlieris
 Sorórem adesse. Móx ei dominus aédium
 Suám clientam sóllicitandum ad mîlitem
 Subórnat. Capitur ille; sperat nûptias,
 Dimíttit concubínam et moechus vápulat.

5
10
15

A R G V M E N T V M A C R O S T I C H V M.

Meretricem Athenis 'Ephesum miles ávehit.
 Id heró dum amanti sérvus nuntiáre vult,
 Legáto peregre, cáptus ipsust ía mari
 Et illi eidem mîliti donó datust.

Argumentum. Satis eleganter compositum est et optimam aetatem attingere videtur hoc prius argumentum metricum. *Deperibat mutuo;* amabat redamatus. V. 6. *Donatur illi captus militi.* Vulgo *illic*, quod bene emendavit Bothius; non enim locum habet nec nominativus nec adverbium. *Commeatus* nativa h. l. notione, i. q. conventus; qua amantes convenire possent. V. 11. *Geminam fingit mulieris sororem adesse.* Sic veterrimae quaeque editiones; vulgo, prava etiam distinctione: *geminam fingit; mulieris sororem ait esse.* Quomodo enim *geminam fingit et sororem ait esse* diversa esse possint narrationis momenta, non intelligo. *Clientam* Plautum dixisse, testatur Festus, pag. 47. ed. m. Sed pertinet eius annotatio ad Act. III, 1, 194. V. 14. *Capitur ille;* dolo illectus quasi reti concluditur. Er geht in die Schlinge. Alia est verbi huius notio, quam ad Captiv. II, 2, 6. notavimus.

Argumentum acrostichum. De his argumentis cf. quae ad Captiv. arg. monuimus. V. 5. Mutilus est hic versus in vulgata

- 5 Suum arcessit servus Athénis herum atque ecforat
 Geminis communem clam parietem aedibus,
 Licere ut quiret convenire amantibus.
 Obhaerens custos hos videt de tegulis;
 Ridiculus autem, quasi sit alia, luditur.
- 10 Itemque impellit militem Palaestrio,
 Omissam faciat concubinam, quando ei
 Senis vicini cupiat uxor nubere.
 Ultro, abeat, orat; donat multa; ipse in domo
 Senis prehensus poenas pro moecho luit.

ACTVS I. SCENA I.

Pyrgopolinices. Artotrogus.

Curate, ut splendor meo sit cluqueo clarior,
 Quam solis radii esse olim, quum sudum es, solent;
 Ut, ubi usus veniat, contra conserta manu

et V. Cod. Cam. Vulgo enim legitur: *Suum arcessit herum Athenis et forat*. V. C. Cam. *Suum arcessit herum Athenis atque et forat*, unde iam Scioppius legendum coniecit: *atque ecforat*. Voc. *servus* adiecit Bothius, sed ab initio versiculi. In iis, quae nos dedimus, *herum* ultimam non elidit. In verbis *parietem aedibus* hiatus deprehenditur, cui qui mederi volebant, scripserunt in *aedibus*, quos refutavit Scioppius, Latine dici negans, *parietem communis in duabus aedibus*. V. 8. Vulgo: *Obhaerentes custos*, pro quo alii *osculantes custos*. V. C. Cam. *Obhaerentis*. Correxerit Bothius. Tum Codd. *videt* pro vulgato *vidit*; repugnat enim orationis nexui praeteritum. Ceterum *obhaerens de tegulis* est superiore loco, de tecto imminens. *Quando*, ut saepe, pro *quoniam*.

Act. I. Scen. I. Hanc scenam, qua mores Gloriosi facetissime depinguntur, propterea prologo praemisisse videtur Plautus, ut statim ab initio fabulae caperentur spectatores et tenerentur. — Errant autem, qui putant, hanc scenam nihil continere, quod ad ipsius fabulae tractationem propius attineat. Maxime enim necessarium est, ut risui exponatur homo eiusque mores pingantur, in quo decipiendo omnis rei cardo vertitur et *καταστροφὴ* fabulae cernitur.

V. 1. *Pyrgopolinices* oratio est ad satellites, quos in publicum prodians secum ducit. Cf. huius scenae v. extrem. *Olim*; tum. Sic Poen. I, 2, 142. *Illam mihi tam tranquillam facis, quam mare est olim, cum ibi alcedo pullos educit suos*. Est enim *olim* adverbium omnium temporum, quod etiam in demonstratione ponitur, ut h. l. Insolentior tamen est notio ea, qua idem notat, quod Graecorum *ποτέ*, indefinitum tempus significans. Asinar. III, 3, 126. *An quid est olim homini salute melius?* Versum 2 citat Nonius p. 31. omissa v. esse.

V. 3. *Contra conserta manu*. Vulgo referunt v. *contra* ad sequens *conserta*, ita ut *manu contra conserta* significet: *collatis*

Praestringat oculorum aciem in acie hostibus.

Nam ego hanc machaeram mihi consolari volo,

Ne lamentetur neve animum despondeat,

Quia se iampridem feriatam gestitem,

Quae misere gestit fartum facere ex hostibus.

Sed ubi Artotrognus? Ar. Hic est, stat propter virum

Fortem atque fortunatum et forma regia,

Tum bellatorem. Mars haud ausit dicere,

mutuo signis, commissa cominus pugna. Fortasse tamen rectius contra ad verbum *praestringat* referendum, ut contra sit fere idem quod *ex adverso, e regione.* In sequentibus ordinem verborum mutavimus, iubentibus Prisciani Codd. in lib. de metris Tercat. c. 2, tom. II, 408. Kr. pag. 238. ed. meae pro vulgari: *Oculorum praestringat.* Consentiant cum Prisciano Nonius duobus in locis, p. 84 et p. 373; et Apuleius de Deo Soer. p. 48 Elmenh. et, ut videtur, C. V. Cam. *Praestringere.* Nonius p. 373 interpretatur *obtenebrare.* Sed est *praestringere* primum quidem *antere in parte stringere* cf. Plin. H. N. 18, 34; tum *stringendo hebetare et obtundere.* Cf. Plaut. Trucul. II, 6, 11. *Quorum lingua gladiatorum aciem praestringit domi* et Merc. V, 3, 7. *Atque oculorum tibi praestringat aciem.* Adde Ascon. Pedian. ad Cic. Epist. ad Fam. XIV, 46. Aliud est *praestinguere*, a verbo *Stinguo* quod significat *σβένναι*, flammam delere, obtenebrare. — In verbis *acie hostibus* hiatus est legitimus.

V. 5. Arma sua parari iusserat miles, mox enim fore, ut pugnandum sit. Sic etiam fieri, ut machaeram sibi consoletur, quae iam iusto diutius ferias egerit. *Se — gestitem.* Coniunctivus ostendit, ipsam machaeram cogitari caussam suam dicentem, unde etiam *se*, quod aliter ferri non posset. *Misere* primus Dousa Expl. Plaut. III, 7. reponi iussit, provocans ad Terentium, qui *misere amare, misere cupere, misere invidere* saepius dixit. Cf. Bentl. ad Andr. III, 2, 40. Vulgo *miseria.* C. V. Cam. *Quem miser agestat.* C. D. *Quae misera gestitet. Fartum facere.* Retinuimus hanc lectionem, vel potius revocavimus exsulem, quum recentiores usque ad Bothium editores ad unum omnes et *fratrem facere*, codd. lectionem, Plauto obtruserint. Nam V. C. Cam. *gestat et fratrem.* C. D. *gestitet fratrem* a pr. m. sed superscriptum est *r* teste Pareo. Corruptio orta est ex male intellecto scripturae compendio *frt*, quod *fratem, fratrem, fractum, fartum* significare potest, quae variationes omnes in libris inveniuntur. *Fartum f.* primus scripsit Muret. V. L. III, 9. Tum Lambinus in suis se libris invenisse testatus est. Qui improbarunt, frustra fuerunt omnes. *Fartum facere ex hostibus* est, ut Lambinus ait, Aristophanicum illud: *πρικομμα ἐν τῶν πολεμίων ποιῆσαι*, tractum a fartoribus, qui carnes, unde farcimina, isicia et similia confecturi sunt, in minutissimas particulas consecant. Quae non convenire in militem, et quidem gloriosum, sed parasitorum potius esse, per me licet censeant. Ego crediderim, nihil aptius posse dici ab homine inflatissimo.

V. 9. Parasitum, qui paullum abstiterat, ad se vocat. Is impudentissimus adulatur. *Tum bellatorem.* Nihil viderunt, qui haec immutata voluerunt. Dixerat parasitus regem suum *fortem*,

Neque aequiparare suas virtutes ad tuas.

Py. Quemne ego servavi in campis Gurgustidoniis,
Ubi Bómbomachides Clánnistardysárchides

15 Erat imperator summus, Neptuní nepos?

Ar. Meminí; nempe illum dicis cum armis aureis,
Quoius tú legiones dífflavisti spírítu,
Quasi véntus folia aut pániculam tectórtiam.

Py. Istúc quidem edepol níhil est. *Ar.* Nihil hercle hoc
quidem

20 Praeut ália dicam, — tú quae nunquam féceris.

fortunatum, forma regia hominem. Iam, veluti magnum moliens, addit: *tum etiam bellatorem.* Haec vis particulae *tum* notissima est; frequentior tamen est *tum vero* in eiusmodi formulis. *Dicere* h. l. absolute ponitur pro *loqui*. Sensus igitur est: Mars coram te obmutescat, neque se tecum comparare audeat.

V. 13. Tam stolide gloriantem militem facit poeta, ut ipsum Martem in proelio a se servatum dicat. *Quemne; eumne, quem;* an eum dicis, quem. Hanc interrogandi formulam exemplis illustrat Scioppius susp. lectt. V, 7. Adde infra v. h. sc. 66. *Gurgustidoniis* fictum nomen, a gurgustiis deductum, quae sunt obscurae humilesque tabernae, ubi versari turpe erat. Quae sequuntur nomina itidem ad risum conficta esse, sponte patet. *Bombus* raucus est et profundus sonus, veluti cornuum in pugna, apum, cum gregatim volant. Difficilior est vocis *Cluninsturidysarchides* explicatio. Si lectio certa, quod dubito, derivandum a *clunibus*, verbo *instare*, et Graeco vocabulo *δυσαρχία*, vel *δυσαρχος*. Totum igitur nomen significat filium eius, qui aegre obedit imperanti, ne clunibus instet; *δυσαρχον* instare clunibus.

V. 16. Ridicule assentit assentator. *Nempe illum dicis.* Notissima est haec particulae *nempe* vis assentiendi. Cf. Cic. Brutum c. 3. sub fin. ubi est: *nempe cum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breviter — complexus est.* Cf. etiam Dousa Plaut. expl. III, 7. *Quoius* monosyllabum. *Panniculam tectoriam.* Codices V. Cam. D. *peniculom tectorium*, quod nihili esse, iam olim viderunt homines docti. Primus Turnebus felici coniectura restituit, quod dedimus. cf. Dousa Plaut. expl. III, 7. Est autem *pannicula* lanosa coma arundinis, qua integri villaticae aedes solebant, cuius meminit Plinius XVI, 36. *Tegulo autem arundinum domus suas septentrionales populi operiunt* etc. Sed adeatur Turnebus Adv. II, 28.

V. 20. Non satis habet Miles laudum et gloriatiōnis. Nihil est, inquit, quod dicis. Respondet parasitus: recte dicis, nihil hoc quidem, quod dixi, sed sunt alia, multo maiora et graviora. Et subito ad spectatores se convertens pergit: *tu quae nunquam feceris.* Particula *praeut* eodem modo composita est, quo *praequod, praequam, praeterquam, prout* et aliae similes; notat autem, longe *praestare* ea, quibus adiuncta legitur. Prae aliis, ut ista alia nunc dicam. Vt enim *prout* est *pro eo modo quo*; sic *praeut* significat proprie *prae eo quod*. — *Feceris*; non futurum exactum est, sed perfectum coniunctivi. Ioculariter parasitus tanquam de sua sententia profert, de quibus facile inter omnes constabat. Est enim *quae nunquam feceris*, fere idem quod:

Periuriorem hoc hominem si quis viderit
 Aut glóriarum pléniozem, quam illic est;
 Is mé sibi habeto, et égo me mancupiό dabo;
 Ni unum épityrum apud illum ésuriez insané bene.

quae, ut videtur, nunquam fecisti; was du wahrscheinlich niemals gethan hast. V. 21. Pergit parasitus ad spectatores loqui. *Periuriorem est mendaciorem, ut periurium pro mendacio, periurare pro mentiri* saepe apud Plautum reperitur. Saepe in sermone communi vocabula graviora et significantiora pro vulgari-
*bus usurpantur, ex quo fonte omnes perasymploi derivandae sunt. Glorizae vocabulum etiam pro gloriatione dici, ostendit ipsum illud adiectivum gloriosus, quod est gloriationis plenus. In sequentibus vulgo: Me sibi habeto; addidi is, quod, metro fulciendo necessarium, facile excidere potuit. Alii scripserunt: Me sibi habeto et ego me illi m. Versus 24. variis variorum tentationibus obnoxius fuit. Vulgo ex Pflugii prava coniectura: Epityro, ut apud illum esuriem insane bene. Nos cum Acidalio fidem habemus Varroni, qui hunc versum citat de L. L. lib. VI, p. 363. ed. Sp. vocataque in auxilium Codicum V. Cam. et D. corrupta lectione integram Plauti manum restituisse nobis videmur. Ni dedimus, quum Codd. nisi, Varro si exhibeant. Vnum epityrum Codd. et Varronis consensus firmat; est autem unum pro aliquod, de qua significatione paullo post videbimus. Esuriem non minus lectio apud Varronem estur et glossa edam, quam Codd. lectio tuetur. Est autem coniunctivus antiquus, ut dicem pro dicam, faciem pro faciam. Cf. Sciopp. susp. lectt. V, 7. Insane Varronis auctoritate nititur, qui sic interpretatur: vehementer cum vellet dicere, dixit insane, quod insani faciunt omnia vehementer. Iam de sensu videamus. Ni exceptionem notat. Vnus quum saepe pro aliquis ponatur, velut apud Cic. de orat. I, 29. Sicut unus pater familias; non alienum est, dici etiam h. l. pro aliquo, sive uno alterove, ut nostrates. einer pro irgend einer ponunt. Sic una esca Mostell. III, 2, 2. pro esca quaedam, sive escae aliquid. Et sic apud Plautum frequenter. Esurire aliquid nach etwas hungern. Ridiculus est Bothius, qui h. l. esurire pro edere solere, tanquam verbum sit frequentativum, dictum putat. Nusquam aliam quam desiderativam vim habet. Insane bene esurire, quamquam insolentius dictum videri possit, tamen vix habet, quod offendant. Nam bene saepe solam intensionis vim habere, in vulgus notum est; veluti Cic. Epist. ad Fam. V, 12. Qui semel verecundiae fines transierit, cum bene et graviter oportet esse impudentem. Igitur bene esurire, est, quod nos dicimus: einen guten Hunger haben, et insane bene esurire, einen rasend guten Hunger haben. Ceterum epityrum cibi genus ex olivis confecti additisque variis herbis conditi. Cf. Cato d. R. R. c. 119. Epityrum album, nigrum variumque sic facito. Ex oleis albis, nigris variisque nucleos eiicito. Sic condito. Concidito ipsas, addito oleum, acetum, coriandrum, cuminum, foeniculum, rutam, mentham; in orcam condito, oleum supra fiet. Ita utitor. Adde Columell. XII, 49, 9. et Schneid. ad Colum. p. 654 seqq. Erat autem genus hoc cibi praecipue frequens apud Siculos, ibique magis quotidiano victui accensebatur, quam deliciis sumtuosis, videturque ad caseum esse comestum, *ἐπι τυρῶν*, unde nomen.*

- 25 *Py.* Ubi tu es? *Ar.* Eccum. Edepol, vél elephanto in 'India
Quo pácto pugno praefregisti bráchium.
Py. Quid? bráchium? *Ar.* Illud dicere voluí, femur.
Py. At indiligenter híc eram. *Ar.* Pol sí quidem
Connisus esses, pér corium, per víscera,
30 Perque ós elephanti bráchium transmitters.
Py. Nolo istaec hic nunc. *Ar.* Ne hércle operae pretiúm
quidem,
Mibi té narrare, tuás qui virtutés sciam.
— Ventér creat omnis hás aerumnas; aáribus
Perháurienda súnť, ne dentes déntiant,

V. 25. Parasito, qui ad spectatores loquens se averterat, revocato novam adulandi et irridendi occasionem praebet miles. *Brachium* proboscidem interpretantur, quod apud Lucretium elephantum *anguinam*, et ipsa proboscis *manus elephantum* appellantur. Sed verum vidisse mihi videtur Koepkianus, qui vertit: *das Schulterblatt*, armum. Ut enim *armus* aliquoties pro *brachio*, sic credibile est, etiam *brachium* pro *armo* in bestia dictum esse, quod minus etiam offendit apud Comicum. — Displicet militi rei tenuitas, in qua laudanda non versari vult parasitum. Hic igitur plenius laudat ore, et *femur* brachio substituit. Factum illud satis parvi sibi constitisse, reponit miles. *At indiligenter hic eram*; non admodum laborabam, non viribus nitebar, sive, ut recte Graece reddidit Lambinus: ἀλλ' ἐνταῦθα ἐξῆραδιούργουν. Bothius soloecismum hic odorans, coniecit: *At indiligenter iceram*. Sed non est, quod sollicitus sit vir doctus. *Eram* enim est *versabar*, *agebam*, unde adverbium apponitur. Cic. Epist. ad Att. XIII, 52. *Delectatus est et libenter fuit*; hoc est: *versatus est*, *affuit*. Sed Latini etiam, pariter atque Graeci, verbum *esse*, ubi est *comparatum esse*, *affectum esse*, *versari*, *beschaffen sein*, sich befinden, cum adverbii componunt. Veluti Menaechm. III, 2, 20. *Minore nusquam bene fui dispendio*. Mercat. III, 3, 22. *Curamus, pulchre ut simus*. Trucul. IV, 2, 28. *De eo nunc bene sumus tua virtute*. Hom. Iliad. IV, 14, et alibi saepissime: ὅπως ἴσται τάδε ἔργα. Eurip. Hecub. 732. ed. Dind. εἰ τι τῶνδ' ἴσται καλῶς. Eurip. Heraclid. fin. καὶ ποῶς ἴσται. Cf. quae supra diximus ad Captiv. IV, 2, 70. Adde Erfurdii not. ad Sophocl. Antig. 633. ed. Herm. *Operae pretium quidem* cet. Ne operae quidem pretium est, te mihi ista narrare; ego enim virtutes tuas et fortia facta probe scio. Particularum *ne* — *quidem* maiori intervallo disiunctarum exempla rariora. Cf. Goerenz. ad Cic. de Fin. lib. IV, p. 516.

V. 33. Parasitus rursus ad spectatores se convertit, ut causam, cur tam impudenter aduleatur militi, exponat. *Perhaurienda sunt*. Vulgo et in V. C. Cam. *Peraudienda sunt*. Sed illud iam Pareus e Cod. Dec. reposuerat. Cf. Virg. Aen. IV, 359. *Vocemque his auribus hauri*. Est autem *perhaurire* usque ad finem haurire, perpetuo haurire. *Dentire* vulgari notione est *dentes emittere*, ἰδοντοφυσῆν. Igitur parasitus iocose sibi *dentire dentes* ait, quia, quum nihil iis manducatur, non deteruntur, sed quasi crescere videntur. Aliter locum explicavit Scaliger. Qui quum in fragmento Varronis apud Nonium p. 72. s. v. *algu*, corrupte

Et assentandum est, quicquid hic mentibitur. 35

Py. Quid illud, quod dico? *Ar.* Hem, scio iam, quid vis dicere.

Factum hercle est; memini fieri. *Py.* Quid id est? *Ar.* Quicquid est.

Py. Habes tabellas? *Ar.* Vis rogare? Habeo, et stilum.

Py. Facete advertis animam tuam ad animam meam.

Ar. Novisse mores me tuos meditalé decet 40

Curamque adhibere, ut praevolet, quo tu velis.

algu danti frigore, invenisset, totum Varronis locum sic scribi iussit: *Teges ruina, ne iacentem sub dio Ambesset algus, dentientem frigore*; dixitque, *dentire esse dentes concutere*, *μολῖαν*, mit den Zähnen klappen. Putat igitur Scaliger, hoc sibi velle paratum: omnia mihi ab isto audienda sunt, ne dentes fame et frigore mihi semper concutiantur. — Pro voce *assentandum* Lambinus volebat *assentiendum*, ita tamen pronunciandum, ut sit quattuor syllabarum. Magis arridet lectio a Maximo Victorino p. 1948. Putsch. Tom. I, 279. ed. m. servata, ubi est: *Assentiendum est, quicquid hic mentibitur*; omisso *Et. Mentibitur* forma prisca, ut *servibo*, *scibo* et multa alia.

V. 36. Miles cogitatione defixum fuisse se fingit atque interea oblitum, quod dicturus erat antea. Etiam hoc accommodate ad mores hominis vanissimi pingendos. *Quid illud, quod dico*: Quidnam illud fuit, quod eram dicturus? Was wollt' ich doch gleich sagen. Notissimae sunt formulae: *illud dico*, pro *dicere volui*; *illud dixi* pro *dicturus fui*; *quidnam dixisti* pro *dicere voluisti*, et permultae similes. — Scio iam, quid vis; pro eo, quod dicendum erat: *scio — quid velis*. Sed videntur duo membra sermonis in unum hic conflata esse. Itaque primum quidem dicebant: *quid vis? scio*. Deinde, ut fieri solet in sermone communi, uno tenore et coniuncte dicebant *scio quid vis*. Atque eadem est ratio formularum: *Nescio, quid est; scin', quid volumus*. *Loquere, ubi est; eloquere, quid tibi est*. Ad eandem normam possunt explicari huiusmodi formulae: *Sentio, quam rem agis*; *video, quam rem agis*. Tenendum tamen, indicativum in his formulis ubique habere aliquam confidentiae, vel certae persuasionis notionem, ut non idem plane significant *scio, quid velis*, et *scio, quid vis*. — *Vis rogare*; visne milites conducere? Milites enim, maxime mercenarii, *rogari* dicebantur, cum scriberentur. Rogabantur autem proprie de sacramento dicendo, unde formula originem duxit. Liv. XXXII, 26. *Cum quinque legatis profectus, obvius in agris sacramento rogatos arma capere et sequi cogeat*. Ad hunc igitur usum *tabellae* etiam et *stilus* spectant. Vult enim miles, ut extrema hac scena patet, in forum accedere ibique voluntarios conscribere. V. 41. Vulgo legitur: *ut praevolet mihi, quo tu velis*. Ubi structura est: *Decet me curam adhibere, ut haec (cura) mihi praevolet, quo tu velis* schol. volare vel pervenire. Quae ratio librorum scripturae accommodata est. *Mihi a metro excluditur*. Simili modo legitur Asin. II, 4, 79. *I nunc iam ad herum, quo vocas iam dudum, quo volebas*. — Ceterum quattuor proximos versus 38. 39. 40. 41. post v. h. sc. 71. reiectos volebat Danzius, quod veri specie non caret.

- Py.* Ecquid meministi? *Ar.* Mémini. Centum in Cilicia,
Et quínquaginta centum Sycolatónidae,
Triginta Sardi, séxaginta Mácedones,
45 Sunt hómines, tu quos occidisti unó die.
Py. Quanta istaec hominum sùmma est? *Ar.* Septem mília.
Py. Tantum ésse oportet; récte rationém tenes.
Ar. At nùllos habeo scríptos; sic memíní tamen.
Py. Edepól memoria est óptima. *Ar.* Offa émonet.
50 *Py.* Dum tálem facies, quálem adhuc, assiduo edes;
Commúnícabo sémper te mensá mea.
Ar. Quid in Cáppadocia, ubí tu quingentós simul,
Ni hebés machaera fóret, uno ictu occideres?
Py. At péditatus reliquiae erant, si viverent.

V. 42. Alia sua egregia facinora a parasito memorari vult miles. *Sycolatronidae* fictum vocab. a *σύνος* et *latro* compositum. Recte notat Koepkii in notis ad vern. transl. huius fabulae, respicere poetam hac voce fingenda simul ad famosum Sy-cophantarum nomen. Recenset parasitus numerum hominum a milite uno in proelio occisorum; et interrogatus ab illo, quanta sit summa, immensum auget, laudatus a milite, qui rationem comparere ait. Verba *offa emonet* ad spectatores conversum dicere parasitum, ultro patet. Vulgo: *Offa me monet*. In Codd. V. Cam. et Dec. est: *Offae monet*. Cf. Kampmann. in Annot. in Plauti Rud. pag. 2. Hiatus in brevi syllaba finali voc. *optuma*. *Monet, memorem facit, memoriam suggerit*. Sic Dousa Plaut. expl. III, 7, producens versum o Curculione: *nil tu me saturum monueris*. — *Dum talem facies*. De industria videtur poeta omit-tendo pronomine ambiguitatem quaesivisse. Prout enim vel *te* vel *me* subintelligas, vel parasitum, vel se ipsum ridendum praebet miles.

V. 52. Iucundissime ad aures parasito acciderunt, quae miles de mensa sua promiserat. Ergo altius etiam assurgit praeco et impudentius mentitur. *Ni hebés machaera foret — occideres*. Displicet imperfectum tempus Dousae Plaut. expl. III, 7. Unde conicit occideras, pro occidisses. Sed recte opponit Sciopp. susp. lectt. V, 7. locum h. sc. supra lectum v. 28. *Pol si quidem con-nisus esses — transmitteres*. Etiam *foret* pro *esset* persaepe apud Plautum. Velut Bacchid. IV, 8, 75 seqq. qui locus nostro huic simillimus est ideoque totus huc pertinet: *Nam ni illic hodie forte fortuna hic foret; Miles Mnesilochum cum uxore opprime-ret sua, Atque obtruncaret moechum manifestarium*. Sed cf. quae supra exposuimus ad Captiv. III, 4, 5.

V. 54. *At peditatus reliquiae erant, si viverent*. Servavi vul-gatam lectionem, quae omnibus diligenter pensitatis optime ha-bere videbatur. Militi tamen attribuenda verba existimavi. Bothii emendatio, qui verba eidem tribuit: *At peditis deliciae erant; si vi-verent*, et metro laborat, et prorsus arbitraria est. Voc. *peditatus* satis defenditur Codd. lectione *peditas*, quod nihil est, nisi compendium pro *peditatus*. Pro voce *reliquiae* in Codd. est *teluquiae*, quod qui in *reliquiae* mutarunt, pot magis sapierunt, quam Bothius. *Si viverent* pro eo, quod dicendum erat: *nisi et hae (reliquiae) occisae essent*. Dixerat Artotrogus: tu quingentos

Ar. Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales sciunt, 55
 Pyrgopolinice te unum in terra vivere
 Virtute et forma et factis invictissimis?
 Amant te omnes mulieres, neque iniuria,
 Qui sis tam pulcher; vel illae, quae hero pallio
 Me reprehenderunt. *Py.* Quid hero dixerunt tibi? 60
Ar. Rogitabant: Hiccine Achilles est, inquit, tibi? —
 Imo eius frater, inquam. — Innuit altera:
 Ergo mecastor pulcher est, inquit mihi,
 Et liberalis. Vide, caesaries quam decet!
 Nae illae sunt fortunatae, quae cum isto cubant! 65
Py. Itane aibat tandem? *Ar.* Quae me ambae obsecraverint,

ibi simul occideres, nisi hebes machaera esset. Non igitur hic negat, occisos esse istos quingentos, sed potius affirmat; hoc tantum negat, uno ictu occidi potuisse. Iam reponit miles: nisi isti quingenti et ipsi occisi essent, erant peditatus reliquiae. Totus enim peditatus ita a me attritus erat, ut illi quingenti soli essent reliqui. Es waren dies die Ueberreste des Fussvolkes, wenn sie am Leben geblieben, wenn sie nicht auch noch getödet worden wären. Sic omnia plana sunt.

V. 58. *Amant te omnes.* Pron. *te* non liquescit. Cf. *Asin.* II, 2, 33. *Cas.* I, 1, 2. *Ibid.* I, 1, 49. *Asin.* III, 2, 35. 37. *Neque iniuria.* Vulgo *neque hercle iniuria*; sed *hercle* metrum a se segregat. *Vel illae.* Vulgo *ut vel illae*, metro turbato. *Ut nihil aliud quam bis positum vel.* Nam ita per compendium scribitur *vel.* *Quae* hiat, ut saepe. *Inquit*, una illarum, quod e seqq. patet. *Tibi* familiaris est sermonis, cum aliquem veluti in societatem assumimus vel evocamus. Res nota. Ist dir das nicht ein wahrer Achill? *Innuit altera.* Vulgo *innuit illarum altera.* Sed *illarum* appositum est ab eo, qui versui metueret, non videns, *inquam* ob plenam distinctionem non elidere ultimam. *Ergo* i. e. certo, revera, ut saepe. Cf. *Dousa* *Plaut.* expl. III, 7. *Adde* *Cic.* pro *Quinct.* 15. *Ergo hercle cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama et existimatio cum bonis simul possidetur.* Idem saepe valet in responsionibus. Veluti *Terent.* *Andr.* V, 2, 9. *Mihi? Tibi ergo.* Et est haec nativa vocabuli notio. Cf. *Handii* *Tursellin.* s. v. *Vide caesaries.* Vulg. *visus; caesaries*, ita ut verbum *visus* ad praecedentia referatur. Sed edd. veteres plures *vide*, et Codices: *vida et caesaries.* — Ceterum *vide* *pyrrhichius*, ut saepe. Cf. *Captiv.* III, 4, 52. *Itane tandem.* Hoc genus loquendi usurpabant, cum interrogabant ea de re, quae admirationem atque molestiam afferret. Sic *Terent.* *Heaut.* V, 2, 1. *Itane tandem quaeso est? — Quae ambae.* Sic *Sciopp.* suspectt. lectt. V, 7. quod explicat ipse: *de illius quaevis, quae ambae rogarunt; mirumne est, quod dico, quum illae ambae me obsecraverint.* Atque ita saepe *Plautus.* Cf. *Epidic.* V, 2, 54. *Quamne hodie per urbem uterque sumus defessi quaerere?* *Curcul.* extr. *Quodne promisisti?* *Amphitr.* II, 2, 65. *Quaene vigilans somniat?* Cf. quae paullo ante diximus ad h. sc. v. 13. Sed in V. C. Cam. et D. legitur *Quae me*, quod restituendum erat. *Ille* e. codd. teste *Scioppio* suspectt. IV, 7. Vulgo *illac.* — Conqueritur miles de incommodis, quae sibi afferat nimia sua pulchritudo. Quibus

Ut te hódie quasi pompam illa praeterdúcerem?

Py. Nimia ést miseria, pulchrum esse hominém nimis.

Ar. Moléstae sunt mihi; órant, ambiunt, óbsecrant,

70 Vidére ut liceat; ad sese accessi iubent:

Ut tuó non liceat óperam dare negotio.

Py. Vidétur tempus ésse, ut eamus ad forum,

Ut in tabellis quós consignavi híc heri

Latrónes, hibus dínamerem stipéndium.

75 Nam Réx Seleucus me ópere oravit máximo,

Ut sibi latrones cógerem et conscriberem;

Regi hunc diem mihi óperam decretum ést dare.

Ar. Age, eamus ergo. *Py.* Séquimini, satéllites.

ACTVS II. SCENA I.

Palaestrio.

Mihi ad énarrandum hoc árgumentum est cómitas,

Si ad aúscultandum vóstra erit benignitas.

Qui autem aúscultare nólit, exurgát foras,

Ut sít, ubi sedeat ille, qui auscultáre volt.

5 Nunc, qua ássedistis cáusa in festivó loco,

subiicit parasitus sibi quoque miseriam inde ortam. In verbis *pulchrum esse* syllaba finalis *um* non eliditur; de qua ratione vide quae diximus ad Plaut. Capt. III, 5, 8. Conferenda etiam sunt, quae exposita sunt in limine operis huius in vet. prosod. In seqq. voc. *ambiunt* disyllabum est, ut supra Captiv. III, 5, 5. *sarriunt*. Ibid. III, 5, 66. *effediunt*; de quo synaësis genere exposuimus in vet. prosod. qui locus est conferehdus.

V. 72. iam abundum decernit miles. Vulgo *ibus*, quod quum priorem corripiat, scribendum *hibus*, prima producta, pro *his*. — Ceterum hunc versum citat Nonius iisdem verbis pag. 486; nisi quod *dénuerem* in nostris ibi exemplaribus legitur, quod exhibet etiam V. C. Cam. *Nam rex Seleucus*. Hic et qui proxime sequitur versus sic citatur a Servio ad Virg. Aen. XII, 7. *Nam rex Seleucus me opere oravit maximo Ut ei adconducerem milites et conscriberem*. Quae diversitas, si lectio apud Servium certa est, inde orta videtur, quod quum *sibi* ab imperito aliquo in *ei* mutatum esset, versus non amplius constaret, unde mutatione etiam in reliquis opus videbatur.

Act. II. Sc. I. Procedit Palaestrio prologum oraturus, qui totius fabulae enarrationem continet. Prologus post primam demum scenam, ut alibi apud Plautum. De qua re conferatur G. H. B. Wolf. in scripto scholastico de prologis Plautinis anno cldcccxiij emissá p. 14. *Comitas* proprie h. l. dicitur, de prompta ad loquendum facilitate et hilaritate. *Vestra erit*; pro eo, quod dicendum erat: *vobis erit*; si vos habebitis, praestabit benignitatem. *Locus festivus* est hilaris, hilarationi animi destinatus. *Festivitas* loco tribuitur etiam a Plinio ep. II, 17. ubi *festiva area*; atque ab ipso Plauto Pseud. V, 1, 9. *Loco*

Comoédiâi, quàm modo acturî sumus,
 Et árgumentum et nómen vobis éloquar.
 Alázon Graece huic nómen est comoédiâe;
 Id nós Latine Glóriosum dícimus.
 Hoc óppidum Ephesumst; índe miles, méus herus,
 Qui hinc ad forum abiit, glóriosus, ímpudens;
 Stercóreus, plenus périuri atque adúlteri,
 Ait sése ultro omnis míliares sectárier.
 Is dérídículust, quáqua incedit, ómnibus;
 Itaque híc meretrices, lábiis dum ductánt eum,
 Maiórem partem vídeas valgis sáviis.
 Nam ego haúd diu apud hunc sérvitutem sérvio.
 Id vólo vos scire; quómodo ad hunc devénerim
 In sérvitutem ab eó, quoi serviví prius.
 Date óperam, nam nunc árgumentum exórdiar.

10

15

20

festivo festive accepti sumus. — Comoediai. Sic h. l. ex utroque Camerarii cod. teste Scioppio susp. l. IV, 7. scribendum erat. Ceterum hic genitivus frequentissimus apud Plautum, reponendus etiam aliquot locis, ubi nunc obliteratus est. *Hoc oppidum Ephesumst.* Ita in codd. Camerar. testante Sciopp. IV, 7. quod similibus exemplis multis defenditur, sicut *mare Oceanum, flumen Rhenum, ostium Eridanum, Hellespontum pelagus.* Cf. Schneider. Formenlehre tom. I, p. 479 seq. Rectius tamen *Ephesum* mutato genere dici putes, ut *Tarentus* et *Tarentum, Pergamus* et *Pergamum, Saguntus* et *Saguntum, Epidamnos* et *Epidamnus, Epidaurus* et *Epidaurum.* Cf. idem Schneider. ibid. p. 478 seq. — *Inde* in continuata rerum enumeratione fere idem quod *tum.* Hoc igitur dicit: hoc oppidum Ephesus est; atque hoc primum vos scire volo. Tum miles, herus meus, ait cet. Vulgo legitur *idem est*, quod defenditur a C. Dec. *idem* exhibet V. C. Cam. Alii, velut Dousa, scripserunt *indidem*, h. e. Epheso. *Labiis ductare aliquem* est ore distorto et labiis extrorsum flexis irridere et contemtum significare. Simili modo Gellius XVIII, 4. *Tum ille rictu oris labiorumque ductu contemni a se ostendens.* Atque perpetuus iste labiorum ductus, quo irridet et contemnit militem meretrices, effecit, ut istae ipsae vitium oris inde traxerint et iam maximam partem valgis sint saviis. *Valga savia* vulgo non recte explicant labia prave distorta. Nam nusquam invenias *savia* pro labiis. *Savia* proprie accipienda. Ex quo meretrices militem assiduo labiorum ductu ridet et contemnit, ipsa earum *basia* non amplius sibi constant, sed in deterius mutata sunt ac veluti aliam formam acceperunt. Ceterum citatur hic versus a Festo v. *valgus*, ubi vitiose: *vagi salis.* Cf. quae ibi notata sunt a me pag. 746. et a Müllero pag. 374. V. 18. Scioppius susp. l. IV, 7. in membranis esse ait *ad hunc convenerim*, pro vulgato *ad hunc devenerim.* Unde legendum suspicatur: *ad huncce venerim.* Sed *devenerim* legendum. Est enim *devenire* saepe fere idem, quod *tandem ad aliquem venire*; et alios sibi antea fuisse dominos hoc verbo significat Palaestrio. C. Dec. teste Pareo exhibet: *at huc convenirit.* — *Servitutem servire* cf. notata supra ad Capt. II, 3, 31.

Erat hērus Athenis mīhi adolescens óptimus;
 Is amábat meretricem árte Athenis 'Atticis,
 Et illa íllum contra; qui ést amor cultu óptimus.
 Is públice legátus Naupactum hīnc fuit

25 Magnái reii públicai grátia.

Intéribi hic miles fórte Athenas ádvenit;
 Insínuat sese ad íllam amicam herí mei,
 Occépit eius mátri suppálpárier

Vino, órnamētis, ópiparisque obsóniis;

30 Itaque íntimum ibi se mīles apud lenám facit.

Ubi prímum evenit mīliti huic occásio;
 Sublínit os illi lenae, matri múlteris,
 Quam herus méus amabat; nám is illius fíliam
 Compégit in navem mīles clam matrém suam,

V. 21. Iam argumentum ipsum exorditur prologus. *Arte amare* etiam Plinius dixit epist. II, 13. *Hunc ego, quum simul studeremus, arte familiariterque dilexi.* Ante Camerarium tamen legebatur *aeque*. In Codd. Camerarii legitur *meretrice matre* pro *meretricem arte*, unde *meretricem matre* effecerunt, quae vulgata est lectio. Quam quum in metrum peccare animadvertisset Bothius: *Is amat*, pro *is amabat*, sed male praesens tempus, cum statim dixisset *erat*. Nam quod Bothius firmandae emendationi subiicit: *quasi non amet amplius*, id nihili est. Non enim, *amabat* quum dicit, negat, herum nunc etiam amare, sed simpliciter hoc significat *tum amasse*. Imo male dixisset *amat*, nam nunc eum etiam amare, nihil ad rem. Nos dedimus Scioppii emendationem, quam putamus verissimam, proditam susp. lectt. V, 21. *Amor cultu optimus*, qui ad colendum est optimus. Dicitur enim *cultu optimus*, ut *aequum factu*, mirabile visu et complura eiusdem generis. *Magnai reii publicai Atheniensis. Magna reipublica gratiast.* V. C. Cam. et Dec. Sed in Dec. est *reipublicam*. In seqq. vulgo *Interibi ut hic*; alii *interim ut hic*. Sed ut perperam intruditur, nec habet, quo referatur. De locutione *os sublinere* exposuimus ad Captiv. III, 4, 123. *Quam herus meus amabat.* Bothii rationem, qui etiam h. l. scribit *amat*, versus redarguit. Quae sequuntur, sic sunt pronuncianda: *nám is illius filiam. Nam* non eliditur, ut saepissime. Cf. Merc. II, 2, 54. Trin. I, 1, 3. Eodem modo *Iam* Men. I, 3, 12. Ibid. II, 2, 53. *Quam* Pseud. III, 2, 90. et alibi saepe. — *Compegit* pro vulgato *conciit* Pistor. retineri iussit, cum in C. Dec. esset *conteggit*, et in V. C. *contigis*, ante Camerarium autem hoc ipsum *compegit* in editionibus legeretur. Nimirum *compingere* in *navem* optime huic loco convenit, ad vim, qua usus sit miles, significandam et indicandas navis angustias molestiasque. Legitur autem apud ipsum Plautum hoc sensu, velut Menaechm. IV, 3, 17. *in oculo compingere* de re pretiosa, ubi est pro *asservare*, ponere loco munitissimo. Rud. IV, 4, 103. *in angustum locum compingere*. Et notissimum illud: *in carcerem compingere*, quod saepius apud Plautum legitur. *Clam matrem suam.* Pronomen possessivum h. l. contra vulgarem Latinorum consuetudinem usurpatum esse, patet. Nam *mater* sua potius de militis matre, quam de virgi-

Eamque invitam huc mulierem in Ephesum advehit. 35
 Ut amicam herilem Athenis avertam scio;
 Ego quantum vivus possum mihi navem paro,
 Inscendo, ut eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
 Ubi sumus provecti in altam, sicut voluerant,
 Capiunt praedones navem illam, ubi vectus fui. 40
 Prius perii, quam ad herum veni, quo ire occiperam.
 Ille, qui me cepit, dat me huic dono militi.
 Hic postquam in aedis me ad se duxit domum;
 Video illam amicam herilem, Athenis quae fuit.
 Ubi contra aspexit me, oculis mihi signum dedit, 45
 Ne se appellarem; deinde, postquam occasio est,

nis, intelligendum. Sed aliquoties ita pronomine *suus* usi inven-
 iuntur Romani, saepius Plautus, sed tantum, ubi, quid spectet
 pronomen, non dubium est. Et videtur, quod patet e formulis,
 in quibus inveniri solet, ut *pater suus*, *mater sua*, et eiusmodi
 aliis, ad familiarem sermonem referenda esse haec ratio. Me-
 naechm. prolog. 19. *uti mater sua non internosse posset*. Asin. III,
 1, 26. *Si moriatur mater sua*. Terent. Hecyr. IV, 4, 38. *mater*
quod suavit sua adulescens mulier fecit. Cicero. Inv. II, 17. *Hunc*
pater suus concilium plebis habentem de templo deduxit. Propert.
 III, 8, 10. *Incepit absumentum nec sua mater Ityn*. Cf. Sanctii
 Minerv. II, 12 et ibi Perizonius.

V. 36. *Ut amicam herilem*. Transposui hunc et sequen-
 tem versum, Acidalium secutus, quum vulgo inverso ordine
 legantur. Tum *quantum vivus possum* cum Gronovio scribendum
 erat. V. C. Cam. *quantum citius p.* C. Dec. *quantum vivus p.*
 atque ita corr. in V. C. Cam. Ceteri libri *quantum unus p.*, quod
 defendit Acidalius. Frustra. Notat autem *quantum vivus pos-*
sum, quantum summa virium contentione celerrime possum, ita
 tamen, ut non emoriar. Was ich aus Leibeskräften kann. —
Sicut voluerunt. Secutus sum Bothium, qui *sicut* recepit ex edi-
 tione princeps, pro vulg. *idquod*; *voluerunt* autem certissima
 emendatione, nescio an sua, dedit, pro vulgato *volunt*. Ceterum
fit quod volunt V. C. Cam. *sit q. volunt* C. Dec. *Fit et sit* male
 intellecto compendio pro *sicut*; quod ab iis insertum, qui com-
 pendium non intelligerent. Ignorabant librarii in v. *voluerunt*
 posse penultimam corripui. Inde orta depravatio. Cf. quae de
 huius correptionis usu diximus in v. prosodia. Ceterum formula
ut voluit frequens apud Plautum, ubi aliquid ex sententia cessisse
 notatur. Amphitr. I, 1, 80. (85. ed. m.) *Denique ut voluimus*,
nostra superat manus. Mercat. I, 1, 93. *Omnes, ut volui, vendidi*
ex sententia. Et alibi saepius. *Perii*. Cf. quae notata sunt ad
 Captiv. III, 5, 32.

V. 43. *Me ad se*. Hiatus in *me*, de quo cf. quae diximus in
 vet. chrosod. et supra ad h. fab. I, 1, 58. *Contra aspicere* est
prope, coram aspicere, quae notio praepositionis *contra* non rara
 est; veluti *contra adire* Plaut. Rudent. I, 4, 22. *contra assistere*
 Pseud. I, 2, 23. *Ex hac domu*. Raro hic ablativus reperitur.
 Cf. Charis. I, p. 41. ed. Froben. (I, XV, 22. p. 24. ed. meae.)
 Priscian. VI, 16. tom. I, p. 278. Krehl. Pompei. Comment. p. 219.
 Adde quae exempla congressit Schneider. Formenl. I, p. 449.

- Conquéritur mecum mûlier fortunæ suas;
 Ait, fûgere sese Athénas cupere ex hâc domu;
 Sese illum amare, meum herum, Athenis qui fuit,
 50 Neque pœius quemquam odîsse, quam istunc militem.
 Ego quóniam inspexi mûlieris senténtiam;
 Cepi tabellas, cónsignavi clánculum,
 Dedi mércatori, qui ad illum déserat,
 Meum herum, qui Athenis fúerat; qui hanc amáverat,
 55 Ut is húc veniret. 'Is non sprevit núncium;
 Nam et vénit et hic in próxumo devórtitur
 Apud suum paternum hóspitem, lepidum senem.
 Itaque ille amanti suo hóspiti morém gerit,
 Nosque ópera consilióque adhortatúr, iuvat;
 60 Itaque égo paravi hic intus magnas máchinas,
 Qui amántis una inté se facerem cónvenas.
 Nam unum conclave, concubinae quód dedit
 Milés, quo nemo nisi capse inferrét pedem,
 In eó conclavi égo perfodi párietem,
 65 Qua cômmeatus ésset hinc huc mûlieri.
 Et scéne sciente hoc féci; is consiliúm dedit.
 Nam méus conservus ést homo haud magni prefi,
 Quem concubinae mîles custodem áddidit;
 Ei nós facetis fábricis et doctís dolis
 70 Glaucomam ob oculos óbiciemus eúnque ita

V. 52. *Inspexi sententiam.* Recte annotavit Lambinus, eodem modo *inspicere sententiam* dici, quemadmodum contra dicatur *ostendere alicui suam sententiam, aperire sententiam.* Dedi mercatori, qui ad. Hiatus in vv. qui ad, de quo vide quae notari in pros. vet., mederi aggressus est Bothius, qui ita scripsit: *De mercatori quidam, qui ad cet.* Sed non opus est hac correctione. Ceterum de temporum consecutione cf. Plaut. Captiv. prol. 1. *Vt amittatur fecit.* Trin. prol. 15. *Dedi — exigat.* Amphitr. 1, 2, 26. *Curavit, ut — fieret — ut absolvat.* V. 56. Vulgo: *et in in proxumo hic.* Sed nimirum offendit illud *is ter* in propinquo positum. Unde veteres editiones audiendae sunt, quae tertio loco *is* omittunt, et *hic* transponunt. Non dubium est, eiusmodi pronomina personalia ut alias minores voculas, ut captus ferebat librariorum, vel additas vel detractas saepe esse, in Plautinarum fabularum maxime contextu, ubi saepe ob sermonis quotidiani rationem aut brevior aut iusto uberior oratio esse videbatur. Exempla aliquoties iam dedimus. Ceterum *hic in proxumo* arcte iungenda sunt, ut *hic sit loci adv.* V. 61. *Fecerem convenas;* efficerem, ut convenirent. Nihil aliud. *Nisi capse.* Sic recte emendavit Turnebus. Antea scriptum erat: *nisi ea in inferret pede*, quod defendere studuit Dousa Plautin. expl. III, 8. versu Catulli allato (68, 70): *Quo mea se molli candida diva peti Intulit.* Frustra.

V. 65. *Commeatus.* Cf. supra ad Argum. I, 10. *Glaucomam.* Hunc et seq. versum affert Priscian IV, 2. tom. I, p. 222. Krehl.

Faciemus, ut, quod viderit, non viderit;
 Et mōx, ne erretis, haec duarum hodie in vicem
 Et hic et illic mulier feret imaginem,
 Atque eadem erit, verum alia esse assimilabitur.
 Ita sublinetur os custodi mulieris.
 Sed foris concrepuit hinc a vicino sene;
 Ipse exit. Hic ille est lepidus, quem dixi, senex.

75

ACTVS II. SCENA II.

Periplectomenes. Palaestrio.

Pe. **N**i hercle defregéritis talos pósthac, quemque in tegulis
 Videritis aliénum; ego vostra fáciam latera lórea!
 Mi quidem iam arbitri vicini sánt, meae quid fiát domi,

nullo discrimine, nisi quod quidam codices male: *ad oculis*, et: *ne videat*. Ceterum *Glaucoma* primae declin. ut *schema*, *dogma*, *diadema*, *syрма*. Cf. quae notavi ad Amphitr. prol. 117. *Glaucoma* autem est vitium oculorum, quo pupula glaucescit, unde visus impeditur. Tum fraudem et omne genus circumductionis notat. *Hodie invicem*. Ita scripsi cum Acidalio Divinatt. p. 279. Vulgo et in C. V. Cam. et Dec. in deest. *Bis repeti quidem duarum et iungi cum vicem simul et imaginem, durum est, neque sententia valde bona. Invicem autem i. q. per viceq.* Haec Acidalius. *Ita sublinetur*. Vulgo: *ita sublinitur est*, quod pugnat cum structura reliquorum. Nondum enim deceptus erat Sceletrus, sed postmodo fit. Accedit, quod in omni hac oratione futuro tempore loquitur Palaestrio: *obiiciemus — faciemus — feret — assimilabitur*. Necessarium igitur est futurum etiam hoc loco. Neque repugnant Codd. V. Cam. et Dec. ubi *sublitores*; nam in V. Cam. est quidem *sublinitur est*, sed a sec. m. nam initio fuit *sublitores*, quod fuit *sublitor os*, h. e. *sublinetur os*. Vulgatum defendit Sciopp. suspectt. lectt. 1, 12. allato Plauti Mercat. loco II, 4, 17. ubi Codd. Camerar. *sublinire* exhibere dicit. Sed primum ita difficultas temporis non tollitur, ac deinde loco illo Merc. metrum non patitur legi *sublinire*, nisi verba transposueris. Quanquam non nego, *sublinire* Latinum esse. *Foris* nom. sing. ut saepe apud Plautum. Cf. Parei lex. Pl. h. v. *A sena*. Cf. quae paullo post diximus ad v. 5 scenae sequentis.

Act. II. Sc. II. Domo sua exit Periplectomenes, et quum aliquem de servis vicini militis de tegulis in suas aedes introspicentem vidisset, quem probabile erat, vidisse Philocomasium apud amasium suum, vehementer timet, ne res palam fiat. Primum autem servis edicit, ne patiantur porro aliquem in tectum ascendere; deinde cum Palaestrione machinas ad rem porro celandam struit. *Quemque* pro eo, quod usitatus dicitur *quemcunque*, ut saepe *quandoque* pro *quandocunque*. Idem mox re- currit: *quemque a milite hoc videritis*. *Latera lorea* sunt latera virgis tantopere caesa, ut *cutis* quasi in *lora* scissa videatur. Sic recte Turneb.

V. 3. *Arbitri vicini sunt, quid fiat*. Male Sciopp. suspectt.

- 'Ita per impluvium introspectant. Nunc adeo edico omnibus:
 5 Quémque a milite hoc videritis hominem in nostris tegulis
 'Extra unum Palaestriionem, huc deturbatote in viam.
 Quod ille gallinam aut columbam se sectari aut simiam
 Dicat; disperistis, ni usque ad mortem male mulcassitis!
 'Atque adeo, ut ne legi fraudem fecerint talariae,
 10 'Accuratote, ut sine talis domi agitent convivium.
 Pa. Nescio quid malefactum a nostra huic familia est, quan-
 tum audio;

'Ita senex talos elidi iussit conservis meis.

Sed me excepit; nihili facio, quid illis faciat ceteris.
 Adgrediar hominem. 'Estne adversum? 'Est quasi.

lectt. e Cod. restituendum censet: *A. v. sciunt, quid fiat. V. C. Cam. a pr. m. vicis eunt*, sed postea correctum *vicini sciunt*, quod ipsum est in Cod. Dec. *Arbitrum esse* h. l. idem est, quod *arbitrari*, i. e. prospicere, speculari. Cf. quae supra diximus ad Captiv. II, 1, 28. *De impluvio* cf. Varro de l. l. IV, p. 38. Adde Stieg- litz. Archaeol. der Baukunst tom. III, p. 172, et nuperrimum librum G. F. F. Ruperti: Handb. der röm. Alterth. tom. I. p. 280 sqq. *A milite* pro genitivo accipiendum videbatur Dousae, sicut in Gallica et Belgica lingua genitivus per praepositionem circumscribitur. Minime vero. *A milite est*, ut saepe, de familia militis, e domo militis. Sic supra scen. antec. v. 76. *Foris concrepuit a vicino sene*, h. e. e domo vicini senis. Adde: *Qui amant a lenone* Pseud. I, 269. i. e. puellam e domo lenonis. Atque uti dicitur *ad me*, pro eo, quod est *domum meam*; sic contra *a me*, hoc est, *domo mea*. *Quod ille gallinam — disperistis —* Oratio homini irato conveniens, quae re magis et cogitatione, quam verborum structura cohaeret. Ceterum recte Muretus explicavit: Quantum ad illud attinet, quod is caussari velit, se gallinam cet., quae domo aufergit, persequi, nullam accipio caussam; actum est de vobis, nisi ad mortem eum verberaveritis. *Legi fraudem facere*, inquit Dousa, est peccare in legem. Non satis recte. Est enim potius: *fraude legem migrare, legem dolo eludere*. *Lex talaria* non dicitur lex de talorum lusu vetando a civitate promulgata, sed est ratio et norma talis ludendi, lusui praestituta. Hoc igitur dicit facetus senex: Ut in posterum, cum inter convivia talis ludere velint, se invicem defraudare nequeant, adimite iis talos pedum, si tectum nostrum iterum ascendunt. locus est in ambiguitate vocis *tali*. Tum ut grandia et magnifica redderet verba in sententia levi, *legi talariae* scripsit, tanquam sermo esset de publica quadam civitatis lege. Cf. Sciopp. Veris. II, 4. V. 14. *Estne adversum?* Tenui vulgatam lectionem a Codd. confirmatam. Lambinus tamen in uno cod. invenerat addita in fine versus verba: *collaturus pedem*, sed a manu correctoris. Reliqua alii aliter emendare studuerunt. Nihil opus est emendatione. Hiatus commode se tuentur. *Adversum esse*, ut *adversum fieri*, *ivavriav yvav9ai*, pro *adversum venire*, *obviam ire*. Quasi significat: *ut videtur, ut consilio*. Sic supra Captiv. II, 2, 36. *Fidelicet propter divitias inditum id nomen quasi est*; ubi hoc notare omisimus. Versus autem hic est iambicus, interpositus trochaicis, ut aliquoties notavimus alibi.

Quid agis, Periplectómene? *Pe.* Haud multos hómines, si
optandúm foret, 15
Núnc videre et cónvenire, quám te, mavellém. *Pa.* Quid est?
Quid tumultuás cum nostra fámilia? *Pe.* Occisí sumus!
Pa. Quid negoti est? *Pe.* Rés palam est. *Pa.* Quae rés
palam est? *Pe.* De tégulis
Módo nescio quis inspectavit vostrórum familiárium
Pér nostrum impluvium íntus apud nos Philocomasium atque
hóspitem 20
'Osculantis. *Pa.* Quis homo vidit? *Pe.* Túns conservus.
Pa. Quis is homo est?
Pe. Nescio; ita abripuít repente sése subito. *Pa.* SúsPICOR,
Mé perisse. *Pe.* Ubi abít, conclamo: Heus, quíd agis tu,
inquam, in tégulis?
'Ille mihi abiens íta respondit, sé sectari símiam.
Pa. Vaé mihi misero, quóí pereundum est própter nihili béstiam! 25
Séd Philocomasium híccine etiam núnc est? *Pe.* Quom exi-
bam, híc erat.
Pa. Sís, iube transíre, quantum póssit, se ut videánt domi
Fámiliares, nísi quidem illa nós yult, qui serví sumus,
Própter amorem suum ómnis crucibus eóntubernalis dari.
Pe. Díxi ego istuc, nísi quid aliud vís. *Pa.* Volo. Hoc dícito, 30
Prófecto ut ne quóquam ingenio dégređiatur múliebri;
'Artem et disciplinam obtineat ét colorem. *Pe.* Quemádmódum?

V. 15. Vulgo: si optandum fuerit. V. 17. Repertus nuper ab Angelo Maio in Codice Plauti rescripto. Cf. Osann. Anal. Critic. p. 215. *Tumultuare* quum absolute dicitur, est tumultum excitare, facere. *Tumultuari* in tumultu, in perturbatione esse. *Tumultuare cum aliquo* propr. tumultum facere in aliquem. Sic Livius XXI, 16. *Cum Gallis tumultuatum verius, quam belligeratum est.* — Nescio h. l. disyllabum et aliquoties postea; *inspectavit* tribus syllabis pronunciandum, ita ut duo posteriores per synizesin iungantur. V. 21. *Tuus conservus*, unus e tuis conservis. Unde repōnit Palaestrio: *quis is homo est?* Vulgo: *tuus conservos est.* V. 23. Verba in *tegulis* abesse dixerat Gronovius a Codd. et editionibus antiquis. Verum leguntur in Codd. V. C. et Dec. et vero etiam reperta sunt ab Angelo Maio in Cod. rescripto. *Quoi pereundum est.* Timet enim ne, si miles rem rescisset, in persequenda simia patefactam, pessimis modis periturus sit. V. 27. *Iube* h. l. ultima producta. *Huc post transire*, omisi iubente Codice Maii. *Quantum possit.* Cf. notata ad Trin. III, 3, 37. — V. 30. *Volo. Hoc dícito.* Ultima in *volo* non eliditur. Cf. de hiatu quae praefati sumus in vet. Prosod. V. 31. Omisi praep. *de anté ingenio*; quae metrum pessundat, iubente etiam Osanno Anal. cr. p. 216. Ceterum etiam hic versus e Cod. rescripto reductus est ab Angelo Maio. V. 32. Vulgo: *paret artem et disciplinam, obtineat colorem.* Libri veteres fluctuant inter *Earumque* et *Parumque* pro *paret*. Mihi non dubium est, vulgatum *paret* pariter atque Codd. illud *earumque* ex interpretamento orta esse. Nec convenit metro ulla

Pa. 'Ut eum; qui se hic vidit, verbis vincat, ne iste viderit; Siquidem centiens hic visa sit, tamen infitiās eat.

- 35 'Os habet, linguām, perfidiam, mālitiām atque audāciam, Cōfidentiām, confirmatē, fraudulentiām;
Qui arguat se, eum cōtra vincat iūreirandō suo.
Dōmi habet animum falsiloquum, falsificum, falsiūrium;
Dōmi dolos, domi dēlenifica facta, domi fallācias.

- 40 Nām mulier olitōri nunquam supplicat, si qua est mala;
Dōmi habet hortum et cōdimenta ad omnis moles mālificas.

Pe. 'Ego istaec, si erit hic, nūntiabo. Séd quid est, Pa-
laestrio,

Quód volutas tūte tecum in cōrde? *Pa.* Paulispér tace,
Dūm ego mihi cōsilia in animum cōnvoco et dum cōnsulo,

- 45 Quíd agam, quem dolūm doloso cōtra conservó parem,
Qui illam hic vidit osculantem, id vísū ut ne vísū siet?

Pe. Quācro; ego hinc abscēssero abs te huc ínterim. —

Illuc, sis, vide,

Quemādmodum astitit, severa frōnte curas cōgitans!

istarum lectionum. Igitur veram restitui, ommissa voce ante ar-tem, ita ut verbum *obtineat* ad tria substantiva referendum sit. *Obtinere artem et disciplinam* est de artibus consuetis et exercitatione in dissimulando non decedere. *Obtinere colorem*, ut recte Lambinus explicat, non mutare colorem, non erubescere neque pallescere, sed semper eodem vultu esse. In fine versus ante v. *quemadmodum* vulgo legitur *hei*, vel ut alii, *et*, -utrumque ortum ex nota personae voci praefixa. V. 33. *Ne iste viderit*; e Cod. Maii est; vulgo *ut ne viderit*. In Codd. V. Cam. et Dec. est: *vincta ne sive vinctamne esse viderit*. Ex eodem Cod. est *hic*, quod vulgo desideratur. V. 35. *Os habet*; impudentiam, cuius sedes frontis quoque tribuitur. *Linguam*, mentiendi facultatem. *Domi habet*, non aliunde quaerenda sunt, ipsa possidet. *Translatum a consuetudine foris rogandae suppellectilis, quam domi desideres*. Gesn. in thes. *Nam mulier olitori*. Imago ducta est a coenae apparatu. Numquam, ait, condimenta ad machinas suas et technas ab olitore h. e. aliunde petit. Ipsa enim domi habet paratque, quibus opus est ad decipiendos homines. *Moles maleficas* emendatio est Scioppii susp. lectt. V, 21. e Codd. Ad-dit ipse, *moles dictas pro machinis, dolis*. *Moliri* enim saepe i. q. machinari. Vulgo legitur: *ad omnes mores maleficos*. Sed V. C.

Cam. *ad omnes molis malificos*. Dec. *ad omnes molis milificos*. Cod. Lips. *ad omnes molis melifica*. atque ita Ed. pr. Primus Camerarius vulgatam *ad omnes mores maleficos* introduxisse videtur. V. 44. *Dum ego*. Prius non eliditur. Cf. de elisione in vet. Pros. V. 45. *Contra — parem*, haec iungenda. Est enim *contra* h. l. adverbium, a verbo suo disiunctum. V. 48. Dixerat Palaestrio, se deliberaturum secum, quo pacto conservo suo fucum faciat. Iam secedit paullum Periplectomenes, vel potius procedit in scena ad spectatores propius. Et dum ille tacite cogitat, ipse Periplectomenes vultum, statum et omnes gestus Palaestrionis

Pectus digitis púltat; cor, credo, évocaturúst foras.
 'Ecce avortit; níxus laevo in fémine habet laevám manum; 50
 Dextera digitis rationem cómputat; ferit femur
 Dextrum; ita, vehementer quod factó ópus est, aegre súppetit.
 Cóncrepuít digitis; laborat. Crébro commutát status.
 'Eccere autem cápíte nutat! Nón placet, quod réperit.
 Quicquid est, incóctum non exprómet; bene coctúm dabit. 55
 'Ecce autem aedificát; columnam ménto suffulsit suo.
 'Apage, non placét profecto mi illa inaedificátio!
 Nam ós columnatúm poetae esse índaudivi bárbaro,
 Quoi bini custódes semper tótiis horis accubant.
 Éúge, euscheme, hercle, ádstitit, et dúlice et comoédice! 60
 Núnquam hodie quiescet, priusquam id, quód petít, perfécerit.

cogitabundi spectatorum risui depingit. De futuro exacto ab-
 scessero cf. quae notavimus ad Captiv. II, 2, 64. *Curas cogitans*
 explicare studet Dousa, collato Virgilii loco e Georg. I, 462.
quid cogitet humidus auster, ita quidem, ut dicat, *cogitare* esse
 frequentat. a *cogere*; *curas cogere* igitur dixerit Plautus veluti
 in unam compellere, curas una pariter cum supercilio adducere.
 Male quidem. *Curas cogitare* dicitur ut *fraudem cogitare*, h. e.
 fraudem animo volvere. Igitur *severa fronte curas cogitare* est
 agitare secum curas, idque ostendere frontis severitate. *Ecce*
avortit, pro *avortitur*, ut saepe. *Nixus laevo in femine*. Sic
 puto emendandum esse; vulgo: *nixus laeva, in femine* cet. qui-
 bus idem bis dicitur. *Nixus* e Cod. rescripto A. Maii. *Ferit*
femur. Ex eodem cod. recepimus, sic per asyntheta commodius
 orationem decurrere putantes. Vulgo *feriens femur*. In proxime
 seqq. magna obtinet lectionis varietas. Nos secuti sumus Aci-
 dalii sententiam. *Femur ferit*, per desperationem fortasse; adeo
aegre suppetit, quod vehementer est *facto opus*. Codd. exhibent:
quod acta aegre suppetit. Vulgo: *quod tactu aegre supp*. Verba
opus est primus Lambinus videtur recepisse, sed idem ab Acidalio
 probatus. A. Maii Cod. rescriptus ita scriptum habet: *ita vehe-*
menter, sed quod agat aegre suppetit. Quae non minus sunt vi-
 tiosa, quam reliquorum librorum lectiones. *Eccere*. Cf. quae
 de hac particula diximus ad Trin. II, 2, 111. *Incotum* — *coctum*;
 non crudum sed maturum; bene praeparatum. Translatio facta
 a cibo, quem coqui ex olla non expromunt, nisi coctum. V. 59.
Poetam barbarum intelligendum esse Latinum, eumque *Naevium*,
 auctor est Festus, v. *Barbari*, ed. meae pag. 29. 351. Fortasse
 Naevius ob maledicentiam, qua Metellos aliosque nobiles Roma-
 nos laeserat, illo tempore, cum hanc fabulam doceret Plautus,
 in custodia publica fuit. Cf. Gellius III, 3. Eum igitur his ver-
 bis commendat populi benevolentiae ac misericordiae. *Os co-*
lumnatum est os brachio subnixum, in signum moeroris. *Totis*
horis, quot horis, omnibus horis, semper. Formula rara. Sed
toti pro omnibus aliquoties. Sic Stat. Thebaid. I, 81. *totos ne-*
potes. Virg. Eclog. I, 11. *Undique totis agris*. Cf. Casaubonus
 ad Spart. Sever. p. 270. *Euscheme*, εὐσχημως. Cf. Trin. III, 1,
 fin. *dulice*, δουλικως, ut comici servi solent. Cf. supra Captiv. IV,
 1, 11. Hoc igitur dicit, servum personam servi comici praeclare

Habet, opinor. 'Age, si quid agis; vígila, ne somnó stude, Nísi quidem hic agitári mavis várius virgis*

Tíbi ego dicam, fériatus ne sís; heus, Palaéstrio!

Vígila, inquam! expergíscere, inquam! lúcet hoc, inquam!

65

Pa. Aúdio.

Pe. Viden' hostis tibi adesse tuoque térgo obsidium? Cónsule! 'Arripe opem auxiliúmque ad hanc rem! Própere hoc, non placidé, decet.

'Antemoeni aliquá nos; tum autem circúmduce exércitum!

Cúrre in obsidiúm perduellis; nóstris praesidiúm para!

70

'Interclade inimícis commeátum; tibi muní viam,

Quá cibatus cómuneatusque ad te et legionés tuas

Túto possit pérvenire! Hanc rem age, res subitária est.

Réperi; comminíscere; cedo cálidum consiliúm cito;

agere, egregie repraesentare astutum in Comoedia servum. *Age, si quid agis.* Oratio eorum, qui enixe hortantur et urgent. Saepe sic apud Plautum, veluti Stich. V, 4, 33. et 35. Simili modo dicitur *bibe, si bibis.* Ibid. V, 4, 28.

V. 64. Videbatur Palaestrio quod quaesierat consilium invenisse, quare gestus eius factus quietior tranquille cogitantem repraesentabat. Ergo timere se simulans Periplectomenes, ac animo non satis intento rem agat, hortatur eum, ut vigilet et diligenter cogitet. Ceterum hic locus valde dubius. Primum v. 63. vulgo: *varius virgis: vígila!* metro nullo. Deinde, quae sequuntur vulgo ita leguntur: *Tibi ego dico, au, feriatu ne sis; hem te alloquor Palaestrio.* Sed Codd. V. Cam. et Dec. exhibent: *Tibi ego dico an heriatu vestis heus te adloqui (Dec. alloqui) Palaestrio.* Cam. in Cod. V. se legisse testatur: *anheriatu nesci.* Vix dubium est, quin verum viderit Car. Herm. Weisius in nupera Plauti editione, qui vv. *vígila* et *te alloquor* pro interpretamentis habet. *Vígila* ex supp. otiose repetitum vocabulum genuinum expulit. *Te alloquor (alloqui)* ad v. *heus* adiecta postea in contextam orationem illata sunt. Ergo prior versus mancus est; fortasse *ulmeis* scriptum fuit, id quod Weisius non abs re coniecit. Alter versus iustam habet mensuram, si vv. *te alloquor* omittuntur, quod ipsum emendationem confirmat. — *Lucet hoc.* Impersonale addita persona, neutro pronominis; plane ut Germani dicunt *es tagt.* Sic Terent. Heaut. III, 1, 1. *Luciscit hoc iam.* Cf. Faernum et Ruhnkenium ad hunc Terent. locum. *Propere hoc decet* omissus in loquendi ardore infinitivus, *agi* vel simile verbum. *Antemoeni aliqua nos;* sic cum Putschio dedi; vulgo enim: *Antevenito aliqua aliquos.* Sed Codd. constanter *ante moenia* exhibent. Reliqua de coniectura dedi, cum vulgo esset *aut tu.* Primum enim *antemunire* iubet, deinde exercitum *circumducere* et in insidiis locare. *In obsidium currere* est propere, ut hostem obsideas. *Perduellis*, pro perduellium, ut *hostis* saepe pro *hostium.* Ceterum *perduellis* h. l. est trisyllabum. V. 70. Pessimo rhythmí genere Guil. Ad. Beckerus, V. Cl., professor Lipsiensis, in scripto peculiari: Antiquitatis Plaut. generatim expl. Part. I. pag. 15. sic pronuntiandum hunc versum statuit: *'Interclúdito inimícis commeátum; tibi cet.*

V. 72. In voce *pervenire* ultima syllaba non eliditur, ob ma-

Quae hîc sunt visa, ut visa ne sint; facta infecta uti sient.
 Magnam illic, homo, rem incipissis; magna moenis moenia! 75
 Tute hoc si unus recipere ad te dicis; confidentia est,
 Nôs inimicos profligare posse. *Pa.* Dico et recipio.
Pe. Et ego te impetrare dico id, quod petis. *Pa.* At te
 Iupiter

Bene amet! *Pe.* At tu imperti, amice, me, quod commen-
 tû's. *Pa.* Tace,

Dum in regionem astutiarum mearum te induco, ut scias 80
 Iuxta mecum mea consilia. *Pe.* Salva sumes indidem.

Pa. Hérus meus elephánti corio circumtentust, nôn suo,
 Néque habet plus sapientiae, quam lapis. *Pe.* Egomet istuc scio.

Pa. Nunc sic rationem incipissam, hanc instituam astutiam,
 'Ut Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram; 85
 Dicam Athenis advenisse cum amatore aliquo suo,

iorem distinctionem. *Calidum consilium*, quod subito animi fervore paritur, non diu consultum. Sic Plaut. Mostell. III, 1, 31. *calidum mendacium*. Bacch. IV, 4, 4. *calidi dolî*. Epid. I, 2, 39. *calidae minae*. V. 75. Pro *incipissis* in Codd. V. Cam. et Dec. invenitur *incipis sed*, et v. 77. pro *posse* ibid. *possit*, sicut v. 84. pro *incipissam*, ibid. legitur *incipissem*. Ex quibus patet, terminationes verborum in Codd. ex non intellectis scribendi compendiis ortas esse. Ad verba *dico et recipio* vulgo additur *ad me*, metro vitiato. Manifestum est, hanc vocem ex supp. huc esse repetitam, ut fieri solet. *Impetrare dico*. Vulgo *impetraturum*. Sed versus praesens requirit, quod iam Gruterus e MSS. Camerarii reposuit. V. 79. *At tu imperti, amice, me quod*. Vulgo: *At imperti, amice, me quod*, omisso *tu*. Sed Codd. V. Cam. et Dec. *Aut in parte mîci pare me quod*, in quibus *pare* male repetitum ex supp. Ceterum verbi *impertire* similis structura est in Pseud. I, 5, 41. *Herum saluto primum, ut aequonut; postea Si quid superfit, vicinos impertio*. Struitur autem plerumque cum accusativo rei et dativo personae, item cum accusativo personae et ablativo rei. *Iuxta mecum*. Ex antiquissimo part. *iuxta* usu patet, nil nisi adverbium fuisse, notans aequè, similiter. Sic Plaut. Pseud. IV, 7, 62. *iuxta cum ignarissimis nescire*. Pers. II, 2, 67. *iuxta tecum, si tu nescis, nescio*. Adde Pers. IV, 3, 75. *Iuxta tecum aequè scio*. Sallust. Catil. 58, 5. *iuxta mecum omnes intelligitis*. Cf. Kritz. ad l. Sallustii citatum. — *Salva sumes indidem*. Tuto apud me deposueris; non enim ea vulgabo, sed salva et integra tibi servabo. Cf. Trin. I, 2, 108. *Elephanti corio circumtentus*. Crassa cutis et dura signum hebetudinis. Quare quanquam elephantus acutissimi sensus et prudentissimum animal, tamen, quum crassissima eius cutis, *elephanti corium* in proverbium abiit de homine stolido, nil facile astutiarum sentienti. *Geminam germanam alteram*. Nihil horum supervacaneum. Non enim temere tam diligenter loquitur. Ihre andere leibliche Zwillingschwester. Quanquam sponte intelligitur *geminam* sororem etiam *germanam* esse, tamen, ut rem diserte atque expressae diceret, neque quicquam superesset dubii, ita copiose locutus est. Cum amatore. Cf. supra Mil. II, 1, 33. *nâm is illius filiam*. Adde Trin. I, 1, 3. Merc. II, 2, 54.

Tám similem, quam lacte lacti est; apud te eos hic devórtier
Dícam hospitio. *Pe.* Rúgo, lepide; laúdo commentum tuum!

Pa. 'Ut, si illic concríminatus sit advorsum militem

- 90 Méus conservus, eám vidisse cum álieno osculárier,
'Arguam hanc vidisse apud te cónta conservum meum
Cúm sub amatore ámplexantem atque ósculantem. *Pe.* Imo
óptume!

'Idem ego dicam, si me exquiret miles. *Pa.* Sed simíllumas
Dícito esse; et Philocomasio id praeciéndum est, út sciat:

- 95 Né titubet, si quaéret ex ea mīles. *Pe.* Nimis doctum dolum!
Séd videre ambas si in uno mīles concilió volet,
Quíd agimus? *Pa.* Facile ést; trecentae póssunt caussae
cóllegi:

„Nón domi est; abiit ámbulatum; dórmít; ornatúr; lavat;

„Prándet; potat; ócupata est; óperae non est; nón potest“;

- 100 Quántum vis prolátionum, dúm modo nunc primá via
Inducamus, véra ut esse crédat, quae mentibimur.

Men. I, 3, 12. Ibid. III, 3, 3. Pseud. III, 2, 90. *Lacte.* Prisca nominativi forma, de qua retulerunt multi Grammatici. Cf. Nonius p. 483. Priscian. VII, 9. tom. I, p. 323. Charis. pag. 12. et 57. ed. meae. Cledonius p. 1904. Pompeius pag. 233. e Plauti Bacchidibus affert: *Sicut lacte lactis simile.* Exstat similis locus in Menaechm. V, 9, 30. *Neque aqua aquae, neque lacte lacti, mihi crede, usquam similis.*

V. 88. Verbi *hospitio* ultima syllaba non liquescit propter mutationem personae. Quod qui non intelligerent, bis *euge* scripserunt. Cf. supra v. 60. huius scenae. Versu seq. *sit*, ut vulgo, non *siet* legendum esse, docuit Kampmannus Annot. ad Rud. pag. 10. *Arguam hanc vidisse.* Vulgo: *Eum arguam vidisse.* Codd. aliquot et veteres editt. *Eam arguam vidisse.* Pronomen necessarium est. Id opponi debet superiori *eam*; igitur *hanc* scribendum. Atque ita Bothius. *Contra* referendum ad *arguam*, ut structura sit: *ego contra arguam.* Vide supra notata ad h. sc. v. 45. *Imo optime.* Vulgo *imo ut optime.* Cam. ed. *imo ita opt.* Est autem *imo* propria ac nativa significatione nihil nisi *ita*. Cf. Bopp. über einige Demonstrativstämme pag. 21. *In uno concilio*; una, uno in loco, uno in conventu. *Colliguntur caussae* quum multae veluti in unum locum coguntur, ad unam argumentationem conferuntur. Pari modo Trin. III, 3, 63. *Sexcentae ad eam rem possunt caussae colligi.* In seqq. *domi* unius syllabae. *Operae non est.* Falso subintelligi iubent *pretium*. Sed *operae est* dicitur pro eo, quod est *ad operam pertinet*, est inter ea, quibus operam dare possum, vel quae fieri debent; igitur *vacuus sum, mihi otium est.* Sic infra Mil. III, 2, 6. de dormiente: *non operae est Sceledro. Quid iam? Sorbet dormiens.* Unde efficitur, ut formulae: *occupata est, operae non est, non potest fere idem* dicant et specie tantum varias caussas, quas ille fingit, afferant. Ceterum nota discrimen horum: *Mihi operae pretium est*, tanti est; *mihi operae est*, vacat, *mihi opera est*, curo. *Quae mentibitur.* Sic vulgo. At V. C. Cam. *quae mentibimur*, quod verum. *Prima via inducere* est initio statim alicui persuadere.

Pe. Plácet, ut dicis. *Pa.* 'Intro abi ergo et sí istie est, mulierem

Iúbe cito domúm transire atque haéc ei monstra, praécipe,
'Ut teneat consília nostra, quemádmódum exorsí sumus,
Dé gemina soróre. *Pe.* Docte tibi illanc perdoctám dabo. 105
Númquid aliud? *Pa.* 'Intro ut abeas. *Pe.* 'Abeo. *Pa.* Et

quidem ego ibó domum.

'At quam hominem investigando operam súmam, hanc dissimulávero.

Quí siet consérvus, qui hodie fuit sectatus símiam.

Nam ille non potuit, quín sermone suo áliquem familiárium
Párticipaverit de amica herí, vidisse sése eam 110

Hic in proxumo ósculantem cum álieno adulescéntulo.

Nóvi morem egomét: „Tacere néqueo, quae solús scio.“

V. 103. Rebus ita compositis Periplectomenem haec ad Philocomasium deferre eamque omnia edocere consilia iubet Palaestrio. *Et si istic est, mulierem iube.* Sic ad vestigia Codd. scribendum putavi. Vulgo: *et si istic est mulier, eam iube.* Priores editt. *et si istic est mulier, iube.* Additum postea e Codd. *eam*, quod nihil aliud quam syllaba finalis *em* ad *v. mulier* pertinens. Igitur flagitante etiam versu ita scripsi. *Númquid aliud.* Cf. supra ad Capt. 1, 2, 88. *Abeo.* *Et quidem ego ibo domum.* Sic vulgata, quam h. l. retinendam censui. *Et quidem* notissimi usus formula, quae partim amplificandae sententiae (und zwar, und noch dazu), partim confirmandae (und in der That, wirklich), inservit. Cf. Schütz doctr. part. L. L. p. 175. Adde Hand. Tursellin. sub *v. Et quidem.* Saepe posteriore hac notione ponitur in sermone, quum altera persona aliquid facturam se ostendit, quod altera tanquam confirmans consilium prioris, idem se facturam ait. Igitur apud Plautum Pers. II, 2, 35. talis sermo exstat: *So. Ergo hoc mihi expedit, Quo agis? Pae. quo tu? So. dic tu; prior rogavi. Pae. At post scies. So. Ego hinc haud longe. Pae. Et quidem ego haud longe.* Simili modo h. l. ubi Peripl. dixerat: *Abeo*, pariter se facturum ostendit Palaestrio.

V. 108. Domum ergo se iturum dixerat Palaestrio. Ibi se servum, qui in aedes vicini despexerat, investigaturum; sed clam et dissimulata opera, ne quid ille sentiat. *At quam — hanc dissimulávero.* Acidalii est emendatio. Vulgata: *Atque hominem investigando sumam operam, hinc dissimulávero*, et sensu et metro cassa est. *Quin sermone suo aliquem — participaverit.* Vulgo sermoni suo. Sed non dicitur Latine: *participare aliquem alicui rei*, sed *alicuius vel aliqua re*. Dativum Gronovius versu Lucretiano III, 692. efficere volebat: *ut dentes quoque sensu participentur*; ubi *sensu* pro *sensui* antiquae dictum putat. Quod quale sit, vel me taceate intelligitur. Tum vulgo: *Qui fuerit consérvus, qui hodie siet s.* Emendavit Acidalius ex Cod. V. Cam. *Familiarium* pro vulgato *familiarem* versui explendo scribendum erat. *Tacere nequeo quae solus scio.* Vulgo ex Camerarii conjectura legitur: *Novi morem ego et tacere nostrorum solus scio*, sententia frigida et numero vitiato. MSS. exhibent: *N. m. ego et tacere nequeo solus scio*, unde recte coniicisse videtur Bothius,

- Si invenio, qui vídít, ad eum vineas pluteósque agam.
 Rés parata est; ví pugnandoque hóminem capere certa res!
 115 Si íta non reperio, íbo odorans, quási canis venáticus,
 'Usque donec pérsecutus vólpem ero vestigiis.
 Séd fores crepuérunt nostrae; ego vóci moderabó meae.
 Nam illic Philocomásio custos, méus conservus, ít foras.

ACTVS II. SCENA III.

Sceledrus, Palaestrio.

- Sc. Nísi quidem ego hodie ámbulavi dórmíens in tégulis;
 Certo edepol scio, mé vidisse hic próxumae vicíniae
 Philocomasium herílem amicam síbi alienum quaérere.
 Pa. Híc illam vidit ósculantem, quántum hunc audívi loqui.
 Sc. Quís hic est? Pa. Tuus consérvus. Quid agis, Scéle-
 5 dre? Sc. Te, Palaéstrio,

quod dedimus. Dicit hoc: Novi ego morem nostrorum familiarium; nequeunt tacere, nisi, quae taceant, etiam alii tacenda habeant. Non bene tacetur, quod solus taceas, melius tacetur cum pluribus. Hoc ipsum confitentem alium facit, unde res magis ridicula apparet. Loci caussa stuporem conservorum tam incredibiliter augeat, ut dicat istos ita de semet loqui. Nisi forte legendum censeas: *tacere nequeunt, quae soli sciunt.* — *Ad eum vineas pluteosque agam;* in eum omnes artes machinasque hostiles adhibebo. *Vineae et plutei* munimenta obsidionalia, quibus tecti milites ab hostium telis opera faciunt ad muros subvertendos; quorum *vineae* in utramque partem devexitatem tecti habent, *plutei* in alteram. Cf. Vegetius IV, 15. et Lipsius Poliorc. I, 7. *Usque donec persecutus — ero.* Donec vestigiis inventis venatum instituo. *Persequi* enim non est *assequi*, sed *sequendo pergere*. Sic Epid. I, 1, 93. *Orationem horum placide persequar;* i. e. auscultando sequar. *Philocomasio custos.* Elegans dativi usus; quem non intelligentes sic depravarunt versum: *Nam illic est Philocomasio custos, meus conservus, atque it foras.* Dicitur autem *custos alicui*, ut *praefectus urbi* et similia alia.

Act. II. Sc. III. Iam procedit ille dis iratis natus Sceledrus, qui per impluvium in vicinas aedes forte despiciens Philocomasium, heri amicam, cui custos additus erat, alienum mel ligere animadverterat. Et primum quidem visa secum reputat. *Nisi — in tegulis.* Si vigilans et revera, non somnians, in tegulis fui; nisi somniavi. *Sibi alienum quaerere.* Vulgo metro vitiatum: *sibi alium quaerere.* Benth. ad Terent. Phorm. III, 3, 11. *sibi malam rem quaerere*, quod quam absonum sit ab hoc loco, non est, quod dicam. Quanquam Ritschl. V. C. in Cod. rescr. Ambr. invenire sibi visus est: *sibi malam rem quaerere.* Noli dubitare alienum esse veram lectionem. Sic supra cum alieno oscularier II, 2, 88. et cum alieno adolescentulo II, 2, 112. Tenendum igitur, *alienum* neque pro peregrino dici, et esse *alienum amatorem* dictum ut *alienus servus*, *aliena uxor*. Est enim *alienus* qui non meus est, sed alius cuiusdam.

Vólape est convenísse. *Pa.* Quid iam? aut quíd negoti?
fác sciam.

Sc. Métno. *Pa.* Quid metuís? *Sc.* Ne hercle hodie, quán-
tum hic familiárium est,

Máximum in malúm cruciatum insiliamus. *Pa.* Tú sali
 Sólus; nam ego istam insulturam et désulturam níl moror.

Sc. Néséis tu fortásse, apud nos fácínus quod natum ést
novum. 10

Pa. Quód id est facinus? *Sc.* Impudicum. *Pa.* Túte sci
solí tibi;

Míhi ne dixis; scíre nolo. *Sc.* Nón enim faciam, quín scias.
 Símiám hodie súm sectatus nóstram in horum tégulis.

Pa. 'Edepol, Sceledre, homó sectatus nihili nequam béstiam.

Sc. Dí te perdant! *Pa.* Te istuc aequom; quóniam occe-
pisti éloqui. 15

Sc. Fórté fortuná per impluvium húc despexi in próximum;

V. 7. Metuere se ait Sceledrus, ne ex eo, quod viderit, summa oriantur mala sibi et familiae. Tum rem ipsam Palaestrioni narrat. *Maximum in malum cruciatum.* Qui *cruciatumque* addita copula scripserunt, versui metuentes, frustra fuerunt; *in maximum malum cruciatum* dicitur ut *in maximam malam crucem*, quod innumeris locis legitur apud Plautum. *Insilire in cruciatum*, ut *insilire in crucem* dictum esse volunt pro eo, quod est *tolli in crucem*. Sed haud dubie non nisi translate usurpatur, ut *insilire in crucem* ioculariter pro *incurrere malum, periculum* cet. dicatur. Quamquam *Crucisalus* Bacch. II, 3, 128. proprie videtur dici; sed ibi paronomasia in causa fuit, ut sic proferretur. *Insultura et desultura.* Recte monuerunt interpp. allusum hic esse ad *desultores*. Sed quid hoc quidem loco ista allusio, non docent. Haud dubie *desulturam* nominat, quam statim insulturam dixerat, ut rem atrocem ioculari vocabulo usus eo gravius significet. Nam quum *desultoriae* arti lusus cuiusdam et levitatis notio subiecta sit, vocabulum illud rei significatae contrarium notat. Est autem ea vis contrarii in oratione ludicra, ut rem, quam notat, graviorem et atrociorē faciat. Igitur haec sic dicuntur, tanquam si protulisset: Ego istas tuas res ludicras, qualis illa insultura et desultura est, non magnopere desidero. Formula *nihil moror* utuntur Romani, quum aliquid continere, non curare, aut non magnopere desiderare se indicant. Ceterum *nam* in hoc v. non liquescit. Cf. quae notavimus supra ad II, 2, 86. Quod qui non viderent, in fine versus *nihil hoc moror* scripserunt, metro pessundato. *Tute sci soli tibi.* Sic et versu et sensu flagitante scripsi, quum vulgo esset: *Tute scis soli te tibi.* *Scis* pro *scias* positum voluerunt. *Te* post v. *soli* ad sententiam et numeros supervacuum. *Solite* scripsi Bothius, nemini, credo, persuasurus. Simili modo *solite* pro *soli* erratum est Amphitr. I, 1, 136. ubi vide quae notavi.

V. 16. *In proximum.* Sic recte e codd. Camerarii reponi iussit Scioppius susp. lectt. IV, 7. Antea praepositio omittebatur. Addit ille: *qui enim impluvium proximum dici queat, non video.* *In proximum autem eleganter pro eo quod est in aedes*

'Atque ego illi aspicio osculantem Philocomasium cum altero Nescio quo adulescente. *Pa.* Quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?

Sc. Prófecto vidí. *Pa.* Tun'? *Sc.* Egomet duóbus his oculis meis.

20 *Pa.* 'Abi, non verisímile dicis néque vidisti. *Sc.* Núm tibi Líppus videor? *Pa.* Médicam istuc tibi mélius percontárier. Vérum enim tu istanc, si te di amant, témere haud tollas fábulam:

Tuís nunc cruribús capitique fraudem capitalem hinc creas; Nám tibi iatu, ut pereás, paratum est dúpliciter, nisi súpprimis Tuúm stultiloquiúm. *Sc.* Qui vero dúpliciter? *Pa.* Dicám tibi.

25 Prímum dum, si fálsó insimulas Philocomasium; hoc périeris. 'Iterum, si id verum ést, tu eii cústos additus périeris.

Sc. Quid fuit me, nescio; haec me vísisse, ego certó scio.

Pa. Périgin', infelíx? *Sc.* Quid tibi vis dicám, nisi quod viderim?

30 Quín etiam nunc íntus hic in próxumo ést. *Pa.* Eho, an nó n domi ést?

Sc. Vise, abi intro túte; nam ego mihí nil credi póstulo.

Pa. Cértum ést facere id. *Sc.* Híc te opperiar; eadém illi insidiás dabo,

vicinas, sive proximas. Sicut infra II, 4, 13. quem dixi tute vísisse in proximo hic, scelesté, me osculantem. Et supra in argumento huius fabulae v. 8. in proximo devortitur. — Cum altero pro: cum alio. Vide notata supra ad Captiv. Argum. 2.

V. 20. Credere se posse negat Palaestrio, quod viderit Sceledrus. *Abi* duarum brevium. V. ad Captiv. II, 1, 24. *Fabulam tollere* dicitur h. l. ut *filium tollere, infantem recens natum tollere*, quod patrum ést, qui infantem agnoscunt et educari volunt. Igitur *haud temere tollas, fabulam* significat: non sine iusta ratione, nec nisi urgente necessitate huius fabulae auctorem te proficere. Noli evulgare hanc rem. Fortasse tamen *fabulam tollere* dicitur ut *clamorem tollere, ein Geräusch erheben. Fraudem — creas*; periculum obiciis. *Fraus* enim pro *periculo*, in quod fraude inducimur, saepe. Cf. Servius ad Virg. Aen. X, 72. ubi sic: *in fraudem in periculum. Ita enim in iure lectum est: fraudi erit illa res, i. e. periculo. — Primumdum.* cf. not. ad Captiv. I, 2, 71. *Iterum* altero loco. *Primum quidem decipi, incommodum ést; iterum, stultum; tertium, turpe.* Sic Cic. de inv. I, 39. Verba tu eii tres efficiunt syllabas. Quod qui evitare volebant, scripserunt: *tu custos additus ei p.* *Quid fuit me*; quid me futurum sit. *Esse* cum ablativo in hac structura eodem sensu, quo *facere, fieri* cum ablativo iungitur. *Erit me* igitur fere idem quod *fiet me*; es geht mit mir vor, geschieht mit mir.

V. 32. Sceledrus visam apud vicinum Philocomasium etiam-

Quám mox horsum ad stábulum iunx récipiat se a pábulo.
 Quid ego nunc faciám? Custodem me illi miles trádidit.
 Nánce si indicium fácio, interii; sí taceo, interii tamen, 35
 Si hóc palam fuerit. Quid peius múliere atque audácius?
 Dúm ego in tegulís sum; illac haec se hósperio eduxít foras.
 'Edepol facinus fécit audax! Hóccine, si milés sciat;
 Crédo hercle, has sustóllat aedes tótas atque hinc in crucem.
 Quidquid hercle est, míssitabo pótius, quam intereám male. 40
 Nón ego possum, quae ipsa sese vénditat, tutárier.
 Pa. Scéledre, Sceledre! Sc. Quís homo interminat? Pa. 'Estne
 alter te audácior?

num intus apud illum esse putabat. Unde Palaestrio in rem in-
 quisiturum se ait et domum militis intrat. Dum hic abest, secum
 loquitur Sceledrus deliberans, quid agendum. *Eadem* ablat. signifi-
 cans una, simul. Ut enim unus saepe pro *idem*, veluti una res Captiv. III,
 1, 28.; ita contra *idem* saepe pro *unus*. Et frequentissimus est usus
 huius ablativi *eadem* apud Plautum. Cf. Parei lex. Plaut. h. v. Cf.
 quae notavimus supra ad Captiv. II, 3, 99. *Eadem pertontabor*,
ecquis adolescentem noverit. — *Insidias dabo*; adversus illam in
 insidiis ero, insidians expectabo. *A pabulo*. Quod pasta do-
 mum redeunt armenta, festive usurpavit de muliere, ab amatore,
 tanquam a pabulo, domum redeunte. *Dum* non eliditur. *Illaec*
hac se hospitio eduxit foras. Haec lectio antiquorum est libro-
 rum apud Lambinum. Vulgata depravato versu: *Illaec h. se h.*
edit foras. Non displicet Lipsii emendatio: *I. h. s. h. dedit fo-*
ras. Interim *eduxit* praetuli, quod allusum videtur ad custo-
 diam, qua tenebatur mulier. Sic Cic. Tusc. I, 29. *Cum facile*
posset educi e custodia. — *Has sustollat aedes*. De semet ipso
 παραφορῶν; loqui Sceledrum existimabat Dousa. Sed recte mo-
 nuit Acidalius, *aedes* h. l. ut alibi *domus*, pro familia i. e. servis
 omnibus dici. Locus similis est Trucul. II, 8, 7. *Quantillo mihi*
opere nunc persuaderi potest, ut ego suffringam his talos totis
aedibus. Sed in ludicra tantum oratione *aedes* pro familia dici
 posse videtur, ut h. l., ubi comica tantum ratione loquitur:
totam hanc domum evertet. — *Quidquid hercle est*. Vulgo diffi-
 ciliori numero: *Hercle quidquid est*. Nisi forte *quidquid est* pro
 dactylo et is pro trochaeo. Nam ita saepe *adest, potest, quid*
est pro pyrrhichii inveniantur. Cf. Trin. prol. 3. Pseud. II, 2,
 38. Ibid. III, 2, 55. Sic etiam *opust* pyrrhichius Poen. 1, 3, 35.
Quae ipsa sese venditat; quae se prostituit. *Vendere se* enim de
 meretricibus se venalem sistere, omnibus sese offerre.

V. 42. Palaestrio intra domum offendisse se Philocomasium
 gravibus cum minis nunciat Sceledro. *Quis homo interminat*.
 Sciopp. susp. lectt. IV, 7. in Codd. esse ait *interemat*, negans,
 vulgarem *interminat* ferri posse, quippe ubi nemo interminatus
 sit. Sed fallitur ille quidem. Nam interminatio sono tantum
 vocis constare potest, neque verba minantia addere necesse est.
 Quare facile Sceledrus minis se peti exaudire potuit. Praeterea
 minae sequuntur gravissimae, unde Palaestriionem iam appella-
 tionem illam minaciter protulisse et pronunciasse abunde patet.
 Recte igitur se habet vulgata *interminat*. Activi usus exemplum

Quis magis dis inimicis natus, quam tu, atque iratis?
Sc. Quid est?

Pa. Iúben' tibi oculos écfodiri, quibus id, quod nusquam ést, vides?

Sc. Quid? nusquam? *Pa.* Non égo tuam empsim vítam
 45 vitiosá nuce.

Sc. Quid negoti est? *Pa.* Quid negoti sít, rogas? *Sc.* Cur
 nó n rogem?

Pa. Nónne tibi istanc praétruncari línguam largiloquám
 iubes?

Sc. Quamóbrem inbeam? *Pa.* Philocomasium eccám domi,
 quam in próxumo

Vidisse aibas te ósculantem atque ámplexantem cum áltero.
 50 *Sc.* Mirum est, lolio víctitare té tam víli tritico.

Pa. Quid iam? *Sc.* Quia luscítiosus. *Pa.* Vérbero, edepol
 tú quidem

Coéus, non luscítiosus; nam eám quidem eccillám domi.

certum quamvis desideratur, tamen Horatii locus, ubi participium passivi est, verisimile reddit, etiam activum fuisse in usu. Epod. V, 39. Verba *estne alter te audacior*, vulgo sic proferuntur: *est te alter audacior*, unde levi mutatione verum restitui. *Alter* pro alio quovis. cf. Captiv. arg. 2. *Dis inimicis, dis iratis* nati dicuntur homines aut invenusti, aut miseri et infelices. V. 45. Vulgo: *Non ego nunc emam vitam tuam*. Sed V. C. Cam. et Dec. apud Par. *non ego mutuam ea ipsi luitam*. Quae dedi, dudum emendam certissima coniectura. *Empsim* antiqua forma pro *emerim*.

V. 50. Palaestrio Sceledrum, hic illum, parum recte vidisse insinuat. *Mirum est* cet. Quasi dicat: si triticum carum esset, non esset mirum, te lolio vivere. Nunc vero, quum tam vile sit triticum cet. Constat, *lolium* propter vapores acres, quos in cerebrum tollit, non solum ebrietatis speciem quandam creare, sed oculos vitiare eorumque aciem obtundere. Cf. Ovid. Fast. I, 691. Haec Lambin. Adde Serv. ad Virg. Ecl. V, 37. Ceterum hic Plauti versus citatur a Fulgentio in exempl. serm. ant. p. 562. ubi etiam v. *luscitiosus* explicatur. Sic enim ille: *Luscitiosos dici voluerunt, interdum parum videntes, quos Graeci μύωπας* (alii νυκτάλωπας) *vocant*. Qui parum vident, etiam falso videre solent, unde efficitur, ut luscitiosus, ut Graecorum νυκτάλωπ, etiam eum significet, qui videndo fallitur, ut h. l. cf. etiam Festus in *luscitio* et *luscitiosus* (pag. 90. 108. 182 ed. meae); et Non. p. 135. Syllaba v. *luscitiosus* ab initio secunda producit. *Quid iam* est, cur hoc dicis, quid hoc nunc? Cf. quae infra notata sunt ad II, 5, 59. *Verbero*; vulgo *vae verbero*, contra metrum et vet. editt. quae *vae* omittunt. Codd. *reherbero*. Vulgata e vitio scripturae orta, repetita perperam verbi initiali syllaba. *Nam eam quidem eccillam domi*. Sic metro postulante cum Bothio scribendum erat. Vulgo: *illam quidem eccam*. Sed V. C. Cam. et Dec. *nam illam quidem illa domi*. Vetustissimae editt.: *nam illam quidem vídi domi*, quod ortum ex interpretatione. Ceterum formula *eccillam domi* Plautus saepe usus repe-

Sc. Quid? domi? Pa. Domi hèrele vero. Sc. Abi, lúdis me, Palaéstrio.

Pa. Túm mihi manus sunt inquinatae. Sc. Quidam? Pa. Quia ludó lato.

Sc. Vaé capiti tuó! Pa. Tuo istuc, Scéledre, promittó fore, 55 Nisi oculos orationemque áliam commutás tibi.

Séd fores crepuérunt nostrae. Sc. At égo illas observó foris. Nám nihil est, qua hinc húc transire ea póssit, nisi recto óstio.

Pa. Quín domi eccam; nésco, quae te, Scéledre, scelera súscitant.

Sc. Míhi ego video, míhi ego sapio, míhi ego credo plúrimum: 60 Mé homo nemo déterruerit, quín ea sit in his aédibus.

Híc obsistam, ne imprudenti huc éa se surrepsít mihi.

Pa. Méus illic homo est; déturbabo iam égo illunc de pug-naculis. —

Vín' iam faciam, utí stultivídum té fatearis? Sc. Ago, face.

Pa. Néque te quicquam sáperre corde, néque oculis utí?

Sc. Volo.

65

Pa. Némpe tu istic ais ésse herilem cóncubinam? Sc. Atque árguo

Eám me vidisse ósculantem hic íntus cum alienó viro.

Pa. Scin' tu, nullum cómmeatum hinc esse a nobís? Sc. Scio.

Pa. Néque solariúm neque hortum, nísi per impluviúm?

Sc. Scio.

Pa. Quid nunc, si ea domi ést, si facio, ut eam éxire hinc videás demo? 70

ritur. Veluti Pers. II, 2, 65. Aulul. IV, 10, 51. — V. 54. *Tum mihi manus sunt.* Ordo vulgaris: *tum mihi sunt manus inquinatae* ob metrum mutandus erat. *Quidum* cf. not. ad Captiv. I, 2, 72. *Nihil est qua.* In his et similibus *nihil* adverbium est, pro *non*. Sic *nihil est, quomodo*; *nihil est, qui*; *nihil est, quapropter* et eiusmodi alia recte dicuntur. *Rectum ostium* opponitur postico et intelligitur *anticum*. cf. Stieglitz. Archaeol. der Baukunst, III, p. 169.

V. 59. Dixerat Sceledrus, se fores observaturum, ne transire posset Philocomasium in aedes proximas. Respondet Palaestrio: quín domi est; nescio, quid te impellat, ut in sententia tua perseveres. *Suscitare* est impellere, exagitare. Similiter Menaechm. II, 2, 47. *Nescio quod te urget scelus, qui huic sis molestus.* V. 61. *Me homo,* hiatus. *Surrepsit,* coniunctivus pro *surripuerit*. Cf. supra ad Captiv. I, 2, 45. *Meus illic homo est;* cepi eum, captum, circumventum teneo. Haec secum Palaestrio. *Ais* hic monosyllabum. *Cum alieno viro.* Cf. supra ad huius sc. v. 3. In voce *commeatum* ultima non eliditur. Cf. Hermann. Elem. doct. metr. p. 88. Quod qui non admisit, Bothius dedit: *hinc esse et a nobis.* Male. Et plane otiosum. *Solarium* locus ubi apricari solebant in aedibus, qui et *heliocaminus*. Cf. I. A. Ernesti prolus. de Horologio. Lips. 1744. et interpp. ad Sueton. Claud. 10.

Dignusne es verbéribus multis? *Sc.* Dignus. *Pa.* Serva istás fores,

Né tibi clam se súbterducat ístinc atque huc tránseat.

Sc. Cónsiliúm est ita fácere. *Pa.* Pede ego iam illam huc tibi sistam ín viam.

Sc. 'Agedum ergo face! — Vólo scire, utrum egoíd, quód vidi, víderim,

75 'An illic faciat, quód facturum dícit, ut ea sít domi.

Nam égo quidem meos óculos habeo néc rogo utendós foris;

Séd hic illi suppárasitatur sémper; hic ei próximumst;

Prímus ad cibúm vocatur; prímo pulmentúm datur.

Nám illic noster ést fortasse círciter triénnum,

80 Néque quoiquam, quam illi, in nostra mélius famulo fámilia.

Séd ego, quód ago, id me ágere oportet: hóc observare óstium.

Híc obsistam; hac quídem pol certo vérba mihi nunquám dabunt.

ACTVS II. SCENA IV.

Palaestrio, Philocomasium, Sceledrus.

Pa. **P**raecépta facito ut mémineris. *Ph.* Totiés monere mírum est.

V. 73. Satis confidenter Palaestrio promittere poterat, se facturum, ut Philocomasium iam e Militis domo prodiret. Propterea Sceledrum ianuam vicini diligenter observare iubet, ne surrepat illa; ipse vero rursum intro abit, ut illam a milite exire iubeat. *Pede*. — *sistam*. Vulgo: *pedes* — *sistam*, quod alii per *aedes* mutatum voluerunt, alii explicarunt, peditem id facturum esse; verum vidit Acidalius, cuius emendationem recepimus. Sic enim Acidalius: *Pede aut pedibus scribendum puto, ut iocetur in loquendi modo, quo alias capite vel ore sistere dixit*. Sic ille. Cf. notata supra ad Captiv. IV, 2, 13. *Nec rogo utendos foris*. Non commodato opus est; ipse possideo, ipse oculis valeo. Cf. de hoc loquendi genere Lambin. ad Asin. II, 2, 53.

V. 77. Sceledrus, ut homines infimi generis solent, qui, quod male ipsos habet, ubique proloquuntur, etiam nulla data occasione, postquam solum se videt, multa de principatu illius inter servos et meliore, quo ille habeatur, loco conqueritur. Nemo tamen facile intelligat, quomodo, quae dicit, huc pertineant. *Illi domini amicae*. V. 80. *Quam* non eliditur. *Sed ego, quod ago*. Vulgo intruditur *hoc post ego*, omittitur tamen in vet. editt. recte. Ceterum *quod ago, id me agere oportet* significat: quod agendum proposui, id recte et diligenter agere oportet.

Act. II. Scen. IV. Exit domo Militis Philocomasium, ut Sceledro ostendat, se nusquam alibi fuisse. Egreditur simul Palaestrio, qui eam, quod dicendum faciendumque esset, edocuerat. Ac ne nunc quidem monere desinit. Versus sunt iambici tetrametri catalectici, de quibus cf. Hermann. Elem. doct. metr.

Pa. At métno, ut satis sis súbdola. *Pl.* Cedo vél doctum, edocébo.

Memini malas, ut sint malae; mihi solae e quo superfit.

Pa. Age, iam nunc insiste in dolos! Ego ábs te prócul recédam. —

Quid ástas, Sceledre? Sc. Hanc rém gero. Habeo áuris; loquere quídvis. 5

Pa. Credo égo istoc exempló tibi esse eundum áctutum extra pórtam,

Dispéssis manibus pátibulum quom habébis. Sc. Quamnam ób. rem?

Pa. Respícedum ad laevam! quís illaec mulier ést? *Sc.* Proh di ímmortales,

p. 146. *Cedo vel doctum edocebo.* Sic Rothius. Codd. V. Cam. *vel doce me docebo; Dec. vel dice me docebo;* unde Gruterus: *vel decem docebo.* Sed frequens est Plauto locutio *doctum docere;* veluti Poen. IV, 2, 58. Adde Erasmi Adagg. I, 2, 12. Vulgo *vel doctas docebo* cum Cam. — V. 3. *Memini malas, ut cet.* Probe memoria teneo, quomodo subdolae mulieres agere soleant; inde est, quod ego malitiarum abunde possideo. Sic enim verba: *mihi solae e quo superfit*, explicanda sunt. *Solae* dativus pro soli, ut alterae, aliae, totae, ullae, nullae, illae. Cf. Priscian. VI, 1. tom. I, p. 220 seq. et Donat. ad Terent. Eunuch. V, 6, 3. *E quo* est unde, qua re. Similiter *ex hoc* apud Cic. Tuscc. dispp. III, 3. *Ex hoc et illa iure laudantur.* Deinde *superfieri* pro *superesse* aliquoties apud Plautum, veluti Epid. III, 2, 10. Pseud. I, 5, 41. Stich. IV, 2, 12. Trin. II, 4, 109. Hoc igitur vult: unde fit, ut mihi soli malitia superfiat, vel, quod eodem redit, ut ego sola superem dolis ceteras. *Insiste in dolos.* Male explicant *haere in dolis, perseguere dolos.* Est *ingredere dolos, suscipe.* Sic *viam insistere* pro eo quod est *ingredi.*

V. 5. Discedit iam a muliere Palaestrio et Sceledrum, ianuam vicini adhuc oculis constanter observantem, respicere iubet. *Hanc rem gero.* Facio, quod antea imperasti. Cf. supra notata ad Captiv. II, 3, 84. In verbo *gero* ultima non coalescit. Sceledrus ad Palaestriionis vocem se non convertens, manibus diductis astabat, habitu fortasse, quo solent captantes et comprehensuri, ne scilicet sibi elaberetur Philocomasium. Quare subiungit Palaestrio: credo ego, isto habitu, quo nunc astas, te brevi extra portam iturum et cruci affixum iri, quum miles, quid turbarum dederis, rescierit. *Istoc exemplo*, isto modo. Cf. supra ad Captiv. III, 5, 33. Ceterum A. Gellius vv. 6. et 7. excitavit lib. XV, 15. ut ostenderet, *dispassis* pro *dispassis* et hoc pro *dispanis* dici, his verbis usus: *Itaque Plautus in Milite glorioso, a littera in e mutata, per compositi vocabuli morem, dispassis dicit pro eo quod est dispassis.* In Codd. V. Cam. et Dec. legitur *dispsis* sic per notam scriptum. *Extra portam* solebant apud Romanos de servis supplicia sumi. Sic Tacitus Ann. XV, 60 *iuxta urbem agnoscit locum servilibus poenis sepositum.* Cf. Lipsius libro de cruce III, 13. *Portam* autem illam *Metiam* fuisse sive *Esquiliam*, idem Lipsius annotavit ad Taciti locum cit. Ultima in *quamnam* non eliditur.

- Heri concubina est haec quidem. *Pa.* Mihi quoque pol ita videtur.
- Age, nunc iam, quando lubet. — *Sc.* Quid agam? *Pa.* Perperpropere!
- 10 *Ph.* Ubi istic bonus servus, propudi qui me maxime innocentem
- Falso insimulavit? *Pa.* Hem tibi! hic mihi dixit. *Ph.* Tibi? — Quem dixti
- Tu te vidisse in proximo hic, sceleste, me osculantem?
- Pa.* At cum alieno adulescentulo dixit. *Sc.* Dixi hercle vero.
- Ph.* Tun' me vidisti? *Sc.* Atque his quidem oculis. *Ph.* Pol,
- 15 carebis, credo,
- Qui plus vident, quam quod vident. *Sc.* Nunquam hercle deterrabor,
- Quin viderim id, quod viderim. *Ph.* Ego stulta moror multum,
- Quae cum hoc insano fabulem, quem pol ego capitis perdam.
- Sc.* Noli minitari; scio crucem futuram mihi sepulcrum:
- 20 Ibi mei maiores sunt siti, patér, avos, proavos, abavos.
- Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.

V. 11. *Sceledrus conspecta Philocomasio vehementer miratur, et a muliere male exagitur. Propudi qui me maxime innocentem.* Vulgo qui propudi me, sine metro. Primum propudi scribendum erat, quia, ut constat, genitivus in ii usque ad Propertium, qui primus usurpasse videtur; non in usu erat Romanis. Cf. Benth. ad Terent. Andr. II, 1, 20. Lingius de hiatu in vv. Pl. p. 36. Consequens erat ut propudi transponeretur. Prima syll. in propudium corripitur etiam in Bacchid. IV, 1, 7. *Récede hinc dierecte; ut pulsat propudium. Maxime innocentem* est innocentissimam, quod moneo, quia video aliter acceptum esse. V. 15. *Pol, carebis, credo.* Illis oculis, credo, carebis, qui plus vident, quam quod vident. Effodientur tibi isti oculi scelerosi. *Pol* addidi versus causa, haustum existimans a praecedenti nota personae. Vulgo enim ictibus adversis: *Atque his quidem oculis. Ego stulta moror multum.* Sic Cod. Dec. Vulgo: *ego stulta et mora multum*, atque ita V. C. Cam. a pr. m., quod postea correctum: *ego stulta moror multum*. Non absimile vero est, quod Danzius iudicat, a Plauti manu profectum: *Ego mora moror multum*. Sic enim loquitur Plautus; ut tace tacitus Poen. IV, 2, 84. *Scit sciens* Poen. V, 2, 78. et similia multa. *Capitis perdere* efformatum ad analogiam istorum: *capitis damnare, capitis accusare*. Cf. Asin. I, 2, 6. *Capitis te perdam ego et filiam*. Bacch. III, 3, 86. *Egone illam mulierem capitis non perdam?* *Hisce oculi* coniungendum qui nuper putavit scripsitque *hisce oculi*, erravit dupliciter. Primum nihil est, quod suos oculos tam manifeste demonstret; nulli enim alii possunt intelligi, nisi ipsius. Et si vel maxime ita iungendum, *hisce* non esset nisi antiqua forma nominativi plur. satis illa testata. Cf. Priscian. XII, 5, tom. I, pag. 554. ed. Kr. ubi dicit Gramm. in v. *hisce* (sic

Sed paucis verbis té volo, Palaestrio. — Obsecro, unde haec Huc éxit? *Pa.* Unde, nisi domo? *Sc.* Domo? *Pa.* Mé vide. *Sc.* Te vídeo;

Nisi mirum est facinus, quómodo haec hinc pótnerit transíre; Nam certo neque solárium est apud nós neque hortus ullus, 25 Nec fénestra, nisi clatráta. — Nam certo égo te hic intus vídi. *Pa.* Pergín', scelesté, inténdere et hanc argúere? *Ph.* Ecastor érgo

enim ibi legendum) euphoniae caussa & interpositum esse. Cf. quae notavimus ad Captiv. prol. 35. Adde infra Milit. II, 6, 6.

V. 23. Ut par est, nullo modo sibi persuadere potest Sceledrus, Philocomasium domo Militis exiisse. Quapropter e Palaestrione dubius animi quaerit, unde tandem illa huc venerit. Respondet Palaestrio: *domo*; Sceledrum autem etiamnum dubitantem fidem sibi habere iubet his verbis: *me vide*. Hac formula utuntur Romani, cum alterum fiduciam habere et affirmanti credere iubent. Ea Plauto maxime familiaris est. Veluti Trin. III, 3, 80. *Nihil est de signo quod vereare; me vide*. Mercat. V, 4, 53, ubi is, qui dixerat *me vide*, subiungit: *non mihi credis?* Simili notione legitur *me spectes* Asin. III, 3, 90. Sceledrus vero, verba lepide proprie accipiens, respondet: *Te vídeo*; h. e. vídeo te quidem, sed quid hoc est? Quid hoc ad faciendam fidem? Quibus maxime apposita sunt, quae sequuntur; ita enim cohaerent: *Te quidem vídeo, sed mirum tamen est facinus* cet. *Nisi*, ut saepe, pro *sed*, ut Graecorum *πλῆν*. De qua notione cf. *Pa. rei* lexic. sub h. v. Vulgo tamen hic locus sic legitur: *Obsecro unde Exit haec huc?* *Pa.* Unde nisi domo? *Sc.* Domo? *Pa.* Me vidente. *Sc.* Vídeo. *Nimis mirum est facinus*. In verbis *obsecro, unde haec huc exit* ordinandis secutus sum Bothium, cuius rationem versus requirit. Alterum *domo* unius syllabae accipiendum. Verba *me vidente* iam Gruterus emendanda viderat, qui e Codd. Pall. *me viden?* *Te vídeo*, scribi iussit, hactenus recte, nisi quod notissimam illam formulam latere non intellexerat. *Nimis* debetur Gruteri eiusdem coniecturae, unde manifeste patet, illam formulam ab eo non animadversam. Codd. V. Cam. et Dec. *nisi* exhibent; vett. editt. vocem omittunt. Ultimam in v. *vide* productam, quod apud Scenicos veteres aut nunquam aut raro fieri recte ostendit Lingius in lib. de h. in vv. Pl. p. 34 sqq., excusamus a mutatione personarum, quam ipsam excusationem admittit Lingius. — De *solario* conf. V. Cl. Ruperti: Handbuch der Röm. Alterthümer I. p. 283. et Guil. Ad. Beckeri, V. Cl., Gallus I. p. 94 sq. — In voce *fenestra* non dubito primam esse acueudam. Quod Bothius voluit *festram*, nisus Festi verbis his (p. 68. ed. m.): *Festram antiqui dicebant quam nos fenestram*; id non ita comparatum esse iudico, ut inde aliquid ad hunc locum aliter scribendum praesidii peti possit. Sed cf. quae de hoc genere diximus in vet. pros. *Intendere et hanc arguere*. Pro et, quod MSS. et vett. editt. exhibent, vulgo atque. Ceterum *intendere* secundum Donatum ad Terent. Eunuch. III, 3, 19. proprie significat: *crimen in adversarium iacere*. Commodius tamen explicavit Gesnerus in thesauro: *accusationem, veluti arcum, tendere in aliquem*. Sic Quintil. III, 6, 85. *Accusatori nihilo plura intuenta sunt, quam ut probet, factum esse, hoc esse factum; non recte factum, iure se intendere*.

Mi haud falsum evenit somnium, quod noctu hac somniavi.

Pa. Quid somniasti? Ph. Ego eloquar. Sed, amabo, ad-
vortito animum.

- 30 Hac nocte in somnis mea soror gemina est germana visa
Venisse Athenis in Ephesum cum suo amatore quodam;
Hi ambo hospitio huc in proximum devorti mihi sunt visi.

Pa. Palaestriionis somnium narratur. — Perge porro.

Ph. Ego laeta viso, quia soror venisset, propter eandem

- 35 Suspicionem maxumam sum visa sustinere.

Nam arguere in somnis me meus mihi visust familiaris,
Me cum alieno adulescentulo, quasi nunc est, osculatam,
Quum illa osculata mea soror gemina esset sumpte amicum.
Ita me insimulatam perperam falsum esse somniavi.

Pa. Satin' eadem vigilanti expetunt, quae in somnis visa
memoras?

- 40

Heus, hercle, praesentia omnia; abi intro et comprecare.

V. 33. Philocomasium a Palaestrione edocta, quam ille tech-
nam invenerat, tamquam somnium suum narrat. Igitur Palaestrio
ad spectatores conversus, sibi deberi hoc somnium, se auctorem
esse, testatur. Unde intelligitur primum *Palaestriionis somnium*
scribendum esse pro vulgato *Palaestriionis* s., quod vidit Dousa
Plaut. expl. III, 9.; tum versui Palaestriionis nomen praefigen-
dum esse, quod monuit Acidalius Divv. 4. Vulgo Sceledri no-
men praefixum est, sed haec Palaestriionis consilio geri nescit
Sceledrus. *Ego laeta viso*. Volebat Gronovius: *Ego laeta visu*;
sed *viso* exhibet Cod. Lips. quod licet a correctore profectum,
tamen verum videtur, idque maxime propter v. *visa* in seq. versu
repetitum. *Suspicionis* vocabulum alteram ab initio syllabam,
ut semper apud Scenicos, producit. *Quasi nunc est*. Sic testante
Scioppio susp. lectt. IV, 7. in Codd. Idem veteres editt. exhi-
bent, nisi quod hae etiam esse servant, hoc modo: *quasi nunc
est, osculatam esse*. Sed intelligitur inde, quomodo orta depra-
vatio. Vulgo enim: *quasi nunc, esse osculatam*. Recte explicat
Scioppius: *sicut nunc se res habet*, sicut nunc revera accidit.
Cf. Merc. I, 2, 92. et IV, 2, 4. *Perperam falsum*. Sic MSS. Editt.
veteres omittunt *falsum*, unde Danzius, omisso hoc pro *esse*
scripsit *fuisse*, quod non displicet. Sed amat Plauti sermo eius-
modi adverbiorum connubia. Veluti Cas. III, 6, 17. *Propere cito
introite et cito deproperate*. Bacch. III, 1, 7. *Me continuo contuli
protinam in pedes*. Pseud. I, 4, 17. *Herum eccum video huc, una
Simonem simul* cet. Et id genus alia. *Vigilanti expetunt*. Vulgo
e Scioppii coniectura susp. lectt. V, 3. prodita: *in vigilantes*,
contra metrum. Quare vetustissima lectio revocanda fuit. Prae-
positio *in* abest a Codd. Pal. ubi *vigilantis* scriptum legitur. *Ex-
petit mihi et in me* dicitur de iis rebus, quae homini accidunt,
vel merito aliquo, ut poena, vel culpa nulla admissa. Es triff
mich. Est autem eo sensu intransitivum, ut *competere*. — *Prae-
sentia* dicuntur quae vaticiniis respondent, praesentem habent
exitum, et opponuntur *praedictis* et *futuris*. Was eintrifft. *Om-
nia* ultimam non elidit in versus asynarteti caesura. *Abi intro*;

Narrandum ego istuc militi censébo. *Ph.* Facere certum,
Neque mé quidem patiár probri falso impune insimulatam.

Sc. Timeó, quid rerum gesserim; ita dorsus totus prurit.

Pa. Scin', té periisse? *Sc.* Nunc quidem est domi certo.

Certa rés est,

45

Nunc nóstrum observare ostium, ubi ést. *Pa.* At, Sceledre,
quaéso,

Ut ad id exemplum sómnium quam símile somniávit

Atque, út tu suspicátus es eam vídisse osculántem!

Sc. Me eám non vidisse árbitraris? *Pa.* Naé tu, hercle,
opínor

Resipísces; si ad herum haec rés pervenerít, peribis púlchre. 50

ad somnia expianda et placanda. Comprecari enim nihil est aliud, nisi mola salsa aut ture deprecari pacemque a Prodigiali Iove Diisque Averruncis ambire. Sic Plaut. Amphitr. II, 2, 107. *Recte dicit, ut commeminit, somnium narrat tibi. Sed te, mulier, postquam expectata es, Prodigiali Iovi Aut mola salsa hodie, aut ture, comprecatam oportuit.* Et Tibull. I, 5, 13. *Ipsae procuravi, ne possent scaeva nocere Somnia, ter salsa deveneranda mola.* Haec et plura praeclara de somniis expiandis Doussa Plaut. Expl. III, 9. Adde Casaub. et Schwarz. ad Theophr. XVI, 2. Broukhus. ad Tibull. III, 4, 9.

V. 44. Abiit Philocomasium. Nunc sibi timere incipit Sceledrus. *Dorsus.* Versus hic citatur a Nonio, pag. 203. M. ubi hoc exemplo ostendit, masculinam etiam formam v. *dorsum* in usu esse. Cf. Poen. V, 5, 36. In voce *gesserim* ultima non eliditur, unde alii *hic* intruserunt, quod a MSS. abest, neque vero etiam apud Nonium legitur. Versus enim iambici tetr. catal. cum hiatum tum brevem syllabam in fine quarti pedis admittunt. De qua re cf. Hermann. Elem. doct. metr. p. 149 seq. *Nunc quidem est domi certo.* Additum est ab Acidalio, recte. Non assentimur Bothio, qui haec verba Palaestrioni tribuit. Nam introierat Philocomasium, minitans, se rem Militi indicaturam. Quare Palaestrio de Sceledro iam actum esse asseverat. Ille vero stupidus satis habet, quod nunc demum certo domi esse eam scit. Quare iam ostium Militis observare vult ne se insciente rursum transeat in aedes vicinas. *Ubi est.* Vulgo *ubiubi sit.* Codd. Pall. *ubi isset.* Recte Acidalius, quod dedimus. Nam nunc quidem non amplius dubitat Sceledrus, ubi sit illa, quum ipse mulierem domum Militis intrantem vidit. *Ut ad id exemplum;* verba ita ordinanda: *ut ad id exemplum, atque ut tu suspicatus es, eam vidisse osculantem, somnium perquam simile somniavit.* Ad id exemplum, ad eum modum. Verba *atque ut tu suspicatus es* pendent ab illis: *ad id exemplum.* Ad eum modum, quo tu s. e. *Quam simile* est multum simile. Ceterum *atque ut* abundanter; ut poterat omitti, quod rarissime apponitur. *Me eam non vidisse arbitraris* cet. Hic et proximi duo versus multum exagitavere Criticos et interpretes. Codd. V. C. et Dec. teste Pareo: *Ne tu hercle opinor obscuro respicis (antea respicis) si ad erum haec res prius ob oculos (haec ex seq. versu vitio scribae huc translata, et initio aberat si) creuerit (postea pervenit) peribis p.* Nos

Sc. Nunc dēum exerior, mi ob oculos caliginem obstitisse.

Pa. Dudum édepol hoc planum quidem; quae hic usque fuerit intus.

Sc. Nihil habeo certi, quid loquar. Non vidi eam, etsi vidi.

Pa. Nae tu édepol stultitia tua nos paene perdidisti!

55 Dum tē fidelem facere hero voluisti, absumtu's paene!

Sed fores vicini proximi crepuerunt; conticiscam.

ACTVS II. SCENA V.

Philocomasium, Palaestrio, Sceledrus.

Ph. Inde ignem in aram, ut Ephesiae Dianae lautas laudes
Gratisque agam eique ut Arabico sumificem odore amoene,
Quae me in locis Neptuniis templisque turbulētis

veterem lectionem, exhibuimus, nisi quod *obsecro* tanquam imperiti glossam, quam metrum a se segregat, omisimus, et *resipisce* (alii *respice*) in *resipisces* mutavimus et *peribis* pro *peristi* scripsimus. Hoc sensu: Tu vero, ut spero, ad te redibis. Sed non nisi sero. Nam si herus rescierit hanc rem, actum de te erit V. 51. Pro *obstitisse* in Codd. Pall. teste Pareo legitur: *obtigisse*, id quod editum legitur in edd. aliquot vett. veluti Cam. Par. aliis. Sed ex Servii Codice Fuldensi dudum est restitutum *obstitisse*, quod verum. Cf. Servii editionem a Lione curatam tom. I, pag. 47. ubi e Cod. Fuld. ad Aen. I, v. 233. haec enotata sunt: *Sane multi ob Italiam, iuxta Italiam antiquo more dictum accipiunt, ut sit: pars orbis clauditur, quae circa Italiam est; ob enim veteres pro iuxta ponebant. Plautus in Milite: nunc scio mihi ob oculos caliginem obstitisse* cett. — *Quae hic usque fuerit* cet. Quae pro quippe quum haec. Nam haec quidem semper domi fuit. *Fores monosyllabum.*

Act. II. Sc. V. Iam Philocomasium domo vicini exit, intus per parietem transgressa. Quae res tantopere conturbat animum miseri Sceledri, ut, qui ipse sit, denique nesciat. Et primum mulier, tanquam brevi ante navi advecta sit, Dianae Ephesiae gratias agit, quod incolumis mare evaserit. *Inde ignem.* Haec intro ad ancillam loqui se fingit. *Lautas laudes.* Sic Dousa restituit, quum antea *latus laudes* legeretur. Alii *lauta laudes*, tanquam ad solemnem lavationem respiciat. Sed *latae laudes*, sunt magnificae, sumtuosae, sacra multo sumtu facta. *Templa turbulenta*; intelligitur mare. Templum enim dici omnem locum, qui circumquaque conspectui patet, omne, quaque contuemur, spacium, notissimum est. Unde *contemplari*. Tum *templum* locus auspiciis capiendis destinatus, cuius fines, rebus quibusdam prospectum terminantibus, veluti arboribus, ab oculis designantur. Porro omnem omnino locum sacrum notat. Hoc tamen loco, ut aliquoties apud Plautum, omnem locum sive spacium significat, adiecta tamen augustae cuiusdam et magnificae speciei notione. Sic *coeli templa* apud Lucretium, *Acherusia templa* apud Ennium et Lucretium de locis infernis dicuntur. Adde Plaut. Rud. IV, 2, 4. ubi *Neptuni templa* itidem, ut h. l. de mari.

Servávit, saevis flúctibus ubi sum-áfflictata múltum.

Sc. Palaéstrio! o, Palaéstrio! Pa. o, Sceledre, Sceledre,
quíd vis? 5

Sc. Haec múlter, quae hinc exít modo, estne herilis concubína

Philocómasium, an non ést ea? Pa. Hercle opínor; ea vidétur.
Sed fácinus mirum est, quómodo haec hinc pótuerit transire,
Si quídem ea est. Sc. An dubium íd tibi est, eam ésse hanc?

Pa. Ea vidétur.

Adeámus, appellémus. Sc. Heus, quid istúc est, Philocómásium? 10

Quíd tibi istic hisce in aédibus debétur? quid negóti est?

Quíd núnctaces? Tecúm loquor. Pa. Imo édepol tute técum;
Nam haec níl respondet. Sc. Te álloquor, vití probrique pléna,

Quae circúm vicinós vages. Ph. Quicúm tu fabuláre?

Sc. Quicúm, nisi tecum? Ph. Quis tu homo es, aut mécum quid negóti est? 15

Sc. Mén' rogas, hem, quí sim? Ph. Quin ego hóc rogem, quod nésciam?

Pa. Quis ego sum igitur, si húnct ignoras? Ph. Míhi odio-sus, quí quis es,

'Et tu et hic. Sc. Nos nón novisti? Ph. Neútrum. Sc. Me-tuo máxime.

Pa. Quíd metuis? Sc. Enim né nos nosmet pérddiderimus úspiam;

V. 10. Mulierem appellat Sceledrus perquam familiariter. Illa tamen tacet, utpote peregrinam se et, quid ille sibi velit, ignaram fingens. Post mirabunda rogat, quicum ille fabuletur. Verba: *Te alloquor-vages* citantur a Nonio. p. 467 ubi tamen *vagas*. Vulgo *vaga es*. Cod. Dec. coniunctivum tuetur, qui necessarius; indicat enim caussam, cur vitii probrique plenam censet. V. 16. *Men' rogas, hem, qui sim*. Acidalius corrigendum censuit: *Men' rogas, homo qui sim*, propterea, quod Philocomasium rogaverit: *Quis tu homo es*. Codicum lectio non erit mutanda. Sic Cistell. IV, 2, 27. *hem, quid est?* Stich. II, 2, 48. *hem, quid?* Ibid. V, 2, 12. *hem, quid est?* Ita enim ibi legendum. Casin. II, 2, 17. *hem, quid est?* Poen. V, 2, 86. *hem, quid ego audio?* Asin. II, 4, 39. *hem, non?* Aulul. V, 5. *hem, herumne adspicio meum?* His locis omnibus *hem* mirabundae aut indignabundae interrogationi servit. De formula *qui sim* adeant tirones Zumptii libr. Gramm. §. 134. not. Inde ab hoc versu mutatur numerus atque ab iambicis ad trochaicos transit. *Quin* nativa sua potestate h. l. ponitur, qua significat: *cur non*. Nam *quin* compositum ex *quine*, i. e. *cur non*. *Enim ne nos nosmet perdiderimus*. Alterum *nos* metro postulante additum a Bothio. *Enim* praeponitur, ut aliquoties apud Plautum. Ceterum in responsionibus colloquentium refertur (ut apud Graecos γάρ frequen-

- Nám neque te neque mé novisse ait haéc. *Pa.* Perscrutari
 20 hóc volo,
 Scéledre, nos nostri án alieni símus; ne clam quíppiam
 Nós vicinorum imprudentis áliquis immutáverit.
Sc. Cérte equidem nostér sum. *Pa.* Et pol ego. Quáeris
 tu muliér malum.
 Tíbi ego dico: heus, Philocomasiam! *Ph.* Quae te intem-
 periae tenent,
 25 Quí me perperám perplexo nómine appellés? *Pa.* Eho,
 Quís igitur vocáre? *Ph.* Glycere nómen est. *Sc.* Iniúria es;
 Fálsum nomen póssidere, Philocomasiam, póstulas.
Pa. At dice, istuc núm decet? Et meo heró non facis in-
 iúriam?
Ph. 'Egone? *Pa.* Tute. *Ph.* Quae heri Athenis 'Ephesum
 adveni vésperi
 30 Cúm meo amatore, ádulescente Athénienti? *Pa.* Díc mihi,
 Quid hic tibi in Epheso ést negoti? *Ph.* Géminam germa-
 nám meam
 Híc sororem esse índaudi; eam véni quaesitúm. *Sc.* Mala es.

tissimo usu) *ad omissam brevem sententiam, cuius caussam affert, quae tamen facile intelligi potest. Veluti Terent. Ad. IV, 6, 23. Quid ipsae? quid aiunt? Quid illas censes? Nihil enim. Verba sunt Schützii in doct. part. L. L. p. 158. quem vide. Adde Plaut. Cas. II, 5, 15. Most. III, 1, 24. Praeterea cf. Hand. Tursellin. tom. II, pag. 380. — V. 21. Ne clam quippiam. Sic Bothium secuti dedimus. Vulgo: ne dum quippiam. Dum h. quidem l. nihili est. Quippiam vel ob sequens aliquis ferri nequit. Profectum ab eo videtur, qui neutrum quippiam non intelligeret. Est autem aliquatenus, aliquo modo. Veluti Terent. Hec. III, 2, 14. Nam si remittent quippiam Philumenam dolores. V. 24. Vulgo: tibi dica heus, ubi medii vocabuli ultima non eliditur ob sequentem exclamationem. De quo hiatus genere cf. Lingius in lib. de hiatu in vv. Pl. p. 44 seqq. Sed Cod. V. Cam. ego interponit, quae lectio praeferenda. Intemperiae. De propria huius vocis notione vide quae supra diximus ad Captiv. IV, 4, 3. Adde, quod etiam ad animum traducitur, cum quis sui est intemperans, impotens. Igitur intemperiae notant insaniam. Cf. Aulul. I, 1, 32. Quis-vocare. Nonius p. 197. Quis et generi feminino attribui posse, veterum auctoritas voluit. Livius: Mulier quisquis es, te volumus. Caecilius: Quaeso igitur quisquis es, mea mulier. Pacuvius: Quisquis tu es mulier, quae me insueto nuncupasti nomine. Ennius: Et quis illaec est, quae lugubri succincta est stola?*

V. 26. Iniuria es. Sic restituit Dousa Plaut. Expl. III, 10. Vulgo iniuria est. V. 28. At dice, istuc num decet, et meo hero non facis iniuriam? Sic dedi, apices Codd. secutus, qui exhibent: At dice testu non dicat ei et meo aéro non f. ini. Vulgo: at istuc non decet, et meo hero facis iniuriam, quibus ad versum fulciendum Camerarius adeo post meo intrusit. V. 33. Indaudici. Versus hanc scripturam requirit. Vulgo inaudici. Sic inaudici Captiv. prol. 30. indaudisse Aul. II, 2, 88. inaudici supra Mil.

Ph. Imo ecaster stulta multum, quae vobiscum fabuler.

Abeo. Sc. Abire non sinam te. *Ph.* Mitte! *Sc.* Manu-
festariast

Rés; non mitto. *Ph.* At iam crepabunt mihi manus, malae
tibi, 35

Nisi me omittis. *Sc.* Quid, malum, astas? quin retines al-
trinsecus?

Pa. Nil moror, negotiosum mi esse tergum. Quí scio,
'An ista non sit Philocomasium atque alia eius similis siet?

Ph. Mittis me, an non mittis? *Sc.* Imo vi atque invitam
ingratis,

Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. *Ph.* Hosticum hoc
mihi 40

Domicilium est, Athenis domus. *Sc.* Et hic herust. *Ph.* Ego
istanc domum

Néque moror neque vos, qui sitis homines, novi néque scio.

Sc. Lége agito; te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem,

Te huc, si omisero, intro ituram. *Ph.* Vi me cogis, quis-
quis es. 45

Dó fidem, si omittis, istuc me intro ituram, quó iubes.

Sc. Ecce mitto. *Ph.* At ego abeo missa. *Sc.* Muliebri fe-
cisti fide.

Pa. Sceledre, manibus amisisti praedam; tam ea est, quam potis,

gl. II, 2, 58. *indaudiverit* Mostell. III, 1, 11. *indaudiverim* Stich.
I, 2, 19.

V. 37. Sceledrus vi rem gerere aggreditur et manu mulieri
iniecta retinet abeuntem. Eam altrinsecus apprehendere iubet
Palaestrionem, qui recusat. *Nihil moror, negotiosum mihi esse
tergum.* Nolo ego tergo meo negotia facessere et molestias
creare. Est enim *nihil moror*, non curo, non magnopere desidero.
Hosticum hoc mihi domicilium est. Palmaria haec est Lipsii emer-
datio Antiqu. lectt. I, 11. Vulgo inepte, *ostium*. V. Cod. Cam *hostium*.
Addit Lipsius: *Hosticum* id est, *peregrinum*. Nam *hostis antiquitus
qui nunc peregrinus*. Cf. Varro de L. L. IV, p. 6. et Fest. v. *hostis*
ibique interpp. pag. 76. et 450. ed. m. Quae sequuntur: *Sc. Et
hic herus*, de Bothii sententia dedi. V. C. Cam. *domus est Ache-
rusa*. C. Dec. d. *est Achorus*. Male vulgo: *est ac herus* conti-
nuato Philoc. sermone; quod multiplici ratione improbandum est.
Primum *ac* locum non habet ante *h*. Tum *herum* se habere di-
cere nequit mulier, quam infra Periplectomenes ingenuam *ac
liberam* esse dicit. Cf. infra III, 6, 10. Danzius de suo: *domus
atque res*, nullo metro. — Facete mulierem domum suam Athe-
nis praedicantem ita interpellat, ut herum ei oggerat militem,
qui hic habitet in proximo, non Athenis. *Lege agito*; ius ex-
peritor; actionem mihi intendito, si iuri tuo confidis.

V. 47. Prehensam mulierem omiserat Sceledrus, accepta fide,
sponte intro ituram. At missa aufugit. Quo facto ridet Palaestrio
Sceledrum, quod praedam manu emisit, ipse tamen se, quia
Philocomasium sit, non dubitare ait. *Tam ea est, quam potis*.

Nóstra herilis cóncubina. Vín' tu facere hoc strénne?

Sc. Quid faciam? Pa. Ecfer mihi machaeram huc íntus.

Sc. Quid faciés ea?

50 Pa. 'Introrumpam récta in aedis; quémque hic íntus videro
Cúm Philocomasio ósculantem, eum égo obtruncabo extém-
pulo!

Sc. Vísane est ea ésse? Pa. Imo edepol pláne ea est; sed
quómodo

Díssimulabat! 'Abi, machaeram huc écfer! Sc. Iam faxo hic
erit.

Pa. Néque eqnes neque pedés profecto quísqum tanta au-
dácia,

55 Qui aéque faciat cónfidenter quídquam, quam, quae mú-
lieres

Fáciunt! Ut utrobíque oratióem docte édídít!

'Ut sublinítur ós custodi caúto, conservó meo!

Nímis beat, quod cómmeatus tránsínét trans párietem!

Sc. Heús, Palaestrió, machaera níhil opús. Pa. Quid iám?
Quid est?

60 Sc. Dómi eccam herilem cóncubinam. Pa. Quid? domi?

Sc. In lectó cubat.

Pa. 'Edepol nae tu tibi malam rem répperísti, ut praédicás.

Tam certo illa mulier Philocomasium est, quam certissimum esse potest. Sic Stich. III, 2, 1. *Tam confido, quam potest*; h. e. certissime confido. *Íntus* apud Plautum etiam in enuncia-
tis, quibus motus de loco significatur, invenitur. Igitur *íntus*
efferre, íntus evocare, usu protrita sunt. *Quemque quemcunque*.
Cf. supra ad II, 2, 1.

V. 54. Abiit Sceledrus, iussus machaeram efferre, qua Palaestrio aedes vicini invadere et Philocomasii amatorem se obtruncare velle simulat. At ille, ut par est, mulierem domi Militis offendit. Quare tandem labare incipit Sceledrus, sed impensius etiam timere. *Docte edidit*, hiatus legitimus. Cf. Ling. de hiatu p. 16 seqq. Quare nihil mutandum. *Nímis beat* impersonale ut *iuvat*. *Commeatus transtinet trans parietem*. Transtinet intransitivo sensu, ut pertinet. Est autem *transtinere* pertinere trans aliquid, hoc est, continuari, uno tenore perducí. Sic dici possit: *pons transtinet trans flumen*, h. e. ad alteram ripam continuus est. Eodem fere sensu *continere* apud Plaut. Stich. III, 1, 44. *utraque commeatus continet*, i. e. continuatur. Sic recte Gronovius. Igitur *transtinet trans parietem* est: transitum praebet per parietem. V. 59. *Quid iam*; orationem continuari iubet et diligentius exponi, si quid alter non recte intellexit, aut amplius edoceri et causas nosse vult. Cf. supra II, 4, 51. et paullo post h. sc. v. 62. Tum Vulgo legitur: *Quid iam? aut quid opus est*, quae lectio, si *nihil* in antec. servatur, metro non convenit. Nec sententia apta est. Nam quid est, quod quaerat Palaestrio, quid sit opus, quum ipse paullo ante machaeram efferri iusserit! Ergo non dubium videtur, quin *voculae aut et opus* sint ab in-

Sc. Quid iam? Pa. Quia hanc attingere ausus mulierem
hinc e proximo.

Sc. Magis hercle metuo. Sed nunquam quisquam faciet,
quin soror

Ista sit germana huius. Pa. Eam pol tu osculantem hic
videras.

Et quidem palam est, eam esse, ut dicis. Sc. Quid propius
fuit,

65

Quam ut perirem, si locutus essem hero? Pa. Ergo, si sapis,
Missitabis. Plus oportet scire servum, quam loqui.

Ego abeo abs te, ne quid tecum consili commisceam;

Atque apud hunc eo vicinum; tuae mihi turbae non placent.

Herus si veniet, si me quaeret; hic ero, hinc me arcesso. 70

ACTVS II. SCENA VI.

Sceledrus, Periplectomenes.

Sc. *Satin' abiit ille, neque heri iam negotium*

terprete adiectae. *Sed nunquam quisquam faciet quin.* Magis quidem nunc metuo, quam antea; sed hoc unum nunc curo, hoc unum teneo et satis scio, esse hanc Philocomasii sororem. V. 66. Vulgo: *si locutus fuisset*; sed C. V. Cam. *si locutus essem*, quod verum est. Nam sic sibi respondent tempora: *peream si locutus sim, perirem si locutus essem, periissem si locutus fuisset.* Tum vulgo: *Ego abeo a te*, pro quibus in Cod. V. Cam. *Ego abeo te*, sed *te* expunctum est. In Cod. Dec. *Ego abeo* omissis *a te*. Corruptioni locum dedit litterarum similitudo *ab eo* et *abs*, quorum alterum a negligente librario omissum. Ergo rescripsi *abs te*. Ad proxime superiorem versum cf. Epid. I, 1, 58. *Plus scire satius est, quam loqui, servum hominem.*

V. 68. Abit Palaestrio, ne videatur tam pravi facinoris participes fuisse. *Atque apud hunc eo vicinum.* *Eo* ab h. l. vulgo abest, omissum ab iis, qui *ire apud aliquem* dici non posse putarent. Bothius de coniectura: *atque ad hunc ibo vicinum.* Sed cf. Pompeius commentum artis Don. p. 395. ubi citatur fragm. ex Sallustio: *Conisturgim apud legiones venit*, quod mire explicatum ab Aspero Gramm. idem refert Pompeius. Eodem modo vetus inscriptio, quam Gesnerus in thesauro v. *apud* profert: *ut ego possim dulcius et celerius apud eum pervenire.* Probabile est, in familiari maxime sermone, inprimis autem quum significandum esset *aliquem convenire, alicuius domum venire*, hanc formulam in usu fuisse. Nec dubito, quin etiam alia reperiantur exempla, aut neglecta adhuc aut oblitterata. Sic etiam nostratium quidam provinciales: *bei einem gehn, bei einem kommen.*

Act. II. Sc. VI. Rursum subdubitanti Sceledro supervenit Periplectomenes, liberalis ille hospes, et miserum Sceledrum vehementer exagitat, quod suam hospitam ludificaverit et violenter tractaverit. Primus versus vulgo depravatis numeris legitur: *Satin' abiit ille neque herile negotium.* Quid corruptioni

- Plus cūrat, quasi non sērvitutem sērviat?
 Certō quidem illa hic nūc intus in aēdibus;
 Nam egomet cubantem eām modo offendī domi.
- 5 Certum ēst nunc observātiōni operām dare.
Pe. Non hērcle hisce hominēs me marem, sed fēminam,
 Vicīni rentur ēsse servi mīlitis;
 Ita mē ludificant. Meāme hic in via hōspitam,
 Quae heri hūc Athenis cum hōspite advenit meo,
- 10 Tractātam et ludificātam, ingenuam et liberam?
Sc. Perii hērcle; hic ad me recte abit rectā via.
 Metuo, illaec mihi res nē malo magnō fuit;
 Quantum hūc audiui fācere verborū senem.
Pe. Accēdam ad hominem. Tūn', Sceledre, hic, scelerūm
 caput,
- 15 Meam lūdificasti hōspitam ante aedis modo?

locum dederit, facile intelligitur; iam cum compendio esset scriptum, male ad voc. superius tractum est. Quasi, quod legendum esse pro vulgato *quam si* versus praecipit viditque Acidalius, post comparativum etiam locum habere, hoc exemplum non dubium ostendit Aulul. II, 2, 54. *Tū me vos magis haud respicias, gnātus quasi nunquā siem.* Adde Trin. II, 1, 43. Accedit, quod quasi codd. Pall. exhibent a pr. m. Tum *servitute serviat* vulgo; sed iam Cam. recte edidit *servitutem* s. V. 3. Vulgo: *illa haec nostra intus est.* Sed testatur Pareus, in C. V. Cam. legi: *illa hinc nunc i.* in Dec. *illa hic nunc i.* Quare iam Pareus recte edidit *illa hic nunc intus.* Nam *egomet* restitui Bothium secutus; vulgo inepte: *Nam ego et*, quod saepius in *egomet* mutandum esse apud Plautum iam alii viderunt. *Egomet* autem est *ego ipse*. Cf. Priscian. XII, 5. tom. I, p. 553. *Non hercle hisce homines* cet. Priscian. XII, 5. tom. I, p. 554. refert, antiquos nominativum huius pron. euphoniae caussa interposito *s*, *hisce* protulisse in testimonium citans locum Terent. Eunuch. II, 2, 38. Grammaticorum commentum esse illud *hisce*, paullo calidius pronuntiavit Bentleius ad hunc Terentii locum. Cf. quae supra notavimus ad Captiv. prol. 35. Ceterum similis sententia reperitur Bacch. IV, 8, 4. *Non me arbitrantur militem, sed mulierem Qui me meosque non queam defendere.*

V. 11. Iam ad se appropinquantem Periplectomenem cernit Sceledrus. Vulgo: *hic ad me recta habet rectam viam.* Quomodo dici possit: *recta rectam viam habere*, et quid hoc sit, non intelligo. Ego ad Codd. et vett. editt. scripsi: *recte abit recta via.* Codd. enim Pall. exhibent: *recta abit recta via*, quod primus Camerarius mutasse videtur. *Recte est certo, sine dubio*, quam vim aliquoties habere recte, non dubium est. Sic nos: er kommt richtig gerade auf mich los. — *Quantum verborum*; quantum conicere licet ex iis; quae senem loqui audiui. In v. *ludificasti* ultima non eliditur. Non tamen omittendum est, in V. C. Cam. legi: *ludificavisti*, quod si admittitur, hiatus tollitur. *Latrocinari*, λατρεύειν, dienen, latronem, i. e. militem mercenarium esse. Festus pag. 88. ed. m. *Latrones eos antiqui dicebant*, qui

- Sc. Vicine, ausculta, quaeso. *Pe.* Ego ausculom tibi?
 Sc. Volo me expurgare. *Pe.* Tunc te expurgés mihi,
 Qui fácies tantum tamque indignum féceris?
 An, quia latrocínámini, arbitrámini,
 Quidvis licere fácere vobis, vérbero? 20
 Sc. Licétne —? *Pe.* At ita me dí deaeque omnés ament,
 Nisi mihí supplicium vírgarum de té datur
 Longúm diutinúmque a mane ad vésperum;
 Quod meás confregisti ímbrices et tégulas,
 Ibi dúm condignam té sectaris símiam; 25
 Quodque índe ínspectavísti meum apud me hóspitem,
 Amplexam amicam quom ósculabatúr suam;
 Quodque cóncubinam herílem insimulare aúsus es
 Probrí pudicam méque summi flágití;
 Tum, quód tractavísti hóspitam ante aedís meas; 30
 Nisi mihí supplicium stímuleum de té datur:
 Dedécoris pleniórem herum faciám tuum,
 Quam mágno vento plénium est undarúm mare!
 Sc. Ita súm coactus, Périplectomene, ut nésciam
 Utrúmne postuláre prius te arquam siet 35

conducti militabant, ἀπὸ τῆς λατρείας. Cf. not. ad Trin. II, 4, 201.
Licetne. Interpellat orationem Periplectomenis, licetne, dicens,
 me expurgare? Sed iratior etiam pergit senex et mira verborum
 congerie et praeclare ficto ad iracundiam sermonis flumine in
 servum invehitur. *Supplicium virgarum*, poenae virgis inflictæ,
 caesio virgis facta. *Datur mihi de te.* Ut poenas dare dicitur
 is, qui punitur, sic h. l. *supplicium datur de te* est sumitur de
 te, *mihi* in meam gratiam, mea caussa. Cf. infra v. 31. Ceterum
 quod vulgo hic legitur *supplicium virgarum*, ob pravam ictus
 collocationem Bentleius mutavit in *virgeum*, probantibus Reizio
 et Hermanno. Sed vide quæ diximus in vet. pros. de hoc loco.
 V. 25. *Ibi dum sectaris.* Sic e Servio ad Virg. Georg. IV, 296.
 exhibui. Scribendum saltem fuisset *sectatus* pro *sectatus ea*.
 Sed eleganter præsens h. l. ponitur, quia occasiopem notat, qua
 tum præsentem et intercedente res accidit. Sic Terent. Heaut. III,
 1, 83. *Somnum hercle ego nocte oculis non vidi meis dum id*
quaero, tibi qui filium restituere m. Idem Andr. 4, 1, 7. *Dum*
studeo obsequi tibi, paene illusi vitam filiae. Idem Phorm. 1, 2, 26.
Seni fidelis dum sum, scapulus perdidit. — *Amplexam amicam.*
 Male scripserunt *amplexum*, masculino genere, pro quo h. l. po-
 tius *amplexus* scribendum fuisset. Sed *amplexam* passiva notione
 est. Cf. Priscian. VIII, 4. Tom. I p. 268.; ubi aliquot exempla
 proferuntur. *Nisi mihi supplicium* cet. Vulgo: *nisi tibi suppli-*
cium stimuleum datur, et sententia et metro laborante. Vid.
 paullo ante versum huius scenæ 22. Veræ autem lectionis vesti-
 gium in Mss. et edit. vett. comparet, ubi: *Nisi tibi supp. stim.*
dedatur. Emendavit Bentleius ad Terent. Adelph. IV, 2, 52.
 Ceterum stimulorum usus in servis puniendis notus est.

V. 34. Iam vero Scædrus, in angustias redactus, timens
 perniciem, magis etiam deluditur. V. 35. *Utrumne* cet. Vulgo legitur

- An mé expurgare hoc tibi videatur aequius,
 Si istaec non est haec, neque quae visa sit mihi.
 Sicút etiam nunc nescio, quid viderim,
 Ita istaec huius similis est nostrae tua,
 40. Siquidem non eadem est. *Pe.* Visè ad me intro, iam scies.
Sc. Licétne? *Pe.* Quin te iúbeo; et placide nócita.
Sc. Ita fácere certum est. *Pe.* Heús, Philocomasiúm, cito
 Transcúrre curriculo ad nos; ita negótium est.
 Post, quándo exierit Scéledrus a nobís, cito.
 45 Transcúrrito ad vos rúrsum curriculó domum.
 Nunc pól ego metuo, né quid infuscáverit;
 Si hic nón videbit múlierem, aperitúr dolus.
Sc. Pro di immortales, símiliozem múlierem

ex Lipsii emendatione: *Vtrumne postulare tecum aequom siet, An me expurgare hic tibi videatur aequius, Nisi istaec non est haec, neque ista sit mihi.* Sed Codd. ita exhibent: *Vtrum me V. C. Cam. et Dec. aequom sit V. C. Cam. aequom'st Dec.* Tum versus: *Nisi istaec cett. anteponitur superiori An me cet. in utroque Pall.* Deinde *Me expurg.* Cod. Dec. *Mea expurg.* C. V. Cam. omisso *An. Pro ista sit* in Codd. Pall. invenit Pareus *ista'st* sed Cam. edidit *ista sit.* In Cod Lipsiensi legitur: *aequom est, ipsa est et videtur.* Hermannus locum tractavit in Elem. doctr.-metr. p. 132. Mihi quidem Lipsius transponendo versiculos veram emendandi viam ingressus esse videtur, in qua tamen vv. *Nisi istaec non est haec* sententiae adversantur. Sententia enim est: Ita sum in angustias redactus, ut ambigam, utrum te accusem an tibi me expurgem. Posteriori enunciatio addit condicionem hanc: *si erro neque ista est illa, quam me vidisse opinor h. e. concubina heri mei.* Verba: *neque quae visa sit mihi*, quam facile potuerint in vulgatam *neque ista sit mihi*, transire, non est quod dicam. Coniunctivus *visa sit mihi* opinionem indicat. In vv. *postulare prius tecum aequom* ortum est *tecum* ex solita scriptura *te aecum.* — *Postulare aliquem* est accusare, notum in iure verbum, de quo adeunda sunt lexica. — *Placide noscita*; secure poteris et sine metu rem cognoscere. *Curriculo currere*; familiare Plauto, pro celeriter currere; Cf. Most. II, 1, 15. *Ita negotium est.* Ita comparata res est, ita postulat res, ita opus est. Unde, ut hoc obiter addam, intelligitur, quae nativa sit vis formulae *opus est.* Itaque formulae: *opus est, usus est, usus venit, negotium est* fere synonymae sunt, et proprie *e re nata ita fieri debere, rem ita postulare* significant. Atque *opus est hac re* pr. opus versatur in hac re, τὸ πρᾶγμα ἐν τοῖς τοῖς. Ceterum exempla formulae *ita negotium est* quaere apud Plautum. Pers. IV, 6, 11, Bacch. IV, 4, 103. et saepe alibi. *Ne quid infuscaverit.* Ne quid Philocomasium eorum, quae ei praecepta et praemonstrata sunt, turbaverit vel oblita sit. *Infuscare* pr. est fuscum reddere, clarum aliquod et dilucidum reddere obscurum et turbidum. Plin. Hist. Nat. IX, 29, 45. *Infuscatæ absconduntur.* Virg. Georg. III, 433. *Sanie infuscatur arena.*

V. 48. Periplectomenes postquam Sceledrum intromisit, accurrit domum Militis, et Philocomasium in aedes suas propere transire, statim tamen, postquam Sceledro visa sit, redire ad

Magisque eandem; utpote quae non sit eadem, non reor
 Deos facere posse. *Pe.* Quid nunc? *Sc.* Commerui malum. 50
Pe. Quid igitur? ean' est? *Sc.* 'Etsi ea est; non est ea.
Pe. Vidistin' istam? *Sc.* Vidi et illam et hospitem,
 Compléxam atque osculántem. *Pe.* Ean' est? *Sc.* Nescio.
Pe. Yin' scire plane? *Sc.* Cúpio. *Pe.* Abi intro ad vós domum.
 Continuo; vide, sitne istaec vestra intus. *Sc.* Licet. 55
 Pulcre admonuisti. Iam ego ad te exhibó foras.
Pe. Nunquam édepol hominem quémquam ludificárier
 Magis facete vídi et magis miris modis.
 Sed ecceum egreditur. *Sc.* Péríplectomene, te óbsecro
 Per deós atque homines pérque stultitiám meam 60
 Perqué tua genua — *Pe.* Quid obsecras me? *Sc.* Inscítiae
 Meae et stultitiae ignóscas. Nunc demúm scio,
 Me fuisse excordem, coécum, incogitáblem;
 Nam Philocomasium eccam íntus. *Pe.* Quid nunc, fúrcifer?
 Vidistin' ambas? *Sc.* Vidi. *Pe.* Herum exhibeás volo. 65
Sc. Meruísse equidem me máximum fateór malum,
 Et tuaé fecisse me hóspitae aio iniúriam;
 Sed meam ésse herilem cóncubinam cénsui,
 Quoi mé custodem herus áddidit milés meus:
 Nam ex úno puteo símilior nunquám potis 70
 Aqua aquái sumi, quam haéc est atque ista hóspita.
 Et mé despece ad té per impluviúm tuum
 Fateór. *Pe.* Quidni fateáre, egomet quod víderim?
 Et ibi ósculántem méam illam et complexam hóspitam

Militem iubet. Quo facto Sceledrus offendit Philocomasium in aedibus vicini, quantumvis illam pedem limine non extulisse certo sciat. Rediens igitur Sceledrus in summam admirationem conversus dolum illum de duabus mulieribus tandem credere incipit. Res confit, quum senex servum mox domum Militis intrare iubet, ubi mulierem interea per parietem reversam iterum offendit. *Complexam* recte, ut supra *amplexam*, passive. Correxerunt *complexum*, quo non est opus. Refertur enim *complexam* ad pronomén *illam*, quae primaria est in supp. notio. Fuerint fortasse, qui legi velint: *vidi ego illam ab hospite complexam; atque osculántem*. Sed optime se habet MSS. lectio, quae sic est explicanda, tanquam legatur: *vidi illam complexam atque osculántem cum hospite*. — V. 55. *Intus. Sc. Licet.* Vulgo *intus domum. Sc. Licet.* Sed Codd. Pall. et editt. vett. v. *domum* alibi collocant, quod testatur etiam Sciopp. susp. lectt. II, 15. Recte monuit Bothius, sic vagari solere glossemata, quare *domum* eiecimus, versu etiam iubente. *Licet* in responsionibus assensum significat; nos: *es mag sein, gut. Iam* non eliditur. *Obsecras* primam correptam habet. Cf. Most. II, 2, 75. ubi *Sed obsecro* legendum. — V. 66. Imminentem perniciem iam deprecatur Sceledrus. *Nam ex uno puteo.* Cf. Menaech. V, 9, 30. — V. 74. *Et ibi osculántem* cet. Sic verisimili, ut opinor, coniectura

- 75 Vidisti? *Sc.* Vidi; cūr negem quod viderim?
Sed Philocomasium mē vidisse cēnsui.
Pe. Rātusne me istic esse hominem minūm pretii,
Si ego mē sciente pāterer, vicinō meo
Eam fieri apud me tam insignite iniūriam?
- 80 *Sc.* Nunc dēnum a me insipiēter factum esse árbitror,
Quum rēm cognosco; at nōn malitiosē tamen.
Feci. *Pe.* Imo indigne; nām hominem servūm suos
Domitōs habere opórtet oculos ét manūs
Orationemque. *Sc.* Ego, nae, si post hūnc diem
- 85 Multivero, etiam quód egomet certó sciam;
Dato exerruciatum me. Egomet me dedám tibi.
Nunc hóc mi ignoscas, quāeso. *Pe.* Vincam animūm meum,
Ne malitiose factum id esse abs te árbitrer.
Ignóscam tibi istuc. *Sc.* At tibi di faciánt bene!
- 90 *Pe.* Nae tu hērele, si te di amant, linguam cómprimes
Posthāc; etiam illud, quód scies, nesciveris;
Neu videris, quod videris! *Sc.* Bene mē mones.
Ita fácere certum est. Séd satine oratús's? Abit.

restitui hunc et sequentem versum, quos mutilos e Cod. rescripto Ambrosiano produxerat Ang. Maius. Hic ita scriptos exhibuit:

Et ibi osculantem meum hos

Videō ut videtur negem quo

Sed teste Ritschelio V. Cl. in cod. Ambr. rescripto legitur: *Vidisti — Vidi. cur negem quod viderim.* Haec posteriora: *cur negem quod viderim* dudum ego coniectura assecutus, hos versiculos sic olim scribendos existimabam:

Et ibi osculantem meam illam vidisse hospitam?

Sc. Vidi ut videtur; cur negem quod viderim?

Alterum versum Sceledro adtribuendum esse, ut qui h. l. repetat, quod supra v. 51. dixisset, Osannus vidit Anal. critt. p. 216. Nunc vero post Ritschelii inventum sic legendos existimo versus, ut exhibui. *Quod viderim*, quod vidi, ut opinor. — V. 77. Vulgo: *Ratusne me istic hominem esse omnium minimi pretii*, quae quum in metrum peccarent, vario modo correxerunt. Nos v. *omnium omisimus.* *Istic* intelligitur Sceledrus. V. 79. *Eam fieri*; pro his in Codd. Pall. legitur: *Em fieri*, in Cod. Lips. et Edd. vet. *laferri.* *Em* et *im* vetustae sunt accusativi formae pronominis *is*, quarum alterutra restituenda huic loco videtur. V. 83. *Imo indigne.* Indignum enim est, a servo accipere iniuriam. *Nam non eliditur.* Vulgo *namque*, sed e correctione. *Ego nae.* Vulgo *egone?* quod nihili ad sententiam. Quod dedimus, debetur *Veisio.* *Muttire* sono fremebundo aut oris strepitu se mutum ostendere, aut labris clausis sonum quendam edere, a Graeco *μῦθος*. *At tibi di.* Sic Herm. emendavit Elem. doct. metr. p. 133. ne quattuor breves concurrerent, quod vitarunt Scenici illo versus loco. In vv. *di amant* monosyllabum non liquescit. *Neu videris.* Vulgo *ne*; sed continuatur prohibentis oratio.

V. 93. Dubitat Sceledrus, utrum satis oraverit senem, ut sibi ignoscat. Hoc igitur quaerit, dum abeantem videt. Neque

Sc. Numquid nunc aliud mé vis? Pe. Ne me nóveris. —

Sc. Dedit híc mihi verba. Quám benigne grátiam

95

Fecit, ne iratus ésset! Scio, quam rém gerat:

Ut miles, quom extemplo á foro adveniát domum,

Domi cómprehendat. 'Una hic et Palaéstrio

Me habént venalem; sénsi et iamdudúm scio.

Nunquam hércle ex ista nássa ego hodie escám petam;

100

Nam iam áliquo aufugiam et me óccultabo aliquót dies,

Dum haec cónsilescent túrbæ atque iræ léniunt.

Iam núnc satis pipulo ímpio meruí mali. —

vero etiamnum satis supplex fuisse sibi videtur Sceledrus, quapropter denuo officiose alloquitur Periplectomenem: *Numquid vis?* Vulgo legitur: *sed satine oratus abis*, pro quibus Acidalius: *sed satine oratus?* Pe. Abi. Sc. Numquid cett. Non vero abit Sceledrus, sed Periplectomenes, quare longe accommodatior est Codd. lectio: *abit*, non mutata persona, oratione tamen melius distincta. Iam abiturum se simulat Periplectomenes. Sceledrus autem non ex animo illum sibi ignovisse putat, quare occultare se per aliquot dies, dum ira heri leniatur, constituit. *Venalem aliquem habere*, ut *vendere aliquem*, aliquoties est incautum opprimere, inscium prodere. Recte comparat Taubmannus nostrum: *verrathen und verkauft. Nunquam hercle cet. citat Festus in Nassa*, pag. 108. 180. ed. m. Addit interpretationem: *Nassa est piscatorii vasis genus, quo cum intravit piscis, exire non potest.* Est igitur proverbium eorum, qui insidias timent et evitare student. *Leniunt* cf. Aul. Gell. XVIII, 12. Verba activa intransitive poni, maxime apud poetas, notissima est observatio. Sic frequens illa formula *terra movet*, ut *aliae*, et *tempestas sedavit*, *venti posuere*, *volventibus annis*, *insinuat pavor*, *nox humida coelo praecipitat*, *palliolum rugat*. Plaut. Cas. II, 3, 30. Haec Taubmannus ad hunc locum. Ratio est, quod res patiens eadem et causa efficiens, agens cogitatur, vel certe altera ab altera cogitatione non satis discernitur. Sic igitur et poeta nostras: *da gienet unendlicher Regen herab*. — *Iam nunc satis pipulo cet.* Sic de palmaria Bothii emendatione exhibendum erat. Vulgo: *nam iam nunc satis et plus nimio merui mali*. Primum vocc. *nam iam alterutrum deesse solet in MSS. et vett. editt.* Tum pro *vv. et plus nimio*, exhibent: *populo impio*, quod in *pipulo impio* mutandum praeclare vidit Bothius. *Pipulum*, priscum vocabulum, *convicium*, flagitium, quod alicui publice occentatur. Glossar. Isidori apud Gothofr. et Excerpta Pith. apud eundem: *Pipulo*, *convicio*, *ploratu*; et *pipulare*, *resonare*. Sic enim haec legenda. Unde *pipulo aliquem poscere*, formula in prisco Romanorum iure frequentata, publico convicio existimationem alicuius laedere. Heinecc. antiq. Romanar. IV, 4, 2. Haubold. de ritu obvagationis pagg. 9. 24. *Poscere*, ut *postulare* aliquem est accusare, crimen in aliquem coniicere. Igitur in fragmento Gn. Mattii apud Gell. XX, 8. *Dein coquenti cuncta vasa deiectat* *Nequámvē scitámēta pipuló poscit*. Unde simul intelligitur, *pipulum* primam producere; versus enim sunt choliambi. Affertur etiam locus ex Plaut. Aulul. III, 2, 32. *Te iam nisi reddi Mihi vasa iubés, pipulo differam hic ante aedis. Qui ritum obvagula-*

- Verum tamen, de me quicquid est, ibo hinc domum. —
- 105 *Pe.* Ille hinc abscessit. Satis edepol certum scio,
Occisam saepe sapere plus multo suam,
Quom manducatur. Usque adhuc actum est probe;
Nimium festivam mulier operam praebuit.
Nam illius oculi atque aures atque opinio
- 110 Transfugere ad nos, ne id quod vidit, viderit.
Redeo in senatum rursus; nam Palaestrio
Domus nunc apud me, Sceledrus nunc autem foras.
Frequens senatus poterit nunc haberi.
Ibo intro; ne, dum absim, illi sortiti fiant.

ACTVS III. SCENA I.

Palaestrio, Pleusides, Periplectomenes.

Pa. Cōhibete intra līmen etiam vōs parumper, Pleúsides.
Sinite me prius perspectare, ne uspiam insidiarē sient,
Cōncilium quod habere volumus; nam opus est nunc tuto loco,

tionis huc immiscuerunt, vehementer erraverunt, refutati ab Hauboldo l. c.

V. 105. Iam degresso Sceledro redit Periplectomenes, qui abire se simulaverat, et consilia iam conferenda esse indicat de iis rebus, quae porro agenda sint. Verba: *Quom manducatur*, varie tentata sunt a viris Criticis, quom in scriptis libris varie legantur, et sequens hemistichium ahsonam iis habeat sententiam. Sed mutanda non erant, quippe, ni legantur, manca sententia versus antecedentis. Igitur Acidalium secutus transposui versus. Vulgo enim sic se excipiunt versus. *Occisam — Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit. Nam illius — Transfugere ad nos. usque adhuc actum est probe. Nimum festivam* cett. — *Illi sortiti fiant.* Vulgo: *Illis sortito fuam*, quod nihili ad sententiam. Cod. V. Cam. *multi sortito fuam.* Dec. *multi sortito fuam.* Neutrum verum esse potest. Acidalius corrigere conatus est sic: *illi in sortito sient.* Sed ne hoc quidem sufficit. Non enim dicitur *in sortito esse* pro *sortiri*, nec *sortito* sed *sortitu* vel *sortitione* dicendum. Quare, nisi gravius mendum latet, scribendum videtur: *illi sortiti fiant.* *Sortiri* est provincias inter se distribuere, facta h. l. translatione a solenni provinciarum sortitione apud Romanos. Metuit igitur Periplectomenes, ne, dum foris cunctetur, illi intus provincias dolorum et machinarum in decipiendo Milite adhibendarum inter se distribuant, sibi quae nihil loci in re gerenda relinquatur.

Act. III. Sc. I. Palaestrio, Pleusides et Periplectomenes consilia conferunt, quomodo Militem circumveniant et Philocomasium ab eius potestate vindicent. Primum ingreditur Palaestrio speculaturus, an omnia in tuto sint. *Concilium quod habere volumus*; attractione satis frequenti, pro eo, quod dicendum erat: ei concilio, quod habere volumus, vel, quae usitatio est structura: *ne, quod concilium habere volumus, ei uspiam insidiarē*

'Vnde inimicus né quis nostri spólia capiat cónsili;
 'Unde inimicus né quis nostra spólia capiat aúribus. 5
 Nám bene consultúm consilium súrpitur saepíssame,
 Si minus cum cura aut κατὰ λόγον locus loquendi léctus est.
 Nám bene consultum inconsultum est, si inimicis sit úsui,
 Néque potest, quain, si id inimicis úsui est, obsit mihi;
 Quippe si rescíverint inimíci consiliúm tuum, 10
 Tuópte tibi consilio ocludunt línguam et constringúnt manus,
 'Atque eadem, quae illis voluisti fácere tu, faciúnt tibi.
 Séd speculabor, né quis aut hinc á laeva aut a dextera
 Nostro consilió venator ássit cum auritis plagis.
 Stérilis hinc prospéctus usque ad últimam plateam ést probe; 15
 'Evorabo. Hens, Périplectomene et Pleúsíde, progrédimini!
 Pe. 'Ecce nos tibi obédientis. Pa. Fácile est imperium ín bonis.
 Séd volo scire, eodém consilia, quód intus meditátí sumus,
 Sí gerimus rem. Pe. Mágis ad rem esse nóa potest utíbilis.

sint. — Unde inimicus. Hi duo versus sic vulgo leguntur: *Vnde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis, Vnde inimicus ne quis nostra spolia capiat auribus.* Codd. nihil exhibent varietatis atque utrumque versum constanter tuentur. Qui propter similitudinem alterutrum pro spurio iudicaverunt, non meminerunt loci plane similis Captiv. V, 4, 25. ubi pariter versus gemini leguntur: *Nunc demum in memoriam redeo, quom mecum recogito; Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me.* Ad quem locum cf. quae notavi. *Nostra spolia*, spolia de nobis. Similiter supra II, 1, 2. *Vostra erit benignitas*, pro: *vobis erit b. Spolia autem auribus capere* significat sermones auribus aucupare. — Versus 6. et 7. ex Acidalii coniectura h. l. interpositi sunt, quum vulgo duobus versibus inferius legerentur. *Bene consultum consilium*, Scioppii est emendatio susp. lectt. II, 15., qui bene vidit, vulgatum *bonum consilium* glossam esse. Et vet. editt. exhibent: *nam bene consultum surripitur saepissime.* — Κατὰ λόγον. Codd. *catalogas* vel *catalogo*, ommissa voce *locus* propter similitudinem. Recte Salmasius coniecisse videtur, quod dedimus. Est autem κατὰ λόγον recte et cum ratione, non temere. Vulgo *cate locus l. lectus est.* Weisius dedit: *caute locus l. lectus est.* — *Cum auritis plagis*, pr. plagis aures habentibus. locutariter pro eo; quod dicendum erat: cum auribus plagarum instar ad capiendum intentis. *Sterilis prospectus* est, quam *puram plateam* dixit Horatius Epist. II, 2, 71. Ut enim *sterilis ager*, ubi nihil frugum conspicitur, *steriles manus*, in quibus nihil est, quae nihil afferunt; sic. h. l. *plateae prospectus sterilis* hominibus vacuum significat. — Iam evocat Palaestrio reliquos, qui in consilium adhibendi sint. *Si gerimus rem*, pro utrum *geramus rem*. Si cum indicativo, ut Graecorum si in eodem significatu. Exempla, ubi si pro utrum, multa congressit Pareus in lexico Plattino. Instar omnium est illud Horatii Epist. I, 7, 39. *Inspice si possum donata reponere lactus.* — *Utibilis* scripsi cum Bothio, versu postulante, pro vulgato *utile*. Depravatio inde orta, quod non caperent abundantiam Plauti propriam: *magis*

20 *Pa.* 'Imo quid tibi? *Pl.* Quódne vobis pláceat, displicéat mihi?

Quís homo sit magis méus quam tu es? *Pe.* Lóquere lepide et cómmode.

Pa. Pól ita debet hunc fácere. *Pl.* At hoc me fácinus miserum mácerat

Meúmque cor corpúsque cruciat. *Pe.* Quíd id est, quod cruciát? Cedo.

Pl. Mé tibi istec aetátis homini fácínora puerília

25 'Obicere, neque té decora néque tuis virtútibus;
'Ea te expetere; ex ópibus summis mei te honoris grátia
Mihique amanti ire ópitulatum atque éa te facere fácínora,
Quae istaec aetas fúgere facta mágis quam sectarí solet.
Eám pudet tibi me in senecta obicere sollicitádinem.

Pe. Nóvo modo tu, homo, amás; si quidem te quícquam, quod saxís, pudet.

30 Níhil amas; umbra és amantum mágis, quam amator, Pleúsides.

Pl. Hancine aetatem éxercere mei me amoris grátia!

Pe. Quíd ais tu? Tam tibi ego videor óppido Acherúnticus? Tám capularis támve tibi diu videor vitam vívere?

35 Nam équidem haud sum annos nátus praeter quínquaginta et quáttuor;

Cláre oculis videó, sum pernix mánibus, sum pede móbilis.

utibilius. Cf. quae supra notavimus ad Captiv. III, 4, III. *Quodne;* cf. supra ad Mil. I, 1, 66. *Magis meus, quam tu es.* Male haec tentata a Bothio. Is, in consiliis, inquit, *examinandis amicitia nihil valet.* Sed *meus* h. l. non ad amicitiam, sed ad commodum referendum. Igitur *quis homo sit magis meus*, est: quis magis in rem meam facere et consulere possit. Quod iam ab aliis intellectum recteque provocatum ad Cas. III, 1, 74. ubi *omen nostrum*, pro eo, quod in rem nostram. Ceterum Cod. V. *Cam.* a pr. m. *Quis h. sit magis me quamvis loqui*, a. m. sec. *Q. h. s. magis me usquam loqui.* Cod. Dec. *Q. h. s. magis meus quam me loqui.* Ex quibus fecit Lambinus: *Pe. Quis homo scit magis usquam, quam tu, loquier lepide et commode.* Frustra.

V. 22. Pudet Pleusidem, quod Periplectomenem, senem venerabilem, amoris sui gratia, in res tam indignas et ludicras implicaverit. *Te decora*, decentia. Adiectivum casum verbi ascivit. *Novo* monosyllabum est. V. 32. Vulgo *me mei amoris.* Cod. Pall. ignorant *mei*. Legendum *mei me*. V. 33. Pro *tam vulgus itan*; nos Nonii scripturam, qui hunc versum pag. 4. laudat, exhibuimus, ad vitandum hiatum. Idem Nonius exhibet *Acheruntius*. *Capularis*, vicinus capulo, ut explicat Servius ad Virg. Aen. VI, 222, ubi hic locus citatur; cf. idem ad Aen. XI, 64. *Albus capillis.* Vulgo: *albus capillus*. Sed loquitur Palaestrio digito in senem intenso, non in eius capillum, quod seqq. docent.

Pa. Si albus capillis híc videtur, neútiqum ab ingenio est senex.

Inest in hoc amússitata sua sibi ingenua índoles.

Pl. Pól id quidem experiór ita esse, ut praédicas, Palaéstrio. Nám benignitús quidem huius oppido adulescéntuli est.

40

Pe. Imo, hospes, magis quóm periculum fácies, magis noscés meam

Comitatem ergá te amantem. Pl. Quid opus nota nóscere?

Pe. Ut apud te exémpulum experiundi hábeas, ne petás foris. Nám nisi qui ipse amávit, aegre amántis ingenium inspícit; Séd ego amoris aliquantum habeo humórisque etiam in corpore,

45

Néque dnm exarui ex amoenis rébus et voluptáriis.

Vél cavillatór facetas vél conviva cómmodas

Item ero, neque ego unquam óblector sum álteri in convívio;

Incommoditate ábstinere me apud convivas cómmode

Cómmemini, et meae orátionis iústam partem pérsequi,

50

Neutiquam ab ingenio est senex. Ita Scioppius rescribi iussit. Vulgo: *neutiquam ingenio.* Sed Codd. Pall. *neutiquam ibi ing.* unde Bothius efficere voluit *neutiquam ibi ingenium est senex.* Nihil dico de *sene ingenio*, quod Bothio defendendum relinquo. Ab, Scioppii coniecturam, confirmat Nonius, qui h. v. p. 456, citat. De praepositione *ab* in eiusmodi formulis supra egimus ad Captiv. II, 3, 11. Alia exempla congressit Sciopp. susp. lectt. V, 3. *Inest in hoc.* Versum h. citavit Nonius p. 9. *Amússis est aequamen, levamentum, i. e. apud fabros tabula quaedam, qua utuntur ad saxa coagmentanda.* Varro in Quaest. Plaut. apud eundem Non. l. c. *Sua sibi* cf. supra ad Captiv. I, 1, 13. Syllaba in *experior* ultima producitur. Cf. quae notavimus supra ad Captiv. IV, 2, H. Ibid. III, 3, 15.

V. 42. Dixerat senex, magis experturum suam comitatem Pleusidem, si periculum magis facere velit. Cui juvenis: cur opus est, ut noseam, quod iam dudum scio? Senex vero causam subiicit: ut in te ipse expertus sis, si quid tale aliquando aliis praestare velis; ut in te metet habeas exemplum, quod imitari possis. *Exemplum experiundi*, experimentum. Ut ipse in te scias factum olim comitatis ac benignitatis experimentum, quod tu, senex factus, in aliis imitari possis. *Nam nisi qui ipse.* Sic Gruterus ad vestigium MSS. Vulgo ex Camerarii emendatione: *Nam qui ipse haud amavit.* Sed *haud* a Codd. abest. — Sequenti versu primum pro vulgato *et* recte scribitur *sed.* Est enim oppositio ad superiora. Alii *at.* Tum *aliquantum* in Codd. Pall. pro vulgato *aliquantulum*, quod in metrum peccat. Deinde vulgo: *meo etiam corpore.* Sed *meo* versus respuit, neque compareret in vet. editt. In *voluptariis* quarta a fine urgente accentus vi in antep. corripitur. Incommoditas est *αἰδία*, vitium illud, quo aliis semper molesti sumus, et fastidium creamus. Sunt enim homines, qui eam habent in congressibus et in vitae quotidianae usu senectutem ac sinisteritatem, ut aliis semper taedium creent

'Et meam partem itidem tacere, quom aliena est officio.

Mínime sputatór, sreator, sum, itidem minime múccidus;
Póst Ephesi súm nátus; non enim in 'Apulis, non 'Animulae.

Pl. 'O lepidum semisenem, si, quas mémorat, virtutés habet,

55 'Atque equidem plane éducatum in nútricta Vénério!

Pe. Plús dabo, quam praedicabo, ex mé venustatis tibi.

Néque ego ad mensam públicas res clámo, neque legés crepo,

Néque alienam ego únquam scortum sctígito in convívio;

Néque praeripio púlpamentum, néque praevorto pécalum,

60 Néque per viam unquam éx me exoritur discidium in con-
vívio;

Sí quis ibi est odiósus; abeo dómum, sermonem ségrego;

Vénere, amorem amoénitatemque accubans exéreo.

Pl. Tui quidem edepol ómnes mores ad venustatém valent.

Cédo tris mi homines aurichalco cótra cum istis móribus!

65 Pa. 'At quidem, illoc aetátis qui sit, nón invenies álterum
Lépidiorem ad omnes res, nec, qui amícus amíco sit magis.

Pe. Túte me ut fateáre faciam esse ádulescentem móribus;

'Ita apud omnes cómparebo tibi res benefaciés frequens.

'Opusne erit tibi ádvocato trísti, iracundo? 'Ecce me.

Meam partem tacere. Cf. supra ad Captiv. III, 3, 11. Differt *muccidus* a *mucido*. Muccidus est, cui sordēs narium defluunt. *Non enim in Apulis.* Sic MSS. et veteres editt. Vulgo enim abest *Animulae*. Sic legendum cum Scioppio e vestigio MS. Cam. qui *inimula* exhibet, pro quo vulgo in *Umbria* excuditur. Tam Philargyrius ad Virg. Georg. II, 134. satis testatur, *Animulas* se legisse. *Animula* autem, ut Festus (pag. 21. et pag. 335. ed. m.) ait, *urbs parvarum opum in Apulia*. Hoc igitur dicit lepidus senex: Postremo, ut paucis dicam, Ephesius sum, non *Apulus*, neque *Animulanus*. Ephesum elegantis omnium generum floruisse, *Apulos* contra rusticos illepidosque habitos, vulgo constat. *Animulam* post *Apulos* haud dubie propterea diserte nominat, quod eius cives ob stupiditatem et rusticitatem prae aliis *Apulis* famosi. — *Semisenem* omnes MSS. et editt. vett., si quaedam vitia scripturae excipias, tuentur. Contra metrum Lipsius antiquam formam *senicem* reposuerat, quod recentiores secuti sunt. — V. 56. Iam virtutes suas ioculariter recenset singulas venustus senex. — V. 57. *Neque ego eet.* non est in MSS. inventus, sed a Goldasto et Colero e Servio (ad Aeneid. I, 738.) huc reductus. *Segregare sermonem* est finem facere loquendi, se ipsum a colloquio segregare. cf. Poenul. I, 2, 136. *Aurichalco contra*; aequo pondere aurichalei. Da mihi tres istis moribus praeditos, et ego tibi aequi ponderis, atque illi trahunt, aurichalcum appendam. *Illoc aetatis.* Neutrum ablativi, pro illac aetate, quod eorum causa notavi, qui h. l. *illuc* scribunt. *Advocati* dicuntur amici, qui in caussa quadam in auxilium vocati aut de iure respondent interrogati, aut praesentia sua caussam nostram tuentur, suam nobis operam commendantes. Cf. Aecon. ad Cic. Div. in Verrem II, 4. Adde Terent. Phormion. II, 1, 82. *Inde ibo ad forum atque aliquot mihi ami-*

'Opusne illi? Léniozem díces, quam mutam ést mare; 70
 Líquidiusculúsque ero, quam vénus est favónias.
 Vél hilarissimúm convívam hínc índidem expromám tibi,
 Vél primáriúm parasítum atque óbsonatorem óptumum;
 Tum ad saltandum nón cinaedus málacus arque est átque ego.
 Pa. Quid ad illas artis optassis, si óptio eveniát tibi? 75
 Pl. Huic pro meritis út referri párter possit grátia
 Tibique, quibus nunc me éssé experier súmmae sollicitúdini.
 At tibi tanto súmtui esse, míhi molestum est. Pe. Mórus es;
 Nam in mala uxore átque inimico sí quid sumas, súmtus est;
 In bono hospite átque amico quaéstus est, quod súmitur, 80
 Et quod in divínis rebus súmas, sapienti lucro est.
 Deúm virtute transeuntem accípere apud me est cómitas.

eos advocabo, ad hanc rem qui adsient, ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio. Cf. etiam ridiculae advectionis exemplum, quod apud eundem est Terent. ibid. II, 4. — *Liquidiusculusque.* Vox comica indicat, totam orationem *επιβολικώς*, non serio et simpliciter dici. Citat vero hunc versum Nonius pag. 334. *Hinc indidem* de persona, ut *inde* et *unde*, quod supra notavimus ad Captiv. ProI. 30. *Tum ad saltandum* cet. Citat Nonius p. 5. Adde Sciopp. susp. lectt. II, 15. *Malacus* Graecum a Plauto civitate Latina donatum, saepe legitur apud Plautum. *Malacum pallium* quod infra h. sc. 93. legitur, etiam in Bacch. I, I, 38. habetur. Et similia saepe alibi.

V. 75. Quaerit Palaestrio e iuvene, quid, si optio daretur, praeter illas virtutes seni amplius esse optaret; quid amplius senem habere vellet. Respondet Pleusides: nihil, nisi ut gratia ei referatur. Pergit: idem tibi opto; utrique enim vestrum tanta negotia facesso. Molestum etiam est, quod tibi, Periplectomene, tanto sumptui sum. Senex vero, nihil est, quod timeas, nullus enim est iste sumtus. Sumere pro impendere, consumere; ex qua verbi notione sumtus dicitur. — *Deum virtute transeuntem* cet. Gruterus e ductu MSS. pro vulgato: *Deum virtute euntem* (ut *euntem* alii) *hospitio accipere*, restituit hoc modo: *D. v. ut transeuntem hospitio accipiam.* Vereor ne nimium viderit Gruterus. Et quidem v. *transeuntem* etiam apud Nonium est p. 415. *Vt* vero, quae vocula apud Nonium desideratur, corruptelae ansam prae-buisse videtur, orta ex male intellecto compendio *t*, vel *tr*, i. e. *trans*. Unde sequitur, pro *accipiam* veterem lectionem esse asciscendam *accipere*; Nonius *accipi*. Infinitivus pro gerundii geruntivo, ut supra notavimus ad Captiv. II, 3, 63. *Hospitio* aperte glossa ad v. *accipere*. *Transire* dicimur, ubi in longiore itinere per oppidum proficiscimur, aut devertentes aliquamdiu, aut non commorantes. Igitur *transeuntes* sunt: durchreisende Fremde, quod nos dicimus. Habebant autem, ut constat, veteres in provinciis et singulis fere oppidis suum quisque hospitem, apud quem, si quando iter illuc ferret, devertere solebant. Hunc igitur morem respiciens ait Periplectomenes: Deum beneficio factum est, ut satis comiter possim accipere hospites meos transeuntes. De formula *deum virtute* cf. supra ad Captiv. II, 2, 74.

**Es, bibe, animo obséquere mecum atque ónera te hilari-
túdine.**

Liberæ aedes, líber sam autem ego; mé volo uti libere.

85 **Nám mihi deum virtúte, dicam, própter divitiás datas**

Lícuit uxorém dotatam génere summo dúcere;

Séd mihi nolo oblátratricem in aédís intromittere.

Pl. Cúr nevis? nam prócreare líberos lepidum ést onus.

Pe. Hércle vero; vérum liberam esse, id multo ést lépidius.

90 **Pa. Tú homo et alteri sapienter pólis es consulere ét tibi.**

**Pe. Nám bona uxor si éa deducta ést úsqvam cuiquam gén-
tium,**

V. 83. *Es, bibe* cet. a Nonio citatur p. 120. *Animo obse-*
qui seiner Neigung willfahren. *Animus* enim apud Plautum agen-
di quamlibet cupidinem notat ac tum *menti* opponitur. Cf. infra
ad Trin. II, 2, 29. — *Onera te hilaritudine.* Cf. quae notavi
supra ad Captiv. III, 1, 5. et ibid. IV, 2, 47. ubi est *laetitia*
onerare. Adde ibid. IV, 1, 7. ubi est *amoenitate onerare*. In qui-
bus formulis v. *onerare* nullam nisi *explendi* significationem habet.
Liberæ aedes cet. Sic secundum Bothium metri caussa restitui-
mus. Vulgo: *Liberæ sunt aedes — me uti volo libere.* *Autem*
non copulandi, ut volunt, in eiusmodi structura, sed iterandi
vim habet, et plerumque idem quod antea dictum repetit, et ad
aliud transfert. Exemplorum copiam praebet lexicon Parei. Est
autem haec nativa huius vocis potestas, qua respondet Graeco-
rum particulae αὐτάρ, ex qua autem derivandum est. Sic in verna-
cula lingua particula *aber* proprie iterativam habet notionem,
quae nunc etiam superest in *abermals*. Conf. Hand. Tursell. I.
p. 572. *Se uti.* Passive h. l. dictum uti, ut sit sententia:
volo, ut alii me libere utantur, ut quisque me et meis li-
bere fruatur. Cf. Priscian. VIII, 6, tom. I, p. 380., qui *uto* et
utor dici testatur. Adde Novii fragm. apud Gellium XV, 13.
Quia supellex, quae non utitur, emitur tamen. Legenda etiam,
quae Gellius l. c. exponit. *Cur nevis.* Ita Palmerius, numero
molliore. Vulgo: *non vis.* *Lepidum est onus.* MSS. et vett. edit.
lepidus sonus, unde Lipsius coniecit, quod dedimus. Bothius:
lepidum est opus, secundum Toupium, quo nihil est opus. Non
absimiles sunt locutiones, ubi *onerare* de re iucunda dicitur, ut
laetitia onerare et similes. Cf. laudata supra ad Captiv. III, 1, 5.
Hercle vero; verum. Sic dedimus ex Camerarii editione; vulgo
verum deest sublata distinctione. Bothius volebat: *Hercle vero*
liberum esse me, id cet. Sed multo probabilior est Camerarii
lectio, propterea quod *verum* absorptum esse a superiori vocula
credibile est. *Tu homo*; sic Codd. et vett. edit. Vulgo *tute*.
Sed de hiatu ante vocem *homo* solemni cf. Lingius in lib. de
hiatu in vv. Plaut. p. 53. *Si éa deducta ést* cet. Sic de Danzii
conjectura valde probabili scripsimus. Vulgo abest *cuiquam*,
quod ab voce *usquam* absorptum est. Veteres editiones locum
sic exhibent: *Si éa quidem deducta ést usquam gentium*, ubi v.
quidem plane absona est atque inutilis. Structura talis est: nam
si deducta ést usquam ad quemquam bona uxor, ubi eam pos-
sim invenire? pro eo, quod dicendum erat: nam ubi possum in-
venire bonam uxorem, si ea usquam deducta ést ad quemquam.

'Ubi eam possem invenire? Vêrum egon' eam ducam domum,
Quae mihi nunquam hoc dicat: „Eme, mi vir, lanam, unde
pallium

Malacum et calidum cōficiatur tūnicaeque hibernae bonae,
Ne aigeas hac hieme“ (hoc nunquam vêrbum ex uxore
audias);

95

Vêrum, priusquam galli cantent, quae me somno sūscitet,
Dicat: „Da mihi, vir, Calendis meam quod matrem iūverit;
Dā, qui farcit; dā, qui condit; dā, quod dem Quinquātribus
Praecantatrici, coniectrici, hāriolae atque harūspicae.
Flāgitium est, si nihil mittetur, quō superciliō spicit.
Tūm piatricem clementer nōn potest quin mūnerem.

100

Usquam non est alicunde, ut quibusdam visum est, sed aliquo, aliquem in locum. Sic Cic. Philipp. I, I. Nec vero usquam discedebam. Vide quae de v. nusquam supra notavimus ad Captiv. I, 2, 70. De v. malacum cf. supra ad v. h. sc. 73. Calendis meam quod matrem iūverit. Intelliguntur Calendae Martiae, quo die Matronalia celebrabantur, eratque solemne matronis, munera sibi invicem mittere. Cf. quae Mitscherlichius collegit ad Horat. Carm. III, 8. Da qui farcit. Recte hic Bothius indicativum restituit, etiam metri caussa. Da qui farcit non est, da mihi aliquem, qui mihi farcimina farciat, sed da mihi fartorem. In Codd. V. Cam. et Dec. legitur mendose: Dā qui faciat (sic) condit, dā q. d. Q. — Quinquatrus, quinquatres, et quinquatria, dies Minervae sacri, quibus lustrationes institui solebant, celebrati post diem V. Id. Mart. i. e. a. d. XIV. Cal. Apr. Cf. Ovid. Fast. III, 809. Add. Sosp. Charis. p. 45. ed. m. Interpp. ad Sueton. Domit. 4. Creuzer. Symbolik II, p. 814 seqq. et qui ibi citati sunt scriptores. Festus p. 218 ed. m. haec: Quinquatrus appellari quidam putant a numero dierum, qui fere his celebrantur. Qui scilicet erant, tam hercule, quam qui triduo Saturnalia et totidem diebus Compitalia; nam omnibus his singulis diebus fiunt sacra. Forma autem vocabuli eius, exemplo multorum populorum Italicorum, enunciata est, quod post diem quintum Iduum est is dies festus. Ut apud Tusculanos Triatrus et Sexatrus et Septenatrus et apud Faliacos Decimatrus. — Praecantatrix, mulier, quae carminibus, incantationibus mala amoliri credebatur. Coniectrix, quae interpretabatur somnia. Hariola, quae divini alicuius numinis instinctu correpta fata praedicat. Haruspica, ἱεροσκόπος, quae e sacris divinatur. Ita haec discriminantur. Femininis utitur poeta, quia harum artium officia sexibus distincta erant, ut v. c. viri coniectoris, mulieres coniectricibus uterentur. Flāgitium est, quo — spicit. Turpe est, quam irata me aspiciat; quo vultu me intueatur. Es ist eine Schande, wie zornig sie ansieht, mich ansieht, Supercilia tollere iratorum. Cf. Catull. LXV, 46. Versum hunc citat Festus in v. spicit, pag. 257. ed. m. ubi huius simplicis verbi etiam alia exempla inveniuntur. Adde eundem Festum in v. Spiciunt pag. 264. ed. m. Tum piatricem cet. Piatrix die infantis lustrico sive nominali, quo nomen infanti indebatur (ὀνομαστήρια Graeci vocant), lustrandi partes habebat. Festus pag. 198. ed. m.: Piatrix dicebatur sacerdos, quae expiare

lâmpridem, quia nîl abstulerit, sùscenset cerària.

Tum óbsetrix expóstulavit mécum, sibi missúm parum.

Quid? Nutrici nón missurus's quícquam, quae vernás alit?

105 Haéc atque huius símilia alia dámma multa múlterum

Mé uxore próhibent, quae huius símilis sermonés serat.

Pa. Dî tibi propitiî sunt hercle; nám si semel amiseris

Lîbertatem, haud fáçile te in eum rûrsus restitués locum.

Pl. 'At illaec laus est, mágno in genere et in divitiis máxamis

110 Lîberos hominem éducare, géneri monumentum ét sibi.

Pe. Quándo habeo nullós cognatos, quíd opus sit mihi lîberis?

Núnc bene vivo et fórtunate atque út volo, atque animo
út lubet;

Bóna mea in mortî cognatis dícam, inter eos pártiam.

Illi apud me edúnt; me curant; vísunt, quid agam, ec-
quíd velim.

115 Prîusquam lucet, ádsunt; rogitant, nóctu ut somnum céperim.
Eós pro lîberis habebó, quí mihi mittunt múnera.

erat solita, quam et sagam et simulatricem vocant. — Clementer non potest, quin. Ita haec iungenda sunt; ut illa: *honeste non potest quin.* Sensus est: non potest, si clementer agere volumus, fieri, quin cet. *Cerariam* Doussá III, 11. esse vult mulierem, quae cereos ad sacrificiorum solemnitates rite patrandas suppeditare conserit. *Cerei* autem lychni genus, quo utebantur beatiore. Cf. Festum h. v. p. 42. ed. meae. Alii h. l. *geraria* legendum censent, interpretantes ancillam, quae in ulnis suis gestitet puerum, *ὠλενοτρόφος*. Quae vernas alit; vernarum nutrix. Conferre iubemur Boettigerum ad Horat. Od. III, 23, 7. *Sermones serere* eodem modo dicitur, ut *pugnam pugnare, servitutem servire.* *Sermo* enim a *serendi* vocabulo deducitur, unde item *series* et *serta*, et quod Graecis est *σιγῆν*, *ἡσυχίαν*. Est igitur *sermones serere* non *spargere voces*, sed *verba facere.* — Nam si semel. Vulgo: *Nam si istam semel*; sed pronomen a metro respuitur. *Haud facile te in eum* cet. Vulgo: *H. f. t. in eundem*, repugnante metro et sententia. Nam *eundem* duarum brevium esse posse, nullo, opinor, exemplo constat. Et *in eum locum* est *in libertatem*, pro quo *in eundem* dici nequit, quum sequatur *rursus restitués.* — *Quid opus sit.* Coniunctivus recte se tuetur, quamvis aliquot vet. editt. *opus fit.* Hoc enim vult: cur censeam mihi opus esse. *Bona mea in mortî.* Vulgo metro nullo et inficeto verborum ordine: *Mea bona mea morte cognatis dicam.* Nec dici posse puto *morte* pro *in morte*. Ut enim differunt *tota vita* et *tota in vita*, sic aliud est *morte*, aliud *in morte*. Forma ablativi *mortî* defenditur locis similibus apud Plautum multis, ut *furfuri Captiv.* IV, 2, 27. *Fusti* Ibid. IV, 2, 116. *Carni* Ibid. IV, 4, 6. *Parti* Menaechm. III, 2, 14. *Pers.* I, 2, 20. — *Dicam*, addicam, promittam Aul. II, 4, 14. *Nempe huic dimidium dicis.* — Pro *habebó* vulgo *habeo*, quod metro non sufficit. Tum, *quam mittunt munera* pro vv. Codd. Pall. *Quin mihi m m.* Vulgo *Ad exta abducere* est invitare ad exta sacrificiorum, vocare ad epulas sacras. *Convi-*

Sacrificant? dant inde partem mihi maiorem, quàm sibi;
 'Abducunt ad extra me; et se ad prándium, ad coenám, vocant.
 'Ille miserum me se retur, mírum qui misit mihi.

'Illi inter se còstant donis; égomet mecum müssito: 120

„Bóna mea inhient, dùm certatim nútriant et múnarent.“

Pa. Nímis bona ratióne nimiumque ad te et tua multum
 vides,

'Et tibi sunt gemini ét trigemini, si te bene habes, filii.

Pe. Pól, si habuissem, sátis cepissem misèriarum liberis.

Cóntinuo excruciarer animi; ena forte fuissét febris; 125

via rem sacram olim comitabantur; aut si nollent convivium celebrare, e victima partes ad amicos mittebant. Casaub. Ceterum de accentu in *abducunt* cf. notata in vet. pros. *Mussitare* h. l. est depressa et clandestina voce loqui, secum loqui, ne alii audiant. Inde etiam *tacere*, ut Terent. Ad. II, 1, 53. *müssitanda iniuria est.* — *Bona mea inhient* cet. Haec partim Lipsii emendationem exhibent, quam perfecit Bothius, ut mihi videtur. Quum enim Lipsius e libris Vaticanis restituisset: *certatim nutricant et munerant*; Bothius vulgatum *dona* post v. *certatim* non sic temere abiiciendum esse, recte censuit, cui dum subesse suspicatus est. Nec metrum constat, nisi ante *certatim* syllabam interponas. *Nimium multum* frequens apud Plautum formula, qua etiam Cicero usus est pro Cluentio c. 128. *Multum videre* est recte sapere, quod verum est, abunde intelligere. Opp. *parum videre*, i. e. non satis intelligere. Vulgata: *nimisque aperta tu multum vides* Camerario debetur, cui nemo assentietur. *Si te bene habes.* Voluit ita hunc versum exhiberi Acidalius: *Ei* (scil. cognati) *tibi sunt gemini et trigemini, si te bene habent, filii.* Sed primum et bene sequentia superioribus annectit. Tum vulgata *si te bene habes* nihil habet offensionis. Sensus est: si tantopere te beatum sentis, quid opus est liberis?

V. 125. Hunc versum Angelus Maius reduxit e Codice rescripto. *Excruciari animi* est dubia mente vexari et perturbari. Solent Romani iis vocabulis, quae dubium, incertum, inter spem metumque fluctuantem animi affectum significant, sedem affectus genitivo casu addere. Sic *discrucior animi* Terent. Adelph. IV, 4, 1. *Excruciat me animi Antipho.* Idem Phorm. I, 4, 10. Sic *vagus animi* Catull. LXIII, 4. Et *dubius consilii, mentis; suspensus, incertus sententiae* Liv. IV, 57. aliaeque eiusmodi formulae persaepe leguntur. Sed fines huius locutionis paullo amplius proferendi sunt. Genitivus apud Latinos, frequentius apud Graecos, omnem, remotiorem inprimis, rationem, qua se habet praedicatum ad subiectum, indicat. Singularis tamen Latini sermonis ratio est, quod adiectiva quaedam statum animi et affectum significantia genitivum obiecti, h. e. rei, a qua afficimur, asciscunt. Igitur *cupidus, studiosus, curiosus, amans, certus et incertus, dubius, vagus*, aliaeque similia aut genitivum rei, de qua, aut genitivum rei, qua laboramus, requirunt. Atque ita non solum *incertus sum animi*, sed etiam *incertus sum veri* dicitur, Liv. IV, 23. *incerta salutis* Ovid. Heroid. XXI, 31. Dicitur tamen etiam, et usitatus, *incertus de aliqua re.* Cf. Zumpt. Gr. §. 437. Iam etiam verba ad eandem rationem strui, nihil

Censerem emorí, cecidissetne ébrins aut de equo úspiam;
Métuerem, ne ibi defregisset crúra aut cervicés sibi.

Pa. Huíc homini dignum ést divítias éssé et diu vitám dari,
Qui ét rem servat ét qui bene habet, suisque amicis ést volúp.

- 130 Pl. 'O lepidam caput! 'Ita me di deaéque ament, aequóm fait,
Deós paravisse, úno exemplo ne ómnes vitám víverent,
Sícunt merci prétium statui, pró virtute ut véneat,
Quae improba'est, pro mércis vitio dómínium pretio paúperet;
'Itidem divos dispertisse vitám humanam aequóm fait;

- 135 Qui lepide ingeniátus esset, vitám longinquám darent.
Qui improbi essent ét scelesti, iis ádimèrent animám cito.
Si hóc paravissént, et homines éssent minus multi mali,
'Et minus audactér scelesta fácerent facta; et póstea,

mirum est. Cf. Plaut. Epid. I, 2, 35. *Despiebam mentis.* — *Febris fuisset*; intellige *filio*; si forte incidisset in febrema. Ceterum aut legendum: *si forte fuisset*, aut *sin* accipiendum pro *si ne*, hoc est *si μή*, *ob nicht*; et *sin forte*, *si μήποτε*, *ob nicht vielleicht*. Quae significatio licet nativa, tamen rara est. Si in interrogatione non rarum apud Plautum, veluti supra III, 1, 19. *volo scire si*. Poenul. prol. 12. *expecto si*. Et saepe alibi. *Cecidissetne*, pendet ab *emorí*, quo in vocabulo vis dubitandi inest unde sequitur particula dubitativa. Existimarem mihi moriendum esse; ita anxie dubitarem, an filius cecidisset. — Qui vulgo sequuntur versus:

Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea,

*Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pactum, aut
broncum filium;*

non leguntur in Codicibus, non in editt. vet. neque vero etiam in Codice rescripto Ambrosiano, sed e Festo huc traducti sunt a Bern. Saraceno, qui tamen in vetere aliquo codice se invenisse testatus est. Citat Festus (pag. 278. et pag. 746. ed. m.) eos e Scythia liturgo, deperdita Plautina fabula. Apud Festum etiam initium eorum paullo aliter legitur: *Sin (sit) ea mihi ius.*

V. 128. *Diu* monosyllabum. *Qui bene habet*, beatus est, καλῶς ἔχει; qui quamquam rem servat, tamen non cruciat se, ut avari solent, sed genio indulget. Ad verbum *statui* ex superioribus repetendum est: *aequum fuit*. Hoc enim dicit Pleusides: sicut aequum est, merci pro virtute præcium statui et improbae mercis damnum in mercatorem recidere, sic non minus iustum esset, si Dii rem ita comparassent, ut homines illiberales atque illepidi miseram ac brevem vitam, contra viri boni, commodi ac liberales vitam longinquam ac beatam viverent; ita omnes pro merito suo praemium acciperent. — Ceterum veteres editt. *statuit* et *statuunt* et Non. p. 415. versum sic citat: *Sicut merci pretium statuit, pro v. u. v.* — V. 133. *Quae improba est merces*. Sic Acidalius. Vulgo: *Quae improba est, pro mercis*. Codd. Pall. *Si pro mercedis vitio dom. pr. p.* Hoc est, si recte intelligo *Parum*: *Quae improbat, pro-merc. v. cet.* Charisius p. 22. ed. meae *merces pro merx* nominativo dici, e Sallustio annotavit. Citat etiam hunc versum Nonius, sed nullo discrimine a vulgata lectione, quam servavi.

Quí probi essent hómines, esset hís annona vílior.

Pe. Quí deum consília culpet, stúltus inaciúsque sit, 140
Quíque eos vituperét. Nunc iam istis rébus desistí decet,
Nám volo obsonáre; ut; hospes, tuá te ex virtute ét mea
Meaé domi accipiám benigne lépide et lepidis victibus.

Pl. Nít me poenitét, iam quanto sántai fuerím tibi. 145
Nam hóspes nullus tam in amici hospítium devortí potest,
Quín, ubi trídium ibí continuum fuerit, iam odiosús siet;
Vérum ubi dies decém continuos illius iterastí domum;
Tamétsi dominus nón invitus pátitur, servi múrmurant.

Pe. Sérvientes sérvitutem ego sérvos induxí mihi,

V. 140. Dixerat Pleusides, non ex merito Deorum beneficia inter homines distribui sibi videri. Ad quae Periplectomenes: non vituperanda sunt Deorum consilia; neque omnino nunc iam disputandi tempus est, sed obsonandi. Coniunctivus in vv. *culpet — sit — vituperet* ponitur, ut rem universe dicti, nec responsum pertinere ad Pleusidem, urbane significetur. Est enim pro eo, quod dicere voluit: Si quis forte est — qui vituperat, is nescio an stultus sit. *Nil me poenitet — quanto.* Non parum mihi videtur, quantum sumtus adhuc in me fecisti. Haud parum iudico sumtum esse, quo tibi constitui; non est, quod amplius facias. Cf. notata ad Trin: II, 2, 44. *Tam in amici.* Nemo ad tam amicam devenerit, ad tam coniunctum sibi hominem. *Tam* non liquescit. *Ibi* additum a Bothio versui fulciendo et explendae sententiae, quae manca est, h. l. ultimam producit, ut Asinar. I, 1, 118. *Ibo, atque ibi manébo apud argentárium.* Adde Rud. prol. 55. Plerumque enim corripit, ut ubi. — *Illius iterasti domum.* Camerarius hunc versum de coniectura ita dederat: *Verum ubi dies decem continuos immorabitur.* Sed Codd. et edit. Mediol. cum aliis haec monstra exhibent: *ite autodorum illas.* Aliae vett. editt. *iterasti domum illas*, aliae *ire ad eundem instat.* Quod dedimus, ex Parei emendatione recepimus, nisi quod ille: *iterasti domum illius*, quae recte transposita sunt a Bothio. *Deum iterare* est repetere, ut apud Horat. Carm. I, 7, fin. *Cras ingens iterabimus aequor.* Hospites, qui domum alicuius deverterunt, interdum exspatiati, coenae tempore repetere solent domum hospitis.

V. 149. Quaestus erat Pleusides, quod, si vel maxime domini liberales sint, servi tamen saepe hospitibus molestos et incommodos se gerant. Respondet Periplectomenes, suae domi rem aliter esse comparatam. Vulgo legitur: *Servientes servitute ego servos introduxi mihi*; metro nullo. Cui lectioni assentiunt Codd. Pall. qui exhibent: *servienti servitute ego servos* i. e. *servientis servitutem.* Omnis corruptela orta videtur ex v. *introduxi*, quod *induxi* cum legeretur, hoc pro compendio verbi *introduxi* habitum est. Alii *servos* omiserunt tanquam interpretamentum, alii *servos* pro monosyllabo esse opinati sunt. Errant, qui putent *inducere* semper apud Plautum esse *cogitare.* Cf. Trucul II, 6, 68*. De formula *servitutem servire* cf. supra notata ad Captiv. II, 2, 208. et II, 3, 31. *Cum malo* aliquid facere dicuntur, qui ita faciunt, ut sibi malum i. e. poena, inde nascatur. Hoc loco

150 Hóspes, non qui mi imperarent, quibus ego essem obnoxius.
Si illis aegre est, mihi quod volupe est, meo remigio rém-
gero;

Támen id, quod odio est, faciendum est cum malo atque
iagratiis.

Núnc, quod ocepi, obsonatum pérgam. Pl. Si certam est
tibi,

Commodulum obsona, ne magno sumtu; mihi quidvis sat est.
Pe. Quia tu istanc orationem hinc véterem atque antiquam

155 ármoves?

Nám proletarió sermone núnc quidem, hóspes, átere:

Nam hí solent, quando accubueré, ubi coéna apposita est,
dicere:

„Quid opus fuit hoc, hóspes, sumtu tanto nostra grátia?

„Insanivisti hércle; nam idem hoc hóminibus sat erát decem.“

160 Quód eorum caussa obsonatum est, culpant et comedunt tamen.
Pa. Fít pol illud ad illud exemplum. Ut dócte et perspicé
sapit.

Séd iidem homines núncquam dicunt, quámquam adpositum
est ampliter:

poena intelligitur ea, quam qui iussa facere nolint servi subire debeant, et tamen facere. *Commodulum* nativa signif. h. l. didi puto, cum *modulo*, ita ut ne modus excedatur, was recht ist. Deminutivum, quod Camerarius e MSS. dedit, nihil nisi dicentis urbanitatem et facilitatem ostendit. Formulam *mihi quidvis sat est* in talibus solemnem et usitatam fuisse, testatur etiam hic Turpilii locus, quem ex eius Lindia servavit Priscian. de metr. Terentii c. 2. ed. meae p. 244.

Profecto ut quisque minimo contentus fuit,

Ita fortunatam vitam vixit maxime;

Ut philosophi aiunt isti, quibus quidvis sat est.

Veterem atque antiquam. Sic saepe hae voces coniungi solent, sed differunt. *Antiqua* sunt, quae ante fuerunt; *vetera*, quae diu fuerunt. *Nova* sunt, quae non ante fuerunt, quae nunc primum proveniunt; *recentia*, quae nondum diu exstiterunt, adhuc novitatis specie se commendant. Itaque *antiqua* opponuntur *novis*, *vetera* recentibus. Sic apud Plinium Epist. III, 6. *Aes antiquum* (de signo Corinthio) quale nunc non conficitur, alt und ácht; *vetus* quod multos iam annos in usu fuit. Apud eundem Plinium Paneg. XI, 4. *homines veteres et antiqui* laudantur, ubi *veteres* sunt, qui diu est cum viverent; *antiqui*, quales non amplius inveniuntur, Sic *antiqui mores* in laude ponuntur, simplices, maiorum virtuti convenientes; *veteres* vero etiam in vitio poni possunt, inveterati. Cf. quae infra diximus ad Trin. II, 2, 106. Ergo h. l. *oratio vetus atque antiqua*, diese veraltete und ehedem gewöhnliche Sprache. *Sermo proletarius* est plebeius, vulgaris. *Proletarii* enim tenuissimam plebis Romanae classem conficiebant, quippe qui nihil praeter prolem in rem conferrent publicam.

V. 157. Notat Periplectomenes mores eorum convivarum, qui modestiam prae se ferentes et sumtum convivii deprecantes,

„Tolle illuc demi; tolle hanc patinam; remove pernam; noli
moror.

„Aufer illam offam penitam; probus hic conger frigidus;
„Remove, abi, aufer!“ Neminem eorum haec asseverare
audias;

165

Sed procellant se et procumbunt dimidiati, dum appetunt;
Pa. Bonus bene ut malos descripsit mores! Pe. Haud centesimam

Partem dixi atque, otium rei si sit, possim exprimere.

Pr. Igitur, id quod agitur, ei hic primum praevortiri decet.
Nunc huc animam advortite ambo. Mihi opus est opera tua, 170
Périploetomene; nam ego inveni lépidam sycophantiam,
Qui admutiletur miles usque caesariatus, atque uti
Huic amanti ad Philocomasium hanc efficiamus copiam, ut
Hinc eam abducit habeatque. Pe. Dari istanc rationem volo.

Pa. At ego mi anulum dari istum tuum volo. Pe. Quam
ad rem usui est? 175

Pe. Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum
dabo.

magnopere tamen epulas inhient et largiter sibi ingerant. *Offa*
penita, offa porcina cum pene, i. e. cauda, quae pars suis a
Romanis in deliciis habita esse videtur. *Probus hic conger frigi-*
du; frigidus mellioris saporis. Tolle iam istum congrum; cra-
stino die, ubi frigidus factus, melior erit. *Dimidiati* superiore
toto corpore prout in cibos, in mensam, prae nimio appetendi
studio. *Haud centesimam partem, atque*. Quum dicere vellet:
non eo modo dixi, quo possim, non similiter dixi, atque possim;
manente in mutata oratione comparationis vi, etiam particulam
retinuit comparativam *atque*, de qua vide quae diximus ad
Captiv. II, 2, 165. V. 169. Vulgo: *quod agitur hic, primum*.
Codd. Pall. *quod agitur et hic primum*, pro quo scripsit Bothius: *eii pr.*
Verum erat: *quod agitur, et hic pr.* admissio hiati. De formula *alicui*
rei praevortere cf. notata supra ad Captiv. II, 3, 100. *Admutile-*
tur usque. V. supra ad Captiv. II, 2, 19. *Copiam efficere ad*
aliquem recte dici videtur pro *copiam adeundi aliquem facere*.
Tum vulgo: *ac Philocomasio*. Codd. Pall. exhibent: *ab Philoco-*
masio, ex quibus Gronovius fecit *ad Philocomasium*, membranas
et vett. editt. secutus, ut ait. Eodem ducit lectio codd. *Igitur*
in apodosi. Cf. Schütz. de L. L. part. sub h. v. ibique
exempla. Neque absona a vero est coniectura, qua adducimur,
ut statuamus, v. igitur pr. esse tertiam verbi alicuius, quod
consequentiam notaret, personam; ut nativa huius vocis notione
ferè idem sit, quod *sequitur*. Ceterum cf. Festum (p. 78), qui
sic: *Igitur nunc quidem pro complexionis significatione valet,*
quae est ergo; sed apud antiquos ponebatur pro inde et postea
et tam.

Pe. 'Utero, accipe. *Pa.* 'Accipe a me rúrsum rationém doli, Quam institui. *Pe.* Ambo pérpurgatis tibi operam damus auribus.

Pa. Hérus meus ita mágnus moechus málíerum est, ut nó-minem

Fuisse adaeque néque futurum crédam. *Pe.* Credo ego istús idem.

180

Pa. 'Itaque Alexandri praestare praedicat formae suam; 'Itaque omnis se ultró sectari in 'Epheso memorat málíeres.

Pl. 'Edepol quid tu de isto multa? Scío te non mentirier.

Pe. 'Et ego, ita esse, ut dicis, teneo púlere; proin, Palaéstris, 185 Quám potis, tam vérba cónfer máxime ad compéndium.

Pa. 'Ecquám tu potés reperire fóрма lepida málíerem, Quoi facetiárum cor corpúsque sit plenum ét doli?

Pe. 'Ingenuamue, an libértinam? *Pa.* Arqui istuc facio, dúmmo

V. 180. Evocaverat Palaestrio Pleusidem et Periplectomenem, ut cum iis consultaret de insidiis militi struendis. Quae res quum ob sermonem inter iuvenem et senem omissa esset, servus iam exponere incipit, quid facto opus esse censeat. *Credo istuc idem.* Prorsus temere fecit, qui h. l. pro *idem* scribi voluit *idem*. Nam *istuc idem* est: idem, quod tu; sed *istuc item* est: eodem modo, quo tu; quod asseverare supervacaneum est. Usitata autem est coniunctio v. *idem* cum pronomini-bus demonstrati-vi-bus. Veluti Cic. post red. in Sen. 32. *Ipsé ille animus idem meus.* Idem Verr. II, 68. *Huic eidem.* Cic. ad Attic. XII, 33. *Quod idem.* Plaut. Mil. paullo superiore versu h. sc. *idem hoc.* Atque alibi saepissime. In *Epheso* non plane idem dixerim esse quod *Ephesi*. *Omnes in Epheso* est o. in tota Ephesi urbe; ac ne dici quidem recte possit: *Omnes Ephesi*. Non tamen est dubium, quin antiquiores Romani scriptores, maxime qui familiari sermonis genere usi sunt, appidorum nomina et apposita praepositione et demta ea extulerint sine ullo discrimine. Sic igitur supra Mil. II, 5, 31. *Quid hic tibi in Epheso est negoti?* Et superius II, 4, 31. *Venisse Athenis in Ephesum.* Et saepius apud Plautum. Cf. Priscian XV, 2. tom. I, p. 618. — V. 184. In diversa abeunt hic libri. Camerarius MSS. apices secutus dedit: *Edepol quin te de isto multi cupiunt non mentirier;* in quibus explicandis frustra torserunt se interpretes. Mediol. sic verum exhibet: *Edepol quidem de isto multo multa scio te non m.* Aliae: *Edepol quid de isto multa? scio te n. m.* Unde recte Taubmannus coniecit, tribuenda haec, ne idem bis ab eodem dicatur, Pleusidi, quippe qui morae impatiens nolit servum diutius odiosae sibi militis mentioni inhaerere. Quem ego secutus ne in vv. de isto hiatus esset, interposui tu. Sequentem versum Periplectomeni tribui, ubi pro *sed* scripsi *et*, quod idem Taubmannus proponit. *Quam potis — tam maxime.* Quam maxime fieri potest. Cf. notata supra ad II, 5, 47.

V. 188. *Aequi istuc facio.* Vulgo: *aeque i. f.* Sed iam Lambinus e Codd. suis *aequi* reponi iusserat. Dicitur autem

Rām des, quæ sit quæstiosa, quæ alat corpus corpore,
Quoique sapiat pectus; nam cor non potest, quod nulla
habet.

190

Pe. Lautam vis, an, quæ nondum sit lauta? *Pa.* Siccam,
succidam,

Quam lepidissimam potes, quamque adulescentem maxime.

Pe. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adulescentulam.

Sed quid ea usus est? *Pa.* Ut ad te eam iam deducas domum,

Itaque eam huc ornata adducas in matronarum modum,

195

Capite comto; crines vittasque habeat assimilæque, se

Tuam esse uxorem. Ita præcipiendum est. *Pe.* Erro, quam
insistis viam.

aqui facio sicut parvi facio, quod ipsum h. l. aliquot vet. editt. exhibent. *Pectus* — *cor*. *Cor* antiquis pro mente, prudentia, sapientia, unde *excordes*, *vecordes* pro amentibus. Sed *pectus* quum *sapere* dicitur, nihil aliud dici potest, quam quod alias dicitur: *cor sapit*. Non igitur potest pectus a corde distinguui, nisi per vanum ac frigidum iocum, qualis saepe servorum personis tribuitur a Plauto. Eo h. l. utitur, ut *excordes*, *amentes* esse meretrices affirmet, quasi meretricibus corporeum tantum pectus, non mentem atque intelligentiam, tribuat. Non alio modo *pectus* a *corde* distinguitur Aulul. IV, 3, 4. ubi *cor* in *pectus* emicare dicitur, timenti et trepidanti Euclioni. Saepes autem apud Plautum *amentes* et *excordes* audiunt mulieres, veluti nobilissimo illo Cist. loco I, 1, 65 sqq.

Si. Quid faciam? *Gy.* in latebras abscondas pectore
penitissimo.

Tuam stultitiam sola facito ut scias sine aliis arbitris.

Si. At mihi cordolium est. *Gy.* Quid? Unde est tibi cor?
Commemora, obsecro!

Quod neque ego habeo, neque quisquam alia mulier, ut
perhibent viri.

Sic enim ista scribenda sunt. *Lautam* dici quæ Lucinam experta sit, extra dubium est, collato Amphitruonis loco II, 2, 87. Adde Terent. Andr. III, 2, 3. *Siccam*, *succidam*; quæ et gracilis et solido sit corpore, eo habitu, quem *succulentam* *gracilitatem* dixit Apulei. Metam. II, p. 115. Elm. Adde Terent. Eunuch. II, 3, 26.

V. 192. *Eccillum*, *eccillam* de absentibus multis in locis apud Plautum, ut nos: da hab' ich einen, eine; itidem de absente. *Clientam* dixisse Plautum, Festus auctor est. Cf. supra ad argum. 1, 14. *Quid ea usus est*. Cf. quæ supra diximus ad II, 6, 43. *Itaque eam cot*. Vulgo: *utique*, sed Codd. *itaque*, quod recte; significat enim *et inde*, *et tum*. — *Crines* — *vittæ*. Crinium positu plexuque matronæ ab innuptis, vittarum usu ingenuæ a servabus et meretricibus antiquitus discernebantur. Igitur *capere crines* Mostell. I, 3, 69. est *nubere*, ad quem locum cf. Lipsius Antiqq. lectt. III, 1, 142. De vittis cf. Broukhous. ad Tib. I, 6, 63. *Erro*, incertus sum, dubito. *Dubito quam*

Pa. 'At scies. Sed: ecqua ancilla est illi? *Pe.* Est primó cata.

Pa. 'Ea quoque opus est; ita praecepto mulieri atque ancillulae,

200 'Ut simulet, se tuam esse uxorem et deperire hunc militem; Quasique hunc aulicum faveae suae dederit, ea porro mihi, Militi ut darém; quasique ego rei sim interpret. *Pe.* Audio. — Nae me surdum verberat. *Pa.* Tu si audis, ego recta dabo Militi; a tuá mi uxore dicam delatum et datum,

205 'Ut esee ad eum conciliarem. Ille eiusmodi est: capiet miser, Qui, nisi adulteriò, studiosus rei nulli aliae est, improbus.

insistas viam dixit Pacuvius in Atalanta. Vid. Non. p. 226. *Prime cata*, vulgo *primaria*; sed omnes Codd. et editt. vett. aut *primicata* aut *primita*, unde iam Salmasius emendavit, quod exhibuimus. *Prime* ut *apprime* est inprimis, ante omnes. Legitur *prime* apud Naevium in Acontizomeno: *Acontizomenos fabula est prime proba*. Cf. Charis. 188, ed. m. p. 125. *Faveae suae*. Ita Scaliger ad Tibull. IV, 7. palmaria emendatione. Nam quum legeretur in Codd. et editt. vett. *famesae* vel *famescae*, vel *fanescae*, *famaesae ancillae*; ille e Glossariis, ubi *Favea*, *παίδιον*, et *Faveus*, *ταίς*, *faveam* antique pro ancilla dictam, appositum autem verbum *ancillae* pro glossemate existimans, sine dubio vere restituit *faveae suae*.

V. 203. *Nae me surdum verberat*. Vulgo: *ne me surdum verbera*; oratione ad Palaestriionem directa. Sed Codd. et editt. vett. *nae* et *verberat* vel *verberavit*. Ego prius praetuli, verba de Palaestriione ad Pleusidem esse indicans, h. sensu: profecto ille me obtundit, ut verear, ne surdus fiam. *Verberare* de voce, qua obtundimus aures alicuius, eadem saepe iterando. Sic *verbis verberare* Truc. I, 2, 17. Neque dissimile est *convicio aliquem verberare*, quod Q. Cicero protulit Cic. epist. XVI, 26. — *Ego recta dabo Militi*. Hoc si tenueris, iam amplius narrabo. Ego statim militi dabo istum annulum. Cavillando repetit Palaestrio, quod ille dixerat. Igitur si audis scilicet cet. Emendavit autem Acidalius, quum vulgo legeretur: *ego recte meis dabo*, quod ad metrum et ad sensum nihili. Ceterum *recte* pro *recte* Bothius vindicavit, i. e. statim sine ullis ambagibus, nihil cessans. Quamquam *recte* non plane dampnaverim. Cf. supra ad II, 6, 12. *Cupiet miser, qui*; *Qui* est quippe *qui*, quia *is*. *Miser* pro *misere*, valde. Adiectivum pro adverbio, ut saepe. Horat. Odar. III, 28, 3. *Prome strenua*. V. 206. *Rei nulli aliae*. Sic scripsi Codd. Pall. secutus. Vulgo *rei nullae aliae*. Sed Codd. Pall. teste Pareo: *rei nulli alia est*. Cf. Festus p. 23. ubi olim legebatur: *Alii rei dixit Plautus pro eo, quod est aliae rei*. Pro quibus legendum esse olim iam vidi: *Aliae rei* — *alii rei*, quae secutus est O. Müller. in ed. Festi, nisi quod *ali rei* sub finem scripsit. De structura v. *studiosus* cum dativo exposuit Sciopp. suspectt. lectt. IV, 21. ubi observat, Plautum multis in locis nominibus verbalibus eum adiungere solere casum, quocum ipsum verbum coniungi soleat, ut igitur *studiosum esse* propterea dativo iunctum sit, quia *studere* sic strui debeat. Sed res notas loquor. In vv. *quam ego* prius non liquescit, et in v.

Pe. Nón potuít reperíre, si ipsi Sóli quaerundás dares,
Lépidiores duás ad hanc rem, quám ego. Habe animúm
bonum.

Pa. 'Ergo accurato ét properato opus. — Núnc tu ausculta,
Pleúsides.

Pl. Tibi sum obediéns. *Pa.* Hoc facito. Míles domum ubi
advénérít; 210

Mémineris, ne Philocomasium nómines. *Pl.* Quam nóminem?

Pa. Glycéram. *Pl.* Nempe eandém, quae dudum cónstitutá
est. *Pa.* Páx, abi!

Pl. Méminero. Sed quíd meminisse id réfert hanc ad rém
tamen?

Pa. 'Ego enim dicam túm, quando usus póscet; intereá tace.
'Vt, cum iam híc agitávit, tú tam pártes defendás tuas. 215

Pl. 'Ego eo intro igitur. *Pa.* I ét praecepta sóbrie ut curés
face.

ACTVS III. SCENA II.

Palaestrio, Lucrio.

Pa. **Q**uántás res turbo; quántas moveo máchinas!
Erípíam ego hódie cóncubinam míliti,

ego propter distinctionem ultima non eliditur. — Accurato et properato est opus; dictionis genus notissimum et valde frequentatum Latinis. Cic. pro Mil. 19. properato opus est. Sallust. Catil. init. prius consulto, dein mature facto opus est. Terent. Hecyr. III, 4, 17. Transcurso opus est. Et Plautus saepissime. Explicandum: opus versatur in properato; ad rem pertinet properare. Cf. notata supra ad II, 6, 43. Eandem disyllabum. Pax interiectio silentium iubentis. Cf. Priscian. XIV, 2. Adde Hesych. Πάξ ἐπὶ τῷ τὸ τέλος εἶναι. Idem: Κόγξ ὁμοίως πᾶξ, ἐπιφώνημα τετελεσμένοις, secundum Lobeckii emendationem. Cf. Lobeck. Aglaopham. tom. prim. pag. 779 seq. Refert hanc ad rem tamen. Hanc lectionem, quae vulgata ante Gronovium erat, revocavi; res ipsa loquitur. Vulgo: sed quid meminisse id refert? ego te tamen. — V. 214. Vulgo: Vt nunc etiam hic agit, actutum, atque ita V. C. Cam., quae iustam sententiam non praebent. C. Dec. Vt cum etiam hic agit actutum. Periplectomenes iam supra v. 208 abierat. Hortatur ergo Palaestrio Pleusidem, ut nunc quidem taceat, tum vero, ubi rem confecerit ille, partes suas tueatur. Cum iam dicitur pro statim postquam. Atque ita legitur cum Mostell. V, 1, 9. Quem cum convocavi, atque illi me e senatu segregant. Rud. IV, 7, 22. Ego mihi cum lusi, nihil moror ullum lucrum. Et saepe alibi. Tum vulgo: Et praecepta sobrie, omisso imperativo, atque ita MSS. Pall.

Act. III. Sc. II. Digressis reliquis Palaestrio solus restat in scena et dum Periplectomenes negotium suum administrat, Scelerum remorari et occupare vult, ne Philocomasio et Pleusidi

Si centuriati bene sunt manipulares mei.

Sed illum vocabo. Hens, Sceledre, nisi negotium,

5 Progrede ante aedes; te voco, Palaestrio.

Lu. Non operae est Sceledro. *Pa.* Quid iam? *Lu.* Sorbet dormiens.

Pa. Quid? Sorbet? *Lu.* Illud: stertit, volui dicere;

Sed quia consimile est quom stertas quasi sorbeas.

Pa. Eho,

10 An dormit Sceledrus intus? *Lu.* Non naso quidem;

Nam eo magnum clamat. Tetigit calicem clanculum.

Demisit nardini amphoram cellarius.

Pa. Eho, tu sceleste, qui illi suppressus's, eho!

Lu. Quid vis? *Pa.* Qui lubitum est illi condormiscere?

15 *Lu.* Oculis, opinor. *Pa.* Non te istae rogitó, scelus.

Procede huc. Iam peristi, nisi verum scio.

Promisisti tu illi vinum? *Lu.* Non promisi. *Pa.* Negas?

Lu. Nego hercle vero; nam ille me vetuit dicere.

Neque equidem heminas octo expromsi in urceum,

negotium facessat. Sed quaerenti Sceledrum occurrit Lucrio, conservus, aliquo in urbem missus a Philocomasio, narrans, Sceledrum cum maxime crapulam edormiscere. Inde ioculariter oritur inter Palaestriionem et Lucrionem colloquium. V. l. *Machinas movere* propr. de instrumentis bellicis dicitur, quae moventur ad oppugnandum hostem obsessum. *Centuriati* milites sunt in centurias divisi; tum instructi et ad pugnam parati. Centurionis enim erat milites instruere. Cf. Curcul. IV, 4, 29. ubi tamen *miles pulchre centuriatus* significat *lectum*, *adscriptum in centuriam*. *Manipulares* metri causa scribendum erat pro *vulgato manipulares*. De prosodia huius vocis cf. Mostell. I, 3, 34. *Conveniunt manipulares eccos; praedam participes petunt.* Et ibid. V, 1, 17. *Postquam ex obsidione in tutum eduxi manipulares meos. Te voco Palaestrio.* Vulgo *vocat*. Sed MSS. Camerar. *alter te voca*, *alter te voco*; hoc verum. Liv. XXX, 30, fin. *Hannibal peto pacem.* — *Non operae est Sceledro.* Cf. quae supra notata sunt ad Milit. II, 2, 97. *Quom stertas.* Vulgo *quod stertas*, nihili. Iam Acidalius emendavit. *Tetigit* iocus ex elevatione rei, *ἐλαττωσε*. *Demisit*; legitur *dimisit*, *domisit*; sed in Camerar. C. V. *dormis ita arcliminam phoram*. C. D. *demisit amardimi nam amphoram*. Alii inde *vini*, alii *unam* interponunt. Nos Salmasium secuti sumus. *Demisit explicatur depromsit*, hoc est e cella vinaria attulit. Vtrumque *depromere* et *demittere* hac in re solemne est. Vinum *nardinum* est nardo conditum. Condire enim variis aromatis veteres vina solebant. *Suppressus*, qui sub alio *promit*, *promus* est substitutus, ut paullo post *subcustos*, qui sub alio custodit. *Qui lubitum est.* De industria ambigue loquitur; potest enim qui significare et *quare* et *quomodo*. Lucrio respondet, tanquam ille quaesisset *quomodo*, *qua parte*. Wie kam es ihm denn an zu schlafen. *Nam ille me vetuit dicere.* Scabrum hunc numerum appellabat Bothius. An vero etiam hunc? *Epidamniensis Ylls* quem dudum dixeram. Syllaba ultima v. *equidem* non liquescit; neque etiam in v. *cali-*

Neque illic calidum exhibit in prándium.

20

Pa. Neque tú bibisti? *Lu.* Dí me perdant, sí bibi,
Si bíbere potui. *Pa.* Quid iam? *Lu.* Quia enim obsórui;
Nam nímis calebat, ámburebat gútturem.

Pa. Alii ébrii sunt, álii poscam pótitant!

Bonó suppromó et prómo cellam créditoam!

25

Lu. Tu idem hércle faceres, sí tibi esset créditoa.

Quoniam aémulari nóu licet; nunc ínvides.

dum. Exhibit autem ultimam producit, de quo genere cf. notata ad Captiv. prol. 9. In prandium est loco prandii, ut pro prandio esset. Hemina dimidium sextarii. Sextarius sexta pars congi, duodecim cyathos capiens vel ducenta octoginta et octo cochlearia. Vrcus vas fictile variae mensurae ad capiendam et continendam fluida. Validum vinum in deliciis erat veteribus, Graecis maxime. Erant tabernae, ubi et vinum et aqua calefieri et vendi solebat, *ἡμεροπωλία*, de quibus saepe Plautus. Cf. Trin. IV, 4, 7. Paenol. II, 4, 52. Rud. II, 6, 45. Quid iam. Cf. quae supra diximus ad Mil. II, 4, 59. Quia enim obsorbui. Nimirum hac de causa non bibi, quia sorbui. De formula quia enim cf. supra notata ad Captiv. IV, 2, 104. Similiter dicitur namque enim. Cf. notata ad Trin. I, 2, 23. Obsorbere male explicant totum sorbere, *καταρροφῆν*, quod est absorbere. Praepositionis ob nativa notio est eadem, quae Graecae *ἐπι*, super, ad, contra. Ut enim ex *ἀπό* factum a, ab; ex *ὑπό* factum sub; sic *ἐπι* Latini extulerunt ob, o (in omittere). Igitur obsorbere est *ἐπιρροφῆν*, ut additum ob nihil aliud indicet, quam impetum et aviditatem, qua quis sorbet. Recte igitur Lambinus exposuit: ore rotundo sorbui, vel raptim et uno spiritu, uno ductu, ad sitim celeriter sedandam; sic autem dictum, ut obdixi, obligurriui, et similia. Adde verbum obstrudere et verbale obstrudulentus: de illo Festus pag. 192. Obstrudant, obstruallent, ab avide trudendo in gulam, non sumendo cibum, unde et obstrudulentum dixit Titinius: Obstrudulenti aliquid, quod pectam sedens, Aut lúculentaster, aut formaster frigidus. Et Paullus, Festi compiler pag. 114: Obstrudant (alii obstrudant) avide trudent. Obiter moneo, ne quis dubitet obstrudere compositum esse ex ob et trudere, conferatur verbum obsolere, ex ob et olere, et eiusmodi quaedam alia. — Amburebat. Citans hunc versum Nonius p. 207. legit adurebat, male, si lectio apud Nonium certa. Posca, vinum acidum et vile, plebeculae venire solitum. Fortasse tamen posca ab initio omnem potionem significabat. Sicut enim ab esu esca, ita a potu posca derivatum. Sententia est: dum ego et alii servi vilem et misellum potum bibimus, vos scelesti vino inebriamini e cella heri desumpto. Cellam creditam. Accusativus in exclamatione ironica. Res nota, sed non satis explicata. Si rei rationem spectes, proprie in his et similibus formulis nominativus locus habet, veluti id quod saepe dicitur: o ego miser. Ita tamen qui loquitur, sic dicit, tanquam nemo assit, cuius miserationem commovere velit. Quod si alium etiam in societatem doloris assumere velit, dicendum: o me miserum; cogita: vide, videte, vel credite, vel tale quid. Nec vero dico, tale verbum omissum esse, sed accusativum in eiusmodi formulis hanc vim habere, qualem, si additum esset verbum.

- Pa.* Eho,
An núnquam promsit ántehac? respondé, scelus!
- 30 *Atque, út tu scire pössis, edicó tibi:*
Si fálſa dixis; nae ótio excruciábere!
Lu. Ita véro? Ut tu ipse mé dixisse délices,
Posteá sagina ego eiciar cellária;
Ut tibi, si promtes, álium suppromúm pares.
- 35 *Pa.* Non édepol faciam; age, éloquero audactér mihi.
Lu. Nunqnam édepol vidi prómere; verum hóc erat:
Mihi ímperabat; égo promebam póstea.
Pa. Hic illi crebro cápite sistebánt cadi.

Paullo aliter dicitur accusativus in mirabundis, indignabundis exclamationibus vel quaestionibus. Ut est illud apud Virg. Aen. I, 36. *Mene incepto desistere victam Nec posse Italia Teucrorum avertere regem?* Vbi accusativus hanc vim habet, tanquam dictum sit: *Estne credibile — vel nonne hoc indignandum — mirandum est?* Cf. Terent. Adelph. IV, 4, 21. *Non me hanc rem patri, Vt erat gesta, indicasse!* Hoc est: At vero indignandum est, vix ignosci potest. Plane similiter Germani: *Dass ich auch das nicht angezeigt habe!* Vbi similiter pendet enunciatio.

V. 31. *Nae otio excruciabere.* Recte sic emendasse videtur Bothius Codd. vitia *notio, uotio*; quum vulgo legatur *cocio ex-cruciabere*. Hoc enim dicit Palaestrio: *Quum otium erit, multum et diu vapulabis.* Du sollst mit Musse, vel bei Musse, ge-züchtigt werden. Vulgatum *cocio* significat, qui in emendis mercibus multum praestinando tarde pervenit ad iusti pretii finem, nos *Knicker*, quod ab h. l. plane alienum esse, non opus est dicere. — *Delices.* Sic haud dubie scribendum atque ita clare exhibent Codices. Alii *dedices dictites*. Festus pag. 55. et p. 400. ed. m. *delicare* dictum putat (ex varia dialecto fortasse) pro *dedicare*. Falso. Est enim *delicare* idem quod *deliquare*, scriptura tantum diversum. *Deliquare* autem pr. est *defundere; effundere*, tum *clarum facere, declarare, indicare*. Sed cf. lexica et Non. p. 98. et p. 277. Adde quae notavi ad Amphitr. II, 2, 38. Sententia est: Itane vero putas me tibi rem confessurum, ut si tibi dixerim, tu possis rem indicare et me perdere? Non ita est; frustra es. *Eiciar trisyllabum.* Atque ita plane Codd. et vet. editt. *Eloquere* pro vulgato *loquere* propter metrum reponendum erat. Codd. Pall. *age te loquere*, ex quibus iam Pareus coniecit, quod dedimus. *Nunquam edepol.* Hunc versum Hermannus Elem. doctrin. metr. p. 191. ita ad metrum exigit, ut in v. *promere* ultimam ictu notari putet, ob sequentem plenam interpolationem. Recte. Cf. Kampmann. Annotatt. ad Plauti Rud. pag. 3.

V. 38. Qui inde sequuntur septem versus, multam et lectionis et coniecturae varietatem experti sunt, quam recensere longum et absonum est. Ego in quibus a MSS. lectione discessi, indicabo. *Hic illi crebro capite sistebant cadi.* Codices aut: *Hic ille cebro capite sistebat cadi*; aut: *Hic illi caelebro capite sistebas cadi.* Vulgo: *Hui, illecebrose! capite sistebas cadum!* Mihi nulla satis fecit editarum emendationum, minime vero Salmasii *illecebra*. Sententia haec est: Ibi saepe convertabantur cadi, ut inanes fierent. *Hic illi pro hic illis, dort*

Lu. Non hœrcle tam istic vâlîde casabânt cadi;
Sed in cêlla erat paûllum lôculi nîmîum lûbrici.

40

Ibi erât bilibris aquâlis sic proptér cados;

Ea saepe decies cômplebatur dē die;

Eam plênâ et inânem vidi fieri.

Ubi baccabatur aûla; casabânt cadi.

Pa. Abî, abi intro iam. In cêlla vos vinâria

45

eben, h. e. in cella vinaria. De formula, *capite sistere* (sich auf den Kopf stellen) cf. notata supra ad Captiv. IV, 2, 13. — Respondet Lucrio, hoc non admodum saepe futurum fuisse, nisi in cella locus quidam fuisset lubricus, ubi stare non poterant cadi, sed sponte nutabant. Ita enim haec accipienda sunt. *Tam valide tantopere.* Pro *istic* vulgo *istoc*, quod Bothius correxit; de cella accipiendum est, ut superiori versu *hic illi*. *Casabant* imperfectum condicionale, more Graeco. Οὐκ ἂν οὕτως ἐκίπτον, εἰ μή. Cf. Terent. Andr. I, 2, 4. *Mirabar, hoc si sic abiret.* Adde Hermanu ad Viger. 819. *Sed in cella erat.* Vulgo legitur: *Sed in cella est paulum nimis loculi lubrici.* Sed Codd. Pall. exhibent: *Sed in cella erit paulum nimis l. l.* Quare iam veteres editores correxerunt: *Sed in cella erat paulum cett.*, quod quanquam ad sententiam recte, ad numeros restituendos non sufficit. Ergo *nimum* scripsi pro *nimis* et verba transposui. Sententia est: Nisi in cella fuisset. *Sed* pro *nisi*, ut contra *nisi* pro *sed*; saepe. *Bilibris aqualis*, urna aqualis, binas libras capiens. Sic Bothium secutus dedi, pro *hic*. Verbis *sic propter cados* addit actor gestum demonstrantis. Cf. Terent. Eunuch. III, 5, 53. *Sic per stabetulum.* Et saepe alibi. *De die* proprie est *de medio die*, aut *incipiente die*, i. e. durante toto die, ut h. l. *de die* sit: *uno die toto*. Sic *de nocte surgere* inde a media nocte surgere; *de die coenare* inde a media luce convivium instituere. Cf. Parei lexicon v. *de*. Ceterum vulgo deest *de*, additum a Bothio. Male Camerarius dederat: *completur plena die*. V. C. Cam. *completur pro complebatur*. — Quae sequuntur de certissima coniectura mea exhibui. Vulgo:

Eam plenam atque inanem fieri maxumam

Vidi. Bacchabatur hama, casabant cadi.

Codices Pall. praestant:

Eam plenam atque inanem fieri maxumam

Vidi bacchatur aulia, casabat cadi.

Aulia pro vulgato *hama* iam alii viderunt corrigendum esse *aulia*. *Fieri* prima producta; cf. supra ad Captiv. IV, 2, 63. Adde Rud. IV, 3, 108. Memorabile est, Cod. Lips. et Ed. Princ. pro v. *maxumam* exhibere *plenam a summo* et pro *vidi* praebere *ubi*. Unde olim conieci, excidisse versum, et totum locum ita a poeta scriptum fuisse:

Eam plenam atque inanem vidi fieri;

Plenissimam vidi atque inanem maxume;

Vbi bacchabatur aulia, casabant cadi.

Sententia autem est: *aulia*, sive bilibris illa propter cados astituta bacchabatur, h. e. Baccharum ritu, vinum avariter in se ingurgitantium complebatur et exhauriebatur, quae res casantes, i. e. nutantes et inclinatos efficiebat cados, quia ad effundendum

Bacchinal facitis; iam hercle ego herum adducam a foro.

Lu. Perii, ex cruciabit me herus, domum si venerit,

Quum haec facta scibit, quia sibi non dixerim!

Fugiam hercle aliquo atque hoc in diem extollam malum.

50 Ne dixeritis, obsecro, huic, vostram fidem.

Pa. Quo tu agis? *Lu.* Missus sum alio. Iam huc revenero.

Pa. Quis misit? *Lu.* Philocomasium. *Pa.* Abi. Artutum redi,

Lu. Quaeso tamen, tu partem infortuni meam,

Si dividetur, me absente accipito tamen.

55 *Pa.* Modo intellexi, quam rem mulier pesserit.

Quia Scledrus dormit; hunc subcustodem suum

Foras ablegavit, dum capse huc transiret. Placet.

Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem

Nimis lepida forma ducit. Di hercle hanc rem adiuvant.

60 Quam digne ornata incredit, haud meretricie!

Lepide hoc succedit sub manus negotium.

ACTVS III. SCENA III.

Periplectomenes, Acrotelentium, Milphidippa, Palaestrio.

Pe. Rem omnem, 'Acrotelentium, tibi tibiue uoa, Milphidippa,

vinum convertebantur. — *Extollam malum*, differam in alium diem. Poen. II, 52. *Res serias omnes extollo ex hoc die in alium.* — *Dixeritis* penultima producta apud priscos poetas saepe reperitur. Velut in notissimo illo Ennii versu Cic. off. I, 12. *Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis.* Ceterum verba ad spectatores directa sunt. — *Quo tu agis.* Vulgo: *quid te agis.* Sed uterque codex Camerar. et editt. vett. *tu.* Agere intransitive pro eo quod est se movere, ire in locum, saepe apud Plautum et alios. Cf. Parei lexic. Pl. s. h. v. Neque tamen minus recte dicitur *agere se aliquo.* — *Revenero*; cf. Trin. I, 2, 119. *Partem infortuni meam.* Vulgo: *meam partem infortunii*, qui ordo ferri nequit, quod *infortunii* genitivus, distracta ultima syllaba, locum habere nequit. Cf. notata supra ad II, 4, 11. De particula *tamen* bis posita cf. quae diximus ad Captiv. II, 2, 33. *Foras* pro vulgato *foris* scripsi cum Bothio. *Dum capse* iubente Acidalio et astipulantibus editt. vett. dedi pro vulgato: *dum ab se.* Dum ipsa transiret, illum ablegavit. *Negotium sub manus succedit*, quum quae res suscepta est, sponte ad manus accedit, et se fingi atque efformari patitur; ab opere figulino demta metaphora. Persa IV, 1, 1. *Si quam rem accures sobrie aut frugaliter, solet illa recte sub manus succedere.*

Act. III. Scen. III. Adducit Periplectomenes mulierem et ancillam, quarum auxilio militem defraudare aggrediuntur. Hae a Palaestrione edocentur, quid agendum, qua oratione utendum. Vulgo: *Tibiue, mea M.* Sed Codd. Pall. quod dedi. —

Domí demonstravi ordine. Hanc fabricám fallaciásque
Minus si tenetis; dénuo volo pércipiatis pláne.

Satis si intellegitis; aliud est, quod pótius fabulémur.

Ac. Stultitia atque insipientia, ac non fallacia haec sit, 5
Me ire in opus alienum aut tibi meam operam pollicitari,
Si ea in ópticina nesciam aut mala ésse aut fraudulénta.

Pe. At mélius est mouérier. **Ac.** Meretricem commonéri,
Quam sáno magni réferat, mihi clam ést! Quid? Egone frústra,
Postquam ádbibere aurés meae tuam móram oratiónis, 10
Tibi díxi, miles quemádmódum potis éssét deusciári?

Pe. At nemo solus sáti sapit; nam ego múlto saepe vídi
Regióném fugere cónsili prius, quám repertam habérent.

Ac. Si quíd faciundum est múlteri male atque malitióse;
Ea sibi immortalis mémoria est meminisse et sempitérna. 15

V. 5. Vulgo secundum Camerarii inventum: *Stultitia atque insipientia insulsa atque maxima haec sit.* Sed C. V. Cam. *Stultitiaque insipientiam falsa hesit* Cod. Dec. *Stultitiaque insipientiam falsa haesit.* Cod. Lipsiens. pro *insulsa atque maxima* exhibet: *non fallacia*, quae lectio veram continet compendiorum explicatiónem. Sic enim in vetusto exemplari scripta haec fuisse credibile est: *insipientia ac n fallia haec sit*, quae si coniunctim scripta cogitantur, facile potuerunt depravari. — V. 9. *Quid? Egone frustra?* Vulgo: *quin ego me frustro*, a qua lectione non longe absunt Codd. Pall. qui praestant: *quin ego in frustro* aut *quin ego in sustro*. Sed vulgata nihili est. Nam *ego me frustro*, quid aliud significet, quam *ego me ipsa fallo?* Fallimus autem nosmet-ipsos, quum nobis persuademus, quod credi non posse ipsi intelligimus. Iam quacnam est haec sententia: Postquam longam tuam orationem exáudiui, persuadeo mihi, quae falsa esse intelligo. Explicant alii: *Ego a meis consiliis aberro*; sed hoc non dicitur illis verbis: *Ego me frustro*. Quare Bothium recte emendantem secutus sum. Sententia in promptu est. — *Moram orationis.* Ut apud Virg. Aen. VII, 319. *Loricæ moras*; pro lorica, quae moratur, obstat; ut apud Statium Theb. X, 199. *moras frangere portarum*, pro portis, quae remorantur, sic h. l. paullo audaciori translatione, sed comicae orationi convenienter, *orationis mora* dicitur *longa oratio, quae moratur*. Haec non monuissém, nisi Bothium vidissem edere *moeram orationis*. Ceterum *mórám orationis* hanc prosodiam non sine exemplo esse; docui in libello de vetere prosodia huic editioni praemisso. — *Deusciari*, de plagis, ut *deruncinare*, *dedolare*, et si quae sunt similia, simili translatione. *Quam repertam haberent.* Codd. Pall. *habere*. Vulgo: *habuere*. Recte Pareus, quod dedi. Nam si dicas: *Ego te prius abire quam venire vidi*, significas utrumque accidisse, sed illud alterum a te modo visum, quamquam prius accidere nequit. Sin autem: *Ego te prius abire vidi quam venires*; dicis, quod, nisi ioculariter, dici nequit, non venisse illum sed tamen abiisse. Atque hunc talem iocum captavit h. l. Plautus. Dicit enim: multos vidi ego homines, qui rectam viam, quam quaerebant, fugerent, antequam repertam haberent; qui rectum consiliu[m] quacrentes, priusquam reperissent, amitterent.

Sin bene quid aut fideliter faciendum est, eo deveniant, Obliviosae extempulo ut fiant, meminisse nequeunt.

Pe. Ergo istuc metuo, quod venit vobis faciendum utrumque. Nam id prouderit mihi, militi male quod facietis ambae.

20 *Ac.* Dum ne scientes quid bonum faciamus, ne formida.

Mala nulla est meretrix, nec parcat peioribus, quom conveniant.

Pe. Ita vos deret. Consequimini. *Pa.* Cesso illis obviam ire?

Venire salvum gaudeo. Lepide hercle ornatus incedit.

Pe. Bene opportuneque obviam es, Palaestrio. *Eu,* tibi assunt,

25 Quas me iussisti adducere et quo ornatu! *Pa.* *Eu,* noster esto! Palaestrio Acroteleutium salutat. *Ac.* Quis hic, amabo, est,

Memoria est, ea meminisse. Recte explicant *ἡμῶν μνησθῆναι*, ut meminerit. Atque ita saepe Plautus, maxime in verbis motum in locum indicantibus, veluti *abi quaerere, venerat petere* et similibus. Adde Plaut. Truc. IV, 2, 26. *Dedi deferri minas.* Sententia est: si quid malitiose facere postulatur mulier, bonam habet memoriam ad recordandum, quorum recordari debet.

V. 18. Dixerat Acroteleutium, mulieres tum demum fieri obliviosas, et ad agendum ineptas, quum sit aliquid bene aut fideliter faciendum. Quod arripiens senex, illud igitur, inquit, metuo, quod nunc et bene et male vobis agendum est, ne quid peccetis. Verendum enim, ne, quae bene facienda sunt, male geratis. Cui meretrix: noli timere; dummodo ne sciamus, bonum esse, quod nobis agendum est. Nam nulla meretrix rem male gerit nec parcat, ubi peiores ei accedunt. *Dum ne scientes.* Dummodo ne norimus, bonum esse. Vulgo: *dum ne inscientes*, quod plane contrariam exhibet sententiam. Nam *dum ne est dummodo non.* Cf. notata ad Captiv. III, 5, 24. Nos Codd. Pall. lectionem revocavimus, nisi quod illi *nescientes* una voce. *Quid bonum*, more Plautino, ex quo *quid* et indefinitum et interrogativum non tantum substantivi sed etiam adiectivi locum tenet. Atque ita *quid nomen* supra legimus Captiv. V, 3, 6. Nec tamen reticendum est, C. V. Cam. praestare *quod bonum*; Cod. Dec. vero *quid bonum*, quod ut magis Plautinum servandum duxi. *Mala nulla est meretrix*; nulla m. male rem gerit, inepta est ad agendum. Ceterum vulgo hic legitur: *Mala nulla meretrix est (ne pave), peiora ubi conveniunt.* Vnde cunque haec sunt, falsa nec sana sunt, quod intelligitur ex vv. *ne pave*, quae post superiora: *ne formida*, insulsa. In Cod. V. Cam. locus sic exhibetur *mala mulier est ne parcat peioribus conveniunt*, quocum consentit Dec. nisi quod is habet: *mala mlla meretrix est.* Ergo pro *ne pave* scribendum esse *nec parcat*, luce est clarius. Ante v. *conveniunt* excidisse *ubi vel quom*, facile intelligitur. Sententia in promptu est. — V. 23. Vulgo: *Lepido hercle ornatu incedit.* Sed Codd. Pall. *Lepide hercle ornatus incedit*, pro quibus Bothius legendum suavit: *Lepide h. ornatus cedis.* Sed verba ad spectatores facta sunt et v. *incedit* correpta prima syllaba simili modo legitur in Bacchid. IV, 9, 146. *Evenit ut ovens praeda onustus incederem* — *Eu tibi assunt.* Vulgo: *hem tibi assunt.* Sed vide, quae diximus ad Captiv. II, 3, 13. Et infra ad Trin. prol. 3. *Eu, noster esto.* Sic pro vulgato *heus n. e. e* Cod. Pal., auctore

Qui tam pronota nōminat me? *Pe.* Hic nōster architectust.

Ac. Salve, architecte. *Pa.* Sálva sis. Sed dic mihí, ecquid híc te

Onerávit praeceptís? *Pe.* Probe meditátam utramque dúco.

Pa. Audire cupio, quemádmōdum; ne quíd peccetis, páveo. 30

Pe. Ad túa praecepta dé meo nihil hís novom apposivi.

Ac. Nempe lúdicari mílitem tuum hérum vis? *Pa.* Elocúta es.

Ac. Lepide ét sapienter, cómmode et fáceto res paráta est.

Pa. Atque huius uxorem ésse te volo ássimulare. *Ac.* Fíat.

Pa. Quasi míliti animam adíceeris, simuláre. *Ac.* Sic futú-
rum est. 35

Pa. Quasique haéc res per me intérpretem et tuam áncil-
lam curétur.

Ac. Bonus vátes poteras ésse; nam, quae súnť futura, dícis.

Pa. Quasique ánulum hunc ancíllula tua abs té detulerit
ád me,

Quam nunc ego míliti darem tuis vėrbis. *Ac.* Vera dícis.

Pe. Quid istis memoratís opust, quae cómmemineró? *Ac.* Mé-
liust; 40

Nam, mí patrone, hoc cógitato: ubi próbus est architėctus,

Bene líneatam sí semel carinam collocávit,

Fácilē ésse navem fácere, ubi fundáta et constitúta est.

Nunc haéc carina sátis probe fundáta et bene statúta est;

Assúnt fabri architėctique a te, a mé, haud imperfítii; 45

Bothio, recepinus. Nostrum esse iubemus aliquem, cui laudem et favorem nostrum significamus. Plaut. Truc. V, 61. *Tanto melior; noster esto.* Bacchid. III, 3, 39. *Noster esto, dum te poteris defendere iniuria.* Precandi formula notissima *amabo*, ita explicanda videtur: *amabo te*, si dicas, quod quaero, si facias quod volo. Inde usu longo factum, ut etiam sic simpliciter ponatur, ut *quaeso, precor, oro*; veluti Terent. Eunuch. III, 3, 31. *Amabo, ut illuc transeas.* — *Architectus*, fallaciarum faber, veluti opifex. Ita Cic. pro Roscio Am. 45. *Nonne quibis potest intelligere, omnium architectum et machinatorem unum esse Chrysogonum.* Idem pro Cluentio 22. *ipsum principem atque architectum sceleris absolverent.* — *Nihil his novum apposivi.* Dativus ad mulieres spectat. Acidalius: *nihil ipse novum a.* De prisca forma *apposivi* cf. Priscian. X, 7. tom. I, p. 499. *Animum adicere* in re amatoria frequens est; pro eo quod dicitur *amore alicuius capi*; sein Augenmerk auf jemand richten. *Et tuam ancillam curetur.* Vulgo *geratur*; sed *MS. Dec. ceretur* et V. C. Camerarii *cieceratur*, teste Bothio, *ieceretur*, teste Pareo, unde Bothius *ei geratur*. Vt accentui in *ancillam* consulatur, possit rescribi *ac-curetur*, quod verum puto.

V. 37. *Poteras esse.* Imperfectum conditionale *οὐκ ἔστω* *ἀγαθός γενέσθαι μάρτυς.* Cf. supra ad Milit. III, 2, 37. Potuisses vates esse bonus, tam bene futura praedicis. *Ancillulá túa abs té.* Cf. Hermann. Elem. doctrinae metr. p. 150. *A te, a me.* Male

Si nōn nos materiārius remouētur, quod opus, quī det,
— Novi indolem nostri ingeni — ; cito erit parata nāvis.

Pa. Nempe tū novisti militem, meum herūm? *Ac.* Rogare
mirum est.

Popli odium quidni nōverim, magnificum, cincinnatum,
Moechum ūnguentatum? *Pa.* Num ille te nam nōvit? *Ac.* Nun-
quam vidit;

Qui nōverit me, quis ego sim? *Pa.* Nimis lepide fabulāre.
Ro pōtis erit, rem lepidius pol fieri. *Ac.* Pōtin', ut hōminem
Mibi dēs, quiescas cētera? Ni ludificata lepide.

Ero, culpam omnem in me impōnito. *Pa.* Age igitur, intro abile!

haec ad sequentia *haud imperiti* referuntur et explicantur: *opera mea, opera tua bene edocti.* Coniungenda potius sunt: *assunt a te, a me*, h. e. a me pariter atque a te huc veluti missi sunt. Intelligit autem mulier se ipsam et Palaestriionem. *Me* non liquescit. Quem hiatum ut evitaret Reizius, referente Hermanno Elem. d. metr. p. 155, coniecit: *Assunt fabri architectonesque a me, a te haud imperiti*; de forma *architectones* conferri iubens Mostell. III, 2, 73. In C. V. Cam. hic versus ita legitur: *Adsunt muliebris architectique ate amant imperiti.* Cod. Dec. *Adsunt eabri architectique* cett. Weisius edidit: *Adsunt fabri architectonesque ad eam rem haud imperiti.* Nos in vulgata acquiescendum putamus, nisi quod illa *a me a te* exhibet, quod mutandum erat ad Codd. MS. vestigia. *Materiarius*, qui materiam ad opus faciendum praebet; h. l. miles. *Indoles* et *ingenium* nativa notione sic differunt. *Ingenium* est *natura* quasi *ingenita*; indicat igitur omnem animi facultatem, homini innatam. *Indoles* (ab *inolecendo*) quod in homine crecit, incrementum, ut Festus explicat; incrementum, quod animus capit; unde glossae: καλὴ ἰσχυρὴ ἐν θυμῷ. Ea animi habitudo, qua laete crescendi et efflorescendi spem facit. Igitur *indoles ingenii* est praestantia facultatum congenitarum. *Cincinnatum*, qui crinibus calamistrata utitur, qui capilluq; arte crispatum habet. Cicero *cincinnatus ganeo*, *cincinnatus consul*, utrumque in vitio ponens. Num ille te nam novit. Sic dedimus e Codd. Pall. Vulgo: *num ille etiam te novit*, quod ferri possit, nisi Codd. Pall. et vett. editt. aliud commendarent: *num illa eam novit*, *num illa et aenam novit*, *num ille etiam novit*. Coniunctio *nam* in formulis interrogativis a v. num incipientibus postposita, Plauto est usitata. Trucul. II, 7, 42. Num obsecro nam. Ibid. II, 4, 1. Num tibi nam. Rud. IV, 3, 8. Quid tu malum nam. — *Eo potis erit, rem lepidius pol fieri.* Sic dedi ad vestigia antiquorum librorum. Vulgo v. rem deest. Sed MSS. Pall. *Eo poterim lepidius p. f.* Cod. Lips. et vett. editt.: *Eo poterit verum l. p. f.* Vnde apparet, inter vv. *potuerit* et *lepidius* tale aliquid interiectum fuisse, quale illud est, quod dedimus. Bothius: *Eo potis est, rem l. p. f.* Posse sequente accus. et infinitivo saepius apud Plautum. Veluti Truc. II, 6, 4. Mille memorari potest. Poen. V, 6, 26. Trecentos nummos corradi potest. Fieri autem est *conferri*, ad exitum perducere, effici. — *Cetera* ultimam habet indifferentem, ex asynartetorum versuum licentia. Cf. Hermann. Elem. d. m. p. 149. Verba: *Ni ludificata lepide ero, culpam omnem in me imponito* afferuntur a Nonio p. 576. Age igitur.

Insi-te hoc negotium sapienter! *Ac.* Alia cura; 55

Pa. Age, Péricleptomene, has nunc iam duc intro; ego ad
forum illum

Convéniam atque illi hunc anulum dabo atque praedicabo

A tua uxore esse mihi datum, eamque illum deperire.

Hanc ad nos, quem extemplo á foro veniémus, mittitote,

Quasi clanculum ad me missa sit. *Pe.* Faciémus; alia cura. 60

Pa. Vos módo curate. Ego illúnc probe iam onerátum hoc
acciebo.

Pe. Bene ámbula; bene rém gere! At ego hóc si efficiam
plúne,

Ut concubinam militis meus háspes habeat hódie,

Atque hínc Athenas ávehat, si hodie hunc dolum dolámus,

Quid tibi ego mittam múnere? *Ac.* Datne eápsé mulier
óperam? 65

Pa. Lepidíssumam et comíssumam. *Ac.* Confido, confutúrum.

Ubi fácta érit collátio nostrárum malitiárum;

Haud véreor, ne nos súbdola perfídia pervincámur.

Pe. Abeámus ergo intro, háec atí meditémur cogitáto,

Ut áccurate et cómmodé hoc, quod agéndum est, exse-
quámur; 70

Ne quíd, ubi miles vénerit, titubétur. *Ac.* Tu moráre.

Vulgo *agite* i. Cod. Pal. teste Rothio, et edit. vett. exhibent, quod edidimus. Cam. et Pareus ediderunt: *agite, intro abite, onissio igitur. Alia cura.* Noli hoc curare. Formula, qua iubemus alios de re quadam securos esse. Terent. Phorm. II, 1, 5. *Atqui reperi iam; aliud cura.*

V. 60. Instructis iam omnibus ad Militem decipiendum co-
piis abiturum se ait Palaestrio, ut adducat illum. *Probe onera-
tum:* recte praeparatum; curarum ac sollicitudinis de novo amore
plenum. *Onerare* enim est mentem alicuius cura, sollicitudine,
molestia implere. Simili modo *sarcinam imponere alicui* dixit
Plautus Mostell II, 1, 83. Pro v. *acciebo* vulgo *ascibo*, sed in
Cod. Dec. *aciebo*, in Cod. Vet. Cam. *acibo*. Metri causa *acciebo*
praefereendum. De formula *bene ambula* cf. notata ad Captiv. II,
3, 91. *Dolum dolare* paregmeni causa dixit, pro *dolum effectum*
reddere, machinam struere. *Dolare* enim dolabra expolire. *Datne*
eapse mulier operam. Meretrix de munere sibi mittendo inter-
rogata, urbane sermonem ad alia traducit et de Philocomasio
quaerit, an ea ipsa quoque operam det et fraudem adiuvet.
Vulgo: *Datne ab se mulier operam.* Vnde recte Acidalius emen-
davit: *Datne eapse m. op.* V. C. Cam. et Dec. *Datne ab si m. o.*
Alii, veluti Cod. Lipsiens., *Des ne aliae mulieri operam.* Quae
sequuntur: *Lepidissumam et comissumam*, sic leguntur in Codd.
Pall.: *lepidi sum et comissum*, unde Cam. ed. *Lepidus sum et*
comis sum; Pareus: *Lepidissime et comissime*, quod ex Gruteri
emendatione in vulgatam transiit. Cod. Lips. *Lepidi sunt et comi*
sunt. Vera lectio quae sit, ex supp. abunde intelligitur. *Cal-*
latio malitiarum; ubi contulerimus malitias nostras; ubi fraudes

ACTVS IV. SCENA I.

Pyrgopolinices, Palaestrio.

Py. Volup est, quod agas, si id procedit lepide et ex sententia.

Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
 'Ut latrones, quos conduxī, hinc ad Seleucum duceret,
 Qui eius regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.

5 **Pa.** Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci; quae tibi
 Condicio nova luculenta fertur per me interpretem.

Py. Imo omnis res posteriores pono atque operam do tibi.
 Loquere; auris mea profecto dedit in dicionem tuam.

Pa. Circumspicedam, ne quis nostro hic auceps sermoni siet,
 10 Nam hoc negoti clandestino ut agerem, mandatum est mihi.

Py. Nemo adest. **Pa.** Hunc arrhabonem amoris primum a
 me accipe.

Py. Quid hic? unde est? **Pa.** A luculenta atque a festiva
 femina,

Quae te amat tuamque expetissit pulchram pulchritudinem.

Eius nunc mi annulum ad te ancilla porro ut deferrem dedit.

15 **Py.** Quid? eam? ingenua, an festuca facta o serva libera est?

et dolos exsecuti fuerimus. Tu morare et num moror saepe in clausulis scenarum et alibi etiam, ubi abeuntes colloquentem alterum et longius etiam morantem festinare iubent. Cf. Mostell. III, 2, 168. *Th. Age, duc me. Tr. Num moror?* — Pro *Abeamus*. Codd. Pall. *Habemus*, Cod. Lips. et Meurs. teste Bothio *Abimus*, quod recepit Bothius. — Ceterum duo postremos versus ex Gulielmi sententia transpositos exhibuimus. Cf. Gulielm. *Quaest. in Milit. c. 3.*

Act. IV. Scen. I. Arcessivit Militem Palaestrio et in fraudem callidissime insinit. Versus sunt trocheae octonarii catalectici, quod genus saepe iam in his ipsis fabulis, quas tractamus, legimus. De *latronibus* cf. quae supra diximus ad Milit. II, 6, 19. infra ad Trin. II, 4, 201. *Quae tibi cet.* Haec non in exclamatione ponenda sunt, ut quidam fecere, sed referenda et annexenda ad superiora. Tuam rem potius cura; quippe quum eiusmodi condicio tibi offeratur, quae omni cura sit digna. Vel potius: condicio enim, quae tibi fertur, satis luculenta est. De hoc usu relativi pronominis cf. supra ad Milit. II, 4, 51. *Circumspicedam*. Vulgo *circumspicendum*, quod metro officit, nisi forte aut omittere aut transponere velis v. hic. Sed praestat *circumspice dum*, quo posito fit, ut ne quis iusto accentu notetur. *Auceps sermoni sit*, sermonem aucupetur. Similia supra Mil. III, 1, 4. *Hunc arrhabonem*. His verbis militi annulum tradit. *Luculenta femina* est quae lucet, h. e. splendidae formae est. *Festiva*, quae hilari ingenio lepidisque est moribus. *Pulchra pulchritudo*. Dicitur ut *lutum lutulentum* Poen. I, 1, 30. *Venus venusta* Most. I, 3, 5. et multa eiusmodi alia. *Porro ut deferrem*; ut ab ea acceptum postmodo tibi traderem. Damit ich ihn weiter an dich beförderte. *Festuca facta — libera est*. *Festuca* est virga Praetoris

Pa. Vah,

'Egone ut ad te ab libertina esse aúderem internúntius,
Qui ingenuis satis réspónsare néquas, quae cupiúnt tui?

Py. Núptan' est, an vídua? *Pa.* Et nupta et vídua. *Py.* Quo
pactó potis

Vídúa et nupta esse éndem? *Pa.* Quia aduléscens nupta est
cúm sene. 20

Py. Éúge! *Pa.* Lepida et líberali fórma est. *Py.* Cave
mendácium.

Pa. 'Ad tuam formam illa úna digna est. *Py.* Hércle pul-
eram praédicas.

Séd quis ea est? *Pa.* Senis huius uxor Péríplectomeni in
próxumo.

'Ea demoritur te áique ab illo cúpit abire; odít senem.

Núnc te orare atque óbsecrare iússit, ut tui cópiam 25

Síbi potestatémque facias. *Py.* Cúpio hercle equídem, si
illa volt.

Pa. Quae cupit. *Py.* Quid illá faciemus cóncubina, quae
domi est?

manumittentis, quae eadem *vindicta* est, qua percuti solebat ser-
vus manumittendus. Haec Romani moris sunt. *Responsare satis*
est rotis et flagitationibus satis se facilem praestare, satis ex-
audire preces. *Quae cupiunt tui.* Genitivus verbo additus, for-
mula paullo inflexa, quia adiectivo *cupidus* addi solet; ut igitur
tui cupere idem valeat, quod *tui cupidum esse*. Sicut contra
studiosus alicui rei supra III, 1. legitur, quod *studere alicui rei*
in usu est. Iterum aliter vetus poeta apud Cic. de Natura Deor.
III, 28. *Qui neque te amet neque studeat tui;* quia *studiosum*
esse alicuius rei dicitur, hic *studere alicuius rei* protulit. Ceto-
rum *cupere* cum Genitivo saepe apud Plautum. — V. 19. Vulgo:
Nupta ea est an vidua. Sed Cod. V. Cam. *Nuptan't vidua* et
Cod. Dec. *Nuptan istan uida*, teste Pareo,

V. 22. Formam mulieris, a qua Pyrgopoliniceam amari simu-
lat servus, vehementer extulerat. Quod quum credibile sibi non
videri significasset miles, subiungit Palaestrio, illam solam tali
homine, tam pulchro, dignam esse. *Ad tuam — digna est.* Duas
structurae in unam conflatae. Dicturus erat: *ad tuam formam*
illa una comparari potest. Tum infert: *illa sola digna est tua*
pulchritudine. Vtrumque ita coniunxit, ut diceret: *ad tuam for-*
mam illa una digna est; possis etiam supplere: *quae comparari*
possit. — *Quis ea est;* cf. supra ad Milit. II, 5, 26. — *Péri-*
plectomeni; genitivus, de quo cf. Görenz. ad Acad. Cic. II, 6, 16.
Otto ad Cic. de Fin. II, 34, 116. Ramshorn Gramm. Lat. §. 29.
Kühner. ad Cic. Tuscc. dispp. III, 10, 21. Sic *Thucydidi, Vlixí,*
Achillí et multa alia. — V. 24. *Pro cupit abire* vulgo *incipit ab-*
quod exhibet Cod. V. Cam. Sed Cod. Dec. *ocipit.* Cod. Lips.
cepit. Ed. Pr. *coepit.* Non dubium est, verum esse quod Both.
rescripsit *cupit ab.* *Quae cupit.* *Quae est quippe quae;* quidni
velit, quae cupit? Non tamen diffiteor, maxime arridere mihi
Bothii emendationem: *quin cupit.* Acidalius volebat *Quaene cupit?*

- Pa.* Quia tu illam iube abs te abire, quod lubet; sicut soror
'Rius huc gemina venit Ephesum et mater arcessit'que eam.
Py. 'Ain' tu? advenit 'Ephesum mater huius? *Pa.* Aiant,
30 qui sciunt.
Py. Hecle occasionem lepidam, ut mulierem excludam foras.
Pa. 'Imo via' tu lepide facere? *Py.* Loquero et consilium cedo.
Pa. Via' tu illam actutum amovere, a te ut abeat per gratiam?
Py. Cupio. *Pa.* Tum te hoc facere oportet. Tibi divitia-
rum affatim est.
35 Iube, sis, aurum atque ornamenta, quae illi instruxi, mulierem
Dono habere, et auferre abs te, quod lubeat sibi. Placet?
Py. Placet, ut dicis. Sed, ne istanc amittam et haec matet
fidem,
Vide modo. *Pa.* Vah, delicatus! quae te tanquam oculos
amet!
Py. Venus me amat. *Pa.* St, aperiuntur fores; concede huc
clanculum.
40 Haec celox illius est quae huc egreditur internecia.
Py. Quae haec celox? *Pa.* Ancillula illius est, quae huc
egreditur foras,

Cf. supra ad Milit. I, 1, 66. — Sicut indicat ad eundem modum, quo illud, posse et hoc fieri. Igitur sicut — arcessunt proprie sic explicanda: Ad eundem modum, eadem ratione, qua illi arcessunt, poteris illam abs te abire iubere, quo lubet. Pertinet igitur particula sicut proxime ad verbum lubet. Du kannst sie ja gehen lassen, wohin sie will; wie denn gerade ihre Schwester und Mutter angekommen sind, um sie zu holen. *Mater huius.* Vulgo *mater eius.* Sed Codd. Pall. *mater aenius.* Abire per gratiam i. e. abire ab aliquo sic, ut gratia maneat eadem, quae antea; cum bona gratia.

V. 35. Non ut a se amittat solum Philocomasium, persuadet Militi servus, sed etiam ut muneribus ornatam dimittat. *Iube sis cet.* Vulgo legitur: *Iube sibi aurum — instruxisti mulieri, dono habere auferreque abs te quo lubeat sibi;* altero versu manco atque imperfecto. Varii varie aggressi sunt emendationem. *Iube sis* exhibent vett. editt. et Cam. *Mulierem* sestant lunt. et Ald. *Et auferre abs te* scripsi, cum Codd. Pall. exhibeat: *auferret abs te; auferreque* est coniectura Camerarii. *Quod lubeat* praebent vett. editt. *Quo iubeat* V. C. Cam. *quod iubeat* Cod. Dec. *Placet* e versu sequente repetitum est, suadente et praeceunte Danzio, quod videbatur tutissimum. *Vah, delicatus!* Delicatus dicitur, qui in deliciis sibi parandis nimia cura versatur, praeter causam anxius est. Vocabulum enim *delicatus* a *deliciis* dicitur, unde et *delectare*, quod ab antiquo *delicere* deflectitur. Igitur h. l. sententia est: Vah nimia tua cura est, nimium dubitas; illa enim te tanquam oculos amat; nihil est, quod cures, illa enim te vehementissime demoritur. *Quae te — amat*, ea enim te amat, et saepe. *Venus me amat;* sum beatissimus. *St*, vox silentium indicantis, unius syllabae est. Tum vulgo: *tace, aperiuntur foree.* Sed *tace*, quod manifeste a metro segregatur, nihil est nisi in-

Quae anulum istunc attulit, quem tibi dedi. *Py.* Edepol
haec quidem
Bellula est. *Pa.* Pithécium haec est prae illa et spinturniciam.
Viden' tu illam oculis venaturam facere atque aucupium
auribus?

ACTVS IV. SCENA II.

Milphidippa, Pyrgopolinices, Palaestrio.

Mi. Nam est ante aedes circus, ubi sunt ludi faciendí mihi.
Dissimulabo, hos quasi non videam neque esse hic etiam-
dum sciam.

Py. Táre; subauscultemus, ecquid de me fiat mentio.

Mi. Numquis hic prope adest, qui rem alienam potius curet
quam suam,

Qui aucupet me, quid agam; qui de vespéri vivat suo? 5
Eos nunc homines metuo mihi, ne obsint neve obstant uspiam,
Dómo si illaec clam huc transibit, quae huius cupiens corporist,

terpretamentum ad voculam *St.* Sic saepe peccatum apud Plautum in hodiernis exemplaribus. *De celove* cf. quae diximus ad *Captiv.* IV, 2, 94. Adde Scheffer. de militia navali Vett. p. 76. *Pithécium*, simia parva, *πίθηκιον*, ein Affengesicht. Deformitas simiarum apud Graecos in proverbio *Spinturniciam*, deminutivum a v. *spinturnix*, quae deformis et inauspicata avis; eademque ambustanea sive incendiaria dicta, quod de busto seu rogo aliquid carbonum in tecta deferebat et incendium portendebat. Graeco nomine appellata *κατὰ τὸν σπινθήρα*, a strictura ignis, scintilla. Cf. Scalig. ad Festum V. *Bustum*, pag. 346. ed. m. Versus h. sc. extremus citatur a Nonio 230. nullo discrimine.

Act. IV. Sc. II. Iam internuncia rei, *Milphidippa*, partes suas agit et, quanto hera sua amore militis ardeat, exponit, verbis herae salutem ei nuncians. Primum secum loquitur. In circo ludi fieri solent publici. *Etiandum.* *Dum* referendum ad praecedens neque; alioqui enim *etiamnum* dicendum fuisset. Sed cum particula *dum* negandi voculis adiungatur, *necdum*, *nondum*, *nilildum*, amplius producta formula *neque etiamnum*, *nikil etiamnum* dici non mirum est. Verum demta negatione *etiamnum* — nunc dicendum. *Numquis hic prope adest.* Vulgo: *numquidnam hic p. a.*; quod ubi scribitur, ferri nequit v. *rem* ante v. *alienam*, quae elici nequit, neque, ut *Bothius* fecit, in fine versus apponi. Visum est igitur tollere *nam*, quo facto *numquís hic dactylum* refert. Qui *aucupet me*, *quid agam*, notissima illa structura pro eo quod est qui *aucupet*, *ego quid agam*. Sed res nota, et saepissime apud Plautum ac Terentium obvia. *De vespéri suo vivere* proverbiali locutione dicuntur sua quadra viventes, quibus domi victus est, qui opes alienas non exspectant; quales plerumque remissiones sunt in re sua, cum ventri non metuant, in rebus vero alienis curiosi. Sic *Gronovius*.

V. 7. *Dómo si illaec clam huc.* Vulgo: *Dómo si ibit ac dum*

Quae amat hunc hominem nimium lepidum et nimia pul-
critudine,

Militem Pyrgopoliticem. *Py.* Satiu' haec quoque me deperit?
Meam laudat speciem. 'Edepol huius sermones cinerem haud
quaeritant.

10

Pa. Quo argumento? *Py.* Quia enim loquitur laute et minime
sordide.

Pa. Quicquid istaec de te loquitur, nihil attrectat sordidum.

Py. Tum autem illa ipsa est nimium lepida nimisque nitida
femina.

Hercle vero iam allubescit primulum, Palaestrio.

15

Pa. Priusne, quam illanc oculis tuis vides? *Py.* Video id,
quod credó tibi;

Tum haec locuta, illa autem absens, se subigit me ut amem.

Pa. Hercle hanc quidem

huc atque ita V. C. Cam. nisi quod transiit. Cod. Dec. *Domus*
ibit ac dum huc. Vitium in his latere, ostendunt repetitum *ibit*
ac voculae si et dum sic in παραλλήλων positae. *Dum* et *clam*
saepe confusa reperiuntur. *Clam* non eliditur; *domo* monos. est.
Satin' haec quoque. Brevior formula, pro eo, quod dicendum
erat: *satin'* certum est, hanc quoque me deperire? Vel: *satin'*
credibile est, hanc quoque me amare. Unde factum ut *satin'* in
locationibus, quae cum admiratione interrogant, vel vix credi-
bile aliquid esse significant, adiuncta tamen ubique interroga-
tione, frequentetur, nihil amplius notans, quam *itane vero est?*
vel *quid? numquid?* Paulo aliter infra Mil. IV, 3, 41. *Satin' ut*
commoditas usquequaque me adiuvat? Hic duae enunciationes in
unam conflatae; altera: *Satin' — me adiuvat;* altera: *ut commo-*
ditas — me adiuvat. Cf. etiam infra ad Trin. IV, 4, 6. Magis
ad nostrum hunc locum appositus est Rud. IV, 6, 3 seqq. *Satin'*
si quoi homini di esse benefactum voluit, aliquo illud pacto ob-
tingit optatum piis; ubi *Satin'* aperte notat: *itane est?* vel: *num-*
quid hoc certum est? — Huius sermones cinerem haud quaeritant.
Proverbiale ductum a vasis, quorum quaedam, maxime aenea,
etiam nunc cinere fricantur purgandi causa. Poeta ipse expli-
cationem adiecit.

V. 12. Accessit hic versus, auctore Bothio, recens e Cod.
Palatino, ubi ita legitur: *Quid ad ista haec de te loquitur, n. a.*
sordide. Nos Bothii emendationem exhibuimus. Sententia est:
quomodo fieri possit, ut istius orationi aliquid sordidum inhaereat,
quum de te loquatur? — *Iam allubescit primulum.* Iam placere
incipit. Quod quum miles de ancilla dicat, Palaestrio de absente
hera interpretatur. Quare subiungit: *num placet illa tibi, ante-*
quam oculis tuis eam vidisti? Sed miles, quod servo credat, id
perinde esse ac si ipse viderit, respondet. Verba haec vulgo ita
distinguuntur: *Pa.* Priusne, quam illam oculis? *Py.* Tuis vides,
id quod credo tibi. Pronomen *tuis* Palaestriionis orationi attri-
buendum esse, res ipsa loquitur. *Vides* iam lunt. et Ald. inter-
ponunt, vel ob metrum necessarium. Eadem de causa cum Bo-
thio *illanc* scribendum erat. In seqq. *Tum haec locuta cet. tum*
est e vett. editt. Vulgo et in Codd. Pall. cum. Pro verbis: *illa*

Níl tu amassis; mi hæc desponsa est. Tibi si illa hodie
núpserit;

Hæc continuo uxórem ego ducam. *Py.* Quid ergo hanc
dubitas cólloqui?

Pa. Sequere hæc me ergo. *Py.* Pédissequus tibi sum. *Mi.* 'Uti-
nam cuius caússa,

Forás sum egressa, cónveniendi mi éveniat potéstas. 20

Pa. Erit, ét tibi exoptatum óbtinget. Bonum habe ánimum,
ne formída;

Homo quídam est, qui scit, quód quaeris, ubi sít. *Mi.* Quem
ego hic audívi?

Pa. Sociúm tuorum consíliorum et partícipem consiliárium.

Mi. Tum pól ego, quod celo, haúd celo. *Pa.* Imo étiam
si non célas.

Mi. Quo argúmento? *Pa.* Infidó celas; ego súm tibi firmus
fidélis. 25

Mi. Cedo sígnum, si harunc Bácecharum es. *Pa.* Amat múlter
quaedam quéndam.

autem absens se, quae vulgo etiam a reliquis non distinguuntur, vulgo: *illam autem absentem* legitur, quod non intelligitur. Ablativum exhibent Codd. Pall. Vett. vero editt. *illa autem absens* praebent. Sententia est: Tum vero ista, haec locuta, hac sua oratione, illa vero etiam absens, me ad sui amorem compulsi. *Autem* nihil habet offensionis, cum indicet aliud inferri argumentum, a superiore diversum. Duo enim dicit miles, quibus ad amorem compellatur, huius orationem et illius absentiam.

V. 19. *Sequere hac me ergo.* Inde ab hoc versu numerus mutatur. Et priores quidem duo versus iambici sunt septenarii, de quo genere cf. Hermann. Elem. d. metr. p. 149 seqq. In primo *me* non eliditur. Isti transitum faciunt ad anapaesticos numeros, quibus tota reliqua scenae pars scripta est. Exhibuimus autem pleraque ad sententiam Hermannii, qui cf. Elem. doctr. m. p. 405 seqq. Ultima in *quaeris* producit. *Quem ego* non colliduntur. *Particeps consiliarius* eodem modo dicitur, quo Truc. II, 1, 6. *amicus consiliarius*. Tres ultimae syllabae in *consiliarium* pro duabus sunt, cum i per synecphonesin non audiatur. Res nota est. *Haud celo*; ultima in *celo* ob mutationem personarum non liquescit. Imo etiam si non *celas*. Sententia est: Etsi non celas, tamen celas; nempe infido celas. Ego contra fidelis sum, quare non est quod celes. Dixerat enim Milphidippa: *tum ego quod celo, haud celo* i. e. frustra celo. Frigidior sententia et argutior, quam iocularior. Dativus *infido* auctore Hermannio e Cod. Lips. receptus est. Vulgo et in Codd. Pall. *infidos celas*. *Firmus fidelis*, pro quibus vulgo *fide firma*, ab eodem Hermannio e libris restituta sunt, ubi *firme fidelis*. — *Si harunc Baccharum es*. Profer signum, ex quo intelligam, te esse huius arcani participem. Allegoria est desumpta a sacris Bacchi, nemini, nisi initiato, cognitis. Singuli autem initiati se signo quodam inter se noscebant, quod signum Graeci *σύμβολον*, alii *symbolum*, Apuleius *memoraculum* appellant. Igitur *harunc Baccharum* est e numero initiatorum.

Mi. Pol istúc quidem multae. *Pa.* At nón multae de dígitō donum mítunt.

Mi. Enim cógnovi nunc; fécisti modo mi éx proclivo plánum. Sed hic númq̄uis adest? *Pa.* Vel adést, vel non. *Mi.* Cedo té mihi solae sólum.

Pa. Brevin' án longinquo sérmoni? *Mi.* Tribus vérbis. *Pa.* Iam ad te rédeo.

Py. Quid? Ego híc astabo tántisper cum hac fóрма et factis frústra?

Pa. Patere átque asta; tibi ego hánc dedo operám. *Py.* Properando excrúciōr.

Pa. Pedeténtim. Tu haec scis; tractare ita solitú's has huiusmodi mércis.

Py. Age, age, út tibi maxime cóncinnum est! *Pa.* Nullum ést hoc stolidius sáxum. —

V. 28. *Enim cognovi nunc.* Noli quicquam amplius; nam nunc iam cognovi. Cf. supra ad II, 5, 19. *Ex proclivo planum.* loculare hoc. Quum enim *planum facere* dicatur pro *monstrare, indicare, explicare*; retinens translationem poeta pro eo quod volebat: quod facillimum fuit explicatu, explicasti, facillimo negotio rem aperuisti, ita locutus est: fecisti ex proclivo planum. Simili translatione supra Captiv. II, 2, 86. *Tam hoc tibi in proclivi est, quam imber quando pluit.* Cf. quae ad hunc locum notavimus. — *Vel adest, vel non.* Ut vis; optio tibi datur; et adesse potest et abesse. *Vel* enim origine sua et prima notione coniunctum est cum verbo *velle*, e quo veluti fonte omnes eius notiones commode derivari possunt. Cf. Baumgarten-Crusius in Indice ad Sueton. sub h. voce. De forma *solae* cf. supra ad Mil. II, 4, 3. Vulgo: *Brevin' an longinquo sermone.* Hermannus pro *brevin'* scripserat *breven'*. Sed *brevi* eodem modo duarum brevium est, ut infra v. 86. huius scenae *Meri*. *Sermoni* scribendum existimavi, antiqua ablativi forma, ut saepe. Cf. supra ad Capt. IV, 2, 116. et ibid. IV, 4, 6. Verba *iam ad te redeo* ad militem directa redeuntis a Milphidippa sunt Palaestrionis. *Tántisper* tamdiu. Omnia enim adverbia, similiter terminata, sunt proprie temporis, ut *paulisper* per breve tempus; *aliquántisper*, per aliquantum temporis; *quantisper*, per quantum temporis. Vulgo: *factis sic frustra.* Herm. e Cod. Lips. *factis? sic, sic Frustror.* Sed Cod. V. Cam. *factis sit frustram* et Cod. Dec. *factis si sic frustam.* Apertum est, quid illud *sic* et *si sic* genuerit. Legendum est cum Weisio *factis frustra*. — Versu sequenti pro vulgato *do* ad verum fulciendum scripsi *dedit*, cuius ultima non liquescit; de quo hiatu cf. Herm. l.c. — *Properando excrucior.* Dum ego rem appropere nimis studeo, animi maceror. Festinatio mea me excruciat. *Tractare ita solitú's huiusmodi mércis.* Probe tenes, eiusmodi negotia pedetentim confieri, quum ea tractare consueveris. Emendatio est Hermannii. Vulgo: *Tu haec scis, tractari ita solere hasce huiusmodi merces.* Sed Cod. V. Cam. *tractari ita sole* et C. Dec. *soles*, si recte intelligimus Pareum. Nam Bothius testatur, abesse *ita* a Cod. Pal. Anapaesti tales: *trā | ctāre Yā | sōlītū's |* non sunt sine exemplo, velut in proximo statim versu: *nūllumst | hōc stōlū | dītū sarum.* De for-

Redeo ad te. Quid me vólúisti? *Mi.* Quo pácto hoc dudum accépi, 35
Istúc fero ego ad te cónsilium. *Pa.* Quasi hunc depereat.

Mi. Teneo istuc.

Pa. Collaúdato formam ét faciem, et virtútes commemoráto.

Mi. Ad eám rem habeo omnem aciém, tibi uti dudúm iam
demonstrávi.

Pa. Tu cétera cura et cóntempla et de meis venator vérbis.

Py. Aliquám mihi partem hodie óperae des deníque; iam
tandem ades illico. 40

Pa. Assum, ímpera, si quid vís. *Py.* Quid illaec narrát
tibi? *Pa.* Lamentári

Ait íllam miseram, crúciari et lacrumántem se afflictare,

Quia tís egeat, quia té careat. Ob eám rem huc at te-missa est.

Py. Iube adire. *Pa.* At scin', quid tú facias? Face té fastídi
plénium,

Quasi nón lubeat. Me inclámato, quia síc te volgo vólgem. 45

Py. Memini ét praeceptis párebo. *Pa.* Voco ego érgo hanc,
quae te quaérit?

Py. Adeát, si quid volt. *Pa.* Sí quid vís, adi, múlter.

Mi. Pulcher, sálve.

Py. Meum cónnomenum cónmemorat. Di tibi dent quae-
cunque óptes.

Mi. Tecum aétatem exigere út liceat. *Py.* Nimium óptas.

Mi. Non me díco;

Sed herám meam, quae te demoritur. *Py.* Multae áliae
idem istuc cúpiant, 50

Quibus cópia non est. *Mi.* Hém ecastor haud mírum, si
te habes cárum,

mula has huiusmodi cf. *geminus locus* Pseud. III, 2, 34. *Has herbas huiusmodi.* Quae sequuntur maxime concinnum est, optime habent, nec metro officiant, ut Bothius putabat. — Vv. 35. 36. In Cod. Vet. Cam. est: *Quo pacto hoc cilium accepi ut dis ut fero cett.* Cod. Dec. *Quo pacto hoc cilium apeli Vaelistt fero cett.* Ex his mira fecit Bothius: *Quo pacto hoc Ilium aperit, Velim te ferre cett.* Latet sine dubio aliud; quid vero, non dixerim. *Ego,* quod vulgo non legitur, de Hermannii sententia additum est. Verba *redeo ad te* ad Milphidippam dicuntur. *De meis venator verbis.* Ex meis verbis coniecito.

V. 40. Tandem morae impatiens Miles servum secum esse iubet et sibi aliquam partem operae tribuere. *Iam tandem ades illico.* Ita vulgata cum Codd. Pall. Herm. dederat iam t. a. illuc, quod ad sententiam non videtur accommodatum. *Illico* Disyllabum est aut pro tribracho habendum. — V. 41. *Imperita quid vis* scripsit Hermann. Vulgo cum Codd. *impera si quid vis*, quod verum. *Impera* dactylus est, ut supra v. 34. maxime. — V. 46. *Ego* addidit Hermann. *Quia tis egeat.* *Mis,* tis genitivi antiqui, de quibus cf. Prisc. XIII, 2. tom. II. pag. 560 seq. Adde Donatum pag. 1753. pag. 16. edit. meae et Pompeii Comm.

Homínem tam pulchrum et praéclara virtúte et forma et factis.
Heus, dignior fuit quisquam, hómo, qui esset? *Pa.* Non
hércle humanust, crédo;

Nam vólturio plus húmani, credo, ést. *Py.* Magnum me
fáciam

55 Nunc, quóniam illaec me cóllaudat. *Pa.* Viden' ignavum,
ut sese ínfert? —

Quin tu huíc responde. Haec illaec est ab illá, quam du-
dum díxi.

Py. Quanam ab illarum? Nam ita mi óccursant multae;
meminisse haud póssum.

Mi. Ab illá, quae digitos déspoliat suos ét tuos digitos décorat;
Nam hunc ánulum ab tui cúpiente huc nunc détuli ego huíc;
hic pórró.

60 *Py.* Quid núnc tibi vis, muliér, memora. *Mi.* Ut, quae té
cupit, eam ne spérnas.

Quae pér tuam nunc vitám vivit; sit, néc sit, spes in te
úno est.

Py. Quid núnc volt? *Mi.* Te compéllare et complécti et
contrectáre.

Nam nísi tu illi fers súppetias, iam illa ánimum despondébit.
Age, mí Achille, fiat, quód te oro; serva illam pulchram pulchre.

65 *Expróme* benignum ex te íngenium, urbica-pe, occisor régum.

p. 254. — V. 52. *Idem istuc.* Cf. quae supra diximus ad III, l, 179. In verbis *hem ecastor* prius non eliditur. *Heus dignior hoc fuit quisquam homo, qui esset.* Ita e Codd. Pall. rescriptissimus cum Hermanno. Vulgo: *ecquis dignior fuit, homo qui esset.* Sententia est iocularis: Num quis unquam homo dignior fuit, qui nasceretur. *Credo* in eodem versu Hermann. pro vulgato *ergo* pro quo Codd. Pall. exhibent *ergeo*. In sequentibus inest ridicula ambiguitas. Nam verba *Volturio plus humani, credo, et* aut hoc significant: *Vulturius habet plus humanitatis, quam ille;* aut hoc: *Vulturius plus humanae carnis edit, quam miles possidet.* Iam quum cadavera hominum comburi et humari soleant, vulturii animalium tantum cadavera pascuntur. Nihil ergo humanae carnis edunt. Sed minus etiam possidet miles. Cf. Dousa Plaut. expll. III, 13. *Ut sese infert;* quam superbe incedit. Vulgo: *inferat*, sed correxit Reizius teste Hermanno: *Ita mi occursant.* *Mi* scripsi cum Bothio; vulgo *me*. Si dici potest *occursare aliquem*, significat *einen anlaufen*; contra *occursare alicui* *einem* in den Weg laufen. *Anulum ab;* prioris voc. ultima non eliditur. Ceterum vulgo legitur hic versus: *Nam hunc anulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porro.* Sed qui non est in Codd. et vv. nunc et ego addidit Herm. *Sit, nec sit.* Vulgo: *sit nec ne sit.* Sed *sit nec sit* exhibet Cod. V. Cam. quod pro *sit, non sit* dici, vulgatum est. *Nec* pro *non* dici satis testatur Festus p. 176. 177. ed. meae, quem vide. Eodem modo dicitur *sit, non sit; velis, nolis* et similia. *Expróme;* facias ut benignum tuum ingenium sentiatur, intelligatur. Ultima in v. *ingenium* non liquescit.

Py. Heu, hercle ódiosas res! quótiens hoc tibi, vérbero,
ego interdíxi,

Meam né sic volgo póllicitere operám? *Pa.* Audin' tu,
múlier?

Dixi hóc tibi dudam et núnc dico: ní huic vérri affertur
mércees,

Non híc suo seminió quamquam porcéllam impertitúrust.

Mi. Dabitúr, quantum ipsus pretí poscet. *Pa.* Talentúm
Philippum huic opus aúri est. 70

Minus áb nemine accipiet. *Mi.* Heu, heu, ecástor nimis
vilest tándem!

Py. Non míhi avaritia unquam innata est; satis hábeo divi-
tiárum.

Plus mi aúri mille est modiorum Philippí. *Pa.* Praeter the-
saúrum.

Tum argénti montis, nón massas, habet. Aétnast mons aequé
áltust.

Mi. Heu ecástor periurum! *Pa.* 'Ut ludo? *Mi.* Quid ego?
út sublecto os? *Pa.* Scíte. 75

Pollicitere. Sic Hermannus. Vulgo *polliciteris*. V. C. Cam. *pol-
licitare*, omisso in supp. *ne*. Rectius tamen Scioppius videtur
coniecisse: *pollicerere*; cf. Sciopp. suspectt. lectt. III, 9. ob ante-
cedens praeteritum. *Ni huic verri affertur* cet. Hic et sequens
versus affertur a Prisciano V, 3. p. 175. tom. I. Ubi pro *por-
cellam*, quod Reizius pro vulgato *porculam* restituit, legitur *por-
culenam*. MSS. Pall. *proculen*. — *Talentum Philippum* i. e. talen-
tum auri Philippici, nummorum Philippeorum. *Philippus* ad-
iective pro *Philippeus*, ut infra v. 75. *auri mille modiorum Phi-
lippi*. Et Trin. IV, 2, 17. *illo mille nummum Philippa*. Ita enim
legendum. Codd. Pall. hoc Militis loco: *Philippium*. Tum *ne-
mine*, pro quo V. C. Cam. *nemini*, monosyllabum est. *Heu* vulgo
et in Codd. semel scriptum, Herm. duplicavit. Deinde memora-
bilis est numerus in v. *ecástor*, quemadmodum v. superiori *tálen-
túm*. *Nimis vile est tandem*. Quasi, postquam cupide rem ex-
spectarat, mirabunda dicat: Das ist doch endlich einmal wohlfeil.
V. 72. Vulgo et in Codd. Pall. *satis est divitiarum*. Herm. e Cod.
Lips. rescripsit: *satis habeo divitiarum*, quod vel e coniectura
scribendum erat. *Mille modiorum*, ut *mille hominum*, *mille numum*.
Cf. Seyfert. Lateinische Sprachlehre t. II. p. 97. V. 74. Vulgo:
Aetna mons non aequé altus. V. C. Cam. *non aequé altus* omis-
sis vv. *Aetna mons*. Herm. dedit: *Aetna haud mons aequé altus*,
ad metrum fulciendum. Cam. edidit: *Aetna non aequé alta* est.
locularior fit oratio omissa negatione, quae orta ex male lecto
v. *mons*. Quare scripsi *Aetna mons aequé altus*. Hoc enim di-
cit simulata modestia: Aetna tantum magnitudine aequat illius
auri montes. Versu seq. vulgo *hominem periurum*. Recte omisit
Herm. *hominem*. *Sublectare* blandiri et blandiendo decipere, ut
non sentias. Nam *sublectare* a *sublcere*, ut *delectare* a *delicere*,
allectare ab *allicere*. Unde Acidalius *sublectare os* recte dici ne-
gat; absolute enim dicendum esse *sublectare* aliquem. Sed recte

- Mi.* Sed, amábo, mittito me áctutum. *Pa.* Quin tu huíc respondes áliquíd,
Aut fácturum, aut non fácturum? quid illám miseram animi
excrúcias,
Quae núnquam male de té merita est? *Py.* Iube eámpse
exire huc ád nos.
Dic me ómnia quae volt, fácturum. *Mi.* Facis núnc, ut te
facere aéquom,
Quom, quae volt, eadem tú vis; *Pa.* non hic ínsulsum ha-
bet ingénium.
80 *Mi.* Quomque óratricem haud sprévisi, sistíque exorari éx te.
Quid est? 'Ut ludo? *Pa.* Nequeo hércle equidem risú me
admoderári.
Ob eám causam huc abs te ávorti. *Py.* Non édepol tu scis,
múlier,
Quantum égo honorem núnc illi habeo. *Mi.* Scio, et istuc
illi dícam.
Pa. Contra aúro hanc vendere alí potuit operam. *Mi.* 'Istuc
85 pol tibi crédo.
Pa. Meri béllatores gígnuntur, quas híc praeguantis fécit,
Et púeri annos octíngentos vivúnt. *Mi.* Vae tibi, nugátor!
Py. Quin mílle annorum pérpetuo vivúnt ab saeclo ad saecúm.
Pa. Eo mínus dixi, ne haec cénseret me advórsum se mentíri.
90 *Mi.* Períí, quot hic ipse annós vivet, quóius filii tam díu vivúnt!
Py. Postrídúo natus sum égo, mulier, quam Iúpiter ex Ope nátust.

alii sublectare os explicarunt palpando os demulcere. — *Animi excrucias.* Cf. supra notata ad Mil. gl. III, 1, 124. V. 78. Vulgo *At iube.* At recte omisit Herm. quod ortum ex nota personae anteced. *Exorari ex te;* h. e. orando extorqueri. Simili modo *exorare ab aliquo* Bacch. V, 2, 51, 58. *Exorare rem ab aliquo* legitur in Trinummio II, 2, 50. V. 79. 80. Vulgo: *Facis nunc ut facere aequom, Quod quae te volt, eandem tu vis.* At V. Cod. Cam. *Facis nunc facere aequom Quum quae vult.* Emendavit Herm. *Eadem* Codd. Pall. ut videtur. Nam Cam. et Pareus eadem ediderunt, nihil monentes.

V. 83. *Huc abs te avorti.* Dicit Palaestrio, se, quia risui temperare nequivisset, paullum se ab ancilla avertisse; nam quum illa cum milite loqueretur, poterat is ridentem videre. *Contra auro.* Cf. notata supra ad Mil. III, 1, 64. Sententia est: operam suam cuique alii mulieri auro contra appenso vendere potuit, si vellet. Vulgo legitur: *Contra auro alii hanc vendere potuit o.*, ictu satis incommode in *vendere* posito. *Ali pro alii* satis nota contractione. *Mille annorum.* cf. quae paullo ante notavimus ad versum 75. Citat hunc v. Nonius p. 499. sic: *Qui mille annorum perpetuo vivunt ab seculo ad seculum.* — *Advorsum se mentiri;* ut *advorsum* aliquem dicere, *advorsum* aliquem recusare, pro alicui dicere, alicui recusare, coram aliquo. — *Perii;* fastidio scilicet istorum mendaciorum illiusque vanitatis. *Quam Iupiter ex Ope natust.* Cf. Macrobian Saturn. I, 10. *Viva a rebii.*

Pa. Si hic pridie natus foret, quam ille est, hic haberet
regnum in caelo.

Mi. Iam, iam sat, amabo, est; sinite abeam, si possum,
viva a vobis.

Pa. Quin ergo abis, quando responsum est. *Mi.* Ibo atque
illam huc adducam,

Quam propter opera est mihi. Numquid vis? *Py.* Ne magis
sim pulcher, quam sum; 95

Ita me mea forma habet sollicitum. *Pa.* Quid hic nunc stas?
quin abis? *Mi.* Abeo.

Pa. Atque adeo audin' tu? dicito docte et cordate. *Mi.* Ut
cor saliat.

Pa. Philocomasio dic, si est nunc hic, domum ut transeat;
hunc hic esse.

Mi. Hic cum mea hera est; clam nostrum nunc sermonem
sublegerunt.

Pa. Lepide factum est: iam ex sermone hoc gubernabunt
doctius perro 100

Rem. *Mi.* Me remorare. *Pa.* Abeo, neque te moro, neque
tango, neque — taceo.

Py. Iube maturate illam exire huc; iam isti rei praevertemur.

ACTVS IV. SCENA III.

Pyrgopolinices, Palaestrio.

Py. Quid mihi nunc auctor, ut faciam, es, Palaestrio,
De concubina? nam nullo pacto potest

Adeo nugis vestris enecatis, ut verear, si longius vobiscum sim,
ne non viva a vobis discedam; ita risu emorior. Haec paullum
aversa dicit mulier. Vulgata e Cod. Dec. ut cor ei saliat. Sed
V. C. Cam. curasaliut, ex quo Cam. fecit cura aliud. Formula
cura aliud usitata quidem est et saepe obvia. Recte tamen iu-
dicasse videtur Lipsius, qui ancillam ad id quod servus dixisset,
alludere monuit: dicito — cordate. Es a metro secluditur. Phi-
locomasio dic cet. Haec clandestino sermone loquitur cum ancilla
Palaestrio, vel potius, postquam eam paullum abduxit a mi-
lite. — V. 98. Vulgo nunc omittitur; necessarium est et propter
sententiam et propter metrum. Facile excidere potuit ob v. sequen-
tem hic. Herm. interposuit. V. 99. Citat Servius ad Virg. Ecl. IX, 20.
his verbis: Quae etiam nostrum hunc sermonem sublegerat. Me remo-
rare. Cf. supra ad Milit. III, 3, fin. Remorare pro vulgato morare
Herm. metri causa scripsit. In Codd. Pall. est: Rememorare, unde
Cam. scripsit Remorare om. Rem. Neque — taceo. Nequius aliquid
dicere vult; sed corrigit se, silentium sibi imponens. Vulgo: neque
te tango, neque te. taceo. Atque ita Codd. Pall. nisi quod in Cod. V.
Cam. tango absente te; uterque vero Cod. moro pro vulg. moror. Iam
isti rei praevertemur; cf. notata supra ad Captiv. II, 3, fin.

Act. IV. Scen. III. Digressa Milphidippa restant in scena bo-
nus servus et miles. Servus interrogatus, quid nunc facto opus

Prius hæc in aedis récipi, quam illam amiserim.

Pa. Quid mé consultas, quid agas? Dixi equidém tibi,

5 Quo id pácto fieri póssit clementíssime.

Aurum átque vestem múliebrem omnem habeát sibi;

Quae illi ínstruxisti, súmat, habeat, áuferat;

Dicásque, tempus máximum esse, ut eát domum;

Sorórem geminam adesse et matrem dícito,

10 Quibuscúm comitata récte deveniát domum.

Py. Qui tú scis, eas adesse? *Pa.* Quia oculis meis

Vidi híc sororem esse eíus. *Py.* Convenítne eam?

Pa. Convénit. *Py.* Ecquid fórtis visa est? *Pa.* 'Omnia

Vis óbtinere. *Py.* Ubi mátre[m] esse aiebát soror?

15 *Pa.* Cubáre in navi líppam atque oculis túrgidis,

Nauclerus dixit, qui illas advexít, mihi.

Is ad hós nauclerus hóspitio devórtitur.

Py. Quid is? écquid fortis? *Pa.* 'Abi, sis, hinc; nam ta
quidem

Ad equás fuisses scítus admissárius,

20 Qui cónsectare quá mares, qua féminas.

Py. Hoc áge nunc. *Pa.* Istuc. *Py.* Quód das consiliúm mihi,
Te cum illa verba fácere de ista ré volo;

sit, persuadet hero, ut Philocomasium dimittat. Adesse enim eius matrem et sororem, quibuscum commode in patriam redire pos-
sit. V. 1. Vulgo *es auctor*. Codd. Pall. *est auctor*. Aut omit-
tendum *es* fuit aut transponendum. *Amiserim*, vulgo: *omiserim*.
Sed cf. supra Captiv. argum. 7. et ibi notata. Codd. Pall. *obmi-
serit*. Quo id pacto; hunc elegantiores ordinem pro vulgato:
quo pacto id, e Cod. Pal. Dec. recepi, ubi ita legi, testatur Bo-
thius. *Tempus maximum esse*, ἀμὴν τοῦ καιροῦ, ut nostrates: die
höchste Zeit, pro tempore maxime opportuno. *Comitata* passive,
ut saepe apud Plautum *comitatus*. Sed notum est, activum *comi-
tare* apud optimos quosque scriptores inveniri, ut apud Ovidium,
Propertium, Iustinum. Unde non mirum est, participium passi-
vum *comitatus* apud ipsum Ciceronem frequentari. Ceterum vulgo:
Quibus concomitata ex plurimorum emendatione. Sed Codd. Pall.
et Vett. edd. *Quibuscum comitata*, quod restituendum erat. Rei-
nesium ad Inscr. cl. 14. no. 171. minus Latine dici *comitari cum
aliquo*, opinantem vel hic locus refutat. Graecorum ἐπεσθαι σὺν
τινὶ nemini ignotum. Cicero aliquoties dativum adiunxit, Tuscul.
dispp. V, 24. *tardis enim mentibus virtus non facile comitatus*.
Idem ibid. V, 35. *quae comitantur huic vitae*. Idem de Rep. II,
24. *illi prospere fortuna comitata est. Ecquid fortis visa est*. For-
tis non idem h. l. quod *pulchra*, ut explicant; sed est viribus
pollens, vegeta. Nam non venustas quaerit ille scitus admissa-
rius, sed bene nutritas. Ceterum hunc locum citat Nonius p. 306.,
et Servius ad Virg. Aen. IV, 149. ita exhibet: *Quidnam fortis est,
adiiciens: id est pulchra*. Cf. infra v. 18. h. sc. *Omnia vis obti-
nere*; omnia tibi vindicare. Non opus est, ut hic quicquam mute-
tur, quod putabat Sciopp. susp. lectt. I, 7. De formula qua —

Nam cum illa sane cóngruus sermó tibi.

Pa. Qui pótius, quam tute ádeas, tuam rem tute agas,

Dicás, uxorem tibi necessum dúcere,

25

Cognátos persuadére, amicos cógere?

Py. Itáne tu censes? *Pa.* Quid ego ni ita cénseam?

Py. Ibo ígitur intro. Tu híc ante aedis ínterim

Speculáre, ut, ubi illaec pródeat, me próvoces.

Pa. Tu modo istúc cura, quód agis. *Py.* Curatum íd quidem est. 30

Quín sí voluntate nólet, ví extrudám foras.

Pa. Istúc cave faxis; quín potius per grátiam

Bonam ábeat abs te; atque illaec, quae dixí, dato:

Aurum órnaménta, quae illi instruxistí, ferat.

Py. Cupio hércle. *Pa.* Credo, fáciie te impetrássere. 35

Sed abi íntro; noli stáre. *Py.* Tibi sum obédiens.

Pa. Numquíd videtur démutare atque út equidem

Dixi ésse vobis dúdum hunc moechum mílitem?

40

Nunc ad me ut veniat úsust Acroteleútium,

Ancíllula eius et Pleúsides. Pro Iúpiter,

Satin' út commoditas úsquequaque me ádiuvat?

Nam quós videre me exoptabam máxume,

Una éxenntis vídeo hinc propere e próxumo.

qua cf. quae diximus ad Trin. IV, 4, 37. Cum illa — congruus sermo tibi. Tibi congruit, te decet, cum ista colloqui in tali re. Qui potius, quam tute adeas. Ita ad Scioppii sententiam susp. lectt. 1, 7. e Cod. V. Cam. correxi vulgatam: Quin potius, quam tute ades. Sententia est: Quomodo illud, quod tu ais, potius, quam hoc, quod tibi suadeo? Ut tu adeas eam, tuam rem ipse tractes. Hortatur eum, ut ipse concubinam expellat, ne posthac diceret, se inscio et invito acta, quae servi cum ea transegerant. Haec sunt verba Scioppii l. c. Cura, quod agis, ut recte agas. Voluntate tertiam a fine brevem habet. Errant, qui explicant sponte. Opponuntur sibi vi et voluntate. Si ad meam voluntatem nolet, vi cogam. Per gratiam cf. supra IV, 1, 32. Adde quod formula Ictorum est, cum matrimonium dissolvitur bona gratia. — Abiit miles, solus restat Palaestrio, atque in herum invehitur. Vulgo: demutare atque uti ego. Sed Codd. Pall. demutare aut utique, unde Bothius quod dedimus. Demutare, intransitiva notione, alium esse, alium fieri, alium se gerere. Quapropter sequitur particula atque, quae verba similitudinis et dissimilitudinis comitatur. De activorum intransitivo usu cf. supra ad Mil. II, 4, 102. De usu partt. atque ut cf. supra ibid. II, 4, 48. Usus est pro opus est; cf. supra ad Mil. II, 6, 43. Satin' ut commoditas; cf. quae supra exposuimus ibid. ad IV, 2, 9. Videre me exoptabam. De usu accusativi in tali structura cf. Sciopp. suspectt. lectt. IV, 19. Ceterum vulgo perverso ordine: videre exoptabam me maxime, qui ordo et metro et legibus gramm. adversatur. Lingius me spurium esse censens eiecit, admisso hiatu. Tum vulgo: video hinc e proxumo. Sed V. C. Cam. om. e et in Dec. legitur: video hinc propxumo, quod ad veram lectionem ducit.

ACTVS IV. SCENA IV.

Acroteleutium, Milphidippa, Pleusides, Palaestrio.

Ac. Séquimini, simul circumspicite, né quis assit árbitet.

Mi. Némínem pol videó, nisi hunc, quem vólumus conven-
tum. *Pa.* 'Et ego vos.

Mi. Quid agis, noster árchitecte? *Pa.* Egon' árchitectus!
Váh! *Mi.* Quid est?

Pa. Quía enim non sum dignus prae te, ut figam palum in parietem.

5 *Ac.* Eía vero! *Pa.* Nímis facete nímisque facundé mala est.
'Ut lepide derúncinavit mílitem! *Mi.* At etiám parum.

Pa. Bóno animo es; negótium omne iám succedit súb manus.
Vós modo porro, ut ócepistis, dáte operam adiutábilem.

Nam ipse miles cóncubinam intro ábiit oratúm suam,

10 'Ab se ut abeat cúm sorore et mátre Athenas. *Pl.* Eú probe!

Pa. Quín etiám aurum atque órnamenta, quae ipse instruxit,
múlieri

'Omnia dat dono, áb se ut abeat; íta ego consiliúm dedi.

Pl. Fácile istuc quidem ést, si et illa vólt et ille autém cupit.

Act. IV. Sc. IV. Iam etiam Pleusides in scenam procedit, ut simul cum Acroteleutio, quae utriusque sint partes, diligenter a Palaestrione instruat. *Et ego vos.* Haec verba in plerisque libris antiquis Acroteleutio tribuuntur, male. Sed quae horum loco in quibusdam libris leguntur: *ergo voca*, ea, si vera essent, Acroteleutio tribuenda esse apparet. Sed peccant in metrum. De formula *quia enim* cf. quae dicta sunt supra ad Capt. IV, 2, 104. Ceterum h. l. vulgo *qui enim*, quod iam emendavit Dousa Plaut. Expl. III, 13. *Non sum dignus prae te* cet. Si ego tecum me comparo, homo sum ineptissimus. *Figere palum in parietem* quis homo potest, etiam architecturae imperitissimus. Tantum igitur abest, ut architecti nomine dignus sim, tecum comparatus, ut dignus non sim, qui facillimum et vilissimum negotium suscipiam. Ceterum notanda est structura *dignus ut*, pro ea quae vulgo dicitur *dignus qui*. *Facunde mala est*. Cod. Dec. *Fecunden malast*; unde scribendum suspicatur Bothius: *foecunde mala est*. Perperam; bene habet vulgata. *Facunde mala* ea dicitur, quae malitiam suam, h. e. dolos et fraudes, verbis scite exornare et docte explicare potest. V. C. Cam. *faciunda mala est*. Ceterum falso Lambinus et qui eum secuti sunt haec de Acroteleutio ad spectatores dicta accipiunt. Nondum enim Acroteleutium, sed Milphidippa tantum, cum milite locuta erat; quare etiam verba: *at etiam parum*, Milphidippae tribuenda erant, quae vulgo Acroteleutio adscribuntur. *Etiám parum* est *nondum satis*, noch zu wenig; quae adverbii *parum* notio usitata est. *Negotium sub manus succedit*; cf. quae de hac formula supra diximus ad Mil. III, 2, fin.

V. 13. Pleusides omnem rem iam paene confectam existimat. Igitur facile esse dicit Philocomasio, a milite abire, utroque quippe ita volente. Cui Palaestrio: nondum res eventum habuit; saepe enim iam paene confecta res ad irritum cecidit. *Et ille*

Pa. Nón tu scis, quom ex álto puteo súrsum ad summum
escénderis,

Máximum perícum inde esse, a súmmo ne rursúm cadas? 15

Núnc haec res apud súmum puteum géritur; si prosénserit
Míles, nihil efférri poterit húias. Nunc cum máxime

Opus dolis. Pl. Domi ésse ad eam rem vídeo silvá satis:

Múlires tres; quártus tute es; quártus ego; sextús senex.

Pa. Quód apud nos falláciarum est éxcitum! Certó scio, 20

Oppidum quodvís videtur pósse expugnari dolis;

Dáte modo operam. Ac. Id nos ad te, sí quid velles, vé-
nimus.

Pa. Lépide facitis. Núnc tibi hanc ego ímpero provínciam.

autem; de iterandi notione, quae proprie particulae autem inest, cf. notata supra ad Milit. III, 1, 84. Ex alto puteo cet. Nonne tenes, saepe, quum periculum iam paene superatum esset, eo revolvi homines, unde effugisse se opinarentur? Escenderis; priores editt. ascenderis, Codd. descenderis; sed escenderis, quod solum h. l. ferri potest, iamdudum correctum. Si prosenserit. Sic in Codd. legi pro si praesenserit, testis est Pareus et Sciopp. suspectt. lectt. IV, 14. qui rem munit exemplis. Ita enim Prodicere pro praedicere dictum esse antiquitus, unde prodigia, quasi prodicia, quae prodicant futura. Et promittere esse pro praemittere, ut docuerit Giphanius in indice Lucretiano. Sic etiam Amphitr. V, 1, 19. ex Codd. legendum esse: Neque nostrum quisquam sensimus, cum peperit, neque providimus. Tum Rud. III, 1, 4. in Codd.: Velut ego hac nocte, quae processit, proxima. Haec ille. — Nihil efferri. Vulgo nihil hinc ferri. Sed Codd. has nihil ferre; nihil haec f.; nihil hanc f. quare recte suspicatur Bothius, antiquam scripturam latere efferri. — Silvai scripsi cum Bothio pro vulgato silvae, quod αἰστρον. Silva, ut Graecorum ἔλκη, omnis materia; h. l. veluti ad aedificandas dolorum machinas. Quod apud nos fallaciarum cet. Locus dubius. Vulgo: Quot a. n. f. est excisum. Quod, iam dudum correctum, cum genitivo singularis et pluralis strui, in vulgus notum est, veluti Tacit. Annal. 1, 48, 2. Quod castrorum sincerum erat. Pro verbis est excitum fere ubique monstra verborum leguntur, atque in V. C. Cam. sextumst, in Dec. sextumst, unde recte scripserunt: est excitum, cum Camerario. Vulgatum est excisum defendunt, allegoriam superiorem de silva, quae ad aedificandum caeditur, continuatam dicentes. Sed fallacias excidere esset potius extirpare, evellere; neque iam amplius sermo est de materia ad dolos fabricandos, sed de dolis ipsis. Igitur quod fallaciarum est excitum interpretamur: quot fallaciae a nobis in auxilium vocatae sunt; ductaque imaginem putamus a iuventute, quae ad arma excietur; ut est apud Cic. Philipp. XII, 16. c. 7. Iuventutem omnem ex tota Italia excivimus. V. 23. V. C. Cam. Nunc hoc tibi e. i. p., ex quibus Cam. fecit: nunc hoc tibi ego in hac i. provincia. Sed Cod. D. et Ambr. rescr. teste Ritschelio, quod vulgo legitur: nunc hanc tibi e. i. p., nisi quod Cod. rescr. meliorem ordine nunc tibi hanc. — Id nos ad te cet. Id pro eo, quod vulgo dicitur propter id, propterea, frequentissime apud Plautum; de quo cf. Parei lexicon s. h. v. Dicitur autem eadem

- Ac.* Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.
- 25 *Pa.* Militem lepide et facete et laute ludificari
Volo. *Ac.* Voluptatem mecastor mi imperas. *Pa.* Scin',
 quemadmodum?
Ac. Nemppe ut assimulem me amore istius differri. *Pa.* Rem
 tenes.
- Ac.* Quasique istius causa amoris ex hoc matrimonio
 Abierim, cupiens istius nuptiarum. *Pa.* Omne ordine,
 30 Nisi modo unum hoc: haece esse aedis dicas dotalis tuas;
 Hinc senem abs te abiisse, postquam feceris divertium;
 Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
- Ac.* Bene mones. *Pa.* Sed ubi ille exierit intus; istic te procul
 Ita volo assimulare, prae illius forma quasi spernas tuam,
 35 Quasique eius opulentitatem reveareis, et simul
 Formae amoenitatem illius, faciem, pulchritudinem,
 Collaudato. Satin' praeceptum est? *Ac.* Teneo. Satin' est,
 si tibi
 Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?

ratione, qua usitatissimum illud *quid pro cur*; ut *quid venis* infra Trin. 1, 2, 29. Eiusdem generis est, quod ibidem legitur Trin. 1, 2, 59. *Si id non me accusas.* — *Quod ego potero.* Bothius parum considerate emendabat: *quoad ego p.* Nam illud ipsum quod pro eo quod vulgo *quoad*, quantum, poni solet. Cf. Goerenz. ad Cic. de fin. p. 377. et alibi saepe. Adde Parei lexicon s. v. *Quod.* — *Laute ludificariet*, magnifice, λαμπρῶς. — V. 26. *voluntatem pro voluptatem* exhibent Codd. Pall. *Scin' quemadmodum.* Vulgo: *Et scin' tu, quemadmodum*; quod iam Scioppius susp. lectt. IV, 15. correxerat: *at scin' quemadmodum.* Sed metrum etiam illud *at a se* segregat. *Amore differri* dicuntur, qui discruciantur doloribus amoris. Sic Turpilius apud Nonium p. 173. v. *suavitus: Intercapedine interficior, desiderio differor.* Adde Terent. Adelph. III, 4, 40. *Miseram me, differor doloribus.* Cf. etiam Nonius p. 284. s. v. *differre.* — *Omne ordine.* Sic Bothium secuti dedimus. Vulgo: *cupiens istius summe nuptiarum.* *Pa. Ordine is.* Sed Codd. Pall. *istius omne ordinis nuptiarum*, omnia interlocutoris nota. Vulgata lectio, nisi fallor, e sola Camerarii coniectura fluxit, neque quicquam habet auctoritatis. Corruptioni locum dedit transpositio vocis *omne*, qua semel admissa reliqua immutata sunt, ut tolerabilis existeret sententia. *Omne ordine*; h. e. omnia recte et iusto ordine dicis. Sic Terent. Eunuch. V, 4, 48. *Tu isti narra omne ordine, ut factum siet*; citante Bothio. *Introire* h. l. quattuor syllabarum; vocales enim mediae non coeunt, ut in *circumire*, et similibus. Cf. Herm. Elem. doctrin. Metr. pag. 152.

V. 33. *Procul*, e longinquo astans. *Quasique eius* cet. Hic versus a Nonio exsignatus est p. 146. nullo discrimine, nisi quod *revereare* scripsit. *Formae amoenitatem illius* cet. Vulgo: *Formam amoenitatis, illius faciem, pulchritudinem.* Iam Pistor. emendavit. Pro *faciem, pulchritudinem* Bothius non sine veri specie scriptum vult: *facie* (antique pro *faciei*) *pulchritudinem.* — *Opus*

Pa. Sāt habeo. Nunc tibi vicissimque imperabo. *Pl.* Dícito.

Pa. Quom éxtemplo hoc erit factum, ubi intro haec abierit;
ibi tu illico

40

Fácito uti veniás ornatus órnatu huc nauclérico:

Caúsiám habeas férrugineam, cúlcitam ob oculos láneam;

Pálliolum habeas férrugineum, nam is colos thalássicnet;

'Id, connexum in húmero laevo, éxpapillato bráchio,

Praécinctus aliqui, ássimulato, quási gubernatór sies.

45

'Atque apud hunc senem ómnia haec sunt; nam is piscato-
rés habet.

Pl. Quíd, ubi éro exornátus? Quin tu dícis, quid factúrus
sim?

Pa. Húc venito et mátris verbis Philócomasium arcéssito,

'Ut, si itura sít Athenas, éat tecum ad portúm cito.

expolitum dicitur, cum ultimam manum expertum, iam absolutum et perfectum est. *Vicissimque*; vulgo et in Dec. *vicissim quae*. Cod. V. Cam. *visque*; alii *vicissim quoque*, quod interpretamentum est. De particula *que* pro *quoque* cf. Gronov. ad Liv. I, 26. fin. et Livii interpp. ad V, 27, l. Rem vel lexica docebunt. *Quom extemplo*; cf. quae not. supra ad Capt. IV, 2, 6. Vulgo h. l. *quam extemplo*, quod hic quidem nihili. De *ferrugineo* colore cf. Nonius p. 549. ubi hic Plauti versus citatur. Adde Ueber die Farbenbenennungen der Alten in Goethes Farbenlehre II, p. 58. *Expapillato brachio*. Mire variant in his vv. libri et manuscripti et veteres editi. Codd. Pall. *exafilato*. Nonius p. 103., ubi hic versus citatur: *Expapillato brachio, quasi usque ad papillam renudato*. Plautus *Milite glorioso* cet. Festus p. 59. ed. meae: *Expapillato brachio, exerto; quod quum fit, papilla nudatur*. Cf. quae a me notata sunt ad alterum Festi locum pag. 62. meae ed. ubi legitur: *Effafilatum, exertum, quod scilicet omnes exerto brachio sint exilati, idest, extra vestimentum filo contextum*. Quae O. Müllerus ad hunc locum notavit, omni probabilitate carent. Sine dubio scriptum erat in antiquissimo Plauti exemplo: *ECPAPILATO*, quam inusitatam vocem nescientes librarii, scripturam falso interpretantes primum *ecafilato* deinde *effafilato* scripserunt, aliis verum *expapillato* servantibus, unde duplex glossa illa apud Festum vel potius Verrium orta est. Voc. *laevo* non coalescit, et voc. *éxpapillato* simili prosodia utitur, atque *sātellites* Trin. IV, 1, 14. *symillimae* Asin. I, 3, 88. *māgistratum* Amphitr. prol. 74. Adde Poen. V, 3, 26. *sūpēllēctili*. Et similia alia. Cf. quae disputavit Vilelm. Ad. Becker., Professor Lips. V. Cl., in Antiq. Plaut. pag. 14 seqq. ubi tamen quaedam temere ad hoc genus relata. *Exfibulato br.* dedit Bothius de coni. *Quin tu dícis*. Morae impatiens Pleusides, et iam ninium diu trahi orationem Palaestrionis indignans, quin tu tandem, quid faciendum mihi sit, dícis, ait, ut ad finem pervenias. *Quin*, nisi in obliqua oratione, nunquam coniunctivo iungitur, sed vel indicativo, vel imperativo. Causa in promptu est. Cf. quae de origine vocis supra diximus ad Mil. II, 5, 16. De prosodia in vv. *facturus sim* vide quae dixi in libello de v. pros. V. 49. *Vt si itura sit Athenas*. Vulgo: *Vt si itura iam est Ath.* E Cod. V. Cam. nihil varietatis enotatum est. Bothius se in Pal. h. e. Cod.

- 50 'Atque ad iubeat ferri in navim, si quid imponi velit.
Nisi eat, te soluturum esse navim, ventum operam dare.
Pl. Satis placet pictura, perge. Pa. Ille extemplo illam hortabitur,
'Ut eat, properet, ne morae sit matri. Pl. Multimodis sapis.
Pa. 'Ego illi dicam, ut me adiutorem, qui onus feram ad portum, roget.
- 55 'Ille inbebit me ire cum illa ad portum. Ego adeo, ut tu scias, Prorsum Athenas protinam abibo tecum. Pl. Atque illo ubi veneris,
Triduum servire nunquam te, quin liber sis, sinam.
Pa. 'Abi cito atque orna te. Pl. Numquid aliud? Pa. Haec ut memineris.
- Pl. 'Abeo. Pa. Et vos abite hinc intro actum; nam illum hinc sat scio iam exiturum esse intus. Ac. Celebre apud nos imperium tuum est.
- 60 Pa. 'Agite, abscedite ergo. Ecce autem commodum aperitur foris. Hilarus exit, impetravit; inhiat, quod nusquam est, miser.

ACTVS IV. SCENA V.

Pyrgopolinices, Palaestrio.

Py. Quod volui, ut volo, impetravi per amicitiam et gratiam a

Dec. legisse testatur: *Itiitupsia ethena se atecum atportuum c.* Pareus ad portuum c Codd. Pall. excerpst. Legendum sine dubio est: *Ut si itura sit Athenas cet.* Coniunctivus necessario requiritur. *Sit*, non *siet*, scribendum esse, evicit Kampmannus in Annot. ad Plauti Rud. pag. 10. quem vide. — *Atque ad iubeat ferri*; pro *iubeat afferri*, tmesi Plauto non inusitata. Sic Lucret. IV, 1247. *inque gravescent.* Idem I, 453. *seque gregari.* Ovid. Met. XII, 497. *inque cruentatus.* Plaut. Stich. I, 2, 19. *in cas similem.* Cf. quae notavimus ad Trin. IV, 1, 14. *disque tulisset.* Curcul. I, 1, 85. *Si quid super illi fuerit*; et multis aliis in locis. Hoc autem loco ita scribendum esse, manifesto ostendunt Codd. Pall., quorum Cod. V. Cam. *atque adiubeat*, Dec. *atque adiuvet.* — V. 53. Vulgo et in Codd. Pall. *It eat, ut properet*; sed posterius ut a metro excluditur. — De formula *numquid aliud* cf. notata supra ad Captiv. I, 2, 88. *Intus exiturum* dicitur, quum *intus* etiam motum de loco significet, ut *intus evocare*, *intus efferre* et similia, quae frequentissima sunt. *Celebre imperium est*; h. e. celebratur a nobis, cito ac sedulo curatur. Sic Pseud. I, 2, 35. *Intro abite atque haec celebrate.* Cf. Nonius p. 89. qui locus sic est legendus: *Celebre non solum frequens, sed etiam velox. Accius Aegistho: Celebri gradu gressum accelebrasse addeceat.* Ita enim ibi Codd. — V. 61. *Commodo* legitur vulgo. Sed *commodum* Cod. Dec. teste Bothio.

Act. IV. Sc. V. Miles a Philocomasio redit et, quomodo rem

Philocomasio. *Pa.* Quidnam te intus fuisse tam dicam diu?
Py. Nunquam ego me tam sensi amari, quam nunc ab illa muliere.
Pa. Quid iam? *Py.* Ut multa verba fecit, lenta ut materies fuit!
 Verum postremo impetravi, ut volui; donavique ei, 5
 Quae voluit, quae postulavit; te quoque ei dono dedi.
Pa. Etiam me? Quomodo ego vivam sine te? *Py.* Age, es
 animo bono.
Idem te ego liberabo. Nam, si possem ulló modo
 Impetrare, ut abiret nec te abduceret, operam dedi;
 Verum oppressit. *Pa.* Deos sperabo teque postremo; tamen 10
 Etsi istuc mi acerbum est, quia hero te carendum est optumo.
 Saltem id volupe est, quum ex virtute formae id evenit tibi
 Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi.
Py. Quid opus verbis? libertatem tibi ego et divitiás dabo,
 Si impetras. *Pa.* Reddam impetratum. *Py.* At gestio. *Pa.* At
 modicé decet 15
 Moderare animo, né sis cupidus. Sed eccam ipsam; egre-
 ditur foras.

cum illa confecerit, nunciat. Magni sibi constitisse ait negotium; nam non sine multo labore ab illa impetrasse, ut abiret. Ipsum etiam Palaestriionem servum ei dono dedisse; quam rem ingratam sibi accidere, simulat Palaestrio. V. 2. *Quidnam tam intus fuisse te dicam diu*, atque ita Codd. Pall. nisi quod *te* omittunt. *Te* si necessarium est, quod negari nequit, propter rationem grammaticam priori loco ponendum est, tam posteriori. *Lenta materies* dicitur quae tarde et non sine difficultate expeditur, quae extrahitur colloquendo. Vulgo *ut lenta*, sed metrum reclamat. De formula *quid iam* vide quae supra notavimus ad Mil. II, 3, 51. et II, 5, 62. — *Idem te ego liberabo*. Pariter *te* manumittendum curabo; dono te alii dedi, sed pariter efficiam, ut manumittaris. *Idem* ad Cod. Dec. in quo *et idem* scriptum est, cum Bothio dedi. Ceterum cf. Kampmann. Annot. ad Plauti Rud. pag. 33., qui *Idem ego te* vulgatam lectionem admisso in v. *Idem* hiatu defendit. *Si possem — operam dedi*. Si h. l. non simpliciter pro *an* ponitur (de qua signif. vide supra ad Milit. III, 1, 18.) sed est ellipticum dicendi genus. Plena esset oratio: *operam dedi, si — possem, ut id efficerem*. Sed quum facile sponte intelligatur illud *ut id efficerem*, omissum est. Vulgo legitur ex Cam. edit: *si posset ullo modo Impetrari*. Sed Pareus, qui dedit: — *possem — impetrare*, se ex Cod. V. Cam. locum restituisse ait. Locum ita iam correxit Acidalius Divv. in Plaut. pag. 308. *Oppressit*, vicit me denique, pervicit, ut te secum abducere possit. *Teque postremo*. Ita recte haec coniungi existimo. Sententia est: etsi spes mea me fallat, quam in Diis habeo repositam, tu certe mihi superes. *Tamen Etsi* unam vocem efficiunt, versu diremtam. *Formae id* scripsi pro vulgato *formae*, non ex fuga hiatus, sed sententiae causa, cui deest subiectum. *Super hac vicina*. Vulgo *super hancv*. Sed vett. editt. pariter atque Festus, qui hunc versum citat pag. 244. ed. m. sub v. *superescit*, ablativum defendunt. De notione praep. *super* in

ACTVS IV. SCENA VI.

Acroteleutium, Milphidippa, Pyrgopolinices, Palaestrio.

Mi. Hera, ecce praesto militem! Ac. Ubi est? Mi. Ad laevam. Ac. Video.

Mi. Aspice limis, ne ille nos se sentiat videre.

Ac. Video edepol; nunc nos tempus est malas peiores fieri.

Mi. Tuum est principium. Ac. Obsecro, tute ipsum convenisti?

5 *Ne parce voci, ut audiat. Mi. Cum ipso pol sum secuta Placide ipsa, dum libitum est mi, otio, meo arbitrata, ut volui. Py. Audin', quae loquitur? Pa. Audio. Quam laeta est, quia te adiit!*

Ac. O, fortunata mulier es. Py. Ut amari videor! Pa. Dignus.

eiusmodi formulis cf. idem Festus l. c. *Modice moderare animo* dicitur ut *cursum currere, madere madide, propere properare* et similia multa apud Plautum.

Act. IV. Sc. VI. Iam Acroteleutium ipsa ad militem accedit, ut illum ad se invitet; miles condicit. *Video*. Ita Codd. Pall. et Cam. ed. Vulgo *videto*, idque Milphidippae continuatur. *Limis*. Vulgo *limis oculis*, sed contra metrum. Solemnis est in hac locutione voc. *oculorum* omissio. Cf. Parei lexicon s. v. *Limus*. Tum vulgo et in Codd. *se videre sentiat*, quod adversus metrum peccat. — *Sum secuta*, antiquum vocabulum, pro *sum locuta*, quod fuere, qui h. l. substituerent. *Seco* et *sequor* pro *loquor* antiquos in usu habuisse, testimonio est vox *sequester*, quae proprie significat *interlocutorem, interpretem, tum tutorem*. Inde etiam est *inseco*, ἐννέω, quod e Livio Andronico servavit Gellius XVIII, 9: *Virum mihi, Camena, insece versutum*. Est autem *seco* et *sequor* cognatum Germanicae radici *sagen, seggen*, unde etiam *saga*, coniectrix, *praesagus*, alia. V. 6. Vulgo sic legitur hic versus: *Placide ipsa, dum libitum est mihi, otiose meo arbitrata, ut volui*. Veteres editt. *ut libitum*. Sed Codd. Pall. *dum libitum* praestant, a quo non est discedendum. Quare aut ipsa omittendum est, quod salva sententia fieri potest fecitque Bothius, aut ipsa dum pro tribracho habenda sunt. Similia modo in Persa II, 4, 24. *Tu me defigas, te cruci ipsum propediem, affigent alii*, aut ipsum eliciendum, aut corripiendum est. Ceterum ipse pron. priorem saepe corripit. Cas. II, 8, 56. *Molliculos escos, ut ipsa mollicula est. Licet*. Similiter Bacch. III, 3, 74. *Vt ipse in gremio osculantem mulierem teneat sedens*. Tum pro vulgato *otiose* recte scripsisse videtur Bothius *otio*, veluti est supra Mil. III, 2, 29. *otio excruciabere*. Adde Epid. V, 1, 21. qui locus ita scribendus est:

Di immortales otio isse admiror. Pedibus pulmon' es,

Qui perhibetur? Prius venisset, quom tu advenisti mihi.

Simili emendatione indiget locus Mostell. IV, 3, 128. *Quid nunc? Quin tu is intro atque otio perspectas, ut lubet; ubi male vulgo legitur otiose. Quia te adiit; te non eliditur. O, fortunata mulier es*. Fortunatam Milphidippam praedicat hera, quod militem

Ac. Permírum ecastor praédicas, te adísse atque exorásse;
Per epístolam aut per núnclum, quasi régem, adiri eum aiunt. 10

Mi. Namque édepol copia víx fuit adeúndi atque impetrándi.

Pa. Ut tu ínclutus apud múlieres! *Py.* Patiár, quando ita
Venús volt.

Ac. Venerí pol habeo grátiam, eandémque et oro et quaéso,
Ut éius mihi sit cópia, quem amó quemque expetésso,
Benígnusque erga me út siet; quod cúpiam, ne gravétur. 15

Mi. Spero, ita futurum. Quámquam illum multaésibi expetéssunt,
Ille illas sperñit ségregatque ab se ómnis extra te úniam.

Ac. Ergo íste metus me mácerat, quod ille fastidiósust;
Oculi éius ne senténtiam mutént, ubi viderít me,
Atque éius elegántia meam extémplo speciem spérnat. 20

Mi. Non fáciat; habe animúm bonum. *Py.* Ut ípsa se contémnit!

Ac. Metuó, ne praedicátio tua núnc meam formam exsúperet,

Mi. Istúc curavi, ut ópiníone illíus pulcriór sis.

Ac. Si pól me nolet dúcere uxórem, genua ampléctar
Atque óbsecrabo aliquó modo. Si nón quíbo impetráre; 25
Conscíscam letum. Vívère sine illó scio me non pósse.

Py. Prohibéndam mortem múlieri videó. Adibone? *Pa.* Mínime:
Nam tú te vílem féceris, si te últro largiére.

Sine últro veniat, quaérítet, desideret, exspéctet.

Si nón perire istam glóriam vis, quám habes, cave, sis, fáxis. 30

Nam nállí mortálí scio obtígísse hoc, nisi duóbus,

adire ei licuerit. Vulgo: *O fortunata mulier.* Sed Cod. Dec.
teste Bothio *mulieres*. Nisi forte legendum: *O fortunatam mulierem.*

V. 11. *Namque.* Non est, quod mireris; non tam facilis fuit
aditus. Namque vix cet. Cf. quae supra notavimus ad Milit. II,
5, 19. — V. 13. *Gratiam* ultimam non elidit, asynartetorum li-
centia. Sic infra *copia* v. seq., *bonum* v. 21. Et saepissime alibi.
Cf. Hermann. Elem. doct. metr. p. 149. — V. 18. *Ergo*, h. e.
revera, certo. Cf. notata supra ad Milit. I, 1, 63. — V. 19.
Vulgo: *Ne oculi eius;* ordinem mutavi cum Bothio. — V. 24.
Ducere ultima indifferente, ex asynartetorum licentia, ut paullo
post v. 26. *viveré.* Cf. Herm. l. c. — V. 27. *Video. Adibone?* Ul-
tima in *video* ob maiorem distinctionem non liquescit, et *adibone*
duas posteriores breves habet. — V. 29. Vulgatum: *desideret, ex-*
spectet recte se habet, ultima in *desideret* producta. Cf. Kamp-
mann. in Annot. ad Plauti Rud. p. 9. *Expectet* h. e. ad militis
arbitrium se componat, sua tempora ex illius voluntate disponat.
Bothius sine caussa dedit *expetessat.* — V. 30. Vulgo: *Summo-*
vere istam vis gloriam, quam habes? Cod. V. Cam. *Summopere*
i. v. gl. Cod. Dec. *Si non perdere i. v. gl.* Legendum videtur:
Si non perire istam gloriam vis, quam habes. Vt saepe, *istam*
corripiendum et in verbis: *Quám habes*, non eliditur *quam*, sed
breve syllabam praestat. *Tam misere ut amarentur.* Sic vulgo,
metro turbato. Non enim potest hac in sede versus hiatus locum ha-
bere. Cod. V. Cam. *tam vivere ut amaret.* Dec. *tam muuete ut amaret.*
Non inusitata sunt *misere amare, cupere, desiderare* apud Plautum et
alios. Sed versus ratio postulat aliud. Legendum fortasse: *tam per-*

Tibi ét Phaoni Lésbio, tam misere ut amaréntur.

Ac. Eho, întro abi tu, illum évoca forás, mea Milphidíppa!

Mi. Imo ópperiamur, dum éxeat aliquís. *Ac.* Durare néqueo, Quin eam întro. *Mi.* Oclusae súnť fores. *Ac.* Rífringam.

35

Mi. Sana nón es.

Ac. Si amávit unquam aut sí parem hic sapiéntiam habet ac fórnam;

Per amórem si quid féceró cleménti id animo ignóscet.

Pa. Ut, quaéso, amore pérđita est haec misera! *Py.* Mutuúm hť.

Pa. Tace, ne aúdiat. *Mi.* Quid adstítisti obstúpida? Cur non púltas?

Ac. Quia nón est intus, quem égo volo. *Pa.* Qui scís?

40

Ac. Scio edepol fácile;

Nam odóre nasum séntiat, si intús sit. *Py.* Hariolátur.

Quia mé amat, propterea Venus fecít eam, ut divináret.

Ac. Nescío, ubi hic prope adest, quem expeto vidére; olet profecto.

Py. Nasó pol iam haec quidéń videt plus, quam óculis.

Pa. Coeca amóre est.

Ac. Tene me, óbsecro! *Mi.* Cur? *Ac.* Né cadam. *Mi.* Quid itá? *Ac.* Quia stare néqueo;

45

Ita ánimus per oculós meos defít. *Mi.* Pol militém tu

Adspéxisti. *Ac.* Ita. *Mi.* Non video, ubi est? *Ac.* Vidéres pol, si amáres.

Mi. Non edepol tu illum mágis amas, quam egomét, si perte liceat.

Pa. Omnés profecto múlieres te amánt, ut quaeque adspéxit.

50

Py. Nescío, tu ex me hoc audíveris, an nón; nepos sum Vénérís.

dite ut amarentur. — V. 33. Vulgo: *Eo intro. abi tu: illum evocato foras.* V. C. Cam. *Eo intro an tu illuc evocatus foras.* Dec. *evocatum.* Emendavit Acidalius, quod dedimus. Bothius, ex parte Acidalium secutus, dedit: *Eho, intro abidum, illunc evoca foras.* Alii *evocatum* tuiti sunt, ut esset supinum, quo admisso *foras* pro monosyllabo est. Sed displicet caesurae neglectio. — V. 37. Vulgo atque in Codd. Pall. *clementi animo ignoscet.* Tolerendus erat hiatus, quem vet. editt. sustulerunt *mihí* ante v. *ignoscet* interponentes. Bothius scripsit: *clementi ignoscet animo.* — V. 39. *Adstítisti* sine causa mutavit Both. in *abstítisti*; sed nondum plane ad ianuam accesserat, et ante eam substitit. *Adstare* enim significat *stehen bleiben.* *Facile.* Vulgo: *Scio, edepol scio*; atque ita C. V. Cam. sed Dec.: *scio edepol facio*, unde recte Bothium putamus coniecisse, quod exhibuimus. *Nasum* neutro etiam genere proferri, auctor est Nonius p. 215. Adde Plaut. Curc. I, 2, 18. Amphitr. I, 1, 288. (293. ed. m.) *Hariolatur*, hariolarum in modum divinát. V. 45. Vulgo: *quia adstare* Nequeo, ultima voce ad vers. seq. translata. Camerar. edidit: *quia hic astare* Nequeo. Sed *hic* abest a Codd. Pall. et Cod. Dec. exhibet *stare*, quod verum est. — V. 46. *Animus per oculos meos defit.* Per oculos tantus ardor intravit animum, ut is deficiat. Similiter infra v. 54. *linguam oculi praeciderunt.* — V. 50. *Nescio, tu ex me hoc cet.*

Ac. Mea Málphidippa, adi, óbsecro, et congrédere! *Py.* Ut me verétur!

Pa. Illa ad nos pergit. *Mi.* Vós volo. *Py.* Et nós te. *Mi.* Ut iussisti,

Herám meam eduxí foras. *Py.* Videó. *Mi.* Iube ergo adíre.

Py. Indúxi in animum, ne óderim, item ut álias; quando orásti.

Mi. Verbum hércle facere nón potis, si accésserit prope ad te; 55
Dum te obtuetur, ínterim linguam óculi præcidérunt.

Py. Levándum morbum múlieri video. *Mi.* 'Ut tremit atque extímuit,

Postquám te adspexít? *Py.* Viri quoque armátí ídem istuc faciunt;
Ne tú mirere múlierem plus. Séd quid volt me fácere?

Mi. Ad se út eas; tecum vívere volt átque aetatem exigere. 60

Py. Egon' ad illam eam, quæ nýptasit? Vir éius est metuéndus.

Mi. Quin tuá causa exegít virum a se. *Py.* Quid? Qui id facere pótnit?

Mi. Quia aedés dotaless híus sunt. *Py.* Itane? *Mi.* 'Ita pol.
Py. Dic domum íre;

Iam ego illi ero. *Mi.* Vide, né sies in exspectatióne,
Ne illam ánimí excrucies. *Py.* Nón ero profecto. Abite. 65

Mi. Abímus.
Py. Sed quíd ego video? *Pa.* Quid vides? *Py.* Nescío quis,
eccum, incédit,

Ornáta quídem thalássico. *Pa.* Iam nós volt hic profecto;
Nauclérus hic quídem est. *Py.* Vídelicet arcéssit hanc. *Pa.* Ita

créjo.

Ita emendavit Hermannus Elem. doctr. metr. p. 153 seq. e Codd. Vulgo: *Nescio, tun' ex me hoc audieris*, quæ vitiosa sunt propter anapaestum in quarto pede. Cf. Herm. l. c. Codd. Pall. exhibent: *Nescio tu me ex hoc audieris*. — V. 54. *Induxi in animum*. Sic Cod. Dec. teste Bothio. Vulgo abest *in*, versu hiatum admittente iniquo loco. *Oderim* ultimam non elidit, ut supra v. 13 et 21. — *Mulieri video*. *Mi.* *Ut tremit* cet. Ita emendavit Hermann. Elem. doctr. metr. p. 155. Vulgo: *m. video*. *Mi.* *Viden' ut tr.* metro et in hoc et in proximo versu vitiatum. Sequentem in versu *te* non liquescit. V. 59. *Sed quid volt me facere*. Ita ed. Cam. Vnde Pareus cum vulgata sumserit *quid vult me agere*, quod non monito lectore dedit, nescio. Hoc scio *me agere* hiatum habere non tolerabilem. *Ad se ut eas*. Vult, ut ad se eas. Ita scribendum. Sciopp. suspectt lectt. IV, 15. proposuerat: *ad sed eas*, addito *d* paragogico. Sed Cod. Dec. diserte *ut* exhibet, quod necessarium est. *Vivere* ultima in caesura ἀδιάφορος. *Quia aedes dotales* cet. Sic emendavit Hermann. Elem. doctr. metr. p. 156. quem vide. Vulgo: *iube eam domum ire*. Sed Cod. V. Cam. *Iubam domum ire*. Cod. Dec. *Iuuam d. ire*. Cod. Sur. sive Lips. *Dicam domum ire*. Versu sequenti *illim* legitur in V. C. Cam., *illi* in Dec., vulgo *illic*. *Ne sies in expectatione*; ne te expectari patiaris. Sic in *mora esse* dicuntur, qui moram alicui obiciunt. Sic in *quaestione esse* Pseud. II, 2, 68. Pers. I, 1, 52. Cist. II, 3, 49. Captiv. II, 2, 3. ubi tamen ex Codd. restitutum

ACTVS IV. SCENA VII.

Pleusides, Palaestrio, Pyrgopolinices.

- Pl.* Alium alio pacto propter amorem nī sciam
 Fecisse multa nequiter; vereār magis
 Me amoris caussa hoc ornatu incēdere.
 Verūm quom multos mūlta admisce accēperim
 5 Inhonēsta propter amorē atque aliena ā bonis;
 Mittō iam, ut occidi Achīlles civis pāssus est: —
 Sed ecclūm Palaestriōnem, stat cum mīlite;
 Oratio alio mīhi demutanda est mea. —
 Mūlier profecto nāta est ex ipsā mora,
 10 Nam quaevis alia, quae mora est aequē mora,
 Minor ēa videtur quāam quae propter mūliērem est.
 Hoc adeo fieri crēdo consuetūdine.
 Nunc ego hānc arcesso Philocomasium. Sēd fores

est: *ne quaestioni essemus*. Similiter h. l. Codd. Pall. *ne sis expectationi*, quod falsum tamen esse, vel versus arguit. — V. 69. Vulgo *Videlicet arcessit hanc hinc*. PA. Credo. Sed Codd. Pall. exhibent; *Videlicet arcessit hac itam hic credo*. Emendavit Both. *Videlicet* tertiam a fine corripit, ut saepe imperativus *vide*.

Act. IV. Sc. VII. Pleusides nunc de composito, nautae habitu indutus, accedit, ut Philocomasium abducatur, tanquam a matre iussus eam in navem arcessere. *Alium alio pacto*; alium hoc, alium illo modo. Notissima formula. Vulgatae consentiunt Codd. Pall. nisi quod V. C. Cam. *nesciam* et Dec. *nescium*. Male Weisius nuper ex aliquot vet. editt. revocavit *Si alium — nesciam*, falso referens, V. C. ita exhibere. *Si — nesciam et nisi sciam* licet h. quidem l. non admodum differant, tamen Latino usui repugnat prius illud, quapropter recte emendarunt viri docti locum Rud. III, 4, 26., ubi vulgo legitur: *si ne ei caput exoculassitis*, pro qua lectione restitutum est: *ni ei caput exoculassitis*. Ceterum de differentia formularum *nisi* et *si non* cf. Zumpt. Lat. Gr. §. 343. Schmalfeld Lat. Syn. §. 575. Paullo post v. 3. Bothius cum aliquot vet. edd. scripsit *cum hoc ornatu*. Cam. et Pareus dederunt *isthoc ornatu*. Sed hiatus genus frequens. Cf. Lingius de hiatu in vv. Plaut. pag. 6 seqq. *Mitto iam — passus est*: — Oratio subito Palaestriōnis et militis aspectu interrupta. Hoc enim dicere vult: Nisi scirem, multos iam propter amorē multa fecisse nequiter, vereretur, ita ornatus incedere. Sed quum multos sciam propter amorē admisisse turpia (mitto enim Achillem, sunt alia multa exempla, non ita temporibus remota); non est, quod tantopere dubitem, sic mutata specie alios fallere. *Nam quaevis alia* cet. Si qua mora mulieris causa sit, ea maior creditur, quam quae, licet non sit minor, viri aut alius cuiusdam rei gratia affertur. Vulgo in his falso distinguunt: *quae mora est aequae*; soloece; *aequae* enim ad sequens *mora* referendum necessario: *quae mora est aequae mora*, non minor mora. *Consuetudine*. Diuturna consuetudo efficit, ut moram, quam afferunt mulieres, vulgo opinemur esse longiorem. *Nunc ego hanc*. Ita scripsi sententia postulante, ut videtur. Vulgo: *Nam ego hanc*. Quid enim hoc caussae est, quod Philocomasium arcessit, cur

Pultábo. Hens, ecquis híc est? *Pu.* Adulescréns, quid est?
 Quid tu aís? Quid pultas? *Pl.* Philocomasium quaéríto; 15
 A mátre illius vénio. Si itura ést, eat.
 Omnés moratur; návim cupimus sólvère.
Py. Iamdúdm res paráta est. Hens, Palaéstrio,
 Aurum, órnaménta, véstem, pretiosa ómnia,
 Duc ádiutores técum ad návim quí feránt. 20
 Omnia composita súnť, quae donavi, út ferat.
Pa. Eó. *Pl.* Quaeso, hercle, própera. *Py.* Non morábitur.
 Quid ístuc, quaeso? Quid oculo factum ést tuo?
Pl. Habeo équidem hercle oculum. *Py.* At laévum dico.
Pl. 'Eloquar.
 Marís caussa hercle ego ístoc oculo utór minus. 25
 Nam sí a mare abstínúissem, tamquam hoc úterer.
 Sed nímis morantur mé diu. *Py.* Eccos, éxeunt.

A C T V S I V. S C E N A V I I I.

Palaestrio, Philocomasium, Pleusides, Pyrgopolinices.

Pa. Quid modi flendó, quaeso, hodie fácies? *Pl.* Quid
 ego ní fleam?
 'Ubi pulcherrume égi aetatem, inde ábeo. *Pa.* Viden' homi-
 ném, tibi
 Qui á matre et soróre venit? *Pl.* Vídeo. *Py.* Audin', Palaéstrio?
Pa. Quid vis? *Py.* Quin tu intús iubes efferrí ómnia, isti
 quae dedi?

illud consuetudine fieri credat? — V. 19. Vulgo *pretiosum omne ut ferat*, quibus consentiunt Codd. Pall. nisi quod V. C. *pretiose*. Sed apparet, v. *ferat* male ex v. seq. huc esse translatum. Emendavit Bothius. *Omnia composita sunt*; ordine posita et parata ad auferendum. Sic Terent. Hecyr. IV, 3, 5. *I ergo intro et compone, quae tecum simul ferantur*. — *Quid oculo factum est tuo*. Quo enim minus agnosceretur Pleusides, unum oculum obligaverat. — V. 25. Vulgo *istoc ego oculo*, sed insuavi numero. Nam *si a mare abstínúissem*. Iocus lepidissimus, de quo vide Muret. Varr. Lectt. III, 17 „Quum enim dicere videatur duabus vocibus: *si a mare abstínúissem*; non id dicit, sed *si amare abstínúissem*; révera enim amor in caussa fuerat, ut eo oculo minus uteretur.“ Haec Muretus. Ceterum recte Bothius docuit, scribendum esse *a mare abst.*, quum vulgo inverso ordine *abstínúissem amare*. Nam si recitasset actor, posita *ma* syllaba eo versus loco, ubi productam postulat metrum, periisset ambiguitas. Sed prima in *amare*, quamquam brevis, obscuratur a colliscescente syllaba antecedente *si*, unde ambiguitas augetur. *Mare* ablativus pro *mari* non inusitatus. Cf. Parei lexicon s. h. v. et Charisius pag. 79. ed. m. (III. P.)

Act. IV. Sc. VIII. Iam Philocomasium lacrimans, ut simulat, valere dicit Militi, cum Pleuside et Palaestrione abitura. V. 4. *Iubes efferrí*. Iubes duarum brevium. *Intus* etiám motum de

- 5 *Pl.* Philocomasium, sálve. *Ph.* Et tu sálve. *Pl.* Materque ét soror. Tíbi salutem mé iusserunt dicere. *Ph.* Salvae sient.
Pl. 'Orant te, ut eas, vénus operam dúm dat, ut velum éxplicent. Nám matri oculi sí valerent, mécum venissét simul.
Ph. 'Ibo, quamquam invíta; faciam quae iussis. *Pl.* Sane sapis.
10 *Py.* Sí non mecum aetátem egisset, hódie stulta viveret.
Ph. 'Istae crucior, á viro me tali abalienárier.
Nám tu quamvis pótis es facere út fluat facétiis,
'Et quia tecum erám, propterea ánimo eram ferócior;
Eám nobilitatem ámittundam vídeo. *Py.* Ne fle. *Ph.* Non queo,
15 Quóm te video. *Pa.* Hábe bonum animum. Scío ego, quid
doleát mihi.

loco significare, saepius iam notavimus. *Ventus operam dare* dicitur, cum secundus afflat; formula aliquoties apud Plautum obvia. Contrarium est: *ventus navim deseruit* Mostell. III, 2, 50. V. 9. *Faciam quae iussis*. Vulgo: *Ibo; quamquam invíta facio omnia; pietas sic cohabet. Pl. Sapis*. Sed C. V. Cam. *Ibo quamquam invítam facio omi pietas scio. Pl. chan sapis. C. Dec. Ibo quamquam invíta facio omi pietas sit. cohant. Sapis*. Ex quibus Pareus dedit: *Ibo; quamquam invíta facio omnia. Pietas sil. Pl. Eho! sane sapis* Camerario debetur vulgata. Mira commentus est Bothius. Nisi egregie fallor, scriptum fuit in vetustissimo libro, ex quo nostri descripti sunt: *ibo quamquam invíta faciam que iussis. pl. sane sapis*, ex quibus librarii fecerunt: *i. q. inv. faciomipietassitcohant (chan) sapis*. Ergo sic restituo: *Ibo, quamquam invíta; faciam quae iussis. - Pl. Sane sapis*. Nam ex male intellectis *faciamque* fecerunt *facio omi pie*, et *iussis* dictum est antiquae pro *iusseris*. Exempla huius formae e Plauto excitata, incerta sunt. Certa sunt Virg. Aen. XI, 467. Silius Ital. XII, 175. *Hodie stulta viveret*. Consuetudo, qua mecum aliquantisper vixit, effecit, ut tantopere sapere videatur. V. 12. *Facere* ultimam non elidit in caesura versus asynarteti. V. 13. *Propterea* itidem hiante ultima propter eandem causam. V. 14. Vulgo legitur: *Py. Nimum haec flet. Ph. Nequeo; metro corrupto*. Beckerus, V. Cl., in Antiq. Plaut. generatim expl. pag 26. cni. *nego*, haec addens: *sc. nimum flere, quum te video et in animum induco, qui vir sis*. Addit porro: *Puto verba esse non Philocomasii, sed Palaestriionis, quem par est respondere militi*. Parum considerate omnia. Nam nec alia respondere potest nisi Philocomasium, nec *nego* ullo modo accommodatum esse videtur. Teste Pareo in V. C. Cam. pro *nimum* legitur *mā* in C. Dec. *mnia*. Editio Veret. exhibet: *video omnia. Py. Ne fle. Ph. Non queo; om. v. amittendam*. Vndeunque profecta est haec lectio, habet ea stamina verae scripturae. Etenim ut supra v. 9. iidem Codd. exhibent *omi* et *omi*, plane perverse et abs re; sic item hoc loco *mā* illud et *mnia*, ex quo alii *nimum* alii *omnia* fecerunt, plane fictum est atque ex falso intellectis litterarum ductibus ortum. Quare scribendum fuit, quod dedi. Formula *ne fle* Plauto non inusitata est. Cf. Captiv. I, 2, 36. Epid. IV, 2, 31. Respondet Philocomasium: non possum mihi temperare, quum te video; non possum lacrimis abstinere, quum video, te relinquendum esse. V. 15. *Scio ego, quid*. Bono animo esse iubet servus Philocomasium; se enim in eandem doloris societatem venire; se eun-

Nám nil miror, sí lubenter, Philocomasium, híc eras;
 Fórma hic huius, móres, virtus, ánimum attinuerunt tuum.
 Quín egoservus, quándo aspicio hunc, lácrumem, quia diiúngimur.
Ph. 'Obsecro, licét complecti, priúsqvam proficiscó? *Py.* Licet.
Ph. 'O mi oculi! 'O mi anime! *Pa.* 'Obsecro, tene múlIERem, 20
 Ne affligatur. *Py.* Quid istuc? *Pa.* Quia, postquam ábs te
 abit, animó male
 Fáctum est huic repénTE miserae. *Py.* Aceúrrite intro, efférte
 aquam!
Pa. Níhil aquam morór. *Py.* Cur? *Pa.* Malo —. Ne intervénERis,
 Quaesó, dum respíscit. *Py.* Capita intéR se nimis nexa
 híce habent.
 Nón placet. Labra áb labris ferrúminant. *Pl.* Acre ést malum. 25

dem scire, quantopere illud doleat, quod abire necesse sit. Vulgo, *et quid*, unde Bothius *equid*. Sed Codd. Pall. *inquid*, quod ortum ex pron. *quid*, frequente librariorum errore. *Attinere animum* dicuntur, quae animum alicuius tangunt, movent; sic simpliciter. Alii *attinuerunt* proxime referunt ad *hic*, quod vulgo post *attinuere*, ita enim scribunt, legitur, ut sit sententia *hic te retinuerunt*, sie fesselten dich an diesen Ort. Falso, puto. Cf. supra ad Capt. II, 2, 16. *Quin ego — lacrumem*; vulgo: *quin e. — fleo*; sed Codd. Pall. *lacrumum*; unde Bothius dedit, quod etiam metrum postulabat. Coniunctivum, (ne quis a coniunctione *quin* pendere putet) posuit, quia non vere lacrimat, sed lacrimas prope esse ait, ich möchte weinen, fast weint' ich selbst. V. 19. *Proficisco*. Ita Codd. Pall. Aliud formae activae exemplum excitatur a Nonio p. 470. M. ex Turpillii Hetaera, ubi *proficisceret*. V. 20. Vulgo *O mei oculi*. Sed Codd. Pall. *O mihi oculi*, quod sine dubio ortum ex scriptura: *o mi oculi*, quae revocanda erat. Cf. Cistell. IV, 2, 8. ubi: *mi homines, mi spectatores*. Ex Petronio Sat. 116. affertur: *o mi hospites. Ne affligatur* ad terram. *Quid istuc*. Palaestrio, quum Philocomasium animi defectum simulare videret, Pleusidi dixerat: tene mulierem; quam ille amplexus arcte tenet manibus. Hoc pungit militem *Malo —. Ne interveneris*. Lacuna unius verbi, quam varii varie explere conati sunt. Quidam *verum* interpositam voluerunt, sed, ne aliam caussam ponam, metro adversante. Bothius *malo malum* scripsit, ioco longe accessito, quo servus significet, Philocomasium gravidam esse a Milite. Conferri iubet interpretes ad Amphitr. II, 2, 91. ubi: *Praegnantis oportet et malum et malum dari*. — V. 25. *Labra ab labellis*. Vulgo *labra labellis ferruminant*. Sed V. C. Cam. *labram ab lavellis fer ad macellum*. C. Dec. *labram ab lavellis fer in aut ace malum*. Verbum *ferruminavit* (sic) princeps iam editio exhibet, pro quo recte vulgata *ferruminant* exhibere videtur, quae excogitata est a Palmerio. Me quidem male habuit v. *labellis*. Quod enim C. H. Weisius ait, labra esse viri, labella feminae, sibi habeat. Ego sic conicio. Quemadmodum in V. C. Cam. pro *malum* scriptum est *macellum*, sic *lavellis* pro *lavris* scripserunt librarii, scripturae compendium quaerentes, ubi nullum esset. Simili modo aliquoties me legere memini in Codd. *nostram*, ubi nam legendum scriptumque fuit, quod pro compendio habentes librarii, *nostram* rescripserunt. Cf. quae notavi ad Pompeium pag. 474. *Ferruminare* est glutinare; proprie autem de ferro,

Téntabam, spiráret, an non. *Py.* Aúrem admotam opórtuit.
Pl. Sí magis vis, hanc omittam. *Py.* Nólo; retine. *Pa.* At
 illeo miser.

Py. Exite atque ecférte huc intus ómnia, isti quae dedi.
Pa. 'Et iam nunc salúto te, Lar fámilíaris, priúsqvam eo.

30 Cónservi consérvaque omnes, béne valete et vívite.

Béne, quaeso, inter vós dicatis ét mihi absentí tamen.

Py. 'Age, Palaestrió, bono animo es! *Pa.* Heú heu, nequeo,
 quín fleam,

Quum ábs te abeam. *Py.* Aequó fer animo. *Pa.* Scío ego,
 quid doleát mihi.

Ph. Sed quid hóc? Quae res est? Quíd video? Lux, sálve,

Pl. Iam resipísti?

Ph. 'Obsecro, quem ampléxa sum hominem? Périi, súnne
 35 ego apúd me?

Pl. Né time, voluptás mea!

Py. Quíd istuc est negóii? *Pa.* Anímus hanc modo hic relíquerat,
 Métnoque et timeó, ne hoc tandem própalam fiát nimis.

quod candens coniungitur, dici solet. Igitur *ferruminant labra* ab *labris* eadem ratione dictum est, ad quam *suspendere ab aliqua re, ex aliqua re; nectere ex aliqua re;* nec mihi dubium est, Romanos dixisse *aurum ex argento ferruminare* et similia. Kampmannus in dissert. de AB praep. usu Plautino scribendum putat: *labéllis lábra ferrúminant*, quod non probo. In verbis *acre est malum* metri caussa addendum fuit *est*. Hoc dicit Pleusides, qui deficientem Philocomasium nianibus exceperat, malum, quo illa laborare se fingit, acre esse, i. e. vehementius, quam ut possit sedari parvo temporis spacio. V. 27. Vulgo *Sin magis vis ambos mittam*. Sed Codd. Pall. *si magis vis amo mittam*, pro quibus C. H. Weisius restituit *S. m. v. eam omittam*, qui tamen *Sin* retinuit, quod servandum non erat. Ceterum *hanc omittam* metro convenientius.

V. 29. Nunc iam Palaestrio domum ac familiam militis valere iubet. *Lar familiaris*; vulgo omittitur *Lar*, intelligitur tamen ab interpretibus. Sed primum non constat, *familiaris* sic nude de *Lare familiari* usquam dici; deinde nisi illud addideris, labitur versus. Ergo quo demum cunque modo exciderit vocabulum *Lar*, restituendum est, ipso metro indicante, ubi exciderit. Addidit iam Boethius. *Et mihi absentí tamen*. De singulari particulae *tamen* usu, exposuit Dousa Plaut. expll. III, 13. Is *absentí tamen* explicat *quamvis absentí*. Sed cf. quae supra notavimus ad Captiv. II, 3, 33.

V. 35. Philocomasium ex animi deliquio respiscere se simulat. Quod quum non sine quadam animi affectione et admiratione fieri possit, mutari numerum par erat. Sequitur ergo a verbis: *Sed quid hoc* iambicus septenarius sive tetrameter catalecticus, quem, quoniam in trochaicum exit, ex lege numerorum continuationis trochaicus versus excipit. Finit clausula *Ne time voluptas mea*, cuius exempla Hermannus Elem. doctr. metr. p. 172 seqq. enotavit duo; alterum ex Amphitr. V, 1, 20. *Sed quid hoc, qui hic est senex;* alterum e Terent. Adelph. II, 1, 4. *Ego istam invitis ómnibus* — Est post v. res ex Camerarii editione interposui. Vocabulum *voluptas* secundam a fine, ut solet, corripit.

Py. Quíd id est? *Pa.* Nos secúndam ferri núnc per urbem
haec ómnia,

Né quis hoc tibi vítio vortat. *Py.* Méa, non illorúm, dedi. 40
*Párv*i ego illos fácio. Agite, ite cúm dis benevoléntibus.

Pa. Túa ego hoc caussa díco. *Py.* Credo. *Pa.* Iám vale.
Py. Et tu béne vale.

Pa. Íte víto. Iam ego ássequar vos; cúm hero pauca etiám loquar.
Quámquam alios fidélioressémpér habuísti tibi,
Quám me; tamen tibi hábeo magnam grátiam rerum ómnium; 45
‘Et, si ita senténtia esset, tibi servire mávelim

Múlto, quam alíi libertus ésse. *Py.* Habe animúm bonum.

Pa. Heú mihi, quum vénit in mentem, ut móres mutandí sient!
Múliebres morés discendi, obliuiscendi stratiótici.

Py. Fác, sis, frugi. *Pa.* Iám non possum; amísi omnem libídinem. 50

Py. Í, sequere illos, né morere! *Pa.* Béne vale. *Py.* Et
tu béne vale.

Pa. Quaésó, ut meminérís; si forte líber fieri occéperim,
Míttam núnciúm ad te; ne me déseras. *Py.* Non ést meum.

Pa. Cógitato itémdidem, tibi quám fidelis fúverim.

V. 39. Pleusides Philocomasium suam blando cognomento *voluptatem suam* dixerat. Quod, ut par erat, admiratus miles, *quid sit negoti* quaesierat. Cui servus, ut militem ab hac cogitatione avocet, aliud respondet, quam quod interrogarat, ita tamen, ut et ille non sentiat, se alio deduci, et amantes moneantur, ne incauti amorem prodant. Verba enim: *metuoque* — *nimis* proprie ad duos illos amantes spectant, quos monitos volebat servus. Quae eadem verba quum miles quoque intellexisset, quaerit, quidnam sibi velit. Respondet Palaestrio: timeo, ne quis tibi vitio vertat, quum viderit, res illas omnes, quas tu Philocomasio dono dedisti, a servis sectatoribus secundum nos in navem deferri. Homines enim prodigum, profusum et nimis largitorem te existimabunt. Sic hominem eludit Palaestrio. *Ferri recte et opportune praestant Pall. Codd. Vulgo ferre. Non illorum*, quos ut dixisti ita existimatuos. Non opus est, quod Bothius ex arbitrio scripsit, *aliorum* et mox *alios*.

V. 43. Reliquis digressis solus cum milite restat in Scena Palaestrio et de fide sua ac fidelitate erga militem gloriatur invitumque se abire testatur; quae omnia mirifice valent ad risum commovendum. *Tamen unius syllabae. Si ita sententia esset.* Bothius soloecismum odoratus, *sententia siet* scribi iussit, propter v. *mavelim*, quod sequitur. Sed errat ille. Nam si ita dixisset poeta: *malo tibi servire quam aliorum libertus esse; modo tua sententia ita ferret ut tecum manerem*; sine dubio non offensus Bothius. Saepe Latini scriptores *velim, nolim, malim* coniunctivos nulla condicionis significatione ponunt, sed cum modestiae alicuius, qua quid optent, notatione, pro indicativis *volo, nolo, malo*. In v. *obliviscendi* syllabae *ivi* pronuntiatione in unam coeunt. — V. 50. *Amisi omnem libidinem*. Loci ambiguitas patebit, si, ut hunc ad locum monuerunt interpretes, meminerimus, *Venerem Frugi* Romanos coluisse. *Ne me deseras*. Cum mei iuris et mei peculii factus fuero, me indigentem auxilio tuo iuves.

- 55 Si id facies; tum dēnum scibis, tibi qui bonus sit, qui malus.
Py. Scio et perspexi saepe; verum quom antebac, tum hodie
 maxime.
Pa. Scis? Imo hodie verum factum, fixo, post dicēs magis.
Py. Vix reprimor, quin te manere iubeam. *Pa.* Istuc cave
 feceris!
- Dicent te mendacem nec verum esse, fide nulla esse te;
 60 Dicant, servorum praeter me esse fidelem neminem.
 Nam si honeste censeam te facere posse; suadeam.
 Verum non potest; cave faxis. *Py.* 'Abi; iam patiar, quic-
 quid est.
Pa. Bene vale igitur. *Py.* 'Ire meliust strenue. *Pa.* Etiam
 nunc vale.
Py. 'Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper servum
 pessimum;
- 65 Eum fidelem mi esse invenio. Quom egomet mecum cogito,
 Stulte feci, qui hunc amisi. 'Ibo hinc intro nunc iam
 'Ad amores meos; et, sensi, hinc sonitum fecerunt fores.

ACTVS IV. SCENA IX.

Puer, Pyrgopolinices.

- Pu.* Ne me moneatis; memini ego officium meum
 Ego nam conveniam illum. Ubiubi est gentium,
 Investigabo; operae non parcam meae.
Py. Me quaerit illic; ibo puero huic obviam.
 5 *Pu.* Ehem, te quaero. Salve, vir lepidissime,
 Cumulate commoditate, praeter ceteros
 Duo di quem curant. *Py.* Qui duo? *Pu.* Mars et Venus.

Fuverim metri caussa scribendum erat pro vulgato *fuverim*. V. 57. *Fazo.* Cf. notata ad Captiv. prol. 65. *Scis? imo hodie.* Vulgo et in Codd. Pall. *Scies; imo hodie.* Sed quid hoc est: *Scies, imo postea — dices?* Hoc potius dicit: Scis tu quidem; at postea dices magis, verum esse, quod nunc scire tibi videris. — V. 63. *Etiam nunc vale est nunc iterum vale.* Etiam enim plane est Graecorum ετι, prima quidem notione. Unde quoque illa repetitionis vis in tritissima ista formula *etiam atque etiam*, quod est: *iterum atque iterum*. — V. 66. *Amisi*; cf. notata supra ad Captiv. argum. v. 9.

Act. IV. Sc. IX. Servus puer Periplectomenis emittitur, ut militem invitet et domum introducat, quasi ab Acroteleutio moechum arcessere iussus. Verba: *ne me moneatis* intro loquitur ad eos, qui exeunti, quid dicat, praecipunt. V. 2. Vulgo *Ego iam*. Sed Codd. Pall. *Ego nam*, quibus assentiuntur edit. vet. ante Camerar. Deinde *illum* iidem libri pro vulgato *illunc*. Ultima non eliditur, ut in v. seq. *Investigabo* ultimam non elidit. *Parcam* Cam. recte dedit. Codd. Pall. et editt. ut vulgo *parco*. *Cumulate commoditate*; in quo omnia sunt commoda, in quo omnia placent. Possit tamen etiam intelligi, cui omnia commode et ex sententia procedunt. Sic supra IV, 3, fin. *Satin' ut com-*

Py. Facétum puerum! *Pu.* 'Intro te, ut eas, óbsecrat;
 Te vólt, te quaerit, téque exspectans déperit.
Amánti fer opem. Quid stas, quin intro ís? Py. Eo. — 10
Pu. Ipsús sese illic iam ímpedivit ín plagas.
 Parátæ insidiae súnť; ín statu stát senex,
 Ut ádoriatur moéchum, qui forma ést ferox,
 Qui omnis se amare crédit quemque aspéxerit,
 Quem omnes oderunt quá viri, qua múlieres. 15
 Nunc ín tumultum ibo; íntus clamorem aúdio.

A C T V S V.

Periplectomenes, Pyrgopolinices, Cario, Sceledrus.

Pe. Dúcite istam. Sí non sequitur, rápíte sublimém foras.
 Fácite, inter terram átque coelum út siet; discíndite.

Py. 'Obsecro hercle, Périplectomene, té! *Pe.* Nequicquam
 hercle óbsecras.

Vide, ut istic tibi sít acutus, Cário, cultér probe.

Ca. Quín iamdudum géstit, moecho hóc abdomen ádimere; 5

moditas usquequaque me adiuvat. — Ipsus sese illic cet. Haec et reliqua huius scenae secum solus loquitur puer, milite intus digresso. *In statu stat senex.* Alludit ad modum, quo gladiatores se componebant et colligebant in arma, sui defendendi, alterius petendi caussa; quam ex arte posituram solemnī vocabulo *statum* appellabant. Cf. Lipsius Saturn. II, 20. — *Ut adoriatur moechum cet.* Exsignavit hunc versum Nonius p. 305, recte monens *ferox sum illa re* eodem modo dici, ut *fretus sum illa re*, et fere idem significare quod *arrogans*. *Forma ferocem* etiam Titinnius dixit, cf. Nonium I c. ubi etiam *fortunis ferox* laudatur ex Accio. *Quemque*; quemcunque, ut saepe monuimus. Vulgo *quaeque*, sed *quemque* praestat Cod. Dec. Neque de solis mulieribus loquitur puer, ut ex seqq. patet. Quod sequitur: *Quem omnes* coniectura dedi certissima. Vulgo: *Mulieres*; eum, quod per se intolerabile, quia et non opus est, et in eodem versu iteratur. Ut breviter defungar. *Mulieres* interpretamentum ad v. *omnes*, quod ab hac importuna glossa extrusum est. Quo admissio, necessarium erat, ut, accedente in superiore versu falsa lectione *quaeque*, eum ponerent librarii pro *quem*, quod necessarium est. Magis tamen probabile est, initium versus antecedentis: *Qui omnis*, huic offecisse, ita ut extrusis his: *Quem omnes*, aliud quidvis videretur posse substitui. Ceterum in C. Dec. est: *Mulieres cum oderunt*, in V. C. Cam. *Mulierem oderunt*. Vulgo *odere*.

Act. V. Iam poenas dat miles stultitiae, superbiae et improbitatis suae. Nam allectus domum Periplectomenis, quasi in adulterio deprehensus, crudeliter tractatur et misere verberatur. *Inter terram atque coelum ut siet.* Vulgo: *inter t. a. c. ut medius sit*. Sed *medius* abest ab omnibus scriptis et melioribus editionibus, appositum fortasse ab eo, qui versui metueret. Ultima in v. *coelum* ex licentia versuum asynartetorum non eliditur. Similiter paullo post *moecho hoc* non colliquescent. *Gestit*; primus

'Ut faciam quasi púero in collo péndeant crepúndia.

Py. Périi! *Ca.* Haud etiam número hoc dicis. — Iámne in hominem ínvoló?

Pe. Imo etiam prius vérberetur fústibus. *Ca.* Multúm quidém.

Pe. Cúr es ausus súbigitare alienam uxorem, ímpudens?

10 *Py.* 'Ita me di ament, últro ventum est ad me. *Pe.* Mentitúr; feri!

Py. Máne, dum narro. *Pe.* Quid cessatis? *Py.* Nón licet mihi dicere?

Pe. Díc. *Py.* Oratus súm venire ad te húc. *Pe.* Quare ausus? Hém tibi!

Py. Oíei, satis sum vérberatus! 'Obsecro! *Ca.* Quam móx seco?

Pe. 'Ubi lubet. Dispendite hominem dívorsum et distendite.

15 *Py.* 'Obsecro hercle té, mea verba ut áudias, priusquám secat!

Pe. Lóquere nunc dum, donec factum est. *Py.* Víduam esse cénsui;

Sciopp. susp. lett. I, 6. e MSS. Pall. vindicavit. Antea vulgo *gestio*. — *Crepundia* sunt ludibria quaedam puerorum, a crepando dicta, e collo pendentia, quorum crepitu a lacrimis et ploratu cohiberi solent. *Haud etiam numero*. Sic contra Acidalii sententiam distinguendum existimamus, qui: *haud etiam; numero* distinguit, h. sensu: Nondum periisti; praemature hoc dicis. Sed ita censet ex prava interpretatione v. *numero*, quod cum Grammaticis Nonio, Festo, Macrobio significare putat *cito*, *nimum cito*. At vero *numero* est *in numero*, sive *ad numerum*, i. e. apposite, accommodate, opportune. Nam translata dictio est a re musica, ubi quae *numero*, sive *in numero* fiunt, apte et in tempore fiunt. Igitur *Haud etiam numero dicis*, erit: nondum etiam opportuno tempore dicis, nondum vere dicis, te periisse; pereundum tibi etiam est; tum dicas. Ceterum de vocis huius apud Plautum significatione et usu cf. egregiam Rostii dissertationem in Plautin. Cupedd. fercul. IX. *Prius*, antequam tu incolas in eum, ut ei abdomen praescindas, verberetur etiam. V. 10. *Feri*. Sic restituit Scioppius Arte crit. p. 53. Antea edebatur *perii*. Sed V. C. Cam. *eri* et Cod. Dec. *feri*, quod recte legitur in vulg. V. 13. *Oíei*. Sic Bothium secutus dedi, quum libri vulgati praestent *O hei*, Codices autem habeant *Olei*. Cf. Bentlei. ad Terent. Eun. IV, 4, 47. *Obsecro* — *Quam mox seco*. Manifesta *παράχρησις*, quae vehementer iocularis est. V. 14. Vulgo: *Ubi lubet*. *Distendite hominem d. et dispennite*. Locum hunc Meursius sic scribendum censuit: *dispennite* — et *distennite*. Verbum *dispennere* tuetur Nonius hunc locum citans p. 9., *Dispennere est expandere, tractum a pennis et volatu avium*. Alterum vero illud, *distennere*, Donatus ad Terent. Phorm. II, 2. tuetur, quo Terentii loco ex Donati sententia legendum est: *Quia non rete accipitri tennitur, neque miluo*. Cf. Meursius Exercitt. critt. c. 5. p. 167. Quae Meursii sententia quamquam multum habeat probabilitatis, quum poeta videatur sermonem vulgarem esse imitatus; tamen Codd. Pall. cedendum fuit, quorum V. C. Cam. *dispendite* — et *dispendite*, C. vero Dec. *dispendite* — et *distendite*, quod sine dubio verum est, secutusque est Camerar. in editione. Corruptio apud Nonium ex prava codicis scriptura videtur orta, quem ille habebat ante oculos. — V. 16. Vulgatam lectionem: *Loquere, nondum nihili factus*, veram habere nequeo. *Nihili facere*

Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebât mihi.

Pe. Iúra, te non nócturum esse hómini de hac re némini,
Quód tu híc hodie vérberatus aút quod verberábere,
Sí te salvom hinc ámittemus, Vénerium nepótulum. 20

Py. Iúro per Díonam et Martem, mé nociturum némini,
Quód ego híc hodie vápulo; sed míhi id aequé factam árbitror;
'Et si intestatús non abeo hinc, béne ágitur pro nóxia.

Pe. Quid, si íd non faxis? *Py.* Ut vivam sémper intestábilis.

Ca. Vérberetur étiam; postibi ámittundum cénseo. 25

Py. Dí tibi benefácient sémper, quom ádvocatus míhi bene es!

Ca. 'Ergo des minam aúri nobis. *Py.* Quamóbrem? *Ca.* Sal-
vis téstibus

'Ut te hodie hinc ámittamus, Vénerium nepótulum.

Aliter hinc a nóbis, ne sis frústra, — *Py.* Dabitur. *Ca.* Máge
sapis.

Dé tunica et chlamyde ét machaëra né quid speres; nón feres. 30
Vérberone etiam, án im amittis? *Py.* Mitis sum equidem fústibus.

aliquem non significat pessumdare, interimere, sed non aestimare, contemnere. Nec nititur tota haec lectio, nisi vitiosa et obscura cod. V. Cam. scriptura, quæ habet: *nondum nihilo* (sic) *factus*. Sed C. Dec. exhibet: *nondum donec factum est*, quod alii, veluti Cod. Sur. librarius, correxerunt: *nunc dum donec factum est*. Illud *nunc dum* verissimum mihi videtur. Eadem formula recurrit Curc. II, 1, 27. *Nunc dum salsura sat bona est*. Poen. prol. 42. *Nunc dum occasio est*, *Nunc dum scribitur aestuant*. Latet haec formula Epid. III, 4, 69. (IV, 2, 69.) qui locus sic est legendus:

Tam facile, quam me. Vbi habitat? Postquam liberast

Vbi habitat nunc dum illa, non certo scio.

Eho, ain, an non ais, quis eam liberaverit.

Donec factum est poeta pro eo posuit, quod est *donec fit*, certissime fieri significans. *Si te salvom hinc ámittemus* cet. Locus a Prisciano exsignatus III, 5. tom. I, p. 123. cuius lectionem recepi-mus, nisi quod hic *amittimus*. Vulgo: *Si te salvom hinc mittimus* v. n. Ceterum apud Priscianum Codd. etiam quidam *amittemus*. *Venerium nepotulum* acerba irrisione appellat militem, quippe qui se supra Veneris nepotem esse pronuntiavit. *Dionam* i. e. Venerem. Vulgo *Dianam*, pro quo in aliquot codd. *Venerem* legitur. *Intestat-us* proprie qui testamentum non fecit, aut propter fraudem aliquam capitalem testamentum facere nequit. Sed ambigue dictum est, quæ ambiguitas patet ex v. 27, ubi: *salvis testibus ut te hodie hinc ámit-tamus*. Eadem ambiguitas inest voci *intestabilis*, pr. qui neque testis alteri esse, neque testes in sua re adhiberi potest. *Postibi*, ut inibi, interibi. Vulgo: *Postibi*; sed emendavit ex Codd. Pall. Sciopp. suspectt. lectt. I, 15. — V. 29. *Te hodie* non colliquescent. *Frustra* esse adverbium cum verbo substantivo, pro *decipi, errare*. Cf. quæ supra diximus ad Milit. I, 1, 28. — *Mage sapis*. Citat Nonius p. 342. ex Milite Glorioso: *modice sapis*, quod tamen potius retulerim ad Act. IV, 4, 53. ubi vulgo *multimodis sapis* legitur. *An im amittis*. Sic de Bothii palmaria emendatione edendum erat. Vulgo: *Verberone etiam, antequam amittis*. Sed Codices ad unum omnes clare scriptum habent: *Verberone etiam animam mittis*. Bothius nihil nisi verba diremit uno tenore scripta. *Im* antique pro *eum*. Cf. Poen. I, 2, 74.

'Obsecro vos! *Pe.* Sóluite istum. *Py.* Grátiam habeo tibi.
Pe. Pósthac si prehéndero ego te híc, arcebo téstibus.
Py. Caússam haud dico. *Pe.* Eámus intro, Cário. *Py.* Ser-
 vós meos

35 'Eccos video. Philocomasium iam prosecta est? Díc mihi.
Sc. Iámdudum. *Py.* Hei mi! *Sc.* Mágis id dicas, si scias,
 quod égo scio.

Námque illic, qui lánam ob oculum habebat, nauta nón erat.
Py. Quís erat igitur? *Sc.* Philocomasio amátor. *Py.* Qui
 tu scís? *Sc.* Scio.

Nám postquam exiérunt porta, níl cessarunt illico
 40 'Osculari atque ámplexari intér se. *Py.* Vae miseró mihi!
 Vérba mihi data ésse video. Scélus viri Palaéstrio!
 'Is me in hanc illéxit fraudem. *Sc.* Iúre factum iúdico.
 Síc si aliis moéchis fiat, míus hic moechorúm siet;
 Mágis metuant, minus hás res studeant. *Py.* Eámus ad mē.
 Plaúдите.

Festus (pag. 77. ed. m.): *Im ponebant pro eum a nominatio-
 is.* Et Leg. XII. tabb. *Igitur im capito.* Adde Cic. de Legg.
 II, 24. Apud Plautum hic accusativus multis in locis adhuc
 oblitteratus latet et a proximo editore restituendus erit. Verba:
mitis sum equidem fustibus citantur a Nonio p. 343. *Gratiam habeo
 tibi.* Noli credere Bothio legenti: *Gratias habeo tibi.* Nam haec
 quidem formula tam saepe invenitur apud Plautum eadem proso-
 dia prolata, ut dubitari nequeat, poetam in v. *gratiam* ultimam
 sine elisione in hac formula pronunciari voluisse, cf. Captiv. II,
 3, 13. Ceterum legitur quidem Trin. III, 2, 31. *summas habeo gra-
 tias* sine varietate et Stich. III, 1, 2. *Neptuno grates habeo et tem-
 pestatibus;* utrumque tamen locum recte se habere non credam,
 nisi Codd. Pall. antea diligenter inspexero. Vtrobique enim emen-
 datio facilis, a qua tamen, ut nunc se res habent, temperandum
 est. *Caussam haud dico;* i. e. non recuso, non intercedo. Sic saepe
 apud Plautum et Terentium. Cf. supra Captiv. III, 4, 92. — V. 35.
 Discedit Periplectomenes cum suis. Militem adeunt servi sui, in-
 terque eos Sceledrus, quem de Philocomasio interrogat, an profecta
 iam sit, praeter spem et concubina et moecha privatus. Tum totius
 fraudis nuncio accepto, fere animum despondet, sed brevi post se-
 met colligit, a Palaestrione se deceptum intelligens. Sceledrus vero
 iure factum ait, aliisque moechis idem optat. *Iamdudum* cet. De-
 dimus Bentleii emendationem ad Terent. Eunuch. II, 3, 65. *Scelus
 viri Palaestrio.* Sic primus Dousa restituit Plaut. expll. III, 13.
 Antea enim legebatur: *scelus vir P.* — Firmat emendationem his
 formulis Plauto frequentatis: *scelus pueri; deliciae pueri; monstrum,
 flagitium hominis.* Add. Pareus in Mantissa lex. Pl. s. *Periphrasi.* —
 V. 43. Vulgo *Si sic,* atque ita etiam, ut videtur, Codd. Pall. Nos
 scripsimus *Sic si,* iubente Goellero ad Trin. II, 4, 64. Tum *Magis
 metuant* sic est pronunciandum, ut adv. *magis* pro monosyllabo sit.
Studere aliquid struitur ut *agere aliquid; cupere, velle aliquid.*
 Verba enim in aliorum notiones transeuntia horum etiam structu-
 ram adsciscunt, ut saepe monuimus.

T R I N U M M U S.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Luxuria } Prologum orant.
Inopia }

Megaronides, senex.

Callicles, senex.

Lysiteles, adolescens.

Philot, senex, pater Lysitelis.

Lesbonicus, adolescens.

Stasimus, servus.

Charmides, senex, pater Lesbonici.

Sycophanta.

ARGUMENTVM.

Charmides, olim dives, quum rem suam atteri seque mox ad incitas redactum vidisset, ut eam mercatura resarciret, peregre abierat. Filius eius Lesbonicus, homo luxu perditus, relictus a patre, quae pauca ex paternis opibus reliqua erant, omnia absumit, adeo ut ipsas aedes paternas denique venales inscriberet. Commendarat autem Charmides proficiscens et rem suam et liberos amico Callicli, cui itidem thesaurum trium millium Philipeorum domi ad incerta fortunae defossum, indicaverat. Iam Callicles, ne cum aedibus etiam aurum illud periret, aedes illas vili pretio praemeretur; quam rem cives, rei ignari, vitio ei vertunt, turpissimaeque eum avaritiae incusant, qui, tutor Lesbionici relictus a patre, ex iuvenis luxuria suas augetur divitias. Quo nomine etiam a Megaronide amico vehementer vituperatur; sed re explicata facile se defendit; a quo loco fabulae in scena actio initium capit.

Idem ille Charmides, qui ad mercatum faciendum peregre abierat, filiam habebat nubilem. Eius amore captus dives quidam et probissimus iuvenis, cui nomen Lysiteli, per patrem Philtonem in matrimonium eam deposcit. Frater Lesbonicus, quamvis condicionem non sperneret, negavit tamen, sororem indotatam elocaturum se; timere enim civium rumusculos, sororem non in matrimonium, sed in concubinatum datam haud dubie dicturos. Propterea sororem hac lege despondet, ut Lysiteles praediolum suburbanum, quod solum praeter vitam adolescenti erat reliquum, in dotem acciperet. Lysiteles recusat. Interim Callicles auctore et suasore Megaronide, ut ex illo thesauro dotem desumeret amici filiae, thesaurum autem ipsum non indicaret, sycophantam subornavit, qui simularet, litteras a Charmide e Seleucia, atque

una mille Philippeorum, virginis, si quando nuptum collocetur, dotem sese afferre. Illud vero aurum Callicles primum mutuum sumpturus ac dein e thesauro clam deprompturus erat. Atque sic quidem res transigi coepta. Sed quum sycophanta ille a Callicle subornatus, quasi litteras e Seleucia perlaturus, venit, accidit, ut hoc ipso tempore Charmides redux ante aedes suas appareat. Ubi postquam uterque se invicem varie delusit, tandem Charmide ipso de se indicium faciente, Sycophanta re infecta abiit. Charmides vero a servo edoctus, filium vendidisse aedes, emtas a Callicle, animum propemodum despondet, deceptum se turpiter ab amico existimans. Sed paullo post re, uti erat, narrata omnibusque exploratis, fidem amici collaudat, filiam Lysiteli cum dote mille aureorum uxorem dat, filio ignoscit eumque ad frugem rediturum pollicitum Calliclis filiam uxorem ducere iubet.

ARGVMENTVM ACROSTICHVM.

Thesaurum abstrusum ábiens peregre Chármides,
Remque ómnem amico Cállici mandát suo.
Istóc absente mále rem perdit filius.
Nam et aedis vendit; hás mercatur Cállices.
Virgo índotata sóror istius póscitur;
Minus quó cum invidia illí det dotem Cállices,
Mandát, qui dicat, aúrum ferre se á patre.
Ut vénit ad aedis, hunc deludit Chármides
Senéx, ut rediit. Quóius nubunt líberi.

5

Arg. V. l. In v. abstrusum ultima ex lege non colliquescit. Cui rei qui mederi vellent, locum varie corruerunt, aut *suum abstrusum*, aut *domo abiens* scribentes, quorum nihil in Codd. *Índotata poscitur. Poscendi* vocabulum, in hac re solemne, absolute etiam ponitur. Sic Aulul. II, 1, 38. *Eam si iubes, frater, tibi me poscere, poscam.* Usitatius tamen: *in matrimonium poscere.* — *Minus quo*, pro *quo minus*, insolentior transpositio, quæ soli fortasse acrostichorum necessitati debetur. Saltem simile exemplum non suppetit. *Nubere* de utroque sexu, simpliciter et communiter, pro *matrimonium inire* haud ita rarum. Quanquam enim Martialis VIII, 12. *uxori nubere nolo meae*; tamen Varro apud Nonium pag. 480. *viri nupti*, si lectio vera, et Pomponius apud eundem pag. 143. *frater meus nupsit dotatae*. Ceterum forma *vetusta quoius* e Cod. V. Cam. petita.

P R O L O G V S.

Luxuria et Inopia.

Lu. Sequere hâc me, gnata, ut mûnus fungaris tuum.

In. Sequôr; sed finem fôre quem dicam, nêscio.

Lu. Adést; en, illae sunt aêdes; i intro nûnc iam.

Nunc, né quis erret vóstrum, paucis in viam

5 Dedúcam, si quidem óperam dare promittitis.

Prol. Nova ratione Plautus duas personas prologum orantes introducit. Utitur autem allegoricis personis, *Luxuria et Inopia*. Non absimili modo in Cistellaria prologus ab *Auxilio* dicitur. Deos vero *προλογίζοντας* duabus in fabulis esse voluit poeta, in Rudente *Arcturum*, in Aulularia *Larem familiarem*, utrobique feliciter et accommodate ad rem propositam. Terentius hac in re, ut in ceteris, multo simplicior. Nusquam enim habet aliquid varietatis, sed ubique una eademque ratione personatum aliquem e reliquis histrionibus singulari prologi ornatu prodire iussit. Veluti Hecyr. alt. prol. init.:

Orator ad vos venio ornatu prologi.

Ex quo loco intelligitur, prologi singularem aliquem et constantem ornatum fuisse, Terentii tempore; haud dubie ne cum reliquis personis confunderetur. Certam quoque aetatem fuisse histrionum, prologum orantium, patet ex eodem Terentio Heautont. prol. 1. Ceterum usum personarum allegoricarum Plautus a Menandro mutuatus est, ut docet Wolf. in dissertatione de prologis Plautinis anno criocccxii. emissa, p. 18, ubi Luciano teste Pseudolog. 4, *Elencho*, persona allegorica, Menander usus esse refertur. Sed locus cf.

Rem in prologo ita adornat Plautus, ut *Luxuria* quae hucusque in aedibus *Lesbonici* habitarat, filiam suam *Inopiam* illo introducat, ipsa autem excedat. Tum *Luxuria* paucis de *Lesbonico* monet, qui rem paternam se adiutrice perdidit. Ipsum tamen fabulae argumentum, quod alibi in prologis exponit Plautus, non enarrat, sed auditores ad scenam sequentem ablegatur, ubi expositio argumenti longe accommodatius duorum senum colloquio continetur. V. 1. *Sequere hac*. Vulgo et Codd. Pall.: *sequere me mea gn.*, quod metro repugnat. Bonum igitur factum, quod Nonius p. 497. hunc affert Plauti locum emendatius scriptum: *Sequere ac me gnata* cet. Unde facillime vera lectio restituitur. Vtrumque cognomen coniunxit Plautus in Persa III, 1, 4. *Sequere hac, mea gnata, me cum dis volentibus*.

V. 2. *Finem fore*, itineris, viae. Fingit poeta, longe arcessitam a matre *Luxuria* filiam *Inopiam*, fortasse a porta Ostiensis, ubi mendicabula pauperum (cf. supra ad Captiv. I, 1, 22.), viam facere ad aedes *Lesbonici*. *Adest; en illae sunt* cet. Vulgo: *adest; hem illae*. Saepe sic peccatum in Plauti scriptis a libris. Cf. quae supra diximus ad Captiv. II, 3, 13. — Sententia est: *Adest finis*, quem exoptas; *hae sunt illae aedes*, ubi in posterum habitabis.

V. 4. Dimissa intro *Inopia* ad spectatores se convertit *Luxuria* et ioculariter argumenti expositionem orditur, sed mox desistit. *Ne quis erret*. Errare translate de ignoratione rei, quae agitur. Subiungit autem: *in viam vos deducam*, tanquam de er-

Nunc igitur primum, quæ ego sim; et quæ illaéc siet,
Huc quæ abiit intro, dicam, si animum advortitis.

Primum mihi Plautus nomen Luxuriae indidit;

Tum hanc mi autem gnatam esse voluit Inopiam.

Sed ea huc quid intro ierit impulsu meo,

10

Accipite, et date vacivas auris, dum eloquor.

Adulescens quidam est, qui in hisce habitat aedibus;

Is rem paternam me adiutrice perdidit.

Quoniam ei, qui me aleret, nil video esse relicui,

15

Dedi meam gnatam, quicum aetatem exigit.

Sed de argumento ne expectetis fabulae.

Senes, qui huc venient, hi rem vobis aperient.

rore viae sit sermo. Si operam dare promittitis, ut infra v. 7, si animum advortitis. Haec ad spectatores excitandos. Eiusmodi exhortationes ad Plebem Romanam necessariae, cuius animus inter spectandum facile aliorum averti poterat. Cf. Terent. Hecyr. prol. 4. Fortasse etiam ab initio animi nondum ad audiendum compositi et tranquillati erant, quare interponenda talia videbantur. V. 6. Vulgo: *Nunc primum igitur*, atque ita Cod. Dec. Sed recte transposuit V. C. Cam. — Tum vulgata sic: *et quæ illa haec siet*, pro quibus Herm. olim scripsit: *et quæ haec etiam siet*. Sed quanquam connubium particularum et — etiam, atque etiam, ac — etiam, quoque etiam, saepe reperitur; hoc tamen non aliter admittitur, nisi in gradatione, ubi Germanice reddideris und sogar, auch sogar, sogar auch, quæ sententia hic quidem nulla est. Qua de causa redeundum ad Codd. lectionem et quæ illaéc siet. Ita sim aut non elidendum erit aut scribendum siem. — V. 9. *Tum hanc mi autem gnatam*. Ita rescripsi Cod. Dec. vestigia secutus, qui exhibet: *Tum mihi hanc gnatam gratam*, teste Pareo. Vulgo: *Tum hanc mihi gnatam*. Ut labantem versum fulciret, Herm. scripsit: *Tum mi hanc is esse gnatam*. Formula tum autem frequentissima est apud Plautum, veluti Aulul. III, 6, 24. *Tum obsonium autem*. Captiv. IV, 2, 38. *Tum lanii autem*. Poen. IV, 2, 60. *Tum autem si quid tu adiuvas*. Adde Trin. infra II, 4, 141. Ceterum ultima in v. gnatam non coalescit. V. 10. *Introierit* divisim scribendum et sic pronunciandum, ut nulla syllaba elidatur. Ea omittitur a vett. editt. male. Herm. olim ediderat: *Sed huc nunc ea quid impulsu introierit meo*, qua correctione non est opus.

V. 12. *Qui in hisce cet. qui non eliditur*, ut saepe. *Quoniam* causam cum temporis sive occasionis notione iunctam habet. *Da nun, da einmal*. V. supra ad Captiv. III, 1, 30. *Ei, qui me aleret, nil*. Verba sic ordinanda videntur: *Ei nil, qui cet.*, i. e. nihil, unde me aleret. *Quicum* generis omnis est, unde etiam saepe ad femininum refertur. De consecutione temporum in vv. *aleret et exigit*, cf. Milit. II, 1, 53. Nam *video* vim habet perfecti, qua de causa sequitur imperfectum *aleret*. Verum in v. *exigit* tam aperta est rei futurae significatio, ut imperfectum poni non posset, nisi ubi vellet poeta vim consilii olim capti significare, quod non accommodatum. Cf. quæ dixi ad Amphitr. I, 2, 26. De hiatu in v. *aetatem* cf. Lingius in lib. de hiatu in vv.

- Huic nomen Graece est Thesauro fabulae;
 Philémo scripsit, Plaútus vortit bárbare;
 20 Nomén Trinummo fécit. Nunc hoc vós rogat
 Ut liceat possidére hanc nomen fábulam.
 Tantúmst. Valetó, adésté cum siléntio.

ACTVS I. SCENA I.

Megaronides.

Nae amicum castigare ob meritam nóxiam,
 Immoéne est facinus; vérum in aetate útile

Plautt. p. 21. *Huic nomen Graece.* Sic vulgo. Hiatum, cui transpositione mederi volebat Hermannus, defendit Lingius in libello de hiatu in vv. Plautt. p. 13. *Philemo scripsit.* Non Philemo solum, sed etiam Menander comoediam scripsit, *thesaurum* appellatam, quod discitur ex Donat. ad Terent. Eunuch. prol. 9. *Barbare*; Latine. Sic saepe de Graecorum sententia palliatarum fabularum poetae. Cf. supra Milit. Glor. II, 2, 58. Festus vv. *Barbary* p. 29. et *vapula Papyria* p. 277 seq. Ceterum partem huius v. 19. citat Donat. ad Terent. Eunuch. prol. 7. — *Ut liceat possidere.* Ridicula benivolentiae captatio. Quasi multum spectatorum interesset, hoc vel illo nomine appellari hanc comoediam. *Hanc nomen fabulam.* Ita Codd. Pall. et vett. editt. Vnus Cod. Lips. *hoc nomen fabulam*, ex correctione. Plena erat oratio: *hoc nomen hanc fabulam*; poterat autem utrumque pronomen omitti. Quum vero alterutrum omittendum esset, utrum omitteretur, nihil referebat.

Act. I. Sc. I. Callicles, ut diximus, thesauri servandi causa, aedes emerat Lesbionici, cuius ipse tutor relictus erat a patre Charmide. Eam rem civium rumoribus male acceptam et dilatam Megaronides quoque audierat et amico Callicli vitio verterat. Is nunc Calliclem convenit, ut crimen illud ei exprobraret amicumque ob culpam admissam castiget. Ac primum solus introducit Megaronides consilium suum ostendens multaque de pravis civitatis moribus conquerens.

Quattuor huius scenae primi versus afferuntur in libro ad Herenn. II, 23.; quintum addidit Cic. de Inv. I, 50., qui eundem locum citat. *Noxiam a noxa* ita differre volunt, ut *noxa* sit damnum, crimen; *noxia* autem culpa crimine admissio contracta. Nonius p. 438. *Noxa et noxia hanc habent diversitatem, quod est noxa peccatum leve; — noxia nocentia.* — M. Tullius in Hortensio: *Et ceteras quidem res, in quibus peccata non maxime afferunt noxias* cet. Fronto in differentiis verborum: *Noxa poena est, noxia culpa.* Sed hoc discrimen non ubique observari neque observari posse, quod damnum, crimen et culpa persaepe non satis discernuntur, iam dudum ab aliis ostensum est. Pro Immoéne fere omnes apud Cic. Codices *immane*, quod Ernestius defendi posse putabat. Libri Plautini vetustissimi, h. e. Codd. Pall., *immene*, antiqua scriptura, exhibent. Festus v. *immunus* pag. 81. ed. m hanc vocem pro improbo aliquoties poni testatur, hunc locum adhibens. Rectius Dousa *immune facinus* interpretatur *ingratum beneficium*, quod quia nihil habet in se *muneris*

Et cōducibile. Nám ego amicum hodié meum
 Concástigabo pró commerita nóxia,
 Invítus, nĩ id me invítet ut faciám fides. 5
 Nam hic nímium morbus móres invasít bonos.
 Ita plérique omnes iám sunt intermórtui.
 Sed dum illi aegrotant, interim morés mali,
 Quasi héyba irrigua, succreverunt ubérrime.
 Neque quícquam hic vile núnc est, nisi morés mali. 10
 Eorúm licet iam méssem metere máxumam,
 Nimioque hic plaris paúciorem grátiam
 Faciúnt pars hominum, quam id, quod prosit plúribus.
 Ita víncunt illud cōducibile grátiae,
 Quae in rébus multis óbstant, odiosaéque sunt 15
 Remorámque faciunt rei privatae et públicae.

i. e. beneficii, ingratum accidit, nec gratia dignum est; ex eius quidem sententia, cui accidit. Adde quod *munis* officiosum notat. Plaut. Merc. I, 1, 104. *Dico eius pro meritis gratum me et munem fore.* Adde Fest. v. *munis* pag. 99. ed. m. — *in aetate*, in vita, ἐν βίῳ, i. e. interdum. Cf. infra Trin. II, 4, 61. ubi tamen fere idem significat haec formula, atque *ad aetatem agendam*, cf. Trin. II, 1, 10. *Pro commerita.* Libri apud Ciceronem l. c. *pro commissa*, quod merum est interpretamentum. Eodem modo *culpam mereri* et *commereri* saepe apud Terentium; veluti Hecyr. IV, 4, 9. Phorm. I, 4, 28. *Plerique omnes.* Maxima pars, atque illa integra; plerique, et illi omnes; der grösste Theil ganz, h. e. fere omnes. Codd. Pall. *plerumque*, mendose. Notissimam formulam: *plerique omnes*, ignorantes librarii de suo ingenio mutarunt. Cf. Terent. Andr. I, 1, 28. *Quod plerique omnes faciunt adolescentuli*, ad quem locum cf. Donatum, qui comparat Graecorum *πάμπολλοι*, et locum citat Naevii: *Plerique omnes subiguntur sub suum iudicium.* Adde Terent. Phorm. I, 3, 20. Heautont. IV, 7, 2. A. Gellium VIII, 12. — V. 9. *Succreverunt* sic vulgo et in Codd. Pall.; *succrevire* Herm. et Both. propter versum. Tribus syllabis pronunciandum verbum, ut *oblivisci* Mil. gl. IV, 8, 49. *Muliebres mores discendi, obliviscendi stratiotici.* Sic *Vivendi* disyllabum est apud Terent. Andr. I, 1, 26. Quae quum olim ad hunc locum adnotassem in peculiari Trinummi editione, rem amplius prosecutus est, dissimulata mea animadversione, Vilhelm. Ad. Becker, Vir Cl., Professor Lipsiensis, in Antiq. Plaut. generatim expl. Part. I, pag. 12 seqq, ubi alia quaedam huius contractionis exempla collecta reperiuntur.

V. 10. Tanta laborant mores boni aegritudine, ut paene iam mortui videantur. Sed dum hi aegrotant, mali mores effloruerunt uberrime, ut nihil sit nunc frequentius. *Vile* enim nativa significatione est id quod venundatur, quod in foro mercantibus proponitur, deinde cuius larga est copia, plane ut Germanorum *feil*, quocum communem habet radicem. Cf. notata supra ad Captiv. II, 1, 39. Ad sententiam cf. Grotii Excerpt. Comic. p. 942. Ὡς πάντα τιμῆς ἐστὶ πλὴν κακοῦ τρόπου. *Nimioque hic plaris cet.* Pars hominum nimium mavult gratiam inire a paucioribus i. e. potentioribus, quam pluribus, i. e. populo et reipublicae, prodesse.

ACTVS I. SCENA II.

Callicles, Megaronides.

- Ca.** **L**arem corona nóstrum decorari volo:
 Uxór, venerare: ut nóbis haec habitátio
 Bóna, faústa, felix, fórtunataque évenat;
 Teque út, quam primum póssim, videam emórtuam.
- 5 **Me.** Hic ille ést, senecta aetáte qui factúst puer,
 Qui admísit in se cúlpan castigábilem.
 Aggrédíar hominem. **Ca.** Quóia vox prope mé sonat?
Me. Tui bénevolentis, si ita es, ut égo volo;
 Sin áliter es, inimíci atque iratí tibi.
- 10 **Ca.** O amíco, salve, átque aequalis. 'Ut vales,

Lamb. — Pars plurali numero iunctum saepe et alibi et apud Plautum, veluti Mostell. 1, 2, 33. Sed magna pars moram hanc induxerunt. — Gratiae, h. e. gratiarum et benevolentiae captationes superant studium illud utilitatis afferendae aliis. Versus 15. et 16. exsignati sunt a Festo in v. Remeligines et remorae, qui cf. pag. 136. et 229. ed. m. et pag. 276. ed. m.

Act. I. Sc. II. Callicles domo nuper emta egrediens intro loquitur ad familiam et uxorem. Tum progressus cum Megaronide init colloquium. Culpatus a Megaronide, tanquam aedes Lesbónico eripuisset, immerito se castigari facile edocet amicum. Unde ille se ipsum vituperat, quod tam temere se decipi passus sit.

Ut feliciter habitatio incipiatur nova, Larem coronari eique sacrificari iubet Callicles. De huiusmodi sacris Laribus oblatiis cf. Tibull. 1, 1, 15. ibique interpp. *Bona, fausta* cet. Alludit ad solemnem illam in negotiis incipiundis formulam: *Quod bonum, faustum, fortunatumque sit. — Evenat.* Vulgo et in Codd. *eveniat*. Trisyllabam formam testatur Ennius apud Nonium pag. 507. ubi sic legitur: *Evenat pro eveniat. Ennius Hecuba: Senex sum; utinam mortem oppetam prius quam evenat, Quod in pauperie mea senex graviter gemam.* Apud Plautum raro aliter *evenat* legitur, nisi in clausula versus iambica, ubi hodie semper scribitur *eveniat*. Cf. Epid. II, 3, 105. *Ne qua ob eam suspicionem difficultas evenat.* Similiter infra Trin. 1, 2, 56. ubi nunc *perveniant* legitur, quod *perveniant* aut scribendum aut pronunciandum. Nam Epidic. III, 1, 2. res dubia est, quod versus synt cretici, ubi choriambus interdum admittitur: *Quómodo mi 'Epidici blánda dicta éveniant.* — locum in mulierem subiungit. Nimis frequens est apud poetas Graecos et, qui eos imitati sunt, palliatae comediae scriptores contemptus quidam ridiculus atque iocularis mulierum, qui ex feminarum apud Athenienses condicione repetendus est. V. 5. *Senecta aetate. Senectus* participium a *senesco*, ut *obsoletus*, ab *obsolesco*, *solitus* a *soleo*, *gavisus* a *gaudeo*, *licitus* a *liceo*, *cretus* a *creasco*, et similia permulta. Sallustius in IV. Historiarum apud Priscian. IX, 9. p. 464. et X, 3. p. 487. tom. 1. *Omnis, quibus senecto corpore animus militaris erat.* Cf. Parei lexic. s. v. *senecta aetas*. V. 8. *Si non eliditur. Es* producit utrobique. — V. 10. *Salve sine pronomine Codd. Pall. et vulgo. Salve atque aequalis mihi* ed. Cam. *Salve mi atque es.* Herm. Admittit *salve* legitimum hiatum hoc versus loco; res non

Megarónides? *Me.* Et tu édepol salve, Cállicles,
Valén? Valústin'? *Ca.* Váleo et valui réctius.

Me. Quid agít tua uxor? 'Ut valet? *Ca.* Plus quam égo volo.

Me. Bene hercle ést, illam tibi béne valere et vívere.

Ca. Credo hércle te gaudére, si quid míhi mali est. 15

Me. Omníbus amicis, quód mihi est, cupio ésse idem.

Ca. Ehó; tua uxor quíd agít? *Me.* Immortális est.

Vivít, victuraque ést. *Ca.* Bene hercle núncias,

Deosque óro, ut vitæ tuæ superstes súppetat.

Me. Dúm quidem hércle tecum núpta sit, sané velim. 20

Ca. Vin' cómmutemus? Túam ego ducam, et tú meam?

Faxo haúd tantillum déderis verborúm mihi.

Me. Namque énim tu, credo, mi imprudenti obrépseris.

Ca. Nae tu hércle faxo haúd scies, quam rem égeris.

est dubia. *Aequalis* ἐμῆλιξ, eiusdem aetatis, *parili aetate*, ut ait Oridius. V. 12. *Rectius*. Comparativus sine re comparata varias habet apud Latinos significationes, repetendas illas ex tacita comparatione, quae ubique subintelligenda est. Usitatissima est notio, ubi omittitur talis formula: *quam par est*, unde comparativus notionem particulae *nimis* asciscit. Alia est, ubi tale quid omittitur: *quam sperare, expectare poterat*, quae hic quidem obtinet. Aliquanto *rectius*, quam sperare quis posset. Ziemlich gut, über Erwarten gut. — V. 17. Affertur ad h. l. Philemonis versus: Ἀθανάτων ἐστὶ καὶ οὐκ ἀναγκαῖον γυνή. V. 19. *Superstes suppetat*. *Suppetere* intransitivum significat satis esse, sufficere; velut apud Horatium: *Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus*. Respondet nostro: *hinreichen, ausreichen*. Sententia est igitur: Deos oro, ut vita uxoris tuae sufficiat, quo tibi superstes esse possit. Conf. Pers. III, 1, 3. *Ut mihi supersit, suppetat, superstitet*. *Nupta tecum*. Cf. Apulei. Metam. II, 5. — *Faxo*. Cf. notata ad Captiv. prol. v. 65. Sententia est: asseverare tibi possum, certo scio, non me deceperis, si uxorem tradideris, accepta mea. Sine dubio neutra commendabilis. *Namque enim*. Sic h. l. codices. Camerarius et Lambinus: *nunquam tu*. Bothius *namque* pro glossemate habuit. Sed recte monuit Gronovius, dici eodem modo ut *quia enim*; de quo vide quae diximus supra ad Captiv. IV, 2, 104. et ad Mil. III, 2, 21. Idem bene docuit, esse compendium loquendi, in quo reticeri, quid facere velis aut nolis, exposita solum ratione, cur id facere velis aut nolis; de qua re vide, quae supra notavimus ad Milit. II, 5, 19. Sed nemo dum animadvertit, hanc Megaronidis responsionem ironice accipiendam esse, ut hoc dicat: Scilicet tu enim, opinor, inscientem fefelleris, i. e. noli putare, te, si illud fecerim, me decipere posse. Ich mag nicht, denn du könntest etwa, mein' ich, mich so unter der Hand anführen wollen. Nempe hoc fieri aut te credere fieri posse absomum est. — V. 24. *Faxo haud scies*. Sic vulgo atque in Codd. Pall. Sed Herm. eumque secutus Gölher. dederunt: *faxo tunc scias*. Perit vis ac virtus ironica, quae formulae inest, si legas *tunc* pro *haud*. Coniunctivus autem quanquam usitate iungitur v. *faxo*; tamen aliquoties futurum quoque infertur. Veluti Asin. IV, 1, 4. *Horrescet faxo lena*. Poen. I, 1, 34. *Virum-*

- 25 *Me.* Habeás, ut nactu's; nóta mala res óptumast.
 Nam ego núnc si ignotam cápiam, quid agam, nésciam.
Edepol, proinde ut bene vívitur, diu vívitur.
 Sed hoc ánimum advorte, atque aúfer ridiculária;
 Nam ego dédita opera huc ad te advenio. *Ca.* Quid venis?
- 30 *Me.* Malís te ut verbis múltis multum obiúrgitem.
Ca. Men'? *Me.* Núm quis est hic álius praeter me átque te?
Ca. Nemó' est. *Me.* Quid igitur rógitas, tene obiúrgitem?
 Nisi túte mihi me cénses dicturúm male.
 Nam si ín te aegrotant artes antiquae tuae,
- 35 Sive immutare vis ingenium móribus,
 Aut sí demutant móres ingeníum tuum,
 Neque eós antiquos sérvas, ast captás novos;
 Omnibus amicis mórbum tu incutiés gravem,
 Ut té videre audíreque aegrotí sient.
- 40 *Ca.* Qui in méntem venit tibi istaec dicta dícere?
Me. Quia ómnes bonos bonásque accurare áddecet,
 Suspicionem et cúlpani ut ab se ségregeant.
Ca. Non pótest utrumque fieri. *Me.* Quaproptér? *Ca.* Rogas?
 Ne admítam culpam, ego meó sum promus péctori;
- 45 Suspicio est in péctore alienó sita.
 Nam núnc ego si te súrripuisse súspicer
 Ioví coronam dé capite, e Capitólio,

que faxo habebit et nequam et malum. Ibid. I, 1, 45. *At ego iam faxo scies.* Ibid. V, 4, 57. *Iam faxo scibis.* Et v. seq. *Nam faxo mea eris sponsa.* In talibus *faxo* tanquam in parenthesi ponitur, ut *opinor, credo, similia.* Adde Men. II, 2, 51. *Iam ergo haec madebunt faxo.* Pseud. IV, 4, 2. *post faxo scibis.* Terent. Phorm. II, 1, 78. *Iam faxo hic aderit.* — *Edepol proinde cet.* *Acidalió hunc versum Calliclis personae tribuenti, et vv. bene et diu commutanti non sumus assensi.* Ex vulgata lectione sententiae ita cohaerent. *Dixerat Megaronides: Nolo ego aliam uxorem: nota res mala optima est. Novae uxoris novi mores ediscendi essent, et vitam non ex diuturnitate sed ex beatitate metiri debemus. Ego vero infelicissimus essem, si nova uxor nova mihi faceretur negotia. Sed iam serio agamus.*

V. 34. *Artes antiquae; vivendi ratio, quam olim secutus es.* Ea si *aegrotat*, debilis facta est, non eo vigore se prodit, quo olim fuit, obscurata est, *morbum incuties gravem* curam ac sollicitudinem creabis amicis, ut, cum te videant audiantve, *aegroti fiant*, summo afficiantur moerore. *Mores* autem, quibus *ingenium* immutatur, sunt pravorum exemplorum imitationes, contagio, quam mores seculi dederunt, quaque contaminantur subinde etiam probi. *Suspicio* antepenultima producta ubique.

V. 44. *Promus*, qui depromit, cellarius. Tum qui rem domesticam administrat, *rapinæ*, Schaffner, Verwalter. Hoc igitur dicit: innocentiam praestare possum; quid homines de me loquantur, non possum. *Iovi coronam; proverbiale* de iis, qui summum

Qui in cúlmine adstat súmmo; si id non féceris,
 Atque íd tamen mibi lúbeat suspicárier;
 Qui tu íd prohibere mé potes ne súspecter? 50
 Sed istúc negoti scíre cupio, quícquid est.
Me. Habén' tu amicum aut fámiliarem quémpiam,
 Quoi péctus sapiat? *Ca.* 'Edepol haud dicám dolo.
 Sunt, quós scio esse amícos; sunt, quos súspector,
 Quorúm non possum ingénia atque animos nóscere, 55
 Ad amíci partem, an ad inimíci pérvenant.
 Sed tu ex amicis cértis mi es certíssimus.
 Si quid scis me fecísse inseite aut improbe,
 Si id nóu me accusas, tu ípse obiurgandu's. *Me.* Scio,
 Et, si ália huc caussa ad te ádveni, aequom póstulas. 60
Ca. Exspécto, si quid dicas. *Me.* Primumdum ómnium,
 Male dicitatár tibi volgo in sermónibus;
 Turpílucripcupidum té vocant civés tui.
 Tum autém sunt alii, quí te volturiúm vocant;

facinus audent. Cf. Menaechm. V, 5, 38. — V. 48. *Qui in culmine adstat summo.* Libri omnes: *Quod in culmine a. s.* Sed V. A. Becker. V. Cl. in Antiq. Plaut. generatim expl. Part. I, pag. 39 seq. felici coniectura restituit, quod exhibuimus. Is recte vidit, non dici posse Latine: *Capitolium adstat in summo culmine*, nec opus fuisse, ut docerentur Romani, Capitolium in clivo, non in valle quaerendum esse; praeterea testes esse locupletissimos, stetisse in culmine aedis Capitolinae Iovis effigiem cum quadrigis. Ex quibus omnibus satis intelligitur, *Qui*, non *Quod* esse scribendum. *Istuc negoti*, quod te huc adduxit, cuius causa me obiurgare volebas. *Quoi pectus sapiat*; qui sapiente, intelligente est animo, qui recte intelligit. *Haud dicam dolo.* Dicam aperte, quod sentio. — V. 55. Vulgo legitur: *Sunt quorum ingenia atque animos non possum noscere.* Recte et vere ostendit V. Cl. V. A. Becker. in libello supra citato pag. 7. non tria, sed duo tantum a poeta intelligi amicorum genera, primum quos certo sciat esse, alterum quos suspicetur; quare in altero v. *sunt* omittendum esse. Sed deleta v. *sunt* inconcinnus oritur numerus, quapropter transpositis verbis legendum puto: *Quorum non possum ingenia atque animos noscere.* Idque dedi. *Ad amici partem — pervenant.* Amicis an inimicis propiores sint. Dicunt enim Latini *in partem alicuius rei venire*, i. e. *participem fieri*. Non absimile est, quod h. l. dicitur: *ad amici partem pervenire*, quasi ad eam partem attingere, quae est amici. Ceterum *pervenat* h. l. legitur in V. C. Cam. teste Pareo. *Perveniat*, singulari numero scripserunt Cam. et Pareus. Vide quae diximus supra ad v. hui. scen. 3. *Adveniat* vulgo legitur Pseud. IV, 3, 13. ubi Cod. V. Cam. *advenat*. — *Si id non me accusas.* Cf. notata supra ad Mil. IV, 4, 22. *Aequom postulas.* Iure tuo dicis, quod me obiurgandum esse dicis, si alia causa huc veni, quam ut, sciens te male fecisse, te obiurgem. *Si quid dicas*; Graecorum εἴ τι pro eo quod est ὅτι. *Primumdum*; πρῶτον δὲ, καὶ πρῶτον μὲν δὲ. Cf. quae notavimus ad Captiv. I, 2, 71.

V. 64. *Volturium*, avem rapacem esse constat. Proverbiale

- 65 *Hostisne an civis cómedis, parvipéndere.*
Haec quom aúdio in te dici, excrucior miser.
Ca. Est, áique non est, mi in manu, Megarónides;
Quin dicant, non est; mérito ut ne dicánt, id est.
Me. Fuitne híc tibi amicus Chármides? Ca. Est, ét fuit.
- 70 *Id ita ésse ut credas, rém tibi auctorém dabo.*
Nam póstquam hic éius rem confregit filius,
Videtque ipse ad paupertátem protractum ésse se,
Suámque filiam ésse adultam vírginem,
Simul éius matrem suámque uxorem mórtuam;
- 75 *Quoniam hinc iturust ípsus in Seleúciám,*
Mihi cómmendavit vírginem, gnatám suam,
Et rém suam omnem, et illum corruptum filium.
Haec, sí mi inimicus éssét, credo, haud créderet.
Me. Quid tu ádulescentem, quem ésse corruptum vides,
- 80 *Qui tuae mandatust fidei et fidúciae,*

fuit Romanis, probri caussa vulturem sive vulturium hominem appellare avidum, studio habendi deditum. Sic Cicero in oratione in Pison. 16. fin. *Vulturius provinciae*. Cf. etiam Charisius I, p. 85. ed. m. *Hostisne*. Hoc loco sine dubio, ut saepe apud antiquos, intelliguntur peregrini. Cf. supra ad Mil. Gl. II, 5, 40. *Comedis*, coniunctivus est, ut *edim* pro *edam*, *temperint* pro *temperent* Truc. I, 1, 41. *Carint* pro *careant* Mostell. IV, 1, 1. ubi *caruunt* legendum censet. Herm. Tum vulgo legitur: *in te dicier*; sed ultima antiquae huius formae apud Plautum nunquam correpta reperitur; Codd. Pall. exhibent *in te dicis*. Hermannus ad evitandum hiatum ego interposuit. Non est opus. Cf. Kampmann. Annott. ad Plauti Rud. pag. 11 seq.

V. 70. *Rem tibi auctorem dabo*. Auctor est, qui primus rem narravit, Urheber einer Erzählung, Bürge für dieselbe. Hoc igitur dicit: rem ipsam, factum aliquod, tibi narrabo, quae instar auctoris tibi sit, cuius auctoritas summa sit; re ipsa tibi fidem dabo. — V. 75. *Quoniam hinc iturust ipsus*. Ita praeunte Hermannus scripsimus. Vulgo: *Quoniam hinc iturus est ipse*, quae scriptura pravus nascitur numerus, et v. est praeter rationem ictu elevatur, *ipse* vero deprimitur. — V. 78. *Haec si mi inimicus*. Sic vulgata e Cod. V. Cam., ubi tamen *Hic si mihi inim.* Deest *mi* in Cod. Dec. et Edd. vett. *Esset — cederet*. Cf. quae supra notavimus ad Captiv. III, 5, 47. *Quid tu — quin*. Anacoluthi speciem haec habent. Coeperat enim: *Quid tu adolescentem*; iam sequi debebat: *non restituis*. Sed interpositis illis: *quem — fiduciae*, denuo incipit sententiam, sed aliis verbis: *Quin eum restituis*. Ceterum *quin* pro *qui non*, i. e. *quidni* saepe poni, supra observavimus ad Mil. II, 5, 16. *Qui tuae mandatust fidei*. Vulgo legitur: *Qui tuae mandatus est fidei*. Sed ita si scribitur, *est* praeter causam erigitur, *fidei* deprimitur, veluti paullo ante v. 75. factum vidimus, quare medicina similis adhibenda erat. *Fidei* non eliditur, quod ubi incommodum videbitur, legendum erit: *Qui tuae mandatus fidei est et fiduciae*. Sed frequentem esse hiatum hoc versus loco, abunde demonstravit

Quin eum restituis? Quin ad frugem corrigis?

Ei rei operam dare te fuerat aliquanto aequius,

Si qui probiorem facere posses; non uti

In eandem tute accederes infamiam,

Malumque ut eius cum tuo miscerés malo.

85

Ca. Quid féci? Me. Quod homo néquam. Ca. Non istuc meumst.

Me. Emístin' de adolescéncte has aedis? Quid taces?

Ubi núnc tute habitas? Ca. 'Emi, atque argentum dedi,

Minás quadraginta ádulescenti ipsi in manum.

Me. Dedísti argentum? Ca. Fáctum; neque facili piget.

90

Me. Edepól fidei adulescénctem mandatúm malae.

Dedístine hoc pacto ei gládinm, qui se occideret?

Quid sécus est, aut quid interés dare te in manus

Argentum amanti homini ádulescenti, animi ímpoti,

Qui exaedificaret suam ínchoatam ignáviám?

95

Ca. Non égo illi argentum rédderem? Me. Non rédderes;

Neque de illo quicquam néque emerés, neque vénderés,

Nec, qui deterior ésset, facerés cópiam.

Incónciliastine eum qui mandatúst tibi?

Kampmann. in Annot. ad Rud. p. 30 seqq. *Restituere* pr. in pristinum statum, locum reponere; h. l. ad integritatem morum et sanitatem revocare. *Corrigere* h. l. nativa notione legitur, ut recte animadvertit Dousa Plaut. expll. IV, 21. *Corrigimus* enim prava, luxata, i. e. recta facimus. *Posses* recte emendavit Herm. Vulgo *possis*, quod soloecum. *Misceres*. Tuam ut culpam cum eius culpa coniungeres, consociares; ut etiam tu in illius culpae partem venires.

V. 92. *Dedistine hoc pacto cet. Dedistine* pro eo quod usitatus est: *nonne dedisti*. Conf. notata supra ad Captiv. III, 5, 56. Qui est ablativus. *Impos animi*, qui animum suum, i. e. cupiditates suas non in sua habet potestate, eas coercere et regere nequit. *Exaedificaret* aedificationem ad finem perduceret. Imago sumta ab aedibus exstrui coeptis. *Non — redderem*; quid causae fuit, te iudice, cur non redderem? Coniunctivus rem tanquam cogitatum, h. e. ex alicuius sententia hoc vel alio modo se habentem pronunciat. Igitur *non redderem* est: *si te audirem, non redderem*? Cf. praeterea quae supra notavimus ad Captiv. III, 4, 5. Ceterum *reddere* est ἀποδίδωαι, abtragen, abliefern, auszahlen. *Inconciliastine eum*. Hunc locum Festus ob oculos habuisse videtur, apud quem haec leguntur: *Inconciliasti, comparasti, commendasti, vel, ut antiqui, per dolum decepisti*. Recte. Nam *inconciliare* proprie nihil aliud significare potest, nisi *conciliando inducere*, blandimentis, verbis ad persuadendum compositis ad aliquid permovere. Sed habet quoque contrariam notionem, quum praepos. in verbis apposita interdum contrariam vim verbo addat. Sic Plaut. Pers. V, 2, 53. *Quia non inconciliavit, quum te emo*, h. e. ut recte interpretatur Lambinus: non adversatus est emtioni, quam qui iuvat *conciliare* dicitur. Magis etiam haec verbi vis apparet Bacch. III, 6, 22. *Ille, quod in se fuit*,

- 100 Ille qui mandavit, eum éxturbasti ex aédibus?
 Edepól mandatum púlchre et curatúm probe.
 Credo huíc tu te; tuam iam melius rem gesserit.
Ca. Subigís maledictis mé tuis, Megarónides,
 Novó modo adeo, ut, quód meae concréditumst
- 105 Tacitúrnitati clám fidei et fidúciae,
 Ne enúnciarem quoíquam, neu facerém palam,
 Ut míhi necesse sít iam id tibi concrédere.
Me. Mihi quód credideris, súmes, ubi posíveris.
Ca. Circúmspice dum te, né quis assit árbitr
- 110 Nobís; et quaeso idéntidem circúmspice.
Me. Auscúlto, si quid dícas. *Ca.* Si taceás, loquar.
 Quoníam profectus hínc est peregre Chármides,
 Thesaúrum demonstrávit mi hisce in aédibus,
 Hic ín conclavi quódam; sed circúmspice.
- 115 *Me.* Nemo ést. *Ca.* Nummorum Philíppeum ad tria míllia.
 Id sólus solum pér amicitiam et pér fidem

accuratum habuit, quod posset mali facere, et in me inconciliare copias omnes meas; i. e. abalienare, inimicos reddere. Adde Mostell. III, 1, 85. Ceterum inconciliastine pro eo quod est, nonne inc. Cf. quae paullo ante notavimus. Ille qui mandavit. Ita Codd. Pall. et vulgo. Illum qui m. pleraeque editt. mendose. Notissimum est genus attractionis. Cf. quae diximus ad Captiv. prol. 1. — V. 102. Vulgo: Crede huic tute: suam iam melius rem gesserit. Herm. sequente Göllero: Crede huic tute; hic iam tuam rem melius gesserit. Both. Crede huic tute: tuam rem melius gesserit, ut v. huius sit dissyllabum. Vulgatae consentiunt Codd. Pall. Suam plane absonum. Pro tute scribendum putavi tu te, divisim, quod accusativus requiri videbatur. Ordinem Codd. servavi. Ut — ut mihi necesse sit; repetitum ut propter longius enunciatum interpositum. Fides et fiducia h. l. sic differunt, ut fides sit dignitas eius, cui creditur; fiducia autem constantiam illius virtutis notet. Mihi quod credideris. Simile quid supra legitur Mil. Gl. II, 2, 82. Salva (consilia concredita mihi) sumes indidem. Sententia igitur est: Servabitur tibi, quod mihi credideris, integrum; nemini prodetur. Ausculto, si quid. cf. supra ad h. sc. v. 51.

V. 112. Quoniam h. l. meram temporis notionem habet, ut fere idem sit, quod quum, postquam. Sic Plaut. Aulul. prol. 9. Is quoniam moritur, ita avido ingenio fuit, nunquam indicare id filio voluit suo. Cf. etiam Donatum ad Terent. Adelph. prol. init. Ceterum Codd. Pall. cum vulgata: Quoniam hinc est profectus. Vt versui succurreret, Herm. scripsit: Nam quoniam h. e. pr. Probavi Gölleri emendationem, propterea quod profectus vim ac pondus sententiae habere videbatur. — V. 113. Vulgo: Thesaurum mihi demonstravit in hisce aedibus. Sed Codd. Pall. v. mihi post v. demonstravit collocant, quare, leniori transpositione scribendum iudicavi: Thesaurum demonstravit mi hisce in aedibus. Idem ordo verborum restituendus est Mostellaria IV, 2, 35. Non hic Philolaches adulescens habitat hisce in aedibus, ubi vulgo deest praep. Revenit. Familiare Plauto vocabulum. Cf. Captiv.

Flens me óbsecravít suó ne gnato créderem,
 Neu quóquam, unde ad eum id pósset permanáscere.
 Nunc si ille huc salvos révenit, reddam suúm sibi.

Si quíd eo fuerit, certo illius filiae,

120

Quae míhi mandata est, hábeo, dotem únde dem,
 Vt eam ín se dignam cóndicionem cólloce[m].

Me. Pro di ímmortales, vérbis paucis quám cito
 Aliúm fecisti me; álius ad te véneram.

Sed ut óccepisti, pérge porro próloqui.

125

Ca. Quid tíbi ego dicam? Qui íllius sapiéntiam

Et meám fidelitátem, et celata ómnia

Paene ille ignavus fúnditus pessúm dedit.

Me. Quidúm? *Ca.* Quia rari dúm sum ego unos séx dies,

130

Me absénte atque insciénte, inconsultú meo,

Aedís venalis hásce inscribit líteris.

II, 3, 87. Mil. Gl. III, 2, 49. Adde Merc. IV, 2, 3. Amphitr. I, 1, 38. ed. m. Saepius legitur apud Apuleium, veluti Metam. VII, 13, fin. ubi vide interpp. *Suum sibi* cf. notata supra ad Captiv. I, 1, 13. *Si quid eo fuerit*, si quid ei acciderit. *Esse* enim, ut *facere, fieri*, ablativo iungitur, rem notans, quae in aliquo accidit, ubi nos dicimus: mit iemandem vorgehen; mit iemandem anfangen. *Quid me fiet*; was soll aus mir werden? *Quid te faciam*; was soll ich mit dir anfangen? *Si quid me erit*; wenn etwas mit mir vorgeht. Sic Poen. V, 2, 125. *Si quid me fuat*. Et saepe alibi. *Certo* scribendum e consensu librorum. Bothius et Weisius dederunt *certe*. Nam quanquam apud Terentium et Plautum non magnopere differunt *certe* et *certo*; tamen a Codd. scriptura standum est. Sententia autem est *in tuto habeo, sine metu discriminis habeo*, sic habeo, ut nihil timeam, ich besitze mit Gewissheit, mit Sicherheit. In vv. *dotem unde* hiatus est legitimus et v. *condicio* significat matrimonium, *die Partie, Heirath*, ineundi matrimonii propositionem. Cf. infra ad III, 3, 18. *Perge porro*. Sic hoc coniungere solent scriptores etiam pedestres. Cf. Cic. in Pison. c. 15. init. *Qui — paene ille — pessum dedit*. Vere idem est, ac si dixisset: *Hic iam — ille ignavus — paene pessum dedit*. Pro hic dixit *qui*, ut aliquam tamen ad superiora relationem significaret, tanquam si *nam, enim, vel scilicet* vel tale quid, quod caussam indicaret, apposuisset. Cf. supra ad Captiv. III, 4, 23. Eodem modo Epid. III, 1, 8. *Qui — is. — V. 129. Qui dum, πῶς ὅττα*; wie denn so. Cf. supra ad Captiv. I, 2, 71. *Unos sex dies*. Sic saepe apud Plautum veluti Pseud. I, 1, 52. *Nunc unae quinque remorantur minae*. Quum enim unus vulgo dicatur pro solo, non mirum est, etiam pluralem hac notione poni. Ceterum *ruri* scripsi cum Herm. licet in omnibus libris *rure*; e Codd. Pall. nihil adnotavit Pareus; ipse ut ceteri *rure*. Quod apud antiquiores vix aliter nisi in motu a loco significando usurpatum fuit, veluti apud Horat. Epist. I, 15, 17. *Rure meo quidvis possum perferre patique. Inscribit litteris*. Libello proposito venales scribebantur domus, item praedia, quod ipsum etiam *proscribere* dici consuevit. Locandae etiam aedes proscribebantur, pendente ex iis tabula indice, quod apud Te-

- Me. Adésarivit mágis et inhiavit ácrias*
Lapus; óbservavit, dúm dormitarét canes,
Gregem úniversum vóluit secum avórtere.
- 135 *Ca. Fecisset edepol, ni haéc praesensissét canes.*
Sed núnc rogare hoc égo viciissim té volo:
Quid fúit officium meúm me facere, fác sciam.
Útram índicare me et thesaurum aequóm fuit,
Advórsum quod me eius óbsecravissét pater;
- 140 *An ego álium dominum páterer fieri hisce aédibus?*
Qui emísset, eius éssetne ea pecúnia?
Emi égomet potius aedis, argentúm dedi
Thesaúri caussa, ut sálvom amico tráderem.
Neque ádeo hasce emi míhi neque usuraé meae:
- 145 *Illí redemi rúrsum; a me argentúm dedi.*
Haec súnat, seu recte, seu pervorse fácta sunt;
Egomét fecisse cónfiteor, Megarónides.
En meá tibi malefacta; én meam avaritiám tibi.
Hascíne propter res máledicas famás ferunt?
- 150 *Me. Pausá. Vicisti cástigatorém tuum;*

rentium aedes mercede inscribere dicitur. Cf. Terent. Heautont. 1, 1, 92. — V. 132. *Magis et inhiavit.* Ita recte Codd. atque editt. *Inhiavit* trisyllabum est. Cf. Vil. Ad. Becker. in Ant. Plant. generatim explicatae part. I, pag. 13. Adde quae supra dixi ad Trin. 1, 1, 9. *Voluit secum.* Codd. *voluit totum*; Camerar. *voluit tecum*, atque ita vett. editt. Recte Acidalius *secum*, quem secutus est Hermannus. Both. posuit: *universim voluit totum. Canes.* Ita Codd. et vett. editt. omnes, nisi quod pluralem verbi *dormitarent*, addunt. Sed iidem *praesensisset* sing. exhibent. De nominativo sing. *canes* cf. Varro de L. L. VI, p. 319 seq. ed. Sp. Charis. p. 72. ed. m. Schneider. Lateinische Gramm. Formeal. I, pag. 468. — V. 136. *Rogare hoc.* Abest pronomen a vulgata et edd. o. nec minus a Codd. Pall. Addidit Herm., quem sequitur Gölmlerus, hiatus vitandi causa. Rarissime invenitur hiatus in brevi syllaba, hoc quidem versus loco. Tum v. seq. libri omnes *face sciam*; Herm. scripsit *fac sciam*, non sine causa. Nam haec formula *fac sciam* in fine versuum sine varietate saepe apud Plautum recurrit, ut Curcul. V, 2, 19. *Advorsum quod*; cui rei contrarium pater me rogasset. Acidalius eadem ratione dictum esse putat, qua *praeter quod, prae quod.* Sed Codd. Pall. exhibent *advorsum quam*, quam formulam Gronov. ad Liv. XXX, 14, 4. cum formula *contra quam* comparavit. Mihi quidem et alienum videtur *advorsum quam*, et non satis testatum. Contra *advorsum quod* sententia eadem, atque apud Plautum, legitur apud Liv. XXXII, 2. *advorsum quod iis, in fidem P. R. venientibus, cum L. Marcio Septimo convenisset.* — V. 149. *Maledicas famas ferunt.* Vulgo: *Hascíne me propter res maledicta differunt.* Sed MSS. *maledictas famas ferunt*, servato pron. in supp. Emendavit Hermannus. *Serunt pro ferunt* malebat Bothius, quo non est opus. *Famas* plurali numero citatur e Sallustio a Seneca Epist. 114.

V. 150. *Pausa.* Haec vox apud antiquissimos scriptores in-

Ocellústi linguam; nñhil est, qui respóndeam.

Ca. Nunc égo te quaeso, ut me ópera et consilió iuves,
Commúnicesque hanc mérum meam provínciam.

Me. Polliceor operam. Cà. Ergo úbi eris paullo póst?

Me. Domi.

Ca. Numquíd vis? Me. Cures tuám fidem. Ca. Fit sédulo. 155

Me. Sed quíd ais? Ca. Quid vis? Me. 'Ubi nunc adule-
scéns habet?

Ca. Posticúlum hoc recépit, quom aedis véndidit.

Me. Istúe volebam scíre, i sane núnc iam.

Sed quíd ais? Ca. Quid? Me. Nunc vírgo nempe apud te
ést. Ca. Ita est;

Iuxtaque eam curo cúm mea. Me. Rectó facis. 160

Ca. Num quíd, priusquam abeo, mé rogaturús? Me. Vale.

Nihil ést profecto stúltius, neque stólidius,
Neque méndaciloquiús, neque argutúm magis,

nitur, et qui priscos imitati sunt, veluti apud Apuleium, Gellium. Nonius p. 158. haec: *Pausa est quies alicuius rei. Accius Epigono: Sed iam Amphilochem huc vadere cerno, et nobis datur bona pausa loquendi. Lucilius Satirarum libro I: Haec ubi dicta dedit pausam facit ore loquendi.* Praeterea legitur apud Ennium et Lucretium, item in fragm. Corn. Nepotis et quidem in Epistola Corneliae, Gracchorum matris c. 2. Detortum est a Graeco *παύσις*. Sed h. l. ultima producta imperativum verbi *pausare* arguit.

V. 153. *Communicesque* cet. *Communicare aliquid cum aliquo* dicitur non solum qui suam rem communem facit, sed etiam qui alterius rem ut communem suscipit. Gronov. *Numquid vis.* Cf. notata supra ad Captiv. I, 2, 88. *Cures tuam fidem.* Ut persuasionem, quam de te alii habent, non laedas, non minuas. *Sed quid ais.* Formula eorum, qui ad aliud transeuntes in colloquio, de illo iam praecipue alterius sententiam sciscitantur. Aber was wirst du dazu sagen. Was meinst du dazu. Was hast du darauf zu antworten. Cf. Menaechm. I, 2, 52. Amphitr. II, 1, 73. et paullo post v. 159. *Habet*, saepe pro *habitat* apud Plautum. Usurpasse etiam Cicero creditur. Cf. Ernesti Clav. Cic. s. h. v. Adde infra Trin. II, 2, 115. *Recepit* interpretatur Nonius p. 384. *exceptum fecit.* Diligentius A. Gellius XVII, 6. *Quum aedis vendidit, particulam quandam, quae post eas aedis erat, non vendidit, sed retinuit.* Ceterum citatur hic locus a Nonio l. c. et p. 54. et ab eodem Gellio item l. c. Apud Nonium priore loco venderet, sed recte altero. Verba: *Iuxtaque eam curo cum mea*; affert Nonius p. 322. vocem *iuxta* explicans *similiter*. — V. 161. Vulgo *Num priusquam* omisso *quid*. Herm. *Num etiam priusquam.* Sed requiritur obiectum verbi *rogaturus*. Nec Plautinum est *num rogas*, pro eo quod est *numquid rogas*, nec dicitur *num vis* pro eo quod est *num quid vis*.

V. 163. *Argutus* dicitur, qui saepe arguendo, coniectando recte iam arguere, coniectare didicit. Tum qui celeriter exco-
gitare et proloqui potest, quae oportet, quaeve libet. In utram-

- Neque confidentilóquius, neque periúrius,
 165 Quam urbáni assidui cíves, quos scurráe vocant.
 Atque égomet me adeo cum illis una ibidém traho,
 Qui illórum verbis fálsis acceptór fui:
 Qui omúia se simulant scire, nec quidquám sciunt.
 Quod quisque in animo hábet aut habitárust, sciunt:
 170 Sciunt id quod in aurem réx reginae díxerit;
 Sciunt, quod Iuno fábulata est cúm Iove;
 Quae néque futura néque facta, illi sciunt tamen.
 Falsón' an vero láudent, culpént, quém velint,
 Non flócci faciunt; dum illud, quod lubeát, sciant.
 175 Omnés mortales núnc hunc aibant Cálliclem
 Indígnum civitáte ac sese vívere,
 Bonis qui hunc adoléscentem evortissét suis.
 Ego de eórum verbis fámmigatorum ínciens
 Prósui amicúm cástígatúm innóxiúm.
 180 Quod si éxquiratur úsque ab stirpe auctóritas,
 Vnde quidque auditum dícant, nisi id appáreat,

que igitur partem accipitur. Erfínderisch. Lúgenhaft. *Urbaní assidui cíves*. Assiduos ab assidendo dici, qui semper assident in conciliabulis et desidíabulis, ubi garriendo et criminando alios bonas horas perdant, recte interpretatus est Doussu Plaut. expl. IV, 22. *Scurráe*. Primum quidem satis honesto sensu dicebatur homines urbano otio affluentes et ad iocandum ridendumque apti et parati. Postea inhonesto sensu dici coeptum est vocabulum de his, qui non habita ratione verecundiae et dignitatis risum a sodalibus captarent. Spassmacher, Zungendrescher. *Una ibidém traho*. Cf. quae notavimus infra ad II, 4, 10 *Quod quisque in animo habet*. Hiatus, de quo cf. Lingius de h. in Quæst. Plaut. p. 13. *Sciunt id quod*. Sic vulgata cum Codd. Pall. *Deriderat Herm. Sciunt, quid in aurem. Sciunt quod Iuno* cet. Non abs re comparare iubemur quae Theocritus de curiositate mulierum dicit in Ἀδωνιοζούσαις v. 64. Πάρα γυναικὶς ἰσχυρὸν, αἰὶνὸν Ζεὺς ἀγάγεθ' Ὁρῶν. *Quae neque* cet. Bentleius in schediasmati de metris Terentianis p. 16. quum vulgo sine metro legeretur: *Quae neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciunt*, legendum suasit: *Quae neque futura, neque sunt, tamen i. sc.* Hermannus *Quae* omisit et locum transpositione persanavisse illi visus est. Erroris fontem esse ego putavi, quod *sunt* tanquam necessarium adderent librarii. *Tamen* extremo versu positum satis familiare Plauto, quod ipsum quoque erroris ansam dare potuit. — V. 176. *Ac sese*. Ita Gulielm. Veris. I, 24. *Vulgo: hac esse et*. Codd. Pall. *hac esset v.* Plane absonum est *civitas hac*. Non enim credibile est, Athenienses de urbe sua tam bene sensitse, ut hominem ararum et fraudulentum tanquam unicum in civitate flagitii exemplum essent exosi. Civitas est *ius civitatis*. V. 181. Vulgo *Vnde quicquid*. Ex Parei adnot. ad hunc locum non satis manifestum est, quid legatur in Codd. Pall. Legendum sine dubio *quidque*, quod soleanni errore cum illo con-

Famigeratori res sit cum damno et malo.
 Hoc ita si fiat, publico fiat bono.
 Pauci sint faxim, qui sriant, quod nesciunt,
 Oculosioremque habeant stultiloquentiam.

185

ACTVS II. SCENA I.

Lysiteles.

Multas res simitu in meo corde vorso,
 Multum in cogitando dolorem indispiscor;
 Ego me et concoquo, et macero, et defetigo.
 Magister mihi exercitor animus hic est.
 Sed hoc non liquet, nec satis cogitatumst,
 Viram potius harum mihi artem expetessam;
 Viram aetati agundae arbitrèr firmiorem;
 Amörine me an rei obsequi potius par sit;

5

funditur. — *Famigeratori.* Vulgata ex Guliel. emendatione fluxit. Codd: Pall. *Famigerator ire sit.* Acidalius volebat: *Famigeratoris res sit.* Sed „usitatum loquendi genus in litibus et iudiciis maxime: *res mihi cum eo est.* De quibus hic Plautus quum ageret, occasionem sumsit lepidissimi ioci: *res cum malo ei sit*, pro quo usitate dicimus: *malum habeat.* Verba sunt l. Gulielmi Quaest. in Trin. c. l. *Pauci sint, faxim.* Cf. supra notata ad Captiv. prol. 65.

Act. II. Sc. I. Lysitelis, Philtonis filius, qui Lesbionici sororem, filiam profecti Charmidis, uxorem ducere cupit, ioculariter secum de amore expostulat eique se in posterum valedicturum ait. Est haec scena ex iis antiquitatis reliquiis, quarum si fecissemus iacturam in tot tantisque aliis naufragiis, peius etiam de bonis litteris actum esset. Metrum ab initio est bacchiacum. Tota scena canticum est.

V. 1. *Simitu* quum hucusque pro anapaesto habitum esset, bene de Plauto meritus est Kampmannus, qui in Rebus Plauti Militar. pag. 34. demonstravit, apud Plautum et antiquiores *simitu* penultimam producere. Qua de causa h. l. ordo vulgatus, qui est omnium librorum: *Multas res simitu*, servandus fuit, nec verba transponenda, quemadmodum fecerunt Hermannus, Butthius aliique et ipse egomet in prioribus editt. meis. *Magister mihi exercitor.* Magister exercitor dicitur, qui exercet. Sunt enim *exercitores*, qui adolescentes in gymnasiis exercebant, *ταῖς δασείαις, προγυμνασταί*, saepenumero acres monitores et exactores. *Ultima in exercitor* producitur. Cf. supra ad Captiv. IV, 2, 11. *Hic est.* Vulgo *hinc est.* Male. Hoc enim dicit, animum suum sibi esse acrem exactorem, se ab animo suo vehementer vexari. *Animus* autem est h. l. in universum *vis cogitandi*. Itaque idem dicit, atque supra: multum in cogitando dolorem indispiscor. *Ars* est vitae ratio; via, quam quis in vita agenda ingreditur. Veluti apud Horatium Carm. III, 3, 9. *Hac arte Pollux et vagus Hercules Enisus, arces attingit igneas* — *Rei obsequi* est rei familiaris operam dare, nachgehen; ut *lucro obsequi*, dem Gewinne

- Vita in parte plús sit velúptatis vítae
 10 Ad aétatem agúndam.
 De hac ré mihi satis haúd liquet, nisi hóc si faciam, opínor:
 Vitrámque rem simul éxpatem; iudéx sim reusque ad eám rem.
 Itá faciam, ita placét.
 'Omnium primum amóris artis, quemádmódum expediant,
 éloquar.
 Núnquam amor quémquam nísi cupidum hómínem póstat
 15 cónicere in plagas;
 'Eos cupit, eos cónsectatur, eis blanditur súbdole.
 'Ab ré consulit blándiloquentulus, méndax, cuppes, hárpago,
 Látebricolarum hominúm corruptor, déspoliator élegans.

nachgehen. Magis tamen verbum *obsequi* per zeugma, quod dicitur, utrique substantivo aptatum videtur. *Voluptatis vitae ad aetatem agundam*. Vulgo inverso ordine *voluptatis sit vitae*. *Voluptas vitae* pro una notione accipienda sunt, tanquam si uno vocabulo dixisset, *Lebensglück*. Verba autem *ad aetatem agundam* significant *ad reliquam aetatem agundam, in posterum*. Auf welcher Seite mehr Lebensglück gewonnen werden könne für die Folgezeit.

V. 11. Ab hoc versu numerus mutatur sequunturque primum duo iambici septenarii, de quibus cf. Herm. Elem. doctrin. metr. pag. 149 seqq., quos excipit clausula iambica. Porro usque ad versum 19. leguntur trochaici tetrametri catalectici, quos, transpositis aliquot verbis, de Codicum scriptura exhibuimus. Tum versu 20. per bacchiacum tetrametrum fit transitus ad cretice, in quibus emendandis Hermannus felicem operam posuerat, Elem. d. metr. pag. 212. — Versu 29. per iambicum monometrum ad trochaicos tetrametros; quo facto systema totum v. 33. clausula bacchiaca finitur. — *Nisi hoc si faciam*. Ita dedi ex Codd. Pall.; vulgo *nisi hoc sic*. Formula *nisi si* Plauto perquam familiaris. *Omnium* disyllabum est; similiter disyllaba sunt *sarriunt* Captr. III, 5, 5. *ambiunt* Nil. I, 1, 69. Tum vulgo inverso ordine: *eloquar quemadmodum expediant*, sed structura pariter atque metrum transpositionem commendat. — V. 15. Vulgo: *postulat se in plagas conicere*. In quibus *se* et metro et sententiae officit. Sententia enim est: *Amor postulat in plagas conicere non nisi cupidos homines*, h. e. Amor neminem, nisi cupidos homines, in suas plagas adigere potest. A venatione ducta metaphora. Ridiculum est, optare venatores, ut ferae se ipsae in plagas coniciant, quas potius amant in plagas compellere. Etenim qualis esset ista venandi voluptas, si ferae sponte in retia coirent! Hanc quidem vehementer recusaturi essent venatores. Non potuit ita Plautus scribere. *Conicere* Codd. Palatt. — V. 16. Vulgo: *súbdole blanditur*, omisso pronomine, quod cum ordo a librario mutaretur facile perire potuit. — V. 17. Vulgo: *hárpago, méndax, cuppes, avarus*. Interpretamentum *avarus* de loco indicium facit, ubi *hárpago* positum fuerit; quare suo loco reposui. *Ab re consulere* recte ostendit Dousa contra Lambinum significare idem quod pestiferum consilium dare atque, contrarium esse eius, quod est *in rem consulere*. *Cuppes* est qui cupedia amat, lautioribus cibis inhiat. — V. 18. Vulgo inverso ordine: *Élegans*

Blándus inops, celátum indagátor. Nam quom quisque amat,
 Quom éxtemplo sávi sagíttis percússust; 20
 Íllico rés foras lábitur, líquitur.

despoliator latebricolarum hominum corruptor. Ordo immutandus erat non metro tantum, verum etiam sententia indicium faciente. Nam si quid video *latebricolae homines* non in vitio ponuntur, sed honesto sensu appellantur, qui ab hominum consortio remoti sibi vivunt, quique tamen eleganter despoliantur ab Amore. *Elegantia* vero quo sensu apud antiquiores Romanos dicta sit, testis est A. Gellius XI, 2. Sententia igitur est: Etiam in hos homines, qui ab hominum consortio remoti sibi vivere videntur, Amor potentiam suam exhibet, elegantiae specie eos alliciens atque ita despolians. — V. 19. *Celatum indagator*, vulgo *celati indagator*, sed Codd. Pall. *celátum*, quod aut accusativus sing. aut genitivus pluralis est. Accusativum esse ut statuamus, persuadet analogia Plautinae consuetudinis. Tametsi enim quae afferuntur exempla structurae substantivorum verbalium cum casu verbi, pleraque sunt verbalia in *io* desinentia, veluti: *quid tibi hanc curatio est rem* Amphitr. I, 3, 21.; tamen credibile est, hoc genus latius patuisse. — Nam *quom quisque amat*. Ita scripsi Goellerum secutus, qui tamen *quam* adiecit. Codd. Pall. exhibent: *Nam quam* (Cod. Dec. *qui*) *ad quod damat*. Vnde vulgo secundum Camerarii inventum: *nam qui ab eo quod amat*. Cod. Palimps Ambr. *nam qui amat quod amat*. Mihi ponendum videbatur, quod metrum postulare. Ceterum nemo est, qui quidem rationem veteris scripturae noverit, quin necum intelligat, quam facile *ad quod* et *quisque* confundi potuerint. In sententiis quae cogitata tantum enunciant, inprimis post vv. *ut et ubi* et cum, pronomem *quisque* usitatum. Exempla attulit Goellerus Bacch. III, 3, 67. *ubi quemque attigit*. Curcul. I, 1, 59. *Vt quaeque illi occasio est*. Adde Captiv. III, 2, 4. *Vbi quisque vident*. — V. 20. *Quom extemplo savi sagittis percussust*. Hanc palmariam Hermanni emendationem qui non ambabus manibus susceperunt, profecto omni elegantiae sensu caruisse putandi sunt. Vulgo enim legitur: *Quam extemplo saviis sagittatis percussus est*. Ac primum quidem *quom extemplo* recte tuitus est G. A. Beckerus, prof. Lips. V. Clariss. in Antiq. Plaut. generatim expl. I, pag. 15. citans exempla Rud. IV, 3, 40. Trin. III, 2, 99. Bacch. II, 3, 70. Captiv. II, 3, 74. Ibid. IV, 2, 6. Tum MSS. Pall. exhibent *saviis sagittatis*, quod Plautum scripsisse non est credibile. Nam licet concedamus, v. *sagittatis* corripere posse duas priores syllabas, quod recte ostendit Kampmannus, V. Cl., in dissertatione de rebus Plauti militaribus pag. 36., idem animadvertente G. A. Beckero loco supra citato; tamen quin hoc loco idem fiat, impedit v. *saviis*, quod non aliter nisi trisyllabum proferri debuit. Plautus enim constanter hanc legem observasse videtur, ut dativum et ablativum pluralem in *iis* desinentem nunquam contracta syllaba enunciaret, excepta *dis* voce et excepto *is* pronomine, quod tamen apud Plautum semper *is* scribendum videtur. Contra genitivum singularem in *ii* desinentem non aliter protulisse videtur idem, nisi per unam syllabam, veluti *consili* Epid. I, 2, 49. Puen. I, 1, 2. Stich. IV, 1, 72. *Mercuri* Amphitr. prol. 20. ubi vide quae notavi. *ingeni* Stich. I, 2, 69. et alibi. Quare sine dubio recte scripsit Hermannus *savi sagittis*. Ceterum *Quom* non

- Dá mihi hoc mēl meum, si me amas, si aúdes.
 'Ibi ille cucúlus: o ocellé mi fiat;
 'Et istuc et si ámplius vís dari, dábitur.
 25 'Illa pendentém ferit, iam ámplius órat.
 Nón satis id ést mali, ni ámpliast étiam,
 Quód bibit, quód comest, quód facit súmpti.
 Nóx datur; dúcitur fámilia tóta:
 Vestíplicae,
 30 'Vactor, auri cústos, flabellíferae, sandalígerulae,
 Cántrices, cistéllatrices, núncii, renúncii,
 Pánis et peni raptores; ípse dum illis cómis est
 Inóps fit amátor.
 Haec égo quom ago cúm meo animo, et récolo, ubi qui
 egét, quam

eliditur. — V. 22. Si *audes* tuentur Codd. Pall. *sodes* scripserat Cam. *Audes* pro eo quod est *audies* videtur esse antiqua futuri forma verbi *audere* pro *audire* ad tertiam coni. deflexa. Cf. Priscian. XIII, 3. Kr. ubi eadem formula si *audes* citatur e Plauti Vidularia. — V. 23. *Ibi ille cuculus*. Sic vulgo. Hermannus tum interposuit. Exemplum non elisae ultimae in v. *ibi* legitur Mostell. V, 2, 57. *Ibi utrumque et hoc et illud poteris ulcisci probe*. Ceterum formula *ibi tum* Plauto non inusitata quidem, sed rarior et fortasse nusquam certa. Quare non dubitavi, hiatum in vv. *Ibi ille* admittere. Tum o *ocelle* scripsi e vestigio V. C. Cam. qui *ocelle*. Simili modo o *ocellus* exhibetur Mostell. I, 4, 12. ubi Codd. Pall. o *ocellus*. Quemadmodum isto Mostellariae loco balbuties hominis ebrii exprimitur, sic hoc Trinummi loco stuporem hominis amantis poeta balbutiendo expressisse videtur. *Cuculus* penultima producta, ut semper apud probatiores poetas. Plaut. Asin. V, 2, 72. Horat. Sat. I, 7, 30. Est autem *cuculus* solemnis appellatio hominis stupidi ac stolidi se gerentis. cf. Acidalius ad h. l. — V. 25. Vulgo: *Ibi illa pendentem*. Herm. *Ibi pend.* Sed mihi videtur illud *ibi* ex superioribus hoc male retractum. *Illa* autem pyrrhichius est. In vv. *pendentem* fecit alluditur ad gravissimam illam servorum poenam, qui *pendentes*, h. e. de clavo aut tigillo suspensi virgis caedi solebant. — V. 26. *Satis pro sat* praeeunte Herm. et metro iubente scriptum est. — V. 27. Vulgo *Quod ebibit*. Pall. Codd. *Quod ebebit*. Citatur hic versus a Nonio duobus locis pag. 81. et pag. 484. quorum altero nunc legitur *et bibit*, altero *ebibit*. Cf. Gerlachii et Reithii edit. pagg. 58. et 330. — V. 29. *Vestiplicae* e Codd. Pall. scribendum erat. Vulgo *Vestispicae*. Nonius pag. 12. *Vestipici*. Sed idem Nonius ibid. ex Afranio et Varrone femininam formam excitat. Cf. Boettiger Sabina pag. 349. Versus est iambicus monometer, transitum faciens ad trochaeos, quos excipit clausula bacchiaca. — V. 32. 33. Hi versus vulgo sic leguntur: *Raptore panis et peni. Fit ipse dum illis comis est Inops amator*. Hermannii rationem, levi transpositione versus aptissimos restituentis, secutus sum.

V. 34. Sequuntur bacchiaci tres, quos excipit trochaicus tetrameter catalecticus; inde rursus duo bacchiaci. Tum inde a v. 41.

Pretii sit parvi; à me apage, amor; non placés, nil 35
 Te útor; quamquam illud dulce ést, esse et bíbere.
 'Amor amara dát tibi, satis quod aégrè sit; fugít forum,
 Fugát tuos cognítos, fugát ipse se à suo
 Contú'a; neque eúm sibi volúnt dici amícum.
 Mille modis amor ignorandus, prócul habendus, ábstinendus. 40
 Nám qui in amorem praécipitavit, péius perit, quasi sáxo saliat.
 'Apage, sis, amor; tuás res tibi habe, amor; mi amicus né
 fuas unquam.
 Sún't tamen, quos míseros male habeas, quós tibi obnoxíós
 fecisti.

leguntur trochaici tetrametri acatalecti quattuor, unde numerus ad creticos redit. *Haec ego quom ago.* Hermannus metro succurrendum ratus, scripsit *agito*, quod verum esset, si poeta scripsisset: *Haec ego quom animo agito.* Nam *animo agitare*, non *animo agere* dicitur, hac sententia, ut fere idem sit, quod *animo volvere*. Contra *agere cum aliquo*, non *agitare cum aliquo*, dicendum, ubi sententia est haec: *tractare cum aliquo de re quadam*, unterhandeln. Qua de causa MSS. lectio *ago* servanda et quom sine elisione pronunciandum est. *Vbi qui eget.* In his qui indefinitum est. Sententia enim est: *quam parvi pretii sit, quum quis eget.* — V. 36. *Te utor* libri omnes, hiatum admittentes, ad quem vitandum Herm. interposuit *ego*, quod pro vero habere non ausim. V. 38. *Fugat ipse se a suo contutu.* Ordo vulgatus non erat mutandus, quum ultima v. *fugat* recte producat. Cf. quae notavi ad Captiv. prol. v. 9. et Kampmann. in dissertat. quae inscr. Annot. ad Plauti Rud. p. 7 seqq. Ceterum sententia est: Amor suo se ad aspectui subducit, h. e. amantes suo se, si fieri posset, conspectu subducere et semet ipsos effugere vellent. — V. 39. Vulgo: *neque enim eum sibi amicum volunt dici.* Sed enim abest a C. V. Cam., et ordinem verum metro iubente restituit Herm. — V. 40. Vulgo: *procul adhibendus est atque abstinendus.* Doret metri ratio, atque efficiendum esse. Pro v. *adhibendus* Acidalius *abhibendus* putabat rescribi posse, verbo inusitato, probe ille quidem sentiens, *procul adhibere* ne dici quidem posse; quod enim *adhibetur*, *procul* esse non potest. Quare non dubito, scribendum esse, quod dedi: *procul habendus, abstinendus.* Cf. Tacit. Annal. I, 1 fin. *Sine ira et studio, quorum causas procul habeo*, h. e. ab animo meo removi. Error scripturae ortus ex verbo sequenti. *Abstinere aliquid* non raro dicitur apud Plautum, veluti Menaechm. V, 6, 20. *Metum ut mi adhibeam, culpam abstineam.* — V. 41. *Quam si saxo saliat* exhibet vulgata, nec aliter codd. Pall. frequenti errore. Cf. quae notavimus ad Mil. II, 6, 2. — V. 42. *Tuas res tibi habe* verba sunt in divortii solennia, quum maritus uxori res tradit, quae sunt illius. Itaque *aliquam res suas habere iubere* est devortium facere, valedicere alicui. Cf. Brisson, de Formul. et sol. P. R. vv. pag. 722. — V. 43. *Quos miseros maleque habeas.* Ita vulgo contra usum Plauti, qui adverbia adiectivis adiungere solet sine coniunctione, in hunc modum, veluti est Stich. I, 3, 57. *Ita me mancupia miserum adfecerunt male.* Licet enim non ignorem, et *miserum habere* et *male habere aliquem* apud Plautum legi; tamen haec

Certum, ad frugem applicare animum, quamquam sibi animo
45 Labos grandis capitur.

Boni sibi haec expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam et gratiam; hoc probis pretiumst.
Ró mihi magis lubet cum probis potius,
Quam cum improbis vivere vanidicis.

ACTVS II. SCENA II.

Philo, Lysiteles.

Ph. Quo illic homo foras se penetravit ex aedibus?

Ly. Pater, assum, impera, quod vis, neque ero in mora, nec
Latebrose me abs tue conspectu occultabo.

Ph. Feceris par tuis caeteris factis, si

5 Tuum patrem percoles. Per pietatem tuam,

ita coniunctim dici nego, ut copula interponatur. Quod non magis fieri potuisse persuasum habeo, quam pro *malam rem magnam mittere* si quis dictum velit: *malam rem et magnam m.* Cf. Pseud. 1, 3, 5. Scripsi igitur: *quos miseros male habeas*, h. e. quos, cum sint miseri, insuper male tractes et crucies. — V. 44. *Vulgo certumst.* Sed versus est creticus tetrameter. — V. 45. *Baccha* est dimeter, quem sequuntur tres cretici tetrametri catalectici, quales supra legimus h. sc. v. 23. Finitur totum systema clausula non inusitata, quae constat diambo et penthemimere dactylico. — V. 46. *Boni sibi haec.* Scripserat Herm. *Sibi boni haec.* Bothius: *Haec sibi boni*, uterque non recordatus, *boni* esse pro *monos.* quemadmodum omnes casus adiectivorum *bonus* et *malus* pariterque adverbium *bene* et *male*. In v. *fidem* ultima non colligescit, quemadmodum in v. *gratiam.* *Magis lubet* — *potius.* Cf. quae supra notavi ad Captiv. III, 4, 111.

Act. II. Sc. II. Lysitelem Philo pater supervenit. Post varias praeceptorum et hortationum ambages tandem a filio rogatur pater, ut filio sororem Lesbonici in matrimonium poscat, quod pater in se recipit. Metrum primi versus est creticum, duorum sequentium bacchiacum, tum sex sequuntur cretici tetrametri. *Foras se penetravit.* Haec est lectio omnium librorum, quam immutaverunt qui nescirent vel non meminissent, *foras* esse monosyllabum. Cf. Epid. III, 4, 36. Poen. V, 5, 4. Stich. IV, 2, 17. 18. ubi *foras* et *foris* pro monosyllabis sunt: *Quid foras?* *Foras hercle vero.* *Qui malum, tibi lassó libet Fecit coenare?* Vbi una legitur *foras* disyll. Adde Stich. V, 4, 23. *Se penetrare* saepe apud Plautum, ut *se aliquo conferre*; ut infra h. sc. v. 16. cf. Nonius, p. 374, ubi hic locus excitatur. Eodem modo dicitur *migrare se*, infra III, 2, 13. *Latebrose me abs tuo.* Penultima voc. *latebrae* apud Plautum plerumque corripitur. Qua de causa Herm. scripsit: *Latebróse me ego abs tuo.* Neque tamen dubito, in his canticis lyricorum licentia usum esse poetam. *Feceris*, facies ex mea quidem sententia. Cf. quae notav. ad Captiv. II, 2, 64. *Per pietatem*, notissima obsecrandi formula, paullum mutata, quum sequatur *nolo*, pro *obsecrandi* verbo.

Nólo ego cum improbis té viris, gnáte mi,
 'In via néque foro ullúm sermonem éxsequi.

Nóvi ego hoc saéculum, móribus quibus siet.

Málus bonum málum esse volt, símilis ut sít sui.

Túrbant, miscent móres; malus, rapáx, avarus, ívidus; 10

Sácrum profanum, públicum privátum habent, hiúlca gens.

Haéc ego doleo; haec súnť, quae excruciant; haec dies,
 noctís tibi

Cáuto, ut caveas. Quód manu haud queunt tângere, tantúm
 fás habent,

Quó manus abstíneant; caeterá rape, trabe, fuge, ét late.

Lácrumas haec mihí, quom video, elíciunt, quia ego ad
 hóc genus 15

Hóminum duraví. Quin prius me ad plúris penetraví? Nam hi

Móres maiórum collaudant; eósdem, quos laudánt, lutant.

Hísce ego te ártibus grátiam fácio,

V. 9. *Esse pyrrhichius est, ut saepe.* Cf. Capt. II, 1, 53. Merc.
 V, 4, 2. Rud. III, 1, 12. Men. V, 4, 1.

V. 10. Inde ab hoc versu numeri trochaici. Nominativi *ma-*
lus, rapax, avarus, invidus absolute sunt positi, ad indicandam
 orationis vehementiam et animi commotionem; pr. enim dicen-
 dum erat: *alius est malus, alius rapax* et reliqua. *Canto, sae-*
pius repeto, quasi cantilenam, quae memoria tenetur. *Quo ma-*
nus abstineant; nefas habent, manibus contingere, rapere. *Du-*
ravi, vitam produxi. *Quin*, cur non. Cf. supra notata ad Mil.
 II, 5, 16. *Ad plures se penetrare*, ad manes migrare, ad mor-
 tuos, ad quos omnes tandem deferuntur. Sic apud Graecos *oi*
πλείονες, pro *oi τετελευτηκότες*. Cf. Parei lexicon v. *plures*. De for-
 mula se penetrare cf. supra ad h. sc. v. 1. — V. 16. 17. *Nam hi*
mores maiorum laudant: eosdem lutulant, quos collaudant. Sic
 vulgo. Recte emendavit Hermannus, uti dedimus, nisi quod is
Nam ii, quo non est opus, cum libri omnes *nam hi*. *Nam* in
 thesi non elisum haud sine exemplo est, veluti Poen. V, 2, 94.
 ubi contra Codd. editur: *Namque haud repudio*. Saepius in arsi
nam non elisum invenitur, ut Merc. II, 2, 54. *nám ibi mihi ne-*
gotiumst. Poen. IV, 2, 104. *Nám et hoc docte consulendum.*
 Similiter saepe cum praep., *quom* coni., *dum* et *iam* et in arsi
 et in thesi non eliduntur apud Plautum. Pro *lutulant* Codd. Pall.
latilant. Vtrumque nihili verbum. Ordo verborum a librariis im-
 mutatus, quod verba: *quos collaudant*, quae exciderant, qua-
 propter etiam in aliquot codd. et edd. desunt, postea alieno loco
 reposita sunt. Apertum quoque est, poetam parechesim quae-
 sisissae in vv. *laudant* et *lutant*, qui lusus magna ex parte perit,
 si vulgata retineatur.

V. 18. Hic denuo numerus mutatur. Et primum sequuntur
 tres cretici tetrametri catalectici, quorum supra exemplum legi-
 mus. Tum sequuntur duo iambici septenarii, quorum in priore
 caesura usitata est neglecta, de quo genere cf. Herm. in Elem.
 doct. metr. pag. 152. Finitur canticum duobus trimetris chori-
 amicis catalecticis in disyllabum, qui constant duobus chori-
 amicis et trochaeo sive spondeo, quod genus Hermannus in Elem.

- Neú còlas, néve eis ímbuas ingénium.
 20 Meó modo et móribus vívito antíquis.
 Quae égo tibi praecipio, haec facito; níhil ego moror ístos
 Facétos mores túrbidos, quibús boni dedecoránt se.
 Haec tibi si mea ímperia capésses,
 Múlta bona in péctore considént.
 Ly. Sémper ego usque ad hánc aetatem ab íneunte adule-
 25 scéntia
 Tuó servivi sérvitatem império et praeceptís pater.
 Pro ingenio, ego me líberum esse rítus sum; pro império tuo
 Méum animum tibi sérvitatem sérvire aequom cénsum.
 Ph. Quí homo cum animo inde ab íneunte aetáte depugnát sós,
 30 'Vtrum is itane esse mávelit, ut eum ánimus aequom cénseat,
 'Au ita potius, út parentes éum esse et cognatí velint:
 Si ánimus hominem pépulit, actumst; ánimo servit, nóñ sibi.

đ. m. pag. 429. nondum cognoverat. — *Hisce ego te artibus.* Bothius scripsit: *Hisce ego de art.* satis probabiliter, quum *gratiam facere de aliqua re* satis sit frequens; sed pronomen necessarium esse videtur. Quare adducor ut credam *gratiam facere aliquem aliqua re* dixisse Plautum, ut *condonare aliquem al. re.* — V. 19. *eis* additum et sententia et metro postulante. Similiter supra II, 1, 16. in vv. *eis blanditur subdole* idem pronomen addendum erat. *Imbuas* disyllabum est, ut in v. *tueri* inque eius compositis et derivatis u saepe per synizesim eliditur. Cf. quae diximus in libello de v. prosodia. — V. 21. *Quae* non eliditur. Pro vv. *haec facito* vulgo *ea facito*; Pareus legit *et facito*. Et quemadmodum pro v. *praecipio* Pall. codd. *praecipito*, sic contra pro v. *facetos* in iisdem codd. legitur *faceos*. *Faceti autem mores turbidi* sunt elegantes quidem et qui facile se commendent, sed revera turbati, veluti aqua luto admixto turbata. Supra v. 18. *turbant, miscent mores*. Ceterum vulgo legitur *Fatuos mores turbidos*, quod Aldina dedisse videtur prima.

V. 25. Inde ab hoc versu usque ad scenae finem sequuntur trochaici tetrametri catalectici. *Pro ingenio*, pro natura mihi ingenua. *Animus* est quaevis libido; affectus a ratione alienus. Sic in notissima ista formula *animi causa*, aus Lust, aus Neigung. Atque tunc quidem animus rationi opponitur. Eodem modo dicitur *animo obsequi*. — V. 30. *Vtrum is itane esse*. Ita val-gata recte. MSS. Pall. *Vtrum id itane esse*. Herm. dederat: *Vtrum is ita esse*. Sed metrum non obstat, quin legatur *itane*, cum v. *esse* sit pro pyrrhichio. De formula *utrumne* — *an vel utrum* — *ne* — *an* cf. quae supra dixi ad Capt. II, 2, 18. Adde Cic. Tuscul. dissp. IV, 27. *Pepulit*, quod Herm. emendavit pro v. *perpulit*, significat: *in fugam convertit, superavit*. Er hat ihn geschlagen, i. e. besiegt, überwunden. *Perpulit* utrobique vul-gata. Codd. Pall. priori loco *perpulit*, altero *pepulit*. Tam vulgo: *dum vivit*, atque ita Codd. Pall. ex prava loci interpreta-tione. Vitium sustulit Herm., servavit Weisius, sic versum ador-nans: *Si ipse animum pepulit, dum vivit* cet. Quam scripturam licet tueantur Codd. Pall.; tamen et numerus et sententia satis docet, recte scripsisse Hermannum. Nam perversitas numero-

Sic ipse animum pepulit, vivit, victor victorū cluet.
 Ta animum si vicisti potius, quam animus te, est quod gaudeas.
 Nimio satiust, ut opus est te ita esse, quam ut animo lubet. 35
 Qui animum vincunt, quam quos animus, semper probiores
 cluent.

Ly. Istac mihi ego semper habui aetati tegumentum meae,
 Ne penetrarem me usquam, ubi esset damni conciliabulum;
 Ne noctu irem obambulatum, neū suum adimerem alteri.
 Neū tibi aegritudinem, pater, parerem, parsi sedulo. 40

Sarta tecta tua praecepta usque habui mea modestia.
Ph. Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.
 Mihi quidem aetas acta ferme est; tua istuc refert maxime.
 Is probus est, quem poenitet, quam sit probus et frugis bonae.
 Qui ipsus sibi satis placet, nec probus est, nec frugis bonae. 45
 Benefacta beneficiis aliis pertegito, ne perpluant.

rum in *animum pepulit*, et languor verborum dum vivit, quae plane sunt fatua et frigida, ostendunt, pravam esse Codd. lectionem. — V. 35. *Vt opus est te ita esse.* Servavi in his vulgatam, quam mutaverat Herm. *te ita ut opus est esse.* *Tegumentum.* Haec ego semper habui instar tegumenti et clupeī, quibus aetatem tegerem et munirem.

V. 38. *Penetrarem me.* Cf. supra ad v. h. sc. 1. *Usquam.* Cf. supra ad Milit. III, 1, 90. ad Captiv. I, 2, 70. De forma *par-* si cf. Prisc. X, 3, tom. 1, p. 484. ed. Kr. *Sarta tecta.* Solemnis formula de aedificiis, quae publice locabantur aedificanda. Ea iuebantur *sarta tecta* praestari. Cf. Scaliger ad Festum v: *Sarte.* p. 252. 691. ed. m. Inde formula *sarta tecta exigere*; cuius rei cura publica apud Romanos Censorum erat. Itaque etiam *sarcire aedes* dicebatur, restituere, integras reddere. Mostell. I, 2, 67. *Non video mihi sarcire posse aedis meas, quin totas perpetuae ruant.* Igitur aliquid sartum tectum habere, cum translate dicitur, est, conservare, servatum cupere et propterea custodire. Sic Cic. Epist. XIII, 50. *Hoc mihi da atque largire, ut M'. Curium sartum et tectum, ut aiunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum integrumque conserves.* Cf. praeterea Ernest. Clav. Cic. s. h. v. *Quid exprobras*; tres primae syllabae pro tribracho sunt. Cf. lib. de vet. pros. Versus 43. *Mihi quidem — maxime*; assertur a Cic. ep. ad Brut. 2. *Quem poenitet* cet. Dicimus aliquem *poenitere*, quam sit, sive quantum fiat, qui non contentus est eo, quod est, vel quantum fit; non *poenitere*, qui satis eo contentus est. Gronov. ad h. l. Cf. Donat. ad Terent. Eunuch. V, 6, 12. *An poenitebat flagiti, parum videbatur.* Ipse alibi (Terent. Heaut. I, 1, 20.) *quantum hic operae fiat, poenitet.* Plautus in Truculento (II, 6, 52.) *Poenitetne te, quod ancillae sunt iam?* Haec Donatus. Cf. supra ad Mil. III, 1, 144. Ceterum vulgo legitur male: *quem non poenitet.* Ne perpluant, ne quid vitii contrahant, ut aedes male tectae, quae imbrem transmittunt. *Perpluere* enim tecta ipsa dicuntur, cum tegulis vitiatis imbrem immittunt. Sic vetera beneficia, nisi novis cumulantur, obsolescunt et quasi vitium trahunt. Versum 45. *Qui ipsus sibi satis — bonae se primum*

Qui ipse se contemnit, in eo est indoles industriae.

Ly. 'Ob eam rem haec, pater, autumavi, quia res quaedamst, quam volo

'Ego me abs te exorare. *Ph.* Quid id est? veniam dare iam gestio.

Ly. 'Adolescenti huic genere summo, amico atque aequali meo,

Minus qui caute et cogitate suam rem tractavit, pater, Bene volo ego illi facere, si tu non nevis. *Ph.* Nempe de tuo.

Ly. De meo; nam quod tuumst, meumst; omne meumst autem tuum.

Ph. Quid is, egethe? *Ly.* Eget. *Ph.* Habuitne rem? *Ly.* Habuit. *Ph.* Qui eam perdidit?

55 Publiciane affinis fuit, an maritumis negotiis?

Mercaturane, an venalis habuit, ubi rem perdidit?

Ly. Nihil istorum. *Ph.* Quid igitur? *Ly.* Per comitatem edepol, pater.

e MS. protulisse atque eruisse testatur Sciopp. suspectt. lectt. II, 13. Deest in Cod. Dec. omissus ob ultimae formulae similitudinem. *Indoles*; cf. supra ad Milit. III, 3, 47. *Autumare* apud Plautum est dicere, enunciare, sic simpliciter. Cf. A. Gellium XV, 3. Verbum hoc origine sua coniunctum est v. *auctor*, quae nativa notione significat *dicentem, narrantem*. Cf. quae dixi ad Festum pag. 418. ad v. *Existimo*. *Quam volo ego me abs te exorare*. Accusativi infinitivo iuncti structura in verbis *cupere, velle, studere*, ubi accusativus ad subiectum spectat, frequentissima apud Plautum. *Asin.* I, 3, 31. *Vult placere sese amicae*. Eadem ratio est Sallustiani illius: *Omnes homines, qui sese student praestare*. Sed longe insolentior haec structura in verbis *videri, posse*. Veluti *Aulul.* V, 1, 4. *Certo enim ego vocem hic loquentis modo me audire visus sum*. *Lucret.* I, 104. *Quippe etenim quam multa tibi me fingere possum*, ubi tamen emendatum est iam *fingere p.* Ceterum cf. Parei lexic. in *Ἀντιπρώου* Plautina, Enallage, et *synth.* insol. *Dare iam* hoc ordine exhibent Codd. Pall. vulgo *iam dare*, qui error a Cam. introductus omnes editt. pervagatus est. *Nevis* olim monos. hic esse putavi, quod non est ita. Potius *nempe*, quod sequitur, pro pyrrhichio est, quemadmodum *Aul.* II, 4, 15. *Cas.* III, 4, 9. *Mil.* III, 3, 48. *Trin.* II, 4, 25. Similiter autem aliquoties pro pyrrhichio est.

V. 55. *Publiciane affinis fuit* cet. Negotia publica sunt, quae quis civitate elocante suscipit, veluti vectigaliorum, pascuorum conductio. *Affinis* est implicitus, particeps alicuius rei. *Venalis habuit*, mango fuit, servorum mercatum exercuit. Ceterum versus 56 citatur a Nonio p. 212. v. *Mercatus*. Legitur vulgo apud Plautum: *Mercaturamne an*, male; nam *mercaturam habere* Latine non dicitur. Vestigia verae lectionis servant Codd. Nonii, ubi legitur: *mercaturam eam*, hoc est: *mercaturane an*, quod erat restituendum. Ad structuram quod attinet, aut ex supp. repetendum aut ex inf. assumendum est *perdidit*. Duo enim ponit poeta, aut mercatura illum rem suam perdidisse aut negotiis

Praeterea aliquantum animi causa in deliciis dispēdidit.

Ph. 'Edepol hominem praedicatum ferme familiariter,
Quí quidem nusquam per virtutem rem confregit, atque eget. 60
Nil moror eum tibi esse amicum cum eiusmodi virtutibus.

Ly. Quia sine omni malitia est, tolerare egestatem eius volo.

Ph. De mendico male meretur, qui ei dat quod edit, aut
bibat.

Nam et illud, quod dat, perdit, et illi prodit vitam ad
miseriam.

Nón eo hoc dico, quia, quae tu vis, ego velim, et faciam
lubens; 65

Sed ego hoc verbum quom illi quoidam dico, praemonstro
tibi,

'Ut ita te aliorum miserescat, ne tui alios misereat.

Ly. Deserere illum, et deiuvare in rebus adversis pudet.

Ph. Pol pudere quam pigere praestat totidem litteris.

venaliciis. — *Animi causa*, ut animo indulgeret, ut cupiditati-
bus satisfaceret. Cf. supra ad v. h. sc. 29 *Ferme familiariter*;
eo dicit, quia turpem decoctionem aequalis sui valde comiter et
verecunda circumlocutione protulerat, ut appareret, familiarissi-
mum illi esse. *Acidalius. Atque; und nun, und dann nun.* Cf.
supra notata ad Captiv. II, 2, 105. et Schütz. doctr. L. I. part.
§. 135. Adde Hand. Tursell. s. v. *Nil moror.* Cf. supra ad Milit.
II, 3, 8. *Tolerare*, opem ferre, sustinere. Rud. IV, 2, 14. *Pau-
pertatem heri qui et meam servitutem tolerarem.* — V. 63. *Quod
edit aut bibit.* Sic vulgo et in Codd. Pall. Herm. dederat: *quod
edat aut bibat.* Est vero forma coniunctivi satis frequens apud
Plautum *edim, is, it*, de qua vide quae dixi ad Captiv. I, 2, 46.
Adde Trin. I, 2, 65. ubi *comedis* pro *comedas*. — *Et illi prodit
vitam*; protendit, propagat. Sic recte explicuit Servius ad Virg.
Aen. IV, 231. ubi hic etiam versus excitatus legitur. Vulgo edi-
tur *producit*, atque ita exhibent Codd. Pall. Sed Servius exhi-
bet quod metrum requirit. *Illi quoidam*; Quom ego illud: *De
mendico male meretur* et rel. de illo quodam adulescentulo, quem
nondum novi, dico, non eo dico, ut tibi adverter, sed ut tibi
praemonstrem cet. *Deiuvare*, iuvare desinere, ut explicant in-
terpp. apud Festum ad v. *desivare*, ed. m. p. 403. Mihi videtur
et hic et apud Festum et in Glossariis, quae hanc v. interpre-
tantur *ὁ βοηθῶν*, legendum esse *disiuvare*, ut praepositio ean-
dem habeat vim, quam in vv. *displicere, dissimulare, dissuadere*
et permultis aliis. Müllerus ad Festum pag. 72. tuetur *desivare*
et apud Festum et in Glossariis, deducens verbum a v. *desivus*,
quod a *desinendo* ductum esse putat, ut *oblivio* ab *oblinendo*. De
Plauto tacet Müllerus. Codd. Plauti Pall. *deiuvare* diserte ex-
hibent, quod explicandum est ad analogiam verborum *desipere*,
deplere, destruere, aliorum.

V. 69. *Pol pudere, quam pigere* cet. Nonius p. 423., ubi hic
versus affertur, ita discrimen definit: *pudet* verecundiae est, *piget*
poenitentiae. Addit locum e Pseudolo; *Nimio id quod pudet fa-
cilius fertur, quam id quod piget.* — *Totidem litteris.* Haec
male Lambinus explicat, dicens ablativos esse absolutos, pro eo

- 70 *Ly.* 'Edepol, deum virtute dicam, pater, et maiorum, et tu,
Multa bona bene parita habemus; bene si amico feceris,
Né pigeat fecisse; ut potius padeat, si non feceris.
Ph. De magnis divitiis si quid démas, plus fit, an minus?
Ly. Minus, pater; sed civi immuni scis quid cantari solet?
Quód habes, ne habeas; et illud, quod nunc non habes,
75 habéas malum:
Quandoquidem nec tibi bene esse potes pati, neque alteri.
Ph. Scio equidem istuc ita solere fieri. Verum, gnáte mi,
Is est immunis, quói nihil est, qui múnus fungatur suum.
Ly. Deúm virtute habémus, et qui nósmet utamúr, pater,
80 'Et aliis qui cómitati símus benevoléntibus.
Ph. Nón edepol tibi pérnegare póssum quicquam quód velis.
Quóius egestatém tolerare vís? Loquere audactér patri.
Ly. Lésbonico huic ádulescenti, Chármidai filio,
Qui illic habitat. *Ph.* Qui comedit, quód fuit, quod nón fuit?
Ly. Ne opprobra, pater; multa eveniunt hómīni, quae volit,
85 quae nevolt.

quod sit: quum totidem sint litterae. Sed ablativus totidem litteris referendus ad v. praestat. Igitur praestat totidem litteris est quasi per omnes litteras melius est, tanquam litterae in voce p-
dere omnes ac singulae meliores sint, quam in voce pigere. Quod de sententia dicendum, de litteris vocabuli pronunciat; istum eben so viel Buchstaben besser. *Deum virtute*; cf. quae supra notavimus ad Captiv. II, 2, 74. *Multa bona*; hoc ordine vulgata et Codd. Pall. recte. Est enim v. bona monosyllabum, vel pro monos. *Civi immuni*. V. C. Cam. *civi immuni immunifico*. Cod. Dec. *civi inimi immunifico*. Vulgo *civi immunifico*, quod interpretamentum est. Emendavit Heraldus obs. c. 44. *Immunis p-* qui a munere publico alienus est, a tributo; qui nihil praestat ad communem civitatis salutem. Tum, qui nihil muneris, nihil beneficii in alios confert. *Civis immunis* igitur est illiberatus, qui aliorum paupertatem vel egestatem sua munificentia non sustentat. Iam quum ambigua sit verbi notio, paullo post proprie dicitur a Philtone v. 78.: *is est immunis, quói nihil est rel.* Hoc est, is revera dicitur immunis, qui nihil habet, unde tributum suum civitati exsolvat, egenus, capite census. *Cantari*, saepe obiici, saepe exprobrari. Potest tamen fieri, ut respiciatur ad cantilenas plebeculae in convivium nobiliorum ac ditiorum compositas. *Comitati esse*, comem, liberalem esse. *Egestatem tolerare*; cf. quae paullo ante notata sunt ad v. 62. — V. 81. *Charmidai filio*. Vulgo *Charmidae filio*, atque ita Codd. Pall. huius iam Pareus interposuit secutus Muretum, quos secutus est Hermannus. Supervacuum est pronomen, seqq. verbis: *qui illic habitat*. Forma genitivi vetusta *Charmidai* alibi a me vindicabitur.

V. 85. Hi versus vulgo hoc ordine leguntur: *Ne opprobra — Agedum — Sapienti — Mentire — Et infra: Non aetate — Tu modo — An eo —* Sed transponi iussit Acidalius, haec notans ad v. *Non aetate cet.*: Aperte hic versus referendus est ad illud *sed hic admodum adolescentulus est*. Quia enim filius sodales

Ph. Mémento, edepol, gnáte; atque id nunc fácis haud consuetudine.

Nám sapiens quidém pol ipse fingit fortunám sibi.

Ró nemulta, quae nevolt, evéniant, nisi fictór malust.

Ly. Málta est opera opús fícturae, quí se fictorém probum Vítæ agundae esse expetit; sed hic ádmodum adulescéntulust. 90

Ph. Nón aetate, vérum ingenio apíscitur sapiéntia.

Sápiénti aetas cóndimentumst; sápiens aetati cibust.

'Agedum, eloquere, quid dare illi núnc vis? **Ly.** Nihil quidquám, pater.

Tú modo ne me próhibeas accéssere, si quid déti mihí.

Ph. 'An eo egestatem eius tolerabis, si quid ab illo accréperis? 95

Ly. Eó, pater. **Ph.** Pol ego istám volo me rátionem edocéas. **Ly.** Licet.

Sciñ tu illum quo génere natus sít? **Ph.** Scio, apprimé probó.

Ly. Sórór illi est adúlta virgo grándis; eam cupió, pater, Dúcere uxórém. **Ph.** Sine dote? **Ly.** Sine dote. **Ph.** Uxorém? **Ly.** Ita;

excusabat, eum adhuc adolescentulum esse, et proinde non satis sapere, pater infert contra, non ab aetate sapientiam proficisci, sed ab ingenio; neque qui sapiens sit, ei quicquam conferre aetatem praeter aliquod quasi condimentum. Haec ille. *Eo nemulta cet.* *Nemulta* pro non multa, antiquae. Vide quae collegit Bengel. ad Cic. Epist. II, 10. *Nisi fictor malust.* Recte ita iam Cam. Par. alii. Vulgo et in Codd. Pall. *nisi f. malus siet.* Saepe sic peccatum in MSS. *Apiscitur*, passive. Sic *adipisci* Gellius XVIII, 6. *Nomine non adepto iam; sed cum spe et omine adipiscendi.* Simplex autem *apisci* pro passivo excitat Priscian. VIII, 4. tom I, p. 368. Kr. Ceterum male vulgo et in Codd. Pall. legitur *adipiscitur*, quod in metrum peccat. Saepe *apisci* simplex pro composito *adipisci* reponendum apud Plautum. Captiv. IV, 1, 8. Epid. V, 2, 3. Rud. prol. 17. ubi vulgo male et invitis MSS. legitur *adipisci*. Saepe et haud dubie *apisci* simplex reperitur apud Lucretium, ut notum est. Cf. Kampmann. Annotatt. ad Plauti Rud. pag. 13. *Sapienti aetas*; Muretus ad haec: Quidam cibi sunt, qui recentes quidem non sunt esui, sed condiri et reponi solent in longam usonem. Mitescunt autem et concoquuntur tempore et ad vescendum utiles fiunt. Sic sapientiam ait in iuvenibus immaturam esse, procedente autem aetate mitigari et condiri et quasi maturescere. Negat autem Philto, aetate quemquam adipisci sapientiam, sed condiri tantum. Ita ille. *Sapiens aetati cibust.* Sapiens ad aetatem se habet eadem ratione, qua cibus ad hominum victum. *Sapientia* et *aetas* differunt ut cibus et condimentum. Cibus enim non 'condiundo fit cibus; sic sapiens non aetate fit sapiens, sed veluti conditur tantum et maturescit. *Sciñ tu illum.* Ad notissimam illam Graeci sermonis normam, apud Plautum et Terentium frequentissimam. Cf. Buttm. Gr. Gr. 138, 6. — V. 98. *Adulta virgo grandis.* Adulta fere idem quod *nubilis*, grandis de aetate. Rine grosse erwachsene Jungfrau. Est cumlatio synonymorum ad manifestandam sententiam. — V. 99. *Uxo-*

- 100 Tuâ re salva. Hoc pacto ab illo infibis summam grâtiâ; Nêque commodius ullo pacto ei pôteris auxiliârier.
Ph. 'Egon' indotatâ te uxorem ut pâliar? *Ly.* Patiamdûmst, pater;
 'Et eo pacto addideris nostrae lépidam famam fâmiliae.
Ph. Mûlta ego possum dôcta dicta, et quâmvîs facundé loqui:
 105 Historiam veterem atque antiquam haec mēa senectus sūstinet.
 Vêrum ego quando te et amicitiam et grâtiâ in nostrâ domum
 Vîdeo allicere, etsi advorsatus tibi fui, istac iûdico.
 Tîbi permitto; pōsce, duce. *Ly.* Dî te servassint mihi.
 Séd ad istam adde grâtiâ unum. *Ph.* Quid id est autem unum? *Ly.* 'Eloquar.
 110 Tûte ad eum adeas, tû concilies, tûte poscas. *Ph.* 'Eccere.
Ly. Nîmio citius trânsiges; firmum ômne erit, quod tu égeris.
 Grâvius érit tuum ûnum verbum ad eâ rem, quam centûm mea.
Ph. 'Ecce autem in benîgnitate hoc répperi négotium.
 Dâbitur ôpera. *Ly.* Lépidus vivis; haé sunt aedes; hîc habet.
 115 Lésbonico est nómen; age, rem cûra: ego opperîâr domi.

rem? Ita. Sic vulgo et in Codd. Pall. Emendaverat Herm. *Uxoremne? Ita;* qua emendatione non est opus. cf. Asin. 1, 1, 22. *Dotâlem sêrvom Saûreâm uxôr tua.* Contra infra v. 103. recte legitur *Egone*, quod *Egon* scripsi, quanquam Codd. Pall. *Ego*.

V. 104. *Possum;* sed nolo nunc. *Possem* in huiusmodi formâlis non dicunt Latini. Cf. Matthiaeum ad Eloq. Lat. exempla p. 195. et eundem ad Cic. Catil. III, 22. Aliud est, ubi scribit Sall. Catil. 7. fin. *Memorare possem — ni ea res longius ab iscepto traheret.* Adde quae notavit Kritzius ad Sall. Catil. 51, 4. *Historiam veterem atque antiquam.* Historia vetus est saepe iam narrata et decantata, antiqua vero quae olim accidit, sic simpliciter. Cf. quae supra diximus ad Mil. III, 1, 154. *Exempla coniunctarum harum vocum collegit Ruhnen. ad Vellei. I, 26.* Adde Schaeff. ad Plin. Epist. III, 6, 3. Ceterum *historiae*, vel *historiarum* appellatione continentur apud Plautum etiam fabulae et omnia, quae ad cognitionem morum et rerum veterum pectinent. *Istac iudico;* in tuam sententiam cedo. — V. 109. *Sed ad istam adde gr.* Ita recte correxit Hermannus; vulgo: *Sed adde ad istam gr.* Tum notandus ordo in vv. *Quid id est autem unum.* Cf. supra v. 53. *Omne meumst autem tuum.*

V. 110. *Eccere.* Recte duplicem huius vocabuli formam et notionem statuit Lambinus. Primum enim videtur compositum esse ex vocc. *ecce* et *res*, unde fortasse antiquitus scriptum fuit *eccerem*: quod deinde efformatum est *eccere*, ei sieh, da haben wir's. Tum est iurandi formula ex nomine *Cereris* detorta, ubi rectius scribitur una *c*, *ecere*, ut *Eiuno*, *Ecator*, *Equirine*. Cf. Festus v. *Equirine* et interpp. ad Festum v. *Mecastor*. Differentiam hanc iam agnovit Sos. Charisius, qui *eccere* adverbium monstrandi dicit, lib. II, p. 106. ed. m. De voc. *Eiuno* cf. idem lib. II, p. 117. ed. m. Ceterum vulgo *tute concilies*; sed credibile

ACTVS II. SCENA III.

Philito.

Non óptima haec sunt, néque ego ut aequom cénseo.
Verúm meliora súnť, quam quae detérruma.

Sed hoc únunť consolátur me atque animúm meum,

Quia, quí nihil aliud, nísi quod sibi solí placet,

Consúlit advorsum filium, nugás agit:

Miser éx animo fit; fáctius nihiló facit.

Suaé senectutí is ácriorem hiemém parat,

Quom illam ímportunam témpestatem cónciet.

Sed áperiuntur aédes, quo ibam; cómmode

Ipse éxit Lesbónicus cum servó foras.

ACTVS II. SCENA IV.

Lesbonicus, Stasimus, Philto.

Le. **M**inus quíndecim diés sunt, quom pro his aédibus

est, libraríos ad similitudinem antecedentis et sequentis enun-
ciatí hoc quoque conformasse, quare scripsi *tu concilies*. Neque
enim verba eiusmodi a praepos. *in, ad et con* compósita unquam
puto corripere posse primam, nisi initio iambicorum versuum.
Vide quae de hoc genere dixit Kampmann. in diss. de rebus
militar. Plauti pag. 44. fin. In vv. *Ecce autem* singularem vim
habet v. *autem*, de qua exposui supra ad Milit. glor. III, 1, 84.
Lepidus, vivis, lepidus es homo. Sic saepius verbum *vivere* apud
Plautum, veluti Amphitr. prol. 75. *Virtute dixit vos victores vivere*.
Catull. X, 33. *At tu, insulsa, mala ac molesta vivis*. — *Habet*
cf. supra ad I, 2, 156.

Act. II. Sc. III. Solus restat in scena Philto et semet ip-
sum consolatur, quod plus aequo filio concesserit ac promiserit.
V. l. Vulgo: *neque ut ego*; sed Codd. Pall. recte pronomine
praeposito: *neque ego ut. Factius nihilo facit*. Nihilo magis
aliquid effectum, curatum reddit. *Factius* dicitur ut *auctius*,
emendatius et id genus alia. Gronovius ad h. l. haec: *Factius*
igitur est magis factum, ut alibi *confossiore* dicit, pro magis
confosso, hac ipsa fabula *occlusiore stultiloquentiam*; ut Cicero
conficientissimam litterarum; Petronius *excussissima palma pulsare*.
Hactenus ille. Gulielm. Quaestt. in Trin. c. III. *sectius n. f. pro*
sectius. Sed recte Gronovius. Hoc dicit poeta: qui quod soli sibi
placet, statuit in filium, nihilo magis aliquid efficit, filius enim
nihilo minus animo suo obtemperabit. *Hiemem*, χειμῶνα, tem-
pestatem turbulentam. Sententia est: is turbatiorem et vexatio-
rem reddit senectutem, quam per se iam est. *Illam* — *tempesta-*
tem, animum filii a se alienatum. Vulgo *Cum illanc imp*. Sed
recte Pareus e Codd. Pall. *Quom illam imp*. Both. dederat: *quom*
importunam illanc, qua transpositione non est opus.

Act. II. Sc. IV. Lesbonicus, perditus ille luxu iuvenis,
cuius sororem in matrimonium ducere cupit Lysiteles, cum Sta-
simo in scenam prodit. Ac primum servum rationem reddere

Minás quadráginta ácepesti a Cállicle.

Estne hoc, quod dico, Stásime? *St.* Qvom consídero, Memínisse videor fieri. *Le.* Quid factúmst eo?

- 5 *St.* Comésun, expotun, exúctun, elotun in bálineis. Piscátor, pistor ábstulit, laní, coquí, Olitóres, myropolae, áucupes; confit cito; Quasi tú formicis óbicias papáverem.

Le. Minus hércle in hisce rébus sumptumst séx minis.

- 10 *St.* Quid, quód dedisti scórtis? *Le.* Ibidem uná traho. *St.* Quod égo defraudavi? *Le.* Hém, ista ratio máxuma est.

pecuniae nuper acceptae postulat. Tum a Philtone de elocanda sorore rogatus, primum condicionem recusat, quod dotem non habeat. Tum agellum sibi reliquum suburbanum sorori se dotem daturum atque ita condicionem se accepturum profitetur. Sed Philto de dote cum filio suo illi agendum esse ait, atque ita rebus compositis discedunt.

V. 1. *Minus quindecim dies.* Ut Virg. Aen. *noctem non amplius unam.* Pari iure in his et similibus formulis *quam* poni et omitti, observat Ruhnkenius ad Vellei. II, 1, 4. Vulgo *pro hisce aedibus.* Sed V. C. Cam. *pro iscebibus* et C. Dec. *pro his aedibus,* recte. *Exunctum.* Vulgo *exutum,* quod nihili. Emendavit iam Gulielmus, qui sic: magnum luxus instrumentum quotidianae veterum lavationes et unctiones; unde *clavare, exungere.* *Exungere* igitur unguentis absumere. *Papaverem.* Cf. Charis. I, 16, 57. pag. 46. ed. m. et Nonius p. 220., ubi alio Varronis loco probatur, apud antiquiores papaver etiam masculini generis fuisse. Ab initio huius versus *quasi si* cum Acidalio et Hermanno scripserunt, pro vulgato *quam si.* Cf. etiam Dousa Plaut. expl. IV, 23. Sed vulgo sic versus legitur: *Quamsi tu obicias formicis p.* Simplicior igitur emendatio parata: *Quasi tu f. o. p.* Similis structura verborum Curcul. I, 1, 78. *Quasi tu lageam dicas.* Epid. II, 3, 90. *Quasi tu cupias.* Ibidem una traho; ibidem, notione inflexa, est pro *eodem.* Argentum, quod dedi scortis, eodem una traho, ad eandem summam refero. Sic supra I, 2, 166. *Atque egomet me adeo cum illis una ibidem traho;* ubi *me traho* est me illis accenseo, me eodem numero pono. V. II. Vulgo sic legitur: *Quid quod ego defraudavi?* *Le.* *Hem, ista ratio maxuma est.* Versum in metrum peccantem Herm. sic restituerat: *Quid quod ego defraudavi?* *Le.* *Hem, ratio maxuma est.* Bothius pr. ego omisit, Weisius versum totum spurium iudicavit. Mihi neutrum pronomen neque *ego* neque *ista* salvo sensu omitti posse videtur; Weisii autem ratio nulla refutatione digna est. Non dubium videtur, versus initium a librariis interpolatum esse, et falso ex supp. repetitum *Quid.* Scripsi ergo: *Quod ego defraudavi?* *Le.* *Hém, ista ratio maxumast.* Non enim scripto et pronunciato, sed tacita cogitatione ex sup. v. *Quid repetendum videtur. Si sumas.* Ductum ex re rationaria, ubi *sumere* est subducere, summam facere. Hoc igitur vult servus: si subducas expensa a summa acceptorum, et inde summam facias, apparebit, nihil amplius reliquum esse posse. Nam omnia consumsisti, omne argentum perdidisti. Est igitur *sumere* zusammenziehen. Sic Plaut. Rud. IV, 8, 9. *At sume quidem, ne censionem semper facias;* ubi *censionem* facere

St. Non tibi illud apparere, si sumas, potest,
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.

Sero, atque stulte, prius quod tantum oportuit,
Postquam comedit rem, post rationem putat.

15

Le. Nequaquam argenti ratio comparat tamen.

St. Ratio quidem hercle apparet; argentum οἷχεται.

Minas quadraginta accepisti a Cällicle,
Et ille aedis abs te accepit mancupio. *Le.* Admodum.

Ph. Pol, opino, affinis noster aedis vendidit.

20

Patér quom peregrè veniet, in porta ést locus,
Nisi fórte in ventrem filio contréperit.

St. Trapezítæ mille dráchumarum Olymπίκum,
Quas dé ratione débuisti, rédditaæ.

Le. Nempe quas sponendi. *St.* Immó, quas dependi, ínquito. 25
Quas sponsonem própter tu exactus es

Pro illo ádulescente, quém tu esse aibas dívitem.

Le. Factum. *St.* 'Ut quidem illud périerit. *Le.* Factum íd
quoque est.

est dispungere, conspicere, numquid aera digna sint, quae accipiantur et subscribantur. Sic in Truc. I, 1, 54. *Accipiat illico expensa, neque censeat.* Etiam Lucilius apud Non. pag. 74. ita usus est hoc vocabulo: *Haec est ratio perversa, aera sumta et subducta improbe.* V. 17. *Ratio — οἷχεται*, affertur a Cic. orat. in Pison. 25. *Mancupio*, in possessionem. Proprie *mancupium* est quod manu capitur, h. e. a venditore accipitur. Nam *mancupare* est manu iniecta sibi vindicare, ut *nuncupare*, nomine indito pronuciare, promittere, nominare. Hinc *manceps*, qui manu capit, qui possidet. Tum qui conducit emitte. Quare *mancupium* possessio est; *res mancipi*, quae possidetur. — V. 20. *Pol, opino, affinis.* Non credo ferri posse, quod Codd. Pall. et Edd. exhibent *opinor*. Sic *contemplant* Merc. II, 3, 72. *commerent* Merc. IV, 6, 12. *contemples* Asin. III, 1, 35. *Opino* ex Plauti Bacch. loco hodie deperdito citat Non. pag. 474. Cf. tamen Krehl. in Praef. ad Priscian. p. XXI seq. Ceterum *opino* his praeterea locis dixisse videtur Plautus: Bacch. III, 3, 83. III, 4, 13. Rud. IV, 3, 60 (70). Poen. V, 3, 50. Epid. II, 2, 73. De v. mille c. genitivo cf. notata supra ad Mil. IV, 2, 73. *Drachuma* pro drachma, ut Hercules ex v. Ἡρακλῆς. *Alcumena* ex v. Alcmena, Aesculapius ex v. Ἀσκληπιός. Et sic alia permulta. Add. Ter. Heaut. III, 3, 40. *Olympicum* pro *Olympicarum*, forma in femineo genere rarior. Sed cf. Priscian. VII, 3. p. 296. tom. I. V. 26. *Quas sponsonem propter tu exactus es.* Vulgo: *Quas sponsione pronuper tu exactus es.* Inauditum v. *pronuper* emendarunt Herm. Göller. Both., vario modo versui prospicientes, omnes tamen *nuper* scribentes. Mihi non dubium est, legendum esse, quod scripsi: *sponsonem propter*. Non raro *propter*, ut aliae praepositiones, casui postponitur, velut Amphitr. IV, 1, 8. *quem propter*. Rud. II, 6, 12. *quem propter*. Idem legitur Aulul. IV, 10, 56. *Quam propter*. Bacch. IV, 9, 109. Virg. Aen. XII, 177. *Hostem propter, viam propter* et similia leguntur aliquoties apud Tacit.

Nam nunc eum vidi miserum, et me eius miseritumst.

- 30 *St.* Miserét te aliorum, tui nec miseret, nec pudet.
Ph. Tempúst adeundi. *Le.* Estne hic Philto, qui ádrenit?
 Is hércle est ipsus. *St.* 'Edepol nae ego istúm velim
 Meum fieri servom cúm suo pecúlio.
Ph. Herum átque servom plúrimum Philó iubet
 35 Salvére, Lesbónicum et Stasimum. *Le.* Dí duint
 Tibi, Philto, quaecumque óptes. Quid agit fílius?
Ph. Bene vólt tibi. *Le.* Edepol mútuom mecúm facit.
St. Nequam illud verbamst, béne volt, nisi qui béne facit.
 Ego quóque volo esse liber; nequidquám volo.
 40 Hic póstulet frugi ésse; nugas póstulet.

tum, velut Annal. 4, 48. et 15, 47. Saepius *erga* et *penes* ita postponuntur, ut Trin. V, 2, 4. *amicum erga*. Aulul. IV, 4, 26. *neque tui me quidquam invenisti penes*. Trin. V, 2, 22. *thesaurum tuum me esse penes*. Ceterum Pareus volebat: *Quas spon- sione pro nuper tu exactus es*, quod attulisse sufficiat. De hiatu in pron. *tu* cf. Kampm. Annott. ad Plauti Rud. pag. I seqq. *Quas exactus es*, pro eo, quod vulgo dici solet: *quae a te exactae sunt*. Graeca structura, non tamen inusitata Romanis. Dicitur enim *exigor aliquid*, ut *rogor*, *postulor aliquid*. Appositus est Nonii locus p. 106. *Exigor pro a me exigitur*. *Caecilius Aeschino: Ego illud nihilo minus exigor portorium*. Adde Gel- lium XV, 14. qui locus totus huc pertinet. *Ut quidem illud pe- rierit*. Coniunctivus pendere videtur ab antecedente voce *factum*, quam Lesbonicus pronunciaverat: *factum, videlicet ut illud perie- rit*. Nam particula *quidem* saepe cum quadam ironia eo sensu, quo *scilicet*, *nimirum*, ponitur. Unde serio respondet Lesboni- cus: *factum id quoque est*, nam ille miserior, quam ego. — V. 29. *Nam nunc eum vidi*. Hoc dicit Lesbonicus: vix eum vidi mise- rum, quum me eius miseritum est. Deest tamen *et* in Codd. Pall. qua de caussa videndum, utrum scripserit poeta: *Nam nunc, quom vidi miserum, me eius miseritumst*. Hoc est: quum propter eum sponsonem feci, divitem putabam. Nunc, ubi vidi mise- rum, tanta eius miseratione tactus sum, ut argentum perditum esse non aegre ferrem. — V. 30. Vulgo legitur: *tui te nec mise- ret*, male repetito ex supp. pronomine *te*. — V. 31. *Tempúst adeundi*. Ita scribendum erat ex Vet. Cod. Cam. Vulgo et in Cod. Dec. *Tempus adeundi est*. Hiatus est legitimus; quum propter sedem versus, tum propter mutationem personae. De *peculio* vide quae notavimus ad Captiv. prol. 20. V. 36. Pro *v. quaecumque* in C. V. Cam. est: *quaequomque* et in Dec. *quae quoniamque*. Posterior haec scriptura testimonio est, haud raro librariorum voces plene scriptas pro compendiis habuisse atque ita plenam scripturam falso ponentes loci sanitatem perdidisse. Sic paullo ante pro *propter*, vera scriptura, scriptum erat *pronuper*, quod item natum ex eo, quod sanam vocem *propter* pro compen- dio acciperent.

V. 40. *Nugas postulet*. Coniunctivus, quia se dubitare sub- indicat servus; *postulat, opinor*. Inest autem acerbitas quaedam, quum significat servus, se subdubitare, utrum revera Lesboni- cus frugi se fieri optet. *Nugae*, omne vanum, inane, nihili, nul-

Ph. Meus gnatus me ad te misit, inter se atque vos
Affinitatem ut conciliarem et gratiam.

Tuam vult sororem ducere uxorem; et mihi

Sententia eademst, et volo. *Le.* Haud nosco tuum;

Bonis tuis rebus meas res irridés malas.

45

Ph. Homo ego sum, homo tu es; ita me amabit Iuppiter,

Neque te derisum veni, neque dignum puto.

Verum hoc, ut dixi, meus me oravit filius,

Ut tuam sororem poscerem uxorem sibi.

Le. Mearum me rerum novisse aequomst ordinem.

50

Cum vóstris nostra non est aqua factio.

Affinitatem vobis aliam quaérite.

St. Sattu' tu sanu's mentis aut animi tui,

Qui condicionem hanc repudies? Nam illum tibi

Ferentarium esse amicum inventum intéllego.

55

Le. Abin' hñc diirecte? *St.* Si hércle ire occipiam, votes.

lius pretii. Inde *nugas postulare*, est rem, quae nusquam est, poscere, frustra optare. *Vergebliches fordern. Nugas agere, nugas praedicare, nugas garrere* et similia alia Comiciis usitata. *Haud nosco tuum.* Recte sic Codd. Pall. Vulgo: *hau, nosco tuum.* Sententia est: Non agnosco hac in re mores tuos. Cf. Bentl. ad Terent. Eun. V, 8, 36. et Palm. spicil. p. 859. Terent. l. c. *Non cognosco vestrum tam superbum*, quae explicat Bentl. *non solebatis esse tam superbi. Bonis tuis rebus* ablativus est temporis, pro eo, quod dicitur, *quum tuae res sint bonae*, quum sis dives. Similiter Most. II, 1, 34. *Sicut ego adventu patris nunc quaero, quid faciam miser.* — V. 50. *Mearum me rerum.* Ita dedit Hermannus, ut rhythmo consuleret, quum vulgo legatur: *Mearum rerum me.* In utraque lectione pr. *me* encliticum est, quemadmodum apud Terentium Andr. I, 5, 5. *Miseram me*, quod verbum audio. *Ordinem*, locum ac veluti gradum, quo loco meae res tenues me ponunt. *Factio* pr. homines, quibuscum facimus, h. e. a quorum partibus stamus; tum ordo civium, quum, qui unius sunt ordinis, ut plurimum, eiusdem sint in rebus civilibus sententiae, earundem partium. *Sanus mentis aut animi.* De hoc genitivo cf. quae supra diximus ad Milit. III, 1, 125. Cf. Ruhnken. ad Vellei. II, 93. *Mens* ab *animo* sic differt, ut illa cogitandi, hic allubescendi et affectuum sit facultas ac veluti sedes.

V. 54. Verba: *nam illum tibi ferentarium*, excitantur a Varone de L. L. VI, p. 75. *Ferentarii*; copiae auxiliares equestres, levis armaturae, qui quoquo esset opus, auxilium periclitantibus in proelio ferrent, et vero etiam proelium inciperent. Sic Sallust. in Catilin. c. 60.: *Postquam eo ventum est, unde a ferentariis proelium committi posset.* Cf. Festus s. h. v. et Nonius p. 554. Igitur *amicus ferentarius*, qui semper ad auxilium ferendum paratus est. Ceterum in Codd. Pall. teste Pareo legitur: *ferentarium.* Horum et similium vv. forma in — *aneus* recentior est. Antiquior in — *arius* desinit. *Diirecte.* Cf. quae supra notavimus de Rostii sententia ad Captiv. III, 4, 103. *Si hercle ire hoc ordine* cum vulgata Codd. Pall. Deinde sub fin. iidem codd. *volis*, pro quo scripsi *votes. Votare* pro *vetare* antiqui dixerunt,

Le. Nisi me aliud quid vis, Philto, respondi tibi.

Ph. Benigniore, Lesbónica, té mihi,
Quam nunc exerior esse, confidó fore.

- 60 Nam et stulte facere, et stulte fabularier,
Utrúmque, Lesbónica, in aetate haud bonumst.

St. Verum hércle hic dicit. *Le.* 'Oculum ego effodiám tibi,
Si verbum addideris. *St.* Hércle quin dicám tamen.

Nam sic si non lírébit, lúscus díxero.

- 65 *Ph.* Ita tú nunc dicis, nón esse aequiparábiles
Vostrás cum nostris fáctiones áque opes?

Le. Dicó. *Ph.* Quid nunc? Si in aedem ad coenam véneris,

Atque ibi opulentus tibi par forte ut vénerit,

Appósita coena sí, popularém quám vocant,

- 70 Si illi congestae sint epulae a cliéntibus,

Sj quíd tibi placeat, quód illi congestúm siet;

Edísne, an incoenátus cum opulento áccubes?

Le. Edím, nisi si ille votet. *St.* At pol ego, etsi votet,

ut Plautus aliquoties, atque ita paene ubique Codd. Pall. exhibent teste Pareo. *Dierecte* priores duas syllabas per synizesim in unam contrahit. *In aetate;* ut supra Trin. I, 1, 2. videtur esse *aliquando, interdum;* vel *in vita, nonnunquam.* Cf. Turn. adv. XXVI, 16. *Quin — tamen;* rarius particularum connubium, quod eodem iure dici videtur, quo, *quin contra,* quod frequentissimum est. *H. quid dicam t.* MSS. Pall. *Factiones;* Cf. quae supra notavimus ad h. sc. v. 51. Ceterum affertur hic versus a Nonio pag. 304.

V. 67. Dixerat Lesbonicus, suas opes non posse aequiparari Philtonis; propterea male affinitatem iungi inter utramque domum. Quem ut refutet Philto, exemplo utitur, desumpto a coena populari. *Coena popularis* pr. est coena, quae populo datur, quales sunt, quae a triumphantibus exhibentur, aut quae, quum decima Herculi solvebatur, populo proponi solebant. Sed saepe etiam festis diebus vel ludis publicis in aede sacra convivia patronis suis dare solebant clientes ita tamen, ut, quamvis multi convenirent, tamen clientes symbolam afferrent quisque suam. Et videtur in eiusmodi epulis multum liberalitatis et facilitatis locum habuisse. *Aedes* intelligitur *curia*, ubi *curiales* ad epulas publicas convenire solitos esse, constat ex Dionys. Halic. II, 23. qui *curiam* ea de caussa *ἱστιαρίων* appellat. Ceterum cf. A. Gellius XII, 8. ubi narratur Scipio Africanus maior cum Graccho patre die solemnī, quum lovi epulum libaretur, in gratiam rediisse. *Opulentus tibi par.* *Par* est eodem loco accubans. Similiter Cic. Ep. IV, 9. *Fratri tuo si non par, certe proximus sum.* Structura ita erit expedienda: *Si ad coenam veneris atque ibi, ut — tibi par forte venerit, appósita sit coena;* ita ut verba: *ut — venerit* condicionem novam contineant. — *Nisi si, πλὴν ἰάν.* Dicitur autem ut *quasi si*, quum *nisi* et *quasi* longo usu nativam notionem amiserint. *Votet* bis h. l. scripsi, Pareum secutus, qui et h. l. ita dedit et supra ad. v. 56. Codd. Pall. ita scriptum exhibere testatus est. Tum *etsi* pro vulgato *etiamsi* cum Hermanno scripsi, metro postulante. *Et et etiam* incredibile est, quam

Edim, atque ambabus malis expletis vorem;
 Et quod illi placeat, praeripiam potissimum;
 Neque illi concedam quidquam de vita mea. 75
 Vererundari neminem apud mensam decet,
 Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
 Ph. Rem fabulare. St. Non tibi dicam dolo:
 Decedam ego illi de via, de semita, 80
 De honore populi; verum quod ventrem attinet,
 Non hercle hoc longe, nisi me pugnis vicerit.
 Coena hac, annona est sine sacris hereditas.
 Ph. Sempér tu hoc facito, Lésbonice, cogites,
 Id optimum esse, tute uti sis optimus; 85
 Si id nequeas, saltem ut optimis sis proximus.
 Nunc condicionem hanc, quam ego fero, et quam abs te peto,
 Dare atque accipere, Lésbonice, te volo.
 Di divites sunt, deos decent opulentiae
 Et fáctiones. Verum nos homunculi 90
 Salillum animai; quam quom extemplo amissimus,
 Aequo mendicus atque ille opulentissimus

saepe permutentur a librariis compendia ignorantibus. Versu proximo vulgo legitur *ambabus malis expletis* errore typographico, quem Bothius et Weisius pro varia lectione vel emendatione habentes servarunt. *Neque — de vita.* Agitur enim de salute vitae ex Stasimi sententia, quum de ventre implendo agitur. *Rem fabulare;* rem ipsam dicis, id quod res est dicis. *De honore populi;* in ambiendo munere civitatis. *Non hercle hoc longe.* Quum in libro Roveriano lectum esset: *hoc ongue*, volebat Lipsius: *N. h. h. ungue*, quemadmodum dici solet: *transversum unguem alicui concedere.* Verum *Non hoc longe* cum gestu demonstrantis pronunciabat histrio, ita ut ostenderet, quam longe. Cf. Mostell. II, 1, 46. Cistell. II, 3, 39. atque ad hunc Cist. locum quae Gronovius adnotavit. *Hac annona*, ioculariter, quum tam cara iam sit annona, pro *hac tempestate* — *Sine sacris hereditas.* Cf. notata supra ad Captiv. IV, 1, 8. Adde interpp. ad Cic. pro Muraen. c. 21. Cic. de Legg. II, 8, 21. Lips. antiqq. lectt. I, 5. — V. 86. Pro vv. *Si id nequeas saltem.* Codd. Pall. exhibent: *Si id neque ad salutem.* Alii libri scripti *Si id neque vis saltem;* *Si id neque viae saltem;* editi: *Si id nequiveris saltem.* Pareus scripsit: *Si id nequeat saltem.* Quae omnia notavi, ut exemplo intelligeretur, quantum libri saepe peccent in rebus vel simplicissimis. *Opulentiae.* Ita V. C. Cam. Antea: *decent opulentia*, sed Gronovius Plauti usu probavit numerum pluralem. Cf. Bacch. III, 4, 23. Recte etiam atque apposite laudavit Gronovius Stich. II, 1, 28. ubi legitur: *Secundas fortunas decent superbiae.* — *Salillum animai.* Antiquae sic scribendum erat, metro postulante. Vulgo *Salillum animae.* Deinde vulgo atque in Codd. Pall. *qui quom ext.* quod ab Acidalio est emendatum. Ceterum cf. Cic. de Nat. Deor. II, 64. ibique interpp., a quibus hic locus illustratur. Genitivi formam antiquam exemplis illustrat Goellerus ad Trin. II, 2, 86., quod supra notare

- Censétur censu ad 'Acheruntem mórtuus.
St. Mirúm, ni tu illuc técum divitiás feras;
 95 *Ubi mórtuus sis, íta sis, ut nomén cluet.*
Ph. Nunc út scias hic fáctiones átque opes
 Non ésse, neque nos tuám neglegere grátiam,
 Sine dóte posco tuám sororem-filio.
 Quae rés bene vortat, hábeon' pactam? Quid taces?
 100 *St.* Pro di ímmortales, cóndicionem quóusmodi!
Ph. Quin fábulare: dí bene vortant; spóndeo.
St. Eheú, ubi dicto nil erat usus, spóndeo
 Dicébat; nunc hic, quom ópus est, non quit dícere.
Le. Quom affinitate vóstra me arbitrámini
 105 Dignum, hábeo vobis, Philto, magnam grátiam.
 Sed etsi hércle graviter cécdi stultitiá mea,
 Philto, ést ager sub úrbe hic nobis, eúm dabo
 Dotém sorori; nam ís de stultitiá mea
 Solús superfit praéter vitam rélicuus.
 110 *Ph.* Profécito dotem nil moror. *Le.* Certámst dare.
St. Nostrámne, ere, vis nutrícem, quae nos éducat,

omisimus. — *Ad Acheruntem*; ut fustes, frundes, antiqué. Primam syllabam apud veterum aliquos longam esse, notavimus supra ad Captiv. III, 5, 31. Cf. Captiv. V, 4, 1 seq. *Mirum, ni tu illuc* cet. In Codd. Pall. legitur: *An mirum ni tu illum*; unde facit Pareus *Aul mirum ni t. illuc*. Insulsum illud *an* natum esse videtur ex signo personae versui praefixo. Philto videbatur Stasimo conqueri, quod non posset etiam apud Acheruntem divitias possidere. Quapropter secum haec: Credo profecto, te etiam illuc divitias tuas transferre cupere. Sed erras. Ubi mortuus eris, eris illud, quod vocabulum illud dicit, i. e. mortuus. Igitur: *mirum, ni — feras*, est, *credo, te — ferre cupere*. Contrarium significat: *Mirum quin*, non credibile est. De utraque formula cf. Goellerum ad hunc locum, qui largam collegit exemplorum copiam. De formula *ut nomen cluet* cf. notata infra ad III, 1, 19.

V. 102. *Eheu ubi dicto nil erat usus* cet. Tangit Stasimus sponsionem illam, secundum quam, ut supra v. h. sc. 26. narratum, Lesbonicus mille drachmas exactus erat. Ceterum vulgo legitur: *ubi usus nihil erat dicto*, quod metri gratia Hermannus mutaverat: *ubi nihil erat dicto usus*, qui ordo displicet propter plus unam causam, quorum gravissima est, quod sic voc. in quo pondus sententiae requiescit, et postpositum longius est et in thesi latet. *Dicto usus* cf. notata supra ad Milit. II, 6, 43. *Cecidi*; cadere ut labi pro eo quod est vitium admittere, peccare, satis notum. — V. 108. *De stultitia mea*, de eo, quod per stultitiam meam perdidici. — V. 111. In utroque MS. Pal. legitur: *Nostramne elevis nutricem ere quae*, ex quo alii aliud fecerunt Vulgo: *Nostramne vis nutricem, here, quae*. Herm. *Nostramne nutricem, here, vis, quae*. Olim ego scripsi: *Nostramne vel nutricem, here, quae*. Nunc mihi vel illud non satis accommodatum videtur, maxime quia sententiae vim magnopere elevat

Abalienare a nobis? Cave sis féceris.

Quid edémus nosmet póstea? *Le.* Etiam tú taces?

Tibi egó rationem réddam? *St.* Plane périmus,

Nisi quíd ego comminíscor. *Ph.* Philto, té volo.

115

Ph. Si quíd vis, Stasime. *St.* Huc cóncede aliquantúm. *Ph.* Licet.

St. Arcáno tibi ego hoc díco, ne ille ex té sciat,

Neve álius quisquam. *Ph.* Créde audacter quíd lubet.

St. Per deós atque homines díco, ne tu illúnc agrum

Tuum síris umquam fieri, neque gnáti tui.

120

Ei rei árgumentum dícam. *Ph.* Audire edepól lubet.

St. Primum ómnium, olim térra quom proscínditur,

In quinto quoque súlco moriuntúr boves.

Ph. Apage. *St.* 'Acheruntis óstium in nostro ést agro.

Tum vínum, priusquam córtamst, pendet pútídum.

125

Le. Consuádet hominí, crédo. Etsi sceléstus est,

At mi infidelis nón est. *St.* Audi caétera.

Post íd, frumenti quom álibi messis máxuma est,

Tribus tántis illi mínus reddit, quam obséveris.

130

Ph. Hem, istíc oportet óbseri morés malos,

Si in óbserendo póssint interfíeri.

St. Neque úmquam quisquam est, quóius ille agér fuit,

Quin péssume ei res vórterit. Quoiúm fuit,

Quapropter in illo monstro *eleus* latere putavi *ere, vis*, quod dedi, abiecto in seqq. *here* vocabulo. *Etiam tu taces*; urbana imperandi formula, indignationem tamen subindicans. Proprie enim *etiam tu taces*, est: etiamne hoc facis, quod dudum imperavi, nempe ut taceas? Fingit enim, qui ita interrogat, se iam dudum imperasse, quod quaerit, et nunc quaerere, num ille imperio obsecutus fuerit. Sic apud Terent. *Heaut. II, 1, 6. Etiam caves, ne videant forte cet.* *Hütest du dich denn auch?* Et *Adelph. IV, 2, 11. Etiam taces, schweigst du auch?* Idem *Phorm. III, 3, 9.* Adde *Trin. infra III, 3, 61.* *Nostrates fere: wirst du auch schweigen, pro: so schweige doch!* — V. 116. *Licet* familiaris assentiendi formula, meinetwegen. Cf. *Plaut. Rud. IV, 7, 3* seqq.

V. 122. Stasimus oratione vehementer ad risum comparata, impedire studet, quo minus Philto agellum istum, Lesbónico unice reliquum, pro dote accipiat. Ideo damna et incommoda agelli mirum in modum et supra quam credibile sit, exaggerat. *Olim — quom*; si quando. *Olim* enim quanquam pr. *illo tempore* signif. tamen factum quoque est indefiniti temporis adverbium, *aliquando*. Cf. notata supra ad *Milit. I, 1, 2.* Pro v. *coctum* vulgo et in *Codd.* et *vett. edd.* legitur *coactum*, quod primus emendavit *Scrivenerius*. *Coctum* est *maturum*, quare *prae-cox* praematurus. *Etsi — at.* De particula *at* in apodosi vide quae diximus ad *Captiv. III, 5, 32.* *Tribus tantis minus.* Illustrat hoc loquendi genus *Dousa Pl. expl. IV, 23*, appositio *Bacchid. loco IV, 9, 111. Sexcenta tanta reddam, si vivo, tibi. Quoiúm fuit.* Ante haec vocabula plene distinxí, *Bothium* secutus, quum

- Alii éxsulatum abiérunt, alii emórtui,
 135 Alif se suspendére. En, nunc hic, quóius est,
 Ut ad íncitas redáctus. *Ph.* Apage a me ístum agrum.
St. Magis ápage dicas, si ómnia ex me audíveris.
 Nam fúlguritae súnť alternae árbores.
 Sués angina móriuntur acérruma.
 140 Ovés scabrae sunt, tám glabrae, en, quam haec ést manus.
 Tum autém Syrorum, génus quod patientíssimumst
 Hominúm, nemo exstat, qui íbi sex mensis víxerit;
 Ita cúncti solstitiali mórbó décidunt.
Ph. Crédo égo istuc, Stasime, ita ésse; sed Campás genus

vulgo commate tantum distinguatur. Ceterum retinui *quoium* lectionem Cod. v. Cam. Sed alter Cod. Pal. *ciuium* i. e. *ciuium*. Vtrumque non est neutrum singulare, sed genitivus pluralis pro *quorum*. Rectius tamen erit et fortasse olim ita scriptum *quium*, genitivus pluralis a forma nominativi *ques*, *quia*, unde genitivo *quium*, dativo *quibus* enunciabant. Quum vero genitivus ita quoque scriberetur *ciuium*? alii *quoium* finxerunt, ut pro *cuius* formatur *quoius*. De nominativo *ques* cf. Festum v. *Ques* pag. 221. ed. m. *Ques antiqui dixerunt; inde declinatum remanet dativo casu quibus. Nam qui adhuc item quis facit, ut isti istis, illi, illis.* Cf. Charis. pp. 51. 76. 77. 91. Priscian. XIII, 3. Serv. ad Virg. Aen. I, 95. Rhemnius Palaemon p. 1377. P. *En, nunc, hic.* Vulgo *hem n. h.* Sed cf. notata supra ad Captiv. II, 3, 13.

V. 136 et superiores duo laudantur a Nonio p. 123, non integri. — V. 137. Vulgo: *a me audiveris*. Sed ostendit Kampmannus, V. Clarissimus, in libello de *AB* praepositionis usu Plautino pag. 29. nunquam ita dixisse Plautum *audire ab aliquo*, sed *audire ex al.* Accedit quod Codd. Pall. *a* praep. hic non exhibent, quorum alter *omnia me audiveris*, alter *omnia mea audiveris*. *Alternae*; semper de binis altera; ubique una de duabus. Vulgo legitur: *sunt hic alternae*, cum *hic* absit a Codd. Pall.; atque ita versu seq. Herm. interposuit: *angina hic ac.* cum *hic* vulgo atque in Codd. absit. Negari non potest, interposita hac particula commode metro subveniri, sed tamen Plautum ita scripsisse dubito, propterea quod repetitum illud *hic* elegantiae Plautinae non convenire existimem. Donec igitur Codd. ope meliora edocemur, hiatus in priori versu admittendus, alter vero transpositione emendandus videtur: *Sues angina moriuntur acerruma*. Ultima in v. *moriuntur* producitur, ut saepe, de qua re cf. Kampmann. in Annot. ad Rud. pag. 3 seqq. *Acerruma* scripsi cum Douza; vulgo et in Codd. Pall. *acerrume*. Fateor, me non intelligere, quid sit *acriter mori*; contra *angina acris* usitatissima dicendi ratio, ut *morbis acer*, *acutus* et eiusmodi alia. *Morbis solstitialis* est, quem et *siriasin* vocant, quum homines nimio calore solis in insaniam acti concidunt. Hoc igitur sibi velle videtur servus, si quis ibi inde ab Ianuario mense ad sextum vivat, circa solstitii tempus a *siriasi* correptum mori solere. *Decidunt*, ut folia, fructus arborum. Simili metaphora usus est Horatius Epist. II, 1, 36. *Scriptor abhinc annos centum qui decidunt*.

V. 144 et 145 excitantur a Nonio p. 486. et posterior horum vv. a Diomede p. 294. ed. Putsch. Apud Nonium scriptum legi-

Multó Syrorum iam audivit patiéntia. 145
 Sed iste ést ager profecto, ut te audiví loqui,
 Malós in quem omnis públice mittí decet.
 Sicút fortunatórum memorant ínsulas,
 Quo cuncti, qui aetatem égerunt casté suam,
 Convéniant; contra istóc detrudi máleficos 150
 Aequóm videtur, quí quidem istius sînt modi.
St. Hospítiumst calamitátis; quid verbís opust?
 Quamvis malam rem quaéras, illic réperias.
Ph. At tu hércle et illi et álibi. *St.* Cave sis díxeris,
 Me tibi dixisse hoc. *Ph.* Díxisti arcanó satis. 155
St. Quin híc quidem cupit illum áb se abalienárier,
 Siquidém reperire póssit, quói os súblinat.
Ph. Meus hércle numquam fiet. *St.* Si sapiés quidem.
 Lepide hércle de agro ego hunc senem detérrui.
 Nam quí vivamus, níhil est, si illum amiserit. 160
Ph. Redeo ad te, Leshoníce. *Le.* Dic sodés mihi,
 Quid híc locutust técum? *Ph.* Quid censés? Homo est;

tur *Campas*, Grammatici ignorantia, qui apicem in *Campas* pro signo litterae *n* haberet. *Campas* MSS. Pall. teste Pareo. Sententia haec est. Philto, iocanti Stasimo, serio respondet, et tanquam bonus paterfamilias non potest omittere occasionem, quo ostendat, quam bene teneat, ubi et qui genus boni servi sint. Hoc igitur ait Philto, Campanos servos laboris patientiores esse, quam Syros. *Antidit* Codd. Pall. Nonius et vulgata. Cf. Gulielm. Quaestt. Plaut. Trin. c. I. Dicitur *antideo* ut *antisto*, *antistes*, *anticipo*, *antidea*, *antidhac*. Non dubium videtur, *antidis*, *antidit* scribendum esse, ubi tres syllabas, *anteis*, *anteit* ubi duas requirit versus. Magnopere erraverunt, qui genitivum *Syrorum* a verbo *antidit* pendere vellent; repetendum ex supp. *genus*. Cf. Cicero de Off. II, 25. *Nam et corporis comoda cum externis et externa cum corporis et ipsa inter se corporis et externa cum externis comparari solent.* — V. 149. *Egerint* scripserat Herm. satis probabili ratione. Sed non addicunt libri, neque opus est coniunctivo. Saepe enim in enunciato finali secundaria enuntiata indicativo introducuntur, de quo genere cf. Görenz. ad Cic. de Legg. III, 5, 12. Ellendt. ad Cic. Brut. c. 49, 155. Ceterum *egerunt* h. l. penultima brevi pronunciandum. — V. 153. *Quaeras* scribendum fuit ex Cod. V. Cam.; vulgo *quaerens*, quam lectionem introduxisse videtur Camerar.

V. 154. *Et illi et alibi*. Sic recte vulgo. *Illi* exhibent Codd. Pall. sed in iisdem Codd. deest prius *et*, quod propter sententiam vix desiderari potest. — V. 156. Vulgo *ab sese abalienarier*, itque ita quoque Codd. Pall. versu labante. Neque ulla est caussa, cur *se* encliticum h. l. erigatur et pondus accipiat. — V. 157. De locutione *os sublinere* cf. ad Captiv. III, 4, 123. — Ceterum vulgo legitur *reperiri* et *cuius os*. At in Codd. Pall. est *reperire* et *cuius* omisso *v. os*, unde intelligitur *cui os* scriptumuisse. Activum verum esse, non dubium est. De hiatu in vv. *quói os* ne timeas. Cf. Menaechm. III, 2, 28. *Cur ausus faceré*,

- Vult fieri liber; verum, quod det, non habet.
Le. Et ego esse locuples, verum nequicquam volo.
- 165 *St.* Licitum, si velles; nunc, quom nihil est, non licet.
Le. Quid tecum, Stasime? *St.* De istoc, quod dixi modo;
 Si antea voluisses, esses; nunc sero cupis.
Ph. De dote mecum conveniri nil potest;
 Quod tibi lubet, tute agito cum gualo meo.
- 170 Nunc tuam sororem filio posco meo,
 Quae res bene vortat. Quid nunc? Etiam consulis?
Le. Quid istuc? Quando ita vis, di bene vortant: spondeo.
Ph. Numquam edepol quoiquam tam expectatus filius
 Natus, quam est illud „spondeo“ natum mihi.
- 175 *St.* Di fortunabunt vestra consilia. *Ph.* Ita volo.
Le. Sed, Stasime, abi huc ad meam sororem, ad Calliclem;
 Dic hoc negoti quomodo actumst. *St.* Ibitur.
Le. Et gratulator meae sorori. *St.* Scilicet.
Ph. I hac, Lesbonice, mecum, ut coram nuptiis
- 180 Dies constituitur; eadem haec confirmabimus.
Le. Tu istuc curato, quod iussi; ego iam hic ero.
 Dic Callicli, me ut convenat. *St.* Quin tu i modo.
Le. De dote ut videat, quid opus sit facto. *St.* I modo.
Le. Nam certumst me sine dote haud dare. *St.* Quin tu i modo.
- 185 *Le.* Neque enim illi damno umquam esse patiar. *St.* Abi modo.
Le. Meam negligentiam. *St.* I modo, i modo. *Le.* O pater,

quoi ego aequae heres eram. Ita enim sine dubio legendum. V. 165. Vulgo *quoniam nihil est.* Emendavit Herm. V. 166. *De istoc* cet. Stasimus non satis clare locutus erat. Igitur quaerit ex eo Lesbonicus, quid secum et clandestino sermone dixisset. Respondet Stasimus, se de ea ipsa re dixisse, de qua antea Lesbonicum. V. 167. Multum habet quo se commendat Hermanni coniectura: *Voluisses antea, esses.* Sed Codd. Pall. vulgatam tuentur: *Si antea voluisses esses*, quae servanda erat, quum *antea* disyllabum haberi et pronunciari solere, non sit dubium. V. 168. Vulgo: *convenire nihil potes* atque ita, ut videtur, Codd. Pall. Emendavit Acidal. in Trin. c. 5. — V. 171. Vulgo *Quid istuc* atque ita Codd. Pall. Sed recte iam olim *Quid istuc* scripserunt. V. 177. Verba: *Di fortunabunt vestra consilia* afferuntur a Nonio p. 109. *Scilicet*; ironica vi. Tanquam hoc dicat: Scilicet hoc monere opus est. *Eadem*, cf. supra ad Mil. Glor. II, 2, 32. V. 181. Vulgo: *Tu istuc cura quod iussi.* Emendavit Herm., qui tamen scripsit: *quod ego iussi, iam hic ero.* Mihi videtur versus sic pronunciandus esse, ut iam non colliquescat cum sequenti vocula. — V. 182. Servavi hoc versu vulgatam scripturam, nisi quod *convenat* pro *conveniat* scripsi. Herm. dederat: *Et Callicli dic, me ut conveniat. I modo.* Mihi non dubium est, poetam h. l. *convenat* voluisse pro *conveniat*. Tuentur enim v. quin MSS. Pall. Cf. quae supra notata sunt ad Trin. I, 2, 3. *Quid opus sit facto*; cf. notata ad Trin. III, 3, 79. et ad Milit. III, 1, 209. V. 186. Vulgo semel legitur *i modo*. Emendandi necessitatem

Aequom videtur, qui, quod peccarim. — *St.* 'I modo.
Le. Potissimum mihi id obsit. *St.* I modo. *Le.* 'O pater,
 En umquam aspiciam te? *St.* 'I modo, i modo, i modo.
 Tandem impetravi abiret. Di, vóstram fidem, 190
 Edepól re gesta péssume gestám probe,
 Siquidem ager nobis sálvos est; etsi ádmodum
 In ámbiguo est etiám nunc, quid de hac ré suat.
 Sed si álienatur, áctumst de colló meo.
 Gestándus peregre clúpens, galea, sárcina; 195
 Effúgiat ex urbe, úbi erant factae núptiae:
 Ibit istac aliquo in máxumam malám crucem
 Latrócinatum, aut ín Asiam, aut in Cíliciam.
 Ibo húc, quo mi imperátumst, etsi odi hánc domum,
 Postquam éxturbavit hic nós ex nostris aédibus. 200

ACTVS III. SCENA I.

Callicles, Stasimus.

Ca. **Q**uómodo ta istuc, Stásime, dixti? *St.* Nóstrum heri-
 lem fílium

metrum ostendit, cui ut succurreret, Pareus scripserat: *quin i modo. Aequom videtur, qui.* Sic Hermannus scripsit pro vulgato *quin.* Ut *quin* servaret, Bothius versu superiori pro verbis *o pater* scripsit *neque*, quod mihi non probavit. *Qui*, ut saepe, pro simplici *ut*, de qua notione cf. Parei lex. Pl. s. h. v. *Quid de hac re suat. Esse, ut fieri, facere*, et soli ablativo et praepositioni de coniungitur, quum de rebus fortuitis sermo est; *was daraus werden wird.* Ceterum in Codd. V. Cam. *quid de ea re suat.* Scioppius: *quid ea re suat.* — V. 194. *Sed si alienatur.* Vera haec scriptura, licet in MSS. Pall. legatur: *Sed id si alienatur.* Male enim *id* ad agrum referri, sponte patet; simili modo male egerant, qui in supp. v. 134. *quoium fuit* genere neutro dictum esse atque ad *agrum* referri vellent. — V. 197. *Ibit istac.* Sic vulgo et in Codd. Pall. Douza scripserat *istinc*, quod ut supervacaneum reprobandum. *Istac* vero est *istoc modo, istac ratione.* Cf. Trin. II, 2, 106. — *Latrocinatum; militatum. Latrones* enim priscis Romanis milites mercede conducti. Unde *latrocinari* mercenaria stipendia mereri. Cf. notata supra ad Milit. II, 6, 19. — V. 200. *Postquam exturbavit hic nos ex nostris aed.* Ita vulgo atque in Codd. Pall. *Nos* omiserunt alii, praep. ex Herm. At videtur *exturbavit* trisyllabum esse, quemadmodum in similibus exemplis adnotavi supra ad Trin. I, 1, 9. ibid. I, 2, 132. Qua de caussa vulgata cum codd. servanda erat.

Act. III. Sc. I. Stasimus, quemadmodum praeceperat Lesbonicus, Calliclem edocuerat, quae inter herum et Philtonem de sorore elocanda transacta erant. Iam Callicles cum Stasimo procedens, iterum quaerit dubitans. Non enim recte sese intellexisse putat, quia res incredibilis videbatur, sororem sine dote desponsam esse. Ceterum notandum est, digressis superioris scenae personis actionem paulisper inhiberi, quapropter cum

Lésbonicum suam sororem despopondisse. Hóc modo.

Ca. Quoi homini despondit? *St.* Lysiteli Philtonis filio, Sine dote. *Ca.* Sine dote ille illam in tantas divitiás dabit?

5 Nón credibile dicis. *St.* At tu nullus edepol creduas.

Si hóc non credis, égo credidero. *Ca.* Quid? *St.* Me nihil pèndere.

Ca. Quamdadum istuc, aut ubi actumst? *St.* Illico hic ante ostium,

Tammodo, inquit Praenestinus. *Ca.* Tanton' in re pèrdita,

scena vacua relinquenda esset, aulaeum erat tollendum. Non enim in fine tantum fabulae, neque solum cum scena esset mutanda, aulaeum sublata esse credibile est, verum etiam, si quando, ut hoc loco, data actionis intermissione, scena vacua paullisper manebat. De usu aulaei in scena cf. interpp. ad Apulei. *Metam.* X, 29. fin. et Genelli theatr. Athen. p. 54 seqq. Verba *nostrum herilem filium* — *despopondisse*, vulgo Callicli continuantur; sed vett. edd. et seriores aliquot Codd. iis personae *Sta.* notam praefigunt, quod verum esse puto. Non enim Callicles *nostrum herilem filium* dicere potuit, quam difficultatem sentientes alii scripserunt *vostrum*. Ceterum *despondisse*, ut *despondit* v. seq., sine reduplicatione Codd. Pall. Puto equidem, Plautum uno etiam loco posuisse formam reduplicatam Cist. II, 3, 57. *Suam despopondit in divitiis maxumas*. Nam Truc. IV, 3, 51. ubi vulgo legitur *despoponderas*, metrum legendum esse docet *desponderas*. Et quum in Cistell. quoque l. c. Codd. Pall. habeant *Suam despondit in div. m.*, ibi quoque hanc formam praetulerim. Negari tamen non potest, satis commode h. l. in utroque versu formam reduplicatam poni, quum sic demum utrobique hiatus evitetur. *Nullus creduas*. Donat. ad Terent. Eunuch. II, 1, 10. *Nullus pro non*. Sic in *Hecyra*: *Nullus dixeris*. *Plautus in Trinummo*: *Nullus creduas*. Usus hic repetendus est a vulgari illa comicae desperationis formula: *nullus sum*, pro *non amplius sum*, *perii*. Ut igitur *nullus sum*, pro *non sum*, sic *nullus credas* pro *non credas*. Tenendum tamen, hanc loquendi formulam non nisi in comica oratione locum habere posse. Sententia est: sive tu credas, sive non credas, mea nihil refert. Magst du es doch nicht glauben. Ceterum de formulis *nullus dixeris*, *nullus moneas* et similibus cf. Zumpt. lib. Gramm. §. 688. Tum vulgo legitur: *At tu edepol nullus creduas*, quae eleganti transpositione emendata sunt ab Hermanno. Nec verum est, quod Bothius dicit, solere adverbia asseverandi, ut *edepol*, *hercle*, *profecto*, *saepe*, *vero*, proxime post pronomina personalia collocari. Solet potius collocari *edepol* et est collocandum, quemadmodum aliae asseverandi voculae, proxime ante et post verba, quorum sententia asseveratur, qua re eadem etiam saepe ab initio totius enuncii ponuntur, excepto adv. *vero*, si ad totum enunciatum spectat asseveratio. Exempla singulae paginae apud Plautum praestant V. 6. *Credidero*, futurum momentarium. Cf. notata supra ad Captiv. II, 2, 64. ich werde sogleich glauben. *Quamdadum*; cf. quae supra notavimus ad Captiv. V, 3, 3. *Tammodo*; provinciale ridet usum pravam. Cf. Festus h. v. (p. 154. ed. m.) quod testatur, Praenestinos barbare dixisse *tammodo* pro *modo* (so eben). Non enim Latine dicitur *tammodo*, estque contra rationem *actum*.

- Quam in re salva, Lésbonicus factus est frugálior? 10
St. Atque equidem ipse ultro venit Philo oratum filio.
Ca. Flágitium quidem hércle fiet, nisi dos dabitur vírgini.
 Póstrremo edepol égo istam rem ad me áttinere intélligo.
 Ibo ad meum castígatorem, a'que ab eo consiliúm petam.
St. Própemodum quid illíc festinet, séntio, et subolét mihi, 15
 'Ut agro evortat Lésbonicum, quándo evortit aédibus.
 'O here Charmide, quóniam absenti hic túa res distrahitúr tibi,
 'Utinam te redísse salvom vídeam, ut inimicós tuos
 'Uleiscare, ut míhi, ut erga te fui ét sum, referas grátiam.
 Nímium difficile ést reperiri amicum, ita ut nomén cluet, 20
 Quó tuam quom rém credideris, sine omni cura dómias.
 Séd géherum nostrum íre eccillum vídeo cum affíní suo.
 Nésceo quid non sátis inter eos cónvenit; cephri gradu
 Sút uterque; illíc reprehendit húnec priorem pállio;
 Háud illi euscheme ástiterunt; húc aliquantum abscéssero. 25
 'Est lubido orátionem audíre duorum affínium.

ἀγρί, tanquam si tu Germanice diceres *so sehr eben, so sehr gleich*. Non dissimili modo peccant nostratum quidam, quum in pari sententia dicunt *alleweile*, quod est provinciarum quarundam. Similem Praenestinatorum barbariem ridet Plautus in Truc. III, 2, 23. *Vt Praenestinis conia est ciconia*. Scripsit hoc nostro Plauti loco Lamb. *Iammodo*, de suo, quod refutatur a Festo, ubi haec glossa inter vv. a littera T incipientia exhibetur. — V. 11. Scripserat Herm. *Atque quidem ipse*. Sed libri omnes *equidem* tuentur, quod verum est. Non enim aliter differunt *equidem* et *quidem*, nisi quod *quidem* encliticum est, *equidem* vero. ὁρῶτονόουμενον. V. 12. *Postremo*, kurz. Vocabula enim *postremo* et *denique* saepe dicuntur, quum significare vis, nihil cogitationis amplius reliquum esse, rem iam ad liquidum perductam; quasi tu dicas: ut brevibus complectar, ut uno verbo dicam, omnia ad hoc unum redeunt. Cic. ad Att. XIII, 28. fin. *Postremo, ut volet*. Vulgatam scripturam: *ego istam rem ad me* Herm. hiatus evitandi causa transponendo emendare aggressus erat: *ad me ego istam rem*, qui ordo mihi non satis convenire videtur quotidiano sermoni; *me* non eliditur. — V. 17. Vulgo: *quam absente te, hic tua r.* Sed C. V. Cam. *quom aps.* et C. Dec. *quoniam abs.* Tum *absente te* exhibent quidam Codd. Pall. sed aperte male repetita ultima syllaba. Veram scripturam dudum exposuit Herm. Ceterum ultima in v. *Charmide* corripitur, ut *Hercule* apud Horatium Epist. I, 15, 39 et *Chreme* apud Terent. Andr. V, 2, 13, ubi male pronunciat Bentleius; Phorm. IV, 3, 4. et saepe alibi. Vbi ultima in huiusmodi nominibus apud Plautum et Terentium producenda, semper plenior forma vocativi in — *es* desinens invenitur. — V. 19. *Ita ut nomen cluet*; verus amicus, qui isto nomine dignus est. Similiter Bacchid. III, 2. *Homini amico, qui amicus est, ita ut nomen possidet*; i. e. cuius facta respondent nomini, et qui, ut Horatius ait, *id. curat esse quod audit*. Dousa Plaut. expl. IV, 24. *Non satis convenit inter eos*; diversae sententiae esse videntur. *Sunt uterque*; Acidalii est emendatio. Vulgo *Eunt uterque*. In MSS. Pall. legitur *gra-*

ACTVS III. SCENA II.

*Lysiteles, Lesbonicus, Stasimus.**Ly.* *Stá* illico. Noli ávorsari, néque te occultassis mihi.*Le.* Pótin' ut me ire, quó profectus súm, sinas? *Ly.* Si in
rém tuam,*Le.* Lesbónica, essé videatur, glóriæ aut famaé, sinam.*Le.* Quód est facillumúm, facis. *Ly.* Quid id ést? *Le.* Amico iniúriam.*Ly.* Néque meumst, neque fácere didici. *Le.* Indóctus quam
docté facis.

5

Quíd faceres, si quis docuisset te, út sic odio essés mihi?

Quí bene mihi quom símulas facere, mále facis, male cónsulis.

Ly. 'Egone? *Le.* Tu nae. *Ly.* Quíd male facio? *Le.* Quód
ego nolo, id quóm facis.*Ly.* Tuá rei bene cónsúlere cupio. *Le.* Tú mi es melior,
quam égo mihi?10 Sút sapio; satis in rem quae sint méam ego conspició mihi.
'An id est sapere, ut quí beneficium bénevolentem répudies?*diiscunt uterque.* — *Euscheme*, εὐσχημῶς, decoro habitu, statu.
Retracto enim pallio non decenter astabant.Act. III. Sc. II. Callicles ad Megaronidem abiit, consul-
turus, quid facerent. Prodeunt Lysiteles et Lesbonicus de dots
sororis inter sese decertantes. Stasimus e longinquo sermonem
eorum sublegit. *Occultassis*, occultasse velis, occultare volueris.
Quo profectus sum. Quo ire institui. Nativa haec est verbi sig-
nificatio. Truc. 1, 2, 105. *Prope est, profecta quo sum.* V. 1.
Vulgo: *Qui bene quom simulas facere mihi te*, in quibus pecca-
tum esse, metrum indicium facit. Herm. omisso *qui*, Both.
omisso *quom* loco medicinam afferre conati sunt. Mihi vero posi-
tio pronominum *mihi te*, sic ad finem remotorum, suspicionem
creat; accedit, quod *te* supervacaneum est. Cf. Bacchid. 1, 1, 42.
Simulato me amare, h. e. *te me amare*. Scripsi ergo dudum:
*Qui bene mihi quom simulas facere, male cett.*V. 9. *Tu mi es melior, quam ego mihi.* Sic dudum emen-
daveram. Vulgo: *tu mihi es melior, quam egomet, mihi.* Herm.
dederat: *melior tu es, quam egomet, mihi.* Non siue causa poeta
pronomem *mihi* repetiisse videtur, quare in Codd. scriptum,
quae est vulgata, perstandum est, nisi quod ego scribendum.
Sententia est: Visne tu te meliorem, magis benevolentem erga
me praestare, quam ego sum mihimet ipse? *Ut qui beneficium
benevolentem.* Ita dedi Codd. Pall. secutus, qui omnes *beneficium
benevolente.* Pareus, Lambinus, Herm. *beneficium a benivolente.*
Dudum scribendum esse docui *beneficium benevolentem*, quam
emendandi viam monstrant recentiores Codd., veluti Lips., qui
beneficium benevolentem. — *Benefici benevolentes* dicuntur, ut
improbi vanidici supra II, 1, 49. *ridiculi inopes* Capt. III, 1, 14.
Beneficium pro *beneficum*, unde ortum, nemini non patet. *Ut
qui*, ἵνα πως, ὅπως τρόπον τινα. Nunquam in hac formula *qui*
nominativus est, praeterquam quum *ut qui* fere idem est, quod
tanquam qui, quippe *qui*, v. c. *ut qui se neget daturum.*

Le. Nullum beneficium esse duco id, quod, quoi facias,
non placet.

Scio ego, et sentio ipse, quid agam, neque mens officio
migrat:

Nec tuis depellor dictis, quin rumori serviam.

Ly. Quid ais? — nam retineri nequeo, quin dicam ea, quae
promeres —

15

Itane tandem tibi maiores famam tradiderunt tui,
Ut virtute eorum anteparta per flagitium perderes?

Atqui honori posterorum tuorum ut vindex feres,

Tibi paterque avosque facilem fecit et planam viam

Ad quaerendum honorem; tu fecisti, ut difficilis foret,

20

Culpa maxime et desidia, tuisque stultis moribus.

Praeoptavisti, amorem virtuti ut tuum praeponeres.

V. 13. *Neque mens o.* Vulgo: *neque a me officium migrat.* Sed versus repugnat. Unde Acidalius, aliquid deesse suspicatus, ad exemplum Titinnii apud Nonium p. 2. *Quot pestes, senia et iurgia semet aedibus emigrarunt*, emendavit *se a me off. m.* In Codd. Pall. teste Pareo legitur: *neque in se off. m.* Cod. Ambr. palimps. *neque mens officio migrat*, teste Brixio in Quaest. de Plauti et Ter. prosod. Vrat. 1841. pag. 41., quod verum est, nisi forte officium legendum. Ita A. Gellius, veterum imitator, II, 29. *Atque ita cassita nidum migrat.* Verba: *nam retineri nequeo, quin dicam ea, quae promeres*, exstant apud Nonium, pag. 375. laudata in exemplum activi usus in verbo *promereor*. V. 16. Vulgo: *Itane tandem — tradiderunt tibi tui*; quod cum metro adversaretur, Herm. omissa interrogandi particula emendare locum studuit. Mihi videbatur pronomen *tibi* non suo loco positum esse, quare cum Bothio scripsi: *Itane tandem tibi maiores — tradiderunt tui*. Penultima in v. *tradiderunt* corripitur, ut innumeris aliis locis in hac perfecti forma fieri solet. — V. 18. *Aequae.* Codd. et Edd. O. prava etiam distinctione post v. *fieres* posita. Emendavit Herm. praeunte Gronovio. — *Praeoptavisti — uti — praepone- res.* Maluisti — antepone, quam contrarium facere. Ceterum vulgo legitur: *amorem tuum uti virtuti praeponeret*, qui ordo in metrum peccat. Pareus non *uti* sed *ut* edidit, quod Codd. Pall. exhibere videntur. Id si verum est, cum Bothio scribendum: *amorem virtuti ut tuum praep.* Est enim elegantissima et Plauto satis usitata possessivi pronominis positio talis, ut ipsum inter et substantivum, ad quod refertur, aliquot verba, aliter postponenda, intercedant. Aulul. II, 8, 1. *Volui animum tandem confirmare hodie meum.* Cas. III, 2, 2. *Quod me vir tanto opere orabat meus.* Epid. IV, 1, 41. *Prodire filiam ante aedis meae.* Cas. II, 5, 30. *res tibi habet tua.* Curc. I, 3, 38. *Cum cruciatu magno dixisti id tuo.* Capt. III, 3, 23. *At cum cruciatu maximo id factum est tuo.* Milit. II, 6, 27. *Amplexam amicam cum osculabatur suam.* Capt. I, 3, 26. *Quod in rem recte conducatur tuam.* Cist. I, 1, 120. *Aures graviter obtundo tuas.* Most. I, 1, 25. *rem curatam offendet suam.* Men. III, 3, 33. *Conveniam servom, si potero, meum.* Stich. I, 3, 46. *Quibus ipsis nullast res, quam procurent, sua.* Et hac ipsa Trin. scena paulo ante v. 16. *Maio-*

Nunc te hoc pacto crēdis posse obtēgere errata? Ah, nōn
ita est.

Cāpe sis virtutem ánimo, et corde expelle desidiám tuo;

25 'In foro operam amīcis da, haud in lēcto amicae, ut sōli-
tus es.

'Atque ego istunc tibi agrum relinqui ób eam rem enīxe
expeto,

'Ut tibi sit, qui té corrigere pōssis; ne omnino inopiam
Cīves obiectāre possint tibi, quos tu inimicós habes.

Le. 'Omnia ego ista, quae dixisti, scio, vel exsignávero:

30 'Ut rem patriam et glóriam maiórum foedarim meum.

Scībam ut esse mé deceret; fácere non quibám miser.

'Ita vi Veneris victus, captus otio in fraudem incidĩ;

'Et tibi nunc, proinde ác merere, sūmmas habeo grátias.

Ly. 'At meam operam sic perire, et haec te corde spérnere,

res famam tradiderunt tui. Et paulo post: *et corde expelle desi-
diam tuo.* — V. 23. Verba: *Ah, non ita est* Edd. tribuunt Les-
bonico. Lysiteli continuanda esse vidit Acidalius in Trin. c. 6.
„Nihil interlocutus fuisse nec ante locutus quicquam videtur,
quum patienter auditis omnibus integram defensionem orditur
sic: *Omnia ego istaec, quae tu dixisti, scio.*“ — V. 26. Vulgo
legitur: *Atque ego istum agrum tibi relinqui*, quae vv. recte
Herm. transposuit: *Atque ego istunc tibi agrum r.* Non enim
prior syllaba v. *agrum* produci potest. Contra quae Herm. ad
evitandum hiatum post v. *relinqui* addidit *a me* exterminandá erant.

V. 27. *Ne omnino est ut nequaquam*, ut nullo modo. Cic.
ad Fam. I, 7. *Senatus auctoritas perscripta est, ne quis omni-
no regem reduceret.* — V. 29. Vulgo: *Omnia ego istic*, atque ita
Cod. Dec. apud Par. Contra V. C. Cam. *Omnia ego ista*, quae
est vera lectio. Nam *istic* nihil est, nisi error male legentis
librarii *ista*. Vel *exsignavero*. Exsignare est e commentario ex-
scribere et describere, atque ita ordine perscribere. Deinde in
universum signis, litteris concipere. De potestate futuri exacti
supra egimus ad III, 1, 6. Cf. Captiv. II, 2, 64. Igitur *vel ex-
signavero* est tantopere teneo, tam probe scio, ut statim per-
scribere possim. *Ut rem patriam* cet. Vulgo: *ut rem p. et maio-
rum gloriám foedarim meum.* Sed recte Codd. Prisciani apud
Krehl. tom. I, p. 309, ut cum Hermanno dedimus. Neque aliter
edd. princ. Cam. Par. aliaeque. V. 32. Dedi Herm. emendatio-
nem. Vulgo enim legitur: *Ita vi Veneris victus otio captus.* Pro
v. *victus* etiam C. V. Cam. exhibet *vinctus*, C. Dec. *inunctus*. Emen-
datio vetus est. *Vinci* amore, non *vinciri* dicuntur homines a
Romanis. Deinde *captus otio* verbis transpositis scribendum erat,
quia non probabile est, *otium*, *otio* binis syllabis pronunciatam
esse. Nam qui locus in testimonium huius licentiae adducitur
infra Trin. IV, 1, 19. dudum ab Herm. emendatus est. Quae
vero similis synizesis exempla alia advocantur: *Omnium, Ambient,
Sarciunt*, alius sunt generis. — V. 34. Vulgo: *At operam perire
meam sic et te haec dicta corde sp.* Versum alii aliter emendare
studuerunt. Equidem ordinem verborum restitui, qualem sen-
tentia flagitare videtur et v. *dicta* interpretamentum ad v. *haec*

Pérpetj nequeó; simul me píget parum pudére te. 35
 'Et postremo, nisi me auscultas, atque hoc, ut dicó, facis,
 Táte pone té latebis fácite, ne inveniát te honor;
 'In occulto iacébis, quom te máxume clarúm volés.
 Pérnovi imperítum, Lesbónice, tuum ingenium ádmodum.
 Scío te sponte nón tuapte errásse, sed amorém tibi 40
 Péctus obscurásse; atque ipse amorís teneo omnis vias.
 'Ita est amor, balísta ut iacitur; níhil sic celero est, néque
 volat,
 'Atque is mores hóminum moros ét morosos éfficit,
 Míus placet, magis quód suadetur; quod dissuadetúr, placet.
 Quom ínopia est, cupiás; quando eius cópia est, tum nón velis. 45
 'Ille qui aspellit, is compellit; ille qui consuadet, vetat.
 'Insanumst, ei, málum in hospitium devórti ad Cupídinem!

esse putavi. *Corde spernere* significat ex animo spernere, non verbis tantum aut specie aspernari, sed revera. *Et postremo*; ut rem in fine complectar, ut sententiam meam breviter explicem. Cf. quas supra notavimus ad Trin. III, 1, 12. *Pone te latebis*; tu tibi ipse officies, ne honorem accipias. V. 38. *In occulto*. Duo priores huius verae syllabae pro brevibus putandae. Similem correptionem: *Quid exprobras* cet. improbavit supra Trin. II, 2, 42. Brixius in libro de Plauti et Terenti prosod. quaeest. pag. 5. Ibi quidem teste eodem cod. rescr. Ambrosianus exhibet: *Exprobras bene quod fecisti*. At quid huic loco faciendum, non video, nisi forte legas: *'Occultó iacebis* cet. quod fieri posse nego. Cod. Dec. teste Pareo: *In occulto iac*. Mihi videtur ictus violentia, qualis est initio truchaicorum, excusationem admittere, de qua egi in libro de prosodia vetere huic editioni praemisso. V. 39. *Pernovi imperitum*. Vulgatus ordo est: *Pernovi equidem, Lesbónice, imperitum tuum ingenium admodum*. Mihi *equidem* a librario insitum esse videbatur, quod Herm. in *ego* mutaverat, sic verba ordinans: *Pernovi ego imperitum, Lesb., tuum* cet. At ego non credo hoc versu loco primam syll. in *v. imperitum* posse corripi. *Pernovi admodum* eodem modo dicitur, ut *pernovit probe* Aulul. III, 5, 29. *Sponte non tuapte*, non consulto, non de industria. Cf. notata ad Captiv. III, 4, 19. Satis enim notum est, *v. spons* significasse *arbitrium, voluntatem* veteribus. *Ita est amor*. Recte ita libri. Nam non recte, quod facile fieri possit, transponuntur voces: *'Ita amor est*. Cf. Epid. I, 2, 10. *'Is est amicus*. Captiv. III, 4, 106. *Néque esse hunc*. Cist. III, 18. *'Vbi estis seroi*. Epid. V, 1, 9. *Quid est tibi*, ubi tamen fortasse legendum: *Quid tibi est*. Ibidem v. 14. *Sed quis est haec muliercula*, ubi tamen fortasse est omittendum. Et v. seq. ibid. *Hic est danista*. Ibid. V, 2, 43. *Hoc ita esse. Quid est negoti?* Bacch. I, 1, 20. *Quid est quod métuís*. Ibid. v. 59. *Quid est quod métuas*. Most. I, 3, 152. *Sed estne hic meus sodális*. Most. II, 1, 16. *'Adest obsónium; éccum Trániónem. á portú redit*. Ita enim ibi legendum. — V. 47. Vulgo: *Insanum est malum, in hospitium devórti ad Cupídinem*. Sed V. C. Cam. *Insanum et malum*. Cod. Dec. *Insanum et mal*. Diu est, ex quo emendavi, quod edidi. Hermaphaus versum

Séd te moneo, hoc étiam atque etiam ut réputes, quid fá-
cere expetas.

- Si istuc, te ut conári facis indicium, tuum incendés genus.
50 Tum ígitur tibi aquae erít cupido, génus qui restinguás tuum.
Atque si eris náctus, proinde ut córde amantes súnť cati,
Né scintillam quídem relinques, génus qui congliscát tuum.
Le. Fácile est inventú; datur ignis, tímetsi ab inimicís petas.
Séd tu obiurgans me á peccatis rápis deteriore in viam.
55 Meám sororem tibi dem suades sine dote. Hoc non cónvenit,
Mé, qui abusus súm tantam rem pátriam porro in díitiis
Esse, agrumque habére; egere illam aútem, ut me merito
óderit.

Númquam erit aliénis gravis, qui suis se concinnát levem.

transpositione emendandum ratus scripsit: *'Insanum est malum de-
vortí in hosp. ad Cup. Interiectio ei sive hei, eodem iure inter-
ponitur medio enunciato, quo heu, oh, ah, pol et huiusmodi
plures interiectiones primo enunciati vocabulo postponuntur. Ei
autem scriptum esse, testatur verbum eiulare inde deductum.*

V. 49. Vulgo legitur h. l. *Si istuc ut conare facis indicium.*
Atque ita Codd. Pall. apud Pareum. Acidalius emendabat: *Si
istuc, ut facis indicium, conare; Hermannus: Si istuc conare,
ut facis mi indicium.* Certissima videbatur Bothii emendatio:
*Si istuc, ut conari facis indicium, h. e. Si istuc facere expetas,
ut te velle indicas.* Sed scribendum ex Latinitatis ratione: *Si
istuc, te ut conari facis indicium.* Sententia totius huius loci
haec est: Si ita facere in animo est, ut te velle indicasti, si
agram sorori in dotem dare vis; summa ardebis infamia. Quod
incendium quum properabis restinguere, quum cupies ignotus
esse, tamdiu restingues, donec ne scintilla quidem erit reliqua,
donec plane ad incitas redactus eris. Nam, ut amantes callidi
sunt, facile invenies viam, qua ignotus fias, veluti si patriam
relinquas et aliquo militatum abeas. Tum vero nihil tibi reli-
quum erit, unde aliquando genus tuum iterum efflorescat. His
reponit Lesbonicus: Noli timere. Ubique terrarum, apud ipsos
adeo hostes, nomen et genus illustrare potero. V. 53. Vulgo
sic legitur: *Facile est inventu; datur i. tametsi ab i. p. ut edidi.*
Sed cum in Codd. Pall. legatur: *tamenetsi; Taubmannus iam,
quem alii secuti sunt, hoc rescripsit, Herm. vero, ut ver-
sum restitueret, Facile inventu est, dedit.* Mihi illud *tamenetsi*
apud Plautum non omnibus in locis, unde excitatur, satis mani-
tum videtur, veluti his: Amphitr. III, 3, 23. Pers. III, 1, 34.
Rud. V, 2, 24. Verba: *datur ignis — petas*, proverbium sapiunt,
ductum ab iis, qui ad frigus defendendum alteri, quamquam ini-
mico, divinum flammae beneficium ministrant. Nemo enim tam
inimicus alteri, quin petenti ignem porrigat ad usus domesticos.
V. 55. Vulgatam: *Meam vis sororem, quae est in Codd. Pall.,
emendavit Reizius in praef. Herm. ad Trin. pag. X. Tum pro
vv. Hoc non convenit in V. C. Cam. legitur ha a non convenit,
in C. Dec. hac non c. quod iam Cam. emendavit, et priores
Cam. editores. Nunquam erit alienis gravis cet. Nemo apud
alios in dignitate et honore erit, qui apud suos animi levitate*

Sicut dixi, faciam; nolo te iactari diutius.

Ly. Tanto meliust te sororis causa egestatem exsequi, 60
Atque eum agrum me habere, quam te, tua qui toleres
moenia?

Le. Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leves,
Sed ut inops infamis ne sim; ne mi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatam tibi 65
Sic sine dote dedidisse, magis quam in matrimonium.

Quis me improbior perhibeatur esse? Haec famigeratio

Te honestet, me concutabit, si sine dote duxeris.

Tibi sit emolumentum honoris; mihi, quod obiectent, siet.

Ly. Quid? Te dictatorem censes fore, si abs te agrum accé-
perim?

Le. Neque volo, neque postulo, neque censeo; verum tamen 70
Is est honos homini pudico, meminisse officium suum.

Ly. Scio equidem te, animatus ut sis; video, subolet, sentio.

Id agis, ut, ubi affinitatem inter nos nostram astrinxeris,

Atque cum agrum dederis, nec quicquam hic tibi sit, qui
vitam colas;

Effugias ex urbe inanis, profugus patriam dēseras, 75

Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis;

Mea opera hinc proterritum te, meaue avaritia autument.

facit ut in contemptu sit. *Moenia tolerare*, rem familiarem susten-
tare ruentem, domum iam labantem instaurare. Ceterum in V.
C. Cam. legitur h. l. *munia*. Tam — qui. Tantopere, in tan-
tum, ut aliqua ratione. V. 63. *Dedisse* vulgo. Emendavit Herm.
— V. 67. *Te honestet*. Similis numerus legitur Pseud. I, 5, l.
ubi emendandum: *Si de damnosis aut si de amatoribus*. Epid. II,
2, 31. *Obviam ornatae occurrebant suis quaequae amatoribus*, ut
recte correxisse videtur Fridericus Jacob, V. Cl. *Me concuta-*
bit. Vulgo *me autem concutulet*. Cod. Pal. apud Roth. i. e. Dec.
me concutulet hoc priori loco. Codd. Pall. teste Pareo: *concutu-*
lent et si s. d. d. Nonius pag. 84. *me concutulet et s. s. d. d.*
Falso procusam esse formam verbi *concutulare*, a nobis supra
ostensum est Trin. II, 2, 17. Pravae autem verborum formae
lutulare et *collutulare* confictae esse videntur a librariis, qui
male compararent adi. *lutulentus*, quod male huc trahitur. Ter-
minatio adiectivorum in — *ulentus* desinentium constantem ha-
bet analogium, veluti *luculentus*, *truculentus*, *opulentus*, *sangu-*
ulentus, e quibus formae verborum nullae deducuntur. Quis
enim ferat verbum *fraudentus*, propterea quod adi. *fraudentus*
exstet? Mihi persuasissimum est h. l. Plautum aliter scri-
pssisse, atque Codd. testantur. Ceterum autem, quod est in vul-
gata, teste Bothio, altero tantum loco infra legitur in Cod. Pal.
Quid in V. C. Cam. legatur, ex Parei testimonio non recte col-
ligi potest. Ipse Pareus aut edidit, quod fortasse erratum typ.
— V. 69. In vv. *si abs te agrum acceperim* non elidendum te,
sed ita pronuntiandum *te agrum acc.* — V. 71. *Is est honos* cf.
quae supra dicta sunt ad v. 42. *Autument*; coniunctivus pendet

Id me commissurum, ut patiar fieri, ne animam indúxeris.
Quis me improbius perhibeatur esse? Haec famigeratio

80 Té honestet, me cónsulabit, si cum dote dúxerim.

Tibi sit emolumentum honoris; mihi, quod obiectent, siet.

St. Nón enim possum quín exclamem: euge, eúge, Lysitelés,
πάλλιν.

Fácilis palmam habés; hic victus; vicit tua comoédia.

Hic agit magis ex argumento, et versus meliores facit.

85 'Etiam ob stultitiám tuam te tuéris? multam abómína.

Le. Quid tibi interpellatio aut in cóncilium huc accessio est?

St. Eódem pacto, quo húc accessi, abscéssero. Le. I hac
mecúm domum,

Lýsiteles; ibi de istis rebus plúra fabulábitur.

Ly. Nihil ego in occulto ágere soleo; méus ut animust, éloquar:

90 Sí mihi tua sorór, ut ego aequom cénseo, ita nuptúm datar
Sine dote, neque tu hinc abitura's; quód meum erit, id erit tuum.

a superiore ut. Ceterum de notione vocis cf. quod supra nóta-
tum est ad Trin. II, 2, 48. V. 79. 80. 81. Hi tres versus vulgo
desiderantur. Leguntur vero teste Bothio in Cod. Pal. qui est
decurtatus ille, quem dicit Pareus. Leguntur quoque in Cod.
Lips. ubi alterum hemistichium sic habetur: *et si cum dote dúxe-
ris*, quare scripsi dudum: *si cum dote dúxerim*, cum edd. vet.
plerumque exhibeant: *si sine dote dúxeris*, pro quibus Herm.
scripserat: *si ego abs te agrum acceperim*. Vehementer autem
ioculare est, quod Lysiteles, quae supra dixerat Lesbonicus, pro-
pemodum ad verbum repetit, sed in suam sententiam detorta.

V. 82. Stasimus gaudio se continere nequit, quum Lysitelem
equis velisque enitentem videt, ne Lesbonicus agrum prodat et
in militiam peregre abeat. Suae enim vitae maxime timet, si
militantem herum sequatur. Unde in plausus erumpit, monet-
que Lysitelem, ut instet et iterum iterumque Lesbonicum horte-
tur. Verba: *non enim possum — exclamem* affert Cicero in II. de
oratore, 10. De particula *enim* cf. notata ad Mil. II, 5, 19. *Vi-
cit tua comoedia*. Translatio sumta a poeta Comico, qui cármine
publice edito alteri palmam eripit. Sententia est: tu illum vi-
cisti, tu eum argumentis tuis confutasti. Quum vero poetas
saepe etiam actores fabularum suarum fuerint; in sequentibus
ad actorem transfert orationem. Ideo *multam abómína* subiun-
git. Poena enim afficiebantur histriones, qui plerumque servi
erant, si in scena rem non satis ad heri gustum et plausum po-
puli gessissent. Ceterum in V. C. Cam. legitur v. 85. *tuam te
curis multa abómína* teste Pareo, et in Cod. Dec. *tuam te turis
multa ab*. Emendavit Palmer. spicil. pag. 659. — V. 86. *Inter-
pellatio — accessio*; substantiva verbalia pro verbis, ut saepe
Plautus. Veluti Truc. II, 7, 61. *Quid tibi huc ventio est? Quid
tibi hanc aditio est? Quid tibi hanc notio est?* Ex quo exemplo
simul patet, etiam casum verbi apponi fuisse in usu. Cf. Parci
lexic. in Mantissa, verbalia in io. Adde Donat. ad Terent. Ba-
nuch. IV, 4, 4. *Abscéssero*. Cf. notata ad Captiv. II, 2, 64. —
V. 91. Vulgo *abiturus*. Est vero *abiturus es*, qua de caussa scri-
bendum: *abiturus's* aut *abituru's*. Deesse non potest verbum

Sin aliter animatus es, bene, quod agas, eveniat tibi.
 'Ego amicus numquam tibi ero alio pacto; sic sententia est.
 St. 'Abiit hercle ille. 'Ecquid audis, Lysiteles? Ego te volo.

Hic quoque hinc abiit. Stasime, restas solus; quid ego nunc
 agam? 95

Nisi uti sarcinam constringam, et clupeum ad dorsum ac-
 commodem;

Fulmentas inbeam suppingi soccis; non sisti potest.
 Video caculam militarem me futurum haud longius,
 'Ut aliquem ad regem in saginam herus se coniexit mens;
 Credo ad summos bellatores acrem — fugitorem fore, 100
 'Et capturum spolia ibi illum, — qui meo hero adversus
 venerit.

'Egomet, quom extemplo arcum mi, et pharetram et sagit-
 tas sumpsero,

Cassidem in caput; — dormibo placide in tabernaculo.

'Ad forum ibo; nudius sextus quod talentum mutuom
 Dedi, reposcam, ut habeam, mecum quod feram, viaticum. 105

auxiliare. Quid sit discriminis, patet e versu h. scenae 83. ubi
hic victus reddendum: das ist der Besiegte; si legas: *hic victus*,
 erit: der ist besiegt worden. Verbum substantivum subaudiri
 potest, non item auxiliare, quod necessarium est ad exprimen-
 dam finiti verbi formam.

V. 94. Abeunt ambo iuvenes, restat solus servus. Is ioculari-
 ter de futura sua sorte conqueritur. Nam si Lesbonicus aliquo
 militatum abeat, quod futurum esse credit, sibi cum hero una
 militandum esse videt. Vulgo *Abiit hercle ille quidem*, metro
 violato. Herma. abiicit *ille*, quod pronomen servandum esse,
 docet oppositio in seqq. *Hic quoque hinc abiit*. Incredibile est,
 quam saepe *quidem* et *equidem* a librariis apud Plautum adiecta
 sint. Cf. huius sc. v. 39. *Non sisti potest*. In horum verborum
 explicatione olim non recte versatus sum. Significat haec for-
 mula: man kann nicht mehr stehen; ruina prope adest, casus
 instat. Exemplum formulae affert Gronov. ad Liv. IV, 12. Legi-
 tur hic versus apud Nonium p. 206. his verbis: *Fulmentas iu-
 beam suppono fico*. — *Caculam* Festus, citato hoc Plauti loco,
 interpretatur *servum militis*. Cf. interpp. ad Festum p. 365. ed.
 m. *Haud longius, ut aliquem ad regem* cet. Ita partim a Dousa
 Pl. expl. IV, 24. partim ab I. Grutero correctum est. Vulgo ex
 Camerarii lectione: *aut longius aut aliquem ad r*. Ut recte mo-
 nuit Bothius *esse postquam*. *Haud longius* est non ita diu, brevi
 tempore. *In saginam se coniicere* ioculariter dicitur, qui stipen-
 dia mercenaria meriturus est. *Credo ad summos*; ad compara-
 tionis vim habet. Hoc igitur dicturus erat Stasimus: Credo ego
 herum meum cum summis etiam bellatoribus comparatum satis
 acrem — fore; sed *κατὰ προσδόνειον* subiungit: *fugitorem fore*.
 Similiter in iis, quae statim sequuntur: *Et capturum credo spo-
 lia ibi illum* — in quibus quum vocem suspendat servus, nemo
 alium intelligere potest, nisi herum; sed aliud subnectit, quod

ACTVS III. SCENA III.

Megaronides, Callicles.

Me. **U**t mihi rem narras, Cállicles, nulló modo
Potest fieri prorsus, quín dos detur vírgini.

Ca: Namque hércle honeste fieri ferme nó n potest,
Ut eám perpetiar íre in matrimónium

5 Sine dóte, quom eius rém penes me habeám domi.

Me. Paráta dos domíst, nisi exspectáre vis,
Ut eám sine dote fráter nuptum cónlocet.

Post ádeas tute Phíltonem, et dotém dare

Tò ei díscas; facere id eius ob amicitíam patris.

10 Verum hóc ego vereor, ne ístaec pollicitátio

Te in crímen populo pónat atque infámiam.

Non témere dicant té benignum vírgini;

Datám tibi dotem, ei quám dares, eius á patre;

Ex eá te largitári; neque íta, ut sit data,

nemo exspectaverat: qui meum horum hostiliter aggressus fuerit. *Egomēt*; vulgo *egomet* autem, quod versui officit, nec necessarium est, quum facile sponte intelligatur, servum se ipsum hero suo opponere. *Quum extemplo*; ἐπὶ τὰχιστα, simulatque. Cf. supra ad Captiv. IV, 2, 6. *In contubernio*, metri caussa ab Hermannō scriptum erat pro vulgato: *in tabernaculo*, quod restitui e Codd. Nam vix est credibile, librariorum vocem non inusitatam *contubernium* eiecisse, cui rei accedit, quod mensura verbi: *tabernáculo* Plauto non sit infrequens. Licet enim Amphitr. I, 1, 275. et 277. *tabernaculo* metiendum sit idem vocabulum; tamen forma altera *tabernáculum*, accentu urgente, aliter pronunciata esse videtur. Cf. quae notavimus ad Milit. IV, 4, 44. Ad hiatum tollendum fortasse legendum est: *dormibo placidus in t.* — V. 105. *Dedi monus*.

Act. III. Sc. III. Megaronides et Callicles de dote virginali ex defosso illo in aedibus thesauro promenda inter se consilia conferunt. Tandem res ita componitur. Suadet et persuadet Megaronides Callicli, ut thesaurum clam effodiat, et inde, quod opus, promat. Interea Megaronides sycophantam adornare vult, qui illud se argentum a patre absente Charmide e Seleucia afferre dicat, una cum duabus epistolis, altera ad Lesbonicum, altera ad tutorem Calliclem perscripta. Quibus ita compositis discedunt, ut suum quisque negotium conficiat. *Parata dos domist*; habes quidem dotem domi paratam, quippe in isto thesauro. Sed melius est exspectare, donec frater sine dote eam in matrimonium dederit. Tum poteris adire Philtonem et dotem de tuo promittere, sed clam e thesauro depromptam, quem data occasione effodere possis. Sic non opus videtur, ut cum Bothio scribamus: *paranda dos domi est.* — V. 11. *Te in crimen ponat.* In his et similibus formulis tam accusativus quam ablativus in usu est. Cic. ad Att. V, 11. *Apud patronum te in maxima gratia posui.* Ibid. VI, 6. *At te apud eum — quanta in gratia posui.* Idem ad Fam. *Ponito me in gratiam.* — V. 11. Vulgo: *Ex ea largitari te illi.* Codd. Pall. teste Pareo: *Ex ea*

- Columém te sistere filii, et detraxe aútment. 15
 Nunc si ópperiri vís adventum Chármidis,
 Perlóngumst, huic ducéndi interea abscésserit
 Libído; atque ea condíció vel primária est.
Ca. Eadem ómnia istaec véniant in mentém mihi.
Me. Vide, si hóc utibile mágis atque in rem députas, 20
 Ut ádeam Lesbónicum, edoceam, ut rés se habet.
Ca. Ut égo nunc adulescénti thesaurum índicem
 Indómito, pleno amóris ac lascíviae?
 Minamé, minime hércle vero! Nam certó, scio,
 Locúm quoque illum omnem, úbi sitast, coméderit. 25
 Quem fódere metuo, sónitum né ille exaúdiat,
 Neu ipsám rem indaget, dótem dare si díxerim.
Me. Quo pácto ergo igitur? *Ca.* Clám dos depromí potest,
 Dum occásio ei rei réperiat; intérim
 Ab amíco alicunde mútuom argentúm rogem. 30

largitate illi, teste autem Taubmanno: *Ex ea largitate te illi*. Mihi videbatur pronomen *illi* ex inferiori versu huc male adscitum esse, quapropter omisi et *te* suo loco reposui. — V. 15. Vulgo: *in* — *Columem*, vocabulo inter versus diviso, quod introduxit Lambinus. Codd. Pall. *in* omittunt et *columen* exhibent. Cf. Isidor. Etym. X, 55. pag. 323. ed. m. *Colomis*, a *columna vocatus*, eo quod *erectus et firmissimus sit*. Adde Gloss. Isidor. ubi *colume* sanum, *columes* salvos explicantur.

V. 17. Vulgo haec ita leguntur:

Perlongum est: huic ducenti interea abscesserit

Ca. Nam hercle omnia istaec veniunt in mentem mihi.

Sed vett. editt. *ducendi*. Codd. *ducendi voluntas*, quod suppleri iubebat Lambinus. Nemo potuit coniectando assequi, integrum excidisse verbum, quem Maius in Cod. rescripto Ambrosiano reperit, ex quo Cod. etiam reliqua mutata sunt. *Atque*; und doch, und es ist doch. *Conditio*, ineundi matrimonii propositio. Partie. *Vel. primaria*, sine dubio, wohl eine sehr vorzügliche. Cf. Baumgarten-Crusius in indice Suetonii s. v. *Vel. Vide si*; cf. ad Milit. III, 1, 18. — *Neu ipsam rem*. Ita Codd. Scripserat Herm. *Ne*, quod aureae aetatis scriptores nunquam *neu* ante vocalem posuisse existimabat. Sed cum non sit dubium, eosdem scripsisse *seu* ante vocalem, ne *neu* quidem ante v. vitasse videntur. Cf. me ad Amphitr. prol. v. 69.

V. 28. *Quo pacto ergo igitur*. Ergo saepe fere idem valet, quod *tandem*, maxime ubi cum quadam indignatione ponitur in interrogandi formulis. Quum enim proprie significet *vere, revera*; sequitur, ut iis in enunciatis, ubi post longiorem dubitationem vel expectationem tandem aliquando de rei veritate certiores facti simus, aut fieri velimus, usurpetur. Sic apud Livium III, 28. *Correpti consules, cum, quid ergo vellent patres, percontarentur*; pro *quid tandem*. Atque ita h. l. Megarónides paullum indignabundus, postquam Calliclem audiit sua consilia multis verborum ambagibus improbantem, quaerit: *Igitur quo tandem pacto*, wie denn nun endlich; wie willst du denn endlich anders? — V. 30. Vulgo: *Ab amico alicunde argentum roges*.

- Me.* Potin' ést ab amico alicúnde exorari? *Ca.* Potest.
Me. Gerraé; nae tu illud vérbum actutum invéneris:
 „Mihí quidem hercle nón est, quod dem mútuom.“
Ca. Malim hércle ut verum dicas, quam ut des mútuom.
 35 *Me.* Sed víde consilium, sí placet. *Ca.* Quid cónsilst?
Me. Scitum, út ego opinor, cónsiliu invení. *Ca.* Quid est?
Me. Homo cónducatur áliquis iam, quantúm potest,
 Quasi sít peregrinus. *Ca.* Quid istoc facere póstea?
Me. Is homo éxornetur gráphice in peregrinúm modum,
 40 Ignóta facies, quae non visitáta sit,
 Falsidicum, cónfidentem. *Ca.* Quid tñm póstea?
Me. Quasi ad adulescentem á patre ex Seleúcia
 Veniát, salutem ei núnciet verbís patris,
 Illúm bene gerere rem, ét valere et vívere,
 45 Et eúm rediturum actútum. Ferat epístolas
 Duas; eas nos consignémus, quasi sint á patre;
 Det álteram illi, álteram dicát tibi
 Dare sése velle. *Ca.* Pérgo porro dicere.
Me. Seque aúrum ferre vírgini dotem á patre
 50 Dicát, patremque id iússisse aurum tibi dare.
 Tenés iam? *Ca.* Propemodum; átque ausculto pérliubens.

Atque ita Codd. Pall. Sed liber Ambrosianus teste Brixio exhibet *mutuum* ante *v. argentum*, idque rescripsimus, *roges* sententia poscente in *rogem* mutantes. *Malim hercle* cet. Postquam Megaronides dixit, solere amicos de pecunia mutua danda interrogatos respondere: *nihil habeo*; Callicles, tanquam istí cuidam amico respondeat, ita reponit: malim tu mihi verum dicas, quam ut pecuniam tuam des mutuam; nam periculum est te nihil recipere. Malim te revera nullam habere pecuniam, quam ut eam mutuam colloques, cum timendum sit, ne nihil recipias. — V. 35. *Vide* — *si*. Cf. notata ad Milit. III, 1, 18. et supra ad Trin. h. sc. v. 20.

V. 37. *Quantum potest*; quam primum, quam citissime fieri potest. Sic apud Plautum innumeris locis. Cf. Parei lexic. s. h. v. Non aliter Graeci. Veluti Xenoph. Cyrop. V, 4, 25. *ὡς ἂν δυνατόμεθα*. Et Idem ibid. V, 3, 14. *Ἐγὼ δὲ, ὡς ἂν δυνατόν ᾖ, πορεύσομαι*. Cf. Poppo indic. in Xenoph. Cyrop. v. *ὡς*. — V. 38. Vulgo: *Quid is scit facere postea*, atque ita Codd. Recte emendavit Herm. *Quid istoc facere postea*. *Facere aliquo* notissima et usitatissima formula dicitur: mit einem etwas anfangen. *Graphicum* dicitur quasi pictoris (*γραφικῶς*) manu expolitum, quasi pictum. Igitur *graphice* est polite, eleganter, apte ad fallendum, decipiendum. *Non visitata*; non crebro conspecta in his regionibus. Codd. Pall. *non visitasit*, unde alii fecerunt: *non visitasit*. Veram lectionem restituit Douza. — *Falsidicum*; accusativus pendet a verbo aliquo, quod, quia abruptus sermo est et per cola incedit, omissum est fervore dicendi; *is exornatur*; *ignota facies* (ei sit); *falsidicum, confidentem* (eligamus, conducamus). — V. 43. *Quasi si* edidit olim Herm. — V. 47. *Aliquo alteram* Herm. hiatus evitandi gratia.

Me. Tum tu igitur demum id adulescenti aurum dabis,
Ubi erit locata virgo in matrimónium.

Ca. Scite hércle sané. *Me.* Hoc, úbi thesaurum effóderis,
Suspicionem ab adulescente amóferis. 55

Censébit aurum esse á patre allatúm tibi.
Tu dé thesauro súmes. *Ca.* Satis scite ét probe;

Quamquam hóc me aetatis sýcophantári pudet.
Sed epistolas quando óbsignatas áfferet,
Siquidem óbsignatas attulerit epístolas; 60

Nonne árbitraris ádulescentem ánuli
Patérni signum nóvisse? *Me.* Etiam tú taces?
Sexcéntae ad eam rem caússae possunt cólligi:
Illum, quém hábuit, perdidit, áliam post fecit novum.

Iam si óbsignatas nóu feret, dici hóc potest, 65

Apud pórtitorem eas resignatás sibi
Inspéctasque esse; in huiusmodi negótio

Diém sermone térero, segnitíes merast.
Quamvis sermones póssunt longi téxier.
Abi ád thesaurum iám confestim clánculum; 70

Servós, ancillas ámové; atque audín'? *Ca.* Quid est?
Me. Uxórem quoque etiam ípsam hanc rem ut celés, face.

Nam pól tacere núnquam quicquamst quód queat.
Quid núnc stas? Quin tu hinc ámoves, et te moves?

Aperí, déprome inde aúri ad hanc rem quód sat est, 75

Contínuo operito dénuo; sed clánculum,
Sicút praecepi; cúncctos exturba aédibus.

Ca. Ita, fáciam. *Me.* At enim nimis lóngo sermone útimur.

V. 53. *Ubi erit locata.* Hoc dicit Megaronides: Tum demum, postquam virgo nupserit, dabis fratri aurum, ne interea absumere possit. Atque hac omni machina simul efficietur, ut, ubi thesaurum domi effoderis, nullam capiat suspicionem adolescens. *Hoc aetatis*, ablativus est, pro *hac aetate*. — V. 60. *Pro attulerit scripsit olim Herm. tulerit has.* Equidem olim censebam legendum esse *attulat*, sed nihil contra codd. fidem mutandum. — V. 61. *Vulgo eum adulescentem*, Both. *tum ad.* Pronomen plane insulsum est. Cf. supra v. 52. *adulescenti*; et v. 55. *ab adulescente*. Et enim saepe subst. *homo*, *adolescens*, *vir* et similia pro ipso pron. personali ponuntur, nunquam tamen addito eodem pron. Hiatus est legitimus. De formula: *Etiam tu taces* cf. notata supra ad Trin. II, 4, 113. — V. 72. *Etiam*, quod vulgo abest, recte videtur interposuisse Herm. — V. 74. *Vulgo quin te hinc amoves.* Sed Codd. Pall. teste Pareo *quin tu hinc* i. et *quin tu hunc a.* Probabile est *amoves* verbum intransitiva potestate h. l. positum esse. Cuius usus exemplum etsi aliud non est in promptu; tamen a codicum auctoritate non erat revedendum. Bothii ratio *amoves* et *demoves* non indiget refutatione. *Et te moves* significat idem, tanquam dixisset: *et quidem celeriter*. — V. 78. *Nimis* monosyllabum est.

Diem conficimus, quod iam properato est opus.

80 Nihil est, de signo quod vereare; mé vide.

Lepida est illa caussa, ut commemoravi, dicere,

Apud portitores esse inspectas. Dénique

Diéi tempus nón vides? Quid illúm putas

Natúra illa atque ingénio? Iamdudum ébriúst.

85 Quidvis probari póterit. Tum, quod máximumst,
Assérre, non petere híc se dicet. *Ca.* Iám sat est.

Me. Ego sýcophantam iám conduco dó foro,

Epístolasque iám consignabó duas,

Eumque húc ad adulescéntem meditátum probe

90 Mittám. *Ca.* Eo ego igitur întro ad officiúm meum.

Tu istúc age. *Me.* Actum réddam, nugacíssime.

ACTVS IV. SCENA I.

(Canticum.)

Charmides.

Salsipotenti et múltipotentí Ióvis fratri aetherei, Neptuno,

V. 79. *Properato est opus.* Ablativus pendet ab *opus* et participium ponitur pro substantivo. Proprie: opus versatur in preparatione. Cf. quae supra notavi ad Milit. III, 1, 208. Etiam pluralis apponitur, quod interpretationem nostram confirmat, ut Milit. III, 3, 40. *Quid istis nunc memoratis opus est. Quod iam:* diem tutum loquimur de eo, quod iam approperari debuit, quod non amplius differri potest. *Me vide;* cf. notata supra ad Mil. II, 4, 23. — V. 85. *Maxumst* Codd. Pall. teste Pareo. Sed *maxumi* est significaret *maxumi aestimandum*, quod ab hoc loco alienum. Hoc enim vult: *gravissimum est*, ad rem maxime conducit. *Meditatum*, praeceptis meis perdoctum. — V. 90. *Mittam.* *Ex ego igitur.* Sic vulgata et Codd. Pall. ut videtur. Evitandi hiatus gratia Herm. iam post v. ego interposuerat, quod probabilitate haud caret. Sed tutius videbatur, syllabam finalem v. *mittam* ictu elevare, de qua ratione cf. Kampn. V. Cl. in Annot. ad Plauti Rud. p. 8. ubi exemplis excitatis hoc ipsum adiiciatur. *Nugacissime.* Ita dedi cum Hermannō, quum libri vulgati verum mutilum exhibeant, MSS. vero: *nugaces sunt nisi*, unde Sciopp. susp. lectt. II, 1. *nugas*, sive *nugax sum*, *nisi*; quod recepit Bothius. Nihil est aptius, quam haec Calliclis appellatio, contra nihil ineptius isto *nugas sum nisi*. Megaronides dum iratus nuganti Callicli, in ipso discessionis momento hominem commérito cognomento appellat: du Schwätzer und kein Ende.

Act. IV. Sc. I. Charmides, Lesbionici pater, qui huc usque peregre afuerat, insperatus redit. Ac primum gratias agit Neptuno, quod integer et incolumis iter maritimum confecerit, et gaudium suum proficitur. Haec omnia lyrico orationis generi. Versus sunt trochaici tetrametri. *Jovis fratri aetherei, Neptuno.* Recte sic emendasse puto Bothium. Vulgo: *I. f. et Nerei Neptuni*. Nullus enim *Nerei* hic locus est, tranquilli et otiosi dei marini. *Aethereus* autem Iupiter dicitur pro *caelesti*, vi oppo-

Laetus lubens laudés ago, et gratis grátas habeo, et flúcti-
bus salsis,

Quós penes mei súnt potestas, bónis meis quid foret ét meae
vitae,

Quóm suis me ex locís in patriam urbis tutelam réducem
faciunt.

Atque ego tibi, Neptúne, ante alios deós gratis ago atque
hábeo summas. 5

Nám te omnes saevóm, severum atque ávidis moribús com-
memorant,

Spúrcificum, immanem, intolerandum, vésanum. Ego contra
ópera expertus.

Nám pol placidum te ét clementem eo úsque modo, ut volui,
úsús sum in alto.

ationis, cum Neptunus dicatur *salsipotens*, i. e. marinus. — V. 2. *Et gratis gratas habeo*. Sic recte emendavit Herm. Vulgo: *et grates gratiasque h.* Cf. Poen. I, 1, 6. ubi legendum est: *Et libertatem et multas gratas gratias*. Ceterum *gratias habere*, non dicitur, nisi forte in lyrico carminis genere, quale h. l. est; et v. *grates* aperte testatur lyrici sermonis formam. *Quos penes — vitae*. Usitata Plauto abundantia; ad verba *mei potestas*, per *ἐξ ἧν* adduntur: *quid bonis meis foret et vitae*. Huiusmodi enim formulae, veluti est: *scis meum amorem, quomodo te amem; ego te, quis homo, non novi; adolescentem quaero, ubi habitat; facta, quae facias*; persaepe apud Plautum inveniuntur. Vulgo abest *fuit*, quod ex Herm. sententia recepi, cum sententia causa tum numerorum. *Bonis* pro monosyllabo accipiendum. — V. 4. Vulgo legitur: *in patriam urbisque moenia*; ex Camerar. emendatione. Nam in MSS. Pall. est: *in patriam urbis cumam* quod olim partim recte se habere credidi, de urbe *Cumá* somnians, non memor, infra IV, 5, 11. de Piraeo sermonem esse, qua de re scripseram: *in patriam urbem Cumam*. Male vero. Nolo recensere multas ac varias virorum doctorum coniecturas, quarum alia alia peior. Mihi videtur monstrum illud *cumam* compendium esse scripturae, cuius explicatio sic facienda, ut simul hiatus tollatur in v. *patriam*, et poeticae patriae circumscriptioni, quam aperte poeta voluit, consulatur. *Urbis tutela* vario modo accipi potest. Mihi quidem nihil esse videtur nisi notissima metonymia pro urbe, quae praestat tutelam, urbe tutante, abstractum pro concreto, ut philosophi nostrates dicunt. — V. 5. Vulgo *gratias ago atque habeo*. Emendavit Herm. — V. 6. Vulgo *saevumque severumque atque*. Putabam olim *atque* esse insititium. Sed recte Herm. — *que — que* eiecisse videtur, vel numeris suadentibus. Quod ipsum probat asyndeton in v. seq. obvium. *Ego contra opera expertus*. Ego te plane contrarium expertus sum, te plane contraria hominibus praestare inveni. *Opera experiri* est re atque usu edoceri. Pseud. IV, 2, 50. *Sed ut coepisti, perge opera experiri*, ubi vulgo *operam exp.* Ceterum ego pron. additum ab Herm. sententia et metro flagitante. — V. 8. Vulgo: *Nam pol placido te et clementi meo usque modo —*

Ruere antemnas, scindere vela, nŕ tua pax propŕtia praesto.
 'Apage a me sis; deŕnde hic certumŕt me otio dare; sáŕtis
 partum habeo,

20

Dum hŕsce aerumnis dŕluctavi, et filio divŕtias quaero.

Sŕd quis hic est, qui in pláteam ingreditur cŕm novo orna-
 tŕ specieque?

Pŕl simul, quamquám domi cupio, oppŕriar tamen, hic quám
 gerat rem.

ACTVS IV. SCENA II.

Sycophanta, Charmides.

Sy. **H**uic ego diei nomŕn Trinummo ŕciam; nam ego ope-
 rŕm meam

Tribus nummis hodiŕ locavi ad ártis nugatórias.

versu mutilo. Herm. *infensae confregere malum*; sed infinitivo est opus. Videbatur mihi verbum deesse, quod naturam *procel-
 lae, imbrium, fluctuum* ostenderet, absorptum a simili v. *fran-
 gere*. Qua de causa diu est, ex quo scripsi: *fremere*; *frangere*
malum. — V. 18. *Ruere antemnas*. Transŕtiva potestate positum
 est *ruere*, ut saepe apud Virgilium. Tum vulgo: *nŕ tua pax*
propŕtia foret praesto, quae in metrum peccant. Herm. omisit v.
tua, quod propter sententiam ferri nequit. Non non omnis pax
 h. l. requiritur, sed *pax Neptuni*. *Apage a me*; vulgo *apage me*,
 quod nihili est. Sententia est: iam valeas, iam nihil te moror.
 — V. 20. Vulgo: *otio me dare*, qua scriptura *otio* disyllabum
 accipitur, quod non est probabile. Quare cum Herm. transpo-
 suit. V. 21. citatur a Nonio p. 468., ubi plura etiam exempla
 verbi activi *luctare*. Ceterum: *Dum hŕsce aerumnis*; haec lectio
 e libris Nonii petita est, cum libri Plautini habeant: *Quibus*
aerumnis; apud Nonium vero legitur: *Cum hŕsce aerumnis*, quod
 emendatum ab Herm. Tum vulgo: *filio dum divŕtias quaero*,
 ubi *filio* disyllabum dubitationem movet. Itaque *et filio divŕtias*
quaero scripsimus cum Herm. — *Quamquam domi cupio*. Sic
 citat Donatus ad Terent. Eunuch. IV, 7, 45. illum locum, ubi:
domi focique fac vicissim ut memineris. Unde intelligitur, Do-
 natum hoc voluisse, ut indicaret, *domi* non esse h. l. adverbium,
 sed genitivum pro *domus*, ut *cupio domi*, sit cupidus sum domus
 meae, ich sehne mich nach meiner Heimath. Cf. etiam supra
 ad Milit. IV, 1, 17. Infra Trin. IV, 4, 20. *Commŕminit domi*.
 Ceterum vulgo: *Simul? pol, quanquam domum cupio, oppŕriar*
hic, quam gerat rem. Sed in V. C. Cam. *simul* praecedenti ver-
 sui adhaeret. Herm. emendavit: *Pol simul, quanquam domi*
cupio, oppŕriar tamen, hic quam gerat rem. Codd. Pall., ut vul-
 gata, *domum cupio*. Addidit tamen ex Donato Herm. *Simul*
 Graecorum est *δμῶς*, quod ex *δμῶς* ortum esse nemo dubitat.

Act. IV. Sc. II. iam procedit Sycophanta, a Megaronide
 subornatus, ut epistolas et pecuniam, tanquam a peregre ab-
 sente Charmide missus, afferat. Is in ipsum Charmidem cum
 maxime reducem incidit, unde ridicula oritur sermocinatio, res-
 que palám fit, non sine summa Charmidae suspicione, quid mali
 haec afferat sycophantae illius subornatio. *Tribus nummis*! Nummi

'Advenio ex Seleúcia, Macédonia, Asia, atque 'Arabia,
Quás ego neque oculis, neque pedibus úmquam usurpavi meis.

5 Víden' egestas quíd negoti dāt homini miseró male!

Qui égo nunc subigor trium nummorum cáussa, ut has
epístolas

Dícam ab eo homine me áccepisse, quem égo, qui sit ho-
mo, néscio,

Néque novi; neque nātus, necne is fúerit, id solidé scio.

Ch. Pól hic quidem fungíno genere est, cápíte se totúm tegit;

10 Illarica faciēs videtur hóminis; eo ornatu ádvenit.

Sy. 'Ille qui me condúxit, ubi condúxit, abduxít domum;

Quaé voluit, mihi díxit; docuit, ét praemonstravít prius,

Quómodo quidque agerém. Nunc adeo, sí quid ego addi-
dero ámplius,

Eó conductor mélius de me nugas conciliáverit.

15 'Ut ille me exornávit, ita sum ornatús. Argentum hóc facit.
'Ipsa ornamenta á chorago haec súmpsit suo perículo.

fortasse intelliguntur *drachmae*. Drachma autem fere denario Romano respondet, quamquam drachma ad denarium se habuisse creditur, ut octonarius numerus ad novenarium. Nisi forte *sestertii* intelliguntur, quos poeta Romanus in animo habuisse videtur propter vulgatum usum vocis *nummus*. Alii stipendium militare diurnum, quale illo tempore fuit, h. l. respici existimantes, tres nummos, *tres asses* explicant, ad Most. II, 1, 18. ablegantes. Cf. Lipsii Elect. 1, 2. *Oculis — pedibus usurpavi*. Usurpandi verbum omnibus sensibus attribuitur; est enim prae alicuius rei usum capere vel habere. Unde Casinae III, 5, 9. *unde meae usurpant aures sonitum*. Atque in Bacch. I, 2, 41. *ut ego te usurpem lubens*, ubi *usurpem* pro *videam* positum voluit. Adde Lucret. I, 302. V. 5. *Mali* vulgo; atque ita libri omnes. Recte Hermann. *male*. Non enim *malum negotium* dari queritur Sycophanta, sed *male* istud fieri, quod negotium hominibus facessat egestas. — V. 6. *Qui ego* libri omnes. Herm. *Quom ego*. Saepe relativo additur personale pronomen ex quadam abundantia sermonis familiaris. Cf. Cistell. IV, 2, 23. ubi *Quae illa*. Epid. III, 1, 8. Aul. III, 6, 38. Infra Trin. IV, 4, 16. Ceterum adde Herm. ad Sophocl. Philoct. 315. et Gronov. ad Epid. l. c. *Quem ego, qui sit homo, nescio*, notissima dicendi forma Graecanica. Cf. supra ad Trin. II, 2, 97. *Fungino genere*; respiciet petasum, quem sycophanta, in peregrinum modum exornatus, grandem in capite gerebat. Fungi nihil aliud fere sunt, nisi caput. Accedit, quod *fungus* etiam in convicio est. *Et praemonstravit prius*. Non est haec sermonis familiaris abundantia, sed praemonstrare h. l. eodem modo dicitur, quo praecipere, ubi praepositionis vis non tempus spectat, sed disciplinam seu doctrinam, quum magister, quae docet, veluti praeit. Sic praemonstrare Vatinius posuit in Cic. epist. V, 9. *Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardaeis esse, de quo tu nihil mandasti, ego autem, terra marique ut conquireretur, praemandavi*. — *Melius de me nugas conciliaverit*; maiorem sibi ludum ex me paraverit, maiorem iocum sibi in me fecerit. *A chorago*. *Chorago*

Nunc ego si potero órnementis hóminem circumducere,
Dábo operam; ut me esse ípsam plane sýcphantam séntiat.

Ch. Quám magis specto, mínus placet mi haec hóminis fa-
cies. Míra sunt,

Ni illic homo est aut dórmitor, aut sector zonárius. 20

Lóca contemplat, circumspectat sése, atque aedis nóscitat.

Crédo, edepol, quo móx furatam véniat, speculatúr loca.

Magis lubidost observare, quíd agat; ei rei operám dabo.

Sy. Hás regiones démonstravit míhi ille conductór meus; 25

'Apud illas aedis sistendae míhi sunt sycophántiae.

Ch. Ad nóstras aedis híc quidem habet re-
ctám viam.

Hércle, opinor, mi ádvenienti hac nóctu agitandumst vígilias.

'Aperite hoc, aperíte. Heus, ecquis hic fóribus tutelám gerit?

Ch. Quíd, adulescens, quaéris? Quid vis? Quíd istas pul-
tas? *Sy.* Heús senex, 30

Cénsus quom sum, iúراتori récte rationém dedi.

pr. qui chorum ducit. Tum qui histriones conducebant pecunia sua et instruebant *choragi* dicebantur. Erant etiam *choragi* prae-
fecti apparatus scenici, unde *choragium* locus post scenam, ubi omnia ad ludos necessaria asservabantur, die Garderobe. Cf. Persa 1, 79. *Quam magis — minus; quam magis — tam magis; quam magis — tanto; quam maxime — tam maxime;* et similia permulta apud Plautum et Lucretium frequentantur, pro usitatori illa formula: *quo magis — eo;* Cf. Parei lexic. v. *Quam magis.* Ceterum de formula *mira sunt nisi* cf. supra ad Captiv. IV, 2, 25. et ad Trin. II, 4, 94. — *Dormitor* pr. qui saepe dormit, i. e. omnia negligentius agere solet. Sed ex Turnebi sententia apud Plautum *dormitatores* dicuntur, qui Graecis *ὑπνολογοί*, qui interdiu dormiunt, ut noctu furari et grassari possint. Cf. interpp. ad Hesiod. OO. et DD. 607. et Etym. M. v. *ὑπνολογοί*. — V. 21. *Circumspectat sese* i. e. *circum se spectat* loca circum quaque adspectat. Sic supra Trin. I, 2, 109. *Circumspice dum te.*

V. 23. *Magis lubido est;* nunc iam magis cupio observare, quam antea. Iam magis adeo sum curiosus audiendi, quam ante eram. *Agitandum est vigiliis.* Sic Gruterus e MSS. Camerarii restituit, quum antea legeretur: *agitandae sunt vigiliae.* Multis idem exemplis illustrat hoc dicendi genus, ex quibus haec ponimus: Virgil. Aen. XI, 230. *pacem Troiano a rege petendum.* Lucretius 1, 111. *Aeternas quoniam poenas in morte timendum est.* Cf. etiam Sciopp. Veris. III, 3. Benti. ad Ter. Phorm. II, 1, 19. — V. 28. Vulgo *Ecquis his.* Both. *Ecqui his.* Herm. *Ecquis hic,* quod metri caussa praeferendum. *Hic* locale saepe corripitur, ut *istic* saepe pro pyrrhichio est. *Census quom sum, iuratori* cet. Iuratores dicuntur apud Romanos omnes, qui iuramento se ad verum dicendum astrinxerunt. Quapropter iudices pariter ac testes *iuratores* appellantur. Sic tamen etiam *Censores* dictos esse volunt, quia alios sub iuramento ex animi sententia censabant; in quam sententiam excitant Plaut. Poen. prol. 58. *Nunc*

Lésbonicum hic ádulescentem quaéro, iú his regiónibus
'Ubi habitat, et item álterum ad istanc cápitis albitúdinem,
Cálliclem quem aibát vocari, has mihi qui dedit epístolas.

Ch. Meúm gnatum hic quidem Lésbonicum quaérit et ami-
cúm meum,

35 Quoi ego liberósque bonaque cómmendavi, Cálliclem.

Sy. Fác me, si scis, cértiorem, hosce hómines, ubi habitént,
pater.

Ch. Quid eos quaeris; aut quis es; aut únde es; aut unde
álvenis?

Sy. Múlta simul rogás; nescio quid expédiam potíssimum.

Si únunquicquid singillatim et plácide percontábere,

40 'Et meum nomen, ét mea facta, et finera ego faxó scias.

Ch. Fáciam ita ut vis. 'Agedum nomen mémora tuum pri-
múm mihi.

Sy. Mágnum facinus íncipissis pétere. *Ch.* Quid ita? *Sy.* Qúta,
pater,

'Ante lucem si íre occipias á meo primo nómine,

rationes ceteras accipite; nam argumentum hoc hic censebitur. Fos iuratores estis. Gronovius haec: „Iuratorem esse ipsissimum Censorem, magistratum populi Romani, et sententiam esse: *censum edidi vel professus sum apud censorem, tibi vero nulla a me ratio reddenda est*, docuimus *Observ. IV, 4.* Vulgo et in *Codd. Pall.* *sum desideratur*; Herm. scripserat: *Censusum, quum.* — V. 32. *Ad istanc — albitudinem.* Versus hic citatur a Nonio p. 73. ubi hodie legitur: *ubi habitat, item alterum ad ipsam c. a.* Cf. Non. ed. Gerlach. et Roth. pag. 52. Ceterum Charmidis canum caput intelligit sycophanta, quocum comparat Calliclis, quem quaerit. Sic enim Calliclem significarat ei Megaronides. — V. 33. Vulgo *Calliclem aiebat.* Recte Herm. addidit *quem.*

V. 36. *Hosce homines.* Vulgo *hice homines*, vett. editt. *hice*, quae lectio sine dubio profecta ab iis, quibus h. l. latere videretur vetus ille nominativus pl., de quo cf. quae supra notavimus ad Mil II, 6, 6. Sed ambo *Codd. Cam.* *hosce* exhibent, genere loquendi Plauto usitatissimo, de quo cf. supra ad Trin II, 2, 97. Accusativus enim pendet a verbo scio. — V. 38. Vulgo: *Múlta simul rogítas.* Facillima videbatur emendatio, si poneretur *rogas.* Nec opus est frequentativo, quod saepe sine causa introductum a librariis, apud Plautum.

V. 43. *A meo primo nomine*, i. e. ab initio meo nominis. *Primum nomen* est principium nominis, ut *prima nox*, *primum mane* pro eo quod dicitur initium noctis, diei. *Concubium*, tempus eundi cubitum. Ceterum recte vulgata: *priusquam ad postremum perveneris*, pro quibus Herm. *priusquam tu ad postremum pervenas*. Locum excitavit Varro de L. L. VII, 4, 95. pag. 357. ed. Sp. sic exhibens: *Concubium sit noctis priusquam postremum perveneris*, omissa praep., quae omissio satis habet, quo se defendat. Cf. Ruddim. Institt. Gramm. II, pag. 284. not. 38. Plaut. Poen. II, 48. III, 6, 4. IV, 2, 9. Terent. Eunuch. III, 3, 30. Ovid. Met. III, 462. Non male scripsit Bothius: *ad postumum*

Cónubium sit nóctis, priusquam ad póstreum pervéneris.

Ch. 'Opus facia et viático ad tuum nómen, ut tu praédicas. 45

Sy. 'Est minusculum álterum, quasi vasculum vinárium.

Ch. Híc homo solide sýcophanta est. Quid ais tu, adulescens?

Sy. Quid est?

Ch. 'Eloquere, isti tibi quid homines débent, quos tu quaéritas?

Sy. Páter istius ádulescentis dédit mi has duas epístolas

Lésbonici. Is mi ést amicus. *Ch.* Téneo hunc manifestárium. 50

Mé sibi epistolás dedisse dicit; ludam hominém probe.

Sy. 'Ita ut occepi, si ánimum advortas, dicam. *Ch.* Dabo operám tibi.

Sy. Hanc me iussit Lésbonico suo dare gnato epístolam,

'Et item hanc alterám suo amico Cállicli iussit dare.

Ch. Míhi quoque edepol, quom híc nugatur, cónta nugari lubet. 55

'Ubi ipse erat? *Sy.* Bene rém gerebat. *Ch.* 'Ergo ubi?

Sy. In Seleúcia.

Ch. 'Ab ipson' istas ácepisti? *Sy.* E mánibus dedit mi ipse in manus.

Ch. Quá facie est homó? *Sy.* Sesquipede quíddamst quam tu lóngior.

pers. Sed Codd. MSS. non addicunt, nisi forte aliud in C. V. Cam. inventum est nuper. — V. 45. Vulgo: *Opus face est et viático*, e Lipsii coniectura, qui vel *facia* vel *face* legendum suaserat. Codd. Pall. *Opus facto est*, in quo sine dubio latet: *Opus facia est. Facula* habetur apud Plautum Pers. IV, 3, 46. *Facia* pro *facula* in usu fuisse, quis dubitet, si conferat *vehiculum*, *periculum*, *manipulus*, *templum*, quod pro *tempulo* dici constat; *miraculum*, *obstacleum* et innumera alia. *Face* opus esse dicit et *viático*, ut in tam longinquo scilicet itinere et victus suppetat et in tenebris lumen. *Quasi vasculum vinárium*; non tantae magnitudinis, quam illud, sed tantillum fere, quantillum ambitus habet vasculum vinarium, amphora. Ceterum in Codd. Pall. legitur: *quasi vix illum vin.* — V. 49. Vulgo: *dedit has duas mihi*. At in Codd. Pall. pron. pers. deest, quare elegantius fuit collocandum ante v. *has*. — V. 50. Vulgo: *Lesbonici. mihi est am.* Sed Codd. Pall. *Lesbonicis m. e. a.* Veram scripturam iam Pareus restituit. *Manifestarium*; manifesto eum deprehendi. Cf. infra h. sc. v. 66. *Teneor manifesto miser. Manifestarius* a manifesto, ut *ridicularius*, a ridiculo, notione a primitivo non multum deflectente. — V. 53. Vulgo: *suo gnato dare*. Verus ordo est *suo dare gnato*, quem restitui. — V. 57. Herm. *dedit ipse in m.* omisso *mihi* pron. quod exhibent Camerar. Par. vulg. et exhibere videntur Codd. Pall. Cf. supra v. 49. *dedit mihi has duas ep.*

V. 58. Vulgo: *sesquipede quidem est*, metro labante. At codd. Pall. *sesq. quiddam est*, ex quo Bothius fecit *quidam*. Non dubium mihi quidem est, recte se habere *quiddam* adverbii loco positum, quemadmodum Graeci saepe *τι* ponunt, ut Sophocl. Oed. Col. 104. *ἐλ μὴ δοκῇ τι μείονως εἶχειν*, ubi apparet *-μείονως τι* coniungendum esse, quemadmodum *διαφρόντως τι* Thucyd. I, 138. *οὕτω*

- Ch.* Haeret haec res; síquidem ego absens sũm, quam praesens, lóngior.
- 60 *Nóvistin' hominem?* *Sy.* Hém, ridicule rógitas, quocum unũ cibum
- Cápere soleo.* *Ch.* Quid est ei nomen? *Sy.* Quód edepol hominĩ probo.
- Ch.* Lúbet audire. *Sy.* Illi édepol, illi, illi, illi; vae miseró mihi.
- Ch.* Quid est negoti? *Sy.* Dévoravi nómen imprudens modo. Nón placet, qui amícos intra déntis conclusós habet.
- 65 *Sy.* 'Atque etiam modo vórsabatur mi in labris primóribus.
- Ch.* Témperi huic hodie 'ánteveni. *Sy.* Téneor manifestó miser.
- Ch.* 'Iam recommentátu's nomen? *Sy.* Deúm me, hercle, atque hominũm pudet.
- Ch.* Víde, homo, ut hominem nóveris. *Sy.* Tamquam mémet; fieri istúe solet,
- Quód in manu teneás atque oculis vídeas, ut id desidéres.

διὰ τὴν ἰσοῦσα πικρὴ Herod. IV, 52. Eandem vero habet significationem, atque *fere*, quasi, ut *sesquipede quiddam longior sit fere sesq. longior*.

V. 59. *Haeret haec res*; non bene procedit mendacium, non convenit. Dubitatio oritur. Cf. Amphitr. II, 2, 182. Pseud. IV, 2, 28. Ceterum hunc versum primus e Camerarii Codd. produxit Sciopp. quem vide Veris. III, 3. *Quid ei est nomen*. Cf. notata ad Capt. V, 3, 6. — V. 60. *Hem* additum ab Herm. Quod admisi, quia *novistin* duabus syllabis pronunciandum; in *v. hominem* ultima non colliquescit. — V. 62. Vulgo: *Ille, edepol, illi, illi*. Emendavit Herm. — V. 66. *Temperi* recte Edd. praeter Cam. qui *tempori*. Vbicunque pro adverbio est, apud Plautum *temperi* scribendum, non *tempori*.

V. 67. Vulgo: *Iamne commentatus es*. Sed V. C. Cam. *Iam re comm.* et Cod. Dec. *Iam rem comm.* Verissimum est *recommentatus*. Nam *commentari* significat *meditari*; neque hoc quaerit Charmides, utrum nomen iam excogitaverit, sed utrum in memoriam revocaverit Sycophanta. *Deum me, hercle, atque hominum pudet*. Non res tantum et facta, quibus pudor in nobis excitatur, verbo pudere in genitivo apponuntur eorumque nos pudere dicimus, sed etiam personae, quarum reverentia pudorem nobis iniicit. Et hoc saepius vel apud Terentium: *Cuius nunc pudet me et miseret*; Heaut. II, 3, 19. *Me tui pudet*; Adelph. IV, 5, 49. Utrobique *pudere alicuius* est: sich vor einem schämen. Sic Sallust. Histor. fragm. I, orat. Lucii Philippi contra Lepidum: *ut te neque deorum neque hominum pudet*. Igitur omnia, quae pudore afficiunt, sive illa in rebus turpibus censentur, sive personae sunt reverentia dignae ad verbum *pudere* genitivo struuntur. *Vide* — *ut*; de hac formula cf. quae supra exposita sunt ad Captiv. II, 2, 42. *Noveris* Codd. sed *noris* pronunciant. — V. 69. *Vt id desideres*. Vulgo *ut desideratur*, sed addendum fuit, ne soloeca diutius esset Plautina oratio.

Litteris recómmincar, C ést principium nómini. 70

Ch. Cállias? Sy. Non ést. Ch. Callippus? Sy. Nón est.
Callidémidés?

Sy. Nón est. Ch. Callínícus? Sy. Non est. Ch. Cállimarchus?
Sy. Níl agís.

Néque adeo edepol floccifacio, quádo egomet memíní mihí.
Ch. 'At enim multi Lésbonici súnť hic; nisi nómen patris
Dicís, non monstráre possum hos hómines, quos tu quáeritas. 75
Quód ad exemplum ést? cóniectura sí reperire póssumus.

Sy. 'Ad hoc exemplum ést, Chár. Ch. Chares? an Cháride-
mus? num Chármides?

Sy. Hém, istic erit. Qui istúm dí perdant! Ch. Díxi ego
iamdudúm tibi:

Béne te potius dícere acqúomst hómini amico, quá́m male.
Sy. Sátin' intra labra átque dentis látuit vir minumí preti? 80

Ch. Né male loquere absénti amico. Sy. Quid ille ergo igna-
víssumus

Mí latitabat? Ch. Réspóndisset, si áppellásses nómine.

Séd ipse ubi ést? Sy. Pol illúm reliqui ad Rhádamanťem
in Cercopia.

V. 73. *Memini mihi*, in privatum usum; non enim opus est, ut tibi dicam, dummodo egomet mihi sciam. *Quod ad exemplum*; ad quemnam modum, ad quamnam similitudinem. *Qui istum di perdant*; qui pro ut simpliciter poni, multi loci apud Plautum argumento sunt, quos collegit Pareus lex. Plaut. h. v. ubi tamen multi citati sunt, qui nihil demonstrant. Sed plane ut hoc loco legitur in *Casina* II, 4, 1. *Qui illum di omnes deaque perdant*. Adde Donat. ad Terent. *Phorm.* I, 2, 73. *Qui illum di omnes perduint*. *Qui utinam est, ut Lucilius in secundo: Qui te, Momentane, malum iam cetera perdat*. Haec Donatus. — V. 79: *Te potius bene dicere aeq.* quod propter incommodam collocationem v. *bene* non probatum Hermannò, qui scripsit: *Bene te potius d. ae.* Id servandum duxi propter numeros.

V. 80. *Satin'*. Cf. quae de hac particula supra notavimus ad *Mil.* IV, 2, 8. Adde Gronov. ad *Rud.* IV, 5, 5. qui sic: „Hac particula persaepe utitur Plautus pro: *nonne verum est? nonne apparet?*“ Sic ille. Hoc loco *satin'* indignantis est: *nonne verum est, eum diu latuisse?*

V. 81. Vulgo: *Ne male loquere*. Emendaverunt Bothius, Herm. alique. Tum vulgo: *Quid ergo ille*, quod Herm. emendavit, quod v. *ergo* vix priore correpta inveniatur. — V. 82. *Mi latitabat*. Ita vulgo et Codd. Pall. *Latitabat mihi* Herm. Sed cf. infra v. 117. *Mihi conerederet*. — V. 83. Vulgo: *Pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia insula*. Cod. V. Cam. *P. i. r. ndi hada mante in Cecropio* et Dec. *in Cecropia*. Scribendum esse *in Cercopia*, iam Meursius vidit. Voc. *insula* omittendum esse, ego dudum docui. Ceterum *Cercopia*, quod v. antep. producit, ficta terra est ioculariter, a cercopibus, quod fuit simiarum genus. In hos olim incolae Pithecurarum transmutati esse ferebantur. Cf. Ovid. *Metam.* XIV, 91 seq. Igitur *Cercopia* est

Ch. Quis homo est me insipientior, qui ipse egomet, ubi
sim, quaeritem?

Sed nil disconducit huic rei. Quid ais? *Sy.* Quid? *Ch.* Hoc,
85 quod te rogo.

Quos locos adisti? *Sy.* Nimium mirimodis mirabiles.

Ch. Lúbet audire, nisi molestumst. *Sy.* Quin discupio dicere.

'Omnium primum in Póntum advecti Arabiam terram sumus.

Ch. Eho,

90 'An etiam Arabia est in Ponto? *Sy.* Est; non illaec, ubi
tus gignitur,

Sed ubi absinthium fit, atque cunila gallinacea.

Ch. Nimium graphicum hunc nugatorem. Sed ego sum in-
sipientior,

Qui egomet, unde redeam, hunc rogitem; quae ego sciam,
atque hic nesciat.

Nisi quia hunc lubet experiri, quo evasurust denique.

95 Quid tibi est nomen, adulescens? *Sy.* Pax, id est nomen mihi;
Hoc cotidianumst. *Ch.* Edepol nomen nugatorium:

Quasi dicas, si quid crediderim tibi, pax, periisse illico.

Affenland, eoque est iocularior appellatio, quo citius in mentem venire oportet legentibus vel audientibus *Cecropiam*, arcem Athenarum. — V. 85. Vulgo: *hoc te rogo*; fortasse ex errore typ. Nam Codd. et vet. edd. omnes: *hoc quod te rogo*. — V. 86. *Miris modis* vulgo et in Codd. Pall. Emendavit Herm.

V. 88. *Omnium* disyllab. — *Ad Arabiam* vulgo. Sed Codd. Pall. om. praepositionem, qui exhibent *advectia arabiam*, in qua scriptura a male repetitum, ut saepe. *Eho* extra metrum est, ut saepe interiectiones. Cf. supra ad Captiv. II, 1, 7. et Herm. doct. metricae Elem. pag. 28. 9. *Absinthium*, ἀψινθιον, Wermut. Theophr. H. pl. IX, 18. Dioscorid. III, 26. *Cunila gallinacea*, κυνίλη, species origani. Eius plura laudantur genera: cunila bubula, βουκονίλη, vel βούτης ὀρίγανος, quod boves a scabie sanos praestare creditur; ὄνιτης ὀρίγανος, cunila asinaria, quod asinorum scabiem emendabat. Alia fuit *cunila gallinacea*, fortasse quod gallinae semen eius appetebant. Haec Salmasius. Schneiderus Linnaei origanum heracleoticum, etiam veteribus hoc nomine cognitum, esse ait, nobis Wintermairan, aliis Hühnersaturei. Cf. etiam Billerbeck. Flora class. pag. 213. seq. et p. 155. Homo ridiculus vilissimas nominat et satis notas herbas. *Graphicum*; vide quae supra exposuimus ad Trin. III, 3, 39. De accusativo in his et huiusmodi exclamationibus cf. notata supra ad Milit. III, 2, 25. *Quae ego sciam*; exspectasses: *quod ego sciam*, quum unum tantum sit, quod rogitet, nempe unde redeat. Magis mirum est, quod legitur Bacchid. IV, 4, 74. *Quae imperasti, impetratum bene bonis, factum illico est*. *Quid* — nomen; cf. supra Captiv. IV, 3, 6. et ad Trin. IV, 2, 61.

V. 97. *Pax! perisse illico*. Non opus est, ut h. l. scribatur *tax*, quod visum Salmasio. *Pax*, ut supra indicavimus ad Mil. III, 1, 211. interiectio est finem imponentis vel silentium iubentis. Tum indicat, non esse amplius, quod de ea re, de qua

Séd quid ais, quo inde isti porro? *Sy.* Si ánimum advortas, éloquar.

Ad caput amnis, quód de caelo exóritur sub solió Iovis.

Ch. Sub solio Iovis? *Sy.* Ita dico. *Ch.* E caelón? *Sy.* At-
que e medió quidem. 100

Ch. Eho,

'An etiam in caelqm éscendisti? *Sy.* Immo hóriola advecti
sumus,

'Usque aqua advorsá per amnem. *Ch.* Eho, an étiam vidisti
Iovem?

Sy. 'Eum alii di isse ad villam sibi aut sérvís depromptúm
cibum.

Deínde porro — *Ch.* Deínde porro nólo quicquam praédices. 105

Sy. 'Ego vero hercle, si ést molestum — *Ch.* Nám pudicum
néminem

Sé praehibere opórtet, qui abs terra ad caelum percénerit.

Sy. Té mittam, ut te velle video; séd monstra hosce homi-
nés mihi,

sermo est, dicas, rem ad finem perductam esse. Sic apud Te-
rent. Heaut. II, 3, 50. *Capillus sparsus, promissus, circum ca-
put reiectus negligenter; pax.* Idem ibid. IV, 3, 39. *Unus est
dies, dum argentum eripio; pax, nihil amplius.* Igitur hoc dicit
Charmides: nomen tuum sic ego interpretor, quasi quis, cum tibi
aliquid crediderim, dicat: finis est, periit; schnap, weg ist es.

V. 101. *Eho* extra metrum. *Horiola, horia*, genus navigii
piscatorii. Cf. Nonius p. 365 et Fulgentius p. 391. ed. G et R.
ubi *oria* scriptum exstat. *Eum alii di.* Vulgo ex Acidalii emen-
datione: *alii dii.* C. V. Cam. *Callicli se ad.* Cod. Dec. *Calliclis
ad*, unde Hermannus *Eum alii di isse*, quód dedimus. Praeclara
est Herm. emendatio, quae conficit, quod Acidalius inchoaverat.
— *Nam pudicum neminem* cet. Allusum esse volunt ad Gany-
medem, qui e terra in coelum elatus Iovis pincerna et amasio
factus est. — V. 107. Vulgo *Esse oportet*. Quinque versuum ini-
tia hoc loco in Codd. Pall. turbata sunt aut mutila, quae par-
tim prius iam emendata, partim a nemine dum sunt restituta.
Videamus, quomodo totus locus in integritatem sit restituendus.
Ponam codicum lectiones cum lacunis, exadverso additis emen-
dationibus:

V. 104. *Callicli se* = *Eum alii di isse.* Herm.

V. 105. *Mande porro* = *Deinde porro.* Vulg.

V. 106. ... *o hercle sies* = *Ego v (h. e. vero) hercle si est.*

V. 107. ... *pre oportet* = *Se prē (h. e. praehibere) oportet.*

V. 108. ... *mit aut* = *Te mitta (h. e. mittam) ut.*

V. 106. scripserat Herm. *Ego quidem hercle si es molestus.* Sed
quidem aperte non fuit in Codice. *Si est molestum* scripsi iam
olim, flagitante sententia. *Se praehibere* debetur Kampmanno,
V. Cl., qui de hoc loco egit in dissertatione de AB praepositio-
nis usu Plautino pag. 3. *Te mittam* scripsi pro vulgato *Dimit-
tam*; nam oratio sic procedit: Ego vero hercle, si erit molestum,
Te mittam, ut te velle video. Hoc dicere vult sycophanta: si
res tibi molesta est, si tibi negotium facesso, mittam te, ut vis;

- Quós ego quaero, quibus me oportet hás deferre epístolas.
 110 *Ch.* Quid ais tu nunc; sí forte eumpe Chármidem conspéxeris;
 'Illum, quem tibi istás dedisse, cómmemoras epístolas,
 Nóverisne hominem? *Sy.* Naé tu me edepol árbitrare bél-

luam,

- Quí quidem non novísse possim, quícum aetatem exégerim.
 'An ille tam esset stúltus, qui mihi mille nummum créderet.
 115 *Philippum*, quod me aurúm deferre iússit ad gnatúm suum,
 'Atque ad amicúm Cálliclem, quói rem aísbat mandasse híc
 suam?

Míhi id concrederét, ni me ille et égo illum novissem áp-
 probe?

- Ch.* 'Enim vero ego nunc sýcophantæ huic sýcophantári volo,
 Si hunc possum illo mille nummum Philippo circumducere,
 120 Quód sibi me dedísse dixit. Quem égo, qui sit homo, nesciô;
 Néque oculis ante hunc diem umquam vídi, eíne aurum
 créderem?

Quoí, si capitis rés sit, nummum númquam credam plúmbeum,
 'Aggrediundust mi híc homo astu. Heus, Páx, te tribus ver-
 bís volo.

Sy. Vél trecentis. *Ch.* Háben' tu id aurum, quód accepisti
 a Chármide?

- 125 *Sy.* 'Atque etiam Philippúm, numeratam illíus in mensá man-
 Mille nummum. *Ch.* Némpe ab ipso id ácepisti Chármide?

nam ego quidem nihil negotii tecum habeo. Hoc unico rogo, ut mihi monstres, ubi habitent, quibus fero has epistolas. V. 109. Vulgo: *Hos ego quaero*. Acidalius emendavit. V. 110. Vulgo et in Codd. Pall. *si forte eum ipsum*. Dudum rescripti *eumpe*. Cf. *Trucul.* I, 2, 31. ubi legendum est: *Quia te adducturam huc dixeras eumpe non eumpe*. Ceterum haec forma aliquoties reddenda est Plauto.

V. 114. *An esset — crederet*. Demta condicionis significatione si proferas haec, ita enuncianda erunt: *Tamne erat stultus, ut crederet*; unde patet, cur plusquamperfectum fuisset — *credidisset* hic locum non habeat. *Philippum*, adiective, pro *Philippeum*, ut aliquoties in hac fabula. Cf. Horatii illud: *Diui orte bonis, optime Romulae vustos gentis*. Cf. *Milit.* IV, 2, 73. Quae paullo post leguntur: *illo mille nummum Philippo* eadem ratione explicanda sunt, neque aliter v. 125. *atque etiam Philippum*. Ceterum de genitivo *mille nummum* cf. notata supra ad *Milit.* IV, 2, 73. et 88. Atque quod attinet ad illud: *illo mille nummum Philippo*, legebatur olim: *illis mille nummis Philippo*. Sed iam diu emendavit Sciopp. susp. lectt. II, 3. e Codd. Cam. — V. 117. Vulgo *Mihi concrederet*. Pron. *id* additum ab Herm. quod sententia postulare videtur. — *Quem ego — nescio*; forma Graecanica, de qua saepe iam diximus. Cf. supra ad *Trin.* II, 2, 97. — *Quód accepisti*. Hanc numerorum rationem Plauto satis frequentem ut evitaret, scripserat Herm. *haben tu aurum id quod accepisti*. Cf. quae dixi supra ad *Trin.* III, 2, 38. —

Sy. Mirum quin ab avo esus, aut proavo acciperem, qui sunt mortui.

Ch. 'Adulescens, cedo dum istuc aurum mihi. *Sy.* Quod ego dem aurum tibi?

Ch. Quod te a me accepisse fassus. *Sy.* 'Abs te accepisse? *Ch.* Ita loquor.

Sy. Quis tu homo es? *Ch.* Qui mille nummum tibi dedi, ego sum, Charmides. 130

Sy. Neque edepol tu is es, neque hodie is umquam eris, huic auro quidem.

'Abi sis, nugator; nugari nugatori postulas.

Ch. Charmides ego sum. *Sy.* Nequicquam hercle es; nam nihil auri fero.

Nimis argute mi obrepsisti in eapse occasiuncula.

Postquam ego me aurum ferre dixi, post tu factus Charmides. 135

Prius non tu is eras, quam auri feci mentionem; nil agis.

Proinde tu itidem, ut charmidatus, rursum te recharmida.

Ch. Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum?

Sy. Quid id ad me attinet?

Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea causa, qui lubet.

Prius non is eras, qui eras; nunc is factus, qui tum non eras. 140

Ch. Age si quid agis. *Sy.* Quid ego agam? *Ch.* Aurum redde.

Sy. Dormitis, senex.

V. 127. De formula *mirum quin* cf. quae notavi supra ad Trin. II, 4, 94. — V. 129. Vulgo: *quod a me te*, qui ordo et minus est elegans et in versum peccat. Emendavit Herm. Aliam rationem inivit Kampmannus, V. Cl., qui in diss. de AB. praep. usu Pl. pag. 14. scribendum censet: *Quod te accepisse a me fassus*.

V. 131. *Hodie is unquam* scripsit Herm. ad evitandum hiatus. Vulgo *is* deest, quod facile excidere potuit. *Huic auro quidem*; ut in aliis rebus omnibus sis Charmides, at non eris etiam isti auro. — V. 132. Pro vv. *Abi sis* in Cod. V. Cam. est *a si sis* et in Cod. Dec. *at si sis*. Ita in locis planissimis nonnunquam errant optimorum Codd. scripturae. *Nugari nugatori postulas*. Non hoc dicit, se esse nugatorem, sed hoc: Quod tu ante dixisti, me esse nugatorem, id tibi iam regeo. Postulas enim, ut ego nuger cum nugatore, h. e. tecum. — V. 134. *Mi obrepsisti*. Additum pron. ab Herm. et metri et sententiae causa. *Recharmida*, Charmidem exue, depone. Male olim explicabant: depone conceptam laetitiam (*χαρμην*). Ceterum vulgo *Proinde tu te itidem*, quae in metrum peccant. Emendavit Herm. — V. 140. *Qui eras* sic pronunciandum, ut qui non coalescat. De hortandi formula *age si quid agis* cf. supra ad Milit. II, 2, 62. *Scriptum quidem*. Videtur ex hoc loco apparere, non pecuniam ipsam datam Sycophantae, sed tabellas tantum, h. e. litteras. Quas quum accepisset Callicles, pecuniam, quam ex thesauro deprompturus erat, una cum illis se accepisse simulare volebat, ne sentiret Lesbonicus, e patrio thesauro depromptum. Ex his etiam intelligitur, cur Callicles postea in ipso thesauro effodiendo depre-

- Ch.* Fássu's Charmidém dedisse aurúm tibi? *Sy.* Scriptúm quidem.
- Ch.* Próperas, an non, própere abire actútum ab his regiónibus, Dórmitor, priúsqam ego hic te iúbeo mulcarí male?
- Sy.* Quámobrem? *Ch.* Quia illum quem émentitus és, ego sum ipseus Chármides,
- 145 *Quém tibi epistolás dedisse aiébas.* *Sy.* Eho, quaeso, ántu is es?
- Ch.* 'Is enimvero sum. *Sy.* Áin tu tandem, is ípsusne es?
- Ch.* Aio. *Sy.* 'Ipsus es?
- Ch.* 'Ipsus, inquam, Chármides sum. *Sy.* Ergo ípsusne es?
- Ch.* Ipsíssimus.
- 'Abin hinc ab oculís? *Sy.* Enimvero séro quoniam huc advenis;
- 150 *Vápulabis árbitratu meo ét novorum aedílium.*
- Ch.* 'At etiam maledícis? *Sy.* Immo, sálvos quandoquidem ágvenis,

hendatur a Charmide. V. 143. Vulgo: *Properas, an non properas abire*, quae metro non satisfaciunt, nisi forte, ut olim putabam *abire* pronunciare velis. Quod dedimus, elegantissime scripsit Bothius. Cf. Kampmann. in dissert. de AB. praep. usu Plaut. pag. 22. — De voce *dormitor* cf. notata supra ad v. h. sc. 20. *Quia illum quem — ego sum*: attractionis, quae dicitur, genus notissimum. Cf. ad Captiv. prol. I. V. 146. *Dedisse tu aias* Herm. Vulgata servanda erat. *Is enim vero sum*; freilich bin ich der. Cf. notata ad Captiv. prol. 22. Habet enim haec particula gravem affirmationem cum significatione nexus causalis modo clariore, modo obscuriore. Clarior haec causae significatio paullo inferius, ubi: *enimvero sero quoniam advenis. Ipsissimus*; citat hunc versum Priscianus III, I, tom. I, p. 103. Kr. ut superlativum in pronomine exemplo monstret. Conferunt v. dd. Graecum αὐτότατος; Aristoph. Plut. 83. Bast. ad Gregor. Cor. pag. 366. et 896. Schaef. Expressisse videtur Plautus locum Aristophanis: τί φής; ἐκείνος ὄντως εἰ σὺ; Nai. ἐκείνος αἰτίας; Αὐτότατος. — V. 149. Vulgo: *Abi hinc ab oc.* Emendavit Herm. Codd. Pall. et Codd. apud Prisc. *Abhinc ab oc.* — V. 150. *Vapulabis — aedilium.* Ad histriionum poenas alludi manifestum est. Qui quum essent servi, si quid deliquerant in actione, vapulabant. Sic in Cistellario epílogo: *Ornamenta ponent. Postidea loci Qui deliquit, vapulabit; qui non deliquit, bibet.* In culpis autem fuisse, si quis serius, quam oporteret, proscenium ingrederetur, non dubium est. Hinc Sycophanta Charmidi minatur, daturum poenas, quod sero venerit. Haec Gulielmus. Sero autem venisse dici potest Charmides, quia tum demum rediit, quum filius omnia iam perdidisset. *Novi aediles*, sine dubio nuper facti. Nam aediles sub auspiciis muneris ludos edebant; res nota. *Arbitratu meo*, dicitur ut *iussu meo, datu meo, allegatu meo, mandatu meo*, et similia per multa. Cf. infra ad V, 2, 16. *At etiam maledicis.* Olim: *etiam m.* Sed Codd. Pall. *at e. m.* quod Sciopp. susp. lectt. II, 3. tanquam irato convenientius defendit. Cf. Captiv. III, 4, 31. *At etiam male loqui mi audes?* — V. 152. *Si te flocci facio, an perium;*

Di me perdant, si te floccifacio, an̄ periissés prius.
 'Ego ob hanc operam argéntum accepi; té macto infortunio.
 Caeterum qui sis, qui non sis, stórcum non intérdum.
 'Ibo ad illum, renúnciabo, míhi qui tris nummós dedit, 155
 'Ut sciat, se pérdidisse; ego ábeo; male vive ét vale.
 Quód di te omnes ádventientem péregre perdant, Chármides.

ACTVS IV. SCENA III.

Charmides.

Postquam ille hinc abiit, póst loquendi libere
 Vidétur tempus vénisse, atque occasio.
 Iamúdum meum ille péctus pungit áculeus,
 Quid illi negoti fúerit ante aedís meas.
 Nam epístola illa míhi concenturiát metum 5
 In córde, et illud mílle nummum, quám rem agat.
 Numquam édepol temere tinnit tintinnábulum;
 Nisi qui illud tractat aut movet, mutúm tacet.
 Sed quis híc est, qui huc in pláteam cursuram incipit?
 Labet óbservare, quíd agat; huc concéssero. 10

Cf. notata supra ad Trin. IV, 1, 3. Vulgo: *etsi flocci f.* Sed Codd. Pall. *si te fl. f.*, quod Herm. iam recepit, qui idem ab init. versus *Di me perdant* recte scripsit pro vulgato *Di te perdant*. Verba *an periisses* per ἐπελπίσθαι adduntur. — V. 153. *Macto infortunio*. De notione verbi *mactare* cf. Servius ad Virg. Aen. IV, 57, et IX, 641. Adde Nonium p. 341. Scilicet *mactare* eiusdem est originis, cuius *magis*, *magnus*, et significat proprie *augere*, *auctare*, magnum facere et venerandum. Inde factum est, ut in sacrificiis *mactari* dicerentur victimae, cum ante caedem ture, vino, mola salsa affunderentur. Tum obscurata vocis originatione *mactare* de caede, et non de victima solum, sed alibi etiam, usurpatum. Sed multi exstant scriptorum loci, in quibus antiquissima notio nondum plane deleta est, ex qua fere idem significat, quod *instruere*, *ornare*, nisi quod etiam in re mala ac pestifera, qua aliquem afficiamus aut affectum volumus, adhibetur. Igitur non minus *honore aliquem mactare*, quam *malo, damno, infortunio mactare* dicebant. *Caeterum qui sis*. Olim legebatur: *Sed enim qui sis*. Scioppius susp. lectt. II, 3. testatur in Codd. Pall. esse: *Sed erum*, unde ille coniecit *ceterum*, quod dudum receptum est. V. 157. *Quod Di te omnes*. Herm. scripserat: *Quo Di te o.* quod non intelligo. Illud *quod* coniunctio est, levem ex superioribus consequentiam ostendens, inservitque transitioni; quae eadem vis inest huic particulae in formulis *quodsi*, *quod nisi*, *quod utinam* et paucis similibus. Ceterum scena, quae sequitur, continuatur superiori in libris vulgaribus. Primus distinxit et novam hic scenam exorsus est Hermannus, ad Codd. Pall., quos ego quoque secutus sum.

Act IV. Sc. III. Charmides solus in scena restans non sine metu et animi agitatione secum reputat ea, quae statim audierat et viderat. De formula *postquam* — *post* dixit Acidalius

ACTVS IV. SCENA IV.

Stasimus, Charmides.

St. Stásime, fac te própere celerem, récipe te ad domínũ domum,

Né subito metas éxoriatur scápolis stultitiá tua.

'Adde gradum, appropérá; iamdudum factumst, quom abiisti domo.

Cáve sis tibi, ne búbali in te cóttabi crebrí crepent,

Si áberis ab heri quaéstione. Né destiteris cùrrere.

'Ecce hominem te, Stásime, nihili. Sátin' in thermopólio Cóndalium es oblitus, postquam thérmpotasti gútturem?

ad Trin. c. VIII. Cf. etiam supra Trin. IV, 2, 135. *Concenturiare* pr. est in centurias colligere, ut *centuriare* in centurias disponere. Tum in universum est *ornare, parare, ordinare, instruere, concinnare*, ut h. l. Nonius paullo aliter p. 11.: *Contenturiare est colligere, dictum a centuriis, quae ad suffragia conveniebant.* Non recte. Nam illud ipsum exemplum, quod e Plaut. Pseud. (I, 5, 159.) affert ille: *concenturio in eorde sycophantias*, veram rationem ostendit. Non enim a populi concionibus, sed e militari desumta est imago. — V. 7. *Tinnit* recte Herm; vulgo *tinniit*. Sed Cod. V. Cam. *tinni tinnabulum*. In C. Dec. *tianti* plane desideratur. Cf. Fleckeisen. in Exercitt. Plaut. p. 41. Tum vulgo *mutum est, tacet*. In Codd. Pall. est: *mutustacet*. Recto Herm. dedit *mutum tacet*. *Huc concessero*. De hoc futuri exacti usu cf. notata supra ad Captiv. II, 2, 64.

Act. IV. Sc. IV. Stasimus aliquantulum appotus procedit, herumque senem non conspiciens secum multa de annulo, quem in thermopolio inter pocula incautus reliquerat. Ubi quum potasset cum hominibus suspectae fidei, recepturum se annulum, ad quem recipiendum recurrere volebat, desperat. Unde ridicula oritur morum seculi corruptorum vituperatio. Tandem herum agnitum laetissime salutat, et aedes venditas esse a filio nunciat, qua re ille in multam aegritudinem adigitur. — V. 1. *Fac te* vulgo et in Codd. Pall. *Face te* edidit Herm. secutus Gulielm. in Quaest. in Trin. c. 2. *Facile* Camerar. quod typorum error esse videtur. — V. 3. Vulgo: *cum abiisti domo*, atque ita in Codd. Pall. legi videtur. Sed vide Fleckeisen. in Exercitt. Plaut. pag. 42. *Bubuli cottabi*. Lipsius haec: Graeci in conviviis solabant et poculo reliquias vini arte quadam in terram elidere, ita ut sonum redderent, vel ut Cicero de ea re loquitur, *ut resonaret*; idque *κωτταβίζειν*, facere cottabum vocabant. Quo respiciens Plautus *cottabos bubulos* facete vocat plagarum crepitus, qui eduntur, quum servi *corio bubulo* (i. e. loris e pelle bubula) caeduntur. *Si áberis* recte restitutum ab Herm. Vulgo *Si áberis*, quod in metrum pariter atque in sententiam peccat. Abierat enim vel maxime, quapropter timet. *Satin'*. Plena est formula *Satin'* certum est, qua postea, ut fit, in brevius contracta, *satin'* fere eadem notione dici coepit. Sed vide quae notavimus supra ad Mil. IV, 2, 9. — V. 7. *Thermopotas* acripit olim Bothius, ut prosodiae legibus consulere, verbum a Latino *potare* compositum esse existimans. Procusum potius est a Graeca voce *Seque-*

Récipe te, et recurre petere ré recenti. *Ch.* Huic, quis-
quis est,

Cúrculios exércitor; is hunc hóminem cursurám docet.

St. Quid, homo nihili, nón pudet te? Tríbusne te potériis 10
Mémoriae esse oblítum? An vero, quóniam cum frangi hómi-
nibus

'Ibi bibisti, qui áb alieno fáciie cohíberént manus?

Théruchus fuit, Cérconicus, Crínus, Cercobolus, Collabus,
Collicrepidæ, crúicrepidæ, férriteri, mastígiæ.

'Inter eosne homínés condalium té redipisci póstulas, 15
Quórum eorum unus súrpuerit curréti cursoi solum?

Ch. Ita me di ament, gráphicum furem. *St.* Quid ego, quod
periit, petam?

Nisi etiam labórem ad damnum appónam in apothecam ín-
super?

τίτης, quasi tu Graece dicas *Σεμνοτάζειν*, vel *Σεμνοταῖν*, quae
verba licet in lexicis non inveniantur, tamen eodem iure Graeca
fuerint, atque *οἰνοτάζειν* et *οἰνοταῖν*. *Recurre petere*. De huius
infinitivi structura cf. supra ad Milit. III, 3, 15. Ceterum ad-
verte ad frequentem et ridiculum usum litterae *r* in hoc versu,
quae *παρήχσις* est Plauto vehementer adamata. *Curculio est*
exercitor. Non possum eorum sententiae accedere, qui *curculio-*
nem h. l. partem gutturis (die Gurgel) interpretantur et *gurgu-*
tionem scribendum censent. Ratio apparet. Unice vera est Lip-
sii explicatio. Is sumtam imaginem putat ab áthletis, quibus
gymnastæ, progymnastæ exercitores (cf. supra ad Trin. II, 1, 4.).
Ergo quia currebat et recurrebat servus, hunc hominem, inquit
senex, curculio (vermis genus) ad cursuram exercuit et currere
ac recurrere, hinc illinc se volvere, docuit. Ceterum V. C. Cam.
gurgulios, C. Dec. *gurgulios*. Sed veram esse scripturam *Curcu-*
lios, arguit argumentum acrostichum cognominis fabulae Plau-
tinae. *Memoriae esse oblítum*. Vulgo *memoria e. o.* Sed *memo-*
riae dudum reponi iussit Gulielmus, longe convenientius orationi
comicae. — V. 13. Vulgo *Cercobulus*. Emendavit Herm. *Colli-*
crepidæ, *cruricrepidæ*, ut *plagipatidæ* (cf. supra ad Captiv. III,
1, 12.) composita, propr. quorum colli, crura crepant vinculis.
Vulgo *ocuticrepidæ*. Sed *collicrepidæ* legendum esse vidit Guil. A.
Becker, vir Cl., in Chariclé tom. II, pag. 53. *Ferriteri*, qui ca-
tenis teruntur. V. 16. Vulgo *Quorum eorum unus surpuerit*, atque
ita Codd. Pall. Hermannus olim scripserat: *Quorum unus surri-*
puerit. Sed meliora ipse docuit ad Sophoclis Philoctet. 315.
Cf. Livius VIII, 37. *Quorum eorum ope et consilio Veliterni Pri-*
vernatesque populo Romano bellum fecissent. Tum scribendum
erat *surpuerit*. Non enim factum esse aut saepe fieri illud iudi-
care potest Stasimus, sed vel illud extremum fieri posse a tali-
bus furibus ostendit. *Graphicus fur*; in suo genere perfectus,
politus. cf. supra ad Trin. III, 3, 38. Non enim Stasimum in-
telligit, sed quem ille descripserat. *In apothecam*, in reposito-
rium, ubi res pretiosae servabantur, dactyliothecam. *Laborem*
ad damnum. Haec ita accipienda sunt. In dactyliotheca iactura
annuli loco eius significanda fuit. Ioculariter ergo quaerit ser-

- Quia tu quod peristi, periisse ducis? Cape vorsoriam.
 Récipe te ad herum. *Ch.* Nón fugitivust híc homo; commeminít domi.
- 20 'Utinam veteres hóminum mores, véteres parsimóniae
 Pótius maiori éssent híc honóri, quam morés mali.
Ch. Di immortales, básilica híc quidem fácinora inceptát loqui.
- Vétera quaerit, vétera amare hunc móre maiorúm scias.
 St. Nám nunc mores níhili faciunt, quód licet, nisi quód lubet.
- 25 'Ambitio iam móre sanctast, liberast a légibus.
 Scrúta iacere, fúgereque hostis, móre habent licéntiam;
 Pétere honórem pró flagitio móre fit. *Ch.* Mórem improbum!
 St. Strénuos iam praéterire móre fit. *Ch.* Nequám quidem.
- 30 St. Móres leges pérduxerunt iam ín potestaté suam,
 Mágis quis sunt obnoxiosae, quám parentes liberis.

vus, an ad damni significationem in cistella etiam labor frustra susceptus indicandus et reponendus sit. Ceterum vulgo legitur: *apponam epithecam insuper*. Sed Codd. Pall. exhibent *apothecam*, unde recte Herm. quod dedimus. *Vorsoriam capere* est redire. *Vorsoria* enim pr. est funis, quo velum in navi vertitur. Hoc igitur dicit, quod paullo aliter Horatius *da vela retrorsum*. Cf. Turneb. Advers. XX, 4. De genitivo *domi* cf. supra ad Trin. IV, 1, fin.

V. 21. Vulgo: *Utinam veteres mores, veteres parsimoniae*, versu mutilo. Herm. *Utinam vet. mores, utinam veteres parsimoniae*. Sed in Codd. Pall. legitur *utinam vet. homines vel. p.*, unde Bothius scripsit: *mores omnes*, satis languide. Olim iam scripsi *hominum mores*. Sic supra Trin. III, 2, 43. *Atque is moris hominum moros et morosos efficit*.

V. 22. *Potius maiori*. Sententia est: *Utinam mores veteres potius in honore essent, quam mores mali*. Duplex comparativus est abundantiae Plautinae, de qua cf. ad Captiv. III, 4, III. Vulgatum ordinem vv. *potius maiori honori hic essent* emendavit Herm. *Hic*, in his terris, hic locorum. *Basilica*; cf. notata ad Captiv. IV, 2, 31. *Nihili faciunt*. Vulgo *nihil faciunt*. Male. Structura est: *mores, qui nunc sunt, faciunt nihili*, non aestimant, contemnunt, spernunt adeo ea, quae facere licet; ea solum sectantur, quae facere lubet. Cf. Captiv. III, 4, 83. *Pro flagitio*, in praemium flagitii commissi. — V. 29. Vulgo legitur: *Strenuos praeterire more fit*. *Ch.* *Nequam quidem*, quae Herm. ita correxerat: *Strenuos iam pr. m. f. Nequam id quidem est*. Prope necessarium ad sententiam videtur iam. Camerar. notavit ad h. l. *Verbum unum in hoc versu desideratur; fortasse recte legeretur: Strenuos praeterire ignavos more fit*. Reizius voluerat: *Strenuiore pr. m. fit*, collato Epid. loco III, 4, 16. Nunquam *strenuus* apud Plautum dissyllabum est, id quod olim existimabam. Quare Hermannii emendatio vera esse videtur, praeter finem versiculi, ubi *nequam quidem* nihil habet offensionis. *Obnoxiosae*. Vulgo *obnoxiosi*, sed aperte falsum, nam necessario ad *leges* referendum. Verba: *quam parentes liberis*,

Eae miserae etiam ad párietem sunt fixae clavis férreis,
 'Ubi malos morés affigi nímio fuerat aéquius.

Ch. Lúbet adire atque áppellare hunc; vérum ausculto pér-
 lubens.

Séd metuo, si cómpellabo, ne áliam rem occipiát loqui. 35

St. Néque istis quicquam lége sanctumst; léges mori sérviant.

Móres autem rápere properant, quá sacrum, qua públicum.

Ch. Hércle istis malám rem magnam móribus dignúmst dari.

St. Nónne hoc publice ánimam advorti? Nam íd genus ho-
 minum hóminibus

'Universis ést advorsum, atque ómni populo mále facit: 40

Mále fidem servándo, illis quoque ábrogant etiám fidem,

Quí nil meriti; quíppe ex eorum ingénio ingenium hórum
 probant.

Hóc qui in mentem vénerit mihi, respsa modo commónitas sum.

Sí quis mutuum quid dederit, fít pro proprio pérditum.

Quóm repetas, inimícum ámicum benefício invenias tuo. 45

acerbam continent saeculi illius reprehensionem. Stasimus enim ita loquitur, tanquam illo tempore non liberi parentibus, sed parentes liberis paruerint. *Fixae clavis ferreis*. Respicit morem Romanorum, apud quos leges ligneis vel aeneis tabulis incisae ad parietes et muros, in foro et in Capitolio affigi solebant. Sed hoc servus in aliam partem trahens, ita loquitur, quasi legibus fiat iniuria, aut quasi leges non possint vim suam exhibere, quippe quae parietibus affixae sint, nec se movere nec vim exserere possint. *Ne aliam rem*, quae minus frugi sit vel mihi minus placeat. *Qua — qua*; formula loquendi, quae fere idem notat, quod *cum — tum, tum — tum*; nisi si hanc differentiam aliquam statuas, quod *qua — qua* proprie loci est, *tum — tum* vero temporis. Sed adverbium loci et temporis saepissime confunduntur; ut altera in alterorum notionem abeant. Proprie igitur *qua — qua* est *tum hac parte — tum illa parte*; *tum hoc loco, tum illo loco*; et *hic — et illic*. Du raubst wo sich Heiliges, wo sich Staatsgut vorfindet. Cf. supra Milit. Gl. IV, 3, 20. Ibid. IV, 9, 15.

V. 38. *Dignum est dari*. Dignum etiam dici, quo quis dignus sit, in vulgus notum. Sed h. l. *dignum est* impersonale est, ut *debet*. Sententia est: *res ipsa meretur, res postulat, ut mores puniantur*. De structura: *Nonne-advorti*, cf. supra ad Milit. Gl. III, 2, 25. Tum vulgo: *genus hominum omnibus*, atque ita Codd. Pall. Recte iam Camerar. emendavit: *genus hominum hominibus*, quod recepit Herm. Idem volebat Scioppius. *Malum dare*, magnum malum dare, malam rem dare alicui, apud Comicos dicitur de verberibus per euphemismum. *Hoc qui in mentem venerit*; qui simpliciter est *ut*. Cf. supra ad Trin. IV, 2, 73. Ut hoc mihi in mentem venerit, effecit experimentum, quod ipse feci. *Si quis mutuum quid dederit* cet. Hunc et seqq. versus ex Axionico, Graeco Comico, mutuatum esse Plautum, estimabat Rittershusius: "Οταν δανείζη τις πονηρῷ χρήματα Αὐτὸν δίκαιως τὸν τόκον λύπας ἔχει. V. 45. Vulgo: *beneficio invenis tuo*,

Sí mage exigere cùpias, duarum rerum exoritur optio:
Vél illud, quod credideris, perdas; vél illum amicum amiseris.

Ch. Méus est hic quidem Stásimus sèrvus. *St.* Nam égo talentum mútuum

Quód dederam, talénto inimicum mi émi, amicum véndidi.

50 *Séd ego sum insipiéntior, qui rébus curem públicis Pótius, quam id, quod próximumst, meo térgo tutelám geram. 'Eo domum. Ch.* Heus tu, asta íllico; audi, heus. *St.* Non sto. *Ch.* At ego stare té volo.

St. Quíd si egomet te vélle nolo? *Ch.* Ah nímium, Stasime, saéviter.

St. 'Emere meliust, quoi ímperes. *Ch.* Pol ego émi, atque argentúm dedi.

Séd si non dicto aúdiens est, quíd ago? *St.* Da magnúm malum.

55 *Ch.* Béné mones; ita fácere certumst. *St.* Nisi quidem es obnoxíus.

Ch. Sí bonus est, obnoxíus sum; sín secust, faciam út iubes.

St. Quíd id ad me attinét, bonisne sèrvís tu utare án malís?

Ch. Quía boni malique in ea re párs tibi est. *St.* Partem álteram

60 Tíbi permitto, illam álteram ad me, quód boni est, appónite.

Ch. Sí eris méritus, fiet. Respice ad me huc. Ego sum Chármides.

St. Hém, quis est, qui méntionem fácit homo hominis óptimi?

quod iam Pareus ex Codd. Pall. emendavit. De sua enim sententia loquitur servus, non facta narrat aut res gestas. V. 48. Nunc demum, quum propius accessisset, servum suum agnoscit Charmides. *Talentum mutuum*; supra enim se talentum, quod sibi corrasisset, amico creditum repetere velle indicaverat. Trium. III, 2, fin. *Res publicae* sunt, quae ad omnes pertinent, quae omnium intersunt. Vulgo: *audi, heus tu et te stare volo*. Vtrumque emendavit Herm. Ceterum verba: *At ego stare te volo* plane desunt in Codd. Pall. *Nimum* — *saeviter*; ridet servum, qui saeviat. Versus affertur a Nonio p. 511. v. *saeviter*; pag. 349. ed. Gerlach. et Roth. ubi *a*, quod in Codd. Pall. scribitur *ha* atque ita vulg. Scriptura optimorum Codd. in hac interiectione semper fluctuat: *a*, *ah*, *aha*, *ha*. Equidem putaverim, *ah* esse dolentis, *aha* ridentis, *ha* mirantis. Hoc loco *ah* dolentis est, sed simulanter. *Emere melius est*; proverbialiter ut nostrum: Kauf dir einen, wenn du einen haben willst. — V. 55. Libri omnes *damnum* sive *dampnum* malum. Emendavit Gulielm. Quaesit. in Trin. c. 2. *Nisi quidem es obnoxius*; nisi ob alia bene de te merita tu ei multum debeas. Alii obscenum sensum subesse autumant. — V. 57. Vulgo et in libris omnibus: *uti iubes*. *Vi* nusquam ultima brevi invenitur.

V. 61. Vulgo *Sed respice*. Omittunt *sed* iam vett. editt.

Ch. 'Ipse homo optumús. *St.* Mare, terra, caelum, di,
vostram fidem.

Sátia' ego oculis pláne video? Estne ípsus, an non ést? Is est.
Certe is est; is ést profecto. O mí here exoptatíssume, 65

Salve. Ch. Salve, Stásime. *St.* Salvum té. *Ch.* Scio et
credó tibi.

Séd omítte alia; hoc míhi responde. Líberi quid agúnt mei,
Quós reliqui hic, sílium atque síliam? *St.* Vivúnt, valent.

Ch. Némpe uterque? *St.* Utérque. *Ch.* Di me sálvum et
servatúm volunt.

Caétera intus ótiose pércontabor, quae volo. 70

Eámus intro; séquere. *St.* Quo tu té agis? *Ch.* Quonam,
nísi domum?

St. Hícine nos habitáre censes? *Ch.* 'Ubinam ego alibi
céuseam?

St. Iám — *Ch.* Quid iam? *St.* Non súnť nostrae aedes ístae.

Ch. Quid ego ex te aúdio?

St. Véndidit tuus nátus aedis. *Ch.* Péríi. *St.* Praesentáriis

'Argenti mínis numeratis. *Ch.* Quót? *St.* Quadráginta.

Ch. 'Occidi. 75

Quís eas emit? *St.* Cállicles, quoi tuám rem commendáveras;
Is habitatum huc cómpigravit, nósque exturbávit foras.

Ch. 'Ubi nunc filiús meus habitat? *St.* Híc, in hoc postículo.

Ch. Mále disperíi. *St.* Crédidi aegre íbí id, ubi audissés, fore.

Ch. 'Ego miser mínimis vehiclis súm per maria máxuma 80

Véctus capitalí periclo, pér praedones plúrimos

Mé servávi, sálvos redíi; núnc hic disperíi miser

Própter eosdem, quórum caussa fui hác aetate exércitus.

omisitque Herm. metro postulante. — V. 67. *Sed omitto alia*
Codd. Pall. et vulgata. Emendavit Acidalius. — V. 69. *Di me*
salvum et servatum volunt. Nunc demum intelligo, Deos me sal-
vum et servatum velle, quum audio liberos meos vivere adhuc
et valere. — V. 71. Vulgata: *Quo tu té agis* recte se habet, pro-
nominis accusativo sub ictum collocato. Scripserat Herm. *quo*
tu agis te. Sed *Quo te agis* simili prosodia legitur Most. III,
1, 35. — V. 74. *Praesentariis — numeratis.* Abundantia eius
sermonis, qui rem exactissime et diligentissime exponit. Mit-
baarem, gezähltem Gelde. De simili abundantia cf. quae nota-
vimus supra ad Milit. II, 2, 85. — V. 76. Vulgo: *Qui eas emit.*
Emendavit Herm.

V. 80. *Minimis vehiclis;* huic Bothii emendationi pro vulgata:
meis periclis, non potui non album calculum adicere. Plane
enim otiosa sunt: *meis periclis,* quum statim sequatur *capitali*
periculo; nec puto, hominem sanum ita scribere potuisse. *Mi-*
nima vehicula recte dicuntur, opposita *maribus maximis.* Nam
parva sunt omnia navigia, si cum immenso mari comparantur.
Hac aetate. Citat Nonius p. 192, ubi *hóc aetate scriptum* legi-
tur, ad quem locum observat Nonius, *aetas* etiam masculini esse

- 'Adimit animam mi aegritudo. Stásime, tene me. *St. Visne*
aquam
 85 Tíbi petam? *Ch. Res quom animam agebat, tum ésse offu-*
sam opóruit.

ACTVS IV. SCENA V.

Callicles, Charmides, Stasimus.

- Ca. Quid hoc híc clamoris audío ante aedís meas?*
Ch. O Cállicles, o Cállicles, o Cállicles.
Qualíne amico méa commendaví bona?
Ca. Probo ét fideli, et fído, et cum magná fíde;
 5 *Et sálve, et salvom te ádvenisse gaúdeo.*
Ch. Credo ómnia istaec, sí ita est, ut tu praédicas.
Sed quis íste est tuus ornátus? Ca. Ego dicám tibi.
Thesaúrum effodiebam íntus, dotem, filíae
Tuae quae daretur; séd íntus narrabó tibi
 10 *Et hoc et alia; séquere. Ch. Stasime. St. En. Ch. Strénno*
Curro ín Piraeum, atque únun curriculúm face.
Vidébis íam íllíc návem, qua advecti sumus.
Inbéto Sangaríonem, quae imperáverim,
Curáro, ut efférántur; et tu itó simul.
 15 *Solútumst portítóri íam portórium.*
St. Nihil ést morae. Ch. I nunc, ámbula. Actutúm redi.
St. Íllíc sum atque híc sum. Ch. Séquere tu hac me íntro.
Ch. Sequor.

generis, ut sic legisse non dubium sit. Pravo illum usum codice, ubi antea *hoc aetatis* lectum, iam alii viderunt. Cf. Dousa III, 25. Sed *hac aetate* legi iubet versus.

Act. IV. Scen. V. Callicles procedit, tumultu ante aedes facto excitatus. Is graviter accusatur a Charmide. Sed hic facile se purgat et amicum in aedes introducit, ut diligentius eum edoceat de rebus peractis. *Probo — fide.* Idem vocabulum aliter efformatum repetere solent, qui aliquid magno studio asseverare cupiunt. — V. 9. *Sed íntus.* Pro pyrrhichio *íntus*, ut alibi quoque. Cf. Mil. III, 1, 17. *quod íntus meditati sumus.* Atque ita fortasse etiam Cas. III, 3, 24. *'Ego íntus quod facti' est opus.* — V. 10. *Hem* in responsione eius, qui vocatus est ab altero, respondet nostro *he, heda!* Scripserat Herm. *en*, quod non probandum censeo. — V. 11. *Atque únun curriculum face;* noli restare in cursu, sed uno tenore curre usque ad portum. *Piraeum* vulgo. *Piraeum* Codd. Pall. ut videtur. Cf. Cic. Epp. ad Att. VII, 3. — V. 16. Vulgo: *Nihil est morae. I, i, ambula.* In Codd. Pall. legitur: *Nihil est moracii ambula.* Locum sanavit Herm. — V. 17. *Íllíc sum atque híc sum;* celeritatem cursus significat servus. Uno eodemque temporis momento hic atque illic ero; tam celeriter curram. Tum vulgo: *Sequere tu hac me íntro*, atque ita Herm. Sed Codd. et Edd. vett. *Sequere*

St. Hic méo hero amicus sólus firmus réstitit,
 Neque démutavit ánimum de firmá fide.
 Quamquam labores multos ***
 Sed hic únus, ut ego súspicor, servát fidem.
 Ob rém laborem eum égo cepisse cénseo.

20

ACTVS V. SCENA I.

Ly. **H**ic homo ést hominum omnium præcípuus,
 Voluptátibus gaudiisque ántepotens.
 Ita cómmoda, quae cupio, éveniunt,
 Quod ago, ássequitur, subit, súbsequitur;
 Ita gáudiis gaudium súppeditat.
 Ac me Stasimus Lésbonici sérvos convénit modo:
 Is mihi dixit, súum herum peregre huc ádvenisse Chármidem.
 Núnce mi is propere cóveniundust, út, quae cum eius filio
 'Egi, ei rei fundús pater sit pórior. Ego eo. Séd fores
 Háé sonitu suó mihi moram óbiciunt incómmode.

5

10

*tu me hac intro, qui ordo in metrum peccat. — V. 18. Vulgo haec sic leguntur: Neque demutavit animum de firma fide; Quamquam labores multos *** (sic hiatu significato) Sed hic unus ut ego suspicor servat fidem: Ob rem laborem eum ego cepisse cen- seo. Ad hiatum istum notavit Camerarius: Reliqua desunt, quibus et numeri et sententia absolatur. In exemplis vulgatis confusione omnia corrupta sunt. Camerarii lectio consentit vulgatae, quae eadem est Codd. Pall. Taceo multa multorum emendandi conamina. Duo sunt, quae h. l. nondum satis considerata esse iudico. Primum, quod Stasimus scire nondum potest, quam fidus fuerit Callicles, quem in supp. tam vehementer accusaverat. Quapropter Camerarius ad notam superius citatam addidit: dicuntur autem haec a servo εἰρωνικῶς. Alterum est, quod recte vidit Weisius, non debere in scena longius morari aut restare Stasimum, quem celerrime abire iussisset Charmides. Quibus de causis non dubito, cum Weisio statuere, hos quinque versiculos aliunde huc esse translatos. Accedit, quod eorum duo posteriores plane idem dicunt atque tres superiores. Quare adducor ut credam, duas hic manus male sedulas fuisse operatas, diversisque ex locis ista omnia adducta esse, undecunque sint desumpta.*

Act. V. Sc. I. Laetus est Lysiteles, quod patrem sponsae suae advenisse audiit. Eum adire statuit. De numero quinque priorum versuum cf. Hermannus Elem. doctr. metr. p. 393. ubi anapaesticos hos constituit, sed quartum versum omisit, quod, quo argumento fecerit, non indicavit. — V. 1. Vulgo omnium hominum; emendavit Herm. — V. 4. Pro vulgato subest, iam Acidalius subit proposuerat, quod versus etiam requirit. — V. 5. Suppeditare intransitiva notione, ut loquuntur Grammatici, praesto esse, in promptu esse, suppetere significat. Gaudium gaudii praesto est, i. e. continuatur, cumulatur. — V. 6. Ac me Stasimus. Sic emendavit Herm. Vulgo: Modo me Stasimus — convenit, is mihi

19 *

ACTVS V. SCENA II.

Charmides, Callicles, Lysiteles.

Ch. **N**éque fuit, neque erit, neque esse quemquam hóminum in terra dum árbítror,

Quoi fides fidéлитasque amicum erga acquiperét tuæ.

Nam éxaédificávisset me ex his aédibus, absque té foret.

Ca. Sí quid amicum ergá bene feci, aut cónsului fidéлитer,

5 Nón videor meruisse laudem; cúlpa carnisse árbítror.

Nám beneficium, hómini proprium, quód datur, prorsúm perit; Quód datum utendúmst, repetundi id cópia est, quandó velis.

Ch. Est ita, ut tu dicis. Sed ego hoc néqueo mirári satis, Eúm sororem déspondisse suam in tam fortem fámiliam,

dixit. Absorptum est *Ac* a syllaba extrema superioris versiculi, et v. modo, quod spacio deficiente reductum fuerat in vacuum superioris lineae spacium, confusione ansam dedit. *Fundus ut potior*; utpote in quo firmius fundamenta, nuptiarum veluti aedificandarum, fieri possint. Vulgo: *eo. sed fores.* Ut metro succurreret, Herm. scripsit: *eo iam. sed fores.* Mihi credibilis videbatur, similes litteras ego absorptas fuisse. Quare dedi *Ego eo.* V. 10. *Obiciunt* Codd. Pall. *moram* posteriorem non elidit.

Act. V. Sc. II. Charmides omnibus, ut erant, intus exploratis fidem amici mirum in modum extollit. Tum Lysiteli filiam suam despondet, filium autem Calliclis filiam in matrimonium ducere iubet eique ignoscit. *In terra dum.* Non posset dici h. l. *dum*, nisi negandi particula praecessisset. Dicitur tamen *nunc-dum.* De quibus formulis cf. notata ad Milit. V, 17. et ad Milit. IV, 2, 2. *Esse*, ut saepe, pyrrhichius est. — V. 3. *Aequiparet suum* vulgo. Sed *aequiperet* Codd. Pall.; et *tuæ* flagitante sententia scribendum esse vidit Göller. *Exaedificasset.* Dictum ut *expectorare ex animo.* Accius Phoenissis et Cic. de Orat. III. apud Nonium p. 16. Haec Lambinus. Ceterum apud Cic. legitur de Orat. III, 58. *Tum pavor sapientiam omnem mi exanimato expectorat.* De formula *absque te foret* cf. supra Trin. IV, 1, 13. et Capt. III, 5, 96. et ibi notata. Adde Hand. Tursell. l. p. 66 seqq. et Kampmann. de *AB* praep. usu Plautino p. 34 seq. *Nam beneficium* cet. Sententia est: si quid beneficii des alteri, id tibi perire, non est, quod mireris. Sed quod alteri mutuum das, ut is eo, dum tu non uteris, utatur, id quandocunque cupis, repetere potes. Locus vulgo legitur sic: *Nam beneficium, homini proprium quod datur, proprium sumpserit.* Quae Herm. ediderat: *Nam beneficium, quod datur homini proprium, pro proprio perit.* At Codd. Pall. exhibent: *Nam beneficium, h. pr. q. d., prosumpserit,* quae recte videntur a Boxhornio emendata esse: *N. b., h. pr. q. datur, prorsum perit.* Addit Boxh. haec: distinguit poeta inter duum generum beneficia. Quaedam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quaedam utenda data repetendi copia et potestas danti est, quando velit; scita plane et egregia sententia. *Fortem familiam* divitem dici, testatur Nonius p. 306., hunc locum exempli causa afferens. Sed magis crediderim *potentem, pollentem in civitate* explicandum

Lysiteli quidém Philtonis filio. *Ly.* Enim me nóminat. 10

Ch. Fámiliam optumam ócupavit. *Ly.* Quíd ego cesso hos
cólloqui?

Séd maneam etiam, opínor; namque hoc cómodum orditúr
loqui.

Ch. Váb. *Ca.* Quid est? *Ch.* Oblíus intus dúdum tibi sum
dicere:

Módo mi advenienti nūgator quídam accessit óbuiam,
Nímis pergraphicus sýcophanta. Is mílle nummum se áureum 15
Meó datu tibi férre, et gnato Lésbonico aibát meo:

Quem égo nec qui esset nóram, neque eum ante úsquam
conspexí prius.

Séd quid rides? *Ca.* Meo állegatu vénit, quasi qui aurúm mihi
Férret abs te, quód darem tuæ gnátae dotem: ut filius
Túus, quando illi a mé darem esse allátum id abs te créderet, 20
Neú qui rem ipsam pósset intellégere, et thesaurúm tuum
Mé esse penes, atque eum á me lege pópuli patríum pósceret.

Ch. Scíte edepol. *Ca.* Megarónides commúnis hoc meus ét
tuus

Bénevolens comméntust. *Ch.* Quín conlaúdo consilium ét
probo.

Ly. Quíd ego ineptus, dúm sermonem véreor interrúmpere, 25
Sóus sto; nec, quód conatus sum ágere, ago? homines
cónloquar.

Ch. Quís hic est, qui huc ad nós incedit? *Ly.* Chármidem
socerúm suum

Lysiteles salútat. *Ch.* Di dent tibi, Lysiteles, quae velis.

Ca. Nón ego sum dignús salutis? *Ly.* Immo salve, Cállicles.

esse. *Enim me*; cf. notata ad Mil. II, 5, 19. *Occupavit.* Cf. Nonius p. 356. qui v. *occupare* tenere, possidere interpretatur. Sed est potius dictio iocularis, pro eo, quod esset: *se insinuavit.* Er hat da eine sehr gute Familie in Beschlag genommen. *Hoc commodum*; hoc accusativus est, pendens a v. *loqui*; *commodum*, adverbium. *Commodum* de hac ipsa re, quam volo, incipit loqui. — V. 14. Vulgo *accessit.* Sed Gulielm. Quæstt. in Pseud. c. 2. ostendit *accessit* legendum esse. Festus p. 111. 187. *Ocedamus* Plautus ponit pro contra cedamus cett. Cf. Gölleerus ad h. l. Plauti.

V. 16. *Meo datu*, ut paullo post *meo allegatu.* Vide supra ad Trin. IV, 2, 151. *Quem ego*; cf. supra ad IV, 1, 2. *Neu qui.* *Qui*, ut saepe, significat aliqua ratione. Codd. Pall. *neu quis*, quod emendavit Acidal. in Trin. c. 8. *Lege populi*; lege publica, civitatis. — V. *Quin conlaudo.* Vulgo *Quin collaudo.* Cod. Pal. teste Bothio *Qui nunc laudo*, quod male recepit Both. Similiter infra *conloquar* scribendum erat.

V. 29. *Dignus salutis.* Ita ex Nonio, qui citat hunc versum p. 497., quo exemplo ostendat, genitivum pro ablativo poni. Sunt etiam alia exempla, iam collecta ab interpretibus. Cf.

- 30 Hunc priorem aequomst me habere; túnica propior pállio est.
Ch. Deós volo consília vobis vóstra recte vórtete.
Fíliam meam tibi desponsam esse áudio. *Ly.* Nisi tú nevis.
Ch. Immo haud nolo. *Ly.* Spónden' ergo tuám gnátam uxó-
 rém mihi?
Ch. Spóndeó, et mille aúri Philippum dótis. *Ly.* Dotem níl
 moror.
- 35 *Ch.* Si illa tibi placét, placenda dós quoque est, quam dát tibi.
 Póstreño, quod vís, non duces, nísi illud, quod non vís,
 feres.
Ca. Iús hic orat. *Ly.* 'Impetrabit te ádvocato atque árbítro.
 'Istac lege filiam tuam spónden' mi uxórém dari?
Ch. Spóndeó. *Ca.* Et ego spóndeó idem hoc. *Ly.* O, sál-
 vete affínés mei.
- 40 *Ch.* 'Atque edepol sunt rés, quas propter tibi tamen succéssui.
Ca. Quid ego feci? *Ch.* Meúm corrumpi quía perpersu's filium.
Ca. Si id mea voluntáte factumst, ést quod mihi succésses.
 Séd sine me hoc abs te ímpetrare, quód volo. *Ch.* Quid id ést?
Ca. Scies.
 Sí quid stolte fécit, ut ea míssa facias ómnia.
 Quíd quassas capút? *Ch.* Cruciatur cór mi, et metuo.
- 45 *Ca.* Quidnam id est?
Ch. Quom ille ita est, ut ésse nolo, id crúciór; metuo, sí tibi
 Dénegem, quod me óras, ne me léviórem erga té putes.

Ruddim. II, p. 108. Est ad Graecam vocabulo ἄλιος struendi rationem. Ceterum non tacendum, in Codd. Pall. legi: *Non ego sum salute dignus*, quae lectio multis nominibus se commendat. — *Tunica propior pallio*. Proverbium, quod significat aliis rebus alias magis cordi esse. Transfertur saepenumero ad amicos, quorum aliis alios magis esse devinctos nobis ostendere volumus. Respondet Graeco proverbio γένυ ννήμης. — V. 31. *Vobis* quod vulgo deest, addidit Herm. In V. C. Cam. post v. *vórtete* vacuum spacium relictum est. *Nisi tu nevis*. Citat hunc versum Nonius p. 144. ubi *desponsatam* esse legitur ut vulgo. Herm. *desponsam esse*.

V. 34. *Mille auri Philippum*; h. e. auri (an Golde) *mille Philippeorum*. De adiectivo *Philippus* cf. supra ad Trin. IV, 2, 114. *Placenda dos quoque est*, placere debet. Eodem modo *pereunda est puppis* Epidic. I, 1, 69. quod ibi Salmasius perperam tentavit. Negat quidem Priscian. VIII, 9. tom. I, p. 394. ab huiusmodi verbis neutris deduci posse participia passiva futuri; neque quemquam unquam dici posse ait *standus*, *sedendus*, *surgendus*. Et recte. Sed comica oratio etiam in his idoneam habet excusationem. *Te advoco*. Cf. supra dicta ad Milit. III, 1, 68. — V. 39. *Spondeo idem hoc*. Ita, quod sciam, libri omnes. Herm. pron. *hoc* eiecerat. Both. *item hoc*. Notissima pronominum copulatio *idem hoc*, *quod idem*, *idem illud* et sim.

V. 47. *Leviior* amicus est inconstantis fidei, negligentior in tuenda fide. Vulgo *ne te leviolem erga me*. Emendavit Herm.

Nón gravabor; fáciám ita, ut vis. *Ca.* Próbús es. Eo, ut illum évocem.

Ch. Miserumst, male proméríta, ut mérita, sí mi ulcisci nón licet.

Ca. 'Aperite hoc, aperíte propere, et Lésbonicum, sí domist, Evocate; ita súbitost, propere quód eum conventúm volo. 50

ACTVS V. SCENA III.

Lesbonicus, Charmides, Callicles.

Le. Quis homo tam tumútuoso sónitu me excivít foras?

Ca. Bénévolens tuus átque amicust. *Le.* Sátine salvae? dic mihi.

Ca. Récte. Tuum patrém rediisse sálvum peregre gaúdeo.

Le. Quis id ait? *Ca.* Ego. *Le.* Tún' vidisti? *Ca.* Et túto idem videás licet.

Le. 'O pater, patér mi, salve. *Ch.* Sálve multum, gnáte mi. 5

Le. Sí quid tibi, patér, laboris? *Ch.* Níhil evenit, né time;

Putabant Góllerus et Weisius, servari posse vulgatam, si referretur erga tanquam postpositum ad sup. *te*. Verum tum saltem scribendum erat: *ne te erga leviolem me putes*. Sed longe elegantius praepositum *me*. — V. 49. Vulgo *male promerita, ut merita si mihi ulcisci non licet*. Quam lectionem Herm. distinctione adjuvandum censebat: *ut merita, si mi ulcisci*. Male. Nam *ut merita* non potest significare *tanquam essent bene gesta*. Emendandi viam monstrant Codd. Pall. ubi testibus Pareo et Bothio legitur: *male promerit aut meritasinis ulcisci n. l.* Necessario legendum est: *male promerita, ut merita sunt, ut ulcisci non licet*; hac sententia: Lugendum est, si quae quis male fecit, ea puniri non licet, quemadmodum ille meruit. — V. 51. Vulgo: *Foras evocate; ita subitumst*. Sed aperte *foras* nihil est nisi interpretamentum; *subitost* exhibent Codd. Pall. Bothius *Foras vocate*, ut prius v. sit pro monosyllabo, quod saepe obvium est. Sed recte *foras* iam deletum a Reizio.

Act. V. Sc. III. V. l. Novam scenam hic exordiendam esse, recte vidit Bothius. *Me excivit subito foras*. Ita vulgo et in libris mss. Sed *subito*, a metro secluditur delevitque Reizius. — V. 2. *Satine salvae?* Solennis formula, qua utuntur, qui de salute alicuius diligenter et amice quaerunt. De scriptura ambigitur. Donatus ad Terent. Eunuch. V, 5, 8. *salve* scribendum esse ait his verbis. *Salve. Integre, recte, commode. Plautus in Trinummo*. Iam sequitur hic versus. Pergit: *nunc adverbium est, producta e littera*. Sallustius: *inde ortus sermo, percontantibus utrinque, satin' salve? quam grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis auferentur*. Sed litem composuerunt interpp. ad Liv. I, 58, 7. edit. Drakenborch., ubi *satin' salvae* scribendum esse, satis idoneis argumentis comprobatum est. Ceterum in Codd. Pall. legitur: *satusst salve*, quod vitium ortum ex male intellecta scriptura *satin e*, quam *satin est* interpretati sunt. Recte, respondere solent, de valetudine interrogati. Cf. Parei lexicon

Béne re gesta sálvus redeo; sí tu modo frugi ésse vis,
Haéc tibi pactast Cállicli huius sília. *Le.* Ego ducám, pater,
'Etiam et si quam aliám inbebis. *Ch.* Quámquam tibi suc-
cénſui —

10 *Ca.* Miseria una uní quidem homini est ádfatim. *Ch.* Immo
huíc paramst.

Nám si pro peccátis centum dúcat uxorés, paramst.

Le. At iam posthac témporabo. *Ca.* Dícis: si faciés modo.

Le. Númquid caussae est, quín uxorem crás domum ducam?

Ch. 'Optumumst.

Tu ín perendinúm paratus síis ut ducas. Plaúдите.

s. h. v. — V. 8. Vulgo *Callicti filia*. Bothius *Calliclai filia*.
Emendavit Herm.

V. 9. *Etiam et si*. De connubio particularum *etiam et* vide
notata ad Trin. prol. 6. Adde Cic. de Legg. III, 2, 4. ibique
interpp. *Quamquam tibi succensui*. Hanc Charmidis orationem
interpellat Callicles: *Miseria — affatim est* dicens. In his *affa-*
tim eodem modo struitur, quo alibi et usitate *satis*, *frustra*.
Sententia est: satis dat ille poenarum una ducenda uxore. Tum
vulgo: *Immo huic parum est*, quod Herm. transpositione sanan-
dum ratus scripsit: *I. h. est parum*, ad evitandum scilicet hia-
tum in v. *affatim*. *Optumum est*. De hac formula cf. ad Captiv.
II, 2, 104; ibid. III, 5, 48.

I N D E X.

- a. praep.** causam remotiorem et partem rei ac loci, unde quid ingruat, signif. p. 37.
- a sene**, a milite, non pro genit. accipienda p. 112.
- ab re** consulere, i. q. imprudenter p. 228.
- abalienari** a se p. 251.
- abducere** i. q. invitare p. 152.
- abhibere**. Plauto Acidalius obtrusit p. 231.
- abire**. abituri quid dicere soleant p. 20. in familiari sermone variae significationis p. 270. abire per gratiam i. q. cum gratia p. 174. abire dicuntur, qui incolum. evadunt p. 64.
- abi**, duarum brevium p. 122.
- ablativus**. ex abl. adverbia nata p. 54. 3. declin. substantivorum in *i* formatus p. 74. 82. ablat. plur. in *is* a Plauto nunquam contractus p. 229. abl. temporis p. 245. formulae, in quibus ablativi et accusativi usus promiscuus p. 264.
- abominare**. multam abomina p. 262.
- abscedere**. coniect. Rostii p. 6.
- absinthium** p. 278.
- absorbere**. temere confusum verbo absorbere p. 163.
- absque**. a Cicerone non admissum p. 69. absque hoc esset, formula comica p. 68. in protasi p. 69.
- abstinere**. c. accusat. iunctum p. 231. abstinere se p. 147. (v. 49.)
- absumedo**. voc. a Plauto fictum p. 83.
- abundantia** dictionis Plauto familiaris p. 25. 269. ad rem perspicue indicandam p. 61. 289. relativo additum person. pronomen p. 272.
- abuti**. c. accusat. p. 260. (v. 56.)
- ac-etiam**, in gradatione p. 213. ante *h* non ferendum p. 138.
- accedere** et abscedere, permutata p. 6.
- accentus**. verbi syncopen adiuvit p. 5. pronuntiatio voc. lat. graeco accentu p. 7.
- acceptor**, i. q. approbans p. 226. (v. 167.)
- accessio**. in concilium acc. p. 262. (v. 86.)
- accidere**. duntaxat de malis p. 21.
- accipere**. acc. reliquum, ambigue p. 6.
- accurato opus est**, sim. p. 161.
- accusare**. si id non me accusas p. 219 coll. p. 187.
- accusativus**. indicata persona accusativo male repetitur nominativo p. 5. 14. duplex p. 37. cum adv. iunctus p. 54. in exclamationibus repetendus a verbo addendo p. 163. acc. casum verbi, substantiva retinent p. 229. acc. c. inf. ad subiect. spectantis exempla rarioris generis p. 236. cum acc. obiecti constr. gerundia in *dum* p. 273. acc. in nominibus regionum tamquam in oppidorum vocabulis p. 278.
- Acheruns**. num genere femineo dictum sit p. 90. prima producta p. 248. Acherunti, forma locali, omissa praepositione p. 248.
- Acherunticus** p. 146. (v. 34.)
- Acherusia templa** i. q. loci inferni p. 132.
- Achilles**. fortitudinis summae species p. 105. (v. 61.)
- actio** prohibiti et non exhibiti inter privatas referenda p. 48.
- activa verba**. act. verb. usus intransitivus p. 185. activae formae in deponentibus exempla p. 243.
- actor**. solis actoribus in scena versari licebat p. 6. act. poe-nae p. 262.
- ad**. verborum cum *ad* compositorum prima qua lege correpta p. 241. comparisonis vi p. 27. 263.
- ad me**, i. q. domum meam p. 112.

- adaeque* — *atque* p. 90.
adbitere p. 38.
ades dum. pro a. d. substitut.
igitur p. 18. verborum potestas
 p. 19.
adest. pyrrhichius p. 123.
adesurire p. 224. (v. 133.)
adhuc locorum p. 38.
adiectivum. adi. casum verbi ad-
 sciendentium exempla p. 146.
 animum et affectum signifi-
 cantia cum genitiv. obiecti
 p. 153. adverbii loco p. 160.
 adi., ex quibus verba non de-
 ducta p. 261.
adiicere miseriam p. 22.
adiutabilis p. 186.
admisit pro admisisse p. 196.
 (v. 4.)
admoderari se risu p. 182. (v. 82.)
admutilare j. q. tondere p. 157
 coll. p. 27.
adolescens et sim. subst. loco
 pronom. person. p. 267.
adstare. verbi adst. usus non sa-
 tis latinus conjecturae cau-
 sam dedit p. 219. i. q. subsi-
 stere p. 194.
adultus i. q. nubilus p. 239.
adverbium. vis adiectivi adver-
 bio circumscribitur p. 19. adv.
 loci et temporis confusa p. 187.
 adv. particularum principia
 p. 117. adv. a verbis suis dis-
 iuncta p. 114. 118. adv. asse-
 verandia pronom. person. dis-
 iuncta p. 254.
adversum. adv. esse i. q. adv.
 ire p. 112. adv. se mentiri
 i. q. sibi, sim. p. 182. adv.
 quod - quam p. 224.
advocatus. a. amici in causis p. 148.
aedes. i. q. familia p. 123. i. q.
 curia, quoad in curia epulae
 publicae exornatae p. 246.
aedilicius. aed. edictiones p. 75.
aegrotare i. q. debilitari p. 218.
aegrotus i. q. moestus p. 218.
aequalis i. q. eiusdem aetatis
 p. 217.
aequi facere p. 159.
aequiperare p. 292.
aerumnam exsequi i. q. perferre
 p. 21.
aestimare. dare aliquem aesti-
 matum p. 33.
aestimio. similes nominativi for-
 mae p. 60.
aetas. in aet. i. e. interdum p. 215.
 246. ad aetatem agendam i. e.
 in posterum p. 228. sapiens
 aetati cibus est; loci senten-
 tia p. 239. mascul. generis
 esse, per errorem sumit No-
 nius p. 289.
aetherius. aeth. iupiter p. 268.
Aetna. A. mons et argenti mons,
 comparate positi p. 181.
aeviternus. antiq. forma restituta
 p. 71.
affinis i. q. particeps p. 236.
affligere. ne affligatur i. q. ne
 delabatur p. 199.
agedum i. q. igitur p. 8. de vi
 voc. p. 19.
age sis p. 19.
agere. res agitur, in fabulis p. 9.
 aliud ag. expl. p. 44. hoc aga-
 mus, formula solennis in sacro-
 rum initiis p. 86. age si quid
 agis, verba enixe hortantium
 p. 116. ag. vineas pluteosque
 ad aliquem, expl. p. 120. quod
 ago, id me agere oportet, expl.
 p. 126. ag. lege p. 135. intrans-
 itive positum p. 166. agere et
 agitare, discreta p. 231.
agni caedundi p. 75.
agninus. dupla agninam danunt
 p. 74.
agoranomus. magistr. graecus
 p. 76.
Aiax. fortitudinis specimen p. 59.
aio. ain tu? interrog. ironica
 p. 82. sed quid ais, formula col-
 loquii p. 225. aibat, disyllabum
 p. 55. ais, monosyllab. p. 125.
albitudo i. q. canum caput p. 274.
albus capillis i. q. senex p. 146.
Alcmaeo. p. 55. (v. 30.)
Alcumena. p. 243.
alienus i. e. qui non est familiae
 p. 16. i. q. non meus p. 128.
Alis pro Elia p. 4. eques Alius
 p. 8.
Alis pro Elis p. 5.
alius. pro alter p. 4. 122. al. et
 alter in codd. permutata p. 5.
 ali contractum p. 182. alia
 cura, expl. p. 171.
allectare sim. p. 181.
allegatu meo. p. 293.

allegoricae personae. in prologis Plautinis, absunt a Terentianis p. 212.
alliteratio. allit. ratio et exempla p. 70.
allubescit p. 176.
alter. pro alius p. 4.
alternus. de binis alter p. 250.
altrinsecus. i. q. altera ex parte p. 135. (v. 36.)
amabo. precandi formula p. 169.
amare. am. inter se p. 40. 41.
ambiguitas. iocus ex ambiguitate pronunciationis p. 197.
ambiunt dissyllabum p. 103.
ambulare. i. q. simpliciter ire p. 45. beneambulat, expl. p. 45.
amburere. restitutum p. 163.
amittere i. q. dimittere p. 4. 8.
amoenitas amoena. similis paronomasiae exempla p. 70.
amovere intransitiva potestate p. 267.
amplexus. passive p. 139.
amussia. expl. p. 147.
amussitatus. indoles amuss. p. 147.
an. partic. an ratio et potestas p. 27.
ancilla. anc. peculiaris p. 7.
angina. acris ang. p. 250.
Animula. oppidum in Apulia p. 148.
animus. in universum dictum p. 227. anim. menti et rationi oppositus p. 150. 234. 245. animus bonum habere p. 26. animus obsequi p. 150. an. adiacere, in re amatoria p. 169. an. per oculos deficit, expl. p. 194. an. attinere, i. q. tangere p. 199. an. advertere ad animus alicuius p. 103. (39.)
annona. hac ann. i. q. hac tempestate p. 247.
ante. ante usquam conspexi prius p. 293. (v. 17.)
antea. dissyllabum p. 252.
anteis. dissyllabum p. 251.
antemunire. i. q. protegere, ἀπαρξίζειν p. 116. coll. Mil. glori. II, 2, 75.
antevertere. intransitive p. 77.
antevenire. aliqua aliquem p. 116.
antideo. restitutum et explicat. p. 251. cum genit. temere iunctum ab interpretibus ibid.

antiquus. sim. voc. discrepantia p. 156. 240. i. q. melior, praestans p. 13.
apertus. ap. capite i. q. impudenter p. 46.
apisci. passive p. 239. formam *apisci* Plautus frequentat p. 239.
apponere. coena apposita p. 246.
apposivi, *priscae* form. exempl. p. 269.
approbe. novisse aliquem *approbe* p. 280. (v. 117.)
apud. pro ad, ire apud aliquem, sim. p. 137. apud me sum p. 260. (35.)
Apuleius. imitationis Plauti et prisci sermonis in Apul. exempla p. 224.
Arabia p. 278.
arbitrari i. q. speculari p. 23.
arbitratu meo, sim. p. 282.
arbos p. 74.
arcano. adverb. p. 249.
architectones. de forma p. 170.
architectus. archit. fallaciarum faber, sim. p. 269.
arctare p. 30.
ardere. ardent oculi, de insania p. 57.
argentaria. arg. facere p. 15.
argentum. prima brevi p. 92.
arguere contra p. 118.
argumentum. arg. fabulae in prologis expositio p. 9. 212.
argumentum acrostichum. a. acrostichographi p. 4. Plautina elegantia arg. acrost. p. 4. Militis glori. laudabile p. 97.
argutus. i. q. mendax p. 225.
aries. cum ar. humerus comparatus p. 73.
armarium. promtuarium cibi p. 85.
armus i. q. brachium p. 102.
ars. i. q. mores p. 218. i. q. vitae ratio p. 227.
arte amare i. q. familiariter p. 108.
aspellere. qui aspellit, is compellit p. 259. (v. 46.)
asper. coena asp. expl. p. 20. 48.
assentari p. 103.
assiduus. i. q. scurra p. 226.
assimulare i. q. simulare p. 24. (v. 33.)
assulatim. varie expl. p. 76.

- ast.* i. q. contra; dispar particulae at p. 64.
astare pro stare p. 5. 127.
astituere. i. q. apponere p. 77. (v. 66.)
at. in apodosi i. q. saltem p. 65. 249. at et ast, quo discrepent p. 64. at substitutum loco an in oratione irati p. 282.
at enim i. q. enim vero p. 7.
at ita me. iurandi formula p. 60. in eadem *ut* saepe omissum p. 80.
atque. de usu partic. atque p. 35. 47. part. comparat. servatur in oratione mutata p. 157. verba similitudinis et dissimilitudinis pariter comitatur p. 185.
atque ut. abundanter p. 131.
atrox i. q. efficax p. 53.
attamen. loco attamen positum at p. 65.
attinere. sine praeposit. ad p. 27.
attractio. attr. graecae usus in oratione latina p. 5. cum relativo p. 144.
auceps. auc. sermoni sit, expl. p. 172.
auctio. formulae consuetae in auct. p. 19.
auctor. de re, quae fidem habet in se p. 220.
audacter. credere aud. p. 94.
audere pro audire, antiquitus p. 13.
audire. audes pro audies p. 230. audibis. antique p. 59. (v. 86.) audire. aud. ab aliquo, Pl. nunquam dixit p. 250.
augeat. ultima syllaba producta p. 5.
aulaeum. de usu aulaei in scena p. 15. 254.
auris. animo atque auribus p. 38. auribus perpurgatis alicui operam dare p. 158.
auritus. aur. plagae, expl. p. 145.
aut. duabus particulis negativis iunctum p. 92.
autem. particulae autem potestas et originitio p. 150. 177. 187. 241. pro pyrrichio est p. 236.
autumare i. q. dicere p. 236.
avertere. avortit pro avortitur p. 115.
avis. avi ferae se consimilem facere, expl. p. 15.
Bacchae i. q. initiatæ p. 177.
bacchari. aula bacchabatur, expl. p. 165.
ballista. ball. centenariae, talentariae p. 14. cum b. pugna comparatus p. 73.
barbare i. q. latine p. 214.
barbaricus. i. q. romanus. lex barbarica p. 48. urbes p. 81.
barbarus. b. poeta, cur hoc nomine Plautus Naevium commemoraverit p. 115.
basilica. bas. usus et verborum significationes inde natae p. 74.
basilicus. i. q. magnificus p. 74. p. 238.
beare. beat, imperson. p. 136. (v. 17.)
bene. b. rem gerere, publico bono, expl. p. 49. bene esse, expl. et cum simili locutione Graeca comparatum p. 78. i. q. vehementer p. 117. bene ambula, expl. p. 171. bene, monosyllabum p. 49.
beneficium. b. benefit p. 36. benef. homini proprium perit, expl. p. 292.
beneficus. benef. benevolentes p. 256.
benevolens. substant. p. 208.
betere p. 38.
bilibris. aqualis bilibris p. 165.
bilis. bilis atra p. 57.
blandiloquentulus. p. 228.
Boius. B. est, Boiam terit, ambigue dictum p. 81.
Bombomachides. p. 100.
Bombus. p. 100.
boni. monosyllabum p. 232.
brachium. i. q. armus in bestia p. 102.
breves syllabae in fine vocabul. productae p. 5.
brevi. duarum brevium p. 178.
cacula. expl. p. 263.
cadere i. q. peccare p. 248.
caeruleus. campus caeruleus i. q. mare p. 270. (v. 16.)
calamitas. generatim de damno p. 84.
calceatus. dentes calc., expl. p. 20.

- calendae.* jurare calendis, h. e. Martiis p. 151.
- calere.* caletur, pro calidum est p. 9. h. v. passivi usus frequens p. 9.
- calidus.* i. q. subitus p. 117. potus calidus veterum p. 163.
- callus.* s. *callum.* verb. signif. et usus in iocis p. 83.
- Campas.* p. 250.
- canes.* nomin. singularis p. 224.
- cantare.* cantari i. q. exprobrari p. 238.
- cantherius.* crucians canth. expl. p. 74.
- capere.* capi i. q. iacturam facere p. 26. 62.
- capessere.* imperia cap., i. q. iis obsequi p. 234. (v. 23.)
- Capitolium.* p. 219.
- Cappadocia.* p. 104. (v. 52.)
- Captivi.* de inscriptione fabulae p. 4. antiqua scriptura in argum. acrost. p. 4. capt. personae cur introductae initio fabulae p. 5.
- capularis.* expl. p. 146.
- caput.* in cap. frangere, expl. p. 10. cap. vilitati offerre, expl. p. 23. cap. aperto i. q. impudenter p. 47. capite sistere, p. 126. 165. capitis perdere, de analogia formulae p. 128. cap. amnis, p. 279.
- carcerarius.* c. quaestus, expl. p. 15.
- carere.* oculis carebis, expl. p. 128. carint, antique p. 220.
- carina.* bene lineata car., i. q. probe excogitata p. 169. (v. 42.)
- carnarium.* p. 84. (v. 6.)
- carnificina.* facere carnif., expl. p. 15.
- casare.* p. 165.
- catapulta.* cum c. cubitus comparatus p. 73.
- catenae.* singulares catenae, expl. p. 14.
- caterua.* de catervarum in scena ratione p. 92.
- causa.* tua causa i. q. in commodum tuum p. 6. causam haud dico, expl. p. 206.
- causia.* p. 189. (v. 42.)
- cavere.* structurae et usus varias p. 43. cave. duarum brevium p. 7. 43. 57.
- cavea.* i. q. custodia p. 15.
- cedere.* cedit res ad factum p. 34.
- celare.* cum dativo p. 177.
- celebris.* i. q. celebratum; imperium c. p. 190.
- centuriatus.* milites cent., variae significationis p. 162.
- celox.* vocis origination p. 80. publica ibid.
- censio.* de aeris spectatione p. 243.
- centuriare.* verbi signif., desumpta e re militari p. 284.
- ceraria.* expl. p. 152.
- Cercopia.* terrae nomen a Plauto fictum p. 277. penultima producta ibid.
- certo.* in certe et certo discernendis nulla Pl. constantia p. 223.
- cele,* s. *ceti,* omnes majores pisces appellati p. 78.
- cetum.* nomin. singul. forma p. 78.
- choragium.* locus asservandis rebus ad ludos necessariis p. 273.
- choragus.* p. 273.
- cibus.* ad legem 4. declin. formatum p. 76. sapiens aetati cibus, expl. p. 239.
- Cicero.* Plautini loci a Cicerone repetiti p. 243. 262.
- cinçinnatus.* capillus c., in vituperio p. 166.
- cinis.* sermones cineres non quaeritant, expl. p. 176.
- circumducere.* exercitum circumd. p. 116. circumduce, antique ibid.
- circumductio.* argenti circumd., p. 92.
- circumspectare se.* i. q. circum se spectare p. 278.
- circumtentus.* corio elephanti circumtentus, p. 177.
- circus.* ante aedes circus p. 175.
- civitas.* i. q. ius civitatis p. 226.
- clam.* clam matrem suam p. 134.
- clandestino.* p. 172.
- clatratus.* fenestra clatr., p. 129. (26.)
- clausula.* praeparationes claus. metrum indicant p. 22.
- cluere.* ut nomen cluet, expl. p. 14.

Cluninstaridysarchides. explicat. p. 100.

coctus i. q. bene præparatus p. 115. i. q. maturus p. 249.

cocula p. 77.

coelum. coeli templa, sim., p. 132.

coena aspera, i. q. molesta p. 79, popularis, expl. p. 246. terrestres, expl. p. 20.

cogitare. curas c., expl. p. 126.

collare et collarium p. 36.

collaria. vox reprobanda p. 36.

collatio. malitiarum coll., expl. p. 171.

collectus. pallium c. in scena p. 72.

colligere. causas c., expl. p. 118.

colloqui. c. accusat. p. 177.

collus. masc. formae usus p. 36.

colos. thalassicus col. p. 189.

columis. columem se sistere expl. p. 265.

columna. col. mento suffulsit, p. 115.

columnatus. os columnatum p. 115.

comedere. comesum est, p. 242.

comedis. coniunct. forma p. 237.

comicus. scena com. non fert rem tragicam p. 9.

comis. amator c., i. q. prodigus p. 230.

comitari. passive p. 184.

comitas i. q. hilaritas p. 206.

comitati esse, expl. p. 238.

commeatus. i. q. conventus p. 97.

commerere. activa forma p. 243.

commodulum i. q. cum modulo p. 156.

commodum. adv. p. 190. p. 293.

communicare. aliq. mensa sua comm., p. 104. aliqd. cum aliq., i. e. alterius rem communem suscipere p. 225.

comoedia. servorum habitus in c. p. 71. comoedia vicit, transl. de argumentis refutatis p. 162.

comoedice. i. q. festive p. 115.

compactum. de comp., i. e. de composito p. 47.

comparatio. comp. ad remotius aliq. relata p. 30.

comparativus. comp. duplicis ratio p. 61. 64. comparationis vis in oratione mutata p. 171. post comp. quasi positum,

p. 138. comp. sine re comparata, variae significationis p. 217. comparat. aucta vis verborum p. 211.

compendium. comp. scribendi non intellectum corruptionis causam intulit p. 21. p. 246. terminationes verb. in codd. ex non intellectis scribendi compendiis ortae p. 117. voces plene scriptae pro compendiis habitae p. 244.

competere. intransitive p. 130. *compingere.* in vi et gravitate indicanda p. 108.

complecti. passive p. 141.

componere. i. q. ordinare p. 197.

composita verba. qua lege primam correptam habeant p. 241.

comprecari i. q. expiare p. 131.

concenturiare i. q. in centurias colligere p. 277.

conciliabulum. damni conciliab., p. 235. (v. 38.)

conciliare. conc. aliquo, expl. p. 15.

conciliare. feminam ad aliq. concil., p. 160. (v. 205.)

concilium. in uno concilio, expl. p. 118. trisyllabum p. 48.

concinare. conc. insanum verbis i. q. reddere p. 58. liberis orbas oves c., expl. p. 71.

concriminari. p. 118. (v. 89.)

concubium. i. q. tempus eundi cubitum p. 274.

condalium. anulorum genus, quod singulare servis p. 284. (v. 7.)

condicio i. q. matrimonium p. 223. 265.

condire. vina condita p. 162.

condormiscere. p. 162. (v. 14.)

conducere et locare, quo discrepent p. 75.

conducibilis i. q. conducit p. 30.

conductio. de conductionis ratione p. 74.

conferre. c. se aliquo, sim., p. 237.

conficere. in malam partem dictum p. 63.

confidentia. conf. habere in ventre, expl. p. 73.

confidentilocus. p. 226. (v. 164.)

confieri p. 242. (v. 7.)

- confirmatio* i. e. constantia p. 114.
coniectrix p. 154.
coniunctio. omisa in adiect. et adverb. cohaerentia p. 231.
coniugatio prisca. vid. verba, quae tempora et modos Grammat. significant, et inprimis pag. 14. 16. 18. 23. 88. 101. 216. 220. 237.
coniunctivus. c. priscae formae p. 16. 216. 220. 237. c. loco indicativus p. 22. c. usus in votis et enunciativis conditionem indicantibus p. 52. 58. pro imperativo p. 60. pro coniunctivo futurum indicativi p. 80. p. 217. in causa indicanda p. 133. in observationibus opinatis p. 142. in iudicio proferendo p. 152. in re universe cogitanda p. 155. in sententia coniuncte elata p. 190. in indicanda re, quae est propior p. 199. nulla conditione significata in optatione p. 201. rem tamquam cogitam pronuncians p. 221. coni. contextus remotior p. 244. 261. in dubitatione, acerbe p. 244. coni. improbatio, p. 151. 251. lectio constituta e coni. ratione, p. 65.
conlulare. de potestate et forma verbi p. 261.
conmetare. frequent. forma p. 20.
consecutio temporum. v. verba, quae tempora Grammat. indicant.
considerare. bona in pectore p. 72.
consiliarius. particeps - amicus p. 177.
consilium. cons. explicare p. 8.
consultere. consilium bene consultum p. 145.
contentus. pauxillum contentus p. 19.
continere. intr. i. q. continuari p. 136.
contingere. de adversis nusquam positum p. 21.
continuatio. lus in continuatione ex ambiguis p. 6. cont. orationis post digressiones ope particulae sed p. 9. ope partic. nam p. 24.
contra. i. q. e regione p. 99. i. q. coram p. 109. adv. a verbo disiunctum p. 114. i. q. aequo pondere p. 148.
contutus. fugat ipse se a suo contutu, expl. p. 231.
convenae. facere convenas i. q. congregare p. 110.
convivium. in re sacra p. 152.
copia. c. efficere ad aliq., expl. p. 147. copiam rei habere et compotem copiae rei facere, expl. p. 23.
cor. cordis a pectore discreti ratio p. 159. corde, i. e. revera p. 259.
corium. elephantis cor. circumtentus, expl. p. 117.
Cora. nomen ambiguum p. 81.
corradere. numos corr., p. 170.
corrigere. i. q. recta facere p. 221.
cotidiano. adverbii loco p. 68.
cottabus. cott. bubuli, de plagarum crepitu p. 284.
colurnix. prima syllaba producta p. 90.
credere. creduis, coniunctiv. p. 58.
crinis. crinium positus matronarum singularis p. 159. cr. capere, i. q. nubere p. 159.
crucisalus. proprie dictum p. 121.
cuculus. stolidi hominis appellatio p. 230. penultima producta p. 230.
culter. cultrum attinet, expl. p. 26.
cum. coni. cum et tum quomodo Plautus coniungere amaverit p. 72. i. q. postquam p. 161. coniunctum cum quisque p. 229.
cum. praepos. in form. mecum sim. par praepositioni in p. 86. facti consecutionem indicat p. 155. non elisa p. 233.
cumulare. commoditate cumulatus. expl. p. 202.
cunila. p. 278.
cupere. seq. accusat. infinit. juncto, ad subiect. spectante p. 236. seq. genitivo p. 173. p. 271.
cuppes. expl. p. 228.
curare. aegrotos domi curare, joculariter de olerum fastidio p. 20. alia cura, form. in animis tranquillandis p. 171. c. fidem, expl. p. 225.
curatio. cum casu verbi p. 229.

- curia*. epularum publicarum locus p. 246.
custodela. antiquitus pro: custodia p. 45.
custos. cust. alicui p. 121.
currere. cursim curr. p. 192. in obsidium curr. p. 116.
curriculum. currere curriculo i. q. celeriter p. 140.
damnare. capitis damnare, ad huius locutionis analogiam efformatae aliae p. 128. dites damn., i. q. damno afficere p. 270.
dapinare. verb. a, Plauto fictum p. 82. (v. 117.)
dare. dare se in pedes p. 15. (v. 12.) datur mihi de te, expl. p. 139. supplicium datur de aliquo, expl. p. 139. malam rem dare, expl. p. 285. dedistine pro nonne dedisti p. 221. datur, pro pyrrhichio p. 49. dedi, monosyllabum p. 49.
dativus. dativi priscae formae exempla et ambiguitas p. 118. dat. plur. in iis Plautus nusquam contraxit p. 229. cum v. celare iunctus p. 177.
datu meo i. q. rogatu meo p. 293, de. de aliqua re gratiam facere. sim. p. 234. de die p. 169.
deartuare. p. 61. 63.
deasciari p. 167.
decere. c. dativ. p. 32. (v. 71.)
decidere. morbo decidere p. 250.
declinatio prisca. vid. voc., quae casus Gramm. indicant.
decolare. spes decol., i. q. fallere p. 148. activi et intransitivi notionem continet p. 49.
decorus. casum verbi adaciscit p. 146.
dedolare p. 61.
deducere. in viam ded., translate p. 212.
defraudare p. 242.
deivare. p. 237.
delectare. verbi enodatio et analogia p. 181.
delicare. pro deliquare, expl. p. 173.
delicatus. i. q. praeter causam anxius p. 174.
deliquio p. 60.
deluctare p. 271.
deminutivum. urbanitatis causa adhibitum p. 155.
demittere i. q. depromere p. 262.
demori. i. q. perditte amare p. 173.
demutare. intransitive p. 185.
denasare. os denasare alicui p. 78. (v. 72.)
denique. i. q. breviter p. 254.
dentilegus. p. 73. (v. 18.)
dentire. dentes dentire p. 102.
denuo. ex abundantia sermonis p. 40.
deorsum versus. formulae explic., p. 62.
depellere. tuis depellor dictis p. 257. -
deperire. deperibat mutuo, expl. p. 97.
deridiculus. p. 107.
derisor. scurrarum species p. 11.
deruncinare. expl. p. 61.
desiderativa verba. ab Infin. Fut. deducta p. 18.
desipere. c. genit. p. 154.
desivare. p. 237.
despicere. i. e. deorsum spectare p. 121. (v. 16.)
despondere. reduplicatae formae raritas p. 254.
destinare. verbi originitio et nativa significatio p. 78.
desultura. p. 121.
detruncare. ad exstantia referendum p. 83.
deturbare. carnarium det., expl. p. 84.
deus. dii in prologis orandi p. 212.
deum virtute, expl. p. 149.
si diis placet, sincere, non ironice dictum p. 45. dedm me atque hominum pudet p. 276.
deorum disyll. p. 149.
devenire. i. q. tandem ad aliquem venire p. 107.
devorare. nomen dev., i. q. oblivisci p. 276.
dico. absolute p. 100. illud dico, similes formulae p. 103. i. q. addicere p. 153. numero dic., expl. p. 204. dolo dic., p. 219. dice, antique p. 88. dicem, antique p. 101. dixis, antique p. 16. dixeritis, penultima producta p. 167.

- dictitare.* male dictitatur tibi p. 219. (v. 62.)
directum. voc. compositio et vis p. 61. 245.
dies. diem dic., in populi iudiciis p. 48. de die, i. q. incipiente die p. 169. diei cur oculi tributi p. 46. dies, unius syllabae p. 49. diei, disyllab. p. 73.
Dispiter p. 83.
differre. amore differri i. q. dis-cruciari p. 188. famam alicui diff. p. 261.
digitus. omina ex digitis p. 79.
dignus. cum accusat. p. 88. c. genit. p. 293. dign. ad p. 173. seq. ut p. 186. dignum est, imperson. p. 287.
diligere. arte familiariterque dil. p. 108.
dimidiatus. procumbere dimidia-tum expl. p. 157.
dinumerare p. 106.
Diona. p. 205.
dirigere. i. q. dissecare p. 61.
disconducere. nil disconducit huic rei, i. q. nocet p. 278.
discordabilis. ingenium disc. p. 40. (v. 42.)
discupere. i. q. valde cupere p. 278.
disiunctivae formulae interro-gandi. in disi. form. interrog. particularum omissio p. 27.
disiuvare. p. 237.
dispendere. p. 204.
dispennerere. p. 204.
distennere. p. 204.
distrahere. p. 69.
docte. i. q. astute p. 8.
doctus. senex doctus, expl. p. 72. doctum docere, Plauto usita-tum p. 127.
dogma. primae declinationis p. 111.
dolabra. i. q. *δοράνη* p. 61.
dolere. dolet mihi hoc, dolet tibi haec res, Plauto et Terentio usitata p. 17.
dolus. dolum dolare p. 171. do-lum explicare, sim. p. 8.
domus. domi monosyllab. p. 21. 176. domi habet, de re prop-ria p. 115. i. q. familia p. 123. domum alicuius venire p. 137. dom. iterare, expl. p. 155.
domi cupio p. 271. domu, au-tique p. 110.
donec. usque donec p. 120.
donicum. locodonec, antiquae p. 33.
dormire. dormibo p. 263. (v. 103.)
dormitare. i. q. negligentia uti p. 281. (v. 141) i. q. arte et graviter dormire p. 224.
dormitator. expl. p. 273.
dorsus. masculinae formae p. 131.
drachma. de pretio drachmae p. 272.
drachuma. p. 243.
dubius. c. genit. p. 153.
ducere. duce, imperat. p. 240. (v. 108.)
ductare. dolio d. p. 61. (v. 109.)
dudum. quam dudum, de stru-endi modo p. 89.
dulice. p. 115.
duellator. domi bellique duel-latores, expl. p. 10.
dum. de potestate partic. dum p. 18. de vi partic. enclitica p. 18. primum dum p. 17. qui dum, i. e., qui tandem p. 18. post imperativ. p. 33. 89. dum ne, de vi partic. ne in hac formula p. 64. negandi formu-lis adiunctum p. 175. dum in arsi non eliditur p. 233.
dummodo. dummodo ne p. 64.
dupla. i. q. duplum pretium p. 75.
durare. i. q. vitam producere p. 233.
e. vocalis in e vocali synizesis, libell. de prosod. p. XI.VII.
e. praepos. e quo, ex hoc, i. q. unde p. 127. e proximo i. e. in vicinia p. 185. ex re sua facere p. 87. ex sententia or-natus, expl. p. 44.
eadem. i. q. una p. 123.
ebibere. p. 230.
eccere. vocabuli forma et notio p. 240.
eccillum. p. 125. de absentibus p. 159.
edere. ed. pugnam p. 57.
edictio. edict. aediliciae p. 75.
edocere. rationem edoc. p. 239.
effarcire. fame effertus, expl. p. 46.

- effodere.* effodint, forma reprobanda p. 67.
egere. c. genit. p. 179.
egestas. exsequi egestatem p. 261.
egest levare, ib.
ego. pro pyrrhichio est p. 49.
egomet i. q. ego ipse p. 135.
ἐξολυσίς. libell. de prosodia p. XXXVI
elegans. eleg. despoliator, expl. p. 228.
elephantus. el. anguimanus p. 102.
elephanti corio circumdatus, expl. p. 117.
elisio. de elisione singulariter expositum, libell. de prosod. p. XXXVI sq. omittenda p. 17. 38. 79. 193. 198. 213. elisiones accentum mutant in longioribus etiam vocabulis, lib. de prosod. p. XXI. de elisione Ciceronis sententia, libell. de prosod. p. XLII. de elisione Quintiliani praeceptum, lib. de prosod. p. XXXVI. de elisionis et collisionis discrimine, libell. de prosod. p. XLVII.
ellipsis. in annuendi formulis p. 35.
eluere. patinas el., p. 77.
emere. de aliquo p. 14. 221. res emta est, formula solemnis p. 19. enipsim, antique p. 14.
emigrare. pestes, sim., semet aedibus emigrant p. 257.
eminari. minor, ne quis obstitit obviam p. 72.
eminatio. p. 73.
eminere. em. e gratulando p. 49.
emori. seq. partic. dubitativa 154.
en. restituendum loco hem 37.
enclisis. de enclisiseorsum disputatum, libell. de prosod. p. LII.
enim. vi ironica p. 57. initio periodi p. 133. in responsionibus causam indicat sententiae explendae p. 134. 262.
enim vero. gravis affirmatio, cum nexu causali p. 7. 60.
Ennius. E. graecarum literarum imitator, libell. de prosod. p. V. Usus singularis prosod. in poematis Ennii et priscorum exempla, libell. de prosod. p. XXXIV. XXXVII.
Ephesus. variato gener. p. 107.
epitheca. p. 286.
epityrum. p. 101.
epulae. menstruales ep., p. 41.
erga, te erga, sim. p. 25.
erga p. 41. postpositum p. 211. 295.
ergo. i. q. certo p. 193. i. q. tandem p. 265. ergo igitur p. 261. correptum pronunctatum, lib. de prosod. p. XXIV.
Eridanum ostium. p. 107.
errare. i. q. dubium esse p. 159. de ignoratione p. 212.
Esquilina porta extra eam de servis sumpta supplicia p. 127.
esse. cum significat versari, sim., cum adverbio compositum p. 102. forem, loco esse, Plautus frequentat p. 103. esse cum ablat. i. q. fieri p. 122. cum solo ablat. et praep. de, de fortuitis p. 253. absque te foret p. 292. est ubi, i. q. interdum p. 32. fuisse, per euphemismum i. q. mortuum esse p. 50. fieri i. q. confieri p. 170. c. ablat. iunctum in notanda re, quae in aliquo accidit p. 223. fuistis, disyllabum p. 21. esse, pro pyrrhichio p. 25. coll. libell. de prosod. p. XXV. est, correptum, libell. de prosod. p. XXV. es, productum p. 216. fuverim, antique p. 202.
esurialis. feriae esuriales p. 46.
esurire. de vi verbi p. 101. c. accusat. obiecti p. 101. esuriem, forma prisca p. 101.
etiam. in imperandi formulis p. 249. 267. etiam dum p. 175. etiam et p. 296. etiam nunc, i. q. iterum p. 202. etiam parum, i. q. nondum satis p. 188. etiam atque etiam p. 236.
et quidem. ironice p. 55.
etsi. non sequente tamen p. 248.
euscheme. p. 115.
evenire. de bonis et malis promiscue p. 21. a me tibi evenit expl. p. 41. evenat, in clausula versus iamb. p. 216.

exaedificare. exaedif ignaviam, expl. p. 221. exaed. ex aedibus, expl. p. 292.
exauspicare. i. q. auspicias ducere ex aliq. re p. 69.
excidere. fallacias exc. p. 187.
excire. fallacias exc. p. 187.
excors. i. q. imprudens p. 141.
excruciare. excruciasso, forma usitata p. 65. excruciaci animi p. 153. excruciaci prope-rando p. 178.
exemplum. pessimis exemplis, expl. p. 65. ad id exemplum, i. q. ad eum modum p. 131.
ex. experiundi p. 147.
exercitor. magister exercitor animus, expl. p. 227
exercitus. edendi exercitus, i. q. copia p. 16. prima correpta, libell. de prosod. p. XXVI.
exfibulare. brachio exfib. p. 189.
exigere. i. q. finire p. 91. exigi cum accus. obiecti p. 244.
exinde. ultima nunquam correpta, lib. de prosod. p. XXIV.
exitium. exitio exitium est, sim. p. 51.
exoptare. videre me exoptabam p. 185.
expapillare. brachio expapillato p. 189. 270.
expedire. i. q. perficere p. 8. e servitute, i. q. liberare p. 45.
expedit. i. q. commodum est p. 9.
expellere. exp. corde desidiam p. 258.
experiri. dicta operis et factis exp. p. 42. opera exp., expl. p. 269. experiar persequi, i. q. conabor p. 42.
expetere. expetit mihi et in me, i. q. accidit p. 130.
explere. ambabus malis expleris p. 245.
explicare. i. q. exsequi p. 8.
expolitus. i. q. perfectus p. 189.
exquisitus. i. q. certus p. 60.
exsequi. aerumnas exs., i. q. tolerare p. 21.
exsignare. verbi potestas p. 258.
expectare. i. q. obedire p. 193.
expectatio. esse in expectatione, expl. p. 195.

exta. ad exta aliquem adducere p. 153.

extemplo. quum extemplo, i. q. simulatque p. 264.

extempulo. p. 136.

exturbare. restit. et expl. p. 253.

exungere. i. q. unguentis absu-mere p. 242.

fabula. tollere f., expl. p. 123. de tempore, quo Plauti fabu-lae coepit doceri p. 6.

fabulari. rem fab., expl. p. 245.

facere. Ego faciam, sim., affir-matio iocosa, dispar formulae: faciam ut p. 10. fac. carnifi-cinam, sim., varie expl. p. 15. fac. compacto, expl. p. 47. fac sciam, in fine versuum fre-quentatum p. 224. c. solo ablat. et praepos. de, in indicandis fortuitis p. 253. fac. aliquo p. 266. faxit, antique p. 66.

facessere. de origine formae de-siderat. verbi p. 18.

facete. fac. dictum p. 19.

facetis. mores fac., p. 234. eo facetus p. 77.

facula. pro facula p. 275.

factio. voc. originatio et vis p. 245.

factius. i. q. magis factum p. 241.

factum. ad f. cedere p. 34.

falsidicus. p. 266.

fama. plurali numero p. 224.

famigerator. p. 227.

familiaris. filius familiaris p. 27.

cum voc. mater et pater nus-quam coniunctum p. 27. Lar familiaris p. 200. in verbis familiaris consuetudinis ne-glecta positio, lib. de prosod. p. XXIII.

familiariter. i. q. comiter p. 237.

famis. fame effectus p. 46.

farum. f. facere ex hostibus, restit. et expl. p. 99.

fatuus. eo satius es p. 77.

favea. p. 160.

femur ferire. desperationis in-dicium p. 115.

fenestra. prima acuta p. 129. coll. libell. de prosod. p. XXV.

fere. pro *f. quasi* positum p. 7.
ferentarius. amicus *f.*, expl. p. 245.
feriae. residere *ferias* p. 46. *esuriales fer.* p. 46.
ferox. *f.* aliqua *re*, i. q. *arrogans* p. 203.
ferriterus expl. p. 285.
ferrugineus. *f.* color p. 189.
ferruminare. labra a labris *f.*, p. 199.
festivitas. loco tribuitur p. 106.
festra. p. 129.
festuca. virga praetoris p. 172.
Ficedulenses. detortum a *ficedulis*, ad similitudinem nominum civitatum p. 17.
fidele. adverbium p. 43.
fides. antiqua *fide* p. 13. tua *fide*, expl. p. 34. singularis voc. notio in invocationibus p. 41. prodeorum *fidem*, num. *dicis* oleat. p. 41. *fid.* fluxa p. 43. tecum *fidem* servavi, expl. p. 86. *fides* et *fiducia*, de ratione discriminis verb. p. 222.
figere. fixae clavis *ferreis*, de legibus irritis p. 287.
filius. fil. familias p. 27.
ingere. fugam *ing.* p. 22. i. q. meditari p. 22. de fortunae efficacia p. 30.
finis vocabuli. in fine vocis vis positionis sublata, libell. de prosod. p. XXXI. *finis sententiae.* in *f. s.* hiatus excusatio, libell. de prosod. p. XXXIV.
flagitium. fl. est, i. q. turpe est p. 151.
fluidus. pallium fl. otiose deambulantium p. 72.
focula et foculi. foc. ferventibus, expl. p. 77.
foras. monosyllab. p. 232. coll. libell. de prosod. p. XXVIII.
fores. Samiae *for.*, expl. p. 29. monosyllab. p. 132.
foris. nom. singularis p. 111. monosyllab. p. 232.
forma. virtus formae, i. q. pulchritudo p. 32.
formula. *f.* solemnibus in venditionibus et auctionibus p. 19.
fortis. femina p. 184. familia *f.*, i. q. dives p. 292.
fraudentus. p. 24.

fraus legi fraudem facere p. 112. fraudem cogitare p. 115. i. q. periculum p. 122.
friget. impersonal. p. 12.
frustra. fr. esse, i. q. errare p. 205.
frustrare. se frustrare, expl. p. 267.
fucus. fucis mantellum obviam, expl. p. 51. i. q. *fraus* p. 62.
fugare. *f.* se a suo contutu, expl. p. 231.
fundus. profundus et *f.*, paronomasia p. 19. in fundis addicendis indiciorum consuetudo p. 19. pater sit *fundus*, i. q. *fundamentum* p. 292.
fungus. in convivio p. 272.
furfur. fursuri, ablat. p. 74.
fustis. fusti, ablat. p. 82. fusti pectere p. 82.
Futurum. Futuri prisca species p. 26. infinitivus Futuri p. 16. imperativus Futuri p. 16. ex Futuri legibus explicata potestas partic. dum p. 18. Perfectum in Futuri constructione non admissum p. 111.
Futurum exactum. ad formam Fut. exacti procusa praesentia Conj. p. 18. Fut. exacti usus quadruplex p. 31. 34. 48. 258. Perfecti conjunct. temere pro Fut. exacto habitus p. 100.
garrere. g. quoi neque pes, neque caput compareat, expl. p. 59. g. nugas p. 245.
gaudere. cum accusativo p. 64.
geminus. fingere geminam, expl. p. 97. gemina germana altera, expl. p. 117.
genitivus. genitivi priscae formae p. 173. 179. 247. 250. genitivi sec. decl. forma si non recepta in scriptorum usum ante Propertium p. 128. cum gen. et ablat. verborum coniunctio promiscua p. 12. 293. gen. alter omissus praesidium est emolliendae locutionis p. 23. gen. c. verb. liber, indigere sim. conjunct. p. 26. positus hostium, sim p. 69. genitivo indicantur domicilia affectuum p. 153. gen. obiecti in

facere aliquem aliqua re p. 234.
gratius, non gratis, apud Comicos locum obtinet p. 40. 87.
grex histrionum, p. 92.
Gurgustidonii campi, nomen a Plauto fictum p. 100.

habere, habere, duarum brevium p. 17. tecum habeto, i. q. habebas tibi p. 86. i. q. habitare, Plauto usitatum p. 225. i. q. aliquem tractare p. 31. me sibi habeto p. 101. res, tibi habet tua p. 257. nihil habeo, ambigue p. 266.

haerere, res haeret, i. q. non convenit p. 276.

hama, p. 165.

hariola, de mulieribus fatidiciis p. 151.

hariolari, i. q. divinare p. 194.

haruspicina, haruspicinam facere, simi, p. 15.

haud longius, i. q. propediem p. 263.

hei, interiectio p. 260.

heliocaminus, p. 125.

Hellespontum pelagus, p. 107.

hemina, p. 163.

herba, irrigua herba p. 215.

hercle, h. et similia adverb. asseverandi num Romani proxime post pronomina personalia collocare consueverint p. 254.

hereditas, sine sacris hereditas, expl. p. 71.

heri, num monosyllab., dubium libell. de prosod. p. XLIX.

herilis, filius her, p. 254.

herus, servus suum herum amittat domum, expl. p. 8.

hiatus, h. legitimi temere sublati p. 4. 11. 15. 231. tolerabiles p. 5. 7. 15. 26. 33. 37. 52. 63. 77. 98. 109. 125. 196. 216. 223. de hiatu Ciceronis et Quintiliani sententiae, libell. de prosod. p. XLII.

hic, adverbium, temporis p. 12.

hic pronom. hisce praeconominativi forma p. 8. 128. 274. hoc aetatis p. 267. huius monosyllabum p. 8. hac correptum p. 25. hibus p. 106.

hiems, h. senectutis p. 211.

- hilaritudo*. se onerare h. p. 155.
hinc indidem. de persona p. 171.
historia h. vetus et antiqua, quo differat p. 240.
histrion. h. cogitur mendicare, expl. p. 6 histrionum poenae p. 282. de histrionum locutione Quint. relatio, libell. de prosod. p. XLIII.
hómo. antiqui homines, expl. p. 13. h. et simil. substant. huc pronominis person. posita p. 267.
homunculus. homunculi quanti sunt, expl. p. 9.
honeste. honeste non potest esse, quin, expl. p. 152.
honestus. i. q. qui honore auctus est p. 39.
honor. honore aliquem mactare p. 283. honore honestiorem facit, expl. p. 39 honor te inveniat p. 259.
horaeus. salsamenti genus p. 78.
horia. p. 279
hospitium. in h. devorti ad Cupidinem p. 259.
hosticus. i. q. peregrinus p. 135.
hostis. i. q. peregrinus, antiquitus p. 220.
huc. quid tibi in concilium huc accessio est p. 262.
i. peculiare synzesis genus in vocabulis, quae vocalem i mediam habent, libell. de prosod. p. XLIII.
iammodo Plauto temere Lambinus obtrusit. p. 255.
ibidem. ibidem una traho, i. q. eodem p. 242.
ictis venare leporem, nunc ictim tenes, expl. p. 20.
ictus. violentia ictus in initio troch. quam vim habeat. p. 259.
idem. i. q. unus p. 122 idem istuc p. 159. idem hoc, sim. p. 291.
igitur. de vi et prisco usu particulae igitur p. 157. in apodosis i. q. tum p. 157. quo pacto ergo igitur p. 265.
ignorare. ne tu me ignores, i. q. obliviscaris p. 43.
ilicet. de part. ilicet potestate p. 12. significatione nativa p. 46.
ille. declinationis priscae formae p. 127.
illic. v. illic temere habitum pro ille p. 5. duarum brevium p. 43. illic sum atque hic sum p. 290.
illico. periisse illico p. 278.
imber. tam hoc in proclivi est quam imber, expl. p. 33. 178.
immemorabilis. versus immemorabiles, explic. p. 9.
immoenis. immoene est facinus i. q. ingratum beneficium p. 214.
immunis. ambigue p. 238.
imo. amplificandae sententiae est p. 35.
impensus. impensior, i. q. factior p. 73.
imperare. impera, pro dactylo libell. de prosod. p. XI.
imperativus. imp. formae ad futuri formam productae p. 23. cum imperativo iuncta particula dum p. 89. imperativus sequens partic. quin p. 189. non cures, temere pro imperativo habitum p. 60.
imperfectum. imperf. coniunct. usus sollemnis in votis et sententiis condicionem indicantibus p. 12. imperf. coniunct. reprobatus p. 59. exempla imperf. quum indicator continuatio rei per omne tempus actionis p. 66. eadem ratio imp. coniunctivi in enunciatis condicionem habentibus p. 66. imp. condicionale, more Graeco p. 1. 5. 169. imperf. positum praecedente praesente p. 213. imperfectum restitutum p. 221. formulae, in quibus singularis est imperfecti usus p. 240. imperf. coniunct. non in usu, quum detractatio indicator p. 240. ioci fundamentum in imperfecti usu p. 167.
imperiosus. cibo factus imperiosior, expl. p. 73.
impos. animi impos p. 221.
improbus. improbi vanidici p. 256.
imprudens. i. q. inconsulto, nulla sua voluntate, p. 9.
impudens. imp. impudenter p. 43.
in. in caput frangere; accusa-

- tiri lex p. 12. in morte et morte, discreta p. 152. in prae-
pos. appositae oppidorum
vocabulis p. 158. verba a
prae-
pos. in composita qua
lege primam correptam ha-
beant p. 241. in aetate, i. q.
interdum p. 246.
- incedere.* incedit, prima cor-
repta p. 168.
- incertus.* cum genitivo et c.
prae-
pos. de p. 153.
- incipio.* priscae verbi formae
p. 16. 23.
- incommodesticus.* p. 12.
- incommoditas.* abstinere inco-
moditate p. 152.
- inconciliare.* p. 121.
- indagator.* celatum indagator
p. 229.
- indaudire.* frequens forma in
scriptis Plautinis p. 8. 134.
- inde.* par partic. tum p. 107.
- Indicativus.* e familiaris sermo-
nis consuetudine a Plauto ad-
missus p. 88. ind. loco con-
iunctivus p. 22. 201. si, cum
indicativo, ut Graecorum si
p. 145. ind. cum pron. rel.
admissus, quum persona, non
actio, ostenditur p. 151. indic.
reprobatus p. 152. indicat. con-
iunctus cum part. quin p. 189.
- indicium.* ut facis indicium, i.
q. ut te velle indicas p. 260.
- indiliger.* ind. hic eram, p. 10.
27.
- indoles.* indoles et ingenium,
discreta p. 170.
- inducere.* notionem v. cogitare
Plautus v. inducere raro con-
cessit p. 155. prima via indu-
camus, p. 118.
- indulgere.* ind. genio; formulae
principalis significatio p. 29.
- infensus.* procellae infensae fre-
mere p. 270.
- inferre.* sese inferre, i. q. in-
cedere p. 180.
- infinitivus.* inf. priscae formae
p. 6. 15. 220. infinit. futuri
p. 18. infinitiv. subiecti loco
p. 34. 42. infinit. pro Gerun-
dio positus, p. 42. 149. 285.
ratione singulari; loco sub-
stantivi p. 78. infiu omissus in
- loquendi ardore p. 116. in
prisca formis infin. in *ier* ul-
tima apud Plautum nunquam
correpta p. 220.
- infortunium.* mactare infortunio
p. 283.
- infuscare.* p. 140.
- ingenium.* voc. ingenii principa-
lis notio p. 170. dispar voc.
indoles p. 170. immutare ing-
moribus p. 218. ingen. avido
p. 222. pro ingenio, expl. p. 234.
- inimicus.* Diis inimicis, i. q. ira-
tis p. 124.
- iniquus.* iniquum comico Cho-
ragio, i. q. adversarium p. 10.
- iniuria.* se defensare iniuria
p. 169.
- innocens.* maxime innocens, expl.
p. 128.
- Inopia.* persona allegorica p. 212.
- insane.* esuriam insane bene
p. 101.
- insanus.* insanumst, in hospitium
devorti ad Cupidinem p. 259.
- inscribere.* de aedibus venalibus
p. 223.
- insecere.* antique i. q. loqui
p. 192.
- insidiae.* insidias dare, expl.
p. 123.
- insilire.* in cruciatum insilire,
expl. p. 121.
- insistere.* i. q. suscipere p. 127.
- inspicere.* insp. sententiam p. 110.
- integumentum.* subdolis menda-
ciis integumentum expl. p. 51.
- intemperies.* generaliter de in-
teritu positum p. 84. 134.
- intendere.* intendere et arguere,
expl. p. 129.
- inter.* inter nos fuisse ingenio
haud discordabili, expl. p. 40.
inter nos fuisse i. q. nos inter
nos fuisse p. 40. non satis con-
venit inter eas p. 255.
- interbitere.* p. 38.
- interduo.* nihil interduo, resti-
tut. et expl. p. 65.
- interiectiones.* interi. extra me-
trum p. 278.
- interire.* perire et interire, quo
modo discriminanda p. 65.
- interminare.* quis homo inter-
minat, expl. p. 123.

- interpellatio.* quid tibi interpellatio est p. 262.
- interpunctio.* interp. emendandi praesidium p. 50.
- interrogatio.* interrogandi particula qua ratione ommissa p. 28. usus partic. *ne* in interrogationibus p. 67. indicativus in interrogatione indirecta p. 22.
- interstitio actionis.* data actionis interstitiones scena vacua p. 254.
- intestabilis.* ambigue p. 205.
- intestatus.* ambigue p. 205.
- intus.* intus exire p. 190. pro pyrrhichio est p. 290.
- invenire.* inventum inveni, expl. p. 44. invenias beneficio tuo p. 287.
- invocatus.* ambigue, ioci causa p. 10.
- involucrum.* tonsorum est p. 27.
- ipsissimus.* p. 282.
- ipsus.* p. 255.
- ire.* i modo, p. 252.
- irrogatio.* multae poenae ire rogatio, expl. p. 48.
- is.* is et qui ad legem tertiae pariter ac quartae declin. efformata, antiquitus p. 4. declinationis priscae formae p. 142. 205.
- istac.* ist. indico p. 240. i. q. ista ratione p. 253.
- iste.* qui istum di perdant p. 277.
- ita* ita nunc fleo; de potestate part. ita p. 13. ita me - ut, formula solennis in iureiurando p. 60.
- Itali cultiores.* Italorum cultiorum locutio veterum Roman. consuetudinis reliquias habet, libell. de prosod. p. XXXVI.
- iterare.* i. q. repetere p. 155.
- iterum.* i. q. altero loco p. 122.
- iubere.* iubes (iube) duarum brevium p. 197 iussis, antiquae pro iusseris p. 198.
- Iuno.* sciunt quod Iuno fabulata est cum Iove, expl. p. 226.
- Iupiter.* in culmine aedis Capitolinae Iovis effigies cum quadrigis p. 219. sciunt quod Iuno fabulata est cum Iove, expl. p. 226. I. aethereus i. q. caelestis p. 268.
- iurator.* iudices pariter ac testes iuratores appellati p. 273.
- iurgium.* aedibus se iurgia emigrarunt p. 257.
- iusiurandum.* formulae solennes in iureiurando p. 60.
- iustitium.* p. 14.
- iuxta.* ut scias iuxta mecum p. 117. antiquitus adverbium p. 117.
- labium.* ductare aliquem labiis p. 107.
- labor.* laborem ad damnum apponere p. 285.
- labrum.* labra a labris ferruminant p. 199.
- lacersere.* p. 18.
- Lacones.* parassiti, ioculariter dicti p. 46. I. ini subsellii viri expl. p. 46.
- lacte.* prisca nominat. forma p. 118.
- laetari.* I. aliquid p. 64.
- laetitia.* onerare I., p. 150.
- lapicidinae.* p. 68.
- lapidicida.* forma non usitata p. 68.
- lar familiaris.* persona prologi. p. 212.
- largitari.* ex ea te largitari, expl. p. 264.
- larcae.* larvarum natura, contraria Manibus p. 58. larvae, per diaeresin, versus causa p. 58. collat. libell. de prosod. p. XL.
- latebrae.* penultima plerumque correpta p. 232.
- latebricola.* homines I. p. 229.
- latebrose.* p. 232.
- latitare.* mi latitabat, expl. p. 277.
- latomiae.* I. lapidariae p. 67.
- latro.* i. q. miles conductus p. 105.
- latrocinari.* militem mercenarium esse p. 138. 253.
- laudare.* testem I., i. e. cum laude afferre p. 42.
- laus.* laudibus collaudare p. 42.
- lauta.* p. 159.
- laute.* ludificari laute p. 188.
- lautus.* laudes lautae p. 132.
- legio.* i. q. exercitus p. 45.

- lenire.* irae leniunt; intransitive p. 143.
- lentus.* materies l., p. 191.
- lepide.* ornatus l., p. 168.
- lepidus.* onus l., p. 155. lepidus vivis p. 241.
- Lessingius.* Plauti vituperator iniquus p. 70.
- levis.* amicus levis, i. q. inconstans p. 294.
- lex.* lex barbarica p. 48. l. talaria p. 112. pro ratione lege agendi p. 48. legi fraudem facere p. 112. leges XII. tabul. de sacris privatis p. 71. lege agito, expl. p. 135. leges obnoxiosae p. 286. l. fixae clavis ferreis, expl. p. 187. lege populi p. 293.
- liber.* ambigue p. 56.
- licere.* verbi usus in emtione p. 78. in responsionibus p. 141. licessit pro liceat p. 18.
- lignare.* num lignatum mittimur? expl. p. 62.
- limus.* oculis l., p. 192.
- lingua.* lingua nulla est p. 86. linguam habere p. 114. linguam oculi praecidunt p. 194.
- lingua latina.* linguae latinae mutationes, libell. de prosod. p. V.
- linquidiusculus.* p. 149.
- litterae.* l. peculiaris appellatio et proodia apud poetas scenicos, libell. de prosod. p. VI.
- locare.* in matrimonium l. p. 267. qui locant caedundos agnos, expl. p. 74.
- locatio.* p. 35. de locatione, singulariter p. 74.
- locus.* loci notatio pro temporis significatione p. 38 adhuc locorum p. 38. loca, unde spectaretur in theatro, discerni coepta p. 6.
- λόγος.* κατὰ λόγον, i. q. recte p. 145.
- loliū.* vicitare lolio p. 124.
- loreus.* latera lorea p. 114.
- lorica.* moraeloricae, expl. p. 167.
- lubet.* qui lubitum est; ambigue p. 162.
- lubido.* magis lubido est p. 273.
- lucere.* lucet, imperson. p. 114.
- lucrum.* obsequi lucro p. 227.
- luctare.* active p. 271.
- luculentus.* de divitiis; personis et rebus pariter conveniens p. 32. i. q. pulcher p. 172.
- ludere.* operam ludere p. 34.
- ludificari.* p. 59.
- ludus.* ludos facere aliquem, i. q. ludere aliquem p. 57. ludos pessimos dimittere aliquem p. 57.
- luscitiosus.* p. 124.
- lustratio.* dies lustrationum p. 151.
- lutare.* p. 233.
- lutulare.* nullum verbum est p. 261.
- lutum.* lutulentum lutum p. 172.
- Luxuria.* persona allegorica p. 212.
- lyrica poesis.* lyricae orationis exemplum in Trinummo p. 268.
- m* finalis muta, libell. de prosod. p. XXXVII non elisa in thesi, ibid. p. XXXIX. in medio bacchiaco non elisa m. finalis, ibid. p. XL. ultima in circum, quum est inter duas vocales, synizesima admittit, ibid. p. XLVIII.
- machinari.* machinari m. p. 36. 161. machiner, ultima producta p. 51.
- machinator.* p. 169.
- maclare.* infortunio m. p. 283. verbi originatione p. 283.
- madide.* madeam m. p. 25.
- magister.* m. exercitor p. 227.
- malacus.* verbum graecum a Plauto in usum l. Lat. receptum p. 149.
- maledicus.* famas m. ferunt p. 224.
- malignitas.* onerare malignitate p. 46.
- malitia.* collatio malitiarum p. 171.
- malus.* cum malo facere, expl. p. 155. facunde mala p. 186. res cum malo ei sit, i. q. male habeat p. 227. malum dare p. 287.
- mancupare.* p. 243.
- mancupium.* accipere mancupio p. 243.
- Manes.* larvis contrarii p. 58.
- manifestarius.* p. 275.
- manticinari.* ambigue p. 82.
- manus.* elephanti m., i. q. pro-

- boscis* p. 102. quo manus abstineant, expl. p. 233.
materiaris. p. 170.
matrona. crinium positus matronarum insignis p. 159.
mare. si a mare abstinuisssem; ambiguitas ex locutione p. 197.
mare, ablativ. p. 197.
meditari. meditatum mittam p. 268.
memini. m. malas ut sint malae p. 127. memini mihi; i. q. usui privato p. 277.
memoraculum. i. q. symbolum p. 177.
memorare. memoratis opus est p. 268.
memoria. memoria est meminisse p. 167. memoria meminisse p. 39. oblitus est memoriae, expl. p. 276.
memoriter. meminisse m., i. q. prompte p. 25.
mendicari. histrionem m. cogis, expl. p. 6. mendicariet, formarior p. 6.
mendicus. modestus m., p. 268.
mens. cogitandi facultas; distinctus a m. animus p. 245.
menstrualis. epulae m. p. 47.
mentiri. adversum se mentiri, expl. p. 182.
mercatura. facere merc. p. 15. m. habere; non fert usus romanus p. 236.
merces. nominativ. singul. pro *merx*. p. 154. aedes mercede inscribere p. 224.
mereri. culpam m. p. 215.
metaphora. in m. apud comicos non prorsus omnia premenda p. 17.
Metia porta. p. 127.
metonymia. ex quotidiani sermonis usu ortae m. p. 101.
metrum. m. restitutum p. 12. 22. 25. 28. 42. 46. 51. 63. 65. 70. 71. 72. 79. 82. 84. 91. 113. 130. 136. 148. 155. 174. 183. 185. 188. 200. 226. 228. 229. 246. 253. 257. 268. 271. 275. versus: anapaestus pro trochaeo p. 25. asynarteti p. 33. 203. bacchiaci p. 22. 24. 228. 230. 232. choriambus pro cretico p. 24. 216. chor. in fine cantici p. 233. cretici p. 22. 23. 49. 228. dochmiaci p. 49. iambici p. 21. 52. 76. 126. 133. 200. 228. 230. 232. trochaici p. 21. 22. 52. 76. 85. 133. 200. 228. 230. 233. 234. 268. troch. quadrati p. 38. pro trochaeo dactylus p. 56. ternum pedum numerum Plautus frequentat p. 22. praeparatio clausulae metri est index p. 22. pro affectuum mutatione varia metrorum genera p. 23. media in scena mutatus numerus p. 37. metri mutatio variato orationis colore p. 38. senarius aliis rhythmis interpositus p. 51. tribrachys prima elevata ictus p. 57. propter versum diaeresis p. 58. caesura neglecta in iamb. septen. p. 233.
metuere i. q. anxie curare p. 30. m. ut et m. ne fiat p. 30. metuebam, syniz. incerta, libell. de pros. p. XLVI.
metus. adhibere m. p. 231.
meus. genitivi prisca forma p. 179. magis meus, i. q. commodus p. 146.
migrare. semigrare p. 232. meus officio migrat p. 257.
militēs maritimi i. q. piscatores vel ipsi pisces p. 17.
mille. modiorum m. p. 181.
minae. m. praesentariae numeratae p. 289.
minus quo loco: quo minus p. 211.
mirus. mira sunt, nisi p. 73. mirum, quin p. 248.
miscere. malum m. cum suo malo, expl. p. 221.
miser. miserum habere aliquem male; num admissum a Plauto p. 231.
misere. gestit m. p. 99. amare m. p. 193.
mittere. morti m. p. 65. te mittam p. 279.
modice. moderari m. p. 192.
modo si loco si modo p. 94.
modulus. cum modulo, i. q. aequo p. 155.
moenia. tolerare m., i. q. sustentare p. 261.
moeror. moerores gaudiis antevortunt, expl. p. 77.

- nola salu.* p. 131.
moles. i. q. machina, doli p. 114.
molossici. i. q. edaces p. 12.
monomachia in scena p. 9.
monosyllaba. monos. in m desinentia non elisa, libell. de prosod. p. XXXVII. monos. per synizesim, libell. de prosod. p. XLIX.
monstrum. m. hominis p. 206.
mora. i. q. moram parit: orationis m., sint. p. 167. in mora esse p. 195.
morare. p. 183.
morhus m. qui sputatur, expl. p. 53. m. solstitialis p. 250.
morigerari. servituti morigerari p. 21.
moror. nihil moror p. 121. mora moror multum p. 128. tu morare, sim. in scenarum clausulis p. 172.
mors. morti, prisca forma ablativi p. 152. morte et in morte; distincta p. 152.
mores mores antiqui p. 13. institut. et mores Romanorum in Graeciam a poeta translati p. 8. i. q. ἦρος p. 24. immutare ingenium moribus p. 218. mores mores captare p. 218. mores faceti turbidi p. 234. hominum mores p. 286.
motere intransitive p. 143.
murcidus. p. 148.
multa. abomina multam p. 261.
multum. m. videre, expl. p. 153.
munis. officiosus p. 215.
missitare. p. 153.
mutare. qui mutet suum, expl. p. 7.
muttire. p. 142.
Naevius. poeta barbarus, quoi custodes accubant, expl. p. 115.
nam. namque enim p. 163. 217. in formul. interrog. a v. num incipientibus postposit. p. 170. in oratione post interpellationem continuata p. 24. omisso enunciato, ad quod referatur p. 82. namque enim, ut quia enim p. 217.
nardinus. vinum nardinum p. 162.
nassa. ex nassa escam non petere p. 113.
nasum. genere neutro p. 194.
navis. navem unius syllabae p. 270.
ne. simpliciter loco non, antiquitus p. 64. variac potestatis part. ne origo et demonstratio p. 64 ne-quidem, maiori intervallo disiunctae, rarioris exempli, ibid. par Graecorum μή in prohibitione et optatione p. 61. utinam ne; ut ne; modo ne; dummodo ne; dum quidem ne p. 64.
nebula aliquid scire per nebulam p. 92.
nebulosus. fraus nebulosa p. 51.
nec ne. utrum, an, ne antecedunt particulas nec ne p. 24.
nec loco non p. 180.
nefas i. q. calamitas p. 69.
nego. negassim p. 16. negas, ultima correpta p. 56.
negotiosus. tergum n. p. 135.
negotium. ita negotium est, expl. p. 140. n. sub manus succedit, expl. p. 166.
Neptunius. N. templa de mari p. 132.
Neptunus. salsipotens N. p. 268.
nescire. nescio disyllab. p. 113.
nescius. nescium tradam tibi; paronomasia p. 26.
nescio. disyllabum, libell. de prosod. p. XLIV.
neu. num aurea aetate neu ante vocalem posuerint p. 264.
neutiquam. ubique pro tribracho, libell. de prosod. p. XLVII.
nihil. n. est, qua, sim. p. 125.
nihili. mores, qui nunc sunt, faciunt nihili, expl. p. 286. coll. p. 205.
nimis. monosyllabum p. 267.
nimius. nimium multum p. 156. facere aliquid nimio pluris p. 215.
nisi. exempla usus part. n., qui ab eius nativa notione declinat p. 24. nisi et si non; dfscreta p. 196 n. pro sed p. 129. nisi si, πλὴν εἰ p. 256.
nitor. nitidus n. p. 70.
nomen. ut nomen cluet, p. 248. n. primum i. q. initium nominis p. 274. possidere nomen,

- i. q. factis cum nomine concordare p. 255.
- Nonius Marcell.** Plautinos locos repetit p. 17. 42. 63. 65. 69. 79. 90. 99. 146. 154. 170. 182. 184. 188. 203. 206. 225. 250. 252. 263. 271. 288.
- nominations.** n. priscae formae p. 138. 154. 223. 250.
- nostr.** n. esto, i. q. gratosus nobis p. 169. nostra spolia, i. q. de nobis p. 146.
- novus.** v. principalis notio p. 156. n. aedilis, i. q. nuper factus p. 282.
- nox.** de nocte surgere, expl. p. 165.
- noxia.** n. et noxa, differunt p. 214.
- noxius.** synizesim non habet, libell. de prosod. p. XLIV.
- nubere.** de sexu utroque p. 211.
- nugari.** n. nugatori, expl. p. 281.
- nugacissime.** p. 268.
- nullus.** n. i. q. non; huius usus fons et formulae inde natae, soli comicae orationi convenientes p. 254. nullae, priscae dativi forma p. 127.
- num.** de vi partic. numi p. 18. num rogas i. q. num quid p. 225.
- numero.** i. q. nimis mature p. 197. coll. Addend. p. LVII.
- numerus.** ternus pedum numerus a Plauto crebro admissus p. 22. pro affectuum mutatione numerorum varietas p. 23. 133. 177. media in scena variatus p. 38. in multarum rerum descriptione numeri mutatio p. 70. n. transitus ad troch. in re gravi significanda p. 72. 85. restitutus p. 162. 215. 261. mutata verborum forma variatus numerus p. 264. de vi diaeresis in numero, libell. de prosod. p. L. numerorum in Plautinis fabulis ambiguitas, libell. de prosodia p. XXXVIII.
- nummi.** tribus nummis; draehmae aut sestertii p. 272.
- numquid vis.** officiosa valedicendi formula, p. 20.
- nunc.** de vi partic. nunc p. 18.
- nasquam.** i. q. nullum in locum p. 18.
- O. inter.** o. ego miser, in uno subiecto perstat; o me miserum, aliorum observationem sumit p. 163. o. vocalis synizesim admittit, libell. de prosod. p. XLVIII.
- ob.** praepos. orta ex Graec. ὀρί, cuius potestas in ea mansit p. 163. verborum nativae vi augendae inservit p. 163.
- obhaerere.** de tegulis obh., expl. p. 98.
- obligurrire.** aucta vis verbi praepositione p. 163.
- oblivisci.** memoriae esse oblitum, expl. p. 285. syll. ōi pronunciatione in unam coeunt p. 201.
- obnoxiosus.** de potestate v. obn. p. 23. leges obnoxiosae p. 286. obnox. sim. synizesim non habent, lib. de prosod. p. XLIV.
- obsecrare.** prima correpta p. 141.
- obsidium.** curre in obsidium perduellis p. 116.
- obsistere.** in via obs. p. 73.
- obsorbere.** i. q. avide sorbere p. 163.
- abstrudere.** verbi origo et notio p. 163.
- abstrudentus.** p. 163.
- obtinere.** artem obt., p. 114. omnia vis obtinere, i. q. tibi vindicare p. 184.
- obluere.** obtuere, brevi penultima, lib. de prosod. p. XLVII.
- obvagulatio.** p. 143.
- occasio.** occasio cumulare p. 42.
- occator.** p. 63.
- occidere.** occisa res, expl. p. 53.
- occlusus.** stultiloquentia occlusior, expl. p. 241.
- occultare.** priscae formae p. 256.
- occupare.** familiam occupare; ioculariter i. q. se insinuare p. 293.
- oculatus.** oculata, piscis genus p. 78.
- oculus.** animus per oculos deficit, expl. p. 194. linguam oculi praecidunt p. 194.
- odiosicus.** p. 12.
- odium.** synizesim non habet, lib. de prosod. p. XLIV.
- odos.** p. 74.

- offerre.* caput vilitati off., p. 24.
offrenatus. dolis offren. p. 69.
offuciae. p. 62.
olearius. ut in velabro olearii p. 47.
olim. i. q. tum p. 98. indefiniti temporis notionem habet p. 249.
olitor. mulier olitori nunquam supplicat p. 114.
Olympicus. Olympicum pro Olympicarum p. 243.
omnino. meram affirmationem nunquam indicat p. 59. ne omnino, i. q. nullo modo p. 258.
omnis. omne ordine p. 126. omnes, quoi obtigerat p. 17.
onerare. malignitate, laetitia o. sim. p. 46. 76. 150. i. q. molestiam imponere p. 171.
ὀνομαστῆρια. p. 151.
opera. una opera, i. q. eodem modo p. 55. malam alicui operam dare p. 65. locare alicui operam p. 75. ventus o. dat, expl. p. 198. opera experiri p. 269. optimum optumam optume operam das p. 70. nihi operae pretium est; mihi operae est; mihi opera est: variae significationis p. 118.
opertus. capite o., i. q. pudenter p. 47.
ophthalmia. piscis genus p. 78.
opifex. conductor opif. p. 75.
opinus. ambigue p. 28.
opino. p. 243.
oportet. quod ago, id me agere oportet, expl. p. 126.
optumus. optumo optumam optume operam das p. 70. optuma causa i. q. nulla; urbana p. 34, optume est p. 66. optimum est p. 296.
opulentia. Plautino usui numerus pluralis convenit p. 247.
opus. o. expolitum, expl. p. 189.
opus est. accurato et propèrato opus est, expl. p. 161. 268.
ordo. rerum ordo, i. q. condicio p. 245.
ornamentum. de ornamentis personarum scenicarum p. 59.
os. columnatum os p. 115.
ostium. ost. rectum p. 125.
otium. otio excruciaci expl. p. 163. coll. p. 192. non admittit synizesim, libell. de prosod. p. XLIV.
pallium. p. collectum, eorum qui celeriter, p. fluidum, eorum, qui tardius agunt p. 72.
Pana. Samnitium urbs p. 17.
Panicei. expl. p. 17.
pannicula. tectoria p. p. 100.
papaver. masculini generis p. 242.
par. de iis, qui in coena eodem loco accubant p. 246.
parare. res parata p. 53.
parasiti. rex parasitorum p. 17. parasitorum miseria p. 11.
parcere. nil pretio parsit p. 8.
παρήχης. π. Plautus adamiator p. 255.
παρηγγεμένον. π. frequentatio ad ornandam orationem comicam p. 40.
parere et parire. veteres promiscue p. 14.
parilis. p. 217.
paronomasia. par. in Plauto exempla p. 26.
pars. parti, ablat. p. 152. in alicuius rei partem venire p. 219. singul. iunctum plurali p. 216.
particeps. consiliarius p. p. 177.
participium. p. loco substantivi p. 268.
participium futuri passivi. demonstrata notio p. 89.
parum. p. videre p. 153.
Passivum. P. usus circumscriptus imperson. modo p. 11.
patrimonium. conficere patrim. p. 63.
pausare. p. 225.
pauzillum. p. contentus p. 19.
pax. interiectio silentium iubentis p. 161. sententiae finitae signum p. 270.
pecten. per pectinem tondere, oppos. strictim tondere p. 27.
pectus. p. quo modo distinguatur a corde p. 159.
pecunia. mutua p. sumta a trapezitis p. 84.
pellis. ossa atque pellis sum p. 15.

- pellere*, animum pepulit, expl. p. 235.
pendere, pendent indemnatae vernae p. 83.
penes, p. sese habere, i. q. in potestate sua habere p. 24. postpositum p. 244.
penitus, offa p. p. 157.
perbitere, p. 38. 66.
percontare, p. 84.
perdere, capitis perdere p. 128.
Perfectum, P. prisca forma p. 66. 198. perf. coni. temere pro Fut. exacto habitum p. 100. in facto non dubio indicando p. 205.
Pergamus et Pergamum p. 107.
pergere, p. porro p. 223.
periculum, ponere periculo p. 64.
Periplectomeni, genit. forma Plauto usitata p. 173.
perire, p. et interire, quo differant p. 65.
peritare, voc. incertae fidei p. 65.
periurns i. q. mendax p. 101.
pernovi admodum p. p. 259.
persona allegorica, p. a, in prologis a Plauto usu receptae p. 212.
pervenire, formae priscae p. 216.
pertinax, pater pertinax, ambigue p. 29.
pes, pede sistam p. 126.
petro, p. 75.
Philippus, adiective p. 181. 280.
piatrix, p. 151.
pila, di nos quasi pilas habent p. 22.
pipulare, p. 143.
pipulum, p. 143.
piscarius, sirpiculae pisc. p. 74.
piscatus, pi-catu compotivit, i. q. compotem fecit p. 13.
pistor, p. scrofigasci p. 73.
Pistorienses expl. p. 17.
pithecium, vox contumeliosa p. 175.
pix, in servis cruciamentum pice p. 57.
Placentini, expl. p. 17.
placere, placenda dos, i. q. quae debet placere p. 294.
placide, pl. noscita p. 140.
plaga, p. auritae p. 145.
plagipatida, fictum a Plauto verbum p. 46. similis compositionis verba p. 285.
planus, ex proclivo planum facere, expl. p. 178.
platea correpta penult. p. 73.
πλείονες, οἱ, i. q., *οἱ τετραευχέστες* p. 233.
plusquamperfectum, priscae formae p. 256. pro pl. coni. usu in votis substitutum imperf. p. 52. pl. et imperf. coniunct. variae sententiae p. 66.
poena, histrionum poena p. 262.
poeta, poetae fabularum actores p. 262.
pollicitare, p. 181.
pompa ferculorum pompa p. 70.
pone, pone te latebis i. q. tibi officies p. 259.
ponere, intransitive p. 143. in crimen ponere; in hoc genus formulis accus. et abl. usus promiscuus p. 261. posivi non ex diaeresi ortum, sed prisca forma, libell. de pros. p. 11.
popularis, coena p. i. e. quae populo paratur p. 246.
porcella et *porculena*, formae confusae p. 181.
porta, p. trigemina p. 12. Metia p. 127.
posca, vile vinum p. 163. num potionem universe indicaverit p. 163.
poscere, aliquem p., i. q. accusare p. 143. verbum consuetum in virginibus matrimonio petendis p. 211.
posse tam ea est, quam potis p. 135. clementer non potest, quin p. 152. seq. accusat. c, infinit. p. 170. potessim, antiquae p. 16.
possidere, nomen possidere, ioculariter petitur fabulae p. 214. nomen possidere, i. q. praestare, quod nomen indicat p. 255.
post, post mortem in morte p. 68.
postibi formae analogia p. 205.
postquam p. sequente *post* p. 283.
postulare, aliquem p., i. q. accusare p. 140. postulari aliquid p. 244. nugae p. i. q. frustra p. 245.
potire, activa forma p. 12. etiam de re mala p. 13.

- potiri* cum gen. p. 12.
praecantatrix, p. 151.
praecox, i. q. praematurus p. 249.
praedicare, nugas praedicare p. 245.
praefectura, praefecturae in Italia p. 83.
praehibere, se praehibere p. 279.
praemandare, p. 272.
Praenestinus Pr. exemplo usus est Plautus in exagitando vitioso provincialium sermone p. 254.
praeoptare p. 257. p. potius quam p. 64.
praeparatio clausulae, metrum indicat pr. cl. p. 22.
praepondere, amorem virtuti p. 257.
praepositio, restituta p. 30 postposita p. 41 positae antiquitus ad oppidorum vocabula p. 158, verborum a praepositionibus in vocal. desinentibus compositorum prosodia, libell. de prosod. p. XLVII.
Praesens, Praesentia coniunctivi ad formam Fut. exacti procusa p. 18, ad facti occasionem relatum p. 139, Pr. in imperfecti contextu p. 213.
praesens, i. q. evadit, in vaticiniis p. 130.
praesentarius, p. minis numeratis, abundantia vulgaris sermonis p. 289.
praesentire, prius praesentire p. 64.
praestigiae, voc. originationis p. 51.
praestinare p. 78.
praestringere, p. 99.
praetor, festuca praetoris p. 172.
praetruncare, de prominentibus p. 83.
praet. p. 100.
praeverti, alicui rei praev., i. q. occupare rem p. 45.
prandium, in prandium, i. q. loco prandii p. 163.
pretium, pro mercede p. 86.
prece, per precem p. 25, prece et per precem, discreta p. 25.
prime, p. 160.
primulum, allubescit primulum, expl. p. 176.
primum, pr. nomen, i. q. nominis principium p. 274.
primum dum, p. 1. 8. 19. p. 219.
princeps, sceleris pr. p. 169.
principium, adverbii loco p. 92.
Priscianus, argumenta acrosticha fabular. Plautin. temere tributa Prisciano p. 4.
priusquam, structura p. 167.
proclivis, in proclivi est, i. q. facile est, expl. p. 33, proclive, loco adverbii p. 43.
procul, e longinquo p. 188.
pro deorum fidem, non commendatur probis exemplis p. 41.
prodesse, pr. et salutare esse, differunt, p. 54.
prodicere, i. q. praedicere p. 187.
prodigia, quasi prodicia p. 187.
prodigialis, Iupiter pr. p. 131.
proferto, de loco adv. profecto in verborum ordine tribuendo p. 254. 259.
proferre, res prolatae p. 11.
proficisci, verbi significatio nativa p. 256.
proficisco, formae activae exempla p. 199.
profiteri, quis profitetur? expl. p. 47.
profundus, profundum venditu quidem, haud fundum mihi, expl. p. 19.
prolatio, i. q. iustitium p. 11.
proletarius, sermo prolet., p. 156.
prologus, post primam demum scenam p. 98, prologi duae personae p. 212, Plauti nova ratio in prologis p. 212, p. ornatus p. 212.
promereor, activi usus in v. prom. p. 257.
promittere, i. q. praemittere p. 187.
promus, p. 218.
pronomen, pr. restitutum p. 28, pronomine omissa quaesita ambiguitas p. 104, pronominum collocatio loci vitiata index p. 256, pronominum repetitio consulto et cogitate facta p. 256, pronominis possess. a substantivo, ad quod refertur, elegans apud Plautum distractio p. 257, pronominis restitutio p. 263. 270.

pronomen personale additum relativo, abundanter p. 272.
pronunciatio. de veterum Rom. usu in elidendis vocalibus Ciceronis et Quintiliani testimonia, libell. de prosod. p. XLII.
properare. properando excrucior, expl. p. 178.
propere. pr. properans p. 25. pr. hoc decet p. 116.
propter. pr. meum caput, expl. p. 87. casui postpositum p. 243.
propudium prima correpta p. 128.
proscribere. possessiones pr. p. 223.
prospectus. plateae sterilis pr. p. 145.
proverbia: est in constricta p. 26. inter sacrum saxumque esse p. 59. ex nassa escam non petere p. 143. de vesperi suo vivere p. 175. sermones cinerem haud quaerunt p. 176. Iovi coronam surrip. p. 218. datur ignis, etsi ab inimico petas p. 260. emergere melius est p. 288. tunica propior pallio; e Graeco repetitum p. 294.
publicus. bene rem gerere publico bono, expl. p. 49.
pudere. v. pudere cum gen. personae, quae pudoris causa est p. 276.
pudicum. p. neminem se praehibere oportet, qui ad coelum pervenerit; de Ganymede p. 279.
qua-qua p. 287.
quaerere. quaeris, ultima producta p. 177.
quaestio. quaestioni esse p. 25. in quaestione esse p. 195.
Quaestor. munus Quaestorum p. 8.
quaestus. carcerarius quaestus p. 15.
quam. i. q. multum p. 131. quam potis-tam maxime p. 184. quam diu, et quam dudum; structura p. 89. quam magis-minus; quam magis-tam magis; quam magis-tanto; quam maxime-tam maxime, loco: quo magis-eo p. 273.

quando. pro quoniam p. 98.
quandoque. pro quocumque p. 111.
quantum. i. q. quam primum p. 266.
quasi. est quasi p. 112. i. q. fere p. 7. post comparativum p. 139. quasi si p. 84.
que. loco quosque p. 189.
qui. pro quippe qui p. 173. pro quippe quum p. 132. pro: quoad p. 188. quid ais p. 226. quare i. q. de illisne, quae p. 105 coll. p. 146. antiquitas ad tertiam pariter atque ad quartam declinationem formatum p. 4. qui dem, i. q. unde p. 16. quid erat ei nomen; modi singularis formula p. 89. quod, cum gen. sing. et plur. p. 187. qui dum, de vi partit. dum in hac compositione p. 18. indefinitum, i. q. aliquis p. 231. quicum, generis omnis est p. 213. qui, ablat.; ambigue, i. q. quare et quomodo p. 262. qui ablat. ad plural. relatus p. 90. qui ablat. i. q. aliquo modo p. 54. in pron. qui nulla diacresis, libell. de prosod. p. 1.1.
quiddam. adverbii loco p. 275.
quidem. ne-quidem, maiori intervallo disiunctae p. 102. et quidem p. 119. ironice p. 244. encliticum p. 255. quid illud, quod dico p. 103. adiectivi locum obtinet p. 168.
quidum. vox Comicorum p. 18.
quin. quin tu dicis? in sola obliqua oratione hoc modo cum coniunct. p. 189. ad v. quin coniunctivus temere relatus p. 199. simpliciter asseverat p. 89. i. q. quid non p. 220.
quiquatrus. *quiquatres*. *quiquatria* p. 151.
Quintilianus. de elisione, hiatus et locutione Q. sententiae, libell. de prosod. p. XLII.
quis. generi feminino attributum p. 134. 173.
quisque. loco: quicumque p. 111. in sententiis, quae cogitata enunciant, pronominis quisque frequentatio p. 229.

quisquis. mulier quisquis, sim. de femininis p. 134.
quod absque hoc esset; in hac formula *quod* nonnunquam additur p. 68.
quoniam. p. 213. causae notionem cum temporis significatione coniungit p. 48. mera temporis notione p. 222.
quoque. quoque - etiam, simile partic. connubium p. 213.
quum. quum - tum p. 72. quom exemplo, i. q. simulatque p. 72. saepe neque in arsi, neque in thesi quum eliditur p. 233.
recens. voc. propria potestas p. 156.
recharmidare. p. 181.
recipere. posticulum recepit, i. q. retinuit p. 225.
recitatio. in recitatione apud Romanos et metri et collisionis vocalium habita ratio, libell. de prosod. p. XLIII.
recommentari. p. 276.
reconciliare. r. domum, i. q. reducere p. 15. reconciliassere, inf. fut. prisca forma p. 18.
recte. recte et vera loqui p. 87. i. q. sincere p. 88.
recurrere. seq. infinit. p. 283.
recusare. advorsum aliquem recusare p. 182.
redauspicare. a ducibus domi auspicia repetita p. 69.
reddere. i. q. solvere p. 221.
redire. denuo redire p. 41. res redeunt, i. e. negotia forensia, finito iustitio p. 12.
redux. prima anceps p. 85.
referre. facta ref. p. 44.
reicere. reice, synizesis, libell. de prosod. p. XLV.
reliquus. ambigue p. 6. in forma *relicuus* Plauti constantia, libell. de prosod. p. L.
remittere. remissus est edendi exercitus expl. p. 17.
remorare. p. 183.
res. res redeunt, i. e. negotia forensia post iustitium p. 12. res diirectae p. 61. sua e re facere p. 30. tuas res tibi

habe; forma sollemnis in divortiis, transl. de iis, quos salvere iubemus p. 231.
residere. venter gutturque resident esuriales ferias p. 46.
respicio. respexis, forma Plautina p. 16.
resipiscere. p. 132.
respondere. ambigue p. 82.
responsare. r. satis, expl. p. 173.
restituere. aliq. rest. i. q. integrum praestare p. 221.
restringere. dentes restr. p. 47.
revenire. i. q. redire, Plauto familiare p. 223.
rex. parasitorum praebitor p. 12. regum rex regalior p. 70.
Rhenum. flumen Rhenum p. 107.
ridicularius. p. 275.
ridiculus. inopes ridieuli p. 256.
rogare. milites rogati p. 103. num rogas; non Plautinum est p. 225.
Romani. R. instituta et mores a poeta in Graeciam translati p. 8.
rota. pro rota me uti licet p. 37. vorsutior quam rota figuraris p. 37.
rubor. in ruborem te totupa dabo p. 88.
ruere. antennas ruere p. 271.
runcina. ῥυγχάνη, p. 61.
rurare. otio rustico indulgere p. 12.
rus. rure et ruri; disparia p. 223.
rusticari. p. 12.
saccum. ad saccum, i. q. ad stipem p. 12.
sacramentum. militessacramento rogare p. 103.
sacrificare. genio sacrif. p. 29.
sacrum. inter sacrum saxumque esse p. 59. cum hereditate fas sacra gentilicia recipi p. 71. sine sacris hereditas, expl. p. 71.
saga. p. 192.
sagina. in saginam se conlicere p. 163.
Saguntus et *Saguntum* p. 107.
salire peius perit, quasi saxo saliat p. 231.

- salsipotens*. Neptunus salsipotens p. 269.
- salus*. salus saluti est p. 51. saluti fuit atque profuit; discrimen p. 59.
- salvus*. salva consilia sumere p. 222.
- Samius*. vasa Samia p. 29.
- sapere*. pectus sapit p. 159. 219.
- sarcire*. aedes s., expl. p. 235.
- sarrire*. sarriunt, disyllabum p. 63.
- sarta tecta* solemnibus form. de aedificiis publicis, quae locabantur aedificanda p. 235.
- sarta tecta* exigere, censorum erat. p. 235.
- sartor*. temere a sarriendo deductum p. 55. sartor satorque scelerum p. 63.
- sartus*. trans. de conservandi diligentia: sartum tectum aliq. habere p. 235.
- satis*. satis est, i. q. res absoluta est p. 14. satin', indignantis p. 277. satin', in admiratione p. 176. satin' salvae et satin' salve p. 295.
- savium*. savia nusquam pro labiis posita p. 107. savi sagittis percussus p. 229.
- saxum*. ex antiquissimo more saxo hostias caedendi natae formulae p. 59. inter sacrum saxumque esse p. 59.
- scelus*. scelus viri, sim. i. q. sceleratus p. 206.
- scena*. solis actoribus versari licebat in scena p. 6. in scena de scena sermo p. 71. in scena a quotidiano usu recepta locutio, libell. de prosod. p. XLII.
- scire*. scibitur p. 71. per nebulam scimus p. 92. scio quid vis; in hac et similibus formulis indicativi ratio p. 103. scio, monosyllab. libell. de prosod. p. XLIV.
- Scipio Africanus*. Scip. Afric. maiore auctore divisa loca in theatro p. 6.
- scomber*. p. 76.
- scortum*. unde parasitis scortorum nomen p. 11.
- scrofipascus*. pistores scrofipasci p. 73.
- scurra*. voc. originationis et varia vis p. 226.
- secere*. i. q. dicere p. 192.
- sectarius*. i. q. castratus p. 75.
- sed*. sed quid ais p. 225.
- sedare*. intransitive p. 143.
- segregare*. spes, opes, auxilia se segregant ab aliquo p. 50.
- sermonem* s. p. 148.
- semisenex*. p. 148.
- senectus*. particip. senecta aetate p. 216.
- senex*. senicem, antiquae p. 148.
- senticetum*. non es in senticeto; expl. p. 79.
- sequi*. i. q. loqui p. 192.
- sequester*. a prisco v. sequi, i. e. loqui, descendit p. 192.
- seria*. p. 85.
- sermo*. s. serere; formul. analogia et significatio p. 152. proletarius sermo p. 156. sermones cinerem haud quaeritant p. 176. sermoni, prisca ablat. forma p. 178. cf. addenda p. LV.
- servire*. temporibus s. p. 21. s. servitute et servitute p. 138.
- servitus*. morigerari servituti p. 21. s. publica et privata p. 23.
- Servius*. Plauti verba S. corrupte citat. p. 15.
- servus*. s. herus p. 8. servorum habitus in scena p. 71. locus assignatus servorum poenis p. 127.
- sesquiopus*. p. 67.
- sesquiplaga*. p. 67.
- Sesquialixes*. titulus Satirae Varronianae p. 67.
- seu*. ante vocalem admissum p. 265.
- sexatrus*. p. 151.
- schema*. primae declinationis p. 111.
- si*. si-si loco: sive-sive p. 14. omissum in protasi p. 69. modo si p. 90. in interrogat. p. 154. in elliptico dicendi genere p. 191. si non et nisi; discreta p. 196.
- silva*. materia, ad comparandas dolorum machinas p. 187.

simul, i. q. *συν*, p. 271.
simul atque, h. vocab. e nativa eorum notione explicata potestas p. 35.
sin, i. q. si ne, *σὶ μή* p. 154.
sin forte i. q. *εἰ μήπως* p. 154.
sirpare, p. 74.
sirpicula, voc. origination p. 74.
sistere, ore sistet; intransitive p. 72. capite sistere p. 164. non sisti potest; i. q. imminet ruina p. 263.
sobrie, agere sobrie p. 24. i. q. considerate p. 23.
solarium, p. 125.
solus, solae, dativ. p. 127.
sors, si sors declassit p. 49.
sortiri, in sortito esse; non latinum p. 144. sortiri, de dolis, quos plures inter se partuntur p. 144.
spectare, me spectes, expl. p. 129.
spectator, ad spectatores prologi ridicula conversio p. 5.
spernere, se spernere ab aliquo p. 50. corde sp. i. q. ex animo p. 259.
spes, spem decolare p. 48. spes se segregant spernuntque ab aliquo p. 50.
spinturnicium, p. 175.
spolia nostra spolia, i. q. de nobis p. 145. sp. auribus capere, expl. p. 145.
spons, p. 259.
status, in statu stat; repetitum a gladiatorum usu p. 203.
sterilis, platea sterilis p. 145.
stimuleus, supplicium stimuleum p. 139.
stola, stola lugubris p. 134.
strictim tondere strictim, oppos. per pectinem p. 27.
studere, v. studere compositio cum genit. p. 173.
studiosus, voc. structura p. 153. 160.
subbasilicani, p. 74.
subcostes p. 162.
subdole, blandiri s. p. 228.
subducere, rationem subducere, i. q. summam computare p. 20.
sublectare, p. 181.
sublinere, os sublinere p. 62.
sublinire, num verbum Latinum sit p. 111.

subsellium, Lacones imi subsellii viri p. 46.
substantiva verbalia, subst. verb. cum casu verbi compositio p. 229. subst. verb. ponuntur verborum loco p. 262.
substantivum, loco substantivi infinitivus p. 78.
succedere, negotium sub manus succedit p. 186.
succensere, s. alicui aliquid p. 64.
succidus p. 159.
succulentus, p. 159.
sumen p. 83.
sumere, i. q. consumere p. 149. i. q. summam subducere p. 242.
super, super hac vicina, expl. p. 191.
superfieri, pro superesse p. 127.
superstitio veterum superstitio ex membrorum titillationibus omina ducendi p. 79.
suppeditare, intrans. p. 291.
suppetere, intransit, i. q. sufficere p. 217.
supplicium, s. datur de aliquo p. 139. s. virgeum p. 139. stimuleum p. 139.
surgere, de nocte surgere, sim, p. 165.
surripio, surpuit, per syncopam p. 5. surrepsit, antique p. 16. 125.
sursum, sursum versus, propter obscuratam primitivam notionem part. sursum addita vocabula p. 62.
suscitare, i. q. impellere p. 125.
suspensus, s. sententiae p. 153.
sustentatio, figura rhetor. *κατὰ προσδοκίαν* p. 5.
sutelae, p. 65.
suus, a pronomine possess, non a verbis appositis, pendet casus p. 11. suus sibi p. 11. pron. poss. suus usus Plantianus vulgari consuetudini non prorsus convenit p. 108.
sycolatronida, p. 104.
sycophantia, p. 51.
symbolum, initiatis agnitionis nota p. 177.
synaloephe, synaloephes ratio singularis, libell. de prosod. p. XLI.

- syncopa.* syncopes accentu verbi adiutae exemplum p. 5.
- syngraphus.* p. 44.
- synzesis.* de synzese singulariter, libell. de prosod. p. XLIII. inventa a Romanis, ibid. p. XLIII. synzesa. exempla Cicero enarrat, ibid. p. XLIII. synzesis arti fines, ibid. p. XLVII.
- syрма.* primae declinationis p. 111.
- tabella.* p. 103.
- tacere.* suam partem tacere p. 148.
- talaris.* lex talaria p. 111.
- talentiarius.* ballistae talentariae p. 14.
- talentum.* t. Philippum p. 181. mutuum t. p. 188.
- tam.* tam-quam potest; de rebus certissimis p. 136.
- tamen.* ultimo loco sententiae p. 39. unius syllabae p. 201. extremo versu positum p. 226.
- tamenetsi.* p. 260. unum vocab., versu diremtum p. 191.
- tammodo.* vox provincialium p. 254.
- tangere.* taxem, antique p. 16.
- tantisper.* i. q. tamdiu p. 178.
- tecum habeto.* simil. p. 86.
- tegulum.* obhaerens de tegulis p. 98.
- tegumentum.* aetati tegumentum p. 235.
- tepus.* p. 82.
- temperare.* temperint, antique p. 16.
- temperi.* sola forma temperi est adverbium p. 276.
- templum.* templa turbulenta p. 132. Acherusia templa p. 132. Neptuni templa p. 132.
- tempus.* Plauti poesis ad temporum rationem non coarctanda p. 70. t. maximum, ἀκμή τοῦ καιροῦ p. 184.
- tempus Gramm.* in exprimenda varia modorum notione temporum praesidium p. 52. temporum lex in vulgari lectione non observata p. 84. restitutus Futuri contextus p. 111.
- tenacia.* p. 29.
- Terentius.* Terentii in prologis simplicitas p. 212.
- terrestris.* coena terrestris, expl. p. 20.
- testis.* testem laudare, i. e. testem cum laude afferre p. 41.
- Θερμοπύλια.* p. 163.
- thermopotare.* p. 284.
- Thesaurochrysonicocroesides.* p. 28.
- thesaurus.* fabularum complurium inscriptio p. 214.
- thesis.* in thesi elisio, quum eiusdem in arsi est raritas, libell. de prosod. p. XXXVIII.
- Thucydidi.* genit. prisca forma p. 173.
- timidus.* timido pede p. 22.
- tinnire.* p. 284.
- tnesis.* tmesis exempla p. 190. 270.
- tolerare.* i. q. sustentare p. 237. moenia tol. p. 261.
- tollere.* fabulam tollere, sententiae ambiguae p. 122.
- tonsilla.* p. 84.
- topiaria.* facere topiariam p. 15.
- totus.* totis horis, i. q. semper p. 145. totus pro omnis p. 115.
- trahere.* una ibidem traho, expl. p. 226.
- tranquillus.* sibi facere aliquem tranquillum, expl. p. 79.
- transire.* transeuntem accipere apud me est comitas, expl. p. 149.
- transtinere.* intransitive p. 136.
- trapezita.* trapezitarum negotia p. 44.
- triatrus.* p. 151.
- tribus.* in tribu i. q. tributum p. 47.
- trigonum.* p. 78.
- trugon.* piscis ignotum genus p. 78.
- tueri.* synzesis incerta, libell. de prosod. p. XLVI. ad tertiae declinationis legem, ibid. p. XLVI. tuerier, ib. p. XLVII.
- tum.* part. tum potestas p. 18. quum — tum p. 72. tum etiam, tum vero p. 100. tum — autem p. 213.
- tumultuare.* absolute p. 113. t. cum aliquo p. 113.
- tunc.* vis partic. tunc p. 18.

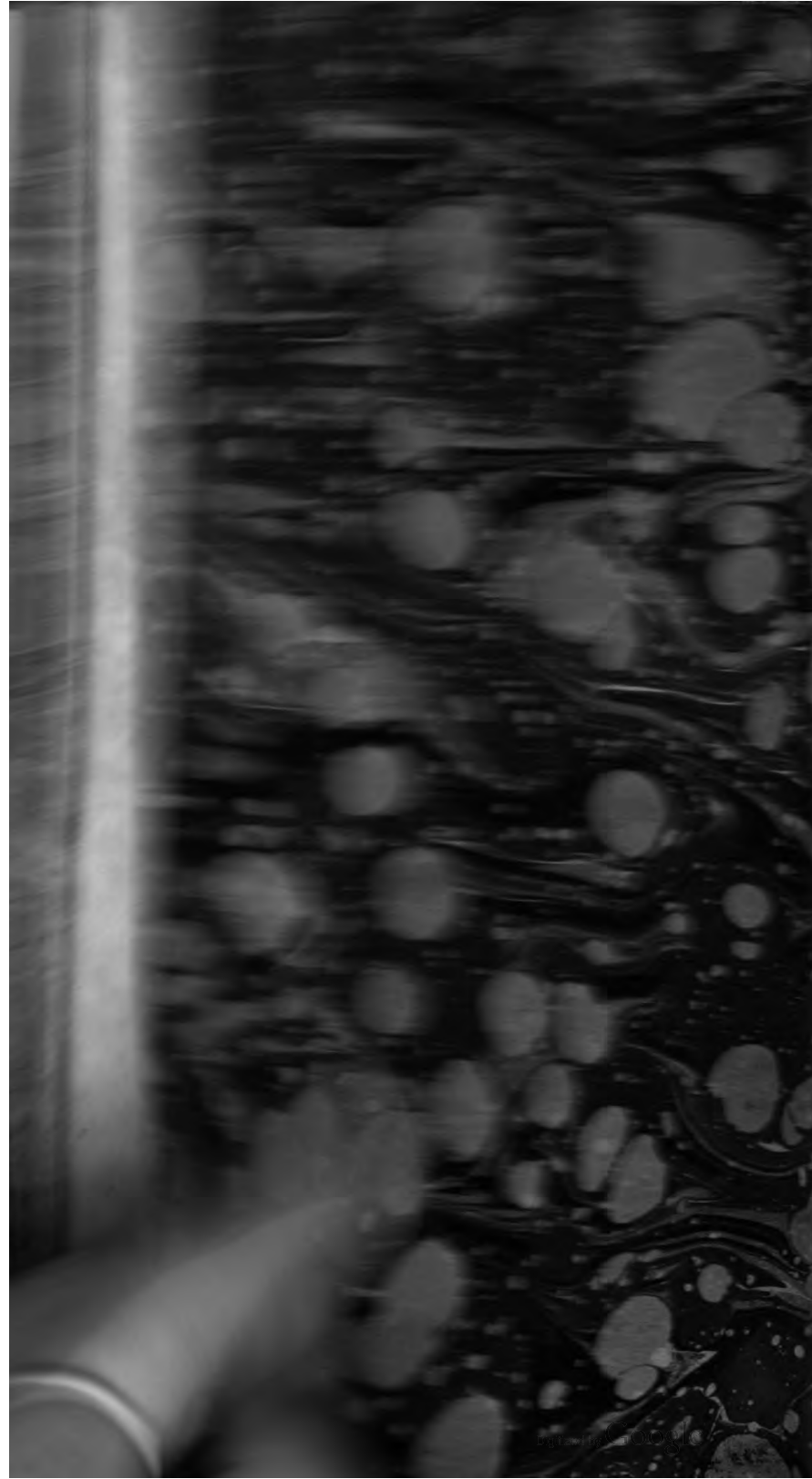
- tunica*. t. propior pallio p. 294.
turbidus. mores turbidi p. 234.
turbo. turbine venti, expl. p. 270.
turbulentum. turbulenta templa,
 i. q. mare p. 132.
Turdetani. p. 17.
tutela. urbis tutela; metonymice
 p. 269.
tuus. tis, genit. antique p. 179.
u. vocal. per synizesin saepe
 elisa p. 234. coll. libell. de
 prosod. p. XLV.
ubi est etiam *ubi*, i. q. ὅτιν ὅπου
 p. 32.
ubi quando. i. q. si quando; in
 indicandis, quae rara sunt p. 29.
Ulixi. genit. prisca forma p. 127.
ullus. ullae, prisca dativi forma
 p. 127.
um. finalis syllaba, non elisa
 p. 63.
unus. i. q. aliquis p. 101. i. q.
 idem p. 123. significatione par
 voc. solus, plural. numero
 p. 223.
upupa. ambigue p. 91.
urbanus. urbani assidui cives,
 expl. p. 226.
urceus. p. 163.
usquam. i. q. aliquo p. 151.
usque donec. rei intensionem
 significat p. 27.
usurpare. omnibus sensibus tri-
 butum est p. 272.
usus. usus est, us. venit p. 140.
 usus est, i. q. opus est p. 185.
ut. i. q. postquam p. 263. omisso
 verbo, a quo pendeat, in co-
 hortatione p. 14. restitutum
 p. 276. loco ut positum qui:
 istum di perdant p. 277. ut qui,
 ὡς πῶς (qui, fere ablat.) p. 256.
 vide ut hoc fiat, i. q. vix fiet;
 oppos. vide ne hoc fiat p. 29.
uti nusquam ultima brevi p. 288.
utinam. utinam modo p. 90.
utor. passive p. 150.
utroque *versum* p. 37.
utrum. partic. utrum nativa po-
 testas et usus p. 27.
vagus. vagus animi p. 153.
valeo. valetur, impers. p. 12.
valgus. p. 107.
vanidicus. improbi vanid. p. 256.
vanitudo. vera vanitudine con-
 vincere p. 56.
vas. vasa Samia p. 29.
vasculum. quasi vasculum vina-
 rium, expl. p. 275.
vehiculum. minimis vehiculis,
 expl. p. 289.
vel. voc. originationis p. 178.
Velabrum. in V. oleariorum ta-
 bernae p. 47.
velle. voluerunt, ultima cor-
 repta p. 109. ut voluit, for-
 mula usitata p. 109.
venalis. aliquem habere venalem
 p. 143.
venari. ex verbis v. p. 179.
venaticus. i. q. gracilis, adinstar
 canum venaticorum p. 12.
venator. venatorum consuetudo
 p. 20.
vendere. aliquem vendere p. 143.
 vendere se, de meretricibus
 p. 123.
venditare. se vend., de meretri-
 cibus p. 123.
venter. in ventrem confidentiam
 sumsit p. 73. v. quotidiani
 victi p. 79.
ventio. p. 262.
ventus. ventus operam dat; de
 secundo p. 198.
Venus. Venus Frugi p. 201. V.
 venusta p. 17.
verberare. de voce p. 160.
verbereus. statua verberea, expl.
 p. 87.
verna. quae vernas alit p. 152.
versus. vers. tollendi p. 154.
 temere sublatis p. 145. v. ad-
 diti, codicis Palatini auctori-
 tate p. 176. ex codice Am-
 brosiano p. 265. v. transpo-
 siti p. 172. restitutus p. 141.
 v. mutilus p. 97. versus sup-
 positicius p. 8. 29. Plautus
 suos ipse versus non raro
 repetit p. 59. cf. praeterea
 voc. metrum. numerus.
verum. verum, vero, vere, cu-
 mulata p. 11.
vesper. de vesperi suo vivere
 p. 175.
vestiplica. p. 230.
vestire. maestiter vestitus p. 71.

- vetus*, inter vetus et antiquas discrimen p. 156.
via, viam insistere p. 127.
vicem, adverbialiter p. 39. p. 51.
vicinus, iam arbitri vicini sunt, expl. p. 111.
videre, quod viderim p. 142. v. ut-et v. ne p. 29. me vide, expl. p. 129.
videri, insolens v. videri compositio cum accus. cum infinit., qua accus. ad subiect. spectat p. 236. vide, pro pyrrhichio p. 105.
vilis, de abundantia p. 215.
vilitas, caput vilitati offerre p. 24.
vincere, vincere amore, usitata formula, vinciri amore, non admissum p. 258. vincit comœdia; de refutatione p. 262.
vincire, vincere amore; parum Latinum p. 258.
vinculum, e vinculis exauspicavi, expl. p. 69.
vindicta, praetoris vindicta p. 173.
vineae, ad eam vineas agam, expl. p. 120.
vinum, v. nardinum p. 162.
vir, loco pronominis personae, p. 207. viri nupti p. 211.
virgeus, supplicium virgeum p. 139.
virtus, virtus formae i. q. pulchritudo p. 32. virtus deorum et virt. hominum p. 32. virtute victores vivere p. 241. qui per virtutem perit, non interit p. 65. deum virtute p. 149. virtute deum et maiorum nostrum p. 32. virtutis apud veteres Latinos notio latius patet p. 32.
visitare, non visitata i. q. rara p. 266.
vita, obstatere vitae p. 73. vitam exigere p. 91. non emam vitam tuam vitiosa nuce, expl. p. 124.
vista, matronarum ingeniarum insigne p. 159.
vivere, i. q. esse p. 241.
vivus, quantum vivus possum, expl. p. 109.
Vocativus, forma Voc. in a. plena semper, quum ultima producta p. 255.
volo, voles, monosyllab. p. 24.
vollurius, probri causa dictum p. 220. volturi, vocat. p. 77. volturio plus humani; ambigue p. 180.
voluntas, voluntate; tertia a fine correpta p. 185.
voluptas, secunda a fine correpta p. 200. antepenult. correpta p. 200. voluptas vitae p. 228.
voluptarius, voluptariis, quarta a fine correpta p. 146.
vorsutus, vorsutior quam rota figuraris p. 37.
votare, pro vetare p. 66.
zeugma, zeugmatis exemplum p. 228.

L. IPSIAE,

EX OFFICINA THEOD. HOENII.

YB 38522

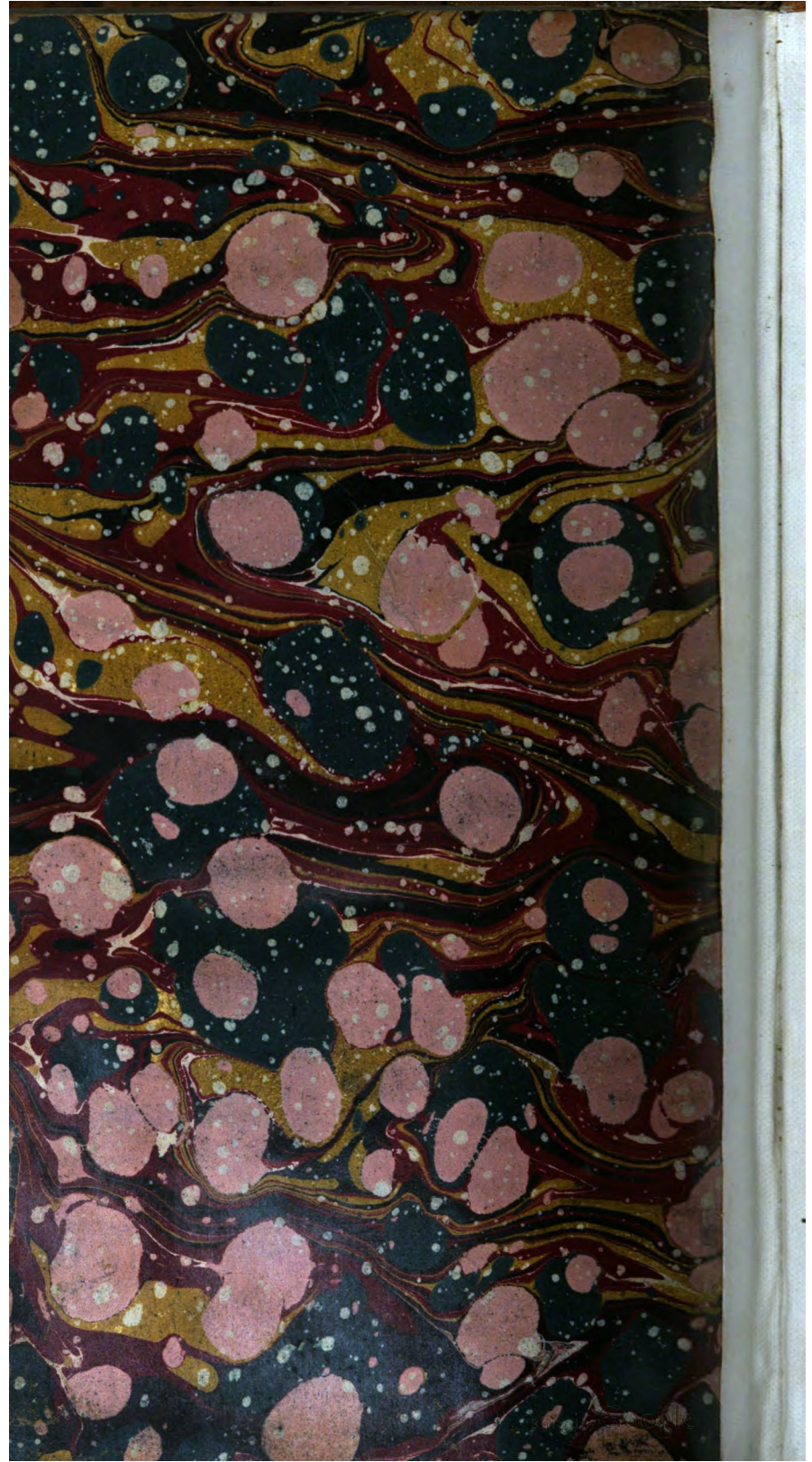
M270400

PA6568

A4

1844

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

YB 38522

M270400

PA6568

A4

1844

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

